MASTER NEGATIVE NO. 92-80520-4

AUTHOR:

MELIARAKES, ANTONIOS

TITLE:

GEOGRAPHIA POLITIKE

PLACE:

EN ATHENAIS

DATE:

1886

Master Negative #

92-80520-4

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

Mnliarakēs, Antōnios. nea kai archaia tou

Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαῖα τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας μετὰ γεωγραφικοῦ πίνακος τοῦ νομοῦ, ὑπὸ Ἀντωνίου Μηλιαρακη. Ἐν Ἀθήναις, Βιβλιοπωλεῖον Ἑστίας, 1886.

ιζ', 302 p. map 23½ cm.

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11X

IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 3-31-92 INITIALS SA

FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

301/587-8202

Centimeter

Inches

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΝΕΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ

ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΜΕΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΥΠΟ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΣΤΙΑΣ | ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΚΟΡΙΝΝΗΣ

'Οδὸς Σταδίου ἀριθ. 32. | 'Οδὸς Πατησίων ἀριθ. 3.

1886

21°
38
ΚΟΛΠΟΣ ΛΙΒΑΔΟΣΤΡΑΣ
ΑΛΚΥΟΝΙΣ ΘΑΛΑΣΣΑ
Καλὰ Νησιά
ΑΚΡ. ΟΛΜΙΑΙ
ΠΑΓΑΙ
Μάνδρα
Ελευσίς
ΜΕΓΑΡΑ
Σαλαμίς
Ν. ΣΑΛΑΜΙΣ
ΣΑΡΩΝΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
ΚΕΓΧΡΕΑΤΗΣ ΚΟΛΠΟΣ
ΚΟΡΙΝΘΟΣ
Περαχώρα
Ν. Διαπόρια
Ν. Ὑψηλή
ΣΠΕΙΡΑΙΟΝ ΑΚΡ.
Σοφικόν
Ν. Πέτρος
Ν. ΑΙΓΙΝΑ
ΑΙΓΙΝΑ
Ἀκρ. Τραχῆλι
Ν. Κυρά
Ν. Ἀγγίστριον
Παλαιὰ Ἐπίδαυρος
ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ
Ἀκρ. Κρασσοπαναγιά
ΧΕΡΣΟΝ. ΜΕΘΑΝΩΝ
Μεγάλο Χωριό
ΜΕΘΑΝΑ
Κάτω Φανάρι
Ἀκρ. Μάστι
ΕΠΑΡΧΙΑ

ΜΥΡΤΩΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ
ΚΟΛΠΟΣ
ΚΟΛΠΟΣ ΕΡΜΙΟΝΙΚΟΣ
ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΠΕΤΣΩΝ ΚΑΙ ΕΡΜΙΟΝΙΔΟΣ
ΕΠΑΡΧΙΑ ΥΔΡΑΣ ΚΑΙ ΤΡΟΖΗΝΙΑΣ
ΝΗΣΟΣ ΥΔΡΑ
N. ΑΙΓΙΝΑ
ΑΙΓΙΝΑ
N. Ἀγγίστριον
N. Κυρά
ΧΕΡΣΟΝ. ΜΕΘΑΝΩΝ
Μεγάλο Χωριό
ΜΕΘΑΝΑ
N. ΠΟΡΟΣ
ΚΑΛΑΥΡΙΑ
ΠΟΡΟΣ
ΣΦΑΙΡΙΑ
N. ΣΠΕΤΣΩΝ
ΠΙΤΥΟΥΣΑ
ΣΠΕΤΣΑΙ
ΥΔΡΑ
ΕΡΜΙΟΝΗ
ΚΡΑΝΙΔΙ
N. Δοκός
ΑΠΕΡΟΠΙΑ
N. Τρίκερι
ΤΡΙΚΑΡΑΝΑ
N. Ὑψηλή
N. Πλατειά
Ἀκρ. Σπαθί
ΣΚΥΛΛΑΙΟΝ
Παλαιὰ Ἐπίδαυρος
ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ
Πιάδα ἢ Νέα Ἐπίδαυρος
Ἀκρ. Κορακιά
ΒΟΥΚΕΦΑΛΑ
Ἀκρ. Μουζάκι
ΚΟΥΠΟΡΘΜΟΣ
Κάτω Φανάρι
Φουρνάρια
Ὀρ. Δίδυμα
ΣΠΕΙΡΑΙΟΝ ΑΚΡ.
N. Πέτρος
N. Ῥαστερή ἢ Στατοσοῦ
ΑΡΙΣΤΕΡΑΙ
21°

ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΣ ΚΟΛ
20°
30'
38°
Κάτω Ποταμιά
Βερσοβά
Σόλος
Ζαρούχλα
Λίμνη Φενεού
Ζάχολη
Καρυά
Τρίκαλα
Ξυλόκαστρον
Κιάτον
Κλημέντι
Ντούσα
Καλύβια
Γκούρα
Άγ. Γεώργιος
Άγ. Νικόλαος
Κάτω Μπελέσι
Λεβίδιον
ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ
Τσιπιανά
ΑΡΓΟΣ
ΝΑΥΠΛΙΟΝ
ΝΑΥΠΛΙΑ
Χώνικα
Μέρμπακα
Λυγουριό
Κουτσοπόδι
Χαρβάτι
ΜΥΚΗΝΑΙ
ΝΕΜΕΑ
Χιλιομόδι
ΣΤΥΜΦΑΛΟΣ
ΣΙΚΥΩΝ
Κορινθιακός
ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΡΓΟΥΣ
ΧΑΟΝ ΟΡΟΣ
Αχλαδόκαμπος
ΤΙΡΥΝΣ
Θ. Θέσις

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΝΕΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ

ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΜΕΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΥΠΟ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΣΤΙΑΣ — Ὁδὸς Σταδίου ἀριθ. 32.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΚΟΡΙΝΝΗΣ — Ὁδὸς Πατησίων ἀριθ. 3.

1886

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς προκειμένης πραγματείας καὶ μέχρι τοῦ πέρατος ἔτι τῆς ἐκτυπώσεως εἶχον τὴν γνώμην νὰ μὴ προτάξω ταύτης προλεγόμενα· τούτου δ' ἕνεκα ἐν ταῖς σημειώσεσιν, ἃς παρέθεσα εἰς τὸ τέλος τῆς περιγραφῆς ἑκάστης ἐπαρχίας, ἐσημείωσα βιβλία καὶ περιέλαβον ἄλλας παρατηρήσεις, αἵτινες θὰ ἥρμοζον μᾶλλον ἐν προλεγομένοις. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐκτυπώσεως ἐθεώρησα ὅτι θὰ ἦτο ἔλλειψις οὐσιώδης ἔργου γεωγραφικοῦ ἱκανῶς ὀγκώδους, καίπερ περὶ ἑνὸς μόνου νομοῦ διαλαμβάνοντος, καὶ πρῶτον ἤδη ἐκδιδομένου ὑπὸ οἰκονομίαν καὶ διάταξιν ὕλης ὅλως ἰδίαν, νὰ μὴ καταδείξω πληρέστερον τὰς πηγὰς ἐξ ὧν ἤντλησα τὴν ὕλην καὶ πᾶσαν στατιστικὴν εἴδησιν, καὶ νὰ μὴ ἐκθέσω τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἴτια ἐξ ὧν ὁρμηθεὶς ἐπραγματεύθην οὕτω καὶ ὄχι ἄλλως ὡρισμένα θέματα.

Πρωτίστη καὶ κυριωτάτη πηγὴ τῆς προκειμένης συγγραφῆς εἶνε ἡ ἐμὴ περιήγησις ἀνὰ τὰς ἠπειρωτικὰς καὶ νησιωτικὰς χώρας τοῦ νομοῦ, ἣν ἐπεχείρησα τῷ 1884 κατὰ τοὺς μῆνας Αὔγουστον, Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον καὶ τῷ 1885 κατὰ Αὔγουστον. Σημειῶ δ' ἐνταῦθα ἐν γένει, ἵνα μὴ καταγράψω τὰ ξηρὰ ὀνόματα τῶν τόπων, οὓς διῆλθον, ὅτι ἐπεσκέφθην ἐκ μὲν τῶν νήσων τὰ Κύθηρα, πλὴν τῶν Ἀντικυθήρων, τὴν Ὕδραν, τὰς Σπέτσας καὶ τὸν Πόρον, ἐκ δὲ τῶν ἠπειρωτικῶν χωρῶν ὅλας τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς δήμους, οὐ μόνον μεταβὰς εἰς τὰς πρωτευούσας

αὐτῶν, ἃς εἶχον ἑκάστοτε ἀφετηρίαν τῆς ἐργασίας μου, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα χωρία καὶ ὕπαιθρον χώραν, ἔνθα ὑπῆρχέ τι ἄξιον λόγου καὶ μελέτης ὅπερ ἢ ἐγνώριζον ἐκ τῶν προτέρων ἢ μοὶ ὑπεδεικνύετο ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Ἡ μόνη χώρα, ἣν δὲν διῆλθον, εἶνε μικρὸν τμῆμα πρὸς Β τοῦ Ἀραχναίου ὄρους· ὥστε δὲν ἐπεσκέφθην τὸ ὀρεινὸν χωρίον Χέλι τοῦ δήμου Μιδέας καὶ τὸ Ἀγγελόκαστρον τοῦ δήμου Σολυγείας. Ὡσαύτως δὲ μικρὰν καὶ στενὴν ὀρεινὴν ταινίαν, τὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀσωποῦ καὶ Ἐλισσῶνος (ποτ. Λέχοβας), πλὴν τῆς ἐν αὐτῇ κειμένης περιοχῆς τῆς ἀρχαίας Σικυῶνος. Ἐκ τῶν δήμων δὲ δὲν ἐπεσκέφθην τὸν δῆμον Προσυμναίων τῆς ἐπαρχίας Ἄργους. Οὐχ ἧττον περὶ τούτων ἐφρόντισα ὅπως λάβω τὰς ἀκριβεστέρας εἰδήσεις, καὶ ἀναπληρώσω ἄλλως τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐπιτοπίου ἐρεύνης.

Ὁδηγὸν γραπτὸν κατὰ τὴν πορείαν μου εἶχον τὸν γαλλικὸν γεωγραφικὸν πίνακα τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ἀγγλικοὺς ὑδρογραφικοὺς πίνακας τῶν παραλίων τοῦ νομοῦ καὶ ἀπαραίτητά τινα συγγράμματα ἀρχαίων καί τινα τῶν νεωτέρων, κυρίως ὁδοιπορικά.

Κατὰ τὴν συγγραφὴν δὲ τῆς γεωγραφίας εἶχον βοηθήματα τοὺς ἀνωτέρω πίνακας καὶ ἄλλους τινὰς εἰδικούς, οὓς σημειῶ ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ. Τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ὕψεων τῶν ὀρέων παρέλαβον ἐκ τοῦ γαλλικοῦ πίνακος καὶ ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ὑδρογραφικῶν, τὰς στατιστικὰς εἰδήσεις περὶ πληθυσμοῦ ἐκ τῆς ἐπισήμου τελευταίας ἀπογραφῆς τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1879, ἐπίσης τὰ περὶ ἀριθμῶν δημοτῶν κτλ. τὰ περὶ φάρων καὶ ὁδῶν κατὰ χιλιόμετρα παρέλαβον ἐξ ἐπισήμων δημοσιεύσεων τῶν οἰκείων ὑπουργείων, ἐπίσης καὶ τοὺς ὀλίγους ἀριθμοὺς περὶ τῶν δασικῶν προϊόντων καὶ περὶ τῶν προϊόντων κατὰ δήμους ἐκ τοῦ δασονομικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου τῶν οἰκονομικῶν, καὶ ἐκ τοῦ

τμήματος τῆς δημοσίας οἰκονομίας τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν.

Δυσχερὲς ἢ μᾶλλον, ὀρθότερον εἰπεῖν, ἀδύνατον μοὶ ἦτο ἕνεκα ἐλλείψεως δημοσίου στατιστικοῦ γραφείου τελείως κατηρτισμένου καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ θετικῶν δεδομένων λειτουργοῦντος νὰ ἔχω ἀριθμοὺς καὶ εἰδήσεις περὶ τῆς στρεμματικῆς ἐκτάσεως τῶν ἀμπελώνων, ἐλαιώνων, σιτοφόρων ἀγρῶν, σταφιδαμπελώνων, περὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν τελμάτων, τῶν ἁλυκῶν καί τινων ἰχθυοτροφείων τοῦ νομοῦ, νῦν ἀργούντων, περὶ τῆς κινήσεως τῶν λιμένων, περὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀριθμούς, οὓς παρέθεσα, τῆς ποσότητος τῶν προϊόντων ἑκάστου τῶν δήμων, ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ ἐκλάβῃ ὡς μαθηματικῶς ἀκριβεῖς, ἀλλὰ κατὰ προσέγγισιν· τοὺς ἀριθμοὺς τούτους ἀπέστειλαν οἱ δήμαρχοι, ἕκαστος περὶ τοῦ ἰδίου δήμου, κατ' αἴτησιν τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν, καταγράψαντες βεβαίως αὐτοὺς κατὰ προσέγγισιν γινώσκοντες τὴν παραγωγὴν ἑκάστου τῶν χωρίων τῶν δήμων των. Ἀνάγονται δὲ οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἰς τὸ ἔτος 1882, ὡς πρὸς τὸν καπνὸν δὲ εἰς τὸ 1885.

Τὰ περὶ τοῦ ἐμβαδοῦ τοῦ ἠπειρωτικοῦ τμήματος τοῦ νομοῦ καὶ τοῦ νησιωτικοῦ ἔγραψα κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ Strelbitsky (Superficie de l'Europe 1882).

Συγγραφὴ ἑλληνιστὶ περὶ τοῦ νομοῦ τούτου ἐν γένει ἢ ἐπαρχίας αὐτοῦ δὲν ἐγράφη· μόνον ἐλαφρά τινα φροντίσματα ἐδημοσιεύθησαν ἐν ἡμερολογίοις καί τισι περιοδικοῖς περιγραφικὰ περιηγήσεων περί τινων μερῶν τοῦ νομοῦ. Περὶ τῶν νήσων δὲ τοῦ νομοῦ Κυθήρων, Ὕδρας καὶ Σπετσῶν ὑπάρχουσι καλαί τινες ἱστορικαὶ μονογραφίαι, ὧν μνημονεύω ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ. Ἐν τοῖς συγγράμμασι δὲ τῶν Εὐρωπαίων περιηγητῶν ἐλάχιστα εὑρίσκει τις περὶ τῆς

νέας γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος, διότι πάντες σχεδὸν πραγματεύονται περὶ τῆς ἀρχαίας, ἐν παρόδῳ δὲ καὶ οὐχὶ πολλαχοῦ μετ' ἀκριβείας περὶ τῆς νέας. *)

Δυστυχῶς οὐδόλως ἠδυνήθην νὰ ὠφεληθῶ ἐκ τῆς τελευταίον γενομένης μεταφράσεως τοῦ γαλλικοῦ πίνακος τῆς Ἑλλάδος διότι ἐγένετο ἁπλῆ μόνον μεταγραφὴ τῶν γαλλικῶν ὀνομάτων εἰς ἑλληνικὰ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἐργασίας, οὐδ' ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν προγενέστεραι ἐργασίαι μονομερεῖς· διὸ καὶ ἐπανελήφθησαν πανταχοῦ τὰ λάθη τοῦ πρωτοτύπου. Ὑπὸ ἔποψιν δὲ τεχνικὴν ἀπέχει πολὺ τοῦ πρωτοτύπου γαλλικοῦ ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν ὀρέων καὶ τὴν λεπτομερῆ παράστασιν τοῦ ἐδάφους.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν εἶχον σπουδαιότατα βοηθήματα τὸ περὶ Πελοποννήσου σύγγραμμα τοῦ Ἐρν. Κουρτίου, καὶ τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος τοῦ Κονράδου Βούρσιαν· ὡσαύτως τὸν ἄτλαντα τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ Κίπερτ, τὰς περιηγήσεις τοῦ Ῥός, καὶ τὰς ἐκθέσεις τῆς γαλλικῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς ἐν Ἑλλάδι τῷ 1835.

Τὴν ὕλην κατέταξα εἰς γενικὸν καὶ εἰς εἰδικὸν τμῆμα· ἐν τῷ γενικῷ περιέλαβον καθολικὴν σύντομον περιγραφὴν τοῦ νομοῦ ἐν ὅλῳ, ἐν τῷ εἰδικῷ δὲ αὐτοτελῆ περιγραφὴν μιᾶς ἑκάστης τῶν ἐπαρχιῶν, ἣν διῄρεσα εἰς περιγραφὴν γενικὴν τῆς ἐπαρχίας καὶ εἰς εἰδικὴν τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν δήμων. Κυρίως δὲ δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι τὸ ἔργον μου συνίσταται ἐκ τῶν κατὰ μέρος εἰδικῶν χωρογραφικῶν περιγραφῶν τῶν 32 δήμων τοῦ νομοῦ.

*) Ἡ πληρεστέρα βιβλιογραφία τῶν κατὰ καιροὺς περιηγηθέντων τὴν Ἑλλάδα Εὐρωπαίων εὑρίσκεται ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ παρ' ἡμῖν ἰατροῦ **Κλωνὸς Στεφάνου, La Grèce au point de vue naturel, ethnologique, anthropologique, démographique et médical. Extrait de dictonnaire enencyclopédique des sciences médicales. Paris 1884.**

Ἐν τῇ ἐργασίᾳ κύριον σκοπὸν προεθέμην τὴν *νέαν γεωγραφίαν* τῶν τόπων, οὐχ ἧττον δὲν παρέλιπον συντομώτατα νὰ ἐκθέσω ἐν αὐτοτελέσι τμήμασιν ἐν τέλει τῆς περιγραφῆς ἑκάστου τῶν δήμων ὅ,τι ἐκ τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας μνημονεύεται ἐν αὐτοῖς. Μόνον δὲ τῶν ἐπαρχιῶν Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος, Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας, καὶ Κυθήρων τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν ἐπραγματεύθην ἐν συνόλῳ καὶ οὐχὶ κατὰ δήμους, διότι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γεωγραφίᾳ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων εἴς τινα μὲν διαφωνῶ πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ γεωγραφήσαντας, εἴς τινα δὲ συμπληρῶ τὰς παρατηρήσεις των· διὸ ἠναγκάσθην ἐν συνεχεῖ λόγῳ νὰ ἐκθέσω τὴν ἐμὴν γνώμην καὶ καταδείξω τὴν ὀρθότητα αὐτῆς.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γεωγραφίᾳ ὡσαύτως δὲν προέβην εἰς περιγραφὴν τῶν ἀρχαίων πόλεων, οὐδὲ τῶν σημερινῶν ἐρειπίων αὐτῶν, οὐδὲ παρέθεσα ὅλας τὰς ἀρχαίας πηγάς, ἐν αἷς γίνεται μνεία τούτων, ἢ μόνον τὰς κυριωτάτας, διότι ἄλλως ἤθελον εἰσέλθει εἰς ἔδαφος ἄλλης μελέτης ἀπομακρυνόμενος τοῦ κυρίου θέματος, ὅπερ δι' ἐμὲ ἦτο ἡ νέα γεωγραφία.

Ὁ ἐπισυνημμένος δὲ γεωγραφικὸς πίναξ τοῦ νομοῦ ἐχαράχθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γαλλικοῦ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν κλίμακα. Ἐσημειώθησαν δ' ἐν αὐτῷ πολλὰ τῶν νέων χωρίων, μὴ ὑπάρχοντα ὅτε συνετάσσετο ὁ γαλλικός, καὶ ὀνόματα ὅρμων, ἀκρωτηρίων, λιμένων, ὀρέων, ὡσαύτως ὁδοί, αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, καὶ τὰ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γεωγραφίᾳ ἀναφερόμενα ὀνόματα.

Ἐν τῇ γεωγραφικῇ ἐκθέσει παρεδέχθην κατὰ κανόνα τὰ κοινὰ ὀνόματα τῶν τόπων, ἀντὶ τῶν ἀρχαίων, ὧν τινες γεωγραφοῦντες ποιοῦνται χρῆσιν· διότι πρεσβεύω ὅτι οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα ἄνευ λόγου ν' ἀντικαθιστᾷ ὀνόματα κοινὰ γεωγραφικά, πρὸ αἰώνων καθιερωθέντα, συνδεόμενα ἀναπο-

σπάστως μετὰ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς νέας ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τῶν ἐννόμων σχέσεων τῶν κατοίκων, μετὰ τῆς συνηθείας μόνον καὶ μόνον διότι θεωρεῖ ταῦτα βάρβαρα, σλαυικά, ἐνετικά, ἢ τουρκικά. Ἂν τὰ ὀνόματα ταῦτα εἶνε ἴχνη τῆς διαβάσεως ξένων φυλῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τίς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαγράφῃ τὰ ἴχνη τῆς ἱστορίας; Ἂν θεωρῇ τὰ ἴχνη ταῦτα βάρβαρα, ἃς ὑψώσῃ αὐτὸς παρ' αὐτὰ τὰ ἔνδοξα μνημεῖα τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ του. Δίκαιον δὲ μέγα εἶχον οἱ Σπετσιῶται νὰ ἐξεγερθῶσι σύμπαντες τῷ 1834 κατὰ διατάγματος τῆς Ἀντιβασιλείας δι' οὗ ἠθέλησε νὰ ὀνομάσῃ τὸν «δῆμον Σπετσῶν «δῆμον Τιπαρήνου» ἐνῷ, ὡς γράφει ὀρθότατα ὁ Ἀναστ. Ἀ. Ὀρλάνδος, ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν ὑπὸ τὸ σημερινὸν ὄνομα ἐδοξάσθη, διὰ τῶν κατὰ τὸ 1821 μεγάλων ἀγώνων καὶ θυσιῶν της, καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ ὄνομα ἔδει νὰ τηρήσῃ καὶ τοῦ λοιποῦ, καὶ τὸ ὄνομα Σπέτσαι παρεδέχθη εἰς τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν της.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν ἠθέλομεν παραδεχθῇ καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν δήμων νὰ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν πρωτευουσῶν αὐτῶν, καὶ οὐχὶ ἀναμὶξ ἐξ ἀρχαίων καὶ νέων, καὶ πολλαχοῦ ἐξ ἀνυπάρκτων ὀνομάτων, ἀλλὰ τὸ κακὸν δυστυχῶς ἐγένετο. Περὶ τοῦ θέματος δὲ τούτου θέλομεν γράψει ἀλλαχοῦ ἐκτενέστερον.

Ἐν τέλει δ' ὀφείλω νὰ σημειώσω ὅτι διά τε τὴν περιήγησιν καὶ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς γεωγραφίας, ἔτυχον συνδρομῆς παρὰ τῆς ἐν Τεργέστῃ ἐπιτροπῆς τῆς διαχειριζομένης κληροδότημα τοῦ ἀειμνήστου Δημητρ. Ἀ. Οἰκονόμου Θεσσαλονικέως, χορηγησάσης εἰς ἐμὲ τοὺς τόκους τοῦ κληροδοτήματος τοῦ 1884, ἐκ δραχ. 2,500, κατὰ σύστασιν τῶν ἐνταῦθα Κυρίων Μιλτιάδου Βενιζέλου πρυτάνεως τοῦ ἐθν. Πανεπιστημίου ὄντος τῷ 1884, καὶ Μάρκου Ῥενιέρη

διοικητοῦ τῆς Ἐθν. Τραπέζης, οὓς ἡ ἐπιτροπὴ ἠρώτησε περὶ καταλληλοτέρας διαθέσεως τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος. Τὸ ἔργον μου περατωθὲν ἀνήκει τόσον εἰς ἐμὲ ὅσον καὶ εἰς τοὺς συνδραμόντας, διότι ἄνευ τῆς συνδρομῆς ταύτης, ἥτις κατὰ μέγα μέρος ἐκάλυψε τὰς δαπάνας τῆς περιηγήσεως, ἐκτυπώσεως καὶ λιθογραφήσεως τοῦ πίνακος δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἐγὼ μόνος νὰ ἐπιτελέσω αὐτό· διὸ ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου εἴς τε τοὺς συστήσαντάς με καὶ τοὺς συνδραμόντας.

Ἐν Ἀθήναις, μηνὶ Ἰουνίῳ 1886.

Α. Μηλιαρακης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Carte de la Grèce redigée et gravée d'après la triangulation et les levés exécutés par les officiers du corps d'état-major à l'échelle de $\frac{1}{200.000}$. Paris 1852.

Aegina and Methana (1839 καὶ 1881) τοῦ Thomas Graves.

Τοῦ αὐτοῦ Hydra bay, Spezzia, Dhoko etc. (1838 καὶ 1871.)

Τοῦ αὐτοῦ Poros island (1839 καὶ 1874).

The gulf of Corinth or Lepanto (1834 καὶ 1865) τοῦ O. Stanley μετὰ προσθηκῶν τοῦ A. Mansell.

Gulf of Nauplia, τοῦ Copeland (1832 καὶ 1871).

Karten von Mykenai ὑπὸ Steffen 1884.

H Kiepert, Neuer Atlas von Hellas und den hellenischen Colonien 1879.

Carte isométrique de l'Isthme de Corinthe montrant le tracé du canal maritime, ὑπὸ B. Gerster.

Νῆσος Κύθηρα. (Πίναξ) σχεδιασθεὶς καὶ λιθογραφηθεὶς ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ Ἰωάννου Κορωναίου 1853.

Venetico to Cape Malea, with the island oj Cerigo ὑπὸ τῶν W. H. Smyth καὶ T. Graves καὶ Mansell. 1825—1845—1865.

Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Πληθυσμὸς 1879. Ἐν Ἀθήναις 1881 (Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν).

Παράρτημα Αον τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἔτους 1884 Πίναξ τῶν 443 δήμων τοῦ Κράτους.

Ernst Curtius, Peloponnesos. eine istorische-geographische Beschreibung der Halbinsel. Gotha 1851.

Conrad Bursian, Geographie von Griechenland. 1862.

C. Neumann and I. Partsch, Physi-kalische Geographie von Griechenland mit besonderer Rücksicht auf das Alterthum 1885.

F. Aldenhoven, Itineraire descriptif de l'Attique et du Peloponnèse. 1854.

Émile Isambert, Itineraire descriptif, historique et archéolog. de l'Orient. Grèce et Turquie d'Europe. 1873.

Griechenland, Handbuch für reisende. von Karl Baedeker 1883.

Puillon Boblaye, Recherches géograph. sur les ruines de la Morée. 1835.

A. Rangabé, Souvenirs d'une excursion d'Athènes en Arcadie. Paris 1857. Extrait du Tome V Ire Série, Ire partie des mémoires présentés par divers savants à l'académie des inscriptions et belles lettres.

L. Ross, Reisen und Reiseronten durch Griechenland. 1841.

Notes sur le percement de l'Isthme de Corinthe. 1882.

L'Isthme de Corinthe. Tentatives de percement dans l'antiquité ὑπὸ B. Gerster. Ἐδημοσιεύθη μετὰ πίνακος ἐν τῷ Bulletin de corresp. hellénique VIII.

Ἐκ τῶν περιηγητῶν δὲ πλὴν τῶν ἀναφερομένων ἐν ταῖς σημειώσεσι συνεβουλεύθην καὶ τοὺς κατωτέρω.

George Wheler, Voyage de Dalmatie, de Grèce et du Levant. 1723.

André-Grasset. Saint-Sauveur (1800). Ὅρα ἐπιγραφὴν συγγράμματος ἐν σελ. 280.

Pouquevilie, Voyage en Morée. 1805.

A. J. Castellan, Lettres sur la Morée et les iles de Cerigo, Hydra, et Zante. 1808.

Friedrichsthal, Reise in südlichen Theilen von Neu-Griechenland. 1838.

W. Vischer, Erinnerungen und Eindrücke aus Griechenland. 1857.

Ἐκ τῶν παλαιοτέρων δὲ Albrizzi, Esatta notizia del Peloponneso, volgarmente penisola della Monea 1687.

(Ἀνωνύμου) Reise durch die Inseln des Archipelagus, mit neuen Bemerkungen besonders für Freunde der Erd-und Geschichtskunde Politiker, Kaufleute und Seefahrer. St. Petersburg 1793. Περὶ Κυθήρων γράφει ἐν σελ. 34.

Ἑλληνιστὶ δὲ μονογραφίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας μοὶ εἶνε γνωσταὶ περὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ τμήματος αἱ ἑξῆς (Λ. Ῥός) Διατριβὴ ἐν «Σωτῆρι» ἐφημερίδι τοῦ 1834, ἀριθ. 45 καὶ 47 περὶ τῆς ὀνοματοθεσίας τῶν δήμων Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Ἀπάντησις ἐν ἀριθμῷ 51,52 καὶ 53 τοῦ ἐπικρινομένου Φραγ. Κ. Μαύρου.

Πονημάτια ἐκφωνηθέντα ἐν τῇ Θ' τῶν εἰς Ἐνετίαν λογίων τῆς Ἰταλίας συνελεύσει ὑπὸ τοῦ Ἰω. Β. Μπ. Δελβινιώτου Κερκυραίου. 1849. Ἐν σελίδι 17 τῶν πονηματίων τούτων πραγματεύεται Περὶ τῶν θερμῶν ἰαματικῶν τοῦ Λουτρακίου ὑδάτων ἐν Κορίνθῳ.

Σ. Λογιωτατίδου, Αἱ κῶμαι τῆς Πελλήνης. Ὅρα ἐπιγρ. ἐν σελ. 137.

Μ. Γ. Δήμιτσα, Ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου 1883.

Ξ. Λάνδερερ. Περὶ τοῦ ἐν Μεθάνοις μεταλλικοῦ ὕδατος. Ἐν Πανδώρᾳ Τόμ. 17, σελ. 284,

Ξ. Λάνδερερ, Περιγραφὴ τῶν ἐν Μεθάνοις θειούχων ἰαματικῶν ὑδάτων καὶ ὁδηγίαι περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν. 1884.

Δ. Κ. Βαρδουνιώτου, Παρὰ τὸν Ἐρασῖνον. Ἐν τῷ ἡμερολογ. Ποικίλης Στοᾶς 1885.

Σ. Παγανέλλη, Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις. Ἐν Ἑβδομάδι 1885, ἀριθ. 85—96.

Περὶ τοῦ νησιωτικοῦ δὲ τμήματος ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς.

Ἀλεξ. Ρ. Ραγκαβῆ, Ἐκδρομὴ εἰς Πόρον. Ἐν ἡμερολογ. Βρετοῦ τοῦ 1863, σελ. 187. Ἀνεδημοσιεύθη δὲ ἐν Τόμῳ Η', σελ. 381 τῶν φιλολογικῶν ἀπάντων τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως.

Κ. Φρεαρίτου, Ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἐν Πόρῳ πρός τινα ἐν Ἀθήναις οἰκοῦντα φίλον. Ἐν Πανδώρᾳ 1858, φυλλάδ. 208, σελ. 372.

L abeille grecque, feuille periodique hebdomadaire. Ἐν ἀριθ. 65 4 Ἰουνίου 1838 δημοσιεύεται ἐπιστολὴ ἐξ Ὕδρας, ἐν ᾗ ὑπάρχουσι στατιστικαὶ πληροφορίαι περὶ τῆς νήσου.

Π. Ῥοδίου συνταγματάρχου, Ἱστορία νήσου Ὕδρας. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ περιοδ. Ἔφορος στρατιωτικός· ἐν Ναυπλίῳ 1835, σελ. 219. Ἀνεδημοσιεύθη κατὰ τὸ ἥμισυ ἐν ἀριθ. 238 τῆς Ἀθηνᾶς. 1835.

Γεωργ. Δ. Κριεζῆ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. (1860).

Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα περὶ τῆς νήσου Ὕδρας ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατῳκήθη μέχρι τοῦ ἔτους 1821 (1864.)

Ἀντ. Α. Μιαούλη, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1821 ἐκραγείσης ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. 1874.

N. Parissis, de l'île d'Hydra. Ὅρα ἐπιγραφὴν ἐν σελ. 223.

Ἰακ. Χ. Δραγάτσης, Ὕδρα. Ἑβδομὰς ἀριθ. 72—74, ἔτος 1885.

Ἀναργύρου Ἀνδρέου Χ. Ἀναργύρου, Τὰ Σπετσιωτικὰ 1861. Ἐν σελ. ρκθ' τῆς εἰσαγωγῆς ἀναγράφονταί τινα περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς νήσου τῶν Σπετσῶν.

Διομήδ. Κυριακοῦ. Περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς νήσου Σπετσῶν, Πετσῶν ἢ Πέτσας. Ἐν Πανδώρᾳ (1865), Τόμ. 15, σελ. 357.

Ἀνάργυρ. Ἀνδρ. Χ. Ἀναργύρου, Ἡ νῆσος Ἀλιοῦσα, τό γε νῦν Σπέτσαι ἢ Πέτσαι καλουμένη. Ἐν Πανδώρᾳ (1860), Τόμ. 15, φυλ. 359. Τόμ. 16 φυλ. 361 καὶ 362.

Διομ. Κυριακοῦ, Περὶ τῆς ἀρχαίας ὀνομασίας τῆς νήσου Πέτσας. Ἐν Πανδώρᾳ (1865), Τόμ. 16, φυλ 381—383.

Ἀναστ. Ὀρλάνδος, Περὶ τῆς νήσου Πέτσας ἢ Σπετσῶν. 1878.

Περὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ τσανακίου ἢ πόνου ἐν Ὕδρᾳ καὶ Σπέτσαις. Ὅρα βιβλιογρ. ἐν τῷ προμνημονευθέντι συγγράμματι La Grèce au point de vue naturel, τοῦ Κλωνὸς Στεφάνου, σελ. 575.

Niccolò Stai, Raccolta di antiche..... Ὅρα ἐπιγραφὴν ἐν σελ. 280.

P. Donato de Morbo, Saggio di una descrizione geografico-storica delle isole Ionie (Eptanesia) 1865.

Ἰωάννου Ρωμανοῦ, Νῆσος Αἴγιλα. Ἐν Πανδώρᾳ τόμ. 18, σελ 118

Riemann, Recherches archéologiques. Ὅρα σελ. 282.

Ἡ νῆσος τῶν Κυθήρων ὑπὸ Φ. Πρίντεζη ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ ἡμερολογίῳ τοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἔτους 1882 σελ. 100—155.

Νικολ. Δελακοβία. Ἡ νῆσος Κύθηρα. Ἐν Ἑσπέρῳ 1884, ἀριθ. 87 καὶ 88.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ

ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐμβαδὸν 5252.8 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα.
Πληθυσμὸς 136,081.—Ἐπαρχίαι 6.

Ὁ νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕλκων τὸ ὄνομα ἐκ τῶν δύο ἐν αὐτῷ ἱστορικωτάτων χωρῶν τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Κορινθίας, κεῖται ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Πελοποννήσου, κατέχων πάντα τὰ βορειοανατολικὰ ταύτης μέρη, καὶ περικλείων ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοῦ καὶ τὴν Ἰσθμιακὴν χώραν, δι' ἧς συνέχεται ἡ Πελοπόννησος μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ὡς ἐκ ταύτης δὲ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως εἶνε τριθάλασσος, βρεχόμενος ὑπὸ τῶν θαλασσῶν τριῶν μεγάλων κόλπων τοῦ Κορινθιακοῦ, τοῦ Ἀργολικοῦ, καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ, ὧν τὰ παράλια διασχίζονται εἰς μικροτέρους ἄλλους κόλπους, μεταξὺ τῶν ὁποίων προεκτείνονται πρὸς τὴν θάλασσαν μεγάλαι χερσόνησοι καὶ νησιάζουσαι ἄκραι, ἔχουσαι πρὸ αὐτῶν νήσους μικρὰς καὶ μεγάλας, ὡς φυσικὰς αὐτῶν προεκβολάς· διὸ καὶ μόνος ὁ νομὸς οὗτος ἐκ τῶν λοιπῶν ἠπειρωτικῶν τῆς Ἑλλάδος ἔχει σχῆμα πολύμορφον, καὶ μείζονος ἐκτάσεως παράλια.

Ὅρια τοῦ νομοῦ εἶνε πρὸς Β ὁ Κορινθιακὸς κόλπος, πρὸς Α ὁ Σαρωνικὸς καὶ τὸ τμῆμα τῆς Ἰσθμιακῆς χώρας, πρὸς Μ τὸ Μυρτῷον πέλαγος[1], ὁ Ἀργολικὸς κόλπος καὶ μικρὸν τμῆ-

μα τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας, πρὸς Δ δὲ δύο νομοί, ὁ τῆς 'Αρκαδίας, καὶ ὁ τῆς 'Αχαΐας καὶ Ἤλιδος.

Ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ τῆς φυσικῆς καταστάσεως ὁ νομὸς 'Αργολίδος καὶ Κορινθίας χωρίζεται γεωγραφικῶς εἰς 5 μεγάλα τμήματα, α') εἰς τὸ δυτικὸν καὶ ἀρκτῷον, τὸ καὶ κυρίως ἠπειρωτικόν, τὸ συνεχόμενον πρὸς τὴν λοιπὴν Πελοπόννησον, β') εἰς τὴν μακρὰν 'Αργολικὴν χερσόνησον, τὴν σφιγγομένην μεταξὺ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ 'Αργολικοῦ κόλπου, γ') εἰς τὴν 'Ισθμιακὴν ἀμφιθάλασσον χώραν, δι' ἧς ἑνοῦται μετὰ τῆς Στερεᾶς 'Ελλάδος, δ') εἰς τὰς περὶ τὰ παράλια αὐτοῦ προσκειμένας νήσους, ὧν τρεῖς μεγάλαι, καὶ μόναι οἰκούμεναι ἡ Ὕδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ ὁ Πόρος, ε') εἰς τὴν νῆσον τῶν Κυθήρων, πρὸς Μ τῆς Λακωνικῆς κειμένην, καὶ φυσικῶς εἰς ταύτην ὑπαγομένην, ἀλλ' ἕνεκα διοικητικῶν λόγων ὑπαχθεῖσαν εἰς τὸν νομὸν 'Αργολίδος καὶ Κορινθίας.

Ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κατάστασιν ὁ νομός, ἐν γένει εἰπεῖν, εἶνε ὀρεινός, συνέχεται δὲ ἡ ὀρεογραφία αὐτοῦ ἀμέσως πρὸς τὴν τῶν ἀρκαδικῶν ὀρέων τῆς Πελοποννήσου. Ὑψηλότατον ἐν αὐτῷ ὄρος εἶνε ἡ Ζήρεια[2] (Κυλλήνη), ὕψους 2374 μέτρων, τὸ μέγιστον οὖσα καὶ ἐπιφανέστατον ὄρος οὐ μόνον τῶν τοῦ νομοῦ, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν προσαρκτίων τῆς Πελοποννήσου, ἀποτελοῦν μετὰ τῶν ἀρκαδικῶν καὶ ἀχαϊκῶν ὀρέων, τοῦ 'Ολόνου ('Ερυμάνθου), ὕψους 2224, καὶ τοῦ Χελμοῦ ('Αροανίων ὀρέων), ὕψους 2355, τοὺς πρὸς Β τῆς πελοποννησιακῆς χερσονήσου κόμβους, ἐξ ὧν ἀπορρέει ὅλον τὸ ὀρεογραφικὸν αὐτῆς σύστημα, μένοντος ἀπομεμονωμένου σχεδὸν πρὸς Ν τοῦ ὑψηλοτάτου ὄρους τῆς Πελοποννήσου, τοῦ Ταϋγέτου, ὕψους 2409 μέτρων.

Ἡ Ζήρεια κατέχει διὰ τῆς εὐρείας αὐτῆς κυκλοτεροῦς βάσεως καὶ τῶν προβούνων καὶ τῶν κλάδων πάντα τὰ ἑσπέρια καὶ ἀρκτῷα τμήματα τοῦ νομοῦ. Κλάδος μέγας τοῦ ὄρους τούτου, διήκων πρὸς Β, κορυφοῦται εἰς δύο ὑψηλὰς κορυφάς, τὸ Μαυριόλον ἢ τὸ Μαῦρον Ὄρος (Χελυδόρεα, τὰ), ὕψους 1759

μέτρων, καὶ τὴν Εὐρωστίναν, ὕψους 1164 μέτρων, τερματιζόμενος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Ἕτερος κλάδος, ἀποσπώμενος ἐκ τοῦ Χελμοῦ καὶ διατείνων συνεχὴς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν, κορυφοῦται εἰς δύο ὑψηλὰ ὄρη τὴν Δουρδουβάναν (Πεντελείαν), ὕψους 2112 μέτρων καὶ τὸν Σαϊτὰν (Ὄρυξιν), ὕψους 1813, τὰ ὁποῖα, ἑνούμενα πρὸς Β καὶ πρὸς Μ δι' ὑψηλῶν βραχιόνων μετὰ τῆς Ζήρειας, περικλείουσι τὴν λίμνην τοῦ Φενεοῦ. 'Αμφότερα τὰ ὄρη ταῦτα μετὰ τῶν πρὸς Β Μαύρου Ὄρους καὶ Εὐρωστίνας ἀποτελοῦσι τὰ ὅρια τοῦ νομοῦ 'Αργολίδος καὶ Κορινθίας πρὸς τὸν τῆς 'Αχαΐας καὶ Ἤλιδος κατὰ τὴν γραμμὴν τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ὑδάτων. Ὡς συνέχεια τῆς Δουρδουβάνας καὶ τοῦ Σαϊτᾶ εἶνε ἑτέρα ὀρεοσειρὰ πρὸς Μ φερομένη, ἐκ χθαμαλωτέρων ὀρέων, ὧν τὰ κυριώτατα εἶνε ἡ Σκίπεζα ('Ολίγυρτος), ὕψους 1934, τὸ Καρούμπαλο (Τραχύ), ὕψους 1809, ἡ 'Αρμενιά, ὕψους 1736, τὸ Μαλεβὸ ('Αρτεμίσιον), ὕψους 1772, ὁ Κτενιᾶς, ὑψ. 1599, τὸ Παρθένιον, ὑψ. 1217, καὶ ἡ Ζάβιτσα, ὕψους 975. Ἡ ὀρεοσειρὰ αὕτη κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ὑδάτων ἀποτελεῖ τὰ δυτικὰ ὅρια τοῦ νομοῦ πρὸς τὸν ὅμορον τῆς 'Αρκαδίας, πλὴν τοῦ ὄρους τῆς Ζάβιτσας, ἥτις περιβάλλει διὰ στροφῆς τὰ μεσημβρινά. Οὕτω δὲ πάντα ταῦτα τὰ δυσμικὰ ὄρη ἀνήκουσι, πλὴν τῆς Ζήρειας, εἴς τε τὸν νομὸν 'Αργολίδος καὶ Κορινθίας, καὶ εἰς τοὺς πρὸς Δ ὁμόρους.

'Εν τῷ ἐσωτερικῷ δὲ τοῦ προσαρκτίου τμήματος τοῦ νομοῦ σημαντικαὶ ὀρεοσειραὶ ὑψηλαὶ εἶνε ἡ ἐκ Δ πρὸς Α φερομένη τοῦ Φαρμακᾶ, ὕψους 1434, καὶ τοῦ Μεγαλοβουνίου (Καρνεάτου), ὕψους 1270· ἡ ὀρεοσειρὰ αὕτη ἀποτελεῖ τὰ φυσικὰ ὅρια μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Ἄργους καὶ Κορίνθου. Ἑτέρα ὀρεοσειρὰ δὲ εἶνε ἡ συνεχομένη μετὰ τῆς Σκίπεζας, τοῦ Γαβριᾶ, ὕψους 1210, καὶ τῆς Βέσεζας ὕψους 1211, ἡ διαχωρίζουσα τὰ λεκανοπέδια τῆς Στυμφαλίας καὶ τοῦ Καίσαρι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ 'Ασωποῦ.

Ἡ 'Αργολικὴ χερσόνησος περιλαμβάνει αὐτοτελὲς σύμπλεγμα πολύπλοκον καὶ πολυκόρυφον, συνεχόμενον μετὰ τῶν ὀρέων

τοῦ λοιποῦ νομοῦ διὰ τοῦ ὄρους, τοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλουμένου Ἀραχναίου, οὗ ἡ ἐπιμήκης ῥάχις φέρεται ἐξ Α πρὸς Δ, δύο ἔχουσα κορυφὰς ἑκατέρωθεν τοῦ μήκους τὸν Ἀρνᾶ πρὸς Α, καὶ τὸν Προφήτην Ἡλίαν πρὸς Δ, ὕψους 1199 μέτρων. Ἑκατέρωθεν τοῦ Ἀραχναίου σημαντικώταται σειραὶ εἶνε βορειοδυτικῶς τούτου ἡ Ἁγία Τριάς, ὕψους 1079, ἑκατέρωθεν ἔχουσα τὸν Δαφνιὰ καὶ τὸ Καλαμοβούνιον, καὶ πρὸς Δ τὴν ὀρεοσειράν, τὴν συνεχομένην μετὰ τοῦ Μεγαλοβουνίου, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν Τρητόν, διατεμνομένην ὑπὸ τῆς περιωνύμου ἐν τῇ νέᾳ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος κλεισωρείας τῶν Δερβενακίων, δι' ἧς συγκοινωνεῖ ἡ πεδιὰς τοῦ Ἄργους μετὰ τῆς Κορινθίας. Πρὸς Α τούτων εἶνε τὸ Κερνίκελο, ὕψ. 1048, καὶ ἡ Τραπεζόνα, ὕψ. 1137.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου κεῖται ὑψηλὸν ὄρος τὸ Ὀρθολίθι, ὕψους 102, πρὸς Μ τὰ Δίδυμα, ὕψους 1076, μεθ' ὧν ἑνοῦται ἡ πρὸς Α φερομένη μακρὰ καὶ πλατεῖα δειρὰς τῶν Ἀδέρων, ἡ τερματιζομένη εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σκύλλαιον, τὸ ἀνατολικώτατον τῆς Ἀργολικῆς, καὶ πάσης τῆς Πελοποννήσου.

Ἐν τῇ Ἰσθμιακῇ χώρᾳ ὕψιστον ὄρος εἶνε τὸ Μακρυπλάγι (Γερανεία, ἡ), ὕψους 1370, ἀποτελοῦν τὰ βορειανατολικὰ ὅρια τοῦ νομοῦ πρὸς τὸν τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ὡς προμαχὼν κείμενον μεταξὺ Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Πρὸς Μ δὲ τοῦ Ἰσθμοῦ σημειωτέα καὶ τὰ Βουνὰ τῆς Ξυλοκέριζας (Ὄνεια, τὰ) ὕψους 582 μέτρων.

Πᾶσαι αἱ προμνημονευθεῖσαι ὀρεοσειραὶ μετὰ τῶν δευτερευόντων βραχιόνων, φερόμεναι καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ποῦ μὲν καταλήγουσαι εἰς τὴν θάλασσαν, ποῦ δὲ εἰς πεδιάδας καὶ κοιλάδας, διαχωρίζουσι τὸν νομὸν εἰς πολλὰ λεκανοπέδια, ὧν ἄλλα μὲν εἶνε ἀνοικτά, ἐχόντων τῶν ὑδάτων διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἄλλα δὲ κλειστὰ καὶ λιμνογενῆ. Τὰ πλεῖστα τῶν λεκανοπεδίων τούτων ἀποτελοῦσι τὰ νῦν τὰς μικρὰς ἐπικρατείας τῶν δήμων, εἰς οὓς εἶνε ὑποδιῃρημέναι αἱ ἐπαρχίαι τοῦ νομοῦ, πολλὰ δὲ ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ ἐπικράτειαι αὐτονόμων πολιτειῶν τῆς Ἑλλάδος, ὧν τὰ ὀνόματα ἀπεδόθησαν μετὰ τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς εἰς τοὺς δήμους, ἐντὸς τῆς περιφερείας τῶν ὁποίων ἔτυχον τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων πόλεων.

Περὶ τῶν ὀρέων τῶν νήσων, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸν νομόν, λόγος θέλει γίνει ἐν τῇ εἰδικῇ ἑκάστης αὐτῶν περιγραφῇ.

Τὰ παράλια τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας εἶνε ἀνώμαλα, διατεμνόμενα ὑπὸ κόλπων καὶ ἀκρωτηρίων καὶ χερσονήσων. Κυρίως δὲ κολπωδέστατα εἶνε τὰ νεύοντα πρὸς τὸν Σαρωνικὸν καὶ Ἀργολικὸν κόλπον· τὰ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν δὲ εἶνε ὁμαλώτερα· ἐν τούτῳ ὑπάρχει μόνον ὁ κόλπος τοῦ Λεχαίου[3], ἔχων τὸν μυχὸν αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, καὶ ὁριζόμενος πρὸς Β ὑπὸ χερσονησώδους ἀνατολικῆς προεκτάσεως τοῦ ὄρους Μακρυπλάγι, ληγούσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου (Ἡραίου), καὶ χωριζούσης τὸν μυχὸν τοῦ ὅλου Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς δύο, εἰς τὸν προρρηθέντα τοῦ Λεχαίου, καὶ εἰς τὸν πρὸς Β τὸν τῆς Λιβαδόστρας (Ἀλκυονίδος θαλάσσης).

Ἐν τῷ Σαρωνικῷ δὲ κόλπῳ εὐθὺς ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου εἶνε ὁ Κεγχρεάτης[4] κόλπος, ἔχων πρὸς Β τὸν ὁρμίσκον τοῦ Καλαμακίου, τὸν ἀντικρύζοντα πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Λεχαίου ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ.

Μετὰ τὸν Κεγχρεάτην ἕπεται κολπίσκος, ἔνθα ὁ Κόρφος τοῦ Σοφικοῦ, καὶ ὁ λιμενίσκος Σαλόντα, χωριζόμενοι ἀπὸ τοῦ Κεγχρεάτου διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπειραίου. Ἕπεται κατόπιν ὁ κόλπος τῆς Ἀκτῆς, οὕτω καλουμένης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις περιληπτικῶς τῆς παραλίας χώρας τῆς Ἐπιδαύρου καὶ Τροιζηνίας[5].

Ἐντεῦθεν δὲ μετὰ τὸ Σκύλλαιον, καὶ μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἀργολικῆς Ἁγ. Αἰμιλιανοῦ, κοινῶς καλουμένου Κάβο Μιλιανοῦ[6], ἕπεται ὁ Ἑρμιονικὸς κόλπος[7]. Ἀπὸ τούτου δέ, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ Μιλιανοῦ μέχρι Ναυπλίου, ἡ παραλία εἶνε κολπωδεστάτη πρὸς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Κυριώτατοι δὲ τῶν ἐνταῦθα κόλπων εἶνε ὁ τοῦ Πόρτο

Χελίου, ὁ κόλπος τῆς Βερβερόνδας μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Βερβερόνδας καὶ Κορακιᾶς, εἶτα ὁ τῶν Κοιλαδίων, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Θυννίου καὶ Βουρλιᾶ, ὁ Βουρλιᾶς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Βουρλιᾶ καὶ Ἰρίων. Ἐντεῦθεν δὲ μεταξὺ Ἰρίων καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ῥοδίου ἐκτείνεται μέγας κόλπος ἔχων παραλίαν 12 μιλίων, τελματώδη σχεδὸν πᾶσαν. Ἐν τούτῳ δὲ κεῖνται ὁ λιμὴν Δρέπανον, καὶ ὁ λιμὴν τοῦ Τολοῦ. Ἐκ τοῦ Ῥοδίου δὲ ἄρχεται ὁ κόλπος τοῦ Ναυπλίου, καὶ ὁ μυχὸς τοῦ Ἀργολικοῦ.

Περὶ τὰ παράλια ταῦτα καὶ πρὸ τῶν κόλπων καὶ τῶν ἀκρωτηρίων πρόσκεινται νῆσοι καὶ νησῖδες πολλαί, ἀνήκουσαι εἰς τὸν νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ὅστις ἔχει, ὡς προερρέθη, πλειοτέρας περὶ αὐτὸν νήσους παντὸς ἄλλου ἠπειρωτικοῦ νομοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ἐν μὲν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ κεῖνται ἐν μέσῳ τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τῆς Λιβαδόστρας τὰ Καλὰ Νησιά.

Ἐν τῷ Σαρωνικῷ δὲ κεῖνται, ἰδίᾳ ἐν τῷ Κεγχρεάτῃ κόλπῳ, ἡ νῆσος Πλατουράδα, καὶ πρὸς Α τὸ Ἐβραιονῆσι. Πρὸς Μ τοῦ Σπειραίου ἡ ξηρόνησος Πετρονῆσι. Πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Τραχηλίου μικρὰ νῆσος Τραχῆλι. Πρὸς Α τῶν Μεθάνων ἡ ξηρόνησος Πετροκάραβο, καὶ πρὸς Μ τούτου ἡ Πλατειά. Μετὰ ταύτας ἕπεται ἡ νῆσος τοῦ Πόρου (Καλαυρία), καὶ περὶ αὐτὴν μικραί τινες ἐρημόνησοι.

Πρὸ τοῦ Σκυλλαίου ἀκρωτηρίου ὡς προεκτάσεις τούτου κεῖνται δύο ἐρημόνησοι, αἱ Τσελεβῖνες.

Ἐν τῷ Ἑρμιονικῷ κόλπῳ κεῖνται ἡ Ὕδρα, ὁ Δοκός, αἱ Σπέτσαι, καὶ ἄλλαι περὶ αὐτὰς μικρότεραι.

Ἐν τῷ Ἀργολικῷ κόλπῳ ἡ Κορωνὶς πρὸ τοῦ λιμένος Κοιλαδίων, ἡ Ὑψηλὴ πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἰρίων, ἡ Πλατειὰ πρὸ τοῦ λιμένος Δρεπάνου, τὸ Ῥόδι καὶ Κοκορονῆσι πρὸ τοῦ Τολοῦ, καὶ τὸ Μποῦρτζι πρὸ τοῦ Ναυπλίου.

Εἰς τὸν νομὸν δὲ τοῦτον ὑπάγονται καὶ δύο νῆσοι πελάγιαι, μακρὰν κείμεναι τῶν παραλίων αὐτοῦ, αἵτινες πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εὑρίσκονται εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν, ὁ Ἅγιος Γεώργιος (Βέλβινα), καὶ ἡ Παραπόλα ἢ Βελοπούλα.

Τέλος δὲ εἰς τὸν νομὸν ὑπάγεται, ὡς καὶ προηγουμένως ἐρρέθη, καὶ ἡ νῆσος τῶν Κυθήρων μετὰ τῶν Ἀντικυθήρων, ἰδίαν ἐπαρχίαν ἀποτελοῦσα.

Ἐκ τῶν νήσων τούτων οἰκοῦνται μόνον ὁ Πόρος, ἡ Ὕδρα, αἱ Σπέτσαι, τὰ Κύθηρα καὶ τὰ Ἀντικύθηρα· ὑπάρχουσι δὲ καὶ εἴς τινας τῶν λοιπῶν μεγαλειτέρων οἰκήσεις τινὲς ἀσήμαντοι ποιμένων καὶ γεωργῶν.

Πεδιάδας ὁ νομὸς Ἀργολιδοκορινθίας ἔχει ἱκανάς· μεγίστη πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ εἶνε ἡ Ἀργολική, τὸ ἱστορικὸν Ἀργολικὸν πεδίον τῶν ἀρχαίων, ἥτις ἀναστομοῦται εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἀποτελούσης τῆς παραλίας αὐτῆς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τούτου.

Ἄλλαι δὲ πεδιάδες μικραί, οὖσαι τὸ κύριον καὶ σημαντικώτατον κέντρον τῆς παραγωγῆς τῶν δήμων, εἰς οὓς ἀνήκουσιν, εἶνε αἱ ἑπόμεναι.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἄργους ἡ τοῦ Κάτω Μπέλεσι ἐν δήμῳ Λυρκείας, διαρρεομένη ὑπὸ τῆς Πάνιτσας (τοῦ Ἰνάχου), αἱ κλεισταὶ καὶ λιμνογενεῖς τῆς Ἀλέας καὶ Σκοτεινῆς ἐν δήμῳ Ἀλέας, ἡ τοῦ Ἀχλαδοκάμπου ἐν δήμῳ Ὑσιῶν, ἡ τοῦ Μπερπατίου ἐν δήμῳ Προσυμναίων.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ναυπλίας ἡ τοῦ Λιγουριοῦ ἐν δήμῳ Λήσσης, ἡ τῆς Δήμαινας, καὶ τῆς Πιάδας, παραλία, καὶ τῆς Ἐπιδαύρου, παραλία, ἐν δήμῳ Ἐπιδαύρου, ἡ τῶν Ἰρίων, παραλία, ἐν δήμῳ Μινῴας.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος ἡ τῆς Ἑρμιόνης, παραλία, ἐν δήμῳ Ἑρμιόνης, ἡ τῶν Κοιλαδίων, παραλία, ἐν δήμῳ Κρανιδίου, ἡ τῶν Διδύμων, κλειστὴ καὶ λιμνογενής, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δήμῳ. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐπαρχίᾳ δὲ ὑπάρχει καὶ ὑψηλὸν ὀροπέδιον τὸ τῶν Εἰλίων ἐπὶ τῶν Ἀδέρων.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας ἡ μεγάλη πεδιὰς

τῆς Τροιζῆνος, καὶ ἡ Φοῦσα τοῦ Πόρου, κλειστή, ἡ κοιλὰς τῆς Τραχειᾶς ἐν δήμῳ Δρυόπης.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κορινθίας ὑπάρχει ἡ χθαμαλὴ πεδιὰς τῆς Κορινθίας, παραλία, αἱ ὑψηλαὶ κλεισταὶ πεδιάδες τοῦ Φενεοῦ καὶ τῆς Στυμφαλίας, ἡ τοῦ Καίσαρι, κλειστή, ἐν δήμῳ Πελλήνης, ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Φλιασίου πεδίου) καὶ ἡ τοῦ Κουτσομαδίου (Νεμέας) ἐν δήμῳ Νεμέας, ἡ τῶν Κλεωνῶν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δήμῳ, πᾶσαι σχεδὸν παράλληλοι καὶ κατὰ σειρὰν κείμεναι ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Πλὴν τούτων δὲ εἶνε αἱ κοιλάδες τοῦ Σοφικοῦ καὶ Ἀγγελοκάστρου ἐν δήμῳ Σολυγείας, αἱ τοῦ Σχοίνου καὶ τοῦ Σουσακίου, παράλιαι πεδιάδες ἐν δήμῳ Περαχώρας.

Ὡς πρὸς τὰ ὕψη αὐτῶν αἱ σημαντικώτεραι τῶν ἀνωτέρω πεδιάδων ἔχουσι τὴν ἑξῆς τάξιν. Ἡ τοῦ Φενεοῦ ἔχει ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 753 μέτρων, ἡ τῆς Στυμφαλίας 620, ἡ τοῦ Ἀχλαδοκάμπου 311, ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου 292, ἡ τοῦ Κάτω Μπέλεσι 244, ἡ τῶν Κλεωνῶν 180, ἡ τῆς Δήμαινας 166, καὶ ἡ τῶν Διδύμων 126.

Ἡ ὑδρογραφία τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας δὲν εἶνε πολλοῦ λόγου ἀξία· οὐδεὶς τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς Πελοποννήσου, τῶν ἐχόντων τὰς πηγὰς ἐπὶ τῶν Ἀρκαδικῶν ὀρέων, διέρχεται τὸν νομόν, πάντων ἐχόντων φορὰν πρὸς τὰ ἑσπέρια καὶ ἀρκτῷα τῆς Χερσονήσου. Οἱ ἐν τῇ μυθολογίᾳ δὲ καὶ τῇ ἱστορίᾳ ἀναφερόμενοι ποταμοὶ τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορίνθου Ἴναχος, Ἐρασῖνος, Ποντῖνος, Χάραδρος, Ἀσωπὸς καὶ ἄλλοι εἶνε σήμερον ποτάμια χειμαρρώδη, ἢ μικροῦ ἀενάου ῥείθρου, ἢ διαλείποντος, μὴ περισωθέντων οὐδὲ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ὀνομάτων.

Ἐκ τῶν διαφόρων ὑδατολεκανῶν τοῦ νομοῦ ποτάμια διαρκοῦς ῥοῆς ἀβαθῆ ἔχουσι πλειότερα αἱ τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, πηγάζοντα ἐκ τῶν μεσημβρινῶν αὐτῆς ὀρεοσειρῶν, ῥέοντα δὲ σχεδὸν κατὰ παράλληλον γραμμὴν μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτῶν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, πλὴν τῶν ἐκβαλλόν-

των εἰς τὰς λίμνας Φενεοῦ καὶ Στυμφαλίας. Ἐκ τούτων σημαντικώτατα εἶνε τὸ Λογγοπόταμο, διαρρέον τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν, ἁπλοῦς χείμαρρος ἐκβάλλων παρὰ τὸ χωρίον Ἀζίζι τοῦ δήμου Κορίνθου. Μετὰ τοῦτον τὸ ποτάμι τοῦ Κουτσομαδιοῦ, ἢ ὁ ποταμὸς τῆς Νεμέας, διαρρέων τὴν κοιλάδα αὐτῆς, καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Βόχας, χείμαρρος.Παράλληλος τούτου τὸ Ἁγιωργίτικο ποτάμι (Ἀσωπός), ὅπερ, πηγάζον ἐκ τοῦ Μεγαλοβουνίου (Καρνεάτου), διαρρέει τὴν πεδιάδα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (τοῦ Φλιασίου πεδίου), καὶ διαχωρίζει τὸν δῆμον Σικυῶνος ἀπὸ τῶν δήμων Κορίνθου καὶ Νεμέας. Πλησίον τούτου ὁ Τζωρτζῆς, ἢ Ποτάμιον τῆς Λέχοβας (Ἐλισσών), πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Βέσεζα, καὶ ἐκβάλλων πλησίον τοῦ Κιάτου, πρωτευούσης τοῦ δήμου Σικυῶνος. Ἕπεται εἶτα ὁ Τρικαλίτικος (ὁ Σῦς ἢ Σύθας), ἔχων τὰς πηγὰς ἐπὶ τῆς Ζήρειας, ἐκβάλλων παρὰ τὸ Ξυλόκαστρον, χειμερινὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου Τρικάλων. Μετὰ τοῦτον ἡ Φόνισσα (Κριός), πηγάζουσα ἐκ τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τοῦ Μαύρου Ὄρους καὶ τῶν βουνῶν τῆς Καρυᾶς. Τέλος τὸ Ζαχολίτικο ποτάμι, πηγάζον ἐκ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Μαύρου Ὄρους.

Στάσιμα δὲ ὕδατα ἐν Κορινθίᾳ εἶνε αἱ μεγάλαι λίμναι τοῦ Φενεοῦ καὶ τῆς Στυμφαλίας, ἡ μικρὰ τοῦ Καίσαρι, καὶ ἡ Βουλιασμένη τῆς Περαχώρας. Μεγίστη δὲ τούτων, πελαγίζουσα, εἶνε ἡ τοῦ Φενεοῦ, εἰς ἣν ἐκβάλλουσι τὸ Φονιάτικο ποτάμι (ὁ Ὄλβιος), καὶ ὁ Ἀροάνιος, ὧν ὁ μὲν πηγάζει ἐκ τοῦ Μαύρου Ὄρους, ὁ δ' ἐκ τῶν Ἀροανίων ὀρέων. Αἱ λίμναι δὲ τῆς Στυμφαλίας καὶ τοῦ Καίσαρι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μᾶλλον πεδιάδες, διότι καὶ τὸ θέρος ἀποξηραίνονται κατὰ μέγα μέρος, καὶ δι' ὑδραυλικῶν ἔργων, ἤδη ἐκεῖ τελουμένων, θέλουσιν ὁσονούπω ἀποχερσωθῆ, μεταγγιζομένων τῶν ὑδάτων εἰς τὸν ποταμὸν Ἀσωπόν.

Πλὴν των στασίμων τούτων ὑδάτων ὑπάρχουσι λιμνοθάλασσαι καὶ τέλματα ἐκτεταμένα εἰς ὅλας τὰς παραλίας τοῦ νομοῦ.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἄργους διαρκῆ ῥεῖθρα μικρᾶς ἐκτάσεως

ἀπὸ τῶν πηγῶν αὐτῶν μέχρι τῶν ἐκβολῶν ἔχουσι τὸ ποτάμιον τοῦ Κεφαλαρίου τοῦ Ἄργους (Ἐρασῖνος), καὶ αἱ πηγαὶ τῆς Λέρνης καὶ τοῦ Ποντίνου. Ὁ ἱστορικὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ Ἴναχος, νῦν καλούμενος Πάνιτσα, εἶνε μέγιστος χείμαρρος, ἀρχόμενος ἐκ τῶν πρὸς Δ τοῦ δήμου Λυρκείας ὀρέων. Τοιοῦτος χείμαρρος εἶνε καὶ ὁ Ξηριᾶς (Χάραδρος), ἀρχόμενος ἐκ τοῦ Κτενιᾶ καὶ τοῦ Μαλεβοῦ.

Ἐν τῇ Τροιζηνίᾳ ῥέον ποτάμιον εἶνε ὁ Κρεμαστὸς (ὁ Ὕλλικος). Στάσιμον δὲ ὕδωρ τὸ τῆς Φοιβαίας λίμνης τῶν ἀρχαίων, σήμερον ἁπλῶς Λίμνης καλουμένης.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δὲ Κυθήρων ῥεῖθρα διαρκῆ τὸ τοῦ Μυλοποτάμου, καὶ τὸ τοῦ Καραβᾶ.

Ἰαματικὰ δὲ ὕδατα ὁ νομὸς ἔχει πρὸς λοῦσιν καὶ πόσιν, καὶ χρῖσιν τὰ θειοῦχα τῆς Βρωμολίμνης τῶν Μεθάνων, καὶ τὰ τοῦ Λουτρακίου τῆς Περαχώρας, πρὸς πόσιν δὲ τὸ ἀλκαλικὸν τῆς Μονῆς τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων τοῦ δήμου Ἑρμιόνης, καὶ τὰ τοῦ Καραβᾶ, καὶ τῆς Σιδηρολίμνης τῶν Κυθήρων.

Τὰ φυσικὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας εἶνε δημητριακοὶ καρποί, ἐλαῖαι, ἔλαιον, σταφίς, ῥητίνη καὶ ἄλλα δασικὰ προϊόντα, λεμόνιον καὶ λοιπὰ ἐσπεριδοειδῆ, καπνός, ὄσπρια ἐν γένει, μέλι, ὀπῶραι, οἶνος, προϊόντα κτηνοτροφίας, ὀκτάποδες ξηροί.

Ἡ συγκοινωνία τοῦ νομοῦ μετὰ τῶν ὁμόρων νομῶν, καθὼς καὶ ἡ ἐσωτερική, ἡ συνδέουσα τὰς ἐπαρχίας αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλας καὶ τοὺς δήμους τούτων, γίνεται κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Καίτοι δ' ὁ νομὸς ἐκτείνει παραλίαν πρός τε τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τὸν Σαρωνικὸν καὶ τὸν Ἀργολικὸν περίπου 210 μιλίων, διασχιζομένην ὑπὸ βαθέων κόλπων καὶ ὅρμων, δύο μόνον ἔχει λιμένας, ἀξίους τοῦ ὀνόματος τούτου, τὸ Πόρτο Χέλι πρὸς τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος, καὶ τὸν λιμένα τοῦ Πόρου, τὸν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλούμενον Πώγωνα,

πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς αὐτῆς χερσονήσου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας· ἀλλ' οἱ λιμένες οὗτοι, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως, κείμενοι εἰς ἐσχατιὰς τοῦ νομοῦ, εἶνε ἐπιτήδειοι μόνον διὰ τὰς ναυτικὰς χρείας τῶν ἐπαρχιῶν, ἢ καὶ μόνον τῶν δήμων, εἰς οὓς ἀνήκουσιν, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὰς γενικὰς ὅλου τοῦ νομοῦ.

Λιμενίσκοι δὲ ἄλλοι, ὧν γίνεται χρῆσις ὡς ἐπινείων δήμων, εἶνε ὁ τῆς Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου, καὶ ὁ τῆς Νέας Ἐπιδαύρου ἢ Πιάδας, ὁ τοῦ Κόρφου τοῦ δήμου Σολυγείας, ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ὁ τῆς Βρωμολίμνης τῶν Μεθάνων, ὁ τῆς Ἑρμιόνης, ὁ τῶν Κοιλαδίων τοῦ δήμου Κρανιδίου, ὁ τοῦ Τολοῦ τοῦ δήμου Μινῴας, ὁ τοῦ Ναυπλίου, ὁ ὅρμος τῶν Μύλων, ὁ ὅρμος τοῦ Λουτρακίου, καὶ ὁ τοῦ Καλαμακίου.

Ἐν τῷ νομῷ ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς ἁμαξιτοὶ ὁδοί·

1) Ὁδὸς Κορίνθου-Ἄργους-Τριπόλεως. Ἡ ὁδὸς αὕτη διερχομένη τοὺς δήμους Κορίνθου καὶ Κλεωνῶν τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, καὶ τοὺς δήμους Μυκηνῶν, Ἄργους καὶ Ὑσιῶν τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, εἶνε καὶ ἡ μόνη ἁμαξιτὸς δι' ἧς ἡ κεντρικὴ Πελοπόννησος συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, καὶ ἡ μόνη δι' ἧς εἰσάγονται ἐμπορεύματα, χρησιμευόντων ὡς ἐπινείου τῶν Μύλων, δι' ὧν διέρχεται ἡ ὁδός.

2) Ὁδὸς Ἄργους-Ναυπλίου.

3) Ὁδὸς Ἄργους-Χαρβατίου, χάριν τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Μυκηνῶν, κειμένων παρὰ τὸ Χαρβάτι. Ὑπάρχει δὲ ὁδὸς καὶ ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Χαρβάτι βατὴ εἰς ἁμάξας, ἕνεκα τοῦ πεδινοῦ τόπου.

4) Ὁδὸς Ναυπλίου-Τολοῦ. Διὰ ταύτης συνεδέθη ὁ μεσημβρινὸς λιμὴν τῆς Ναυπλίας τοῦ Τολοῦ πρὸς τὸ Ναύπλιον, διευκολύνθη δὲ ἡ συγκοινωνία τῶν χωρίων τοῦ δήμου Ναυπλιέων Σπαϊτζίκου, Μερζέ, Δρεπανοχωρίων, Τζαφέραγα, Χαϊδαρίου καὶ Τολοῦ, πρωτευούσης τοῦ δήμου Μινῴας.

5) Ὁδὸς Ναυπλίου-Λιγουριοῦ-Ἱεροῦ Ἀσκληπιοῦ. Αὕτη νεωστὶ κατεσκευάσθη χάριν τῆς εὐκόλου μεταβάσεως εἰς τὸ

ἀνασκαφὲν Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Συνδέει δὲ καὶ τὸ Λιγουριό, πρωτεύουσαν τοῦ δήμου Λήσσης, πρὸς τὸ Ναύπλιον, διευκολύνασα καὶ τὴν μετὰ τοῦ Ναυπλίου συγκοινωνίαν τοῦ ὁμόρου δήμου τῆς Ἐπιδαύρου. Πρόκειται δὲ νὰ κατασκευασθῇ καὶ ὁδὸς ἐξ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς Παλαιὰν Ἐπίδαυρον.

6) Ὁδὸς Πόρτο Χελίου-Κρανιδίου. Δι' αὐτῆς συγκοινωνεῖ ὁ λιμὴν τοῦ Χελίου μετὰ τοῦ Κρανιδίου, πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος.

7) Ὁδὸς Ἄργους-Κάτω Μπέλεσι (Δῆμος Λυρκείας).

8) Ὁδὸς Κορίνθου-Ξυλοκάστρου. Δι'αὐτῆς,παραλίας οὔσης, συγκοινωνοῦσιν οἱ δῆμοι Κορίνθου, Σικυῶνος, καὶ Τρικάλων, διηυκολύνθη δὲ καὶ ἡ διὰ τῶν δήμων τούτων συγκοινωνία μετὰ τῆς Κορίνθου τῶν δήμων Στυμφαλίας, Φενεοῦ, Πελλήνης, καὶ Εὐρωστίνης.

9) Ὁδὸς Ἄργους-Ἁγίου Γεωργίου (Δῆμος Νεμέας). Εἶνε διακλάδωσις τῆς ὁδοῦ Κορίνθου-Αργους.

10) Ὁδὸς Κορίνθου-Καλαμακίου-Μεγάρων.

11) Ὁδὸς Λουτρακίου-Καλαμακίου.

12) Ὁδὸς Λουτρακίου-Περαχώρας.

13) Ὁδὸς Γαλατᾶ-Φαναρίου, ἤδη ἐν ἐκτελέσει. Δι' αὐτῆς θέλει συγκοινωνήσει ὁ δῆμος Τροιζηνίας μετὰ τοῦ δήμου Δρυόπης.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυθήρων ὑπάρχουσιν ἁμαξιτοὶ ὁδοὶ καλῶς διατηρούμεναι, κατασκευασθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας. Ὡσαύτως καὶ ἐν Ὕδρᾳ ὑπάρχει βραχεῖα ὁδὸς ἁμαξιτὸς παραλία.

Ἡ διὰ τῶν ἁμαξιτῶν τούτων ὁδῶν συγκοινωνία τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δήμων τοῦ νομοῦ δὲν εἶνε ἐπαρκής, διότι πολλοὶ τῶν μεσογείων δήμων μένουσιν ἔτι παντελῶς ἀπομεμονωμένοι ἐντὸς τῶν λεκανοπεδίων των, συγκοινωνοῦντες μόνον δι' ἀτραπῶν δυσβάτων, ἀποτόμων, καὶ πετρωδῶν, δι' ὧν δυσχερὴς ἡ πορεία, δυσχερεστέρα δὲ ἡ μεταφορὰ προϊόντων. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κορινθίας οἱ δῆμοι Εὐρωστίνης, Πελλήνης, Στυμφαλίας, Σολυγείας καὶ Φενεοῦ μένουσιν ἀπομεμονωμένοι, ἄνευ συγκοινωνίας ἐν μέσῳ δυσβάτων ὀρέων. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἄργους οἱ δῆμοι Ἀλέας, Προσυμναίων καὶ ἐν μέρει ὁ τῆς Λυρκείας. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ναυπλίας ὁ δῆμος Ἐπιδαύρου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος οἱ δῆμοι Διδύμων καὶ Ἑρμιόνης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δὲ Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας ὁ δῆμος Δρυόπης.

Σιδηρόδρομοι. Ἡ μεταξὺ Πειραιῶς-Ἀθηνῶν-Πατρῶν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διέρχεται διὰ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀκολουθοῦσα τὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Διακλάδωσις δὲ τῆς γραμμῆς ταύτης ἀπὸ Κορίνθου φέρεται πρὸς Μ ἑνοῦσα τὴν Κόρινθον μετὰ τοῦ Ἄργους, καὶ καταλήγουσα εἰς Μύλους. Αὐτοτελὴς δὲ γραμμὴ ἑνοῖ τὸ Ἄργος μετὰ τοῦ Ναυπλίου.

Κατασκευάζεται δὲ ἤδη ἐν τῷ νομῷ τούτῳ καὶ ἔργον κολοσσιαῖον πρὸς ταχυτέραν συγκοινωνίαν διὰ θαλάσσης τῶν ἑσπερίων μερῶν τῆς Μεσογείου μετὰ τῶν λιμένων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Εὐξείνου, ἡ τομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἥτις μέλλει νὰ ἐπιδράσῃ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ νομοῦ. Κτίζονται δ' ἑκατέρωθεν τῶν στομίων τῆς διώρυγος δύο πόλεις μετὰ χειροποιήτων λιμένων, ἡ Ποσειδωνία εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Κορινθιακοῦ στομίου τῆς διώρυγος, καὶ ἡ Ἰσθμία εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Σαρωνικοῦ.

Ἡ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία τοῦ νομοῦ μετὰ τοῦ λοιποῦ κράτους, καὶ μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν Ἑρμιονίδος καὶ Τροιζηνίας καὶ τῶν νήσων γίνεται διὰ τῶν ἀτμοπλοίων τῶν ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιριῶν, ἅτινα προσεγγίζουσιν εἰς Κόρινθον,εἰς Ναύπλιον, εἰς Πόρτο-Χέλι, εἰς Σπέτσας, εἰς Ὕδραν,εἰς Πόρον,διερχομένων τῶν μικρῶν διὰ μέσου τοῦ λιμένος Πώγωνος, εἰς Βρωμολίμνην Μεθάνων μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν λουτρῶν, καὶ εἰς Καλαμάκιον. Ὑπάρχει δὲ διὰ πλοιαρίων συχνὴ συγκοινωνία μεταξὺ Σπετσῶν καὶ Πόρτο-Χελίου,καὶ μεταξὺ νήσου Πόρου καὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Πελοποννήσου διὰ λέμβων, ἐπίσης δὲ διὰ πλοιαρίων μεταξὺ Βρωμολίμνης καὶ Πόρου, καὶ μεταξὺ Ναυπλίου καὶ Μύλων, μεταξὺ Κορίνθου καὶ Λουτρακίου. Εἰς τοὺς

λιμένας δὲ Τολοῦ, Κοιλαδίων, Ἑρμιόνης, Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου καὶ Νέας Ἐπιδαύρου, Κόρφου τοῦ δήμου Σολυγείας, Ἁγίου Γεωργίου τῶν Μεθάνων, ἔνθα ὑπάρχουσι χωρία παράλια, ἡ συγκοινωνία γίνεται διὰ μικρῶν ἱστιοφόρων πλοίων.

Τὸ κλῖμα τοῦ νομοῦ, μεριζομένου εἰς μεσόγειον ὑψηλὴν χώραν καὶ παραλίαν χθαμαλήν, καὶ περιέχοντος μάλιστα καὶ ὑψηλότατα ὄρη, εἶνε ποικίλον. Πάντες οἱ περὶ τὴν Ζήρειαν δῆμοι ὁ τῶν Τρικάλων, ὁ τοῦ Φενεοῦ, ὁ τῆς Στυμφαλίας, καὶ ὁ τῆς Πελλήνης, καὶ ὁ πρὸς Β τοῦ Μαύρου Ὄρους καὶ τῆς Εὐρωστίνας δῆμος Εὐρωστίνης, οἱ δῆμοι Λυρκείας καὶ Ἀλέας τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, κείμενοι πρὸς Α τῶν δυσμικῶν ὑψηλῶν ὀρέων Καρουμπάλου, Ἀρμενιᾶς, Κτενιᾶ καὶ Μαλεβοῦ, ἔχουσι κλῖμα ψυχρὸν καὶ δυσχείμερον· διὸ καὶ οἱ ὀρεινοὶ δῆμοι, ἐν οἷς ὑπάρχουσι πεδινὰ χωρία ἢ παράλια ἔχουσι διπλᾶς πρωτευούσας, μίαν θερινήν, καὶ μίαν χειμερινήν, ὡς οἱ δῆμοι Τρικάλων, Εὐρωστίνης, Λυρκείας, ὧν οἱ κάτοικοι καταλείπουσι τὰς ὀρεινὰς κατοικίας τὸν χειμῶνα, ἵνα μὴ ἀποκλεισθῶσιν ὑπὸ τῶν χιόνων καὶ τοῦ παγετοῦ, καὶ κατέρχονται πανοικεὶ μετὰ τῶν ἀποσκευῶν αὐτῶν, τῶν ἱερέων, τῶν διδασκάλων, τῶν δημοτικῶν καὶ δικαστικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς χειμερινάς, ἃς καταλείπουσιν αὖθις ἅμα ἀρξαμένου τοῦ ἔαρος. Ἕνεκα τοῦ ψύχους εἰς τοὺς δήμους τούτους ἡ ἐλαία δὲν εὐδοκιμεῖ, εὐθενοῦσι δὲ ἡ καστανέα καὶ τὰ δένδρα τὰ ἀναπτυσσόμενα ἐν ψυχροῖς κλίμασιν· ὁ τρυγητὸς δὲ τῶν ἀμπέλων γίνεται περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου.

Τὸ θέρος βροχαὶ συχναὶ ἐμπίπτουσι μόνον εἰς τὰς ὑψηλοτέρας ὀρεινὰς χώρας τοῦ νομοῦ, εἶνε δὲ σπάνιαι εἰς τὰς χθαμαλάς, σπανιώταται δὲ εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας Ναυπλίου, Ἑρμιονίδος, Τροιζηνίας, καὶ Κυθήρων.

Καλλονὰς φυσικάς, ἀξίας θέας καὶ ἐπισκέψεως ὁ νομὸς περιέχει πολλὰς καὶ ποικίλας· ἡ δ' ἐν αὐτῷ περιοδία εἶνε εὐχάριστος, ἐνιαχοῦ μόνον, ἔν τισι δήμοις, ἀποβαίνουσα δυσχερής,

κοπιώδης καὶ ἀνιαρὰ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως βατῶν τεχνητῶν ὁδῶν. Τοπεῖα παράλια καὶ μεσόγεια σκηνογραφικά, ὄρη ὑψηλὰ γυμνὰ ἢ δασώδη, πεδιάδες ἐκτενεῖς, ἀκροπόλεις ἐρυμναὶ ἀρχαίων πόλεων, χωρία καὶ πολίχναι σύδενδροι καὶ κατάρρυτοι, φάραγγες ἀπότομοι καὶ βαθεῖαι, δάση πυκνὰ πευκῶν καὶ ἐλάτων, διαδεχόμενα ἄλληλα, καθωραΐζουσι καὶ ποικίλλουσιν ἐναρμονίως τοὺς τόπους. Ἐκ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, καὶ ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν ἀρχαίων ἀκροπόλεων διανοίγονται πανταχοῦ πανοράματα γραφικά, πρός τε τὴν μεσόγειον χώραν καὶ τὰς πολυσχιδεῖς καὶ πολυκόλπους παραλίας, καὶ τὰς νησιαζούσας ἁλιτενεῖς ἢ ὀρεινὰς καὶ ὑψηλὰς ἄκρας. Ἀναθρώσκουσι δέ, ὡς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν γῆν, εἰς τὴν μνήμην τοῦ περιηγητοῦ, καθ' ἅπασαν τὴν πορείαν αὐτοῦ, αἱ ἀναμνήσεις τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος, ποῦ μὲν χαρίεις μῦθος συνδεόμενος πρὸς πηγήν, ἢ ποταμόν, ἢ ἐρείπια ναοῦ, ἢ πόλεως, ποῦ δ' ἱστορικὰ γεγονότα τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νέας ἱστορίας.

Τὰ λεκανοπέδια ἑνὸς ἑκάστου τῶν δήμων ὑπομιμνήσκουσι διὰ τῆς νέας αὐτῶν ὀνομασίας τὰς ἐν αὐτοῖς ἀρχαίας πόλεις, ὧν ἐνιαχοῦ περιλαμβάνουσι πᾶσαν τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ ἐρείπια τούτων, ὑπερκείμενα πανταχοῦ πεδιάδος ἢ κοιλάδος, οἷα τὰ λεκανοπέδια τῆς Στυμφαλίας καὶ τοῦ Φενεοῦ, ἅτινα κατέχουσι νῦν οἱ ὁμώνυμοι δῆμοι, τὸ μέγιστον λεκανοπέδιον τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου περιοχὴ τοῦ ἀρχαίου Ἄργους ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτοῦ. Τὸ μικρὸν λεκανοπέδιον τοῦ Ἀχλαδοκάμπου, ἔνθα ἡ πόλις τῶν Ὑσιῶν, τὸ μέγα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Φλιασίου πεδίου), τῆς ἀρχαίας Φλιοῦντος, διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀσωποῦ, τὰ τῶν Κλεωνῶν, Ἀλέας, Λυρκείας, Τροιζῆνος, ἔνθα νῦν οἱ ὁμώνυμοι δῆμοι, τὸ τῆς Πελλήνης ἔνθα ὁ δῆμος Τρικάλων, τὰ τῆς Ἑρμιόνης, τῆς Λήσσης, τῆς Ἐπιδαύρου, Σικυῶνος, Κορίνθου, Οἰνόης ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Σχοίνου τῆς Περαχώρας. Ἡ σπουδὴ τῶν ὁρίων τῶν πολιτειῶν τούτων καὶ τῆς μικρᾶς περιοχῆς των, καὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως, ἐξηγεῖ πολλαχοῦ πολλὰ φαινόμενα τῆς πολιτικῆς των ἱστορίας, τῶν ἐρίδων, τῶν συμμαχιῶν, τοῦ βίου, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἀγώνων περὶ ὑπάρξεως.

Ἐν τῷ νομῷ τούτῳ κεῖνται αἱ τρεῖς περιώνυμοι ὑψηλαὶ καὶ δυσάλωτοι ἀκροπόλεις τῆς Πελοποννήσου τὸ Παλαμήδειον τοῦ Ναυπλίου, ἡ Λάρισα τοῦ Ἄργους καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος τῆς Κορινθίας, θέσεις στρατηγικαί, προνομιοῦχοι καὶ περιφανεῖς, ἄξιαι ἐπισκέψεως διά τε τὸν ἐκτυλισσόμενον περὶ αὐτὰς μαγευτικὸν ὁρίζοντα, καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τὴν ἐγκλειομένην ἐντὸς τῶν περιστεφουσῶν αὐτὰς ἐπάλξεων, εἰς ἃς κατέφυγον ἐναλλὰξ ἄλλοτε μὲν οἱ πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, ἄλλοτε δ' οἱ χαλκεῖς τῶν σιδηρῶν ἁλύσεων, δι' ὧν ἐδέσμευσαν αὐτὴν ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους.

Ἐν τῷ νομῷ τούτῳ κεῖται τὸ Ἀργολικὸν πεδίον, ἡ πρώτη αὕτη κοιτὶς τῶν ἑλληνικῶν μύθων, τῆς ἱστορίας, καὶ τῆς τέχνης, ἐν τούτῳ αἱ Μυκῆναι καὶ ἡ Τίρυνς, τὰ ἀρχαιότατα ταῦτα μνημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ, αἱ ἱστορικαὶ πεδιάδες τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Νεμέας, τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων πόλεων Ἄργους, Ὑσιῶν, Λυρκείας, Ἀλέας, Στυμφαλίας, Φενεοῦ, Σικυῶνος, Πελλήνης, Φλιοῦντος, Κλεωνῶν, Τενέας, Κορίνθου, Οἰνόης, Ἐπιδαύρου, Τροιζῆνος, Ἑρμιόνης, Ἀσίνης, καὶ ἄλλων πολισμάτων.

Ἐν τῷ νομῷ τούτῳ καὶ ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τῶν οἰκητόρων,καὶ ὁ τρόπος τῶν οἰκήσεων εἶνε ὡσαύτως ποικίλος, παραλλάσσων κατ' ἐπαρχίας καὶ δήμους. Αἱ ἐν αὐτῷ πόλεις,μικραὶ κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν, φέρουσιν ἑκάστη ἴδιον τύπον, ὃν προσέλαβον ἐκ τῆς μακροχρονίου ἐν αὐταῖς διαμονῆς Φράγκων, Ἐνετῶν καὶ Τούρκων κατακτητῶν. Ἡ ὀχυρὰ πόλις τοῦ Ναυπλίου, ἐσφιγμένη ἔτι ἐντὸς τειχῶν, φέρει καταφανῆ τὰ ἴχνη τῆς ἐνετοκρατίας, ὡσαύτως αἱ πολίχναι τῆς Πιάδας, τῆς μετονομασθείσης Νέας Ἐπιδαύρου, ὡσαύτως αἱ πολίχναι τῆς νήσου τῶν Κυθήρων Κύθηρα, Μυλοπόταμον, καὶ Ποταμός. Ἄλλαι πόλεις καὶ πολίχναι φέρουσιν ἐπίσης ἀλλοῖον τύπον, ὡς ἐκ τοῦ ἀναπτυχθέντος ἐν αὐταῖς γεωργικοῦ, ἢ ναυτικοῦ βίου, ἢ ὡς ἐκ τῆς μεσογείου ἢ παραλίας θέ-

σεως, ὡς εἶνε ἡ πόλις τοῦ Ἄργους, καὶ ἡ νέα ὅλως τῆς Κορίνθου, καὶ ἡ τοῦ Κρανιδίου.

Δύο δὲ πόλεις ἐν τῷ νομῷ εἶνε ἄξιαι ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ σημασίας ἡ τῆς Ὕδρας, καὶ ἡ τῶν Σπετσῶν, ὡς πρὸς τὸν τύπον αὐτῶν καὶ τὸν ῥυθμόν, διότι ἀνεπτύχθησαν καὶ ηὐξήθησαν, ἄνευ ἀμέσου ἐπιδράσεως ξενικῆς, ἐξ ἀφανῶν χωρίων εἰς πόλεις πλουσίας καὶ πολυάνδρους, καὶ ὑπὸ διοίκησιν αὐτόνομον τεσσάρων ὅλων ἑκατονταετηρίδων· διὸ φέρουσι γνήσιον ἴδιον ἐθνικὸν τύπον, βελτιωθέντα ἐν τῷ διαστήματι τῶν χρόνων, ὡς εἶνε ἴδιος καὶ ὁ ἐν αὐταῖς ἀναπτυχθεὶς πολιτισμός, ὁ ἔντιμος καὶ πατριαρχικὸς οἰκογενειακὸς βίος, ὁ μεγαλόφρων καὶ φιλόπατρις χαρακτὴρ τῶν πολιτῶν των, οἵτινες ὅτε ἐσήμανεν ἡ ὥρα τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἔσπευσαν νὰ προσφέρωσι καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν καὶ τὴν περιουσίαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας, ἧς ὑπῆρξαν οἱ κατὰ θάλασσαν πρόμαχοι, περιβαλόντες τὰ ὀνόματα τῶν νήσων των διὰ τῆς φωτεινῆς αἴγλης τῆς δόξης καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ.

Ὁ νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας περιέχει 7 πόλεις ἐχούσας πληθυσμὸν ἀπὸ 2000—9000, καὶ 11 πολίχνας ἐχούσας πληθυσμὸν ἀπὸ 1000—1850. Ἔχουσι δὲ κατὰ τάξιν πληθυσμοῦ αἱ πόλεις τοῦ νομοῦ καὶ αἱ πολίχναι ὡς ἑξῆς

1)	Ἄργος	κάτ.	9861	10)	Αχλαδόκαμπος	κάτ.	1620
2)	Ὕδρα	»	7342	11)	Ποταμὸς	»	1546
3)	Σπέτσαι	»	6899	12)	Ἅγ.Γεώργιος	»	1517
4)	Κρανίδιον	»	5628	13)	Περαχώρα	»	1455
5)	Πόρος	»	5414	14)	Κουτσοπόδιον	»	1265
6)	Ναύπλιον	»	4598	15)	Δίδυμα	»	1243
7)	Νέα Κόρινθος	»	2619	16)	Κύθηρα	»	1214
8)	Καστρὶ	»	1850	17)	Τρίκαλα	»	1202
9)	Σοφικὸν	»	1802	18)	Πιάδα	»	1116

Ἐκ τῶν πόλεων τούτων καὶ πολιχνῶν ἀνήκουσιν

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ναυπλίας 2, τὸ Ναύπλιον καὶ ἡ Πιάδα.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἄργους 3, τὸ Ἄργος, ὁ Ἀχλαδόκαμπος, καὶ τὸ Κουτσοπόδιον.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας 5, ἡ Κόρινθος, τὸ Σοφικόν, ἡ Περαχώρα, τὰ Τρίκαλα, καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος 4, αἱ Σπέτσαι, τὸ Κρανίδιον, τὸ Καστρὶ (Ἑρμιόνη), καὶ τὰ Δίδυμα.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας 2, ἡ Ὕδρα, καὶ ὁ Πόρος.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυθήρων 2, τὰ Κύθηρα, καὶ ὁ Ποταμός.

Ἡ ὀρεογραφικὴ φύσις τοῦ νομοῦ, καὶ τὰ ἐκτενῆ αὐτοῦ παράλια καὶ ἡ ἔλλειψις συγκοινωνίας παρημπόδισαν τὴν ἐν αὐτῷ μόρφωσιν πόλεώς τινος τῶν ἀνωτέρω ὡς κέντρου παραλίου ἢ μεσογείου πάσης τῆς παραγωγῆς τοῦ νομοῦ. Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ νομοῦ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, διὰ φυσικῶν ὀρεινῶν ὁρίων, καθιστώντων δύσκολον τὴν ἐπιμιξίαν· μόνον μεταξὺ Ἄργους καὶ Ναυπλίας τοιαῦτα ὅρια δὲν ὑπάρχουσι. Πλὴν δὲ τούτου ἑκάστη τῶν πόλεων ἔχει τὴν ἰδίαν αὐτῆς θάλασσαν, καὶ τὰ ἴδια ἐπίνεια πρὸς εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγήν. Αἱ περιστάσεις ὑφ' ἃς τὸ πάλαι ἡ Κόρινθος κατέστη τὸ γενικὸν ἐμπορεῖον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, συγκεντρώσασα ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς ὅ,τι κάλλιστον παρήγαγεν ὁ ἀρχαῖος κόσμος, ἐξέλιπον· σήμερον ἡ Κόρινθος εἶνε πολίχνη συγκεντροῦσα τὰ πολιτικὰ καὶ ἐμπορικὰ συμφέροντα τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας. Τοῦτο λεκτέον καὶ περὶ τῶν λοιπῶν πόλεων Ναυπλίου, Ἄργους, Κρανιδίου, Πόρου, Ὕδρας καὶ Σπετσῶν. Ἐλαχίστη εἶνε ἡ ζωὴ καὶ σχεδὸν ἀσήμαντος, ἣν ἑκάστη τῶν πρωτευουσῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ δέχεται ἔξωθεν παρὰ τῆς ὁμόρου. Μόνον ἐμπορικαί τινες πανηγύρεις, καὶ δικαστικὰ συμφέροντα δίδουσιν εἰς αὐτὰς μικρὰν κίνησιν καὶ ζωήν· οὕτω δὲ οὐδεμία τῶν πόλεων τοῦ νομοῦ ἢ τῶν κωμοπόλεων ἀκμάζει, οὐδὲ τῶν λιμένων τις φαίνεται, τό γε νῦν ἔχον, πρωτεύων. Ἡ ἐξαγωγὴ τῆς σταφίδος, ἥτις εἶνε τὸ κύριον προϊὸν τοῦ νομοῦ, τὸ ἐξαγόμενον, γίνεται τῆς μὲν Κορινθίας καθ' ἅπασαν τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τῶν

ἱστιοφόρων πλοίων προσορμιζομένων ἐν νηνεμίᾳ εἰς τὴν ἀλίμενον παραλίαν, ἔνθα οἱ σταφιδοκτήμονες ἔχουσιν ἀποθήκας, τῶν ἐπαρχιῶν δὲ Ναυπλίας καὶ Ἄργους ἡ ἐξαγωγὴ γίνεται ἐκ τοῦ Ναυπλίου. Τὰ προϊόντα δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ δήμου τῆς Ναυπλίας, τοῦ τῶν Ἐπιδαυρίων, συνιστάμενα κυρίως εἰς λεμόνιον, ἐξάγονται ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου, καὶ τοῦ ὅρμου τῆς Πιάδας, ἐπίσης τὰ τοῦ Πόρου, Ἑρμιόνης, Κρανιδίου καὶ Σοφικοῦ ἐκ τῶν ἰδίων λιμένων.

Ἐθνογραφικῶς ὁ νομὸς ἐνέχει ὡσαύτως ποικιλίαν· διότι τὸ ἥμισυ περίπου τῶν κατοίκων αὐτοῦ εἶνε ἀλβανικῆς καταγωγῆς, ὁμιλεῖται δ' ἔτι ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ καὶ τῇ κοινωνικῇ συναλλαγῇ. Δῆμοι ὁλόκληροι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ἄργους, Κορινθίας, Ναυπλίας οἰκοῦνται ἐξ Ἀλβανῶν, ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἐπαρχίαι ὁλόκληροι οἰκούμεναι ἐξ Ἀλβανῶν, οἷαι εἶνε ἡ τῆς Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας, καὶ τῶν Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος. Συμβαίνει δὲ τὸ φυλετικὸν τοῦτο φαινόμενον ἐν τῷ νομῷ τούτῳ, διότι κατὰ τὴν διὰ ξηρᾶς κάθοδον τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα, πρῶται πελοποννησιακαὶ χῶραι μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου ὑπ' αὐτῶν ἦσαν αἱ τοῦ νομοῦ τούτου, ἐν αἷς καὶ ἐγκατεστάθησαν, καταλαβόντες τὴν ὕπαιθρον χώραν· διὸ καὶ σήμερον ἐν τοῖς δήμοις τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ ποῦ μὲν ὁ πληθυσμὸς εἶνε μικτὸς ἐξ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, ποῦ δὲ ἀποκλειστικῶς ἀλβανικός, ποῦ δὲ καθαρῶς ἑλληνικός[8].

Ὁ νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, κατὰ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ διαίρεσιν, περιλαμβάνει 6 ἐπαρχίας ὑποδιαιρουμένας εἰς 32 δήμους.

1) Τὴν ἐπαρχίαν Ἄργους, ἧς πρωτεύουσα τὸ Ἄργος. Ὑποδιαιρεῖται εἰς 6 δήμους, 1) Δ. Ἀργείων, πρωτ. Ἄργος, 2) Δ. Ἀλέας, πρωτ. Τάτσι, 3) Δ. Λυρκείας, πρωτ. Καρυὰ θερινὴ καὶ Κάτω Μπέλεσι χειμερινή, 4) Δ. Μυκηνῶν, πρωτ. Κουτσοπόδι, 5) Δ. Προσυμναίων, πρωτ. Μπερμπάτι, 6) Δ. Ὑσιῶν πρωτεύουσα Ἀχλαδόκαμπος.

2) Τὴν ἐπαρχίαν Ναυπλίας, πρωτεύουσαν ἔχουσαν τὸ Ναύπλιον, ὅπερ εἶνε καὶ ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ. Αὕτη ὑποδιαιρεῖται εἰς 5 δήμους, 1) Δ. Ναυπλιέων, πρωτεύουσα Ναύπλιον, 2) Δ. Ἐπιδαυρίων, πρωτεύουσα Νέα Ἐπίδαυρος, 3) Δ. Λήσσης, πρωτεύουσα Λιγουριό, 4) Δ. Μινώας, πρωτ. Τολόν, 5) Δ. Μιδέας, πρωτεύουσα Μέρμπακας.

3) Τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας, ἧς πρωτεύουσα ἡ Νέα Κόρινθος. Ὑποδιαιρεῖται εἰς 11 δήμους, 1) Δ.Κορινθίων, πρωτ.Νέα Κόρινθος, 2) Δ.Εὐρωστίνης, πρωτ. Ζάχολη θερινή, καὶ Δερβένιον χειμερινή, 3) Δ. Κλεωνῶν, πρωτ. Χιλιομόδιον, 4) Δ.Νεμέας, πρωτ. Ἅγιος Γεώργιος, 5) Δ. Πελλήνης, πρωτ. Κλημέντι, 6) Δ. Περαχώρας, πρωτ. Περαχώρα, 7) Δ. Σικυῶνος, πρωτ. Κιάτο, 8) Δ. Στυμφαλίας, πρωτ. Καλιάνι, 9) Δ.Σολογείας, πρωτ. Σοφικόν, 10) Δ. Τρικάλων, πρωτ. Τρίκαλα θερινή, Ξυλόκαστρον χειμερινή, 11) Δ. Φενεοῦ, πρωτ. Γκοῦρα.

4) Τὴν ἐπαρχίαν Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος, πρωτεύουσαν ἔχουσαν τὰς Σπέτσας. Ὑποδιαιρεῖται εἰς 4 δήμους, 1) Δ. Σπετσῶν, πρωτ. Σπέτσαι, 2) Δ. Διδύμων, πρωτ. Δίδυμα, 3) Δ. Ἑρμιόνης, πρωτ. Καστρί, μετονομασθὲν Ἑρμιόνη, 4) Δ. Κρανιδίου, πρωτεύουσα Κρανίδιον.

5) Τὴν ἐπαρχίαν Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας, ἧς πρωτεύουσα εἶνε ἡ Ὕδρα. Ὑποδιαιρεῖται εἰς 4 δήμους, 1) Δ. Ὕδρας, πρωτ. Ὕδρα, 2) Δ. Δρυόπης, πρωτ. Κάτω Φανάρι, 3) Δ. Μεθάνων, πρωτ. Κουνουπίτσα χειμερινή, καὶ Βρωμολίμνη θερινή· 4) Δ. Τροιζῆνος, πρωτεύουσα Πόρος.

6) Τὴν ἐπαρχίαν Κυθήρων, πρωτεύουσαν ἔχουσαν τὰ Κύθηρα. Ὑποδιαιρεῖται εἰς 2 δήμους 1) Δ. Κυθηρίων, πρωτ. Κύθηρα, 2) Δ. Ποταμίων, πρωτεύουσα Ποταμός.

Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ νομοῦ κατὰ τάξιν πληθυσμοῦ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς

Κορινθίας	κατ.	48,488	Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος	κάτ.	16,894
Ἄργους	»	24,284	Ναυπλίας	»	16,019
Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας	»	17,137	Κυθήρων	»	13,259

Οἱ δῆμοι δὲ κατὰ τάξιν πληθυσμοῦ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς

1)	Ἀργείων	κάτ.	11,793	17)	Πελλήνης	κάτ.	3,275
2)	Ναυπλιέων	»	9,045	18)	Κλεωνῶν	»	3,072
3)	Κορινθίων	»	7,585	19)	Σολυγείας	»	2,958
4)	Ὕδρας	»	7,342	20)	Λυρκείας	»	2,732
5)	Σπετσῶν	»	6,899	21)	Ἀλέας	»	2,711
6)	Κρανιδίου	»	6,705	21)	Περαχώρας	»	2,637
7)	Κυθηρίων	»	6,631	23)	Μυκηνῶν	»	2,437
8)	Ποταμίων	»	6,628	24)	Ὑσιῶν	»	2,340
9)	Τροιζῆνος	»	6,444	25)	Προσυμναίων	»	2,271
10)	Τρικάλων	»	5,880	26)	Μεθάνων	»	2,149
11)	Εὐρωστίνης	»	5,830	27)	Ἑρμιόνης	»	2,047
12)	Σικυῶνος	»	5,438	28)	Ἐπιδαυρίων	»	2,002
13)	Στυμφαλίας	»	4,415	29)	Διδύμων	»	1,243
14)	Φενεοῦ	»	3,891	30)	Δρυόπης	»	1,202
15)	Νεμέας	»	3,507	31)	Λήσσης	»	1,076
16)	Μιδέας	»	3,378	32)	Μινώας	»	518

Ἐκκλησιαστικῶς δὲ διαιρεῖται εἰς 2 ἀρχιεπισκοπικὰς καὶ 2 ἐπισκοπάς· 1) εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀργολίδος, περιλαμβάνουσαν τὰς ἐπαρχίας Ναυπλίας καὶ Ἄργους, ἕδραν ἔχουσαν τὸ Ναύπλιον, 2) εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Κορινθίας, ἕδραν ἔχουσαν τὴν Νέαν Κόρινθον, 3) εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ὕδρας καὶ Σπετσῶν, περιλαμβάνουσαν τὰς δύο ἐπαρχίας Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας, καὶ Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος, ἕδραν ἔχουσαν τὴν Ὕδραν, καὶ 4) εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων, ἕδραν ἔχουσαν τὰ Κύθηρα.

Ὁ νομὸς ἔχει ἐμβαδὸν 5,252.8 τετρ. χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 136,081· οὕτω δὲ κατέχει ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τὴν 7ην τάξιν ἐν τοῖς νομοῖς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πυκνότης δὲ τοῦ πληθυσμοῦ ἐν αὐτῷ ἀναλογεῖ πρὸς 27.53 κατοίκους κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον[9].

Κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ Ἰ. Στρελμπίτσκυ (J. Strelbitsky) τὸ ἐμβαδὸν τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας ἔχει ὡς ἑξῆς

Ἀργολὶς καὶ Κορινθία (χώρα ἠπειρωτική)	4792.9	τετρ. χιλ.
Νῆσοι	459.9	»
Ἐν ὅλῳ	5252 8	

Αἱ τοῦ νομοῦ λίμναι.

Φενεὸς	31.4	τετρ. χιλ.
Στυμφαλία (Ζαρακᾶς)	5.0	»
Ἄλλαι μικρότεραι, ἐν συνόλῳ . .	2.8	»
	39.2	

Αἱ νῆσοι τοῦ νομοῦ κατὰ μέρος.

Κύθηρα	284.6	τετρ. χιλ.
Ἀντικύθηρα	19.8	»
Δοκὸς	12.5	»
Ὕδρα	55.8	»
Ὑψηλὴ	3.4	»
Πόρος	31.3	»
Πλατειὰ	2.3	»
Σπέτσαι	23.0	»
Βελοποῦλα ἢ Παραπόλα	2.2	»
Βέλβινα	6.8	»
Ἄλλαι μικρότεραι	18.2	»
	459.9	

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Αἱ σημεριναὶ πολιτικαὶ διαιρέσεις τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας κατ' ἐπαρχίας καὶ δήμους, εἰς οὓς ἀπεδόθησαν ἀρχαῖα ὀνόματα, ἐν μέρει μόνον συμπίπτουσιν, ὡς πρὸς τὰ ὅρια αὐτῶν, πρὸς τὰς γνωστὰς διαιρέσεις τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς Πελοποννήσου. Ἐν γένει δ' εἰπεῖν ἐν τῷ νομῷ περιλαμβάνονται αἱ ἀρχαῖαι χῶραι τῆς **Ἀργείας, Κορινθίας, Σικυωνίας, Φλιασίας, Νεμέας, Κλεωνῶν, Ἐπιδαύρου, Τροιζῆνος** καὶ **Ἑρμιόνης**, αἱ

νῆσοι **Καλαυρία, Ὑδρέα, Πιτυοῦσσα,** καὶ αἱ μεταξὺ τούτων μικρότεραι. Πᾶσαι δὲ αἱ χῶραι αὗται ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀργολικήν. Ἀλλὰ πλὴν τούτου τὰ δυσμικὰ σημερινὰ ὅρια τοῦ νομοῦ περιλαμβάνουσιν ἔτι τὴν **Φενεάτιδα**, τὴν **Στυμφαλίαν** καὶ τὴν **Ἀλέαν,** αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων δὲ ὑπήχθησαν ἡ Στυμφαλία καὶ ἡ Ἀλέα εἰς τὴν Ἀργολίδα, καὶ μετέσχον ἀμφότεραι τοῦ Ἀργολικοῦ συνεδρίου (Παυσαν. 8, 23. Curtius, Pelopon. I, 218). Περὶ πασῶν δὲ τῶν χωρῶν τούτων καὶ τῶν ἐν αὐταῖς πόλεων θέλει γίνει λόγος κατωτέρω ἐν τῇ εἰδικῇ γεωγραφίᾳ τῶν κατὰ μέρος ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δήμων τοῦ νομοῦ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ

Σελ. 3. Σημ. 1. Μυρτῷον πέλαγος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τὸ μεταξὺ τοῦ Σουνίου καὶ τῶν Κυθήρων πέλαγος, εἰς ὃ σχηματίζονται οἱ κόλποι Σαρωνικὸς καὶ Ἀργολικός, ἔχον πρὸς Δ τὴν Πελοπόννησον, πρὸς Β τὴν Ἀττικήν, πρὸς Α τὰς Κυκλάδας, καὶ πρὸς Μ τὸ Κρητικὸν πέλαγος. Στράβων Β, 124. Ζ, 323 καὶ 331. Η, 335. 369 καὶ 375. Ἀγαθήμερος 3. 9. Κατὰ τὸν Παυσανίαν 8. 14, 12 τὸ Μυρτῷον πέλαγος ἀπὸ Εὐβοίας ἀρχόμενον καὶ παρ' Ἑλένην ἔρημον νῆσον (Μακρόνησον) ἔφθανεν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντ. ἐν λέξει Κάρυστος σημειοῖ «Κεῖται δὲ ἡ πόλις (Κάρυστος) πρὸς τῷ Μυρτῴῳ πελάγει.» Pomponii Melae Chorographia 2. 37. 110. Ὅρα καὶ Ἀππιανοῦ Προίμιον 5.

Σελ. 4. Σημ. 2. Τὸ ὄνομα Ζήρεια, δι' οὗ κυρίως ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν περιοίκων ἡ Κυλλήνη, μὴ περισωθείσης τῆς ἀρχαίας ὀνομασίας τοῦ ὄρους, ἀναφέρει καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πτολεμαίου Βιβλ. 3, 16. 14 « Στύμφαλος ὄρος ἡ Ζηρεία· τὸ

αὐτὸ καὶ Κυλλήνους ὄρος (Κυλλήνη).» Διετήρησα τὴν γραφὴν τοὺ ὀνόματος ὡς ἔχει ταύτην ὁ σχολιαστής.

Σελ. 7. Σημ. 3. Οὕτως ὠνόμασα τὸν κόλπον ἐκ τῶν λόγων τοῦ Παυσανίου (2.1,5) «Καθήκει δὲ ὁ τῶν Κορινθίων ἰσθμὸς τῇ μὲν ἐς τὴν ἐπὶ Κεγχρέαις, τῇ δὲ ἐς τὴν *ἐπὶ Λεχαίῳ θάλασσαν*».

Σελ. 7. Σημ. 4. Οὕτω καλεῖ αὐτὸν ὁ Σκύμνος 509. Στέφ. ὁ Βυζάντιος ἐν λέξει «Κεγχρεαί».

Σελ. 7. Σημ. 5. Σκύμνος 523 καὶ 533. Στράβ Η, 389. Θ, 490. Πολύβ. 5. 91. Διόδωρ. 12. 43. Πλουτάρχου Δημήτριος 25 καὶ Ἄρατος 40. Παυσ. 2. 8, 4 «Ἐπιδαύριοι καὶ Τροιζήνιοι οἱ τὴν Ἀργολίδα Ἀκτὴν οἰκοῦντες». Αἰλιαν. Ποικ. ἱστ. VI. 1.

Σελ. 7. Σημ. 6. Ἐκ παραδρομῆς ἐν τῷ Γαλλικῷ πίνακι τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ὀνομάζεται Mylonas· μετεγράφη δὲ ἡ ὀνομασία αὕτη καὶ εἰς ἄλλους πίνακας, ἐκ τούτου ληφθέντας, ὅστις εἶνε τὸ μόνον πρωτότυπον τῶν γεωγραφικῶν πινάκων τῆς Ἑλλάδος καὶ πάσης γεωγραφικῆς μελέτης. Μετεφράσθη δὲ καὶ εἰς πίνακας ἑλληνικοὺς Μυλωνᾶς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο φέρεται καὶ ἐν ταῖς γεωγραφίαις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Curtius, Pelopon. Τόμ. Β′ 462, Bursian T. Β′ 101. Ὀρθῶς ἐγράφη ἡ ὀνομασία ἐν τῷ ὁδηγῷ τῆς Ἑλλάδος τοῦ Baedeker, Griechenland (1883) σελ. 232, «Aemilianos».

Σελ. 7. Σημ. 7. Ἀκριβέστερον τοῦ Στράβωνος ὁρίζει τὸν Ἑρμιονικὸν κόλπον ὁ Ἀγαθήμερος (Γεωγραφίας ὑποτύπωσις § 14) λέγων ὅτι εἵπετο τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ τοῦ Σκυλλαίου, καὶ ὅτι μετὰ τὸν Ἑρμιονικὸν εἵπετο ὁ Ἀργολικὸς μέχρι Μαλέας. Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀγαθημέρου ἐγένετο μετάθεσις προτάσεων ὅπως συμφωνῇ καὶ πρὸς τὴν φύσιν τῶν τόπων. Ὁ Ἀγαθήμερος γράφει «Ἑξῆς δὲ» δηλαδὴ μετὰ τὸ Σκύλλαιον «ὁ Ἀργολικὸς κόλπος μέχρι Μαλέας ἄκρου . . . Εἶτα ὁ Ἑρμιονικὸς κόλπος. Ἑξῆς δὲ μετὰ Μαλέαν Λακωνικὸς κτλ.» Ἀλλὰ τοῦτο ἀντιβαίνει εἰς τὴν θέσιν τῶν τόπων· διὸ τὸ χωρίον διωρθώθη «Εἶτα ὁ Ἑρμιονικὸς κόλπος.

Ἑξῆς δὲ ὁ Ἀργολικὸς κτλ. . . .» Geographi minores T.B′, σελ. 484, ἔνθα μακρὸς λόγος ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσι περὶ τοῦ Σκυλλαίου, καὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ Ἑρμιονικοῦ. Ὅρα καὶ Συλλογὴν τῶν πάλαι γεωγραφηθέντων Σελ. 157.

Οὕτω δὲ κατὰ τὸν Ἀγαθήμερον Ἑρμιονικὸς κόλπος εἶνε ὁ πρὸ τῆς Ἑρμιόνης, ἐξ ἧς ἕλκει καὶ τὸ ὄνομα, κείμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σκυλλαίου καὶ Μουζακίου, τοῦ Βουπόρθμου καλουμένου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

Ὁ Στράβων συμφωνεῖ πρὸς τ' ἀνωτέρω μόνον καθ' ὅσον θέτει τὸν Ἑρμιονικὸν μεταξὺ Ἀργολικοῦ καὶ Σαρωνικοῦ, ἀλλ' Ἑρμιονικὸν κόλπον θεωρεῖ τὴν πρὸς Β τοῦ Σκυλλαίου θάλασσαν, τὴν ἀπὸ Σκυλλαίου μέχρις Αἰγίνης καὶ Ἐπιδαυρίας· οὕτω τὰ Μέθανα κατ' αὐτὸν ἔκειντο ἐν τῷ Ἑρμιονικῷ κόλπῳ (Α, 59. Η, 368). Ἐάν τις δὲ συνδυάσῃ πάντα τὰ χωρία τοῦ Στράβωνος, ἔνθα περὶ Ἑρμιονικοῦ κόλπου ὁ λόγος, καὶ τῶν λοιπῶν συνεχῶν αὐτῷ κόλπων ἀνευρίσκει ἀντιλογίας, αἵτινες προκύπτουσι καὶ τῆς φθορᾶς ἕνεκα τοῦ κειμένου καὶ ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν τόπων. Στράβ. Η, 335. 369. 380. Θ, 390. Ὁ Στράβων ἐν Η, 373. Ι, 484 τὸ Σκύλλαιον ἀναγράφει ὡς ἀκρωτήριον Ἑρμιονικόν· ἐκ τούτου δὲ φαίνεται καὶ τὴν πρὸς Β αὐτοῦ θάλασσαν ἀπεκάλεσεν οὕτως.

Ὁ Σκύλαξ 50 καὶ 51 ὁρίζει ὅτι ἡ Ἁλία πόλις, κειμένη ἔνθα νῦν τὸ Πόρτο Χέλι, ἔκειτο εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, μετὰ ταύτην εἵπετο Ἑρμιὼν καὶ μετὰ ταύτην τὸ Σκύλλαιον ἀκρωτήριον τοῦ κόλπου τοῦ πρὸς τὸν Ἰσθμὸν (Σαρωνικοῦ)· ἀποκαλεῖ δὲ τὸ Σκύλλαιον ἀκρωτήριον τῆς Τροιζηνίας.

Ὁ Σαρωνικὸς δὲ κόλπος πολυτρόπως χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· κόλπον καλεῖ αὐτὸν ὁ Καλλίμαχος Ὕμν. εἰς Δῆλ. 42, ὁ Στράβων ἐν Η, 369. 374. 380, ὁ Εὐστάθιος ἐν παρεκβολ. 420, ὁ Πτολεμαῖος 3. 16. 12. Ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμέμ. 306 πορθμόν. Ὁ Εὐριπίδης ἐν Ἱππολύτῳ 1200 πόντον. Ὁ Στράβων ἐν Η, 335 καὶ 369 γράφει ὅτι τὸν Σαρ. κόλπον ἄλλοι ὀνομάζουσι πόρον, ἄλλοι πέλαγος. Ὁ Διονύσιος

Οἰκουμ. περιήγ. 420—422 Σαρωνίδα θάλασσαν. Ἐν τῇ παραφράσει τοῦ Διονυσίου 403—422 θάλασσα Σαρωνική. Ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Διονύσιον 420 Σαρωνικὴ θάλασσα καὶ Σαρωνικὸν πέλαγος καὶ πόντος. Geographi Graeci minores τόμ. Β', σελ. 447. Ὅρα καὶ Παυσαν. 2. 30, 7. Ὁ Plinius h. n. IV, ὀνομάζει sinum, ὁ P. Mela 2. 50 portum.

Σελ. 21. Σημ. 8. Ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα ὁσημέραι ἐκλείπει διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν σχολείων ἐν τοῖς δήμοις, καὶ τῆς ἐπιμιξίας. Εἰς τὰς πόλεις Ἄργους, Ναυπλίου, Νέας Κορίνθου, ἔνθα συνέρρευσαν πολλοὶ τῶν πέριξ ἀλβανικῶν χωρίων σχεδὸν δὲν ὁμιλεῖται. Διαμένει δὲ εἰς ἀποκέντρους καὶ ἀπομεμακρυσμένους τῶς πολυπληθῶν κέντρων δήμους, ἐν οἷς δύναταί τις ἔτι νὰ εὕρῃ γυναῖκας καὶ παῖδας μέχρι 15 ἐτῶν ἀγνοοῦντας τὴν ἑλληνικὴν ἐντελῶς, ὡς εἰς Λίμνας, Περαχώραν, Μέθανα, Σοφικόν· εἰς Κρανίδιον δὲ μόνον γυναῖκας.

Σελ. 23. Σημ. 9. Οἱ νομοὶ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τάξιν πληθυσμοῦ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς

1)	Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας	κ.	185364
2)	Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος	»	181632
3)	Μεσσηνίας	»	155760
4)	Ἀρκαδίας	»	148600
5)	Λαρίσης	»	145706
6)	Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	»	138444
7)	Ἀργολίδ. καὶ Κορινθίας	»	136081
8)	Κυκλάδων	»	132020
9)	Φθιώτιδ. καὶ Φωκίδος	»	128440
10)	Λακωνίας	»	121116
11)	Τρικάλων	»	117109
12)	Κερκύρας	»	106109
13)	Εὐβοίας	»	95136
14)	Κεφαλληνίας	»	80543
15)	Ζακύνθου	»	44522
16)	Ἄρτης	»	31178

Τὰς ἐν γένει περὶ πληθυσμοῦ στατιστικὰς πληροφορίας ἔλαβον ἐκ τῆς ἐπισήμου Στατιστικῆς τῆς Ἑλλάδος τοῦ ἔτους 1879, ἥτις εἶνε ἡ τελευταία γενομένη.

ΕΙΔΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΣ

ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΡΓΟΥΣ

Κάτοικοι 24.284. Δῆμοι 6.

Ἡ ἐπαρχία Ἄργους, κειμένη πρὸς τὰ δυσμικὰ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἔχει ὅρια πρὸς Β τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας, πρὸς Δ τὴν τῆς Μαντινείας, πρὸς Μ τὴν τῆς Κυνουρίας καὶ τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, καὶ πρὸς Α τὴν ἐπαρχίαν Ναυπλίας. Διαχωρίζεται δὲ ἀπὸ τῶν πρὸς Β, πρὸς Δ καὶ πρὸς Μ ὁμόρων τούτων ἐπαρχιῶν ὑφ' ὑψηλῶν πολυσχιδῶν καὶ πολυκορύφων ὀρέων, ὧν ὑδατολεκάνη εἶνε τὸ μέγα Ἀργολικὸν πεδίον, τὸ καὶ μέγιστον τῶν τοῦ νομοῦ.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη, καίτοι περικλείει ἐν ἑαυτῇ μέγα πεδίον, εἶνε ὀρεινή. Ἔχει δὲ ὄρη πρὸς Δ αὐτὰ ταῦτα, τ' ἀποτελοῦντα τὰ ὅρια τῶν δύο νομῶν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, καὶ Ἀρκαδίας (σελ. 5), ὧν αἱ καταφανέστεραι κορυφαὶ ἀπὸ Β πρὸς Μ εἶνε τὸ Καρούμπαλο (Τραχύ), ἡ Ἀρμενιά, τὸ Ξεροβοῦνι, τὸ Μαλεβὸ (Ἀρτεμίσιον), ὁ Κτενιᾶς, καὶ πρὸς Μ ἡ Ζάβιτσα καὶ τὸ Παρθένιον. Τὰ ὄρη ταῦτα ἀνήκουσιν εἴς τε τὴν ἐπαρχίαν Ἄργους καὶ εἰς τὴν τῆς Μαντινείας, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν τοῦ Ἄργους· διότι αἱ διακλάδωσις αὐτῶν, αἱ μᾶλλον ἐκτενεῖς καὶ σημαντικαί, κεῖνται ἐν αὐτῇ, τερματιζόμεναι εἰς τὸ Ἀργολικὸν πεδίον, ἐνῷ αἱ ἀντίθετοι πρὸς Δ μικρὸν μόνον εἰσχωροῦσι πρὸς τὴν Μαντινικὴν καὶ τὴν Τεγεᾶτιν.

Τὰ πρὸς Β δὲ ὄρη εἶνε ἐπίσης συνέχεια τῶν μεσημβρινῶν ὀρέων τῆς Κορινθίας, ὧν ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶνε ἡ Σκίπεζα (Ὀλίγυρτος), ὕψους 1934 μέτρ. ὁ Φαρμακᾶς, ὕψους 1431, τὸ Μεγαλοβοῦνι (Καρνεάτης), ὕψους 1270, ὅπερ διαχωρίζει αὐ-

τὴν ἀπὸ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ δήμου Νεμέας (Φλιασίου πεδίου).

Πρὸς Α δὲ ὑπάρχει ἔτι μικρὸν ὀρεινὸν τμῆμα ἐκ συνεχῶν βουνῶν πολυωνύμων συνεχομένων μετὰ τοῦ ἐν τῷ δήμῳ Κλεωνῶν τῆς Κορινθίας ὄρους τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὕψ. 1079, καὶ τοῦ ἐν τῷ δήμῳ Σολυγείας Κερνικέλου ὕψ. 1048, καὶ ἑνουμένων μετὰ τῶν βορείων διακλαδώσεων τοῦ Ἀραχναίου.

Ἡ προκειμενη ἐπαρχία ἀποτελεῖ εὐρύτατον λεκανοπέδιον, κέντρον ἔχον τὸ Ἀργολικὸν πεδίον, δεχόμενον τὰ ὕδατα πάντων τῶν δήμων τῆς ἐπαρχίας, πλὴν τοῦ τῆς Ἀλέας. Ἀλλὰ τὸ λεκανοπέδιον τοῦτο, καίτοι μέγα, στερεῖται ποταμοῦ ἀληθοῦς καὶ ἀφθόνων ναματιαίων ὑδάτων ἔν τε τοῖς ὀρεινοῖς τμήμασι καὶ ἐν τοῖς πεδινοῖς. Οἱ λεγόμενοι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ποταμοὶ εἶνε χείμαρροι, ἢ ῥεῖθρα μικρᾶς ἐκτάσεως, γνωστοὶ μᾶλλον ἐκ τῶν περιβαλλόντων τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν ὄνομα μύθων. Σημαντικώτεροι τούτων εἶνε ἡ *Πάνιτσα*, ὁ Ἴναχος ποταμὸς τῶν ἀρχαίων, ὁ τοσοῦτον ἐν τῇ μυθολογίᾳ μνημονευόμενος, ποταμὸς χειμαρρώδης, μακρός, μέγιστος πάντων τῶν ἐν τῇ Ἀργείᾳ, ἀβαθὴς καὶ ξηρός, βλαπτικὸς ἐν ὥρᾳ πολυομβρίας. Ἔχει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος *Γούπατο* (Λύρκειον), καὶ εἰς τὸ Ξεροβούνιον τοῦ δήμου Λυρκείας καὶ διαρρέει τὸ Ἀργολικὸν πεδίον, ἐκβάλλων εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἴδιον μέγα λεκανοπέδιον ἀποτελῶν· κατὰ τὴν ἔξοδον δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἀργολικὸν πεδίον διέρχεται μακρὸν αὐλῶνα. Ἕτερος εἶνε ὁ *Ξηριᾶς* (Χάραδρος), ἔχων τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς βαθείας χαράδρας τοῦ Μαλεβοῦ (Ἀρτεμισίου) καὶ τοῦ Κτενιᾶ. Διαρρέει δὲ καὶ οὗτος τὸ Ἀργολικὸν πεδίον καὶ ἑνοῦται μετὰ τοῦ Ἰνάχου πρὸς Μ τῆς πόλεως Ἄργους. Τοιοῦτος εἶνε καὶ ὁ Χείμαρρος τῶν ἀρχαίων, ὁ μεταξὺ Λέρνης καὶ Ἐρασίνου διερχόμενος, καθὼς καὶ ἡ ῥευματιά, ἡ ἐκ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀχλαδοκάμπου ἀρχομένη, καὶ τελευτῶσα εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὸ χωρίον Τσιβέρι.

Πάντες οὗτοι οἱ χείμαρροι διασχίζουσι τὰ δυσμικὰ ὄρη τῆς ἐπαρχίας Ἀργολίδος. Ῥεῖθρα δὲ διαρκῆ, χρησιμεύοντα εἰς ἄρ-

δευσιν ἀγρῶν μικρᾶς ἐκτάσεως ὑπάρχουσιν εἰς τὰ δυτικὰ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, εἰς τὰς ὑπωρείας τινῶν προβούνων. Σημαντικώτερα δὲ τούτων εἶνε τὸ *Κεφαλάρι* ΜΜΑ τῆς πόλεως Ἄργους, πηγὴ ἀφθόνου ὕδατος παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουσι καὶ ὑδρόμυλοι, ἐξ ἧς σχηματίζεται διαρκὲς ποτάμιον, διαρρέον τὸ Μ σκέλος τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου κατὰ μῆκος 5 χιλιομέτρων, καὶ ἐκβάλλον εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ ποτάμιον τοῦτο εἶνε ὁ Ἐρασῖνος ποταμὸς τῶν ἀρχαίων, ὁ πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Χάου. Μικρὸν κατωτέρω τοῦ Κεφαλαρίου εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων πρὸς Μ, εἰς τὸ Β ἄκρον κλάδου ἀνατολικοῦ τοῦ Κτενιᾶ, κλείοντος ἐνταῦθα τὸ Ἀργολικὸν πεδίον, ὑπάρχουσι πηγαὶ ὑδάτων πηγάζουσαι ἐκ τοῦ κλάδου τούτου, ὃν οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν Ποντῖνον. Αἱ πηγαὶ αὗται ἐξ ὧν σχηματίζονται αὐτόθι ἕλη ἔφερον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διάφορα ὀνόματα Ποντῖνος, Λέρνα, ἡ διάσημος ἐν τῇ μυθολογίᾳ τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους, Ἀμυμώνη, Ἀλκυονὶς λίμνη. Σήμερον δὲ ἡ θέσις αὐτῶν καλεῖται *Μύλοι τοῦ Ναυπλίου*, ἕνεκα ὑδρομύλων ἐνταῦθα ὑπαρχόντων παρὰ τὴν παραλίαν. Τὰ ῥεῖθρα τῶν πηγῶν τούτων ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐξ ἧς ἀπέχουσι περὶ τὰ 300 μέτρα. Ἄφθονος πηγὴ ὕδατος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ὑπάρχει καὶ ἐν χωρίῳ Ἐπάνω Μπέλεσι τοῦ δήμου Λυρκείας, καλουμένης τῆς πηγῆς Τσιρίστρας. Τὸ ὕδωρ ταύτης διωχετεύετο τὸ πάλαι εἰς Ἄργος, καθ' ἃ μαρτυροῦσιν ἴχνη ὑδραγωγείου ἀρχαίου.

Ὡς πρὸς τὰ ὕδατα δὲ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου ἰδίως παρατηρητέον ὅτι τὰ ἐν αὐτῷ χωρία ὑδρεύονται ἐκ φρεάτων, καὶ ὅτι σχηματίζονται εἰς τὰ παράλια μέρη τοῦ πεδίου, τὰ καὶ χθαμαλώτερα, καὶ σχεδὸν ἁλιτενῆ, ἕλη νοσηρά. Ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν ἐγχωρίων ἀνὰ δεκαπενταετίαν, ἢ εἰκάδα ἐτῶν ἀναφαίνεται παράδοξον φαινόμενον πλημμυρῶν, ὅπερ οἱ κάτοικοι καλοῦσι *Τριμέρι*, καθ' ὃ ὅλα τὰ φρέατα ὑπερχειλίζουσιν, ἄφθονον δὲ ὕδωρ ἀναβλύζει πολλαχοῦ τοῦ πεδίου κατακλύζον αὐτό.

Τὸ *Ἀργολικὸν πεδίον*, οὗτινος τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα ἀνήκει εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ναυπλίας, περιοριζόμενον ἐκ τῶν τριῶν περάτων τοῦ ὁρίζοντος ὑπ' ὀρέων, ἀναστομοῦται εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἐκτεῖνον τελματώδη παραλίαν 13 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ Μύλων μέχρι Ναυπλίου. Τὸ μέγιστον μῆκος τοῦ πεδίου ἀπὸ τοῦ βορείου μυχοῦ, ἔνθα κεῖται τὸ χωρίον Ἐπάνω Φίχτια, μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἐρασίνου εἶνε 16 χιλιομέτρων, τὸ δ' ἐλάχιστον πλάτος ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς πόλεως Ἄργους 10 χιλιομ. Ποικίλλει δὲ τὸ πλάτος ἑκατέρωθεν· διότι πολλαχοῦ αἱ πλευραὶ κολπούμεναι εἰσχωροῦσι βαθέως μεταξὺ τῶν κατερχομένων προβούνων τῶν πέριξ ὀρέων, ὥστε ἡ περιφέρεια αὐτοῦ, ἀκτινοειδὴς οὖσα ἔχει μῆκος περίπου 80 χιλιομέτρων. Τὸ πεδίον τοῦτο συνεχὲς ὄν, πανταχοῦ ὁμαλόν, καὶ χθαμαλόν, μὴ διακοπτόμενον ὑπὸ ῥευμάτων βαθέων ἢ ποταμῶν, ἔχει διαφορὰν ὕψους πολλαχοῦ τοῦ ἐδάφους ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὡς ἐκ τῶν ἐπιχωματώσεων, ἃς ἐπιφέρουσι τὰ κατερχόμενα ὕδατα τῶν βροχῶν. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον, πρὸς τὰ Φίχτια τὸ ὕψος ἀνέρχεται ἠρέμα ἐκ τῆς παραλίας μέχρις 96 μέτρων, περὶ τὸ κάτω δὲ τοῦ Χαρβατίου χάνιον, ἀνέρχεται εἰς 78 μέτρα· ἠρέμα δ' ἐλαττοῦται τὸ ὕψος πρὸς μεσημβρίαν.

Λόφοι μεμονωμένοι ἐν τῷ Ἀργολικῷ πεδίῳ ὑπάρχουσι μόνον τρεῖς πρὸς τὸ ΜΑ αὐτοῦ ἄκρον. Δύο τούτων φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ ***Προφήτου Ἠλιοῦ***, ὁ μὲν ἀπέναντι τοῦ Ναυπλίου πρὸς Β, ὕψους 111 μέτρων, ὁ δὲ βορειότερον ὁ καὶ μεγαλείτερος, ὕψους 203 μέτρων. Τρίτος δὲ ὁ πλησίον τοῦ τελευταίου πρὸς Β κείμενος εἶνε ὁ τῆς ἀκροπόλεως τῆς περιωνύμου Τίρυνθος, ἥτις ἔχει ὕψ. 26 μέτρων, πλάτος 80 καὶ μῆκος 280.

Ἐκ τῶν προβούνων δὲ τῶν περὶ τὸ πεδίον ὀρέων εἷς μόνος, ὁ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἄργους, ἐκτείνει δειράδα 3 περίπου χιλιομ. διήκων πρὸς Α εἰς τὸ πεδίον, κορυφούμενος εἰς τὸ τέρμα αὐτοῦ εἰς ὕψος 289 μέτρων. Ἐπὶ τοῦ ἄκρου δὲ τούτου κεῖται ἡ ἀκρόπολις τοῦ ἀρχαίου Ἄργους Λάρισα, ὁ πρόβουνος οὗτος φερόμενος ἐκ Δ πρὸς Α συνέχεται δι' ὑπερβολῆς[1]

πρὸς ὀρεοσειρὰν καλουμένην ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Λυκώνην, οὖσαν συνέχειαν κλάδου ΒΑ τοῦ ὄρους Κτενιᾶ.

Ἐκ τῶν λοιπῶν προβούνων ἀξιοσημείωτοι εἶνε οὐχὶ διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν φυσικὴν αὐτῶν κατάστασιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρχαίαν τοπογραφίαν τὸ ὄρος Χάον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον κεῖται τὸ Κεφαλάρι, αἱ πηγαὶ τοῦ Ἐρασίνου, ὡσαύτως τὸ ὄρος Ποντῖνος, ὅπου αἱ πηγαὶ τοῦ Ποντίνου ποταμοῦ καὶ τῆς Λέρνης. Ὁ Ποντῖνος ἐκ Δ τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, καὶ τὸ Παλαμήδειον ἐξ Α ἀποτελοῦσι τὰ πρὸς Μ ὅρια τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου.

Βορειανατολικῶς τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου ἀπέναντι τοῦ χωρίου Φίχτια, κεῖνται τρεῖς κατὰ σειρὰν ὑψηλοὶ κωνοειδεῖς βουνοί, διήκοντες ἐκ τῶν ΒΔ πρὸς τὰ ΜΑ, πρόβουνοι τελευταῖοι τῶν πρὸς Β ὀρέων. Τούτων ὁ βόρειος καλεῖται *Προφήτης Ἠλίας*, ὕψους 807, ὁ ἐν μέσῳ *Σάρα* ὕψους 659, καὶ ὁ τελευταῖος Εὔβοια ὕψους 532. Οἱ βουνοὶ οὗτοι ὁρίζουσι ΒΑ τὸ Ἀργολικὸν πεδίον, καὶ χρησιμεύουσιν ὡσεὶ σκοπιαὶ τῶν ἐκ τῆς Κορίνθου εἰσόδων εἰς τὸ πεδίον· εἶνε δὲ καὶ ἀξιομνημόνευτοι διὰ τὰς περὶ αὐτοὺς περιφανεῖς ἀρχαιότητας τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ἡραίου.

Τὸ Ἀργολικὸν πεδίον εἶνε ὁλόκληρον κεκαλλιεργημένον, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀνυδρίας, ἐξ ἧς καὶ πολυδίψιον τὸ Ἄργος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐλέγετο, εἶνε σχεδὸν ἄδενδρον· μόνον περὶ τὰς πηγὰς καὶ τὸ ῥεῖθρον τοῦ Ἐρασίνου, καθὼς καὶ περὶ τὰ ὑδρηλὰ μέρη τῆς Λέρνης καὶ τοῦ Ποντίνου ὑπάρχει θαλερὰ φυτεία δένδρων ὑψικόμων καὶ σκιερῶν, καθωραϊζόντων τὸν ὁρίζοντα τῆς πεδιάδος, πόρρωθεν ἔτι διακρινομένη ἔκ τε τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἀπεικονιζομένης τερπνῆς σκηνογραφίας. Ὡσαύτως εἰς τὰ πέριξ τῆς Ναυπλίας καὶ πρὸς τὰ βόρεια τοῦ πεδίου, περὶ τὸ Κουτσοπόδι ὑπάρχουσιν ἐκτεταμένοι ἐλαιῶνες· εἰς τὸν ἐπίλοιπον ὅμως χῶρον σπανίζουσι τὰ δένδρα, τὸ δὲ πεδίον φαίνεται χλοερὸν μόνον κατὰ τὴν ὥραν τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τῆς καπνοφυτείας, καὶ τῆς φυλλοφορίας τῶν ἀμπέλων. Περὶ τὰ χωρία ὑπάρχουσιν ὀλίγα δένδρα

καὶ κῆποι ἀρδευόμενοι διὰ φρεατίων ὑδάτων. Τὰ φρέατα τὰ ἐπὶ τοῦ χθαμαλωτέρου τμήματος τοῦ πεδίου ἔχουσι βάθος 6 - 7 μέτρων, τὰ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου δὲ 10 - 15.

Οὐχ ἧττον τὸ πεδίον τοῦτο, καίτοι ἄνυδρον, εἶνε εὐφορώτατον εἰς παραγωγὴν παντὸς εἴδους δημητριακῶν καρπῶν. Μεγάλη αὐτοῦ ἔκτασις κατέχεται ὑπὸ ἀμπελώνων καὶ σταφιδαμπελώνων· παράγεται δ' ἐνταῦθα σταφὶς ξανθή, ἡ καλουμένη *σουλτανίνα*, ἣν ἀποστέλλουσιν εἰς Εὐρώπην ἐντὸς κιβωτίων ξυλίνων. Ἡ τῆς κορινθιακῆς δὲ σταφίδος παραγωγὴ ὑπολογίζεται εἰς 1,500,000 λίτρας. Πλὴν τούτων ἐν τῷ πεδίῳ παράγεται καπνὸς 383,649 ὀκάδες (παραγωγὴ τοῦ 1885), βάμβαξ, γλυκάνισον, ἀραβόσιτος, κύμινον, πάντα τὰ εἴδη τῶν ὀσπρίων, σάρωθρα, ἅτινα ἐνταῦθα κατασκευάζονται ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἔλαιον, οἶνος καὶ παντὸς εἴδους λαχανικά, καὶ ὀλίγαι ὀπῶραι.

Ἡ ὄψις τοῦ πεδίου ἀπὸ τῶν πέριξ ὑψωμάτων εἶνε μεγαλοπρεπὴς καὶ μελαγχολική· παρίσταται δὲ διάφορος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Παλαμηδείου, ἢ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς Λαρίσης, ἢ ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῆς ὁδοῦ τοῦ Ἀχλαδοκάμπου, ἀπὸ τῶν Μυκηνῶν, ἢ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἁγίου Σώστου, ἢ Ἁγινόρους, ἐξ οὗ μακρὰν εἰς τὸ πέρας τοῦ ὁρίζοντος συγχέεται μετὰ τῆς θαλάσσης τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ὡς ἀχανὴς ἔκτασις φαινόμενον ἐρήμου πεδινῆς χώρας, περιβαλλομένης ὑφ' ὑψηλῶν ἀδένδρων ὀρέων.

Πλὴν τῶν ἐκ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου προϊόντων, ἡ ἐπαρχία ἔχει καὶ τὰ τῆς κτηνοτροφίας. Τὰ δασικὰ προϊόντα εἶνε ἀσήμαντα, συνιστάμενα εἰς ὀλίγην ἥμερον οἰκοδομήσιμον ξυλείαν, εἰς ξυλείαν μηχανῶν, σκευῶν κτλ. ἐν ὅλῳ ἀξίας 1700 δρ., εἰς ἄνθρακας 2,350 στατήρων, εἰς ἄσβεστον 6,100 στατήρων, καὶ εἰς δεψικὰς οὐσίας 336 στατήρων.

Ἡ ἐπαρχία Ἄργους συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ὁμόρων ἐπαρχιῶν Ναυπλίας, Κορινθίας, Μαντινείας καὶ Κυνουρίας δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν μόνον μετὰ τῶν τριῶν πρώτων. Μετὰ

τῆς Ναυπλίας δι' ἰδίας ὁδοῦ ἀπὸ Ἄργους εἰς Ναύπλιον, κεχαραγμένης ἐπὶ τοῦ ἀναπεπταμένου ὁμαλοῦ πεδίου, μετὰ τῆς Κορινθίας δὲ καὶ τῆς Μαντινείας διὰ τῆς μακρᾶς ὁδοῦ Κορίνθου-Ἄργους-Τριπόλεως, τῆς διερχομένης τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, δι' ὧν ἡ πεδιὰς τῶν Κλεωνῶν καὶ διὰ ταύτης ἡ Κόρινθος συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου.

Ἀλλὰ πλὴν τούτων ὑπάρχουσι πολλαὶ ἄλλαι ὁδοὶ καὶ ἀτραποὶ συγκοινωνίας μετὰ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν, βαταὶ εἰς πεζοὺς καὶ ὑποζύγια διὰ μέσου τῶν ὀρέων, ὧν πολλαὶ μνημονεύονται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νέᾳ ἱστορίᾳ, τινὲς δὲ καὶ δι' ἰδίων ὀνομάτων, ἕνεκα τῆς στρατιωτικῆς καὶ στρατηγικῆς αὐτῶν ἀξίας. Περὶ πασῶν δὲ τούτων θέλει γίνει λόγος ἐν τοῖς κατὰ μέρος δήμοις τῆς ἐπαρχίας Ἄργους δι' ὧν διέρχονται.

Ἡ ἐπαρχία Ἄργους ἔχει πληθυσμὸν 24,284, δευτέραν τάξιν κατέχουσα ἐν τῇ κλίμακι τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, πρώτης οὔσης τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, ἥτις ἄλλως ἔχει καὶ μείζονα ἔκτασιν.

Διαιρεῖται δὲ ἡ ἐπαρχία εἰς 6 δήμους, τοὺς ἑξῆς κατὰ τάξιν πληθυσμοῦ 1) Ἀργείων, 2) Λυρκείας, 3) Ἀλέας, 4) Μυκηνῶν, 5) Ὑσιῶν, καὶ 6) Προσυμναίων· ἔχει δὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους.

Ἡ ἐπαρχία Ἄργους ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ναυπλίας, καίτοι ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἑδρεύων ἐν Ναυπλίῳ, ἔχει τὸν τίτλον τοῦ «Ἀρχιεπισκόπου Ἀργολίδος»[2].

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ἡ σημερινὴ ἐπαρχία τοῦ Ἄργους κεῖται ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας πολιτείας τοῦ Ἄργους, ἀλλὰ δὲν περιλαμβάνει ἅπασαν. Τὸ ἀρχαῖον Ἄργος κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων κατεῖχεν ὁλόκληρον τὸ Ἀργολικὸν πεδίον, ἐξετείνετο δὲ πρὸς Β μέχρι Κορίνθου, περιλαμβάνον τὰς πεδιάδας τῶν Κλεωνῶν καὶ τῆς Νεμέας, τὰ νῦν ἀνηκούσας

τῇ ἐπαρχίᾳ Κορινθίας. Πρὸς Α δὲ ὅρια εἶχε γραμμὴν ἀρχομένην ἐκ τοῦ πρὸς Β τοῦ Ἀραχναίου ὄρους Τραπεζόνας, διερχομένην δυτικῶς τὸ Ἀραχναῖον, καὶ κατερχομένην μέχρι τῆς πεδιάδος τῶν Ἰρίων εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἐχώριζε τὴν Ἀργείαν ἀπὸ τῆς Ἐπιδαυρίας, ἐν μέσῳ δέ, καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἄργους εἰς Ἐπίδαυρον (Ὅρα δῆμον Ἄργους), ἔκειτο πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἀραχναίου ὄρους ἡ κώμη Λῆσσα, ὅριον Ἀργείων καὶ Ἐπιδαυρίων. Πρὸς Μ δὲ εἶχεν ὅρια τὴν παραλίαν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἀπὸ τῆς πεδιάδος τῶν Ἰρίων μέχρι τοῦ ἀπέναντι ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας πρὸς τὴν θάλασσαν τερματιζομένου ὄρους τῆς Ζάβιτσας, ὅπερ καὶ σήμερον χωρίζει τὴν ἐπαρχίαν Ἄργους ἀπὸ τὴν τῆς Κυνουρίας. Ἐπί τινα χρόνον ἡ ἐπικράτεια τοῦ Ἄργους ἐπεξετάθη καὶ πρὸς Μ τῆς Ζάβιτσας, ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ δήμου Θυρέας τῆς Κυνουρίας, τῆς ἀρχαίας Θυρεάτιδος· ὁ Παυσανίας (2. 38, 5) γράφει «τὰ δ' ἐπ' ἐμοῦ τὴν Θυρεᾶτιν ἐνέμοντο Ἀργεῖοι», πρὸς δὲ ὅτι ἐπὶ τοῦ Πάρνωνος, τοῦ νῦν Μαλεβοῦ τῆς Κυνουρίας, ὑπῆρχον οἱ ὅροι Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων, καὶ ὅτι ὁ ποταμὸς τῆς Θυρεάτιδος Τάναος «διὰ τῆς Ἀργείας» ἐξέβαλλεν εἰς τὸν Θυρεάτην κόλπον (Παυσ. 2. 38, 5 καὶ 8. 3, 3). Ἀλλ' ἡ κατοχὴ αὕτη διήρκεσε μικρὸν χρόνον. Πρὸς Δ δὲ ὅρια τοῦ Ἄργους ἦσαν τὰ αὐτὰ οἷα καὶ σήμερον πλὴν τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεως τοῦ δήμου Ἀλέας, ὅπερ ἀνῆκε τῇ Ἀρκαδίᾳ.

Διὰ τῶν περιληπτικῶν δὲ ὀνομάτων **Ἀργολικὴ** καὶ **Ἀργεία** καὶ **Ἀργολίς,** καὶ ἁπλῶς **Ἄργος** ὠνομάζετο ἡ χερσόνησος ἡ ἐσφιγμένη μεταξὺ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἣν κατέχουσι σήμερον αἱ ἐπαρχίαι ὁλόκληροι τῆς Τροιζηνίας, τῆς Ἑρμιονίδος καὶ τῆς Ναυπλίας, σὺν ταύταις δὲ ἡ χώρα, ἣν κατέχει ἡ ἐπαρχία Ἄργους, πλὴν τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεως τοῦ δήμου Ἀλέας, καὶ ἡ Κορινθία (Παυσ. 2. 1, 1), πλὴν τῶν σήμερον ὑπαγομένων αὐτῇ δήμων Τρικάλων καὶ Εὐρωστίνης, ὑπαγομένων τὸ πάλαι εἰς τὴν Ἀχαΐαν, καὶ τῶν δήμων Στυμφαλίας καὶ Φενεοῦ ὑπαγομένων εἰς τὴν Ἀρκαδίαν[3]. Ἡ Σικυὼν ἐθεωρεῖτο πρὸς ἄρκτον

ὡς ἐσχάτη μοῖρα τῆς Ἀργολίδος «Σικυώνιοι ἔσχατοι μοίρας τῆς Ἀργολίδος (Παυσ. 8, 1. Curtius, Pelop. Τόμ. Β', 335 καὶ 557. Bursian Τόμ. Β', 7).

ΔΗΜΟΣ ΑΡΓΕΙΩΝ

Κάτοικοι 11,793, δημόται 13,398.

Ὁ δῆμος Ἀργείων κεῖται ὁλόκληρος ἐν τῷ Ἀργολικῷ πεδίῳ, μόνος ὢν παράλιος ἐκ τῶν 6 δήμων τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, καὶ ἔχων τὸν μείζονα πληθυσμὸν οὐ μόνον τῶν λοιπῶν δήμων τῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ τῶν δήμων τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ· ἀνέρχεται δ' ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ εἰς 11,793 καὶ δημότας 13,398. Ὅρια ἔχει πρὸς Β τοὺς δήμους Μυκηνῶν καὶ Προσυμναίων, πρὸς Α τὸν δῆμον Μιδέας τῆς Ναυπλίας, πρὸς Μ τὴν παραλίαν τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, καὶ πρὸς Δ τοὺς δύο ὀρεινοὺς δήμους Ὑσιῶν καὶ Λυρκείας.

Τὸν δῆμον Ἀργείων, πλὴν τῆς πόλεως Ἄργους, τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ, ἀποτελοῦσι τὰ χωρία Δαλαμανάρα, Μανωλάκη, Κουρτάκι, Τσιβέρι, Λάλουκα, Μύλοι, Πυργέλα καὶ Σκαφιδάκι.

Ἡ πόλις τοῦ *Ἄργους*, πρωτεύουσα τοῦ τε δήμου Ἀργείων καὶ τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου παρὰ τὰ κράσπεδα τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως Λαρίσης, ἐπὶ ἐδάφους ἐντελῶς ἐπιπέδου, ἀπέχουσα 2 ὥρας τοῦ Ναυπλίου.

Τὸ Ἄργος ἔχει κατοίκους 9,861 (ἐθν. Ἀργεῖος καὶ Ἀργήτης)· εἶνε δὲ κατὰ τὸν πληθυσμὸν ἡ πρώτη πόλις τοῦ νομοῦ. Αἱ οἰκίαι αὐτῆς 3,800 τὸν ἀριθμὸν εἶνε, πλὴν εὐαρίθμων ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς κειμένων, πλινθόκτιστοι. Ἐν μέσῳ τῆς πόλεως κεῖται στρατὼν ἱππέων, οὗτινος πρόκειται μεγάλη πλατεῖα. Ὑπάρχει δ' ἐν τῇ πόλει καὶ ἑτέρα πλατεῖα ἡ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, οὕτω καλουμένη εἰς τῆς παρακειμένης αὐτόθι μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τῆς ἀφιερωμένης εἰς Ἅγιον Πέτρον ἀρχιεπίσκοπον Ἄργους καὶ Ναυπλίου[4]. Περὶ τὴν πλατεῖαν

ταύτην ὑπάρχουσι καφενεῖα καὶ ἐμπορικὰ καταστήματα, ἐνταῦθα ὄντος καὶ τοῦ κέντρου τῆς συνεντεύξεως τῶν πολιτῶν. Ἡ πόλις ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων καὶ ἐκ τοῦ Κεφαλαρίου, τῆς πηγῆς τοῦ Ἐρασίνου, ἀπεχούσης τῆς πόλεως 5 χιλιόμετρα, διοχετευομένου τοῦ ὕδατος διὰ κτιστοῦ ὑδραγωγείου. Ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τῶν ἄκρων τῆς πόλεως οἰκεῖ ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς τῶν κατοίκων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὸ καὶ αἱ οἰκίαι αὐτόθι ἔχουσιν εὐρείας αὐλὰς διά τε τὰ ζῷα καὶ τὰ κάρρα. Ἡ ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τῆς ἀκροπόλεως Λαρίσης συνοικία κατοικεῖται ὑπὸ Ἀλβανῶν χωρικῶν.

Ἡ πόλις τοῦ Ἄργους ὡς ἐγγυτέρα πρὸς τὰ πλεῖστα χωρία τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου ἢ τὸ Ναύπλιον ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν αὐτῶν ἀγοράν· συγκεντροῖ δ' ἐν αὐτῇ πάντα σχεδὸν τὰ πρὸς ἐξαγωγὴν προϊόντα τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου· διὰ τοῦτο δὲ κέκτηται πληθὺν ποικίλων ἐμπορικῶν καταστημάτων, πρὸς δὲ τούτοις ἁμαξοπηγεῖα, σιδηρουργεῖα καὶ ὑφαντικὰ τεχνουργεῖα χειροκίνητα, ἐν οἷς ὑφαίνονται ἐγχώρια βαμβακερὰ ὑφάσματα πρὸς χρῆσιν τῶν χωρικῶν· μεγάλη δὲ ποσότης τῶν ὑφασμάτων τούτων ἀποστέλλεται καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Ὑφαίνονται δὲ σὺν ἄλλοις καὶ καραβόπανα καὶ τάπητες. Κατὰ Σάββατον δὲ τελεῖται ἀγορὰ ἐν ταῖς δύο πλατείαις τῆς πόλεως, προσερχομένων τῶν χωρικῶν τῶν διαφόρων δήμων πρὸς πώλησιν τῶν προϊόντων των. Γενικὴ δ' ἐμπορικὴ πανήγυρις τελεῖται τῇ 1 Ὀκτωβρίου ἐνιαυσίως, διαρκοῦσα ὀκτὼ ἡμέρας.

Τῆς πόλεως τοῦ Ἄργους ἀμέσως ὑπέρκειται ἡ Λάρισα ἡ ἀρχαία ἀκρόπολις τοῦ Ἄργους, ὕψους 289 μέτρων, νῦν καλουμένη Κάστρον, χρησιμεύσασα ὡς τοιαύτη καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἐπὶ Ῥωμαίων, Βυζαντινῶν, Φράγκων, Ἐνετῶν, καὶ Τούρκων· σώζονται δ' ἔτι τὰ τείχη καὶ αἱ ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου, ἐγκαταλελειμμένου ὄντος τὰ νῦν καὶ καταρρέοντος ὁσημέραι. Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ φρουρίου κεῖται ναΐσκος τῆς Ἁγίας Μαρίνης, ἐπὶ τοῦ μέσου δὲ τῆς ΒΑ πλευρᾶς Μονὴ τῆς Παναγίας Κατακεκρυμμένης[5]. Ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν δὲ

ὑπωρειῶν τῆς βορείου ἄκρας ὑπάρχει τὸ ἀρχαῖον θέατρον τοῦ Ἄργους, οὗτινος αἱ βαθμίδες εἶνε ἐγγεγλυμμέναι ἐπὶ τῶν βράχων. Ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ἐκτείνεται θέα περικαλλὴς ἐπί τε τῆς πόλεως Ἄργους, διακρινομένης κάτω ἐν πλήρει κατόψει, ὡς ἐπὶ γεωγραφικοῦ πίνακος, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, ὅπερ ἐντεῦθεν μόνον φαίνεται ὁλόκληρον καθ' ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ἀπομεμακρυσμένην λίαν περιφέρειαν.

Τὰ χωρία τοῦ δήμου Ἀργείων εἶνε πάντα ὁμοιόμορφα ὡς ὅλα τὰ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, οἰκούμενα ὑπὸ γεωργῶν.

Ἐκ τῶν χωρίων τούτων κεῖνται ἡ *Δαλαμανάρα* καὶ ἡ συνοικία ταύτης Μανωλάκη (κάτ. 424, ἐθνικὸν Δαλαμαναριώτης) μεσημβρινοανατολικῶς τοῦ Ἄργους, τὸ *Κουρτάκι* (κάτ. 283, ἐθν. Κουρτανακιώτης), *Λάλουκα* (κάτ 330, ἐθν. Λαλουκιώτης), *Πυργέλα* (κατ. 208, ἐθν. Πυργελιώτης) πρὸς ἀνατολάς. Τὸ *Τσιβέρι* δὲ (κάτ. 373, ἐθν. Τσιβεριώτης), οἱ *Μύλοι* (κάτ. 135 ἐθν. Μυλιώτης), καὶ τὸ *Σκαφιδάκι* (κάτ. 179, ἐθν. Σκαφιδακιώτης) κεῖνται πρὸς μεσημβρίαν.

Ἀπώτερον χωρίον τοῦ δήμου εἶνε τὸ Τσιβέρι, κείμενον πρὸς τὸ μεσημβρινὸν παράλιον ὅριον τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, ἀπέχον τῆς πόλεως Ἄργους 13 χιλιόμετρα. Αὐτόθι ὑπάρχει πεδιὰς παραλία χωριζομένη ἀπὸ τῆς Ἀργολικῆς διὰ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν διήκοντος Ποντίνου, εἰς ἣν κατέρχονται 3 ὁδοὶ ἐκ Κυνουρίας εἰς Ἄργος, ὧν ἡ μὲν διὰ τοῦ Ἄστρους, πρωτευούσης τοῦ δήμου Θυρέας τῆς Κυνουρίας, ἡ ἑτέρα διὰ τοῦ ὄρους τῆς Ζάβιτσας, καὶ ἡ τρίτη ἐκ τοῦ δήμου Δολιανῶν τῆς Κυνουρίας διὰ τοῦ χωρίου Ἀνδρίτσα τοῦ δήμου Ὑσιῶν τῆς ἐπαρχίας Ἄργους. Ἐν τῇ πεδιάδι ταύτῃ ὑπάρχει πρὸς Β καὶ ἐγκαταλελειμμένον χωρίον *Παληοτσιβέρι*.

Ἐκ τῶν ἀξίων μνείας χωρίων εἶνε τὸ πολύρρυτον τῶν Μύλων, οὕτω κληθὲν ἕνεκα τῶν αὐτόθι ὑδρομύλων, προσεπιλεγόμενον δὲ *Μύλοι τοῦ Ναυπλίου*, ἅτε ὄντος ἀπέναντι τοῦ Ναυπλίου, πρὸς ἀντίθεσιν τῶν μύλων τοῦ Ἄργους, τῶν παρὰ τὸ Κεφαλάριον τούτου. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο τῶν Μύλων κεῖται ἡ Λέρνα ὡς ποταμὸς ἢ ἕλος, διαφοροτρόπως χαρακτηρι-

ζομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀλλ' ἥτις φαίνεται ὅτι ἦτο γενικὴ ὀνομασία τῶν ἑλωδῶν ἐνταῦθα τόπων. Αὐτόθι δ' ἐκ κεφαλαρίου παρὰ τὴν ὁδὸν κειμένου, ἀναβλύζει ἀφθονώτατον ὕδωρ ἐκ πολλῶν στομάτων, ἐξ οὗ σχηματίζεται μικρὰ λίμνη, ἡ ἀρχαία 'Αλκυονία, ἀμετρήτου βάθους, κατὰ τὸ λέγειν τῶν κατοίκων. Τὸ κεφαλάριον δὲ τοῦτο πιθανώτατα εἶνε ἡ πηγὴ 'Αμυμώνη τῶν ἀρχαίων. Παράκειται δὲ αὐτόθι ὀλίγα βήματα βορειότερον καὶ ὁ ῥύαξ Ποντῖνος, οὗτινος τὸ ὕδωρ μετὰ βραχεῖαν ῥοὴν ἐκβάλλει ὡς καὶ τὸ τοῦ κεφαλαρίου εἰς τὴν θάλασσαν.

'Αλλὰ πλὴν τούτου οἱ Μύλοι εἶνε ἀξιοσημείωτοι διότι χρησιμεύουσι καὶ ὡς ἐπίνειον τῆς Τριπόλεως, ἐνταῦθα ἀποβιβαζομένων τῶν δι' αὐτὴν προωρισμένων ἐμπορευμάτων, διερχομένης ἐντεῦθεν τῆς ἀπὸ Ἄργους εἰς Τρίπολιν ὁδοῦ· ἐπίνειον δὲ ἦσαν καὶ ἐπὶ ἐνετοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας· ἐγένοντο δὲ ἤδη καὶ σταθμὸς σιδηροδρομικός.

Τὸ χωρίον τοῦτο τῶν Μύλων κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ μυχοῦ τοῦ 'Αργολικοῦ κόλπου, ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ Ναυπλίου μετὰ τοῦ ὁποίου καθ' ἑκάστην ὑπάρχει διὰ λέμβων συγκοινωνία, τοῦ διάρματος ὄντος ἀπὸ τῆς προκυμαίας 4 μιλίων (7,408 μέτρων). Οἱ Μύλοι συνδέονται πρὸς τὸ Ἄργος διὰ τῆς δι' αὐτῶν διερχομένης ὁδοῦ Ἄργους—Τριπόλεως. Τὸ τμῆμα δὲ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἄργους εἰς Μύλους ἔχει μῆκος 10,230 μέτρων. 'Επὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ Μύλοι ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπίκαιρον στρατιωτικὸν σημεῖον συγκεντρώσεως στρατοῦ πρὸς φύλαξιν τῶν διόδων ἐκ Τριπόλεως εἰς Ἄργος, καὶ πρὸς πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. 'Επὶ ἐνετοκρατίας μεγίστη ἐπεκράτησεν ὡσαύτως ἀμφισβήτησις περὶ τῆς θέσεως ταύτης μεταξὺ 'Ενετῶν καὶ Τούρκων, ὠχυρωμένης οὔσης τότε τῆς θέσεως τοῦ Τσιβερίου[6].

Πρὸς τὸ ΔΔΒ τῶν Μύλων κεῖται τὸ χωρίον Σκαφιδάκι· μεταξὺ τούτου δὲ καὶ τοῦ ποταμοῦ 'Ερασίνου διέρχεται ὁ Χείμαρρος ποταμὸς τῶν ἀρχαίων. 'Αμφότερα τὰ χωρία Μύλοι καὶ Σκαφιδάκι εἶνε τὸ πρὸς Μ ὅριον τοῦ 'Αργολικοῦ πεδίου·

'Ο δῆμος συνδέεται μετὰ τῆς Τριπόλεως, Κορίνθου καὶ Ναυπλίου δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν, καθὼς καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν δήμων τῶν ἐν τῇ 'Αργολικῇ πεδιάδι. Εἶνε δ' ὁ σταθμὸς τῶν ἐκ τῶν μεσογείων μερῶν τῆς Πελοποννήσου μεταβαινόντων διὰ ξηρᾶς εἰς Κόρινθον. Ἤδη δὲ συνεδέθη μετὰ τῆς Κορίνθου καὶ διὰ σιδηροδρόμου, οὗτινος διακλάδωσις φέρει εἰς Ναύπλιον. Μετὰ τῆς ὁμόρου δ' ἐπαρχίας Ναυπλίας συνδέεται καὶ δι' ὁδοῦ ἁμαξιτοῦ 12,500 μέτρων· ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ὁδὸς φέρουσα εὐθὺ ἐξ Ἄργους εἰς τοὺς δήμους Μιδέας, καὶ Λήσσης, καὶ 'Επιδαύρου τῆς Ναυπλίας, ἔχουσα φορὰν ἐκ Δ πρὸς Α, καὶ διερχομένη πρὸς Μ τοῦ 'Αραχναίου καὶ κατὰ μῆκος τῆς δειράδος αὐτοῦ. 'Η ὁδὸς αὕτη συνέδεε καὶ τὸ ἀρχαῖον Ἄργος μετὰ τῆς 'Επιδαυρίας· ἐν μέσῳ δὲ ταύτης περίπου παρὰ τὴν κώμην Λῆσσαν ἔνθα νῦν τὸ Παλῃοκαστράκι, ὑπῆρχον οἱ ὅροι τῆς τῶν 'Αργείων καὶ τῶν 'Επιδαυρίων γῆς[7].

Προϊόντα τοῦ δήμου εἶνε τὰ τοῦ 'Αργολικοῦ πεδίου, παράγει δὲ σῖτον κοιλὰ 150,000, κριθὴν κοιλὰ 128,000, ἀραβόσιτον 7,000, φασιόλους ὀκ. 150,000, ἐρεβίνθους 20,000, φακὴν 50,000, κυάμους 100,000, λαθούρια 60,000, ἀρακᾶν 10,000, σήσαμον 5,000, ἄνισον 15,000, κύμινον 25,000, σήκαλιν 2,000, καπνὸν 116,164 ὀκ. (παραγωγὴ 1885), βάμβακα 16,000, οἶνον 1,600,000, σταφίδα λίτρας 900,000, ἔλαιον ὀκ. 50,000, βῖκον 20,000, ῥόβι 10,000.

Οἱ κάτοικοι τοῦ δήμου 'Αλβανοί, πλὴν τῶν τῆς πόλεως Ἄργους, ἐν ᾗ ὀλίγος πληθυσμὸς ἔχει ὡς οἰκιακὴν γλῶσσαν τὴν ἀλβανικήν.

'Ο δῆμος τοῦ Ἄργους εἶνε Α' τάξεως· ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ ὡρίσθη τῷ 1840.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

'Ο δῆμος Ἄργους περιλαμβάνει ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ ἐλάχιστον τμῆμα τῆς χώρας τοῦ ἀρχαίου Ἄργους. 'Εν τῷ δήμῳ τούτῳ σήμερον κεῖται ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ **Ἄργους**, ἐν ᾗ

θέσει εἶνε ἐκτισμένη ἡ σημερινή. Κατὰ τὸν Στράβωνα (Η, 370) ἡ πόλις τῶν Ἀργείων ἔκειτο ἐπὶ ἐπιπέδου χώρου τὸ πλεῖστον. Ὑπὲρ τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους ὑψοῦται ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς **Λάρισα**, φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦτο τῶν ἀρχαιοτάτων πελασγικῶν ἀκροπόλεων. Μετ' αὐτῆς συνείχετο τὸ ὄρος **Λυκώνη** (Παυσαν. 2 24, 5), κατάφυτον τὸ πάλαι ἐκ κυπαρίσσων· πρὸς Μ ταύτης τὸ ὄρος **Χάον**, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον αἱ πηγαὶ τοῦ **Ἐρασίνου** ποταμοῦ, ὧν τὰ ὕδατα ἐδόξαζον οἱ ἀρχαῖοι ὅτι προήρχοντο ἐκ τῆς λίμνης Στυμφαλίας (Παυσ. 2. 24, 6). Μεσημβρινώτερον τοῦ Χάου ὑπῆρχε τὸ ὄρος **Ποντῖνος**, ἐξ οὗ ἔρρεε πρὸς τὴν θάλασσαν ὁ ποταμὸς **Ποντῖνος**. Μεταξὺ Ποντίνου καὶ Χάου ἔρρεεν ὁ **Χείμαρρος** ποταμός, ἔνθα κατὰ τὸν μῦθον ὁ Πλούτων ἥρπασε τὴν Περσεφόνην (Παυσ. 2. 36, 6).

Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν δὲ ὑπώρειαν τοῦ Ποντίνου ἔκειτο ἡ **Λέρνα** ἢ **Λέρνη,** ἡ ἐν τοῖς ἄθλοις τοῦ Ἡρακλέους μνημονευομένη, ὡς φονεύσαντος ἐνταῦθα τὴν Λερναίαν Ὕδραν. Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον τὴν ἑλώδη καὶ πολύρρυτον θέσιν τῶν Μύλων (Παυσ. 2.15,5 24,2 36,6, 38. 1 καὶ 4). Ὁ Στράβων διὰ τοῦ ὀνόματος Λέρνη ὀνομάζει «ποταμὸν» αὐτόθι ῥέοντα (Η, 368), ἐν ἄλλῳ δὲ χωρίῳ «λίμνην» (Η, 371). Ὁ Statius ἐν Θηβαΐδι ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἕλος, stagnum καὶ palus (Statius Theb. 1, 360 καὶ 2,376). Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος «ἕλος» (σελ. 51, 23 ἔκδ. Westerman Μυθογράφοι), ὁ Ἰωάννης Πεδιάσιμος «ἕλος» καὶ «πεδίον» (Μυθογράφοι σελ. 350.20 καὶ 350 23). Ἀνώνυμος μυθογράφος θεωρεῖ «λίμνην», καὶ χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς ἄβυσσον «διὰ τῆς Λέρνης οὔσης ἀβύσσου» (Μυθογράφοι σελ. 348. 18).

Πλὴν τῆς Λέρνης ἀναφέρεται ἐνταῦθα ὑπάρχων καὶ ποταμὸς **Ἀμυμώνη**, καὶ πηγαὶ αὐτοῦ, ἔνθα καὶ πλάτανος ἦτο πεφυκυῖα, ὑφ' ἣν καὶ ἡ Ὕδρα ἐτράφη (Παυσαν. 2.37,1 καὶ 4. 5.17,4). Ὁ Στράβων (Η, 371) «δείκνυται καὶ Ἀμυμώνη τις κρήνη κατὰ Λέρνην». (Ἀπολλόδωρος 51.29). Ἡ πηγὴ ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τῆς Ἀμυμώνης, ἥτις εἰς τοὺς μύθους τοῦ

Ἄργους μνημονεύεται, θὰ ἦτο ἡ σημαντικωτέρα τῶν τῆς Λέρνης· διὸ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶνε τὸ ἄφθονον ῥεῖθρον τοῦ κεφαλαρίου τῶν Μύλων. (Ὅρα τὸν περὶ Ἀμυμώνης μῦθον παρ' Ὑγίνῳ, Hygini fabulæ 169. Amymone.)

Ὁ Παυσανίας ἐνταῦθα ἀναφέρει καὶ **Ἀλκυονέαν** λίμνην (2.37, 4), ἥτις ἦτο ἄβυσσος καὶ ὅτι εἶχε κύκλον $1/3$ τοῦ σταδίου (60 περίπου μέτρων), περὶ τὰ χείλη τῆς ὁποίας πόα καὶ σχοῖνοι ἦσαν πεφυκότες· ἥτις ἔτι καὶ νῦν ὑφίσταται, καὶ οἱ περίοικοι θεωροῦσιν ἔτι ὅτι εἶνε ἄβυσσος· ἐκ ταύτης δὲ νῦν κινοῦνται οἱ ὑδρόμυλοι.

Πλὴν τούτων δὲ μνημονεύεται καὶ πηγὴ **Ἀμφιαράου** (Παυσ. 2. 37, 4).

Ὁπωσδήποτε ἡ θέσις πάντων τούτων τῶν λιμνῶν, κρηνῶν πηγῶν καὶ ἑλῶν κατὰ προσέγγισιν μόνον δύναται σήμερον νὰ ὁρισθῇ ἕνεκα τῆς ἀλλοιώσεως τῶν παραλίων, τῆς ἐξηπειρώσεως αὐτῶν πολλαχοῦ ἐκ τῶν ἐπιχωματώσεων ἢ τῆς καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους, φαινόμενον, ὅπερ παρατηρεῖται εἰς τὰ παράλια ἰδίᾳ τῆς Ἀργολικῆς. Διὸ δύσκολος ἀποβαίνει καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ **Φρίξου** ποταμοῦ (Παυσαν. 2, 35, 6), εἰς ὃν ἐξέβαλλεν ὁ Ἐρασῖνος, τοῦ χυνομένου εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ Τημενίου καὶ Λέρνης.

Ἐν τῷ δήμῳ Ἄργους κεῖται καὶ τὸ **Τημένιον** ἡρῷον τοῦ ἥρωος Τημένου, παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχον ἱερὰ Ποσειδῶνος καὶ Ἀφροδίτης· τοῦτο ἦτο ἀποβάθρα θαλασσία τῆς τῶν Ἀργείων πόλεως, ἣν ἠθέλησαν νὰ περικλείσωσι διὰ μακρῶν τειχῶν οἱ Ἀργεῖοι (417 π.Χ.) προσελθόντες εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, ὅπως ἔχωσιν ἐλευθέραν τὴν διὰ θαλάσσης μετὰ τούτων συγκοινωνίαν, τὸ ὁποῖον ὅμως πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως κατέστρεψεν ὁ Ἆγις ὁ Ἀρχιδάμου βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων (Θουκυδ. 5, 82 καὶ 83. Παυσαν. 2, 38. Πλουτ. Ἀλκιβ. 15). Τὴν θέσιν τοῦ Τημενίου ὁρίζουσι παρὰ τὴν παραλίαν, ἀμέσως πρὸς Μ τῆς πόλεως Ἄργους (Στράβ. Η,368).

Περὶ τὸ Τημένιον καὶ πλησίον τῆς Τίρυνθος ἔκειτο ἡ **Σήπεια,** ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν ἄλσος τοῦ Ἄργους, ὅπερ ὁ Κλεο-

μένης ἄγων Σπαρτιάτας ἐνέπρησεν ἐλθὼν διὰ θαλάσσης ἐκ Ναυπλίου ἵνα μὴ διαβῇ τὸν Ἐρασῖνον πορευόμενος κατὰ τοῦ Ἄργους, διότι παρετήρησε θύσας παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον ὅτι οἱ οἰωνοὶ ἦσαν ἐναντίοι (Ἡρόδ. VI, 76,—82. Παυσ. 3.4,1).

Πρὸς Μ τοῦ Ποντίνου ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Τσιβερίου διήρχετο τὸ πάλαι, ὡς καὶ νῦν, ἀρχαία ὁδός,παρὰ τὴν θάλασσαν· αὐτόθι δ' ἔκειτο χωρίον **Γενέσιον**, ἔνθα καὶ ἱερὸν Γενεσίου Ποσειδῶνος, μετὰ τοῦτο δ' ἕτερον χωρίον **Ἀπόβαθμοι**, ἔνθα τὸ πρῶτον ὁ Δαναὸς κατὰ τοὺς μύθους ἀπέβη μετὰ τῶν θυγατέρων του. Φαίνεται δ' ὅτι οὗτοι ἦσαν εἶδος ἀποβάθρας ἢ ἀγκυροβολίου τῶν μερῶν τούτων. Ἡ ὁδὸς προχωροῦσα πρὸς τὴν παραλίαν διέρχεται ἕτερον χωρίον τὰ **Ἀνιγραῖα**, ὁδὸν στενὴν καὶ δύσβατον, ὅπερ κεῖται εἰς τὴν παραλίαν τῆς Κυνουρίας (Παυσ. 2. 38, 4).

Ἐν τῷ μεσημβρινῷ δὲ τέλος μυχῷ τῆς πεδιάδος τοῦ Τσιβερίου, ἔνθα καταφανῆ ἐρείπια ἀρχαῖα ὑπάρχουσιν, ἔκειτο ὁ **Ἐλαιοῦς**, χωρίον καὶ τοῦτο τῆς Ἀργείας, συνδεόμενον δι' ὁδοῦ μετὰ τῆς Λέρνης, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Ἡρακλῆς ἐμυθολογεῖτο ὅτι κατακόψας κατώρυξε τὴν ἀθάνατον κεφαλὴν τῆς Ὕδρας, βαρεῖαν ἐπιθεὶς πέτραν (Ἀπολλόδωρ. 52. 13).

ΔΗΜΟΣ ΛΥΡΚΕΙΑΣ
Κάτοικοι 2,732, δημόται 2,802.

Ὁ δῆμος Λυρκείας ἔχει ὅρια πρὸς Δ τὴν ἐπαρχίαν Μαντινείας, πρὸς Μ τῶν δῆμον Ὑσιῶν, πρὸς Α τὸν δῆμον Μυκηνῶν , καὶ πρὸς Β τὸν τῆς Ἀλέας.

Ὁ δῆμος οὗτος εἶνε ὀρεινός. Ὄρη δ' ὑψηλὰ ἔχει τὸ Μελεβὸ (Ἀρτεμίσιον), ὕψους 1772 μέτρων, τὸ διαχωρίζον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δήμου Ὑσιῶν, καὶ τὸ πρὸς Β τούτου Ξεροβοῦνι,ὕψους1313 μέτρων. Πρὸς τὸ δυτικὸν δὲ ἄκρον τοῦ δήμου εἰς τὰ ὅρια τῶν δήμων Ἀλέας καὶ Μαντινείας, κεῖται τὸ *Γούπατον* (Λύρκειον), ὕψους 1648 μέτρων. Μεταξὺ Ξεροβουνίου δέ, Γουπάτου, καὶ τῶν μεσημβρινῶν ὀρεινῶν συμπλεγμάτων τοῦ δήμου Ἀλέας σχηματίζεται ἡ ποῦ μὲν εὐρεῖα, ποῦ δὲ στενὴ κοίτη τοῦ Ἰνάχου, ἔχοντος τὰς πηγὰς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Μαλεβοῦ. Ἐξ ὅλου τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ἰνάχου ὁ δῆμος Λυρκείας περιλαμβάνει μόνον τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἔνθα εἰς ἀπόστασιν 18 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Ἄργους σχηματίζεται στενὴ καὶ μακρὰ πεδιὰς ἡ τοῦ Κάτω Μπέλεσι, ἥτις εἶνε καὶ τὸ μόνον πεδίον τοῦ δήμου, κειμένη εἰς ὕψος 244 μέτρων. Ἡ μικρὰ αὕτη πεδιάς, εἶνε τὸ πλεῖστον πεφυτευμένη ἐξ ἐλαιῶν, παράγει δὲ καὶ δημητριακοὺς καρπούς, καὶ τὸν ἐκλεκτότερον καπνὸν τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, ἕνεκα τῶν λιπασμάτων, ἅτινα κατέρχονται ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν ὀρέων, ἐν οἷς εἶνε κεχωσμένη.

Ὁ δῆμος Λυρκείας εἶνε Β' τάξεως. Ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ συνέστη τῷ 1848. Ἔχει δὲ κατοίκους, 2,732 καὶ δημότας 2,802. Παράγει δ' ὁ δῆμος σῖτον 16,900 κοιλά, ἀραβόσιτον καὶ καλαμβόκι 1800 κοιλά, καπνὸν 7,225 ὀκάδας (παραγωγὴ 1885), οἶνον 116,000 ὀκάδας καὶ ἔλαιον 15,000, πρὸς τούτοις δ' ἔχει καὶ προϊόντα κτηνοτροφίας.

Ὁ δῆμος ἔχει δύο πρωτευούσας χειμερινὴν καὶ θερινήν. Πρωτεύουσα θερινὴ εἶνε ἡ *Καρυά*, μέγα χωρίον ἐντελῶς ὀρεινόν, κείμενον πρὸς Α τῆς ἀδένδρου ὀρεινῆς δειράδος, τῆς ἑνούσης τὸ Μελεβὸ μετὰ τοῦ Ξεροβουνίου, οἰκούμενον ὑπὸ 788 ψυχῶν. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν τὰ βόρεια ῥεύματα τῆς λεκάνης τῆς ἀπορροῆς τοῦ Ξηριᾶ, ἅτινα ἑνοῦνται κάτω τοῦ χωρίου Βροῦστι μετὰ τῶν ἐκ τοῦ Μαλεβοῦ καὶ Κτενιᾶ κατερχομένων ἐκ τοῦ δήμου Ὑσιῶν. Τὸ χωρίον ἔχει περὶ τὰς 120 οἰκίας. Οἱ Καρυῶται ἀσχολοῦνται περὶ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν.

Χειμερινὴ πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε τὸ χωρίον *Κάτω Μπέλεσι* (κάτ. 699), κείμενον πρὸς Β τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος ἐπὶ ὑψώματος ἐν ἀριστερᾷ τῆς κοίτης τοῦ Ἰνάχου, καὶ ἀπέχον τοῦ Ἄργους 4 ὥρας. Βορειοανατολικῶς τοῦ χωρίου τούτου, εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας, ὑπέρκεινται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Λυρκείας, ἅτινα οἱ κάτοικοι ὀνομάζουσι *Παληοκαστράκι*, ἧς σώζεται μέρος τοῦ τείχους ἐξ ὀγκολίθων.

Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Ἐπάνω Μπέλεσι*, πρὸς Δ ἀκριβῶς τοῦ προηγουμένου, ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Γουπάτου (Λυρκείου). Εἶνε χωρίον ὀρεινότατον, κατάφυτον ἐκ καρυδεῶν, ἔχον καὶ ἄφθονον πηγὴν ὕδατος τὴν *Τσιρίστραν*, (κάτ. 489, ἐθν. Μπελεσιώτης). *Καπαρέλι* (κάτ. 198, ἐθν. Καπαρελιώτης) κείμενον μεσημβρινοδυτικῶς τοῦ Κάτω Μπέλεσι, καὶ ἔχον ὑπ' αὐτὸ μικρὰν κοιλάδα στενόμακρον, ἑνουμένην διὰ στενῆς διόδου μετὰ τῆς τοῦ Κάτω Μπελεσίου. *Βροῦστι* (κάτ. 156, ἐθν. Βρουστιώτης), καὶ *Μάζι* (κάτ. 119 ἐθ. Μαζιώτης) κεῖνται πρὸς τὴν μεσημβρινὴν χώραν τοῦ δήμου. Κάτω τοῦ χωρίου Βροῦστι ὑπάρχει μικρὰ ὡσαύτως κοιλὰς καλλιεργήσιμος. *Νεοχώριον* (κάτ. 182, ἐθν. Νεοχωρίτης), ὀρεινότατον, πρὸς τὰ ὅρια τῆς Μαντινείας. Πεδινὸν χωρίον τοῦ δήμου εἶνε αἱ *Στέρναι* (κάτ. 101 ἐθν. Στερνιώτης), κείμενον ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ Ἰνάχου, οὕτω καλούμενον, διότι αὐτόθι ὑπάρχει μεγίστη κτιστὴ δεξαμενή, ἐξ ἧς τὸ χωρίον ὑδρεύεται, ἴσως ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἡ μεταξὺ Ἄργους καὶ τοῦ δήμου τούτου συγκοινωνία ἐκτελεῖται διὰ τοῦ αὐλῶνος καὶ τῆς κοίτης τοῦ Ἰνάχου, ἣν διατρέχει ἁμαξιτὸς ὁδός, ἐξ Ἄργους ἀρχομένη, ἧς ἀπεπερατώθη μόνον τμῆμα 12,385 μέτρων μέχρι τοῦ χωρίου τῶν Στερνῶν. Ὁ αὐλὼν καὶ αἱ ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ κατωφέρειαι τῶν ὀρέων εἶνε ἄνυδροι καὶ ἄδενδροι. Ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ εἰς ἀπόστασιν 10 χιλιομ. ἐξ Ἄργους ἐν δεξιᾷ, ἐν θέσει *Σκάλᾳ*, ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα ἐρείπια, πιθανῶς φρουρίου τῆς διόδου, εἰς ἀπόστασιν δ' ἐντεῦθεν 4 χιλιομ. ἕτερα ἐρείπια καλούμενα *Παληοκαστράκι*· εἶνε δ' ἐνταῦθα οἱ βουνοὶ κεκαλυμμένοι ἐνιαχοῦ ἐκ πεύκων. Ἐντεῦθεν ἡ ὁδὸς κάμπτει πρὸς Δ καταλείπουσα ἐν δεξιᾷ τὸ χωρίον *Στέρνας*. Ὀλίγα βήματα πέραν τοῦ χωρίου τούτου φαίνονται ἴχνη ὑδραγωγείου καὶ ὑδρομύλου, δεχομένων ἄλλοτε τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς Τσιρίστρας, τὸ διοχετευόμενον τὸ πάλαι εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους. Ἐντεῦθεν ἡ ὁδὸς τρεπομένη μεσημβρινοδυτικῶς φθάνει εἰς Κάτω Μπέλεσι.

Ἑτέρα ὁδὸς ὀρεινὴ ἐξ Ἄργους εἰς τὸν δῆμον τοῦτον εἶνε ἡ διὰ τῆς κοίτης τοῦ Ξηριᾶ (Χαράδρου), φέρουσα εἰς τὴν θερινὴν πρωτεύουσαν Καρυάν, διερχομένη καὶ ἐκ τοῦ χωρίου Βροῦστι.

Ὁ δῆμος Λυρκείας συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν ὁμόρων δήμων τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας πρὸς Δ διὰ δύο ὀρεινῶν ὁδῶν δυσβάτων, τῆς μὲν ἀρχομένης ἀπὸ Καρυᾶς καὶ καταληγούσης εἰς Τσιπιανὰ τοῦ δήμου Τσιπιανῶν, διερχομένης μεταξὺ τοῦ Ξεροβουνίου καὶ Μαλεβοῦ, τῆς δὲ βορείως ταύτης, ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ χωρίου Κάτω Μπέλεσι, καὶ ληγούσης εἰς τὸν δῆμον Ὀρχομενοῦ. Ἡ ὁδὸς αὕτη σήμερον καλεῖται *Πόρταις* ὡς ἐκ τῆς κλεισωρείας, ἣν διέρχεται ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας καὶ Ἄργους, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δ' ἐκαλεῖτο ὁδὸς τοῦ Πρίνου, μία οὖσα καὶ αὕτη τῶν διαβάσεων ἐκ τῆς Ἀργείας εἰς τὴν Μαντίνειαν.

Μετὰ τοῦ ὁμόρου δήμου Ἀλέας συγκοινωνεῖ δι' ὁδοῦ μεταξὺ Κάτω Μπέλεσι καὶ Τατσίου, πρωτευούσης τοῦ δήμου Ἀλέας, διερχομένης κάτω τοῦ χωριδίου Δοῦκα, ἔνθα καὶ πηγὴ ὕδατος ἐν θέσει *Πρινάρι*· ὡσαύτως δι' ὁδοῦ μεταξὺ Ἐπάνω Μπέλεσι καὶ Φρουσούνας, χωρίου τοῦ δήμου Ἀλέας· ὡσαύτως δι' ὁδοῦ ἀρχομένης πρὸς Δ τοῦ χωρίου τῶν Στερνῶν καὶ φερούσης εἰς Γυμνόν· διακλάδωσις ταύτης, ἐν μέσῳ, ἄγει εἰς Φρουσοῦναν ὑπὲρ τὸ χωρίδιον Δοῦκα διερχομένη.

Μετὰ τῆς ἐπαρχίας δὲ Κορινθίας ὁ δῆμος συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ δήμου Νεμέας, εἰς ὃν φέρει ὁδὸς ἀρχομένη ἐκ τοῦ χωρίου Στερνῶν, φερομένη πρὸς Β καὶ διερχομένη διὰ μέσου τῶν ὀρέων Φαρμακᾶ καὶ Μεγαλοβουνίου (Καρνεάτου), ἅτινα χωρίζουσι τὴν πεδιάδα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου (Φλιασίου πεδίου) ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Ἄργους.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται ἡ ἀρχαία πόλις **Λύρκεια**, ἡ τὸ πρῶτον κατὰ Παυσανίαν (2. 25, 4) ὀνομαζομένη **Λυγκεία**, πρωϊμώτατα εἰς προϊστορικοὺς χρόνους καταστραφεῖσα, καὶ περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν ἕτερον γνωστὸν ἢ ὅτι, κατὰ τοὺς

μύθους τοὺς ἀργείους, ὁ Λυγκεὺς ὕψωσε πυρσὸν ἐκ ταύτης, ὅπως φανερώσῃ τῇ Ὑπερμνήστρᾳ, ἥτις ἔσωσεν αὐτόν, εὑρισκομένῃ ἐπὶ τῆς Λαρίσης τοῦ Ἄργους ὅτι ἐσώθη. Εἰς τὴν Λύρκειαν ἔφερεν ὁδὸς ἀρχομένη ἀπὸ τῶν βορείων πυλῶν τῆς πόλεως Ἄργους, τῶν πρὸς τῇ **Δειράδι** (Παυσ. 2. 25, 4), 60 σταδίων. Ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν περὶ τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν ἀσχοληθέντων τίθεται παρὰ τὸ χωρίον Στέρνας, ἔνθα ἀνευρέθησαν ἐπί τινος ὑψώματος ἀρχαῖα ἐρείπια κτιρίων. (Boblaye, Recherches géograph. sur les ruines de la Morée σελ. 45. L. Ross, Reisen σ. 138. Curtius, Pelop. Τόμ. Β΄, σελ. 415. Bursian Τόμ. Β΄, σ. 63).

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ θέσις αὕτη συμφωνεῖ πρὸς τὸν μῦθον, ἅτε καταφανοῦς οὔσης ἐντεῦθεν τῆς Λαρίσης τοῦ Ἄργους, καὶ πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῶν 60 σταδίων ἀπὸ τοῦ Ἄργους· ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς ἡ θέσις τῆς Λυρκείας δὲν εἶνε αὕτη, ἀλλ' ἀπωτέρω, πλησίον τοῦ Κάτω Μπέλεσι, ἐπὶ τῶν βορειοανατολικῶς αὐτοῦ κειμένων ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως, ἔνθα νῦν τὸ Παληοκαστράκι, διότι τὰ ὑπάρχοντα αὐτόθι τείχη μαρτυροῦσιν ὕπαρξιν πόλεως παναρχαίας, σημαντικῆς, ἐχούσης παρ' αὐτῇ πεδιάδα, γεωγραφικὸν προσὸν σύνηθες τῶν ἀρχαίων πόλεων· πρὸς δὲ διότι ἐκ τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ τὰ ἐρείπια, φαίνεται πρὸς τὸ ΜΑ ἡ κορυφὴ τῆς Λαρίσης τοῦ Ἄργους, διὰ μέσου κενοῦ καταλειπομένου ὑπὸ τῶν μεσαζόντων ὀρεινῶν δειράδων τοῦ Μαλεβοῦ καὶ Ξεροβουνίου.

Ἐν τῇ περιοχῇ ἔτι τοῦ δήμου τούτου κεῖται τὸ ὄρος **Λύρκειον**, νῦν Γούπατο, ἔνθα ἔκειντο αἱ πηγαὶ τοῦ Ἰνάχου κατὰ Στράβωνα (Η, 370). Ἂν τὸ Λύρκειον ἐλέγετο καὶ **Κοκκύγιον** δὲν ἐξάγεται σαφῶς ἐκ τῆς μόνης μαρτυρίας, καὶ ταύτης ἀμφιβόλου, τοῦ Ψευδοπλουτάρχου περὶ ποταμῶν (18.1). Πλὴν τοῦ Λυρκείου ἐνταῦθα ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄρος **Ἀρτεμίσιον**, νῦν Μαλεβό, εἰς ὃ κυρίως ὁ Παυσανίας (2.25, 2 καὶ 8. 6, 6) θέτει τὰς πηγὰς τοῦ Ἰνάχου.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ὑπάρχει ὡσαύτως ἡ ἀρχαία ὁδὸς τοῦ **Πρίνου**, νῦν Πόρταις, περὶ ἧς ἐρρέθη ἀνωτέρω (Παυσ. 8.6,2).

ΔΗΜΟΣ ΑΛΕΑΣ

Κάτοικοι 2711, δημόται 2773.

Ὅμορος πρὸς Β τοῦ δήμου Λυρκείας εἶνε ὁ τῆς Ἀλέας κατέχων τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς ἐπαρχίας. Ὅρια ἔχει πρὸς Β τοὺς δήμους Στυμφαλίας καὶ Νεμέας τῆς Κορινθίας, πρὸς Δ τὸν δῆμον Ὀρχομενοῦ τῆς Μαντινείας, πρὸς Α τὸν δῆμον Μυκηνῶν, καὶ πρὸς Μ τὸν δῆμον Λυρκείας. Εἶνε δὲ ὁ ἀπώτατος τῶν δήμων τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ ἀπεχούσης τοῦ Ἄργους 7 ὥρας.

Ὁ δῆμος Ἀλέας εἶνε ὀρεινός· σύγκειται δὲ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν ἐκ λεκανοπεδίου, ὅπερ ἀποτελοῦσιν αἱ ἀνατολικαὶ διακλαδώσεις τῶν ὀρέων Σκίπεζας (Ὀλιγύρτου), Καρουμπάλου[8] (Τραχέος), Ἀρμενιᾶς καὶ Γουπάτου (Λυρκείου) ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ δυτικομεσημβρινὴ διακλάδωσις τοῦ ὄρους τῆς Κορινθίας Γαβριᾶ, ἥτις διαχωρίζει τὸν δῆμον Ἀλέας ἀπὸ τοῦ τῆς Νεμέας.

Ὑδατολεκάνη τοῦ λεκανοπεδίου τούτου εἶνε ἡ πεδιὰς τῆς Ἀλέας, κλειστὴ καὶ λιμνογενής, κεχωσμένη ἐν εἴδει χοάνης ἐντὸς ὑψηλῶν ὀρέων, μῆκος ἔχουσα δύο χιλιομέτρων καὶ πλάτος ἑνός. Πρὸς Β ταύτης ἄρχεται αὐλὼν μακρός, συνεχόμενος πρὸς τὴν πεδιάδα, ὅστις εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρ. ἀπὸ τῆς Ἀλέας εὐρύνεται κολπούμενος, σχηματίζων μικρὰν πεδιάδα, τὴν τῆς *Σκοτεινῆς*, ἐξ ἧς ἐδόθη τὸ ὄνομα καὶ εἰς ὅλον τὸν αὐλῶνα.

Ὁ αὐλὼν τῆς Σκοτεινῆς διαρρέεται ὑπὸ ὑδάτων μέχρι τινὸς ἐχόντων ῥοὴν πρὸς Β, ἀλλ' ἤδη ἀντιθέτως διωχετεύθησαν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βορείου αὐτοῦ ἄκρου, ὅπερ ἀνήκει τῇ ἐπαρχίᾳ Κορινθίας, τὰ ὕδατα τῆς Στυμφαλίας, καθαρισθείσης καὶ εὐρυνθείσης τῆς σήραγγος τοῦ Ἀδριανοῦ, τῆς ὑπὸ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ *Σούρη* κειμένης, δι' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος διωχέτευσε τὰ ὕδατα τῆς Στυμφαλίας εἰς τὴν Κορινθίαν[9].

Ἐν τοῖς πεδίοις τῆς Ἀλέας καὶ τῆς Σκοτεινῆς, καθὼς καὶ

εἰς πᾶσαν τὴν ἔκτασιν τοῦ αὐλῶνος καλλιεργοῦνται δημητριακοὶ καρποί, καὶ μικρᾶς ἐκτάσεως ἀμπελῶνες· ἀλλ' οὐδαμοῦ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσι διαρκεῖς οἰκήσεις, ἕνεκα τοῦ νοσηροῦ τῶν τόπων. Διὰ τῆς διοχετεύσεως τῶν ὑδάτων εἰς Σκοτεινὴν ὑπὸ τῆς ἑταιρίας τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Στυμφαλίας, αὕτη καθίσταται ἓν τῶν εὐφορωτέρων πεδίων τοῦ νομοῦ. Ἡ παραγωγὴ τοῦ δήμου ἤδη συνίσταται εἰς σῖτον 24,000 κοιλά, κριθὴν 1800 κοιλά, ἀραβόσιτον καὶ καλαμβόκιον 29,400 καὶ εἰς οἶνον 79,500 ὀκάδας· ἔχει δὲ καὶ προϊόντα κτηνοτροφίας μαλλίον, βούτυρον, τυρόν, ὧν γίνεται καί τις μικρὰ ἐξαγωγή.

Πάντα τὰ ὄρη τοῦ δήμου εἶνε ἄδενδρα, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ πεδινὰ μέρη· μόνον ὑπὲρ τὸ χωρίον Σκοτεινὴν ὑπάρχουσι δασώδη τινὰ ὀρεινὰ τμήματα.

Ὁ δῆμος Ἀλέας εἶνε Β΄ τάξεως· ἔχει κατοίκους 2,711 καὶ δημότας 2,773. Ἔχει δὲ χωρία τὸ *Τάτσι* (κάτ. 264), ὅπερ εἶνε πρωτεύουσα τοῦ δήμου, ὁρισθεῖσα τῷ 1867. Κεῖται ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑψωμάτων τῆς πεδιάδος Ἀλέας, ἐξ ὧν αὕτη φαίνεται ὡς πυθμὴν περιφεροῦς γιγαντιαίας φυσικῆς δεξαμενῆς. Τὸ χωρίον περιβαλλόμενον ὑπὸ ὑψικόμων δένδρων ἔχει μακρόθεν θέαν τερπνήν· παρ' αὐτῷ ῥέει καὶ ἄφθονος πηγὴ ὕδατος.

Μέγιστον τῶν χωρίων τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Μπουγιάτι* (κάτ. 818), ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ δήμου· κεῖται πρὸς Δ τῆς πεδιάδος τῆς Ἀλέας, ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τῶν ὑπερκειμένων αὐτῆς προβούνων. Κατοικεῖται, ὡς καὶ τὸ Τάτσι, ὑπὸ Ἀλβανῶν.

Γυμνόν, ὀρεινὸν χωρίον πρὸς τὸ ΑΑΒ τοῦ Τατσίου (κάτ. 392), κείμενον εἰς ὕψος 887 μέτρων. Μεσημβρινοανατολικῶς τούτου ὑπάρχει ὁδός, παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖνται ἴχνη τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου, καταλήγουσα εἰς τὸ χωρίον Στέρνας, εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἰνάχου.

Φρουσοῦνα (κάτ. 394), πρὸς Μ τοῦ Μπουγιατίου, εἰς τὸν μυχὸν κείμενον μακροῦ καὶ στενοῦ αὐλῶνος, ἀναστομουμένου πρὸς Β εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀλέας.

Ἅγιος Νικόλαος (κάτ. 239), χωρίον κατάφυτον· κεῖται ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ἐκ τοῦ πεδίου τῆς Ἀλέας εἰς τὸν στενὸν αὐλῶνα τὸν ἄγοντα εἰς Σκοτεινήν, ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν ὑψηλοῦ ὄρους 1017 μέτρων.

Δοῦκα, κώμιον ἐξ εὐαρίθμων οἰκιῶν ποιμένων.

Σκοτεινή (κάτ. 604), μέγα χωρίον κείμενον ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ δυτικοῦ μυχοῦ τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος.

Ὁ δῆμος Ἀλέας στερεῖται ἐντελῶς τεχνητῶν ὁδῶν, αἱ ὑπάρχουσαι ὁδοὶ εἶνε μᾶλλον ἀτραποὶ δύσβατοι, πετρώδεις, ἐπὶ κατωφερειῶν ἐπικλινεστάτων, καὶ διὰ μέσου ὀρέων ἀδένδρων καὶ χειμάρρων πετρωδῶν καὶ βαθέων. Ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶνε μεμονωμένος ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου, ὅπερ κατέχει, στερούμενος τῆς ἀναπτύξεως ἐκείνης, ἣν παρέχει ἡ εὔκολος συγκοινωνία, ἣ ἡ παραλία θέσις εἰς τοὺς δήμους.

Μετὰ τοῦ Ἄργους ὁ δῆμος συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ δήμου Λυρκείας. Μετὰ τοῦ ὁμόρου δὲ δήμου τῆς Στυμφαλίας διὰ τοῦ αὐλῶνος τῆς Σκοτεινῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει διάβασις εἰς τὴν Στυμφαλίαν διὰ τῆς ὑπερβολῆς τοῦ Σούρη.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται ἡ πόλις **Ἀλέα** (ἐθν. Ἀλεάτης), ἧς τὰ ἐρείπια καὶ τὰ τείχη σώζονται, ὑπερκείμενα πρὸς Β ἐφ' ὑψηλῆς ἄκρας τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος. Βραχίων τοῦ τείχους τῆς πόλεως κατέρχεται μέχρι τῆς πεδιάδος. Ἡ Ἀλέα ἐθεωρεῖτο ἀρκαδική, καθὼς καὶ τὸ δυτικὸν ἥμισυ τοῦ σημερινοῦ δήμου, τὸ περιλαμβάνον τὸ πεδίον τῆς Ἀλέας· ἀλλὰ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (8. 23) μετεῖχε καὶ αὕτη τοῦ Ἀργολικοῦ συνεδρίου. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχον ἱερὰ Ἀρτέμιδος Ἐφεσίας καὶ Ἀθηνᾶς Ἀλέας καὶ Διονύσου, εἰς ὃν ἦγον παρὰ ἔτος ἑορτὴν καλουμένην Σκιέρειαν. Ἴσως δὲ ὡς παρατηρεῖ ὁ Κούρτιος (Τόμ Α΄ 209) καὶ τὸ σημερινὸν ὄνομα τῆς πεδιάδος τῆς Σκοτεινῆς δὲν εἶνε ἄσχετον πρὸς τὸ τῆς ἑορτῆς, οὐδὲ πρὸς τὴν φυσικὴν θέσιν τῆς πεδιάδος, περικλείστου

ὑφ' ὑψηλῶν ὀρέων σκιαζόντων τοὺς τόπους· οὐδὲν δὲ τὸ ἀπίθανον τὸ πάλαι ἐνταῦθα πάντα τὰ ὄρη νὰ ἦσαν δασώδη, καθιστῶντα σκιερώτερα τὰ μέρη. Καὶ ἐν Λακεδαίμονι ὑπῆρχε χωρίον ἀρχαῖον Σκότινα, πλῆρες δρυῶν, καὶ Ζεὺς ἐτιμᾶτο αὐτόθι Σκοτινᾶς (Στέφ. ὁ Βυζάντιος ἐν λέξει).

Ἕτερον ἀρχαῖον ὄνομα γεωγραφικὸν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου εἶνε τὸ τοῦ ὄρους Σκίπεζας, καλουμένου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων **Ὀλιγύρτου**, τὸ τοῦ Καρουμπάλου καλουμένου **Τραχέος** (Παυσ.8.13,4). Τὸ δὲ ὄρος τὸ χωρίζον τὴν Σκοτεινὴν ἀπὸ τῆς Στυμφαλίας ἐκαλεῖτο **Ἀπέλαυρον**, νῦν Γιδόμανδρα. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ μνημονεύεται καὶ διάβασις τοῦ Ἀπελαύρου εἰς τὴν Στυμφαλίαν ἐκ Φλιοῦντος τῷ 218 ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου· ἡ διάβασις δὲ αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶνε ἑτέρα ἢ ἡ ὑπερβολὴ τοῦ *Σούρη*, δι' ἧς ἐκ τῆς Σκοτεινῆς μεταβαίνει τις εἰς τὴν Στυμφαλίαν. (Πολύβιος 4, 69).

ΔΗΜΟΣ ΜΥΚΗΝΩΝ

Κάτοικοι 2437, δημόται 2447.

Ὁ δῆμος Μυκηνῶν εἶνε ὁ μέσος τῶν τριῶν βορείων δήμων τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, ἔχων ἑκατέρωθεν πρὸς Δ μὲν τοὺς δήμους Λυρκείας καὶ Ἀλέας, πρὸς Α δὲ τὸν δῆμον Προσυμναίων, πρὸς Μ τὸν δῆμον Ἄργους, καὶ πρὸς Β τοὺς δήμους Νεμέας καὶ Κλεωνῶν τῆς Κορινθίας, χωριζόμενος ἀπ' ἐκείνου μὲν διὰ τοῦ Μεγκλοβουνίου (Καρνεάτου), ἀπὸ τούτου δὲ διὰ τοῦ Τρητοῦ.

Ὁ δῆμος εἶνε τὸ πλεῖστον πεδινός, κατέχων τὰ βόρεια τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου. Σύγκειται ἐξ 7 χωρίων, κατ' οὐδὲν διαφόρων τῶν λοιπῶν τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου. Οἱ κάτοικοι τοῦ δήμου συμποσοῦνται εἰς 2,437, ἐξ ὧν δημόται 2,447, πάντες Ἀλβανοί. Εἶνε δῆμος Β΄ τάξεως.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου ὡρισθεῖσα τῳ 1840 εἶνε τὸ *Κουτσοπόδι* (κάτ. 1265, ἐθν. Κουτσοποδιώτης)· κεῖται πρὸς Β τοῦ Ἄργους εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων ἐπὶ τῆς πεδιάδος,

περικυκλούμενον ὑπὸ ἐλαιώνων καὶ ἀμπελώνων. Ἐν τῷ χωρίῳ ὑπάρχει καὶ ῥέον ὕδωρ καλούμενον *Τριμέρι*. Χωρία ἄλλα τοῦ τοῦ δήμου εἶνε τὰ *Φίχτια* (κάτ. 339, ἐθν. Φιχτιώτης), χωρίον διαιρούμενον εἰς Ἐπάνω καὶ Κάτω Φίχτια, ἐν τῷ βορείῳ μυχῷ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου εἰς τοὺς πρόποδας λόφου μικροῦ τοῦ *Ἀετολιθίου*, ὕψους 270 μέτρων. Ἔχει πέριξ μέγαν ἐλαιῶνα. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπερ εἶνε τὸ τελευταῖον πρὸς Β τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος, διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἀπὸ Ἄργους εἰς Κόρινθον, ἥτις μικρὸν ἐντεῦθεν προχωροῦσα πρὸς Β εἰσχωρεῖ εἰς τὴν κλεισώρειαν τῶν Δερβενακίων, δι' ὧν εἰσέρχεται εἰς τὸν δῆμον Κλεωνῶν τῆς Κορινθίας, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Κόρινθον. Τὰ Ἐπάνω Φίχτια κεῖνται εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 128 μέτρων, τὰ δὲ Κάτω Φίχτια εἰς ὕψος 105.

Ἀπέναντι τῶν Φιχτίων πρὸς Α κεῖται τὸ χωρίδιον *Χαρβάτι* (κάτ. 162, ἐθν. Χαρβατιώτης) ὑπὸ τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τῆς Σάρας, εἰς ὕψος 123 μέτρων, οὐδὲν ἔχον τὸ ἄξιον λόγου, ἢ ὅτι κεῖται παρὰ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν. Συνδέεται διὰ τοῦ Ἄργους δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ 11 χιλιομέτρων. Πρὸς Μ τοῦ Χαρβατίου κεῖται εἰς ὕψος 92 μέτρ. τὸ χωρίον *Πρίφτανι* (κάτ. 139, ἐθν Πριφτανιώτης) πρὸς τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους τῆς Εὐβοίας.

Μαλανδρένι (κάτ. 310, ἐθν. Μαλανδρενιώτης)· εἶνε τὸ ἀπώτερον τῶν χωρίων τοῦ δήμου, ἐπὶ ὀροπεδίου χθαμαλοῦ, βορειοδυτικῶς τοῦ Κουτσοποδίου, εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου 10 χιλιομέτρων. Ἡ ὁδὸς ἐκ Κουτσοποδίου φέρει εἰς τοῦτο διὰ τῆς κοίτης τοῦ Ἰνάχου.

Σχοινοχῶρι (κάτ. 161, ἐθν. Σχοινοχωρίτης), παρὰ τὸν αὐλῶνα τοῦ Ἰνάχου πρὸς Δ τοῦ Κουτσοποδίου· ἀπέναντι τούτου ὑπάρχουσιν ἐρείπια τοῦ μέσου αἰῶνος *Σκάλα* καλούμενα, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ διὰ τοῦ αὐλῶνος τοῦ Ἰνάχου ὁδὸς δικρανουμένη ἄγει εἰς Μαλανδρένι. *Μπόρσια* χωρίδιον μεταξὺ Ἐπάνω Φιχτίων καὶ Μαλανδρενίου (κάτ. 61, ἐθν Μπορσιώτης).

Πρὸς Α τοῦ χωρίου Πρίφτανι ὑπῆρχον ἄλλοτε χωρίδια ση-

μειούμενα ἐν τῷ γαλλικῷ πίνακι, Πλέσια καὶ Βραζέρκα, σήμερον ἐγκαταλελειμμένα.

Ἐν τῷ δήμῳ Μυκηνῶν παράγεται σῖτος 15,000 κοιλά, κριθὴ 20,000 κοιλά, οἶνος 86,000 ὀκάδ., ἔλαιον 1800 ὀκάδες, καπνὸς 84,867.

Διὰ τοῦ δήμου τούτου γίνεται ἡ συγκοινωνία τῆς Ἀργολικῆς ἐν γένει πεδιάδος μετὰ τῆς Κορίνθου, ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσης τῆς διόδου ἢ κλεισωρείας τῶν Δερβενακίων, ἥτις κατέστη περιώνυμος ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν αὐτόθι καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη. Ἡ δίοδος αὕτη ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Τρητός, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πολυσχιδοῦς καὶ πολυκορύφου ὄρους Τρητοῦ, δι' οὗ διήρχετο, τοῦ διαχωρίζοντος τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἄργους. Ἡ ὁδὸς αὕτη βορείως τῶν Φιχτίων διχαζομένη, φέρει δι' ἀτραποῦ διερχομένης πρὸς Β τοῦ Ἀετολιθίου διὰ τοῦ Χανίου τοῦ Μυλιώτη, ἔνθα καὶ ἐρείπια πύργου ἀρχαιοτάτης οἰκοδομίας, εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Φλιασίου πεδίου).

Ὑπάρχει δ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου καὶ ἑτέρα ὁδὸς εἰς Κόρινθον, ἥτις φέρεται ἐπὶ τῶν πρὸς Α τῶν Δερβενακίων ὁδῶν, καὶ κατέρχεται διὰ τοῦ Ἁγίου Σώστη εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν. Τὴν ὁδὸν ταύτην ἠκολούθουν ὡς βραχυτέραν οἱ ἐκ Κορίνθου εἰς Ἄργος ὁδοιποροῦντες πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ τῶν Δερβενακίων.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται ἡ ἀρχαιοτάτη πόλις **Μυκῆναι**, ἡ ὁμηρικὴ πόλις τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἐπὶ βορειοδυτικῆς ἐκτάσεως τοῦ βουνοῦ τῆς Σάρας· εἰς ἀπόστασιν 1500 μέτρων ἀπὸ τοῦ χωρίου Χαρβάτι κεῖται ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς, περιφανὴς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διότι ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται τὰ ἀρχαιότατα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ἡ θέσις τῆς ἀκροπόλεως

ταύτης θεωρεῖται μία τῶν στρατηγικωτέρων τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, φυλάσσουσα τὴν εἰς τὸ Ἀργολικὸν πεδίον εἴσοδον ἐκ Φλιοῦντος, Νεμέας καὶ Κλεωνῶν. Ἡ ἀκρόπολις τῶν Μυκηνῶν ἔχει ὕψος 278 μέτρων.

Μεταξὺ τοῦ χωρίου Χαρβατίου καὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν κεῖται τὸ πανάρχαιον θολωτὸν οἰκοδόμημα, τὸ ἄξιον λόγου διὰ τὴν οἰκοδομίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διασκευήν, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως*.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ πιθανώτατα κεῖται καὶ ὁ **Σάμινθος,** χωρίον, ὅπερ ἐδῄωσεν ὁ Ἆγις, ὅτε ἐκ Φλιοῦντος κατέβη εἰς τὸ Ἀργεῖον πεδίον (Θουκυδ. 4.58), καὶ ὁ ἐν βίῳ Ἀράτου τοῦ Πλουτάρχου (6. 7 καὶ 8) μνημονευόμενος πύργος τοῦ Πολυγνώτου παρὰ τὸ χάνιον Μυλιώτου.

ΔΗΜΟΣ ΥΣΙΩΝ

Κάτοικοι 2,340, δημόται 2,454.

Μεσημβρινοδυτικῶς τοῦ δήμου Ἄργους κεῖται ὁ δῆμος Ὑσιῶν, μόνος ὢν μεσημβρινὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Ἄργους· ἔχει ὅρια πρὸς Δ τοὺς δήμους Τριπόλεως καὶ Τεγέας τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας, πρὸς Μ τοὺς τῶν Δολιανῶν καὶ Θυρέας τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας, πρὸς Β τὸν τῆς Λυρκείας, καὶ πρὸς Α τὸν τοῦ Ἄργους.

Ὁ δῆμος Ὑσιῶν περιλαμβάνει δύο λεκανοπέδια, διαχωριζόμενα ὑπὸ τοῦ ὄρους Κτενιᾶ καὶ τῶν διακλαδώσεων τούτου τὸ μὲν βόρειον μεταξὺ Κτενιᾶ καὶ Μαλεβοῦ (Ἀρτεμισίου), τὸ δὲ μεσημβρινὸν μεταξὺ Κτενιᾶ, Παρθενίου καὶ Ζάβιτσας. Εἶνε δῆμος ὀρεινός, διακοπτόμενος ὑπὸ ἀνύδρων καὶ ἀδένδρων ὀρεοσειρῶν κατέχων μεγίστην ἔκτασιν ἐπιτηδείαν μόνον εἰς βοσκὴν ζῴων. Ἐν τῷ δήμῳ μία μόνον ὑπάρχει πεδιὰς ὁ *Ἀχλαδόκαμπος*, μακρόστενος καὶ ὑψηλὴ 311 μέτρων, οὖσα ἡ ὑδατολεκάνη τοῦ μεσημβρινοῦ λεκανοπεδίου, κεχωσμένη μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν προβούνων τοῦ Κτενιᾶ καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ἀμέσως ὑπὲρ τὴν πεδιάδα ὑπερκειμένου Παρθενίου, ἐπὶ τῆς

κορυφῆς φέροντος ναὸν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ. Τὸ βόρειον λεκανοπέδιον τοῦ δήμου δὲν σχηματίζει πεδιάδα ὡς κυρίαν ὑδατολεκάνην, ἀλλὰ διατέμνεται ὑπὸ τοῦ Ξηριᾶ (Χαράδρου), εἰς ὃν ἐκρέουσι τὰ ὕδατα τοῦ τε Μαλεβοῦ καὶ τοῦ Κτενιᾶ.

Ἡ πεδιὰς τοῦ Ἀχλαδοκάμπου εἶνε τὸ εὐφορώτατον μέρος τοῦ δήμου· ἐν αὐτῇ καλλιεργοῦνται δημητριακοὶ καρποί, ἐλαῖαι ὀλίγαι, ἄμπελοι, καὶ ὀλίγα ὀπωροφόρα δένδρα. Εὑρίσκονται δ' ἐν αὐτῇ, κυρίως εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Παρθενίου, πληθὺς ἀγρίων ἀχλαδεῶν, τῶν κοινῶς γκοριτσῶν καλουμένων. Ἐκ τῆς πεδιάδος ταύτης μακρὸν ῥεῦμα χειμαρρῶδες, ἄνυδρον, 18 χιλιομέτρων, ἀρχόμενον ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μυχοῦ αὐτῆς καταλήγει εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου πρὸς Μ τῶν Μύλων. Ὑπάρχει δὲ εἰς τὸν ἀνατολικὸν μυχὸν τῆς πεδιάδος καὶ καταβόθρα. Ἡ πεδιὰς αὕτη τοῦ Ἀχλαδοκάμπου χωρίζεται ὑπὸ τοῦ Παρθενίου ἀπὸ τῆς Τεγεατικῆς, νῦν τῆς Βερτσοβᾶς καλουμένης, ἣν διαρρέει ὁ Σαρανταπόταμος.

Ὁ δῆμος Ὑσιῶν εἶνε Β' τάξεως· συνέστη τῷ 1840· ἔχει δὲ πληθυσμὸν 2,340 κατοίκων, καὶ δημοτῶν 2,454, καὶ πέντε χωρία οἰκούμενα ὑπὸ γεωργῶν, ποιμένων καὶ χοιροβοσκῶν. Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε ὁ

Ἀχλαδόκαμπος, χωρίον κείμενον ἀμφιθεατρικῶς ἐφ' ὑψηλῆς κατωφερείας, βορειανατολικῶς τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος, κατάφυτον ἐν τοῖς πέριξ ἐξ ἐλαιῶν καὶ ἄλλων δένδρων (κάτοικοι 1620, ἐθν. Ἀχλαδοκαμπίτης). Ἀπέχει τοῦ Ἄργους 5 ὥρας Κάτω τοῦ χωρίου διέρχεται ἡ ἀπὸ Ἄργους εἰς Τρίπολιν ἁμαξιτὸς ὁδός, ἔνθα ὑπάρχει καὶ σταθμὸς τῶν ἁμαξῶν· αὐτόθι δὲ παρὰ τὸν σταθμὸν κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Ὑσιῶν.

Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ δήμου εἶνε ἡ *Ἀνδρίτσα* (κάτ. 62), εἰς τὰ μεσημβρινὰ ὅρια τοῦ δήμου, *Κρύα Βρύση* (κάτ. 112), ***Μποῦγα*** (κάτ. 142), καὶ ***Τουρνίκι*** (κάτ. 404) πρὸς Β τοῦ Κτενιᾶ ἐν τῷ βορείῳ λεκανοπεδίῳ, ἐξ ὧν ἄρχεται ὁ Ξηριᾶς.

Ἐν τῷ δήμῳ παράγεται σῖτος 13,000 κοιλά, κριθὴ 540

κοιλά, ἀραβόσιτος 2,600, βάμβαξ ὀλίγος μέχρις 100 ὀκάδων, οἶνος 59,000 ὀκ., ἔλαιον 3,000 ὀκάδες, οὐδὲν δ' ἕτερον προϊόν, πλὴν τῶν τῆς κτηνοτροφίας.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ὑπάρχει ἡ συντομωτέρα διάβασις ἐκ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἰς τὴν Κυνουρίαν καὶ τὴν Μαντίνειαν καὶ τὸ κέντρον ἐν γένει τῆς Πελοποννήσου. Ἡ διάβασις δὲ γίνεται διὰ πολλῶν ὁδῶν, ὧν μία ἁμαξιτὸς ἡ Ἄργους-Τριπόλεως, μῆκος ἔχουσα 61,230 μέτρων· κατὰ τμήματα δὲ ἀπὸ Ἄργους εἰς Μύλους 10,230, ἀπὸ Μύλων εἰς Ἀχλαδόκαμπον 25,000, ἀπὸ Ἀχλαδοκάμπου εἰς Τρίπολιν 26,000. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἐκ τῶν Μύλων χωρεῖ εὐθὺ πρὸς Δ ἀνερχομένη διὰ γραμμῆς ζητοειδοῦς 15 χιλιομέτρων τὰς ἀνωφερείας τοῦ *Κωλοσούρτη*, εἶνε δ' ἕνεκα τῶν ἀδένδρων τόπων, οὓς διέρχεται, καὶ τῶν ἀνύδρων μονότονος· μόνον ἐφ' ὅσον ἀνέρχεταί τις τὰς ἀνωφερείας τοῦ Κωλοσούρτη παρέχει πρὸς τὸ Ἀργολικὸν πεδίον καὶ τὸν κόλπον γραφικὸν θέαμα· ὕδωρ ἀπὸ Μύλων μέχρις Ἀχλαδοκάμπου ὑπάρχει ἐν θέσει *Βρωμονέρι*, καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἀχλαδοκάμπου.

Πλὴν ταύτης δὲ ὑπάρχουσι βαταὶ ὁδοὶ ἐκ τῆς Ἀργολικῆς ἕτεραι δύο, μία εἶνε ἡ φυσικὴ ῥευματιά, ἡ ἐκ τῆς πεδιάδος Ἀχλαδοκάμπου ἀρχομένη καὶ λήγουσα εἰς τὴν θάλασσαν, ἑτέρα ἡ ἀρχομένη ἐκ τοῦ Κεφαλαρίου τοῦ Ἄργους, ἥτις διέρχεται τὰς μεσημβρινὰς κλιτῦς τοῦ Χάου, εἰσέρχεται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Χειμάρρου, εἶτα στρεφομένη πρὸς Μ διέρχεται τὸ ἐγκαταλελειμμένον χωρίον Παλῃοσκαφιδάκι, ἔνθα ἄφθονα ὕδατα ῥέουσι, καὶ φθάνει μέχρι τοῦ χανίου Δαούλη, ἔνθα συνενοῦται πρὸς τὴν ἁμαξιτὸν ὁδόν. Τμῆμα τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Τρόχος.

Πλὴν τούτων δὲ ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἡ ἐξ Ἄργους διὰ τοῦ Ξηριᾶ, διερχομένη ἐκ τοῦ χωρίου Τουρνίκι μεταξὺ Ἀρτεμισίου καὶ Κτενιᾶ, καὶ καταλήγουσα εὐθὺ εἰς Τσιπιανᾶ τῆς Μαντινείας, καλουμένη νῦν τῆς *Σκάλας*, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δὲ ὁδὸς Κλίμακος.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖνται αἱ **Ὑσιαὶ** ἢ καὶ **Ὑσία** καὶ **Ὑσίαι** (ἐθν. Ὑσιάτης), πόλις μικρὰ τῆς Ἀργείας, καταστραφεῖσα τῷ 417 ὑπὸ τοῦ Ἄγιδος βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων, πολεμοῦντος τοὺς Ἀργείους. Τὰ ἐρείπιά της κεῖνται ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ ὑπὸ τὸν Ἀχλαδόκαμπον παρὰ τὸ χάνιον, ἔνθα ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. (Στράβ. Η, 376. Θουκυδ. 5, 83 Στέφ. ὁ Βυζάντ. ἐν λέξει). Ἡ πόλις αὕτη κειμένη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἄργους εἰς Τεγέαν ἐγένετο κατὰ Παυσανίαν (2.24,7) καὶ τῷ 669 π. Χ. πεδίον μάχης μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων.

Παρὰ τὴν παλαιὰν δ' ἐξ Ἄργους εἰς Τεγέαν ὁδὸν τοῦ Τρόχου ἔκειντο αἱ **Κεγχρεαί**. Ὡς θέσις τοῦ χωρίου τούτου θεωρεῖται τὸ πολύρρυτον μέρος, ἔνθα νῦν τὸ Παληοσκαφιδάκι. Ἐν Κεγχρεαῖς ὑπῆρχε τὸ πολυάνδριον τῶν Ἀργείων, τῶν νικησάντων τοὺς Λακεδαιμονίους περὶ Ὑσιάς. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (2.24,7) αἱ Κεγχρεαὶ ἔκειντο ἐν δεξιᾷ τοῦ καλουμένου **Τρόχου**· οὕτω δ' ὠνομάζετο τὸ τμῆμα τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἄργους εἰς Τεγέαν, τὸ κείμενον παρὰ τὰ ὑψώματα τοῦ ὀροπεδίου, ἔνθα αἱ Ὑσιαί.

Πρὸς Α τοῦ Ἀχλαδοκάμπου παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν ὁδὸν καὶ ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἀργείας καὶ Μαντινικῆς ὑπέρκειται ἐπὶ βράχου τοῦ Παρθενίου ὄρους φρούριον τοῦ μέσου αἰῶνος τὸ **Παληομοῦχλι**, κτισθὲν ἐπὶ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ, μνημονευόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μέσου αἰῶνος τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ὡσαύτως κεῖται ἡ **Οἰνόη**, χωρίον Ἀργείων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἄργους εἰς Μαντίνειαν διὰ τοῦ Χαράδρου, κάτω τοῦ Ἀρτεμισίου, ἔνθα ἔθαψεν ὁ Ἀργεῖος ἥρως Διομήδης τὸν πάππον αὐτοῦ Οἰνέα, καὶ ὅπου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (10.10,4 καὶ 2.24,2) ἐνίκησαν οἱ Ἀργεῖοι τοὺς Λακεδαιμονίους ἔχοντες ἐπικούρους καὶ Ἀθηναίους. Ἡ Οἰνόη ἔκειτο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς **Κλίμακος** καλουμένης νῦν Σκάλας, τῆς ἀγούσης ἐξ Ἄργους εἰς Μαντίνειαν. Αὕτη ἀρχομένη ἀπὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ἄργους τῶν πρὸς τῇ Δειράδι, δηλαδὴ τῶν βορείων, διήρχετο τὴν κοίτην τοῦ Χαράδρου (Παυσ. 2 24,5 καὶ 25.1). Ἡ πρὸς τὴν Τεγέαν δὲ ὁδὸς ἐξήρχετο ἐκ τῶν μεσημβρινῶν πυλῶν τοῦ Ἄργους.

Ἐν τούτῳ τῷ δήμῳ κεῖται καὶ τὸ **Παρθένιον** ὄρος. Ὁ Στράβων (Χρηστομ. 36) εἰς τὰ περὶ τούτου γράφει «Παρθένιον καθῆκον ἐπὶ τὴν Ἀργείαν ἀπὸ τῆς Τεγεάτιδος».

ΔΗΜΟΣ ΠΡΟΣΥΜΝΑΙΩΝ

Κάτοικοι 2.271, δημόται 2.304.

Ὁ δῆμος Προσυμναίων κατέχει ὁλόκληρον τὸν ἀνατολικὸν μακρόστενον βραχίονα τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, ὅστις εἰσχωρεῖ ὡς σφὴν εἰς τὴν Κορινθίαν. Ἔχει δ' ὅρια πρὸς Β μὲν τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας, πρὸς Μ τὴν τῆς Ναυπλίας, καὶ μόνον πρὸς Δ συνέχεται πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Ἄργους, συνορεύων μετὰ τῶν δήμων Μυκηνῶν καὶ Ἄργους.

Ὁ δῆμος εἶνε ὀρεινός, περιλαμβάνων λεκανοπέδιον περικλειόμενον πρὸς Β ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ Κερνικέλου, πρὸς Α δ' ἐκ τῆς Τραπεζόνας καὶ τῶν μεσημβρινοδυτικῶν κλάδων ταύτης, πρὸς Δ δ' ἐκ τῆς πολυκορύφου ὀρεοσειρᾶς τῆς Εὐβοίας, Σάρας, καὶ Μάρτας, ἥτις ἑνοῦται μετὰ τοῦ Τρητοῦ. Ὑδατολεκάνη τοῦ λεκανοπεδίου τούτου εἶνε ἡ τριγωνικὴ πεδιὰς τοῦ Μπερμπατίου, μήκους 3 χιλιομέτρων, ἥτις συνέχεται δι' ὁμωνύμου κλεισωρείας μετὰ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, διαρρέεται δὲ ὑπὸ διαρκοῦς ῥείθρου ὕδατος, ἀπὸ Β πρὸς Μ κατερχομένου.

Ὁ δῆμος Προσυμναίων εἶνε Β' τάξεως· ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ Μπερμπάτι ὡρίσθη τῷ 1877· ἔχει πληθυσμὸν 2,271 κατοίκων καὶ δημοτῶν 2,304. Κάτοικοι Ἀλβανοί. Ἔχει χωρία 7, ὧν δύο τὸ Μπερμπάτι καὶ αἱ Λίμναι εἶνε ὀρεινά, τὰ λοιπὰ δὲ πεδινὰ κείμενα ἐπὶ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, οὗ ἱκανὴν ἔκτασιν περιλαμβάνει καὶ ὁ δῆμος οὗτος. Προϊόντα παράγει σῖτον

47,000 κοιλά, κριθὴν 15,700 κοιλά, φακὴν 25,000 όκ., λαθούρια 30,000 όκ., ρόδι 20,000, βίκον 12,000, καπνὸν 182, 600,οἶνον 220,000, πρὸς τούτοις δὲ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Μπερμπάτι* (κάτ. 443, ἐθν. Μπερμπατιώτης), χωρίον κείμενον πρὸς Α τῆς μνημονευθείσης πεδιάδος. Πρὸς Α τούτου κεῖνται ἐπὶ ὀροπεδίου αἱ *Λίμναι*, τὸ μέγιστον τῶν χωρίων τοῦ δήμου, οἰκούμενον τὸ πλεῖστον ὑπὸ ποιμένων, (κάτ. 895, ἐθν. Λιμνιώτης). Τὰ λοιπὰ χωρία *Χώνικας* (κάτ. 248, ἐθν. Χωνικιώτης), *Μπούτια*, διαιρούμενον εἰς Ἄνω Μπούτια (κάτ. 172) καὶ Κάτω (κάτ. 129, ἐθν. Μπουτιώτης), *Πασιὰ* καὶ *Βαρδουβᾶ* (κάτ. 384), κεῖνται ἐν τῷ Ἀργολικῷ πεδίῳ.

Ὁ δῆμος οὗτος δὲν συνδέεται δι' οὐδεμιᾶς τεχνητῆς ὁδοῦ μετὰ τῶν ὁμόρων δήμων, ἀλλὰ μόνον δι' ἀτραπῶν βατῶν εἰς ζῷα. Τοιαῦται ὁδοὶ συνδέουσι τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου Μπερμπάτι μετὰ τοῦ Χελίου, μετὰ τοῦ Ἀγγελοκάστρου καὶ Σοφικοῦ, μετὰ τοῦ Χιλιομοδίου, μετὰ τοῦ Ἁγινόρους διὰ τῶν Λιμνῶν. Μετὰ τοῦ Ἄργους δὲ συνδέεται δι' ὁδῶν, ὧν ἡ μία φέρει ἐξ Ἄργους κατ' εὐθεῖαν εἰς Μπερπάτι, διερχομένη ἐν δεξιᾷ τὸ χωρίον Χώνικα, ἡ ἑτέρα δ' ἐξ Ἄργους ἄγει εἰς Λίμνας.

Διὰ τοῦ δήμου τούτου διέρχεται καὶ συντομωτέρα ὁδὸς ἀπὸ Ἄργους εἰς Κόρινθον, τῆς τῶν Δερβενακίων, διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Μπερπατίου· ἡ ὁδὸς δὲ αὕτη εἶνε διπλῆ, διχανουμένη ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Μπερμπατίου, καὶ εἰς μὲν βραχίαν ταύτης διερχόμενος πρὸς Δ τοῦ χωρίου Ἁγινόρους φέρει εἰς Κλένια καὶ Χιλιομόδι, καὶ ἐντεῦθεν εὐθὺ εἰς Κόρινθον, ὁ ἕτερος δὲ διήκων εὐθὺ πρὸς Β διέρχεται πρὸς Α τοῦ χωρίου Στεφανίου, καὶ καταλήγει εἰς Ἅγιον Βασίλειον πρὸς Δ τοῦ Χιλιομοδίου. Ἡ πρώτη τῶν ὁδῶν τούτων ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Κοντοπορεία (ὅρα δῆμον Κλεωνῶν).

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται ἡ **Πρόσυμνα**, (ἐθν. Προσυμναῖος), θέσις διάσημος ἐν τῇ ἀρχαιότητι, διότι ὑπὲρ αὐτὴν ἦτο ᾠκοδομημένον τὸ *Ἡραῖον*, ἀπέχον 15 στάδια τῶν Μυκηνῶν, οὕτω καλουμένου τοῦ περιωνύμου ναοῦ τῆς Ἥρας, τῆς πολιούχου τῶν Ἀργείων (Παυσαν. 2. 17).

Περὶ τὸ Ἡραῖον ἔρρεον ποτάμια ὁ **Ἀστερίων**, ῥέων ὑπὲρ τὸ Ἡραῖον, καὶ ἀφανιζόμενος εἰσπίπτων εἰς φάραγγα, καὶ τὸ **Ἐλευθέριον**, κατὰ τὴν ὁδὸν ἀπὸ Μυκηνῶν εἰς Ἡραῖον, τὸ ὕδωρ τοῦ ὁποίου μετεχειρίζοντο εἰς τοὺς καθαρμοὺς καὶ τὰς θυσίας (Παυσ. 2.17,2).

Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἡραίου ἔκειντο κατὰ Παυσανίαν (2.17) ἐπὶ τῶν χθαμαλωτέρων ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους **Εὐβοίας**· ὁ Στράβων (I, 449) ὀνομάζει τὴν Εὔβοιαν λόφον. Ὑπὲρ τὴν Πρόσυμναν ἔκειτο ἡ **Ἀκραία** ὄρος, ὅπερ εἶνε τὸ πρὸς Α τῆς Εὐβοίας κείμενον ὁ Ἅγιος Ἠλίας ὁ Μπερμπακιώτικος ὕψους 702 (Παυσ. 2,17,2. Στράβ. I, 449).

Ἀπὸ Ἄργους εἰς Ἡραῖον ὑπῆρχε τὸ πάλαι ὁδὸς ἁμαξιτός, ἐν ᾗ συνέβη τῶν φιλομητόρων υἱῶν Κλεόβιδος καὶ Βίτωνος τὸ συγκινητικὸν ἐπεισόδιον, ὅπερ μνημονεύουσι πολλοὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων (Ἡρόδ. 1.31. Παυσ. 2.20,2).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΑΡΓΟΥΣ

Σελ. 34. Σημ. 1. Διὰ τῆς λέξεως ὑπερβολὴ ὀνομάζομεν τὸ κοινῶς *διάσελο*, ἢ *διάσκελο*.

Σελ. 37. Σημ. 2. Περὶ τῆς ἀρχαιοτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῶν ἐπαρχιῶν Ἄργους καὶ Ναυπλίου ὅρα τινὰ ἐν

Δελτίῳ τῆς ἱστορ. καὶ ἐθνολογ. ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος, τόμῳ Β′ τεύχει Ε′, σελ. 32. «Ἄργους καὶ Ναυπλίου παλαιοὶ ἱεράρχαι ὑπὸ Ἰ.Σακκελίωνος». Καὶ ἐν τόμῳ Α′ τεύχει Γ′, σελ. 521 «Χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες Ναυπλίου ὑπὸ Κ. Γ. Ζησίου». Ὅρα καὶ ἐν Ἑλληνομνήμονι σελ. 279 «Ὑπόμνημα Λέοντος ἐπισκόπου Ἄργους καὶ Ναυπλίου» τοῦ ἔτους 1144.

Σελ. 38. Σημ. 3. Νομίζομεν ὅτι ὀρθοτέρα καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν θὰ ἦτο ἡ ὀνομασία τοῦ νομοῦ «Νομὸς Ἀργολίδος», δι' ἑνὸς ὀνόματος, ἀντὶ τοῦ σημερινοῦ «Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας» ἢ «Νομὸς Ἀργολιδοκορινθίας».

Σελ. 39. Σημ. 4. Τοῦ Ἁγίου τούτου ὑπάρχει καὶ ἰδιαιτέρα ἀκολουθία. «Ἀκολουθία τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Πέτρου τοῦ θαυματουργοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἄργους καὶ Ναυπλίου, τυπωθεῖσα μὲν τὸ πρῶτον ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1727 διὰ συνδρομῆς Νικολάου Ταρωνίτη τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν· νῦν δὲ τὸ δεύτερον ὑπὸ Κ. Ἀντωνιάδου» 1861.

Σελ. 40. Σημ. 5. Ὅρα ἐν ἱστορ. τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Σ. Τρικούπη περὶ τοῦ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἀνδραγαθήματος τοῦ Παπᾶ Ἀρσενίου Κρανιδιώτου τόμ. Α′, 214· καὶ Β′, 273.

Σελ. 42. Σημ. 6. Σ. Τρικούπη Ἱστορ. τῆς Ἑλλην. ἐπαναστάσεως Τόμ. Β′, 123. 270—272. 279. 307. 312. Γ′ 6. 107. 110. 122. 212. Δ′ 29. Μνημεῖα Ἑλληνικῆς ἱστορίας Κ. Σάθα Τόμ. VI, σελ. 142. 191. 219.

Σελ. 43. Σημ. 7. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπεζήτησαν οἱ Ἀργεῖοι νὰ καταλάβωσι τὴν ὁδὸν ταύτην, ὅπως δι' αὐτῆς ἔχωσι ταχυτέραν τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων αὐτῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἀντὶ νὰ παρακάμπτωσι τὸ Σκύλλαιον ὅπως διὰ θαλάσσης κομίζωσιν αὐτοῖς βοηθείας, θ' ἀπεβιβάζοντο εἰς Ἐπίδαυρον, καὶ ἐντεῦθεν διὰ ξηρᾶς εἰς Ἄργος διὰ τῆς εἰρημένης ὁδοῦ (Θουκυδ, 5. 53).

Σελ. 51. Σημ. 8. Καρούμπαλο ἀλβανιστὶ λέγεται ὁ στρόβιλος τῆς πεύκης (κουκουνάρα).

Σελ. 51. Σημ. 9. Περὶ τοῦ ὑδραγωγείου τούτου τοῦ Ἀδριανοῦ ὅρα ἐν δήμῳ Στυμφαλίας.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΝΑΥΠΛΙΑΣ

Κάτοικοι 16,019. Δῆμοι 5.

Ἡ ἐπαρχία Ναυπλίας κατέχει ὅλον τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, ἔχουσα ὅρια πρὸς Α τὴν θάλασσαν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, καὶ τμῆμα τῆς Τροιζηνίας χώρας, πρὸς Μ τὴν θάλασσαν τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ τμῆμα τῆς Ἑρμιονίδος, πρὸς Δ τὴν ἐπαρχίαν Ἄργους καὶ Κορίνθου. Ὡς ἐκ ταύτης δὲ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της εἶνε ἀμφιθάλασσος, παρεκτείνουσα πρὸς Α καὶ πρὸς Μ παραλίαν εἰς μὲν τὸν Σαρωνικὸν κόλπον 10 μιλίων, εἰς δὲ τὸν Ἀργολικὸν 25.

Ἡ ἐπαρχία Ναυπλίας εἶνε ὀρεινή· μόνον δὲ δύο δῆμοι ταύτης ἐκ τῶν 5, εἰς οὓς ὑποδιαιρεῖται, ὁ τῆς Μιδέας, καὶ ἐν μέρει ὁ τῶν Ναυπλιέων εἶνε πεδινοί, ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτῶν περιλαμβάνοντες τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου.

Ὑψηλότατον ἐν αὐτῇ ὄρος εἶνε τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀνομαζόμενον Ἀραχναῖον, κείμενον ἐν μέσῳ περίπου τοῦ πλατυτέρου αὐτῆς τμήματος, φερόμενον ἐξ Α πρὸς Δ, καὶ κορυφούμενον εἰς δύο ὑψηλὰς κορυφάς, ὧν ἡ μὲν ἀνατολικὴ λέγεται *Ἀρνᾶς*, ἡ δὲ δυτική, ἡ καὶ ὑψηλοτέρα *Προφήτης Ἠλίας*, ὕψους 1199 μέτρων. Ἡ λοιπὴ δὲ ὀρεογραφία τῆς ἐπαρχίας συνίσταται ἐξ ὀρεοσειρῶν, διακλαδιζομένων ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἔκτασιν αὐτῆς, κυρίως δὲ ἀνὰ τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν τμῆμα, σχηματιζουσῶν μετὰ τοῦ συνδέοντος αὐτὰς ἐν μέσῳ Ἀραχναίου δύο κύρια λεκανοπέδια, ἓν ΒΒΑ τοῦ Ἀρνᾶ τὸ τῆς Δήμαινας, οὗτινος τὰ ὕδατα ἐκρέουσιν εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον παρὰ τὴν Πιάδαν, ἕτερον δὲ πρὸς Μ τοῦ Ἀραχναίου τὸ τοῦ Λιγουριοῦ, οὗτινος τὰ ὕδατα ἐκρέουσιν εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον παρὰ τὸ χωρίον Κάνδια. Διέρχονται δὲ τὰ μεσημβρι-

νὰ τῆς ἐπαρχίας καὶ τὰ ὄμβρια ὕδατα τοῦ ἐν τῇ Τροιζηνίᾳ λεκανοπεδίου τῆς Τραχειᾶς, τοῦ διαρρέοντος ταύτην χειμάρρου Μπεδενίου ἐκβάλλοντος διὰ τῆς πεδιάδος τῶν Ἰρίων εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. (Ὅρα δῆμον Δρυόπης τῆς Τροιζηνίας).

Ἐκ τῶν ὀρεοσειρῶν τούτων ἡ σημαντικωτάτη κεῖται πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς ἐπαρχίας, πρὸς τὰ ὅρια τῆς Ἑρμιονίδος καὶ Τροιζηνίας· ἀπὸ ταύτης πρὸς Μ χωρίζεται διὰ τοῦ μεγάλου χειμάρρου τοῦ Μπεδενίου τὸ ὄρος Αὐγό, ὕψους 853 μέτρ., οὗτινος βραχίων ἀνατολικὸς καταλήγει εἰς τὴν κλειστὴν πεδιάδα τῶν Διδύμων. Ἡ ὀρεοσειρὰ αὕτη ἀρχομένη ἐκ τῶν μεσημβρινῶν τῆς ἐπαρχίας, ἐκ τῆς πεδιάδος τῶν Ἰρίων, ἔνθα σχηματίζει δύο κορυφάς, τὸν Κούκουρα, ὕψους 890 μέτρων, καὶ τὴν Βελανιδιά, ὕψους 671, φέρεται πρὸς Β ἑνουμένη μετὰ τῶν ὀρέων τῆς Τροιζηνίας. Ἡ βορειοτέρα αὐτῆς ὑψηλὴ κορυφή, Βελανιδιὰ ὡσαύτως καλουμένη, ὕψους 858 μέτρων, ὁρίζει πρὸς Β τὴν πεδιάδα, ἐν ᾗ τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἔτι βορειότερον τῆς ὀρεοσειρᾶς ταύτης κεῖνται οἱ βουνοὶ τῆς Ἐπιδαύρου, κατέχοντες τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Ναυπλίας πρὸς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον. Ἐκ τούτων δειρὰς ὑψηλή, φερομένη πρὸς Β τερματίζεται εἰς τὸ ἀκρωτήριον Τραχῆλι.

Λιμὴν κύριος τῆς ἐπαρχίας εἶνε ὁ τοῦ Ναυπλίου, νεύων πρὸς Δ, ἀποτελούμενος ἐκ τῆς πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου προεκτάσεως μικρᾶς χερσονήσου, πρὸς Β τῆς ὁποίας κεῖται ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου. Ὁ λιμὴν οὗτος, ἢ μᾶλλον τὸ ὅρμισμα, εἶνε ἀνοικτὸς καὶ οὐχὶ ἀσφαλὴς προσβαλλόμενος ὑπὸ τῶν νοτίων ἀνέμων· εἶνε δὲ προσέτι καὶ ἀβαθής, μὴ προσιτὸς εἰς ἀτμόπλοια καὶ μεγάλα πλοῖα, ἅτινα ἀγκυροβολοῦσι μακράν. Πρὸ τοῦ ὁρμίσματος τούτου ὑπάρχει ἡ νησὶς *Μπούρτζι*, ἐφ' ἧς φρούριον ἐνετικόν.

Λιμὴν ἀσφαλὴς ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του νῦν, πόρρω τοῦ Ναυπλίου κείμενος, ἄχρηστος, εἶνε τὸ Δρέπανον[1], ἔνθα παράκειται τὸ χωρίον τοῦ Χαϊδαρίου, στενός, καὶ μακρὸς ἓν μίλιον, νεύων πρὸς Μ, οὗτινος ἐπὶ Ἐνετῶν ἐγένετο χρῆσις· διὸ καὶ ἐπὶ τῆς εἰσόδου ἐν ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι εἶνε ἐκτισμένον φρούριον ἐνετικόν. Ὑπάρχουσι δὲ πρὸς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν ὁ ὁρμίσκος τοῦ Τολοῦ, λιμὴν τῆς ἀρχαίας Ἀσίνης, καὶ ὁ μέγας ἔρημος κόλπος τοῦ Βουρλιᾶ, ἀσφαλής, ἔχων ἐν ἑαυτῷ πέριξ πολλοὺς ἄλλους ὁρμίσκους, κλειόμενος ὑπὸ τῶν ἀκρωτηρίων Ἴρια καὶ Βουρλιᾶ.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν δὲ παραλίαν εἶνε ὁ μικρὸς λιμὴν τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου, καὶ βορειότερον τούτου ὁ ὁρμίσκος τῆς Πιάδας, καὶ ὁ ἔρημος ὁρμίσκος πρὸς Δ τοῦ ἄκρου Τραχηλίου ἢ Σελόντα, εἰς ὃν καταλήγει τὸ παράλιον ὅριον τῶν ἐπαρχιῶν Ναυπλίας καὶ Κορινθίας.

Πεδιάδας ἡ ἐπαρχία ἔχει μεσογείους ὑψηλὰς τὴν τοῦ Λιγουριοῦ, πρὸς ἣν ἑνοῦται καὶ ἡ πεδιὰς τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ ἡ τῆς Δήμαινας, ὕψους 166· χθαμαλὰς δ' ἔχει τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, καὶ τὸν μετὰ τούτου συνεχόμενον μέγαν αὐλῶνα τῶν Δρεπανοχωρίων, τὸν ἀναστομούμενον εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τολοῦ, ὡσαύτως τὴν μικρὰν πεδιάδα τῆς Κάνδιας, καὶ τὴν μεγάλην καὶ εὔφορον τῶν Ἰρίων. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν δὲ παραλίαν τὴν πεδιάδα τῆς παλαιᾶς Ἐπιδαύρου, καὶ τὴν τῆς Πιάδας.

Ἡ ἐπαρχία στερεῖται ῥεόντων ἀφθόνων ὑδάτων πρὸς ἄρδευσιν μεγάλων ἐκτάσεων· ἡ δὲ καλλιέργεια περιορίζεται εἰς σπορὰν δημητριακῶν καρπῶν, εἰς σταφιδαμπέλους καὶ ἀμπέλους ἐν τοῖς πεδινοῖς δήμοις, εἰς ἐλαίας καὶ εἰς καπνόν, οὗτινος ἡ παραγωγὴ ἔφθασε τῷ 1885 εἰς 450,000 ὀκάδας δι' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν. Καλλιεργοῦνται δ' ἑσπεριδοειδῆ ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι, ἔνθα ὁ δῆμος Ἐπιδαυρίων. Πᾶσα δὲ ἡ λοιπὴ ὀρεινὴ χώρα εἶνε ἄδενδρος καὶ γυμνή, ἐπιτηδεία μόνον εἰς βοσκάς· διὰ τοῦτο ἐλαχίστη εἶνε καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν δασισῶν προϊόντων. Οἰκοδομήσιμον ξυλείαν δὲν παράγει παντάπα-

σιν, ἀναξία δὲ λόγου καὶ ἡ ξυλεία μηχανῶν σκευῶν κτλ. μόλις ἀνερχομένη εἰς 625 κυβικὰ μέτρα ἐξ ἐθνικῶν δασῶν· ἄνθρακες παράγονται μόλις 3,000 στατῆρες, ἄσβεστος 2,300 στατῆρες ἀξίας 3,680 δραχμῶν.

Ἡ ἐπαρχία Ναυπλίας ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον, ὅπερ εἶνε καὶ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, καὶ τοῦ δήμου Ναυπλιέων· διαιρεῖται δὲ εἰς 5 δήμους, τοὺς ἑξῆς κατὰ τάξιν πληθυσμοῦ 1) Ναυπλιέων, 2) Μιδέας, 3) Ἐπιδαυρίων, 4) Λήσσης, καὶ 5) Μινῴας. Ἐκ τούτων ὁ τῆς Μιδέας καὶ Λήσσης εἶνε μεσόγειοι, οἱ λοιποὶ δὲ πάντες παράλιοι. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας ἀνέρχεται εἰς 16,019, ὥστε κατέχει τὴν τελευταίαν κλίμακα ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῶν λοιπῶν ἠπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ.

Ἐκκλησιαστικῶς ἡ ἐπαρχία Ναυπλίας ἀποτελεῖ ἰδίαν ἀρχιεπισκοπήν, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἄργους, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀργολίδος».

Ἡ ἐπαρχία Ναυπλίας συνδέεται μετὰ τῆς ὁμόρου τοῦ Ἄργους δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, διερχομένης διὰ Τίρυνθος. Ἐσωτερικῶς δὲ ἡ πρωτεύουσα, τὸ Ναύπλιον, συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ μετὰ τοῦ Τολοῦ, πρωτευούσης τοῦ δήμου Μινῴας, καὶ μετὰ τοῦ Λιγουριοῦ, πρωτευούσης τοῦ δήμου Λήσσης διὰ τῆς ὁδοῦ Ναυπλίου - Ἱεροῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἕνεκα δὲ τοῦ ἐπιπέδου ἐδάφους, καίτοι δὲν ὑπάρχει τεχνητὴ ὁδός, δύνανται αἱ ἅμαξαι ἐκ Ναυπλίου νὰ μεταβαίνωσι καὶ εἰς Μέρμπακα, πρωτεύουσαν τοῦ δήμου Μιδέας.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἡ ἐπαρχία Ναυπλίας δὲν ἀνήκει εἰς ἀρχαίαν διαίρεσιν τῆς Ἀργολικῆς, ὡς αἱ ἐπαρχίαι Ἑρμιονίδος, Τροιζηνίας, αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον ἔχουσι περίπου τὰ ὅρια, ἅτινα εἶχον καὶ τὸ πάλαι, ἢ ὡς εἶνε αἱ τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορινθίας, αἵτινες ἂν οὐχὶ

καθ' ὁλοκληρίαν ἐν μέρει τοὐλάχιστον περιλαμβάνουσι μέρος τῆς ἀρχαίας Ἀργείας καὶ Κορινθίας. Ἡ ἐπαρχία Ναυπλίας εἶνε διαίρεσις νέα. Περιλαμβάνει δ' ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπαρχιῶν τὰ ἀνατολικὰ τῆς Ἀργείας, καὶ πᾶσαν τὴν Ἐπιδαυρίαν, πλὴν ἐλαχίστου τμήματος πρὸς Β, ἀνήκοντος εἰς τὸν δῆμον Σολυγείας τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας. (Ὅρα ἀρχαίαν γεωγραφίαν ἐπαρχίας Ἄργους, καὶ δήμου Ἐπιδαύρου).

ΔΗΜΟΣ ΝΑΥΠΛΙΕΩΝ

Κάτοικοι 9,045, δημόται 9,945.

Ὁ δῆμος Ναυπλιέων κεῖται πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας. Ἔχει ὅρια πρὸς Β τὸν δῆμον Μιδέας, πρὸς Δ τὸν δ. Ἀργείων, πρὸς Α τὸν τῆς Λήσσης καὶ μέρος τοῦ δ. Δρυόπης τῆς Τροιζηνίας, καὶ τοῦ δ. Διδύμων τῆς Ἑρμιονίδος· πρὸς Μ δὲ τὴν παραλίαν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἀπὸ Ναυπλίου μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ἑρμιονίδος, πλὴν ταινίας παραλίας ἀπὸ τοῦ κόλπου Βουρλιᾶ μέχρι τοῦ Δρεπάνου, ἐν ᾗ τὰ χωρία Κάνδια καὶ Ἴρια, καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Τολοῦ τοῦ δήμου Μινῴας· ὥστε πᾶσα ἡ περιοχὴ τοῦ ὄρους Αὐγοῦ ἀνήκει εἰς τὸν δῆμον Ναυπλιέων.

Ὁ δῆμος οὗτος εἶνε μᾶλλον πεδινός, διότι οὐ μόνον εἰς αὐτὸν περικλείεται τὸ μεσημβρινοανατολικὸν τμῆμα τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, ἀλλὰ καὶ αὐλὼν μακρὸς καὶ στενὸς κεχωσμένος μεταξὺ ὑψηλῆς δειράδος βουνῶν, περιβάλλων ὡς προέκτασις τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου μέγα ὀρεινὸν χερσονησῶδες τμῆμα τοῦ δήμου, ἔνθα κεῖται ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου. Ὁ αὐλὼν οὗτος, ὁ καλούμενος τῶν Δρεπανοχωρίων, φερόμενος ἐκ τοῦ ΒΔ πρὸς τὸ ΜΑ, ἀναστομοῦται εἰς τὸν κολπίσκον τοῦ Τολοῦ· ἐν αὐτῷ εἶνε διεσπαρμένα διάφορα χωρία, Δρεπανοχώρια καλούμενα, ἐκ τοῦ ἐν αὐτοῖς χωρίου Δρεπάνου, ὅπερ ἄλλοτε ἦτο τὸ σημαντικώτερον, ὧν οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦσιν αὐτόν, κατάφυτον ὄντα ἐξ ἀμπελώνων, ἐλαιώνων, κήπων καὶ ἄλλων καρποφόρων δένδρων. Καλλιεργοῦνται δ' ἐν αὐτῷ καὶ δημη-

τριακοὶ καρποί, καπνός, ὄσπρια· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ὀλίγαι σταφιδάμπελοι καὶ δένδρα ἑσπεριδοειδῆ. Διὰ τοῦ αὐλῶνος τούτου διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς ὁδός, ἡ ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Τολόν.

Εἰς τὰ λοιπὰ πεδινὰ μέρη τοῦ δήμου τούτου, καλλιεργοῦνται τὰ αὐτὰ προϊόντα, οἷα καὶ ἐν τῷ αὐλῶνι, καὶ ἐν γένει ἐν τῷ Ἀργολικῷ πεδίῳ. Ἀσχολοῦνται δ' οἱ χωρικοὶ καὶ εἰς τὴν κηπείαν, καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν πόλτου ντομάτας, ὃν παρασκευάζουσι τὸν Αὔγουστον. Ἡ ἄρδευσις τῶν κήπων τελεῖται διὰ φρεατίου ὕδατος. Ἐν γένει δὲ ἡ παραγωγὴ τοῦ δήμου εἶνε σῖτος 20,000 κοιλά, κριθὴ 11,000 κοιλά, φασίολοι 2,000 ὀκάδες, φακὴ 16,000, λαθούρια 12,740, ἄνισον καὶ κύμινον 10,000, βρώμη 20,000, βῖκος 9,000, ῥόδι 2,000, βάμβαξ 30,000, οἶνος 396,000, σταφὶς 250,000 λίτραι, ἔλαιον 86,000 ὀκάδες, καπνὸς 100,000 (κατὰ τὸ ἔτος 1885).

Ἡ σπουδαιοτέρα πηγὴ ῥέοντος ὕδατος ἐν τῷ δήμῳ εἶνε ἡ τοῦ χωρίου Ἄρεια παρὰ τὸ Ναύπλιον, ἑτέρα δὲ εἰς Σουλινάρι, παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν ὁδὸν ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Λιγουριό. Μικρότεραι δὲ πηγαὶ ὑπάρχουσι καὶ ἀλλαχοῦ ἀσθενεῖς, τοπικῶς, χρησιμεύουσαι εἰς ἄρδευσιν κηπαρίων.

Ὁ δῆμος Ναυπλιέων εἶνε Β΄ τάξεως· συνέστη δὲ τῷ 1840. Ἔχει κατοίκους 9,045, καὶ δημότας 9,945. Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε ἡ τοῦ ὅλου νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, καὶ τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, τὸ

ΝΑΥΠΛΙΟΝ (κοινῶς Ἀνάπλι καὶ τὸ ἐθν. Ἀναπλιώτης, Ναυπλιεύς[2]). Ἡ πόλις αὕτη κεῖται εἰς πλάτος Β 37⁰, 33΄, 39΄΄ 2, καὶ μῆκος Α 20⁰, 27΄. 34΄΄. 2, ληφθέντος ὡς σημείου καταμετρήσεως τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῆς Ἀκροναυπλίας, ἐκτείνεται δ' ἐπὶ τῶν βορείων κατωφερειῶν ὀρεινῆς γλώσσης, διηκούσης πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀποτελούσης τὴν τελευταίαν ἄκραν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, καὶ εἶδος χερσονήσου, συνεχομένης πρὸς Α διὰ λαιμοῦ πρὸς ὑψηλὸν καὶ ἀπόκρημνον βουνόν, ἐφ' οὗ κεῖται τὸ ἱστορικὸν φρούριον τοῦ Παλαμηδείου.

Ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου ὑπῆρξε καὶ ἡ πρώτη καθέδρα τῆς

Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, ἐνταῦθα τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Καποδιστρίου ἀποβιβασθέντος (7 Ἰανουαρίου 1828), καὶ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος (25 Ἰανουαρίου 1833), διατελέσασα τοιαύτη μέχρι τοῦ 1834 (1 Δεκεμβρίου), ὅτε ἀνεκηρύχθησαν καθέδρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου αἱ Ἀθῆναι.

Τὸ Ναύπλιον εἶνε πόλις ὀχυρά· εἰς τοῦτο δὲ καὶ μόνον ὀφείλει τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ οὐχὶ εἰς τὴν γεωγραφικὴν αὐτῆς θέσιν. Τῆς πόλεως ὑπέρκειται μακρὸς βουνός, ἡ *Ἀκροναυπλία* ἢ *Ἰτζ-Καλὲ* τουρκιστὶ καλούμενος, ἐφ' οὗ κεῖται φρούριον, κατέχον ὅλην τὴν ἐπιμήκη ἐπίπεδον ῥάχιν αὐτοῦ, ἐκ τῶν περάτων τῆς ὁποίας βραχίονες ἐκ Δ καὶ Α κατερχόμενοι μέχρι θαλάσσης περιφράττουσι τὴν πόλιν. Ἐπὶ ἐνετοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας τὰ τείχη περιέκλειον τὴν πόλιν καὶ ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ταῦτα ἐκρημνίσθησαν, προεξετάθη δ' ἔτι ἡ κάτω πόλις μικρὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔνθα κατεσκευάσθη παραλία ὁδὸς μετὰ προκυμαίας καὶ πλατειῶν. Ἀλλ' ὁ ἀνατολικὸς βραχίων διατηρεῖται ἔτι· αὐτόθι δὲ ὑπάρχει ἡ Πύλη τῆς ξηρᾶς, φέρουσα ἔτι ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τὰ σήματα τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας· διατηρεῖται δὲ καὶ μέρος τοῦ πρὸς Δ, τοῦ καταλήγοντος εἰς τὸν παράλιον προμαχῶνα, τὸν καλούμενον *Πέντ' Ἀδέλφια*.

Ἡ κάτω πόλις κεῖται ἐπὶ ἐπιπέδου χώρας· ἔχει δὲ εὐθυγράμμους ὁδούς, κατὰ σχέδιον χαραχθὲν μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος, ἀλλ' ἡ ἄνω, ἡ ἐκτεινομένη ἐπὶ τῶν κλιτύων τῆς Ἀκροναυπλίας, ἔχει στενάς, ἀνωμάλους καὶ πνιγηράς, πολλαχοῦ κλιμακωτὰς καὶ ἀνωφερεῖς, περὶ τὰς ὁποίας αἱ οἰκίαι εἶνε συνεσφιγμέναι. Ἐν τῇ κάτω πόλει ὑπάρχουσι πλατεῖαι, ὧν σημαντικωτέρα ἡ τοῦ Συντάγματος, τετράγωνος, ἥτις εἶνε τὸ κέντρον τῆς συναθροίσεως τῶν πολιτῶν. Ἐν ταύτῃ ὑπάρχει πρὸς Δ ὑψηλὴ οἰκοδομὴ τῶν ἐνετικῶν χρόνων, χρησιμεύουσα σήμερον ὡς στρατών. Ἀπέναντι ταύτης τζαμίον, σήμερον ὂν κατάστημα δημοτικοῦ σχολείου, ἔχον ἐν τῷ

προαυλίῳ μνημεῖον τοῦ Δημ. Ὑψηλάντη. Παρὰ τὸν στρατῶνα δὲ κεῖται ἕτερον τζαμίον, κληθὲν *Βουλευτικόν*, διότι ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἐχρησίμευσέ ποτε ὡς αἴθουσα συνεδριάσεων συνελεύσεως· ἐγένετο δ' ἐναλλὰξ εἶτα νοσοκομεῖον, στρατών, φυλακαί.

Ἑτέρα πλατεῖα ἐν Ναυπλίῳ εἶνε ἡ τῶν Τριῶν Ναυάρχων ΒΑ τῆς πόλεως, ἔνθα τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ὄθωνος, ἤδη χρησιμεῦον ὡς κατάστημα τῆς νομαρχίας, τῆς ἐφορίας καὶ τοῦ ταχυδρομείου. Αὐτόθι δὲ παράκειται καὶ τὸ κατάστημα τοῦ ὁπλοστασίου.

Αἱ τοῦ Ναυπλίου ἐκκλησίαι εἶνε μικραί· μητρόπολις εἶνε ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸ πρὶν καθολική, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ αὐτῆς, καὶ τῆς διακοσμήσεως· σώζει δ' ἔτι τοιχογραφίας καλὰς Ἰταλῶν ζωγράφων τοῦ ῥυθμοῦ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἀντίγραφον τοῦ μυστικοῦ δείπνου τοῦ Λεονάρδου δὲ Βίντζι[3]. Ἑτέρα ἐκκλησία παλαιὰ εἶνε ἡ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος φέρουσα ἐν ἐπιγραφῇ χρονολογίαν κτίσεως τῷ 1702· ἡ ἐκκλησία αὕτη κατέστη ἀξιομνημόνευτος διὰ τὴν ἔξω αὐτῆς συμβᾶσαν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Καποδιστρίου, τῷ 1831 (27 Σεπτεμβρίου).

Ἐκκλησία τῶν δυτικῶν ὑπάρχει μία, ἡ τῆς Μεταμορφώσεως τῆς Θεοτόκου, πρότερον οὖσα τζαμίον, παραχωρηθεῖσα τοῖς δυτικοῖς τοῦ Ναυπλίου τῷ 1838. Ἐν ταύτῃ ἀνάκειται ἀντίγραφον εἰκόνος τῆς sacra famiglia τοῦ Ῥαφαήλ, δωρηθείσης τῷ ναῷ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου βασιλέως τῆς Γαλλίας, φέρουσα κάτω ἐπιγραφὴν don de la France 1843. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ὡσαύτως ὑπάρχει ἀψὶς ξυλίνη καταλαμβάνουσα ὅλον τὸν ἀπέναντι τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῖχον, ἣν ἤγειρεν ὁ συνταγματάρχης Ἀ. Τουρὲτ τῇ 8)20 Μαΐου 1841, ἐφ' ἧς εἶνε ἐγγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων κατὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα φιλελλήνων[4].

Ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου ὑδρεύεται ἐκ τῆς παρὰ τὸ χωρίον Ἄρεια πηγῆς, διοχετευομένου τοῦ ὕδατος διὰ σωλήνων εἰς τὴν πόλιν. Ἐν τῷ Παλαμηδείῳ δὲ καὶ τῇ Ἀκροναυπλίᾳ γίνεται χρῆσις ὕδατος δεξαμενῶν τεχνητῶν ἑνετικῶν χρόνων, ἐν αἷς συλλέγεται τὸ ὄμβριον ὕδωρ.

Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ναυπλίου ὡς πρωτευούσης τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἕνεκα τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως, κατῳκήθη καὶ ὁ ἐκτὸς τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους χῶρος, κυρίως δὲ ὁ λόφος, ἐφ' οὗ ὑπῆρχε ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας, χορηγηθέντων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως οἰκοπέδων εἰς τοὺς ἀποίκους, ὄντας ἐν ἀρχῇ τὸ πλεῖστον Κρῆτας, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει τῆς οἰκοδομήσεως οἰκιῶν, ἀπομενούσης τῆς κυριότητος τῶν οἰκοπέδων εἰς τὸ δημόσιον. Τότε δ' ἐκτίσθη αὐτόθι τὸ προάστειον τοῦ Ναυπλίου ἡ *Πρόνοια*, ἐν ἀρχῇ μὲν κτιζομένων τῶν οἰκιῶν ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τοῦ λόφου, εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν, εἶτα δὲ εἰς τὰς πεδινὰς ὑπωρείας κατὰ σχέδιον διαγραφὲν μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος. Ἐν Προνοίᾳ διετηρήθη ἡ μεγάλη πλατεῖα ἔνθα συνῆλθεν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις τοῦ 1832, ἥτις ἀνεγνώρισε καὶ ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Ἐν τῇ πλατείᾳ ταύτῃ σήμερον ἐκτίσθη ἡ δημοτικὴ σχολὴ τῶν ἀρρένων τοῦ προαστείου. Τὸ ἀνατολικώτερον τμῆμα τῆς Προνοίας, καλεῖται *Κρητικὸς μαχαλᾶς*, ὡς ἐκ τῶν αὐτόθι τὸ πρῶτον ἐγκατασταθέντων Κρητῶν.

Βορειανατολικῶς τῆς Προνοίας εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων κεῖται ἐπὶ βράχου λελαξευμένος κολοσσιαῖος λέων κοιμώμενος, ἔργον τοῦ γερμανοῦ γλύπτου Σίγελ, λαξευθεὶς ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου κατ' ἐντολὴν τοῦ Λουδοβίκου Α' βασιλέως τῆς Βαυαρίας εἰς μνήμην τῶν πεσόντων Γερμανῶν ἐν Ἑλλάδι τῷ 1833 — 34· ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βάθρου εἶνε κεχαραγμένη γερμανιστὶ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή[5].

Τὸ Ναύπλιον εἶνε ἡ κυρίως στρατιωτικὴ πόλις τῆς Ἑλλάδος· ἐν αὐτῇ ἑδρεύουσι σώματα στρατοῦ πεζικοῦ, πυροβολικοῦ καὶ μηχανικοῦ, ὑπάρχουσιν ἔτι ὁπλοστάσιον, ἀποθῆκαι ὑλικοῦ τοῦ πολέμου καὶ ἱματισμοῦ, στρατῶνες δημόσιοι, στρατιωτικαὶ φυλακαί, στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον.

Ὑπὲρ τὴν Ἀκροναυπλίαν ΜΑ κεῖται τὸ ὑψηλὸν φρούριον τοῦ *Παλαμηδείου*, ἐκτεῖνον τὰς μακρὰς αὐτοῦ πολυγώνους ἑ-

πάλξεις ἐπὶ τῆς κορυφῆς βουνοῦ ὕψους 216 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἀπότομον δὲ ὂν καὶ ἀπρόσιτον πέριξ πλὴν τοῦ ΜΔ μέρους, δι' οὗ συνέχεται πρὸς τὸ ὀρεινὸν αὐτόθι σύμπλεγμα. Εἰς τὸ φρούριον τοῦτο ἀνέρχονται διὰ ζητωειδοῦς κλίμακος 1880 βαθμίδων, κατασκευασθείσης μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος, καὶ ἀρχομένης εὐθὺς ἐν δεξιᾷ τῷ ἐξερχομένῳ τῆς πόλεως Ναυπλίου ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Πύλης, ἢ Πύλης τῆς ξηρᾶς. Ἔχει δὲ τὸ φρούριον εἴσοδον καὶ πρὸς τὸ ΜΔ ἐκ τοῦ προαστείου τῆς Προνοίας.

Τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδείου ᾠκοδομήθη τῷ 1687 ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Περιλαμβάνει δὲ 7 διάφορα ἐντὸς φρούρια, εἰς ἃ ἐδόθησαν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀχιλλέως, Ἐπαμινώνδου, Λεωνίδα, Φωκίωνος, Θεμιστοκλέους, Μιλτιάδου καὶ φρουράρχου· ἐν τῷ τοῦ Μιλτιάδου σήμερον ὑπάρχουσιν αἱ φυλακαὶ τῶν βαρυποίνων καταδίκων. Τὸ φρούριον συνεκοινώνει καὶ μετὰ τῆς Ἀκροναυπλίας διὰ διόδου κεκαλυμμένης, ἧς σώζεται μικρὸν τμῆμα. Ὁ ὑψηλότατος πύργος τοῦ Παλαμηδείου κεῖται εἰς πλάτος 37^0, 33′, 28″. 6 καὶ μῆκος 20^0 28′, 7″. 7. Ἐκτείνεται δὲ εἰς τὰ πέριξ ἐκ τοῦ φρουρίου τούτου θέα μεγαλοπρεπὴς ἐπί τε τοῦ Ναυπλίου, τῆς Ἀκροναυπλίας, τῆς Προνοίας καὶ παντὸς τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ λεκανοπεδίου.

Ἐν τῇ Ἀκροναυπλίᾳ δὲ ὑπάρχουσι στρατῶνες καὶ πυροτεχνεῖα, στρατιωτικαὶ φυλακαὶ καὶ νοσοκομεῖον. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου σώζονται ἔτι πυροβόλα ἀρχαῖα, ὧν ἓν φέρει χρονολογίαν τοῦ ἔτους 1685, ἄλλα φέρουσι χρονολογίαν 1671 καὶ 1672· ἓν τούτων φέρον τὸ ἔτος 1672 εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Φειδιᾶς, διότι φέρει ὀπίσω κεφαλὴν ὄφεως, ἐπὶ τοῦ σωλῆνος δὲ οἰκόσημα ἐγγεγλυμμένα[6]. Ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροναυπλίας, τῆς πρὸς τὴν πόλιν, ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου ἐγγεγλυμμένος λέων, τὸ σύμβολον τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας.

Εἰς τὰ ὀχυρώματα τοῦ Ναυπλίου τακτέον καὶ τὸ *Μπούρτζιον*, ἔνθα νῦν ἡ εἱρκτὴ τῶν δημίων, φρούριον ἐπιθαλάσσιον, ἐκτισμένον ἐπὶ νησῖδος βραχώδους, κειμένης εἰς τὴν εἴσοδον

τοῦ λιμένος Ναυπλίου εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ΒΔ γωνίας τῆς προκυμαίας 450 μέτρων.

Τὸ Ναύπλιον ὡς λιμὴν καὶ πόλις ἐμπορική, κειμένη εἰς ἐσχατιὰν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου δὲν ἐξυπηρετεῖ ἢ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, οὗτινος εἶνε τὸ ἐπίνειον. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνέρχεται εἰς 6,355 κατοίκους ὧν τοὺς 1757 περιλαμβάνει τὸ προάστειον τῆς Προνοίας. Καταστήματα φιλανθρωπικὰ ἢ ἄλλης κοινωνικῆς εὐποιίας δὲν περιέχει, πλὴν πολιτικοῦ νοσοκομείου. Ἄλλοτε παρὰ τὴν Τίρυνθα ὑπῆρχε γεωργικὴ σχολή, μεγάλως συντελέσασα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῆς γεωργίας τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ κατηργήθη, καθὼς καὶ τὸ ἱπποφορβεῖον, τὸ συστηθὲν πρὸς παραγωγὴν καλῶν ἵππων.

Τὰ χωρία τοῦ δήμου Ναυπλίας οἰκοῦνται ὑπὸ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ· πολλὰ δὲ τούτων, ὡς συμβαίνει εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος, φέρουσι τὰ ὀνόματα τῶν πρώτων Τούρκων τοπαρχῶν, ὧν ἦσαν ἰδιοκτησία. Ἐκ τῶν χωρίων τούτων ἄλλα μὲν κεῖνται ἐν τῷ αὐλῶνι τῶν Δρεπανοχωρίων, ἄλλα δ' ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου. Ἐν τῷ αὐλῶνι κεῖνται τὸ *Χαϊδάρι* (κάτ. 433, ἐθν. Χαϊδαριώτης), ὅπερ εἶνε τὸ μεγαλείτερον τῶν τοῦ δήμου, πρὸς Β τοῦ κολπίσκου τοῦ Τολοῦ. Πρὸς Δ τούτου τὸ τοῦ *Τζαφὲρ - Ἀγᾶ* (κάτ. 402), παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπάρχει βράχος ἀπότομος ὑψηλὸς καὶ κωνοειδής, καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Πιλάφι. Τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει τοὺς περισσοτέρους λαχανοκήπους. Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ αὐλῶνος εἶνε τὸ τοῦ *Μουρὰτ - Ἀγᾶ* (κάτ. 63, ἐθν. Μουραταγιώτης), τὸ *Δρέπανο*, ὅπερ καλεῖται καὶ *Τσέλου*, (κάτ. 123, ἐθν. Δρεπανιώτης), τὸ ἀρχαιότατον ὂν τῶν τοῦ αὐλῶνος, ὁ *Μερζὲς* (κάτ. 68, ἐθν. Μερζιώτης) καὶ τοῦ *Σπαϊτζίκου* (κάτ. 224, ἐθν. Σπαϊτζιώτης).

Ἐν τῷ Ἀργολικῷ δὲ πεδίῳ κεῖνται τὸ *Κοφίνι* (κάτ. 400, ἐθν. Κοφινιώτης), τὸ *Κοῦτσι* (κάτ. 272, ἐθν. Κουτσαίτης), τὸ *Κατσίγκρι* (ἐθν. Κατσιγκριώτης) καὶ *Παναγίτσα*, χωρίον μετονομασθὲν *Πυργιώτικα*, ὡς ἐκ τῶν οἰκησάντων αὐτόθι κα-

τοίκων ἐκ Πυργακίου Γορτυνίας· ἀμφότερα ἔχουσι κατοίκους 280. *Ἄρεια* χωρίον βορειανατολικῶς τοῦ Ναυπλίου (κάτ. 260, ἐθν. Ἀρειώτης)· παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἀναβλύζει καὶ ἡ πηγή, ἐξ ἧς ὑδρεύεται ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου.

Ἐκ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων τοῦ δήμου Ναυπλιέων θεωροῦνται μόνον ἀλβανικῆς καταγωγῆς οἱ οἰκοῦντες τὸ Κοφίνι καὶ Κοῦτσι, ὁμιλεῖται ὅμως ἡ ἀλβανικὴ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς χωρίοις, εἴτε ὡς ἐκ τῆς ἐπιμιξίας, εἴτε ὡς καὶ ἐκ τῆς προϋπάρξεως ἀλβανικῶν πληθυσμῶν.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἶχε σχηματισθῆ καὶ χωρίδιον παρὰ τὴν Τίρυνθα, ὀνομασθὲν *Παλαιὰ Τίρυνς*, εἰς ὃ συνῳκίσθησαν Γερμανοί, ἀλλ' ἐνωρὶς ἐξέλιπεν ἐγκαταλειφθέν, ἐντελῶς καταστραφεισῶν καὶ τῶν πλινθοκτίστων αὐτοῦ οἰκιῶν.

Ἐν τῷ δήμῳ Ναυπλιέων ὑπάρχουσι καὶ δύο Μοναί, ἡ μὲν κειμένη μεσημβρινοανατολικῶς τοῦ χωρίου Ἄρειας, ἡ *Ἁγία Μονή*, ἡ δὲ εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ Ἀραχναίου, ἡ Μονὴ *Καρακαλᾶ*, ἔνθα καὶ ὕδωρ ἄφθονον καὶ φυτεία ὑψηλῶν δένδρων, ἀφιερωμένη εἰς Ἅγιον Δημήτριον. Ἡ τῆς Ἁγίας Μονῆς εἶνε διαλελυμένη[7]. Ἡ τοῦ Αὐγοῦ ὡσαύτως διαλελυμένη πρὸς Β τοῦ ὁμωνύμου ὄρους νεύουσα πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Τραχειᾶς, ἀφιερωμένη εἰς Ἅγιον Δημήτριον.

Εἰς τὸν δῆμον Ναυπλίου ἀνήκουσι καὶ νησῖδες ἔρημοι προσκείμεναι εἰς τὰς παραλίας αὐτοῦ. Τούτων εἶνε ἡ παρὰ τὸν λιμένα κειμένη τὸ Μπούρτζι ἑτέρα ἡ πρὸς Μ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Τουλοῦ νησὶς *Ῥόδι*, περιμέτρου 3 μιλίων, μετὰ λιμένος πρὸς Μ, ἔχοντος ἐν μέσῳ τοῦ στομίου νησῖδα μικρὰν τὸ *Δασκαλειό*, ἐφ' ἧς ἐρείπια φρουρίου. Τὸ Ῥόδι ἀπέχει τῆς ἠπείρου $^1/_6$ τοῦ μιλίου, ὁ δὲ σχηματιζόμενος αὐτόθι πορθμὸς μήκους ἡμίσεος μιλίου εἶνε βαθύτατος καὶ πλευστὸς ὑπὸ μεγάλων πλοίων. Πρὸς Β ταύτης ἀπέναντι τοῦ χωρίου Τολοῦ ἡ νησὶς *Κοκορονῆσι*. Ἀπέναντι τοῦ λιμένος Δρεπάνου, εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου 1 μιλίου καὶ $^2/_6$ ἡ νῆσος *Πλατειά*, ἔχουσα κύκλον 3 $^1/_2$ μιλίου. Ἀπέναντι δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου

Ἴρια, ἡ νῆσος *Ὑψηλὴ* κωνοειδής, ἧς ἡ ὑψίστη κορυφὴ ἔχει ὕψος 292 μέτρων. Ἡ νῆσος αὕτη ἔχει κύκλον 3 μιλίων καὶ $^2/_3$ τοῦ μιλίου, ἀπέχει δὲ ἀπὸ τῆς ἀπέναντι ξηρᾶς 1 μίλιον καὶ $^2/_6$.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἐν τῷ δήμῳ Ναυπλιέων κεῖται ἡ ἀρχαία πόλις **Ναυπλέα**, ἐν ᾗ θέσει νῦν τὸ Ναύπλιον, ἧς ἡ Ἀκροναυπλία ἦτο ἡ ἀκρόπολις, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἔτι σωζόμενα ἀρχαῖα τείχη, ἐφ' ὧν εἶνε ἐκτισμένα τὰ ἐνετικὰ (Παυσαν. 2.38,2). Ὁ Στράβων (Η, 368) καλεῖ τὴν Ναυπλίαν «τὸ τῶν Ἀργείων ναύσταυθμον» Εἰς τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς ἡ πόλις ὡς ἐπίνειον ἀναφέρεται διὰ τῶν ῥήσεων «**Ναύπλιος** καὶ **Ναυπλέειος** λιμὴν» (Εὐρ. Ὀρέστης, 54, καὶ ὑπόθ.) «λιμένες **Ναύπλιοι**» (Ἠλέκτρ. 453. Ἑλέν. 1586). Ὁ Στράβων δ' ἐτυμολογεῖ τὴν λέξιν «ἀπὸ τοῦ ταῖς ναυσὶ προσπλεῖσθαι». (Σκύλαξ 49).

Τὸ ὄνομα τοῦ Παλαμηδείου φαίνεται ὂν ἀρχαῖον, ἐκ τοῦ Παλαμήδους υἱοῦ τοῦ Ναυπλίου (Στράβων αὐτ. Curtius, Pelop. Τόμ. Β', 390 καὶ 568).

Ἐνταῦθα παρὰ τὴν πόλιν, κατὰ τὸν Παυσανίαν (2.38,2) ἔκειτο πηγὴ **Κάναθος** καλουμένη, ἔνθα ἡ Ἥρα κατὰ τὸν ἀργεῖον μῦθον κατ' ἔτος λουομένη ἀνέκτα τὴν παρθενίαν της. Πιθανώτατον δὲ ἡ πηγὴ αὕτη νὰ εἶνε ἡ τῆς Ἄρειας, ἢ ἡ ῥέουσα ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ δὲ περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη πόλις **Τίρυνς** πρὸς Β τοῦ Ναυπλίου εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τούτου, ἐν δεξιᾷ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Ἄργος, κειμένη ἐφ' ἑνὸς τῶν τριῶν λόφων τῶν κειμένων ΜΑ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος, ἔχοντος ὕψος 26, πλάτος 80 καὶ μῆκος 280 μέτρων, ἧς σώζονται τὰ κυκλώπεια τείχη, θαυμαζόμενα διὰ τὴν οἰκοδομίαν αὐτῶν ἐξ ἀργῶν λίθων ὀγκωδεστάτων, καὶ θεωρούμενα ὡς τὰ ἀρχαιότατα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης (Παυσαν. 2.25,6 καὶ 7). Ἐθνικὸν Τιρύνθιος, καὶ τὸ θηλυκὸν Τιρυνθιὰς καὶ Τιρυνθὶς (Στέφ. ὁ Βυζάντιος).

Περὶ τῆς **Σηπείας** παρὰ τὴν Τίρυνθα ἐγένετο λόγος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γεωγραφίᾳ τοῦ δήμου Ἄργους σελ. 45.

ΔΗΜΟΣ ΜΙΔΕΑΣ

Κάτοικοι 3,378, δημόται 3,735.

Ὁ δῆμος Μιδέας κατέχει τὸ δυτικὸν μεσόγειον ἄκρον τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, ἐκτεινόμενος ἐπί τε τῶν βορειοδυτικῶν τοῦ Ἀραχναίου, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, ἐφ' οὗ εἶνε διεσπαρμένα καὶ τὰ χωρία τοῦ δήμου, πλὴν δύο ὀρεινῶν τοῦ Χελίου καὶ τοῦ Γκέρμπεσι. Τὰ πεδινὰ χωρία οἰκοῦνται ὑπὸ γεωργῶν, τὰ δ' ὀρεινὰ ὑπὸ ποιμένων.

Προϊόντα ὁ δῆμος ἔχει τὰ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, παράγει δὲ σῖτον 26,000 κοιλά, κριθὴν 14,000 κοιλά, φακὴν 2,000 ὀκάδας, λαθούρια 1000 ὀκ. οἶνον 112,000 ὀκ. ἔλαιον 6,000 ὀκ. καπνὸν 350,000 ὀκ. κατὰ τὸ ἔτος 1885. Ἐξάγει δὲ προσέτι ἐκ τῶν ὀρεινῶν χωρίων τυρόν, ἔρια, καὶ τὰ παρομαρτοῦντα τῇ κτηνοτροφίᾳ.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ δήμου ἀνέρχεται εἰς 3,378 κατοίκους, καὶ δημότας 3,735 πάντας Ἀλβανούς. Εἶνε δῆμος Β΄ τάξεως, συστηθεὶς τῷ 1840. Πρωτεύουσα τούτου εἶνε ὁ *Μέρμπακας*, χωρίον κείμενον πρὸς Β τοῦ Ναυπλίου, ἐξ οὗ ἀπέχει δύο ὥρας, (κάτ. 743, ἐθν. Μερμπακίτης). Ἔχει οἰκίας χθαμαλάς, πλινθοκτίστους, ὡς εἶνε αἱ τῶν χωρίων τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου. Εἰς μεσημβρινὴν ἐσχατιὰν τοῦ χωρίου εἶνε ἐκτισμένος βυζαντινὸς ναὸς ἀρχαῖος, ἄξιος λόγου διὰ τὸν ἀρχιτεκτονικὸν αὐτοῦ τύπον.

Μέγιστον χωρίον ἐν τῷ δήμῳ ὀρεινὸν εἶνε τὸ *Χέλι*, κείμενον πρὸς Β τοῦ Ἀραχναίου (κάτ. 820, ἐθν. Χελιώτης). Ὀρεινὸν ἐπίσης εἶνε τὸ *Γκέρμπεσι* κείμενον εἰς τὰς κατωτάτας πρὸς τὴν πεδιάδα ὑπωρείας τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ Ἀραχναίου (κάτ. 204 ἐθν. Γκερμπεσιώτης).

Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ δήμου κεῖνται ἐπὶ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου. Εἶνε δὲ ταῦτα *Ἀβδήμπεη* (κάτ. 175), *Ἀνυφὶ* (κάτ.

472, ἐθν. Ἀνυφιώτης), *Δενδρὰ* (κάτ. 135, ἐθν. Δενδριώτης)· πρὸς Α τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχουσι τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια τῆς Μιδέας. *Μάνεσι* (κάτ. 155, ἐθν. Μανεσιώτης), *Μπάρδι* καὶ *Ντοῦσα*, νέα χωρία, (κάτ. 71, ἐθν. Μπαρδανιώτης, Ντουσαΐτης), *Παναρρύτι* (κάτ. 192, ἐθν. Παναριτιώτης), *Πλατανίτι* (κάτ. 119, ἐθν. Πλατανιώτης), *Πουλακίδα* (κάτ. 280, ἐθν. Πουλακιδιώτης).

Ἐν τῷ δήμῳ εὑρίσκεται καὶ Μονὴ Ταλαντίου καλουμένη πρὸς Β τοῦ Χελίου ἀφιερωμένη τῇ Κοιμήσει τῆς Θεοτόκου. Πρὸς Α τοῦ Παναρρύτι ὑπάρχει μονὴ ἠρειπωμένη, ἧς σώζεται μόνον ἡ ἐκκλησία, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Θεοδοσίου, ἥτις ἀναφέρεται ἐν ἐγγράφῳ ἐνετικῷ τοῦ 1480 [8].

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Περσέως τειχισθεῖσα πόλις μετὰ τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος **Μιδέα** καὶ **Μίδεια** καὶ **Μιδείη** καλουμένη, πατρὶς τῆς μητρὸς τοῦ Ἡρακλέους Ἀλκμήνης, ἧς ὁ πατὴρ κατὰ Παυσανίαν (2.25,9) ἐβασίλευσεν ἐν Μιδέᾳ (Ἀπολλόδωρος. Μυθογράφοι 45,21). Ὁ Στράβων γράφει «Μιδέα, ἑτέρα οὖσα τῆς Βοιωτικῆς· ἐκείνη γὰρ ἔστι Μίδεια, ὡς πρόνοια, αὕτη δὲ Μιδέα ὡς Τεγέα». Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος Μίδεια, πόλις ἐν Ἄργει, ἡ πρότερον Περσέως πόλις . . . Λέγεται καὶ χωρὶς τοῦ ι. Ὁ πολίτης Μιδεάτης καὶ θηλυκὸν Μιδεᾶτις, καὶ Μιδεαῖος. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα πόλις Βοιωτίας».

Ἡ Μιδέα ἐπὶ Παυσανίου ἦτο κατεστραμμένη μέχρις ἐδάφους· ἔκειτο δ' ἐν ἀριστερᾷ τῆς λεωφόρου ἐξ Ἄργους εἰς τὴν Ἐπιδαυρίαν. Τὰ ἐρείπια ταύτης νῦν φαίνονται πρὸς Α τοῦ χωρίου τῶν Δενδρῶν ἐφ' ὑψώματος. Κατὰ τὸ παρατεθὲν χωρίον τοῦ Στεφάνου, ἐκαλεῖτο πρὶν καὶ **Περσέως πόλις**.

ΔΗΜΟΣ ΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝ

Κάτοικοι 2,002, δημόται 2,014.

Ὁ δῆμος Ἐπιδαυρίων περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ ἀνατολικὸν παράλιον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, ὅπερ μετὰ τοῦ συνημμένου αὐτῷ παραλίου τμήματος τῆς Τροιζηνίας ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι περιληπτικῶς Ἀκτή. Πρὸς Δ ἔχει ὅρια τοὺς δήμους Λήσσης καὶ Μιδέας, πρὸς Μ τῆς Λήσσης καὶ πρὸς Β τὸν δῆμον Σολυγείας τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας.

Ὁ δῆμος εἶνε ὀρεινός, ἔχει δὲ τρεῖς πεδιάδας, ὧν δύο χθαμαλὰς παραλίας, τὴν τῆς Πιάδας καὶ τὴν τῆς Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου, διαρρεομένας ὑπὸ ῥείθρων ποταμίων καὶ μίαν μεσόγειον ὑψηλήν, τὴν τῆς Δήμαινας, κειμένην εἰς ὕψος 166 μέτρων.

Τὰ παράλια τοῦ δήμου ἐκτάσεως 10 μιλίων ἔχουσι σημαντικὸν ἀκρωτήριον τὸ Τραχῆλι, καὶ μικρὸν λιμένα τὸν τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου, προσιτὸν εἰς μικρὰ πλοῖα, ἕνεκα τοῦ ἀβαθοῦς τῶν ὑδάτων, ἔχοντα περίμετρον 1 $^1/_2$ μιλίου. Πρὸς τὰ βόρεια τοῦ δήμου ὑπάρχει ὁ ὅρμος Σελόντα, ἔνθα καταλήγει τὸ πρὸς Α θαλάσσιον ὅριον τῶν ἐπαρχιῶν Ναυπλίας καὶ Κορινθίας, πρὸς Δ δὲ τοῦ Τραχηλίου ὁ ὅρμος τῆς Πιάδας.

Ὁ δῆμος περιέχει 3 χωρία τὴν Πιάδα ἢ Νέαν Ἐπίδαυρον, τὴν Δήμαιναν, καὶ τὴν Παλαιὰν Ἐπίδαυρον, οἰκούμενα ὑπὸ 2,002 ψυχῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μοναχῶν τῆς ἐν τῷ δήμῳ ὑπαρχούσης Μονῆς Ἀγνοῦντος (Κοιμήσεως Θεοτόκου). Ἔχει δὲ δημότας 2,014. Εἶνε δῆμος Β′ τάξεως, συστηθεὶς τῷ 1869.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε ἡ *Πιάδα*[9], ἥτις τῷ 1822 μετωνομάσθη *Νέα Ἐπίδαυρος*. Ἡ κωμόπολις αὕτη οἰκουμένη ὑπὸ 1116 ψυχῶν εἶνε μεσόγειος, κειμένη ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ὑπωρειῶν ὑπερκειμένης βραχώδους ἀκροπόλεως, ἧς πᾶσαν τὴν ὑψηλὴν ῥάχιν περιστρέφει φρούριον βυζαντινῶν καὶ φραγκικῶν χρόνων. Ἀπέναντι τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ὑψοῦται μακρὸς

βουνός, ὑψηλὸς καὶ δασώδης, ὁ *Ἄκρος*· οὕτω δὲ ἡ κωμόπολις εἶνε ἐσφιγμένη μεταξὺ δύο βουνῶν. Ἔχει 170 περίπου οἰκίας κερασμοσκεπεῖς, πενιχρᾶς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς διασκευῆς, ὁδοὺς δὲ στενὰς καὶ σκολιάς. Εἰς ἓν τῶν ἄκρων τῆς κωμοπόλεως ὑψοῦται πύργος φραγκικός. Ἐν γένει δὲ ἡ ὄψις τῆς κωμοπόλεως καὶ ἡ ὑπερκειμένη ἀκρόπολις μαρτυροῦσι τὴν μεσαιωνικὴν αὐτῆς κτίσιν.

Τὸ ὑπερκείμενον τῆς Πιάδας φρούριον λίαν ἀπότομον, περιέχει ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτοῦ ἐρείπια ἐκκλησιῶν, ὧν μία διατηρουμένη καλῶς, ἡ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, φέρει ἔτος κτίσεως τῷ 1710 εἰς ἐπιγραφὴν γραπτὴν ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς βασιλικῆς πύλης, μνημονεύουσαν ἔτι ὅτι ἐκτίσθη ἀρχιερατεύοντος Θεοφυλάκτου Δαμαλῶν καὶ Πεδιάδος. Ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης εἶνε ἐντετειχισμένον καὶ φραγκικόν τι οἰκόσημον[10]. Τοῦ φρουρίου σώζονται τὰ τείχη καὶ ἡ πύλη· εἶνε δὲ ἀποτομώτατον πρὸς Β· ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἐκτείνεται θέα μαγευτικὴ ἐπί τε τῆς χλοερᾶς πεδιάδος, καταφύτου ἐκ λεμονεῶν, καὶ τοῦ ὅρμου τῆς Πιάδας, καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ τὰς νήσους Αἴγιναν καὶ Ἀγγίστριον, καὶ τὴν ἡφαιστιογενῆ χερσόνησον τῶν Μεθάνων.

Τὸ ὄνομα τῆς Πιάδας ὡς φρουρίου ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν ἐγγράφῳ, ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως Ῥοβέρτος ἀναγνωρίζει τῷ 1342 δωρεὰς γενομένας εἰς τὸν Νικόλαον Ἀκουϊαγιόλην ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Βαλοᾶ, γυναικὸς τοῦ Φιλίππου τοῦ Ταραντίνου, ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ῥοβέρτου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ, πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας, καὶ ἀνεψιοῦ τοῦ βασιλέως Ῥοβέρτου. Ἀνῆκε δὲ τὸ φρούριον τοῦτο εἰς τὴν καστελλανίαν τῆς Κορινθίας, ἧς προΐστατο ὁ Νικόλαος Γκίζης[11]. Εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας τοῦ 16 αἰῶνος γράφεται Pleda, καὶ Abiada· τὸ φρούριον μνημονεύεται καὶ ἐπὶ μεταγενεστέρων χρόνων τῷ 1466 καὶ 1531, ὅτε ὑπέκειτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, ὑπὸ τὸ ὄνομα Pedrada ἐν ταῖς ἐκθέσεσι τῶν Ἐνετῶν προβλεπτῶν.

Κάτω τῆς κωμοπόλεως Πιάδας, πρὸς Α ἐκτείνεται ἱκανῶς

μακρὰ πεδιὰς χθαμαλὴ παραλία, ἀναστομουμένη εἰς τὸν ὁμώρυμον ὅρμον, πᾶσα κατάφυτος ἐκ λεμονεῶν κυρίως, ἐλαιῶν καὶ κήπων, διαρρεομένη ὑπὸ ποταμίου ῥείθρου.

Τὴν κωμόπολιν Πιάδας, μὴ παρέχουσαν ἄλλως, πλὴν τῆς χλοερᾶς αὐτῆς πεδιάδος καὶ τοῦ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως πανοράματος, οὐδὲν ἕτερον ἄξιον θέας, κατέστησε διάσημον ἡ ἐνταῦθα συνελθοῦσα, ὡς ἐν τόπῳ ἀποκέντρῳ καὶ ἀσφαλεῖ, τῇ 20 Δεκεμβρίου 1821, πρώτη ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις, ἡ τῇ 15 Ἰανουαρίου 1822 ἀνακηρύξασα τὴν πολιτικὴν ὕπαρξιν καὶ αὐτονομίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πλατεῖα ἐν ᾗ συνήρχοντο οἱ πληρεξούσιοι καὶ συνεδρίαζον σώζεται ἔτι, φέρουσα τὸ ὄνομα «*Πλατεῖα τῆς Συνελεύσεως*». Μία δὲ τῶν ἀποφάσεων τῆς συνελεύσεως ταύτης ἦτο καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ ὀνόματος τῆς Πιάδας εἰς Νέαν Ἐπίδαυρον· τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα φέρουσι πάντα τὰ ψηφίσματα καὶ αἱ σωζόμεναι ἀποφάσεις τῆς συνελεύσεως ταύτης· ἀφοῦ δὲ τὸ παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου χωρίον, κοινῶς Πίδαυρα λεγόμενον, ηὔξησεν, ἀπεδόθη εἰς τοῦτο πρὸς διάκρισιν τὸ ὄνομα Παλαιὰ Ἐπίδαυρος.

Πλὴν τῆς μεταβολῆς ταύτης τοῦ ὀνόματος, ἡ συνέλευσις πρὸς τιμὴν καὶ καθαγίασιν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτονομία ἐπισήμως τὸ πρῶτον ἀνεκηρύχθη, κατέστησε τοὺς Πιαδιώτας ἀφορολογήτους, τὸ δὲ προνόμιον τοῦτο μέχρι σήμερον ἐσεβάσθησαν πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος[12].

Ἐκ τῆς Πιάδας ὁδὸς ἢ μᾶλλον ἀτραπὸς ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν ὑψωμάτων φερομένη, καὶ οὖσα μία τῶν γραφικωτάτων τῆς Ναυπλίας διὰ τὴν θέαν, ἣν παρέχει πρός τε τὴν ἐγγὺς παραλίαν καὶ πρὸς τὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς νήσους τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ἄγει εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου (ἀπόστασις ἐκ Πιάδας ὥρα 1.30), ἧς τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος περιεσώθη μέχρι σήμερον καλουμένης *Πίδαυρα* (τά). Παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ λιμένος τούτου κεῖται τὸ χωρίον *Ἐπίδαυρος*, ἔχον 70 περίπου οἰκίας μικράς. Ἡ κτίσις τούτου, καθὼς καὶ αἱ φυτεῖαι τῶν περικειμένων λεμονεώνων, ἐλαιώνων καὶ κήπων χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐπα-

ναστάσεως τοῦ 1821. Πρὸ τοῦ ἔτους τούτου ὑπῆρχον μόνον αὐτόθι ὀλίγαι καλύβαι Λιγουριατῶν.

Ἐνταῦθα ἐπὶ γλώσσης χερσονησώδους, ἐχούσης πλατεῖαν ῥάχιν, ἱκανῶς ὑψηλήν, κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἐπιδαύρου.

Ὁ λιμὴν τῆς Ἐπιδαύρου εἶνε ὁ μᾶλλον συχναζόμενος τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Ναυπλίας· ἐκ τούτου ἐξάγονται τὰ προϊόντα τοῦ δήμου Ἐπιδαυρίων καὶ κυρίως τῶν πεδιάδων τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου, τὰ λεμόνια, τὸ σχοινάλευρον, ἐν τῷ χωρίῳ ἀλεθομένων τῶν σχοινοφύλλων· ὑπάρχει δὲ τακτικὴ συγκοινωνία μεταξὺ τοῦ λιμένος τούτου καὶ τῶν λιμένων Πειραιῶς, Αἰγίνης, Πόρου καὶ Σύρου μάλιστα τὸ θέρος διὰ πλοιαρίων μετακομιζόντων ἐντεῦθεν νωποὺς καρπούς, σῦκα, σταφυλὰς καὶ λαχανικά.

Πρὸς Μ τῆς Ἐπιδαύρου ἐκτείνεται παραλία πεδιάς, ἀναστομουμένη εἰς μικρὸν κόλπον, ἔχουσα μῆκος περίπου 4 χιλιομέτρων, σπειρομένη πρὸς σῖτον· αὐλὼν δὲ μακρὸς ἐκτείνεται πρὸς Δ, κατάφυτος ἐξ ἀμπέλων, ἐλαιῶν καὶ λεμονεῶν, ἔχων καὶ ὑπαίθρους ἀγρούς, διαρρεόμενος καὶ ὑπὸ ῥείθρου ποταμίου. Διὰ τούτου δὲ διέρχεται ἡ ὁδὸς ἡ ἐξ Ἐπιδαύρου εἰς τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κειμένου ἐν τῷ δήμῳ Λήσσης. Ἡ ὁδὸς αὕτη μήκους 23,260 χιλιομέτρων χαραχθεῖσα δὲν κατεσκευάσθη εἰσέτι, ἀλλ' ὅταν κατασκευασθῇ καὶ ἑνωθῇ μετὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ἀπὸ Ναυπλίου μέχρις Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἡ μετάβασις ἐκ τῆς Ἐπιδαύρου εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἱεροῦ θὰ εἶνε εὐκολωτέρα τῆς νῦν γινομένης ἐκ τοῦ Ναυπλίου, θέλει δὲ ἀποκτήσει καὶ ὁ μεσόγειος δῆμος Λήσσης ἐπίνειον πρὸς τὴν ἀνατολικὴν θάλασσαν, ὅπερ θέλει συντελέσει εἰς ἀνάπτυξιν ἀμφοτέρων τῶν δήμων. Διὰ τοῦ λιμένος δὲ τῆς Ἐπιδαύρου κατὰ τὴν ἀρχαιότατα καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἑλληνικῆς αὐτονομίας καὶ πρὸ τῆς συστάσεως ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιριῶν ἐγένετο ἡ μεταξὺ Ναυπλίου καὶ τοῦ Πειραιῶς, καὶ τῶν Κυκλάδων ἐν γένει συγκοινωνία πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ περίπλου τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου[13].

Σήμερον, μεταξὺ Ἐπιδαύρου καὶ Ἱεροῦ, ὑπάρχει ἁπλῆ ἀτραπός, ἥτις εἶνε γραφικωτάτη, ἑλισσομένη ἐπὶ τῶν μέσων πλευρῶν ὑψηλῶν βουνῶν καὶ λόφων, δασωδῶν καὶ χλοερῶν πολλαχοῦ μέχρι κορυφῆς. Ὕδωρ ἄφθονον ῥέει περὶ τὸ μέσον τῆς γραμμῆς αὐτῆς ἐν θέσει *Γκρεμνὸς* ἢ *Ἁγ. Ἀνδρέας*, ὅπου παράκεινται καὶ ὑδρόμυλοι.

Τελευταῖον μεσόγειον χωρίον τοῦ δήμου εἶνε ἡ *Δήμαινα*, καλούμενον καὶ *Καλύβια τῆς Δήμαινας*, ἐν μέσῳ τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος ἐχούσης μῆκος 4 χιλιομέτρων καὶ πλάτος ὡς ἔγγιστα 3, ὕψος δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 166 μέτρων. Κεῖται ΒΔ τῆς Πιάδας, ἀφ' ἧς ἀπέχει μίαν ὥραν. Οἰκεῖται ὑπὸ γεωργῶν καὶ ποιμένων ἐν ὅλῳ 514 ψυχῶν· τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων εἶνε Ἀλβανοί.

Πρὸς τὰ ΑΑΒ τῆς Δήμαινας ἐφ' ὑψηλοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ ὀρεινοῦ τμήματος, τοῦ τερματιζομένου εἰς τὸ ἀκρωτήριον Τραχῆλι, κεῖται ἡ Μονὴ Ἁγνοῦντος (Κοίμησις Θεοτόκου).

Ὁ δῆμος Ἐπιδαύρου ἔχει τὰ πλειότερα ῥέοντα ὕδατα πάντων τῶν λοιπῶν δήμων τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, ἔχει δὲ προϊόντα κυρίως λεμόνια, ὧν ἐξάγει περὶ τὰ 2 ἑκατομμύρια, ἔλαιον, νωπὰ σῦκα, σταφυλάς, λαχανικά, σχοινάλευρον, ὀλίγον τυρόν, καὶ προϊόντα κτηνοτροφίας. Παράγει δὲ ὁ δῆμος σῖτον 8,000 κοιλά, κριθὴν 2,000 κοιλά, ἐρεβίνθους 6,000 ὀκάδας, λαθούρια 6,000, οἶνον 100,000, ἔλαιον 140,000· ἐκ τῶν λεμονεώνων δὲ αὐτοῦ παράγονται λεμόνια ἀξίας 160,000 δραχμῶν.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ὁ δῆμος Ἐπιδαυρίων περιλαμβάνει μικρὸν μόνον τμῆμα τῆς ἀρχαίας **Ἐπιδαυρίας γῆς**, ἧς τὰ ὅρια, ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατὸν νὰ ὁρισθῶσιν ἐκ τῶν ὀλίγων ἐνδείξεων, ἃς οἱ ἀρχαῖοι περὶ τούτων παρέχουσιν, ἦσαν πρὸς Β ἡ Κορινθία, περιλαμβανούσης τῆς Ἐπιδαυρίας τὸ ἥμισυ τοῦ σημερινοῦ δήμου Σολυγείας τῆς Κορινθίας, πρὸς Δ δὲ ἡ Ἀργεία, ἧς μεθόριον ἦτο ἡ Λῆσσα· πρὸς Α ὁ Σαρωνικὸς κόλπος ἀπὸ τοῦ Σπειραίου ἄκρου, μέχρι τοῦ ἄκρου Μπίστι ὑπὸ τὸ Φανάριον, ἔνθα κεῖται φυσικὸν ὅριον ὑψηλῶν ὀρεοσειρῶν μεταξὺ Ἐπιδαυρίας καὶ Τροιζηνίας. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ παραλία αὕτη τῆς Ἐπιδαυρίας καὶ τῆς Τροιζηνίας **Ἀκτή.** (Ὅρα σελ. 26, σημ. 5). Ἔτι δὲ πρὸς Α εἶχε τὴν Τροιζηνίαν καὶ Ἑρμιονίδα, ὅρια ἔχουσα πρὸς ταύτας τὰ ὄρη τοῦ Ὀρθολιθίου καὶ Διδύμων, ὥστε περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῆς Τραχειᾶς, οὗτινος τὰ ὕδατα διὰ τοῦ ποταμοῦ Μπεδενίου ἐκρέουσιν εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Πρὸς Μ δ' ἐξετείνετο πρὸς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἔνθα εἶχε παραλίαν κατὰ Σκύλακα (§ 50) 30 σταδίων (5549 μέτρων, περίπου 2 μιλίων). Γνωστὸν δ' ἐκ τῶν ἀρχαίων ὅτι τὴν παραλίαν ταύτην πρωϊμώτατα κατῴκουν Δρύοπες, καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν ἐξετείνετο ἡ Ἀσιναία, ἡ χώρα τῆς δρυοπικῆς πόλεως Ἀσίνης, ἧς ὅριον πρὸς τὴν Ἐπιδαυρίαν ἦτο ἡ **Στρεπτὴ ἐλαία**, κειμένη εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἀνερχομένην τὸ ὄρος **Κόρυφον** (Παυσ. 2.28,2), μολονότι ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας τὰ ὅρια ἐπ' αὐτοῦ ἦσαν δυσδιάκριτα. Πιθανώτατον δέ, ὡς γράφουσι καὶ ὁ Κούρτιος (Τόμ. Β', 419), καὶ ὁ Βούρσιαν (Τόμ. Β', 76), τὸ ὄρος **Κόρυφον** ἢ **Κορυφαῖον** νὰ εἶνε τὸ πρὸς Β τῆς πεδιάδος τῶν Ἰρίων ἡ Βελανιδιά, ὕψους 671, ἡ ἔχουσα πρὸς Δ τὸ ὄρος Κούκουραν ὕψους 890, καὶ πρὸς Α τὴν Τσουγκάνια ὕψους 640. Μεσημβρινοδυτικῶς τοῦ Κούκουρα κεῖται ὁ ναὸς τοῦ *Πυθαέως Ἀπόλλωνος*, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν Ἀσίνην. Εἰς τὴν παραλίαν λοιπὸν ταύτην τῆς Ἀσιναίας θὰ εἶχον οἱ Ἐπιδαύριοι λιμένα τινὰ δι' οὗ μετέβαινον οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι διὰ θαλάσσης εἰς τὸ Ἱερόν, διὰ τοῦ χειμάρρου Μπεδενίου, ἢ διὰ τοῦ χειμάρρου τοῦ παρὰ τὴν Κάνδιαν, τοῦ κατερχομένου ἐκ τοῦ Ἱεροῦ· τούτου δ' ἕνεκα καὶ ὁ Σκύλαξ σημειοῖ κτῆσιν παραλίαν εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον τῶν Ἐπιδαυρίων μήκους 30 σταδίων.

Σήμερον ἐκ τῶν τῆς Ἐπιδαυρίας, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου τούτου κεῖται ἡ ἀρχαία πόλις **Ἐπίδαυρος** παρὰ

τὸν ὁμώνυμον λιμένα, ἐπὶ τῆς χερσονησώδους γλώσσης τῆς κλειούσης αὐτὸν πρὸς Μ (Παυσαν. 2. 29).

Ἕτερον χωρίον μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (2.28,3) εἶνε τὸ **Ὑρνήθιον**, πεφυτευμένον ἐξ ἀγριελαιῶν, ἐν τῇ κατωφερείᾳ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς τὴν Ἐπίδαυρον καὶ πλησίον ταύτης. Ἡ θέσις τοῦ Ὑρνηθίου εἶνε ἄγνωστος· πιθανώτατα δ' ἔκειτο παρὰ τῇ σημερινῇ ὁδῷ, ἥτις εἶνε αὐτὴ ἡ ἀρχαία, κατὰ λόγον τοπικόν, περὶ τὰ ὅρια τοῦ σημερινοῦ χωρίου τῆς Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου. Ὁ Πολύαινος (Στρατηγ. 3. 7,39) μνημονεύει μικρὸν ἄνω τῆς θαλάσσης τῆς Ἐπιδαύρου ἄλσος βαθὺ καὶ σύσκιον.

ΔΗΜΟΣ ΛΗΣΣΗΣ

Κάτοικοι 1,076, δημόται 971.

Ὁ δῆμος Λήσσης, εἷς τῶν μεσογείων τῆς Ναυπλίας ὤν, ἔχει ὅρια πρὸς Β τὸν δῆμον Ἐπιδαυρίων, πρὸς Α τὸν τῆς Δρυόπης τῆς Τροιζηνίας, πρὸς Μ τὸν τῶν Ναυπλιέων καὶ πρὸς Δ τὸν δῆμον Μιδέας.

Ὁ δῆμος Λήσσης εἶνε Γ' τάξεως· συνέστη τῷ 1869. Ἔχει κατοίκους 1076, καὶ δημότας 971. Σύγκειται δ' ἐκ τριῶν χωρίων τοῦ Λιγουριοῦ, τοῦ Ἀδαμίου καὶ τοῦ Κορωνίου. Ὁ δῆμος εἶνε ὀρεινὸς κατέχων πάσας σχεδὸν τὰς μεσημβρινοανατολικὰς διακλαδώσεις τοῦ Ἀραχναίου ἀποτελουμένας ἐκ λόφων καὶ βουνῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὑψηλῶν, διαδεχομένων ἀλλήλους ἐν ἀνωμάλῳ φορᾷ, καὶ περικλειόντων τὸ πρὸς Μ τοῦ Ἀραχναίου λεκανοπέδιον, ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνεται ἡ πεδιὰς τοῦ Λιγουριοῦ καὶ ἡ συνημμένη ταύτῃ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Τὸ πλεῖστον τῶν ὀρέων τοῦ δήμου εἶνε ἐντελῶς ἄδενδρον καὶ ἄνυδρον, χρήσιμον μόνον εἰς βοσκήν.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Λιγουριό*, ἀρχαῖον χωρίον, οἰκούμενον ὑπὸ 170 οἰκογενειῶν, κείμενον ἐπὶ ὑψώματος βορειανατολικῶς τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος· τὸ χωρίον ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων. Ἀπέχει τοῦ Ναυπλίου 5 ὥρας.

Τὸ χωρίον *Κορῶνι* κεῖται πρὸς Μ οὐ μακρὰν τοῦ Λιγουριοῦ· τὸ δὲ *Ἀδάμι* μεσημβρινοανατολικῶς εἰς ἀπόστασιν 3 ὡρῶν ἐκ Λιγουριοῦ. Ἀμφότερα τὰ χωρία ταῦτα οἰκοῦνται ὑπὸ γεωργῶν καὶ ποιμένων, τὸ μὲν Κορῶνι ἐκ 15 οἰκογενειῶν, τὸ δὲ Ἀδάμι ἐκ 50.

Προϊόντα παράγει ὁ δῆμος σῖτον κοιλὰ 6,000, κριθὴν κοιλὰ 5,000, ἐρεβίνθους 30,000 ὀκάδας, κυάμους 6,000, λαθούρια 2,000, οἶνον 76,000, ἔλαιον 26,000· παρῆγεν ἄλλοτε καὶ ἐκλεκτὸν καπνὸν μέχρι 3,000 ὀκάδων, ἀλλ' ἕνεκα ἀσθενείας τοῦ φυτοῦ τῷ 1885 ἡ παραγωγὴ ἀνῆλθε μόνον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 180 ὀκάδων.

Ἐν τῷ δήμῳ Λήσσης περιλαμβάνεται ἓν τῶν ἐπιφανῶν τῆς Ἑλλάδος ἀρχαίων μνημείων, τὸ *Ἀσκληπιεῖον* ἢ *Ἱερὸν* τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ. Τὸ ἱερὸν τοῦτο κεῖται μεσημβρινοανατολικῶς τοῦ Λιγουριοῦ εἰς ἀπόστασιν ὥρας, ἐντὸς πεδιάδος περιβαλλομένης ὑπὸ ὀρέων, καὶ συνεχομένης μετὰ τῆς τοῦ Λιγουριοῦ. Ἡ στενὴ διάβασις ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν ἔχει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ βουνὸ *Θεόκαυστο* ἐν ἀριστερᾷ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ *Κοτρόνι* ἐν δεξιᾷ. Ἡ θέσις τοῦ Ἀσκληπιείου ὀνομάζεται ἔτι ὑπὸ τῶν περιοίκων *Ἱερό*, διατηρηθείσης τῆς ἐπωνυμίας ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων. Οἱ περὶ τὸ Ἱερὸν τόποι εἶνε ἄδενδροι, μόνον ἀγριαχλαδέας περιέχοντες σποραδικάς· δάσος δὲ ὑπάρχει πρὸς Β, ἔνθα ἄρχεται ῥεῦμα χειμαρρῶδες, φέρον εἰς παλαιὰν Ἐπίδαυρον, ὅπερ ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἀπὸ Ἱεροῦ μέχρις Ἐπιδαύρου ὁδός. Διὰ τοῦ Ἱεροῦ δὲ διέρχεται καὶ ὁδὸς ἀπὸ Λιγουριοῦ εἰς Τροιζηνίαν, διερχομένη τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Μπεδενίου (Ὅρα δῆμον Δρυόπης Τροιζηνίας).

Πρὸς εὐκολίαν τῆς μεταβάσεως τῶν φιλαρχαίων εἰς τὸ Ἱερὸν μετὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφάς, καὶ χάριν τῆς συγκοινωνίας τοῦ ἀποκέντρου τούτου μεσογείου δήμου, κατεσκευάσθη ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἀπὸ Ναυπλίου μέχρις Ἱεροῦ, διερχομένη καὶ διὰ τοῦ Λιγουριοῦ μήκους 24,740 μέτρων· ἐχαράχθη δέ, ἀλλ' οὔπω κατεσκευάσθη καὶ προέκτασις ταύτης μέχρι Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου. Ἡ ὁδὸς Ναυπλίου - Ἱεροῦ εἶνε μονότονος

διερχομένη διὰ μέσου ὀροπεδίων καὶ λόφων γυμνῶν καὶ ἀνύδρων. Μόνον ἐκ τοῖς περιχώροις τοῦ Ναυπλίου καὶ τοῦ χωρίου Λιγουριοῦ χλοάζουσι φυτεῖαι. Ὕδωρ ἐν τῇ ὁδῷ ῥέει ἐν θέσει *Σουλινάρι*, καὶ μικρὸν πέραν ταύτης πρὸς τὸ Λιγουριὸ ἐντὸς ῥεύματος, ἔνθα καὶ ἡ μεγαλειτέρα τῆς ὁδοῦ γέφυρα. Αὐτόθι δ' ἐν ἀριστερᾷ τῷ πορευομένῳ εἰς Ἱερὸν ἐκ Ναυπλίου ὑπέρκεινται ἐπὶ λόφου ἐρείπια καὶ τείχη ἀρχαίας πόλεως. Παρὰ τὴν νέαν δὲ γέφυραν σώζεται καὶ ἀρχαιοτάτη ἐκτισμένη ἐξ ὀγκολίθων, προσηρμοσμένων οὕτως, ὥστε ἀποτελοῦσιν ἀψῖδα· διακρίνοντες δὲ καὶ παρὰ τῇ νέᾳ ὁδῷ τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαίας. Μικρὸν περαιτέρω τῆς θέσεως ταύτης πρὸς Β, ὀλίγον πρὸ τῆς συμβολῆς τῆς ὁδοῦ Ναυπλίου - Λιγουριοῦ καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου εἰς τὸ Ἱερόν, κεῖται ἕτερον φρούριον ἀρχαίας πόλεως ὑπὸ τὸ Ἀραχναῖον τὸ *Καστράκι* καλούμενον. Ἐν μικρᾷ πρὸ τοῦ Λιγουριοῦ ἀποστάσει ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει εὐτελὲς χάνιον χάριν τῶν ὁδοιπόρων, καὶ ἰδίως τῶν πορευομένων εἰς Ναύπλιον ἐκ τοῦ δήμου Ἐπιδαυρίων, καὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας.

Πρὸς Β τοῦ Ἱεροῦ ἐπὶ τῶν ὀρέων ὑπάρχει καὶ διαλελυμένη Μονὴ τοῦ Ἁγ. Μερκουρίου.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ὁ δῆμος Λήσσης κατέχει καθ' ἅπασαν αὐτοῦ τὴν περιοχὴν μέγα τμῆμα τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαυρίας (σελ. 84), κυρίως δὲ τὸ περιλαμβάνον τὸ **Ἱερὸν** τοῦ **Ἀσκληπιοῦ**, ἢ τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ **Ἀσκληπιεῖον.** Τὸ Ἱερὸν τοῦτο κείμενον μεσημβρινοανατολικῶς τοῦ Λιγουριοῦ, εἰς ἀπόστασιν ὥρας, ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία ἀνέσκαψεν, ἀρξαμένη τῆς ἀνασκαφῆς τῷ 1881, μετὰ τοῦ θεάτρου τοῦ ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Κυνορτίου ὄρους κειμένου, πρὸς Α τῆς πεδιάδος. Τὸ θέατρον τοῦτο, ἔργον ὂν τοῦ Πολυκλείτου, θεωρεῖται τὸ κάλλιστον τῶν περισωθέντων ἑλληνικῶν[14].

Ὁ Παυσανίας (2. 27, 1) πλὴν τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἱεροῦ,

μνημονεύει καὶ τῶν περὶ τοῦτο ὀρέων, τοῦ **Τιτθίου** καὶ τοῦ **Κυνορτίου**, ὅπερ σήμερον καλοῦσι Χαρανί. Τὸ Τίτθιον ἐλέγετο καὶ **Μύργιον**. Ἐπὶ τούτου δὲ ἡ Κορωνίς, ἡ μήτηρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐξέθηκε, κατὰ τὸν μῦθον, τεκοῦσα τὸν Ἀσκληπιόν, ὃν ἐγαλούχησε μία τῶν περὶ τὸ ὄρος ποιμενομένων αἰγῶν (Παυσ. 2 26,4). Εἶνε δὲ τὸ Τίτθιον τὸ πρὸς Β τῆς πεδιάδος τοῦ Ἱεροῦ κείμενον ὄρος τῆς Βελανιδιᾶς, διάφορον τῆς Βελανιδιᾶς τῆς ἐν τῷ δήμῳ Ναυπλιέων. Ἐπὶ τοῦ Κυνορτίου ἔκειτο καὶ ναὸς τοῦ Μαλεάτου Ἀπόλλωνος καὶ δεξαμενή, ἐν ᾗ συνήγετο τὸ ὄμβριον ὕδωρ, κατασκεύασμα Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς (Παυσαν. 2.27,7), ὧν τὰ ἴχνη σώζονται.

Περὶ ἑτέρου ὄρους τοῦ **Κορύφου** τῆς Ἐπιδαυρίας ἐγένετο λόγος ἐν δήμῳ Ἐπιδαυρίων (σελ. 85).

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἀρχαία κώμη **Λῆσσα**, ἀμέσως ὑπὸ τὸ ὄρος **Ἀραχναῖον**, ὅπερ ἐλέγετο πρότερον **Σαπυσελάτων**. Ἔκειτο δὲ ἡ Λῆσσα ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἀργείας καὶ Ἐπιδαυρίας, κατὰ τὴν εἰς Ἐπίδαυρον εὐθεῖαν ἐκ τῆς Μιδέας (Παυσαν. 2.25,10 καὶ 26,1). Ἡ θέσις τῆς κώμης ταύτης κατὰ τὸν Κούρτιον (Τόμ. Β', σελ. 418) καὶ Βούρσιαν (Τόμ. Β', 62) ὁρίζεται παρὰ τὸ Λιγουριό· ὀρθότερον ὅμως καὶ κατὰ τὰς ἐνδείξεις τοῦ Παυσανίου καὶ ἐκ τῆς τοπογραφίας τῶν μερῶν τούτων, ἡ θέσις αὐτῆς ἁρμόζει εἰς Καστράκι, ἔνθα ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, παρὰ τὸ ὁποῖον διέρχεται ἡ ἐξ Ἄργους εἰς Ἐπίδαυρον ὁδός, καὶ τὸ ὁποῖον ἄλλως κεῖται ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ λεκανοπεδίου Λιγουριοῦ[15].

Ἂν τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου Κορῶνι (τό), εἶνε ἀρχαῖον καὶ ἔχει τινὰ σχέσιν πρὸς τὸ ὄνομα τῆς Κορωνίδος, μητρὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὡς ὑπολαμβάνουσιν οἱ περὶ τοῦ Ἱεροῦ ἀρχαιολογοῦντες, δὲν εἶνε δυνατὸν ἐν ἐλλείψει πηγῶν ν' ἀποφανθῇ τις ἀναμφιλέκτως. Curtius, Pelop. Τόμ. Β' σελ. 419. Bursian Τόμ. Β' σελ. 72—86).

ΔΗΜΟΣ ΜΙΝΩΙΑΣ

Κάτοικοι 518, δημόται 558.

Ὁ δῆμος Μινῴας, ὁ μικρότερος τῶν τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας κατά τε τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν, καθὼς καὶ πάντων τῶν τοῦ νομοῦ, δὲν ἔχει συνεχῆ ἐδαφικὴν ἔκτασιν· ἐν πρώτοις περιλαμβάνει τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Τολοῦ, κειμένου παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον, εἶτα δὲ τὴν μεσημβρινὴν πλατεῖαν ταινίαν, τὴν ἐκτεινομένην μεταξὺ τοῦ λιμένος Δρεπάνου καὶ τοῦ ὅρμου Βουρλιᾶ, ἔνθα τὸ ἀκρωτήριον *Ἴρια*. Οὕτω δὲ ὁ δῆμος πρὸς Μ μὲν ἔχει ὅριον τὴν θάλασσαν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἐκ πάντων δὲ τῶν λοιπῶν περάτων τὸν δῆμον Ναυπλιέων.

Τὸν δῆμον Μινῴας, οὕτω κληθέντα ἕνεκα τῶν οἰκιστῶν Κρητῶν, ἀποτελοῦσι 3 χωρία Τολό, Κάνδια (ἡ), καὶ Ἴρια (τὰ). Εἶνε δῆμος Γ' τάξεως συστηθεὶς τῷ 1840· οἰκεῖται δὲ ὑπὸ 518 ψυχῶν, καὶ δημοτῶν 558. Πρωτεύουσα τούτου εἶνε τὸ *Τολό*, χωρίον κτισθὲν ἐπὶ Καποδιστρίου ὑπὸ προσφύγων Κρητῶν, εἰς οὓς παρεχωρήθησαν γαῖαι ἐθνικαί. Ἀποτελεῖται δ' ἐκ μακρᾶς σειρᾶς μονωρόφων χθαμαλῶν οἰκίσκων, ἐκτεινομένων παρὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ ἀκρωτηρίου Ῥόδι παρὰ τὰ κράσπεδα βουνοῦ *Τσακάλι* καλουμένου, ὕψους 367 μέτρ. Περὶ τὸ χωρίον ὑπάρχουσιν ἐλαιῶνες, ἀμπελῶνες, καὶ λεμονεῶνες, καὶ κῆποι ἀρδευόμενοι ἐκ πηγῆς ἄνωθεν τοῦ χωρίου ἀναβλυζούσης. Οἱ κάτοικοι εἶνε γεωργοί, εὐάριθμοι δὲ τούτων ναυτικοί, κομίζοντες κυρίως εἰς Πειραιᾶ τὰ προϊόντα τῶν Δρεπανοχωρίων τοῦ δήμου Ναυπλιέων, ἰδίως τὰ κηπαῖα, εὐκολωτέρας οὔσης ἐνταῦθα τῆς φορτώσεως. Ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ δήμου Τολοῦ ἐξάγεται μόνον μικρὰ ποσότης λεμονίων.

Τὸ χωρίον Τολὸ ἤδη εὑρίσκεται ἐν παρακμῇ· διότι οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων, μὴ δυνάμενοι νὰ ζήσωσιν, ἕνεκα τοῦ περιωρισμένου χώρου, ἐγκατέλιπον αὐτό, ἀλλαχοῦ διασπαρέντες.

Ὁλόκληρος ἐν Τολῷ συνοικία, ὁ *Σφακιανὸς μαχαλᾶς*, παριστᾷ ἐρείπια ἐγκαταλειφθεισῶν οἰκιῶν. Σήμερον ἐν τῷ χωρίῳ βιοῦσι πενιχρῶς 50 οἰκογένειαι. Τὸ χωρίον συνδέεται μετὰ τοῦ Ναυπλίου δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ διώρου.

Ἡ θέσις τοῦ χωρίου, ἔχοντος πρὸς τὴν θάλασσαν τερπνὸν ὁρίζοντα, θεωρεῖται ἐκ τῶν ὑγιεινοτάτων τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, καὶ πολλοὶ τῶν ἐν Ναυπλίῳ οἰκούντων ἔρχονται ἐνταῦθα τὸ θέρος. Πρὸ τοῦ χωρίου, κεῖται εἰς ἀπόστασιν 560 μέτρων ἀπὸ τῆς παραλίας νησὶς ἔρημος βραχώδης τὸ *Κοκορονῆσι*. Βορειοανατολικῶς δὲ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου προσεκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν γλῶσσα χερσονησώδης καὶ ὑψηλή, φέρουσα ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐρείπια τειχῶν ἀρχαιοτάτης οἰκοδομίας, καλούμενα διὰ τοῦ συνήθους ὀνόματος *Παληόκαστρο*. Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ δὲ δι' οὗ ἡ γλῶσσα αὕτη συνάπτεται πρὸς τὴν ξηράν, ἵδρυται ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπισκοπεῖται ἓν τῶν ὡραιοτέρων τοπείων τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας πρὸς τὸ χωρίον Τολό, καὶ τὴν παρακειμένην τῷ μεσημβρινῷ ἀκρωτηρίῳ τοῦ δήμου Ναυπλιέων νῆσον Ῥόδι, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ὡς εἰς τὸ βάθος εἰκόνος διακρίνονται μακρόθεν αἱ κορυφαὶ τῆς Ζάβιτσας. Ἡ θέσις αὕτη τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων ἦτο προσφορωτάτη εἰς ἵδρυσιν πόλεως, ἧς οἱ οἰκήτορες ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχον λιμένα πρὸς Δ τῆς χερσονησώδους ἄκρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς πρὸς Β εὐφόρους γαίας τοῦ αὐλῶνος τῶν Δρεπανοχωρίων, ὧν τὸ πλεῖστον ἐντεῦθεν ἐπισκοπεῖται.

Τὰ χωρία *Κάνδια* καὶ *Ἴρια* κεῖνται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τολοῦ. Τὰ Ἴρια διαιροῦνται εἰς Ἄνω Ἴρια καὶ Κάτω, τὰ μὲν πρὸς Β τὸ δὲ πρὸς Μ εὐρείας ὁμωνύμου πεδιάδος παραλίας καὶ λίαν ἐφόρου. Μεταξὺ τῶν δύο χωρίων Ἄνω καὶ Κάτω διέρχεται ὁ χείμαρρος Μπεδένι, δι' οὗ τὰ ὕδατα τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Τραχειᾶς, ἀνήκοντος εἰς τὸν δῆμον Δρυόπης τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας, ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ Ἴρια οἰκοῦνται ὑπὸ 216 κατοίκων ἀσκούντων τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἡ Κάνδια ἔχει κατοίκους περὶ τοὺς 30. Παρ' αὐτὴν ῥέει καὶ πηγὴ ὕδατος μὴ ποσίμου πρὸς τὴν

θάλασσαν διαρκῶς, ἐξ ἧς σχηματίζονται τέλματα νοσηρά.

Ἐνταῦθα δὲ παραχειμάζουσι καὶ ποιμένες τὸν χειμῶνα ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (26 Ὀκτωβρίου) μέχρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (23 Ἀπριλίου).

Τῆς Κάνδιας ὑπέρκειται καὶ ἀκρόπολις ἀρχαία, ἧς μεσημβρινοανατολικῶς κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθαέως. Πρὸς Δ δὲ τοῦ χωρίου τούτου καταρρέουσι καὶ τὰ ὕδατα τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Λήσσης, καὶ τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Τὰ χωρία Κάνδια καὶ Ἴρια εἶνε ἀρχαῖα· ὑπῆρξε δὲ πολλάκις ἕνεκα τῶν περὶ αὐτὰ εὐφόρων γαιῶν ἀμφισβήτησις τῆς κατοχῆς αὐτῶν μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Τούρκων. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἀκρόπολις τῆς Κάνδιας ἐχρησίμευσε καὶ ὡς φρούριον τοῦ μέσου αἰῶνος εἰς τοὺς διαφόρους κατακτητὰς ἢ τοπάρχας στρατιώτας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ Ἴρια ὑπάρχει πύργος νεώτερος ἐμφαίνων ὅτι κατείχετο τὸ χωρίον ὑπὸ ἰσχυροῦ τινος τοπάρχου Στρατιώτου[16].

Ὁ δῆμος Μινῴας παράγει σῖτον 3,600 κοιλά, κριθὴν 3,000 κοιλά, οἶνον 2,500 ὀκάδ., ἔλαιον 3,000, καὶ ἐλάχιστον ποσὸν καπνοῦ μέχρις 150 ὀκάδων.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἐν τῇ μικρᾷ περιοχῇ τοῦ δήμου τούτου, ἔκ τε τῶν ἐν αὐτῇ ὑπαρχόντων ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ *Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθαέως*, καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων ἐνδείξεων, ἃς παρέχουσι περὶ τῶν μερῶν τούτων ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Στράβων καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περιλαμβάνεται μέρος τῆς χώρας τῆς ἀρχαίας **Ἀσίνης**.

Ἡ πόλις αὕτη θεωρεῖται μία τῶν τριῶν, ἃς κατῴκησεν ἡ φυλὴ τῶν Δρυόπων, ἥτις, ἐκβληθεῖσα ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς κοιτίδος καὶ ὁρμηθεῖσα ἐκ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, κατέλαβε πολλὰς παραλίας χώρας, ἐν αἷς εἰς τὴν Ἀργολίδα τὴν Ἀσίνην, Ἑρμιόνην καὶ Ἠιόνας (Grote, Τόμ. 3, σελ. 223 γαλλικ.

μεταφρ. G. Busolt, Griech. Gesch. Τόμ. 65), αἵτινες ἐθεωροῦντο δρυοπικαί. Ὥστε πᾶσα ἡ μεσημβρινοδυτινὴ παραλία κατῳκεῖτο ὑπὸ Δρυόπων. Ὁ δὲ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει μόνος οὗτος καὶ πόλιν **Δρυόπην** περὶ τὴν Ἑρμιόνα, ἥτις ἐγράφετο καὶ **Δρυόπα**, ὁ πολίτης Δρυοπαῖος. Ἐκ τῶν πόλεων τούτων ἡ θέσις τῆς Ἑρμιόνης εἶνε γνωστή, ἀλλ' ἡ τῶν λοιπῶν δύο Ἀσίνης καὶ Ἠιόνος, ἢ Ἠιόνων δὲν ἐξάγεται ἀκριβῶς ἐκ τῶν περὶ τούτων γεωγραφουμένων καὶ ἱστορουμένων.

Περὶ τῆς Ἀσίνης ὁ Παυσανίας (2.36,5) γράφει «Τὸ δὲ ἐντεῦθέν ἐστιν Ἀργείων ἡ ποτε **Ἀσιναία** καλουμένη, καὶ **Ἀσίνης** ἐστὶν ἐρείπια ἐπὶ θαλάσσῃ». Ὁ Παυσανίας περιγράψας τὰ τῆς Ἐπιδαύρου, Τροιζῆνος καὶ Ἑρμιόνης μέχρι τῆς πόλεως τοῦ Μάσητος, κειμένης πρὸς τὰ βόρεια τοῦ δήμου Κρανιδίου, περὶ τὸν λιμένα Κοιλάδια, σημειοῖ ὅτι πέραν τοῦ Μάσητος ἄρχεται «ἡ ποτε Ἀσιναία», χώρα τότε ἐπὶ τῶν χρόνων του μὴ ὑπάρχουσα, καὶ ἧς τὰ ὅρια δὲν ἦτο αὐτῷ ἀκριβῶς γνωστά, ὡς γράφει ἀλλαχοῦ (2.28,2). Πέραν δὲ τοῦ Μάσητος, ἢ «ἐντεῦθεν» κατὰ Παυσανίαν, ἄρχεται ἡ βραχώδης παραλία τοῦ ὄρους Αὐγοῦ, καὶ ἡ πεδιὰς τῶν Ἰρίων καὶ Κάνδιας καὶ πᾶσα ἡ χώρα τοῦ δήμου Μινῴας. Ὥστε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ Ἀσίνη ἔκειτο ἔνθα σήμερον ὑπάρχουσι παρὰ τὸ χωρίον Τολὸ τὰ τείχη ἀρχαίας πόλεως ἐπὶ τῆς χερσονησώδους ἄκρας, ἥτις εἶχε λιμένα χρήσιμον εἰς τὸν λαὸν τῶν Δρυόπων, ναυτικὸν θεωρούμενον. Τὰ ὅρια δὲ αὐτῆς πιθανώτατα ἐξετείνοντο ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Κάνδιας ἔνθα ὁ ναὸς τοῦ *Πυθαέως Ἀπόλλωνος*, ὁ τοῖς Ἀσιναίοις ἀνήκων, οὗτινος οἱ Ἀργεῖοι καταστρέψαντες τοὺς Ἀσιναίους ἐφείσθησαν (Παυσ. 2. 36, 5), καὶ ἐπὶ τοῦ αὐλῶνος τῶν Δρεπανοχωρίων. Ὅρια τῆς Ἀσίνης δὲ ἦσαν πρὸς τὴν Ἐπιδαυρίαν ἡ **Στρεπτὴ ἐλαία** παρὰ τὸ ὄρος **Κόρυφον** (Παυσ. 2.28,2). Τὴν θέσιν τῆς Ἀσίνης παρὰ τὸ Παληόκαστρο τοῦ Τολοῦ ἐπιβεβαιοῦσι καὶ οἱ λόγοι τοῦ Στράβωνος (Η, 373) «ἔστι δ' αὕτη (ἡ Ἀσίνη) κώμη τῆς Ἀργείας πλησίον Ναυπλίας». (Παυσ. 4.34,6. Curtius, Τόμ. Β', σελ. 466 καὶ 580. Bursian, Τόμ. Β', 60 ἑπόμ.).

Ἡ κώμη δὲ **Ἠιόνες**, ἡ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου Ἰλιάδ. Β. 561, ὡς καὶ ἡ Ἀσίνη, μνημονευομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Η, 373), ἄγνωστον ποῦ ἔκειτο. Ἡ κώμη αὕτη πρωϊμώτατα κατεστράφη ὑπὸ τῶν Μυκηναίων, οἵτινες κατέστησαν αὐτὴν ἐπίνειον, ναύσταθμον, ἀλλ' ἐπὶ Στράβωνος δὲν ἦτο οὐδὲ ναύσταυθμον. Ὁ Παυσανίας δὲν μνημονεύει ταύτης. Ὁ Κούρτιος (Τόμ. Β', σελ. 466) θέτει ταύτην εἰς Κάνδιαν. Τὸ ὄνομα Ἠιόνες σημαίνει παραλίαν θαλάσσης, ὥστε οὐδὲν ἀπίθανον τὸ παρὰ τὴν Κάνδιαν τέναγος νὰ ἐσχημάτιζεν ἀρχικῶς τὸν λιμένα τῶν Ἠιόνων, καταχωσθέντα κατόπιν ἐκ τῶν ἐπιχωματώσεων.

Ἀπέναντι τῆς παραλίας τοῦ δήμου Μινώας, κεῖνται αἱ νῆσοι Ὑψηλή, Πλατεῖα καὶ Ῥόδι ἢ Μακρόνησο· αὗται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατὰ τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Nat. hist. 12.56) ἐκαλοῦντο **Πιτυοῦσσα, Εἰρήνη** καὶ **Ἐφύρα**, ἀλλὰ τὶς τῶν ἀνωτέρω ἔφερεν ἓν τῶν ὀνομάτων τούτων ἄγνωστον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΝΑΥΠΛΙΑΣ

Σελ. 66. Σημ. 1. Τὸ ὄνομα τοῦ λιμένος Δρεπάνου πιθανῶς ἀρχαῖον, διέσωσαν οἱ ναυτικοὶ τῆς Ὕδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τοῦ Κρανιδίου. Οἱ παρὰ τὸν λιμένα τοῦτον χωρικοὶ τῶν Δρεπανοχωρίων, ὀνομάζουσιν αὐτὸν Βιβάρι, καὶ λιμάνι τοῦ Χαϊδαρίου. Περιεσώθη δὲ τὸ ὄνομα τοῦ λιμένος τούτου καὶ ἐν ἐνετικοῖς ἐγγράφοις, ἀναφερομένοις εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ναυπλίου (Μνημεῖα Ἑλληνικῆς ἱστορίας, C. Sathas, τόμ. VI σελ. 144,31 καὶ 145,20).

Σελ. 70 Σημ. 2. Ὁ τύπος Ναύπλιον ἀντὶ Ναυπλία εἶνε νέος. Τὸ βιβλίον τῆς Κουγκέστας ἔχει τὸν τύπον Ἀνάπλι, Ἀνάπλιν· οἱ Βυζαντινοὶ ἔχουσι τὸν τύπον Ἀνάπλιον. (Curtius Τόμ. Β' 560). Ὡσαύτως τὸ χρονικὸν τοῦ Μωρέως Anapli. Chronique de Morée aux XII et XIV siècles publieé et traduite pour la première fois pour la société de l' Orient latin par Alfred Morel-Fatio. 1885. Οἱ Φράγκοι καὶ Ἐνετοὶ ὠνόμαζον τὸ Ναύπλιον Napoli di Romania.

Σελ. 72. Σημ. 3. Μέγα μέρος τῶν τοιχογραφιῶν τούτων κατεστράφη ὑπὸ τῆς ὑγρασίας. Ὁ Buchon εἶδε ταύτας τῷ 1841 ἐν καλλιτέρᾳ καταστάσει (Buchon, La Grèce continentale et la Morée, σελ. 391).

Σελ. 72. Σημ. 4. Ἐπὶ τοῦ ἀετώματος γέγραπται Aux defenseurs heroiques de Patrie. A la memoire des philellenes morts pour l'indépendence. Ἑκατέρωθεν δὲ εἰς τὰς γωνίας Hellenes nons etions et sommes avec vous : La Grèce,le Roi et leurs compagnons d'armes reconnaissants. Ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν δὲ ποδῶν τῆς ἀψίδος εἶνε ἐγγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων φιλελλήνων κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα.

Σελ. 73. Σημ. 5. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἑξῆς Offiziere und Soldaten Koeniglich bayerischen Brigade ihren Kameraden. † 1833 - 1834. Zur vollendung gebracht durch Ludwig I Koenig von Bayern.

H. Siegel.

Σελ. 74. Σημ. 6. Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Παλαμηδείου καὶ τῆς πόλεως Ναυπλίας εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ὀρλὼφ (1177) ὅρα τὸ σύγγραμμα τοῦ Ὀλλανδοῦ ναυάρχου Jean Henri van Kinsbergen, Beschreibung von Archipelagus σελ. 22 τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ 1792.

Σελ 76. Σημ. 7. Ἡ Μονὴ αὕτη εἶνε λίαν ἀρχαία ὡς μαρτυρεῖ ὑπόμνημα Λέοντος ἐπισκόπου Ἄργους καὶ Ναυπλίου, δημοσιευθὲν ὑπὸ Ἀνδρ. Μουστοξύδου ἐν Ἑλληνομνήμονι σελ. 279, καὶ φέρον ἡμερομηνίαν ,ςχνβ'=6652 Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ Ἰνδικτ. ζ', ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ σωτήριον ἔτος 1143/1144. Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ ὁ Λέων ἀναφέρει ὅτι ἐπειδὴ ἡ

Μονὴ αὕτη ἦτο πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ διέτρεχον κίνδυνον αἱ ἐν αὐτῇ βιοῦσαι μοναχαί, ἰδίοις ἀναλώμασιν ἔκτισεν ἑτέραν Μονὴν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Βούζη. Καθὰ δὲ καὶ ἐγὼ ἠρεύνησα, καὶ κατὰ παράκλησίν μου ὁ σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος Νίκανδρος Δελούκας, τοιοῦτον ὄνομα τοποθεσίας δὲν ὑπάρχει περὶ τὸ Ναύπλιον. (Ὅρα ἀνωτέρω σελίδα 63, σημείωσιν 2).

Σελ. 79. Σημ. 8. Μνημεῖα Ἑλληνικῆς ἱστορίας C. Satha, Τόμ. VI σελ. 144,34.

Σελ. 80. Σημ. 9. Τὸ ὄνομα Πιάδα φαίνεται ὅτι εἶνε παραφθορὰ τῆς λέξεως Πεδιάδα, οὕτω καλουμένης ἴσως τῆς θέσεως ταύτης ὡς ἐκ τῆς παρακειμένης, πεδιάδος, προελθοῦσα οὐχὶ ὑφ' Ἑλλήνων, ἀλλ' ὑπὸ Φράγκων κατακτητῶν, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ προφέρωσιν ὀρθῶς καὶ ταχέως τὴν λέξιν *Πεδιάδα* ἐπρόφερον *Πιάδα*, ἐπεκράτησε δὲ μᾶλλον ἡ ὀνομασία αὕτη ἐκ τῆς κατοχῆς, ἣν εἶχον οἱ Φράγκοι τοῦ φρουρίου τῆς Πιάδας, ὡς ἐπεκράτησαν καὶ ἄλλαι τοιαῦται ὀνομασίαι γεωγραφικαὶ ἑλληνικαὶ μέν, ἀλλὰ προφερόμεναι κατὰ τὴν διαστροφήν, ἣν ἔλαβε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Φράγκων κατακτητῶν· οἷον τὸ Ναύπλιον ὀνομασθὲν ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ Ἑνετῶν Napoli, ἡ Neapoli di Romania μετετράπη εἰς τὸ *Ἀνάπλι* καὶ *Νάπλι*, ἡ Εὔβοια ἐκ τοῦ πορθμοῦ Εὐρίπου κληθεῖσα Egripo ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ *Ἔγριπος*, ἡ νῆσος Κέως ὀνομασθεῖσα Cea, Zea κτλ. ἐκλήθη καὶ καλεῖται ἔτι *Τζιά*, τὰ Κύθηρα κληθέντα Cerigo ὀνομάζονται καὶ νῦν *Τσηρίγο*, ὅπως ἀλλαχοῦ ἐκλιπόντος τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος, παρέμεινε τὸ φραγκικόν, ὡς Σαντορήνη, Καρύταινα, Χλεμοῦτσι.

Ὁ τίτλος, ὃν ἔφερεν ὁ ἐπίσκοπος Δαμαλᾶ τῆς Τροιζηνίας, «Ἐπίσκοπος Δαμαλῶν καὶ Πεδιάδος» ἀναφέρεται εἰς τὴν Πιάδα ταύτην ἀναμφιβόλως.

Ἡ κωμόπολις αὕτη τῆς Πιάδας, ἡ μνημονευομένη κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἦτο τὸ μόνον πολυπληθὲς οἰκητήριον τῶν μερῶν τούτων κατὰ τὸν μέσον αἰῶ-

να, μὴ οὔσης δυνατῆς τῆς ὑπάρξεως κώμης παραλίας παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐπίδαυρον ἕνεκα τῶν πειρατῶν. Ἴσως δ' ἐκ ταύτης τῆς κώμης κατήγετο καὶ ὁ Ἰωάννης Γεμιστός, πιθανῶς ἀπόγονος Πλήθωνος τοῦ Γεμιστοῦ, γραμματεὺς τῆς πόλεως Ἀγκῶνος τῆς Ἰταλίας, ὁ ὁποῖος τῷ 1516 ἀπηύθυνε τῷ πάπᾳ Λέοντι Γ' ποίημα λατινιστί, προτρέπων αὐτὸν ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐκ τοῦ ζυγοῦ. Ἐν τῷ ποιήματι δὲ τούτῳ ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν Ἐπιδαύριον. (C. Sathas Μνημεῖα, Τόμ. VI, σελ. 94).

Σελ. 81. Σημ. 10. Τὸ οἰκόσημον τοῦτο, ὅπερ ἔτι καὶ νῦν ὑφίσταται, δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Buchon (La Grèce Continentale et la Morée, σελ. 372) εἰς τίνα οἰκογένειαν φραγκικὴν ἀνήκει. Περὶ τοῦ φρουρίου γράφει ὁ Buchon ὅτι τὸ κατώτατον μέρος εἶνε βυζαντινόν, ἀλλὰ τὸ ἀνώτατον φανερῶς φραγκικόν.

Σελ. 81. Σημ. 11. Buchon, Nouvelles recherches historiques sur la principanté française de Morée, Τόμ. Α', σελ. 66. καὶ Τόμ. Β' σελ. 3. Ὅρα καὶ C. Sathas Μνημεῖα Ἑλλην. ἱστορ. Τόμ. VI, σελ. 253, 15. Ἐν τόμῳ δὲ IV φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Pediada. σελ. 204, 18.

Σελ. 82. Σημ. 12. Τὸ ἐκτελεστικὸν ἔγγραφον τῆς ἀποφάσεως ταύτης τῆς συνελεύσεως ἔχει ὡς ἑξῆς

Ἀρ. 14 τοῦ κώδικος τῶν Νόμων.

Προσωρινὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ ἡ Πεδιὰς ἐχρημάτισε τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον οἱ πληρεξούσιοι παραστάται τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος συναχθέντες ἐσύστησαν τὴν προσωρινὴν διοίκησιν τῆς πατρίδος,

Ἐπειδὴ ἡ ἐν τῇ Ἐπιδαυρίδι κειμένη, πλησιεστάτη εἶνε πρὸς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἐπίδαυρον,

Ἐπειδὴ δίκαιον αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ τόσον τῶν Πεδιαδιτῶν, ὅσον καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων νὰ μὴ λησμονήσωσι τὸν τόπον τῆς Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως.

Τὸ βουλευτικὸν ἐθεσπίσατο, καὶ τὸ ἐκτελεστικὸν ἐπεκύρωσε τάδε

α΄) Ἡ Πεδιὰς νὰ ὀνομασθῇ Νέα Ἐπίδαυρος

β΄) Ἡ Νέα Ἐπίδαυρος νὰ ὀνομασθῇ πόλις, καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων νὰ συγκαταριθμηθῇ

γ΄) Οἱ πολῖται Ἐπιδαύριοι νὰ μὴν ὑπόκεινται εἰς τὴν ἀποδεκάτωσιν· ἡ ἐξαίρεσις δ᾽ αὕτη νὰ περιορίζεται εἰς ὅσα μόνον εὑρέθησαν ἔχοντες κτήματα κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα τοῦ ᾳωκά ἔτους

δ΄) Οἱ Μινίστροι τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῆς οἰκονομίας νὰ ἐνεργήσωσι τὸν παρόντα Νόμον.

Ἐν Κορίνθῳ τῇ θ΄ Μαΐου ᾳωκβ΄.

(Ἡ σφραγὶς τοῦ Μιν. ἀρχιγραμματέως τῆς ἐπικρ.)

Ὁ πρόεδρ. τοῦ ἐκτελεστικοῦ

Ἀλέξ. Μαυροκορδᾶτος

Ὅτι ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ ὁ Μινίστρος Ἀρχιγραμ. τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων.

Θ. Νέγρης.

Τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ Κ. Ἠλ. Ποταμιᾶνος δικηγόρος Ναυπλιεύς. Ὁ Κ. Ποταμιᾶνος ἔχει ἔτι τὸ πρωτότυπον ἔγγραφον ὑπ᾽ ἀριθ. 8.474, δι᾽ οὗ ὁ Μινίστρος τῆς οἰκονομίας Πανοῦτσος Νοταρᾶς ἀναγγέλλει ἐκ Κορίνθου τῇ 24 Μαΐου 1822 εἰς τοὺς πολίτας τῆς πόλεως Ἐπιδαύρου τὸ εἰρημένον ψήφισμα τῆς συνελεύσεως. Ὡσαύτως ἕτερον ὑπ᾽ ἀριθ. 548 τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ μινίστρου Ἰωάννου Κολέττου, προγενεστέρας ἡμερομηνίας, 19 Μαΐου, τὰ αὐτὰ διαλαμβάνον περίπου.

Σελ. 83. Σημ. 13. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ὄθων ὅτε μετέβη ἐκ Ναυπλίου εἰς Ἀθήνας, τὴν νέαν πρωτεύουσαν, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1834, ἐκ τῆς Ἐπιδαύρου ἀπέπλευσε μεταβὰς εἰς αὐτὴν μετὰ τῆς ἀκολουθίας του ἐκ Ναυπλίου.

Σελ. 88. Σημ. 14. Τὸ θέατρον ὡς καὶ πάντα τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀσκληπιείου ἦσαν τεθαμμένα ὑπὸ χώματα, ἅτινα ἐπεσώρευσεν ὁ χρόνος, ἐφ᾽ ὧν εἶχον φυῆ δάση συντελέσαντα εἰς τὸ νὰ διατηρηθῇ πρὸ πάντων τὸ θέατρον ἐκ περαιτέρω καταστροφῆς τῶν Τούρκων καὶ τῶν περιοίκων, οἵτινες, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ συνέβη μετεχειρίζοντο τοὺς λίθους τῶν ἀρχαίων κτιρίων πρὸς οἰκοδομίαν καὶ πρὸς ἀσβεστοποιίαν. Ὅρα περὶ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας τῶν ἐτῶν 1882, 1883 καὶ 1884, ἔνθα ὑπάρχουσι μετὰ τῶν σχεδίων τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ ναοῦ αἱ ἐκθέσεις τοῦ τὰς ἀνασκαφὰς ἐπιβλέψαντος ἐφόρου κ. Π. Καββαδία.

Σελ. 89. Σημ. 15. Ὅρα ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα 1884 Σελ. 21, ἀριθ. ἐπιγραφῆς 62, ἔνθα ὀρθῶς ὁ κ. Π. Καββαδίας γράφει περὶ τῆς θέσεως τῆς Λήσσης.

Σελ. 92. Σημ. 16. C. Sathas Μνημεῖα Ἑλλ. ἱστορίας, Τόμ. VI. σελ. 144· αὐτόθι ἀναφέρεται ὅτι αἱ καλλίτεραι νομαὶ τῆς Ναυπλίας ἐθεωροῦντο αἱ τῆς Κάνδιας καὶ τῶν Ἰρίων. Τὸ ἔγγραφον φέρει χρονολογίαν 1480. Ὅρα ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ καὶ σελ. 145. 146. 191. 193. 197, καὶ τόμῳ IV σελ. 214, 13.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κάτοικοι 48,488. Δῆμοι 11.

Ἡ ἐπαρχία Κορινθίας κατέχει ὅλην τὴν ἀρκτῴαν χώραν τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, εἶνε δὲ ἡ μεγίστη τῶν ἐπαρχιῶν τούτου, καὶ ἡ πολυανθρωποτέρα. Ὅρια ἔχει πρὸς Β τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, πρὸς Δ τὰς ἐπαρχίας τῆς Αἰγιαλείας καὶ τῶν Καλαβρύτων, πρὸς Μ τὰς ἐπαρχίας τῆς Μαντινείας, τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Ναυπλίας καὶ πρὸς Α τὴν θάλασσαν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Ἴδιον τμῆμα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας ἀνῆκον, ἀλλ' ὂν κεχωρισμένον τῆς ὅλης ἠπειρωτικῆς ἐκτάσεως αὐτῆς, εἶνε ἡ ἀμφιθάλασσος Ἰσθμιακὴ χώρα, ἔνθα καὶ ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου, δι' ἧς ἡ Πελοπόννησος συνέχεται πρὸς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἡ Κορινθία εἶνε ἡ ὀρεινοτάτη τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ, ἐν ἑαυτῇ περιλαμβάνουσα τὰ ὑψηλότατα ὄρη τούτου, ὧν μέγιστον κατά τε τὸ ὕψος, τὴν περιφέρειαν καὶ τὰς διακλαδώσεις εἶνε ἡ Ζήρεια (Κυλλήνη), τῆς ὁποίας ἡ μὲν δυτικὴ κορυφὴ εὑρίσκεται εἰς ὕψος 2,374 μέτρων, ἡ δὲ ἀνατολικὴ εἰς ὕψος, 2,115. Τὸ ὄρος τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τεσσάρων περὶ αὐτὸ κειμένων δήμων τοῦ δήμου Φενεοῦ, τοῦ τῶν Τρικάλων, τοῦ τῆς Πελλήνης καὶ τοῦ τῆς Στυμφαλίας, τῶν ὁποίων τὰ ποίμνια νέμονται ἐπὶ τῶν εὐρέων αὐτοῦ πλευρῶν.

Ἄλλα ὑψηλὰ ὄρη γεωγραφοῦντα τὴν ἐπαρχίαν εἶνε πρὸς μὲν τὸ δυτικὸν ἄκρον ἡ Εὐρωστίνα, ὕψους 1164, ἡ διαχωρίζουσα τὴν Κορινθίαν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν Καλαβρύτων καὶ τῆς Αἰγιαλείας. Μεσημβρινῶς ταύτης πρὸς τὰ δυσμικὰ τῆς ἐπαρχίας εἶνε τὸ Μαῦρον Ὄρος (Χελυδόρεα, τὰ), ὕψους 1760. Δυτικώτατα δὲ ὄρη χωρίζοντα τὴν ἐπαρχίαν ταύτην

ἀπὸ τῆς τῶν Καλαβρύτων εἶνε ὁ Χελμὸς (Ἀροάνια), ὕψους 1875, ἡ Δουρδουβάνα (Πεντέλεια), ὕψους 2142, καὶ ὁ Σαϊτᾶς, ὕψους 1813.

Πρὸς Μ δὲ ὑψοῦται ἡ Σκίπεζα (Ὀλίγυρτος), ὕψους 1934, ὁ Φαρμακᾶς, ὕψους 1431, τὸ Μεγαλοβοῦνι (Καρνεάτης), ὕψους 1270, ἡ δειρὰς τοῦ Τρητοῦ, ἡ Ἁγία Τριάς, ὕψους 1079, τὸ Κερνίκελο, ὕψους 1048, τὸ Μαυροβοῦνι. Τὰ ὄρη ταῦτα διαχωρίζουσι τὴν Κορινθίαν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Ναυπλίας.

Ἄλλα δὲ ὑψηλὰ ὄρη, ὧν αἱ δειράδες διατέμνουσι τὴν ἐπαρχίαν ἀπὸ Μ πρὸς Β διαχωρίζουσαι ταύτην εἰς κεχωρισμένα λεκανοπέδια εἶνε ὁ Γαυριᾶς, ὕψους 1210, καὶ ἡ Βέσεζα ὕψους 1211, τὰ ὁποῖα μετὰ τῆς πρὸς Δ αὐτῶν κειμένης Ζήρειας σχηματίζουσι τὸ λεκανοπέδιον τῆς Στυμφαλίας καὶ τοῦ Καίσαρι. Πρὸς Α τούτων ὁ Φουκᾶς (Ἀπέσας), ὕψους 873, ἐν τῷ μεταξὺ ὑπάρχοντος τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ. Πρὸς Α τοῦ Φουκᾶ ἡ Παλουκόρραχη ὕψους 703, καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος, ὕψους 575, ἐν τῷ μεταξὺ ὄντος τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Κλεωνῶν. Πρὸς Α τούτων τὰ βουνὰ τῆς Ξυλοκέριζας, τὰ Ὄνεια καλούμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἕτερον λεκανοπέδιον τὸ τοῦ Χιλιομοδίου.

Ἐν τῇ Ἰσθμιακῇ δὲ χώρᾳ ὑπάρχει τὸ Μακρυπλάγι (ἡ Γεράνεια), ὕψους 1370, ὅπερ διαχωρίζει τὴν Κορινθίαν ἀπὸ τῆς Μεγαρίδος.

Ἡ ἐπαρχία Κορινθίας ὡς ἐκ τῆς ὀρεινῆς αὐτῆς φύσεως ἔχει μείζονα τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ ἀφθονίαν ὑδάτων ῥεόντων καὶ στασίμων· κυρίως δὲ ἀφθονοῦσιν ὑδάτων τὰ δυσμικὰ αὐτῆς μέρη. Αἱ κυριώτεραι δὲ πηγαὶ ὑδάτων ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ Μαύρου Ὄρους ἐν δήμῳ Εὐρωστίνης, ἐφ' οὗ ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν τὸ Ζαχολίτικο ποτάμι, τὸ Σκουπέϊκο, καὶ ἡ Φόνισα (Κριός), εἶτα ἐπὶ τῆς Ζήρειας, ἐξ ἧς δέχονται τὰ ὕδατα αἱ λίμναι τοῦ Φενεοῦ καὶ τῆς Στυμφαλίας, καὶ ἐξ ἧς πηγάζει καὶ τὸ Τρικαλίτικο ποτάμι (Σῦς). Ἐκ τοῦ χθαμα-

λωτέρου δὲ ὄρους τῆς Βέσεζας πηγάζει ὁ ποταμὸς τῆς Λέχοβας (Ἐλισσών), καὶ ἐκ τῶν ὀρέων Γαυριᾶ καὶ Μεγαλοβουνίου ὁ Ἀσωπός.

Πεδιάδας ἡ ἐπαρχία Κορινθίας ἔχει πολλάς, ἡ σημαντικωτέρα δὲ πασῶν εἶνε ἡ παραλία χθαμαλὴ τῆς Κορίνθου πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῶν Κεγχρεῶν μέχρι Ξυλοκάστρου εἰς γραμμὴν 36 χιλιομέτρων. Ἡ πεδιὰς αὕτη, ἣν καρποῦνται 3 δῆμοι, ὁ τῆς Κορίνθου, ὁ τῆς Σικυῶνος, καὶ ὁ τῶν Τρικκάλων εἶνε μακρόστενος, πλατυτέρα μὲν πρὸς τὰ ἑῷα αὐτῆς μέρη, ἔνθα περιλαμβάνει καὶ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, στενωτέρα δὲ πρὸς τὰ ἑσπέρια. Τὸ πλατύτερον αὐτῆς τμῆμα ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου μέχρι τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ λέγεται Βόχα. Ἀπὸ τοῦ Ξυλοκάστρου δὲ μέχρι Δερβενίου ὑπάρχει στενὴ παραλία ταινία γῆς χθαμαλή, γεωργουμένη, ἣν καταλείπουσιν οἱ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον πρόβουνοι τῶν ὀρέων, πολυώνυμος οὖσα καθ' ἅπαν αὐτῆς τὸ μῆκος ἀνερχόμενον εἰς 17 χιλιόμετρα.

Πλὴν τῆς πεδιάδος ταύτης ἡ Κορινθία ἔχει εἰς τὴν μεσόγειον αὐτῆς χώραν τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς Στυμφαλίας καὶ τοῦ Φενεοῦ ἐν τοῖς ὁμωνύμοις δήμοις, ἀμφοτέρας κλειστὰς καὶ λιμνογενεῖς, τὴν τοῦ Καίσαρι κλειστὴν ἐν δήμῳ Πελλήνης, τὴν οἰνοφόρον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Φλιασίου πεδίου), τὴν διαρρεομένην ὑπὸ τοῦ Ἀσωποῦ ἐν δήμῳ Νεμέας, τὴν παρακειμένην τοῦ Κουτσομαδίου (Νεμέας), καὶ τὴν τῶν Κλεωνῶν. Πᾶσαι δὲ αἱ πεδιάδες αὗται εἶνε παράλληλοι ἴδια λεκανοπέδια ἀποτελοῦσαι. Πλὴν τούτων δὲ ὑπάρχει ἡ μικρὰ πεδιὰς τοῦ Σοφικοῦ καὶ ἡ τοῦ Ἀγγελοκάστρου ἐν δήμῳ Σολυγείας, καθὼς καὶ αἱ παράλιαι τοῦ Σχοίνου καὶ τοῦ Σουσακίου ἐν δήμῳ Περαχώρας.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορινθίας ἴδιον τμῆμα ἀποτελεῖ, ὡς προερρέθη ἡ ἀμφιθάλασσος Ἰσθμιακὴ χώρα, ἡ βρεχομένη ὑπό τε τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἥτις περιλαμβάνει τὸν κυρίως Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου τὸν ἀποτελοῦντα τὸ στενώτατον ταύτης μέρος, δι' οὗ ἑνοῦται πρὸς τὴν Πελοπόννησον, καὶ πᾶσαν τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρους Μακρυπλάγι (Γερανείας), τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ πλατύτατον μέρος τὸ ἑνούμενον μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἐκ τῆς Ἰσθμιακῆς χώρας ἡ ἐπαρχία Κορινθίας κατέχει τὸ δυτικὸν τμῆμα, τὸ καὶ μεγαλείτερον, ὑπολειπομένου μικροῦ τμήματος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μεγαρίδος, ἀνηκούσης εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Τμῆμα μικρὸν τῆς Ἰσθμιακῆς χώρας διῆκον πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον σχηματίζει χερσόνησον, καταλήγουσαν εἰς τὴν ὀξεῖαν ἄκραν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἢ τοῦ Ἡραίου τῶν ἀρχαίων, καὶ διαιροῦσαν τὸν εὐρὺν μυχὸν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς δύο, εἰς τὸν κόλπον τῆς Λιβαδόστρας ἢ Ἀλκυονίδος θαλάσσης, καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Λεχαίου.

Ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου, περιώνυμος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ διὰ τοὺς τελουμένους ἐπ' αὐτοῦ ἀγῶνας, εἶνε λαιμὸς γῆς στενὸς καὶ χθαμαλὸς πολλαχοῦ, πλάτους 6 χιλιομέτρων κατὰ τὸ στενώτατον αὐτοῦ τμῆμα. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ὠνομάσθη Ἑξαμίλιον, ὀνομασία, ἥτις διετηρήθη μέχρι σήμερον, διότι ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶχε μόνον 6 μιλίων πλάτος. Τὸ ὕψος τοῦ Ἰσθμοῦ εἶνε ποικίλον, διότι διαχωρίζεται ὑπὸ ὑψωμάτων καὶ κοιλωμάτων· τὸ μέγιστον ὕψος ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς διώρυγος εἶνε 80 μέτρων, μεσημβρινώτερον δ' ὁ Ἰσθμὸς μεταξὺ Κεγχρεῶν καὶ νέας Κορίνθου ὑψοῦται μέχρις 130 μέτρων. Τὸ πρὸς Μ τοῦ Ἰσθμοῦ χωρίον Ξυλοκέριζα κεῖται εἰς ὕψος 100 μέτρων, τὸ χωρίον δ' Ἑξαμίλια εἰς 80.

Ἡ ἐπαρχία Κορινθίας ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Νέαν Κόρινθον, καὶ πληθυσμὸν 48.488· ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς 11 δήμους τοὺς ἑξῆς κατὰ τάξιν πληθυσμοῦ 1) Κορίνθου, 2) Τρικάλων, 3) Εὐρωστίνης, 4) Σικυῶνος, 5) Στυμφαλίας, 6) Φενεοῦ, 7) Νεμέας, 8) Πελλήνης, 9) Κλεωνῶν, 10) Σολυγείας, 11) Περαχώρας.

Ἐκ τῶν δήμων δὲ τούτων ὁ τῆς Κορίνθου, Σικυῶνος, Τρικάλων, Εὐρωστίνης, Περαχώρας καὶ Σολυγείας εἶνε παράλιοι,

οἱ δύο δὲ τελευταῖοι καὶ ἀμφιθάλασσοι· οἱ δῆμοι δὲ Κλεωνῶν Νεμέας, Πελλήνης, Στυμφαλίας καὶ Φενεοῦ μεσόγειοι.

Ἐκκλησιαστικῶς ἡ ἐπαρχία Κορινθίας διοικεῖται ὑπὸ ἀρχιεπισκόπου ἑδρεύοντος ἐν Κορίνθῳ καὶ ἔχοντος τὸν τίτλον «Ἀρχιεπισκόπου Κορινθίας».

Τὰ προϊόντα τῆς ἐπαρχίας εἶνε ποικίλα, κυριώτατον τούτων εἶνε ἡ σταφίς, ἧς πατρὶς θεωρεῖται ἡ Κορινθία, δοῦσα αὐτῇ καὶ τὸ ὄνομα κορινθιακή, καλλιεργουμένη κυρίως καθ' ἅπασαν τὴν παραλίαν πεδιάδα τῆς Κορίνθου, καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ταύτην διαρρεόντων κατὰ πλάτος ποταμίων. Ἡ παραγωγὴ τῆς σταφίδος δι' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας ἀνῆλθε τῷ 1880 εἰς 9,319,500 λίτρας. Ὁ καπνὸς δὲν καλλιεργεῖται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἢ κατ' ἐλάχιστον ποσόν· ἡ παραγωγή του ἀνῆλθε τῷ 1885 εἰς4,000 ὀκάδας. Ἡ παραγωγὴ ἐπίσης τῶν δασικῶν προϊόντων δὲν εἶνε σημαντική· ἡ ἀξία τῆς οἰκοδομησίμου ξυλείας ἐν γένει ἀνῆλθε τῷ 1882 εἰς 15,587 δραχ. ἡ τῆς ξυλείας τῶν μηχανῶν καὶ σκευῶν κτλ. εἰς 3,313, ἡ τῶν ἀνθράκων εἰς 6,161, ἡ τοῦ ἀσβέστου εἰς 18,420 καὶ ἡ τῶν δεψικῶν ὑλῶν εἰς 7,239. Τρία δὲ μέγιστα τεχνικὰ ἔργα τελούμενα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, τῇ λίαν εὐφόρῳ καὶ εὐκάρπῳ, θέλουσιν ἐπιφέρει μεγίστην εἰς αὐτὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον, ἡ ἕνωσις τῆς ἐπαρχίας διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Τριπόλεως καὶ τῶν Πατρῶν, ἡ διῶρυξ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, καὶ ἡ ἄρδευσις τῆς πεδιάδος τοῦ Ἁγ. Γεωργίου (Φλιασίου πεδίου), καὶ μέρους τῆς Κορινθιακῆς διὰ τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας.

Ἡ συγκοινωνία τῆς ἐπαρχίας μετὰ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν, καὶ τῶν δήμων αὐτῆς πρὸς ἀλλήλους εἶνε ἐλλιπής· διότι μόνον οἱ παράλιοι δῆμοι συνδέονται πρὸς ἀλλήλους καὶ μετὰ τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Κορίνθου - Κιάτου, μήκους 16,435, ἥτις προεκτείνεται μέχρι Ξυλοκάστρου. Ἐκ τῶν μεσογείων δὲ δήμων ἑνοῦται μετὰ

τῆς πρωτευούσης Κορίνθου ὁ δῆμος Κλεωνῶν διερχομένης δι' αὐτοῦ τῆς ὁδοῦ Κορίνθου - Ἄργους, μήκους 46,940 χιλιομέτρων, καὶ ὁ τῆς Νεμέας, συνδεθεὶς μετὰ τῶν Δερβενακίων δι' ὁδοῦ μήκους 14,000. Ὑπάρχει δὲ ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἀπὸ Κορίνθου εἰς Καλαμάκιον μήκους 9,630, ἀπὸ Κορίνθου εἰς Πέντε-Σκοῦφι μήκους 7,523 (Δῆμος Κορίνθου), καὶ ἀπὸ Πέντε Σκοῦφι εἰς Χιλιομόδι, πρωτεύουσαν δήμου Κλεωνῶν, μηκους 8,900. Οἱ λοιποὶ δὲ δῆμοι στεροῦνται τοῦ ἀγαθοῦ τῆς δι' ἁμαξῶν συγκοινωνίας, διατελοῦντες μεμονωμένοι ἐντὸς τῶν λεκανοπεδίων των, καὶ συγκοινωνοῦντες δι' ἀτραπῶν βατῶν εἰς ὑποζύγια. Ἀλλὰ καὶ οἱ παράλιοι δῆμοι Σικυῶνος καὶ Τρικάλων μικρὸν ὠφελοῦνται ἐκ τῆς παραλίας ὁδοῦ Κορίνθου - Κιάτου, διότι αὕτη διέρχεται μόνον τὰ βόρεια παράλια αὐτῶν ἄκρα, συνδέουσα τὰς πρωτευούσας, πᾶσα δὲ ἡ μεσόγειος αὐτῶν χώρα, πολυώρου μήκους, μένει ἐν τῇ πρωτογόνῳ αὐτῆς καταστάσει.

Ἡ φόρτωσις τῆς σταφίδος ἐν τοῖς δήμοις Σικυῶνος Τρικάλων καὶ Εὐρωστίνης γίνεται ἐκ τῶν ἀλιμένων παραλίων ἑκάστου τούτων, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἀποθῆκαι, προσεγγιζόντων ἐν ὥρᾳ γαλήνης ἱστιοφόρων μικρῶν πλοίων, ἅτινα μεταφέρουσιν αὐτὴν ἐντὸς ξυλίνων κιβωτίων εἰς Πάτρας· σχεδὸν ἕκαστον τῶν παραλίων χωρίων τῶν δήμων τούτων ἔχει ἀποθήκην ἐπιθαλάσσιον μετὰ ξυλίνης ἀποβάθρας, ἐξ ἧς γίνεται ἡ φόρτωσις· ἡ τοιαύτη δὲ μεταφορὰ τῆς σταφίδος εἰς Πάτρας κέντρου ἀγορᾶς τοῦ προϊόντος τούτου μετὰ τὴν περάτωσιν τοῦ σιδηροδρόμου Κορίνθου-Πατρῶν θέλει παύσει

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἡ σημερινὴ ἐπαρχία τῆς Κορινθίας περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν **Κορινθίαν**, ἥτις ἐξετείνετο πρὸς Δ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Νεμέας, νῦν τοῦ Κουτσομαδιοῦ· πρὸς Μ δὲ τὰ ὅρια αὐτῆς ἠκολούθουν γραμμὴν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀπέσα, τοῦ νῦν Φουκᾶ, καὶ διερχομένην πρὸς Β τοῦ λε-

κανοπεδίου Κλεωνῶν μέχρι τῆς Παλουκορράχης, ἐντεῦθεν δὲ κατερχομένην μέχρι τοῦ ὄρους τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, τοῦ πρὸς Δ τοῦ Ἁγινόρους, πρὸς Α τῆς πεδιάδος τῶν Κλεωνῶν κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ὑδάτων. Ἐκ τοῦ Προφήτου δὲ Ἠλιοῦ διήρχετο τὰ ὄρη Κερνίκελο, Τραπεζόνα, Μαυροβοῦνι, καὶ κατέληγεν εἰς τὸ Σπείραιον ἀκρωτήριον. Πρὸς Β δὲ περιελάμβανε μέρος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τὴν Ἰσθμιακὴν χώραν μέχρι Γερανείας· πρὸς Α ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Ἀλλὰ πλὴν τῆς περιοχῆς ταύτης τῆς ἀρχαίας Κορινθίας ἡ σημερινὴ ἐπαρχία περιλαμβάνει καὶ τὰς χώρας τῆς **Σικυωνέας**, τῆς **Φλιασίας**, τῶν **Κλεωνῶν**, τῆς **Στυμφάλου**, τοῦ **Φενεοῦ**, τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς **Πελλήνης** καὶ μικρὸν μέρος τοῦ βορείου τμήματος τῆς **Ἐπιδαυρίας**, καὶ μέρος τῆς **Ἀχαΐας**.

ΔΗΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Κάτοικοι 7,585, δημόται 7,642.

Ὁ δῆμος Κορίνθου, ἐν ᾧ κεῖται ἥ τε Παλαιὰ καὶ Νέα Κόρινθος, εἶνε πεδινὸς καὶ παράλιος, περιλαμβάνει δὲ τὸ μεῖζον τμῆμα τῆς πεδιάδος τῆς Κορίνθου ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ. Ἔχει ὅρια δὲ πρὸς Β μὲν τὸν δῆμον Περαχώρας καὶ τὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἰδίως δὲ τὴν θάλασσαν τοῦ Λεχαίου, πρὸς Δ τὸν δῆμον Σικυῶνος, πρὸς Μ τοὺς δήμους Νεμέας καὶ Κλεωνῶν, καὶ πρὸς Α τὸν Κεγχρεάτην κόλπον.

Ὄρη σημαντικὰ ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ὑψοῦνται τὰ τῆς Ξυλοκέριζας (Ὄνεια), ὕψους 582, εὐθὺς πρὸς Μ τοῦ Ἰσθμοῦ κείμενα, ὧν δειρὰς χθαμαλὴ διήκουσα πρὸς Α καταλήγει εἰς τὸν Κεγχρεάτην κόλπον, μικρὰν πρὸς τὴν θάλασσαν καταλείπουσα δίοδον. Βορειοδυτικῶς τῶν Ὀνείων ὑψοῦται βουνὸς κωνοειδὴς ὁ Ἀκροκόρινθος, διάσημος ἐν τῇ μυθολογίᾳ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νέᾳ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τῶν Ὀνείων ὀρέων καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου διέρχεται ἡ συντομω-

τέρα καὶ εὐκολωτέρα ὁδὸς πρὸς τὴν Πελοπόννησον τῶν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κατερχομένων. Πρὸς Μ δὲ τοῦ Ἀκροκορίνθου κεῖται ὑψηλὸς βουνὸς ἡ Παλουκόρραχη[1], ὕψους 703, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ναὸς Προφήτου Ἠλιοῦ· ὁ βουνὸς οὗτος μετὰ τῶν Ὀνείων ὀρέων διαχωρίζει τὸν δῆμον Κορίνθου ἀπὸ τοῦ τῶν Κλεωνῶν.

Ἡ πεδιὰς τοῦ δήμου τούτου πᾶσα παραλία, μέρος οὖσα τῆς παραλίας πεδιάδος τῆς Κορίνθου, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα εἶνε ὑψηλοτέρα καὶ ἐντελῶς ἄδενδρος καὶ ἄνυδρος, καλλιεργουμένη ἀποκλειστικῶς πρὸς δημητριακοὺς καρπούς. Μόνον δὲ παρὰ τὰς Κεγχρεὰς καὶ περὶ τὰ χωρία Ἑξαμίλιον καὶ Ξυλοκέριζα ὑπάρχουσί τινες ἀμπελοφυτεῖαι. Σύδενδρον δὲ ἐξ ἐλαιώνων καὶ κατάφυτον ἐξ ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶν εἶνε τὸ πρὸς Δ τῆς Κορίνθου χθαμαλὸν τμῆμα, ὅπερ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Λογγοποτάμου μέχρι τοῦ Ἀσωποῦ, ἢ μᾶλλον μέχρι τοῦ χωρίου τοῦ Βέλλου, καλεῖται περιληπτικῶς *Βόχα*. Ἐν ταύτῃ δὲ κεῖνται τὰ ἡμίση τῶν χωρίων τοῦ δήμου, ὧν οἱ κάτοικοι Βοχαῖται συλλήβδην καλούμενοι ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς σταφίδος, τῶν ἐλαιῶν καὶ τῶν ἀμπέλων. Τὴν Βόχαν διατέμνουσι τὰ χειμαρρώδη ποτάμια τοῦ Λογγοποτάμου, τὸ ῥυάκιον τοῦ Ζαπαντιοῦ, τὸ ποτάμιον τοῦ Κουτσομαδιοῦ (Νεμέας), καὶ ὁ Ἀσωπός.

Ὁ δῆμος Κορίνθου εἶνε Β΄ τάξεως· ἔχει κατοίκους 7585 καὶ δημότας 7642, πρωτεύουσαν δὲ τὴν Νέαν Κόρινθον, ὁρισθεῖσαν τοιαύτην ἐν ἔτει 1859, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη ἡ προσωνυμία Νέα πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου, κειμένης ἐπὶ τοῦ βορείου κλίτους τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἥτις κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ ἐν ἔτει 1858. Ἡ Νέα Κόρινθος εἶνε ἐπιθαλάσσιος, κειμένη πρὸς Μ τοῦ κόλπου τοῦ Λεχαίου εἰς θέσιν καλουμένην *Σχοινιὰν* (ὁ Σχοινιὰς), ἀπέναντι τοῦ Λουτρακίου κειμένου εἰς τὴν βορείαν παραλίαν τοῦ ὁμωνύμου κόλπου ἐξ οὗ ἀπέχει 3 μίλια διὰ θαλάσσης καὶ 4 διὰ ξηρᾶς. Ἡ Νέα Κόρινθος στερεῖται λιμένος· ἀλλὰ μετὰ τὴν κτίσιν αὐτῆς κατεσκευάσθη μακρὸς κυματοθραύστης πρὸς ἀσφάλειαν τῶν προσ-

ορμιζομένων πλοίων καὶ ἀτμοπλοίων ἐκ τῶν κυμάτων τοῦ ἀναπεπταμένου βορειοδυτικῶς κόλπου.

Ἡ Νέα Κόρινθος, εἰς ἣν μετῳκίσθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου καὶ τῶν Ἑξαμιλίων μετὰ τὸν σεισμόν, ἐκτίσθη δυνάμει νόμου τῆς 10 Μαΐου 1858 ἀπ' ἀρχῆς ἐπὶ σχεδίου κανονικοῦ μετ' εὐθυγράμμων ὁδῶν καὶ πλατειῶν· αἱ οἰκίαι αὐτῆς εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μονώροφοι, ὑπάρχουσι δὲ καὶ πολλαὶ μεγάλαι. Ἐν αὐτῇ τὰ καταστήματα πάντα τῶν δημοσίων ἀρχῶν εὑρίσκονται συγκεντρωμένα ἐν ἑνὶ δημοσίῳ κτιρίῳ. Ἡ πόλις ἔχουσα ἤδη περίπου χιλίας οἰκίας καὶ κατοίκους 2,619 ὁσημέραι ἐξωραΐζεται, κατασκευαζομένων νέων οἰκιῶν πολυτελῶν. Ἡ πόλις ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων.

Ἡ Νέα Κόρινθος ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως αὐτῆς καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν - Κορίνθου - Ναυπλίου συγκοινωνεῖ σχεδὸν καθ' ἑκάστην μετὰ τῶν Πατρῶν καὶ ἄλλων μερῶν· δι' αὐτῆς δὲ διέρχονται καὶ πάντες οἱ διὰ τῆς ὁδοῦ Βρινδισίου μεταβαίνοντες ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς Εὐρώπην ἢ τἀνάπαλιν, καὶ θέλοντες ν' ἀποφύγωσι τὸν μακρὸν περίπλουν τῆς Πελοποννήσου.

Μεσημβρινοδυτικῶς τῆς Νέας Κορίνθου εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ ταύτης 4 χιλιομέτρων ὑψοῦται ὁ Ἀκροκόρινθος, κῶνος ἀπότομος καὶ ὑψηλὸς 575 μέτρα, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἡ ἀκρόπολις τῆς ὑπὸ τὰς ὑπωρείας αὐτοῦ ἀρχαίας Κορίνθου. Ἡ ἀκρόπολις αὕτη ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, προπύργιον οὖσα καὶ σκοπιὰ τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῶν διὰ ξηρᾶς ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπιδρομῶν, διασώζει ἔτι καταφανῆ τὰ ἴχνη ὅλων τῶν περιόδων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, διατηρήσασα τὴν στρατηγηματικὴν αὐτῆς ἀξίαν καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον αὐτῶν. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου μεγίστην ἔχοντος περιφέρειαν ὑπάρχουσιν ἴχνη τουρκικοῦ χωρίου καὶ τζαμίου. Πανταχοῦ ὁ μέγας χῶρος τοῦ φρουρίου διακόπτεται ὑπὸ ἐπάλξεων καὶ πύργων καὶ ὑπογείων διόδων καὶ θολωτῶν θυρῶν καὶ δεξαμενῶν καὶ πολλῶν φρεάτων εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων εἰργάσθησαν γενεαὶ ὁλόκληροι. Μικρὸν βορειανατολικῶς ὑπὸ τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ φρουρίου, ἐφ' ἧς ὑπάρχουσιν ἐρείπια ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, κεῖται ὑπόγειος δεξαμενὴ ὕδατος εἰς ἣν κατέρχονται δι' ὀπῆς ἐν εἴδει στομίου φρέατος, διαρκῶς οὖσα πλήρης, οὐδέποτε δὲ στειρεύουσα ἢ αὐξάνουσα ἢ ἐλαττουμένη κατὰ τὸ λέγειν τῶν κατοίκων, ἣν καλοῦσι *Δραγονέραν*, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαιολογοῦντες θεωροῦσιν ὡς τὴν ἀρχαίαν πηγὴν τῆς Πειρήνης. Σήμερον ἐφ' ὅλης τὰς εὐρείας περιοχῆς τοῦ φρουρίου ἐπικάθεται ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ ἐρήμωσις· ἐπί τινων τηλεβόλων ἐνετικῶν, σωζομένων ἔτι ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, εἶνε ἐγκεχαραγμένον τὸ ἔτος 1680.

Ἀπὸ τοῦ Στράβωνος, ὁ ὁποῖος ἐχάραξε δι' ὀλίγων γραμμῶν, ἰδίοις ὄμμασιν ἰδών, τὸ ἀπὸ τοῦ Ἀκροκορίνθου φαινόμενον μαγευτικὸν πανόραμα, πάντες οἱ περιηγηταὶ εἰκονίζουσι διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων τὴν ἐξαισίαν καὶ δυσαπάλλακτον ἀπέραντον θέαν, τὴν ἐκτυλισσομένην πέριξ εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ φρουρίου ἱστάμενον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἔκφρασιν περιηγητοῦ τινος τῆς Ἑλλάδος μᾶλλον ἥρμοζε διὰ φωλεὰς ἀετῶν. Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀκροκορίνθου φαίνεται πρὸς Β ὁ Ἑλικών, ὁ Παρνασὸς καὶ ἡ θάλασσα τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς Μ ἡ πεδιὰς τῶν Κλεωνῶν καὶ τὰ ὄρη τῆς Ἀργολικῆς, ὧν προεξέχει τὸ Ἀραχναῖον, πρὸς Α ὁ Σαρωνικὸς κόλπος μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἐσπαρμένων νήσων, τὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς, ὁ Παρθενών, ὁ Λυκαβηττός, πᾶσα ἡ Κορινθιακὴ πεδιάς, ὁ δῆμος Σικυῶνος, ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου, ἡ κορυφὴ τῆς Ζήρεις καὶ πλεῖσται κορυφαὶ ὀρέων ἄλλων τῆς Κορινθίας.

Εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἔχον τὴν εἴσοδον πρὸς Μ ἀνέρχεταί τις καὶ ἔφιππος· ἄγει δὲ πρὸς αὐτὸ μία μόνη ὁδός, ἧς μικρὸν τμῆμα εἶνε καὶ λιθόστρωτον. Παρὰ τὴν εἴσοδον ἡ ὁδὸς διεκόπτετο ὑπὸ βαθείας τάφρου, ἐφ' ἧς ἐζευγνύετο κινητὴ γέφυρα, ἤδη δὲ ὑπάρχει διαρκὴς ξυλίνη.

Πρὸς Μ τοῦ Ἀκροκορίνθου ὑψοῦται ὀξεῖα ἀπόκρημνος κορυφὴ προβούνου τοῦ Ἀκροκορίνθου, χθαμαλωτέρα τούτου, ἐφ' ἧς κεῖται μικρὸν φρούριον, προχείρου κατασκευῆς, ἔχον πρὸς Α εἴσοδον ἀπόκρημνον καὶ ἐπικινδυνωδεστάτην, καλούμενον

Πέντε Σκοῦφι (τὸ) κατὰ παραφθορὰν τῆς γαλλικῆς ὀνομασίας Mont - Esquiou, δι' ἧς ὠνόμασε τοῦτο ὁ πρῶτος οἰκοδομήσας Γουλιέλμος Γοδοφρέδος[2].

Ὑπὸ τὸν Ἀκροκόρινθον πρὸς Β κεῖται ἡ *Παλαιὰ Κόρινθος* κατέχουσα τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Κορίνθου· εἶνε χωρίον πενιχρόν, οἰκούμενον ὑπὸ 606 κατοίκων, πρῴην πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ δήμου, διασῷζον ἔτι τὰ ἴχνη τῆς ἐκ τοῦ σεισμοῦ καταστροφῆς. Ἐν τούτῳ σώζονται ὄρθιοι 7 μονόλιθοι στῦλοι δωρικοὶ ἀρχαιοτάτου ναοῦ. Τὸ χωρίον ἔχει ἄφθονον ὕδωρ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας δὲ περιεβάλλετο καὶ ὑπὸ τείχους.

Ἐκ τῶν λοιπῶν χωρίων τοῦ δήμου δύο τὰ Ἑξαμίλια καὶ ἡ Ξυλοκέριζα κεῖνται πρὸς Μ τῆς Κορίνθου. Τὰ Ἑξαμίλια (κάτ. 353) ἐκλήθησαν οὕτω διότι ἦσαν τὸ κυριώτατον χωρίον τοῦ Ἰσθμοῦ, καλουμένου Ἑξαμιλίου. Ἡ *Ξυλοκέριζα* (κάτ. 127) κεῖται εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τῶν Ὀνείων ὀρέων, ἐξ ἧς καλοῦνται ταῦτα σήμερον Βουνὰ τῆς Ξυλοκέριζας. Χωρίδιον ἐξ ὀλίγων οἰκιῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κεχριαὶς* ἐσχηματίσθη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ μικροῦ αὐλῶνος τῶν ἀρχαίων Κεγχρεῶν ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ αὐτόθι ἐκβάλλοντος ῥεύματος. Ἐνταῦθα δ' ἐκρέουσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ θερμὰ ὕδατα *Λουτρὸν τῆς Ἑλένης* καλούμενα καὶ μνημονευόμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ δήμου κεῖνται πάντα πρὸς Δ ἐν τῇ πεδιάδι τῇ Κορινθιακῇ. Ἐκ τούτων τινὰ εἶνε νέα κτισθέντα ἐκ συνοικισμῶν οἰκογενειῶν ἐλθουσῶν ἐξ ἄλλων δήμων. Ἐκ τούτων Βοχαΐτικα εἶνε τὰ χωρία *Περιγιάλι* (κάτ. 218), *Ἀζίζι* (κάτ. 108), *Ἄσου* (κάτ. 353), *Χασὰν Ἀγᾶ* (κάτ. 225), *Χατζῆ Μουσταφᾶ* (κάτ. 90), *Ἰμπραὴμ Μπεη* (κάτ. 286), *Βραχάτι* (κάτ. 303), *Τρανὸ Ζευγολατειό* (κάτ. 684) τὸ μεγαλείτερον τῶν χωρίων τοῦ δήμου, *Κοκῶνι* (κάτ. 224), *Μπολάτι* (κάτ. 183), *Πουλίτσα* (κάτ. 153). Ἀπώτερον τῶν χωρίων εἶνε τὸ τοῦ *Βέλλου* (κάτ. 417) παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμόν, ἐφ' οὗ παρὰ τὸ χωρίον εἶνε ἐζευγμένη ἀξία λόγου γέφυρα ἀψιδωτή, τουρκικῆς κατασκευῆς, ἐφ' ἧς διήρχετο ἡ παλαιοτέρα ὁδὸς πρὸς τὸ Βασιλικὸ τῆς Σικυῶνος. Σήμερον ἀπὸ Κορίνθου

μέχρι Βέλλου φέρει ἁμαξιτὸς ὁδός, ἥτις μέχρι τοῦ Κοκῶνι εἶνε ἡ δημοσία ἐθνικὴ Κορίνθου-Κιάτου.

Πάντα τὰ χωρία ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βόχας· ὑπάρχουσι δὲ πολλαχοῦ καὶ ἄλλοι μικροὶ συνοικισμοὶ γεωργῶν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, μὴ θεωρούμενοι ἔτι ὡς χωρία ἕνεκα τῶν εὐαρίθμων οἰκιῶν. Τὰ λοιπὰ χωρία, τὰ ἐκτὸς τῆς Βόχας, εἶνε πρὸς Μ τοῦ χωρίου Ἄσου τὸ *Χαλκὶ* (κάτ. 164) καὶ *Σουλινάρι* (κάτ. 86), ἀμφότερα καλούμενα *Ζαπάντι*[3], ἐξ ὧν κατέρχεται πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ὁ ὁμώνυμος ῥύαξ τοῦ Ζαπαντιοῦ. Ἡ ἐκ τῶν σταφιδαμπελώνων τῶν χωρίων τούτων παραγομένη σταφὶς θεωρεῖται ἡ ἀρίστη τῆς Κορινθίας. Ἄλλα χωρία εἶνε τὸ *Λιμοχῶρι* (κάτ. 75), *Ταρσινὰ* (κάτ. 145), *Τρικαλίτικα* ἢ *Νεράντζα* (κάτ. 136).

Πολλὰ τῶν ὀνομάτων τῶν εἰρημένων χωρίων καταδεικνύουσιν ὅτι τὰ χωρία εἰς ἃ ἀναφέρονται ἦσαν τιμάρια ἰσχυρῶν γαιοκτημόνων Τούρκων, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ εἰς ἄλλων ἐπαρχιῶν χωρία.

Ὁ δῆμος πλὴν τῶν χωρίων Σουλιναρίου, Λιμοχωρίου, Νεράντζας καὶ Νέας Κορίνθου, κατοικεῖται ὑπὸ Ἀλβανῶν.

Τὰ προϊόντα τοῦ δήμου εἶνε σῖτος 30,235 κοιλά, κριθὴ 21,655 κοιλά, κύαμοι 8,000 ὀκάδες, λαθούρια 5,000, οἶνος 1,219,375, σταφὶς 1,184,500 λίτραι, ἔλαιον 366,330.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ὁ σημερινὸς δῆμος τῆς Κορίνθου περιλαμβάνει μικρὸν τμῆμα τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας Κορίνθου καὶ μέρος τῆς Σικυωνίας, τὸ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Νεμέας καὶ Ἀσωποῦ, ὅπερ ἀνῆκε τῇ Σικυωνίᾳ. Ἐκ τῶν περὶ τούτων γεωγραφουμένων ἐν τῷ δήμῳ κεῖται ἡ ἀρχαία **Κόρινθος**, ἐν ᾗ θέσει νῦν τὸ χωρίον τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου· ἐνταῦθα δ' ἔκειτο πρὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐν τῇ ὁδῷ ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ πρὸς τὴν πόλιν τὸ ἄλσος **Κράνειον.**

Ἐκ τῶν τριῶν λιμένων τῆς ἀρχαίας Κορίνθου τοῦ **Λε-**

χαίου, εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τοῦ **Σχοινοῦντος** καὶ τῶν **Κεγχρεῶν** εἰς τὸν Σαρωνικὸν ἐν τῷ σημερινῷ δήμῳ περιλαμβάνονται μόνον ὁ τοῦ Λεχαίου καὶ τῶν Κεγχρεῶν.

Τὸ Λέχαιον κεῖται πρὸς Β τῆς ἀρχαίας Κορίνθου μεθ' ἧς συνεδέετο διὰ μακρῶν τειχῶν 12 σταδίων (2219 μέτρων), ἀπόστασις, ἥτις συμπίπτει πρὸς τὴν σημερινὴν (Στράβ. Η,380). Ὁ λιμὴν οὗτος τῶν ἀρχαίων Κορινθίων εἶνε τεχνητός, ἀνασκαφεὶς ἐσωτερικῶς εἰς τὴν ξηράν, καὶ εἶτα συνδεθεὶς διὰ διώρυγος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἔτι καὶ νῦν δὲ φαίνονται αἱ ἐκχωματώσεις ἐν τοῖς πέριξ, ἔχουσαι ὕψος πολλαχοῦ μέχρι 10 μέτρων, αἵτινες πιθανῶς νὰ προῆλθον καὶ ἐκ μεταγενεστέρων καθαρισμῶν τοῦ λιμένος. (B.Gerster, L'Isthme de Corinthe, 226). Ἐκ τῆς Νέας Κορίνθου ὁ λιμὴν οὗτος ἀπέχει 5 χιλιόμετρα.

Ὁ λιμὴν τῶν Κεγχρεῶν μετὰ ὁμωνύμου κώμης ἔκειτο πρὸς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ἔνθα νῦν ἡ θέσις Κεχριαίς, ἥτις διεφύλαξε τὸ ἀρχαῖον ὄνομα. Αὐτόθι ὑπὸ τὴν θάλασσαν φαίνεται ἔτι ὁ κυματοθραύστης βραχίων, δι' οὗ περιωρίζετο τὸ ἀναπεπταμένον τοῦ κόλπου καὶ καθίστατο ἐπιτήδειος πρὸς ἀγκυροβολίαν τῶν πλοίων. Εἰς τὸν λιμένα τοῦτον κατέπλεον τὰ πλοῖα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Φοινίκης, εἰς τὸ Λέχαιον δὲ τὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Δύσεως ἐν γένει. Κατὰ Στράβωνα (Η, 380) ἀπεῖχον τῆς Κορίνθου αἱ **Κεγχρεαὶ** κώμη καὶ λιμὴν 70 σταδίους (12.947 μέτρα), ἡ δὲ ἀπόστασις αὕτη εἶνε ἀκριβής. Παρὰ τὰς Κεγχρεάς, ἐξ ὧν καὶ ὁ κόλπος ἐκλήθη **Κεγχρεάτης** ([Σκύμνος] 509), ὑπῆρχον θερμὰ λουτρὰ καταρρέοντα εἰς τὴν θάλασσαν **Λουτρὸν τῆς Ἑλένης** καλούμενα (Παυσ. 2.2,3), μέχρι σήμερον μὴ ἐκλιπόντα.

Ὁ ἕτερος τῶν λιμένων, ὁ **Σχοινοῦς**, νῦν Καλαμάκιον, ἐξ οὗ ἀρχὴν εἶχεν ὁ **Διόλκος**, οὕτω καλουμένης τῆς ὁδοῦ δι' ἧς ὑπερίσθμιζον τὰ πλοῖα ἀπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου εἰς τὸν Κορινθιακόν, περιλαμβάνεται σήμερον εἰς τὸν δῆμον Περαχώρας.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονευομένων ὀρέων τῆς Κο-

ρινθίας ἐν τῷ δήμῳ Κορίνθου κεῖται ὁ **Ἀκροκόρινθος** ἔνθα ἡ **πηγὴ τῆς Πειρήνης** παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βελλερεφόντης συνέλαβε τὸν Πήγασον. Ἐπὶ Παυσανίου (2.3,2) φαίνεται διημφισβητεῖτο ἡ ἀληθὴς Πειρήνη· διότι γράφει ὅτι ἄλλοι μὲν ὠνόμαζον Πειρήνην πηγὴν κειμένην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ τῆς ἀγορᾶς τῆς Κορίνθου εἰς τὸ Λέχαιον, ἄλλοι δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου (2.5,1). Ὁ Παυσανίας (2.4,5) μνημονεύει καὶ πηγῆς **Λέρνης** πλησίον τοῦ θεάτρου.

Ἐν τῷ δήμῳ περιλαμβάνονται καὶ τὰ **Ὄνεια** ὄρη (Βουνὰ τῆς Ξυλοκέριζας). Ὁ Πολύαινος (Στρ.2.3) ὀνομάζει ταῦτα εἰς ἑνικὸν ἀριθμὸν **Ὄνειον** ὄρος. Ὡσαύτως ἐν τῷ δήμῳ περιλαμβάνεται καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ **Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου**, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες τῶν Ἰσθμίων.

Ὁ ἱστορικὸς Ῥωμαῖος Αὐρήλιος Βίκτωρ (de viribus illustr. 60) ἀναφέρει ἐν τῷ Ἰσθμῷ θέσιν **Λευκοπέτραν**, ἐν ᾗ συνέβη ἡ μάχη καθ' ἣν οἱ Ῥωμαῖοι στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Μομμίου κατέστρεψαν τὴν ἑλληνικὴν αὐτονομίαν. Τίς ἡ θέσις αὕτη ἄγνωστον· θεωρεῖται δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο Λευκοπέτρα ἐσφαλμένον. (Curtius, Pelopon. Τόμ. Β', σελ. 591).

ΔΗΜΟΣ ΣΙΚΥΩΝΟΣ

Κάτοικοι 5,438, δημόται 5,460.

Ὁ δῆμος Σικυῶνος ἔχει ὅρια πρὸς Β τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, πρὸς Δ τοὺς δήμους Τρικάλων καὶ Πελλήνης, πρὸς Μ τὸν δῆμον ὡσαύτως τῆς Πελλήνης καὶ τῆς Νεμέας, μεταξὺ τῶν ὁποίων χωρεῖ μεσημβρινὴ τοῦ δήμου προέκτασις μέχρι τοῦ ὄρους Βέσεζα, καὶ ΜΑ τὸν δῆμον Κορίνθου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τοῦ Ἀσωποῦ.

Τοιαύτην ἔχων τὴν γεωγραφικὴν θέσιν κατέχει καὶ οὗτος μέγα μέρος τῆς παραλίας πεδιάδος τῆς Κορίνθου, ἀρδευομένης ὑπὸ τοῦ ποταμίου τῆς Λέχοβας, τοῦ Ἐλισσῶνος τῶν ἀρχαίων, πηγάζοντος ἐκ τοῦ ὄρους Βέσεζα παρὰ τὴν Μονὴν τῆς Λέχοβας, καὶ ἐκβάλλοντος εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὴν πολί-

χνην τοῦ Κιάτου. Τὴν πεδιάδα τῆς Σικυῶνος διαρρέει καὶ τὸ ποτάμιον τοῦ Λαλιώτη (ὁ Σελλήεις), πηγάζον ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Μπάλτσαν ὄρους.

Ἡ ἐν γένει φυσικὴ κατάστασις τοῦ δήμου εἶνε ἥμερος, μόνον εἰς τὰ παρὰ τὴν Βέσεζαν μεσόγεια μέρη, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ Ἀσωποῦ καὶ Ἑλισσῶνος τμήματι ἐκτείνεται χώρα τραχεῖα, ὀρεινή, κατακεκομμένη εἰς ἀποτόμους βουνούς, ἀλλ' ἡ πρὸς Β χώρα εἶνε ὁμαλή, ἀποτελουμένη ἐξ ὀροπεδίων καὶ χθαμαλῶν λόφων καὶ ἐκ τῆς παραλίας πεδιάδος ἐν ᾗ καλλιεργοῦνται δημητριακοὶ καρποί, σταφιδάμπελοι, ἄμπελοι καὶ ἐλαῖαι.

Ὑψηλὰ ὄρη ἐν τῷ δήμῳ εἶνε τὰ πρὸς Μ κοινὰ μετὰ τῶν ὁμόρων δήμων Πελλήνης καὶ Νεμέας. Ἡ Βέσεζα, ὕψους 1211, ἥτις μᾶλλον ἀνήκει εἰς τοὺς δήμους Νεμέας καὶ Πελλήνης, τὸ ὄρος ὡσαύτως τὸ κείμενον μεταξὺ τῶν χωρίων Μικρᾶς Μπάλτσας καὶ Μεγάλης, ὕψους 700 μέτρων, καὶ τὸ τοῦ χωρίου Σοῦλι, ὕψους 638.

Ἡ κυριωτέρα παραγωγὴ τοῦ δήμου συνίσταται εἰς σταφίδα ἐξ ἧς παράγει 3,638,000 λίτρας, ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ προϊόντων παράγει σῖτον 14,410 κοιλά, κριθὴν 13,975 κοιλά, ἀραβόσιτον 8,640 κοιλά, φασιόλους 7,500 ὀκάδας, βῖκον 13,000, ρόβι, 7,000, οἶνον 611,000, ἔλαιον 158,900.

Ὁ δῆμος Σικυῶνος εἶνε Β' τάξεως, συνέστη τῷ 1840 ἔχει 5,438 κατοίκους, καὶ δημότας 5,460. Τὰ χωρία τοῦ δήμου κεῖνται ἄλλα μὲν ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ἄλλα δ' ἐπὶ τῆς ὀρεινῆς χώρας.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Κιάτο*, πολίχνη ἐπιθαλάσσιος, δι' ἧς διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἀπὸ Κορίνθου· ἔχει κατοίκους 796, γεωργοὺς καὶ σταφιδοκτήμονας καὶ 250 οἰκίας, ὧν τινας μεγάλας καὶ κομψάς, νευούσας ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Κορίνθου-Ξυλοκάστρου. Δι' αὐτοῦ διέρχεται καὶ ὁ σιδηρόδρομος Κορίνθου-Πατρῶν.

Σημαντικὸν χωρίον τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Βασιλικὸ* (κάτ. 538), οὐχὶ διότι ἔχει τι τὸ ἰδιάζον, ἀλλὰ διότι ΜΔ τούτου καὶ

πλησιέστατα κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Σικυῶνος. Τὸ Βασιλικὸ κεῖται μεταξὺ τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τοῦ ποταμίου τῆς Λέχοβας (Ἑλισσῶνος) ἐπὶ ὀροπεδίου, ἐξ οὗ ἐκτείνεται περικαλλὴς θέα πρὸς Β ἐπί τε τῆς πεδιάδος καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Πρὸς Β τοῦ Βασιλικοῦ κεῖται τὸ *Μοῦλκι* (κάτ. 395), χωρίον κατάφυτον, καὶ σύδενδρον ἐπὶ ὑψώματος.

Εἰς τὸ Βασιλικὸ καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Σικυῶνος ἄγουσι δύο ὁδοὶ ἡ μία ἐκ τοῦ χωρίου Βέλλου τοῦ δήμου Κορίνθου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει 3 χιλιόμετρα, διερχομένη τὸν Ἀσωπὸν ἐπὶ τουρκικῆς γεφύρας, ἡ ἑτέρα δ' ἐκ Κιάτου.

Σχεδὸν παράλια χωρία μετὰ τὸ Κιάτο εἶνε τὸ *Δημινιὸ* διαιρούμενον εἰς Ἄνω καὶ Κάτω Δημινιὸ (κάτοικοι 420) καὶ τὸ *Μελίσσι* (κάτ. 398), παράλιον δὲ ἡ *Συκιᾶ* (κάτ. 92) δι' ἧς διέρχεται καὶ ἡ ὁδὸς Κορίνθου-Ξυλυκάστρου. Τῆς Συκιᾶς ἓν τμῆμα ἀνήκει εἰς τὸν δῆμον Σικυῶνος καὶ ἕτερον εἰς τὸν δῆμον Τρικάλων, ἐξ οὗ διαιρεῖται καὶ εἰς ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν Συκιᾶν.

Τὰ λοιπὰ χωρία εἶνε ὀρεινά. Τούτων μέγα εἶνε τὸ *Μάτζανι* (κάτ. 560) εἰς τὰς ΒΑ ὑπωρείας τῆς Βέσεζας. Μεσημβρινοανατολικῶς τούτου καὶ πλησίον κεῖται ἡ Μονὴ Λέχοβας (Κοίμησις Θεοτόκου), περιέχουσα μοναχοὺς 28, ἔνθα ἔχει τὴν ἀρχήν του ὁ ποταμὸς τῆς Λέχοβας. Ὀρεινὰ χωρία μεταξὺ Ἑλισσῶνος καὶ Ἀσωποῦ εἶνε τὸ *Παραδεῖσι* (κάτ. 100) καὶ τὸ *Λιόπεσι* (κάτ. 298)· τὸ *Σοῦλι* (κάτ. 368) πρὸς Δ τοῦ Βασιλικοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐκ τούτου εἰς Τρίκαλα, κείμενον εἰς ὕψος 638 μέτρων, ἡ *Μικρὰ Μπάλτζα* (κάτ. 220) καὶ ἡ *Μεγάλη Μπάλτζα* (κάτ. 432) πρὸς Δ τοῦ Κιάτου. Ἡ *Θροφαρὴ* (κάτ. 114) πρὸς Δ τῆς Μικρᾶς Βάλτσας, καὶ τοῦ *Λαλιώτη* (κάτ. 204) πρὸς Α Τὸ *Ζεμενὸ* (κάτ. 288) καὶ τὸ *Θολερὸ* (κάτ. 149) πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τοῦ δήμου.

Ἐκ τῶν χωρίων τούτων οἰκοῦνται ὑπὸ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τὸ Κιάτο, τὸ Θολερό, τοῦ Λαλιώτη, τὸ Μελίσσι καὶ ἡ Συκιᾶ, τὰ λοιπὰ δὲ πάντα ὑπὸ ἀλβανικοῦ.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ὁ δῆμος Σικυῶνος μέρος μικρὸν περιλαμβάνει τῆς ὁμόρου τῆς Κορινθίας ἀρχαίας **Σικυωνέας** γῆς.

Ἡ **Σικυωνέα** εἶχεν ὅρια πρὸς Δ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Συὸς ἢ Σύθα, τοῦ νῦν καλουμένου Τρικαλίτικου, διαχωρίζοντος αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀχαΐας. Ἐκ τῶν ἐκβολῶν δὲ τὸ ὅριον ἐξετείνετο μέχρι τινὸς πρὸς Μ, ἐξ οὗ καταλεῖπον τὴν κοίτην τοῦ Σύθα ἐφέρετο διὰ τῆς δειράδος τῶν ὑπὲρ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Συὸς ὑπερκειμένων ὀρέων διῆκον μέχρι τῶν βορειονατολικῶν ἄκρων τῆς Κυλλήνης περιλαμβάνον ὁλόκληρον τὸν σημερινὸν δῆμον Πελλήνης. Ἐκ τῆς Κυλλήνης κάμπτον ἔφθανε μέχρι τῆς Βέσεζας καὶ ἐντεῦθεν κατ' εὐθεῖαν μέχρι τοῦ Ἀπέσα (Φουκᾶ), πρὸς Δ τοῦ ὁποίου διέρχεται ὁ ποταμὸς Νεμέα, οὗτινος ἡ κοίτη ἀπετέλει τὸ ἀνατολικὸν ὅριον τῆς Σικυωνίας πρὸς τὴν Κορινθίαν. Πρὸς Β ὅριον εἶχε τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἔχουσα παράπλουν κατὰ Σκύλακα (41) σταδίων 120. Οὕτω δὲ ἡ ἀρχαία Σικυωνία γῆ ἐξετείνετο ἐφ' ὅλου τοῦ σημερινοῦ δήμου Σικυῶνος, ἐπὶ μέρους τῶν δήμων Τρικάλων, Κορίνθου καὶ Νεμέας, καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ σημερινοῦ δήμου Πελλήνης, εἰς ὃν ἐσφαλμένως ἐδόθη ἡ ὀνομασία «δῆμος Πελλήνης», διότι ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Πελλήνης κεῖται ἐν τῷ δήμῳ Τρικάλων.

Ἐν τῷ δήμῳ Σικυῶνος ἐκ τῶν τῆς ἀρχαίας Σικυωνίας πόλεων καὶ πολισμάτων κεῖται αὐτὴ ἡ πόλις **Σικυών,** ἡ διάσημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης, ἰδίᾳ τῆς ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς καὶ κεραμοποιίας. Ἐν ἀρχῇ τῆς κτίσεώς της ἐκαλεῖτο **Μηκώνη**, τέλος δ' ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ τοῦ καταστρέψαντος (302 π. Χ.) αὐτὴν ὠνομάσθη **Δημητριὰς** (Στράβων Η, 382. Παυσαν. 2.7. Διόδωρ. 28,102). Ἡ Σικυωνία δὲ περιελαμβάνετο εἰς τὰς ἀχαϊκὰς χώρας τοῦ **Αἰγιαλοῦ**.(Παυσαν.2.5,5. 5.1,1 καὶ 7.1,1. Στράβ. Η, 383. Στέφ. ὁ Βυζ. ἐν λ.). Τὰ ἐρείπια τῆς Σικυῶνος κεῖνται μεσημβρινοδυτικῶς τοῦ χωρίου Βασιλικοῦ, ἐξ οὗ καὶ

ὁ νεώτερος σχολιαστὴς τοῦ Πτολεμαίου (Βιβλ. 3, 16) γράφει «Σικυών, τὰ Βασιλικά»[4]. Ἐκ τῶν ἐρειπίων της τὸ θέατρον καὶ τὸ στάδιον διακρίνονται καταφανῶς. Ἡ πεδιὰς ἡ μεταξὺ Σικυῶνος, κειμένης ἐπὶ ὀροπεδίου ὑψηλοῦ, καὶ τῆς παραλίας ἐκαλεῖτο **Ἀσωπία**, ἅτε διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἀσωποῦ τοῦ διχοτομοῦντος τὴν Σικυωνίαν. Ἐν τῇ Ἀσωπίᾳ δὲ θὰ ὑπῆρχε καὶ τὸ **Λέρας** τεῖχος, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλην. 7 1,22)· αὐτόθι δὲ ὡσαύτως παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀσωποῦ ἔκειτο καὶ ὁ λιμὴν τῆς πόλεως, συναπτόμενος πρὸς αὐτὴν διὰ μακρῶν τειχῶν, καὶ ἀποτελούμενος ἐκ τεχνητῆς λεκάνης· σήμερον ὁ λιμὴν δὲν διακρίνεται ἕνεκα τῶν ἐπιχώσεων. Ὠνομάζετο ἁπλῶς λιμὴν Σικυωνίων (Παυσαν. 2.12,2).

Ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς Σικυωνίας σήμερον ἐν τῷ δήμῳ περιλαμβάνεται ὁ **Ἀσωπός** κοινὸς μετὰ τῆς Φλιασίας, ὁ **Ἑλισσὼν** (Παυσαν. 2.11,2) ἐκβάλλων παρὰ τὸ Κιάτον, καὶ ὁ **Σελλήεις**, ὅστις πιθανώτατα εἶνε ὁ ῥύαξ ὁ ἔχων τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ παρὰ τὸ χωρίον Μεγάλη Μπάλτσα καὶ ἐκβάλλων πλησίον τοῦ Δημινιοῦ, ὁ καλούμενος νῦν τοῦ Λαλιώτη. Εἰς τὴν Σικυῶνα ἀνῆκε καὶ ἡ δεξιὰ ὄχθη τοῦ **Συὸς** ἢ **Σύθα** παρὰ τὰς ἐκβολάς, ἔνθα ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς παραλίας τῶν Πελληνέων. Ἐν Σικυῶνι κατὰ Στράβωνα (424) ὑπῆρχε καὶ ποταμὸς **Κηφισός.** Ὁ Παυσανίας (2.7,4) ἀναφέρει καὶ πηγὴν παρὰ τῇ πύλῃ τῆς πόλεως κειμένην ἐν σπηλαίῳ, ἧς τὸ ὕδωρ δὲν ἀνέβλυζεν ἐκ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ κατέρρεεν ἐκ τοῦ ὀρόφου τοῦ σπηλαίου, διὸ καὶ ἐκαλεῖτο **Στάζουσα.** (Ὅρα Rangabé, souvenirs κτλ. σελ. 42, ἔνθα λέγει ὅτι αὕτη καλεῖται σήμερον *Τρανὴ Βρύση*).

Εἰς τῆς Σικυῶνος ὁδὸς εὐθεῖα μεταξὺ Ἀσωποῦ καὶ Ἑλισσῶνος ἦγεν εἰς Φλιοῦντα. Κατὰ Παυσανίαν δὲ (2. 11, 3) ἐν ἀρχῇ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὁ ἐκτρεπόμενος 10 στάδια ἐν ἀριστερᾷ εὕρισκε τὸ ἄλσος, τὸ καλούμενον **Πυραία**, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Προστασίας Δήμητρος καὶ Κόρης· πέραν δὲ τούτου 20 ἔτι στάδια ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἀσωποῦ ὑπῆρχεν ἄλσος πρίνων καὶ ναὸς τῶν Σεμνῶν θεῶν, ἃς οἱ Σικυώνιοι ἐκάλουν

Εὐμενίδας, Σεμνὰς δὲ οἱ Ἀθηναῖοι. Αἱ θέσεις αὗται ζητητέαι ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἀσωποῦ, παρὰ τὸ ὄρος τὸ καλούμενον νῦν Σπιριὰ ἔχον ὕψος 806 μέτρων, κείμενον δὲ μεσημβρινοδυτικῶς τῆς Στημάγκας.

Ἡ κυρία δὲ ἀρχαία ὁδὸς ἀπὸ Σικυῶνα εἰς Φλιοῦντα διήρχετο τὴν κορυφὴν ὄρους, ἔνθα οἱ ἐπιχώριοι ἔλεγον ὅτι ὁ Τιτὰν ᾤκησε πρῶτον· εἶνε δὲ τὸ ὄρος τοῦτο ἡ Βέσεζα. Ἡ ὁδὸς διὰ τοῦ ὄρους κατήρχετο εἰς **Τιτάνην** ἢ **Τέτανα** κειμένην κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Ῥὸς (Reisen, σελ. 5) καὶ Rangabé (σελ. 130) πρὸς Β τοῦ χωρίου Βοϊβοντᾶ τοῦ δήμου Νεμέας, ἐφ' ὑψηλῆς κορυφῆς, ἔνθα Παληόκαστρον καὶ ναὸς τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος μετὰ ἐρειπίων καὶ πολυγωνικῶν τειχῶν. Ἡ Τιτάνη ἦτο διάσημον χωρίον τῆς ἀρχαιότητος διὰ τὸ ἐν αὐτῇ Ἀσκληπιεῖον, ὅπερ ἔκτισεν ὁ Ἀλεξάνωρ ὁ Μαχάονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ· κατὰ τὸν Ῥαγκαβῆν ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Τρύφωνος ἴσως κατέχει τὴν θέσιν τοῦ Ἀσκληπιείου. (Παυσ. 2. 11, 3 καὶ 6).

Ἕτεραι κῶμαι καὶ πολίσματα τῆς Σικυωνίας μνημονεύονται ἡ **Ἐφύρα** κώμη πλησίον τοῦ Σελλήεντος ποταμοῦ (Στρ. Η, 338), αἱ **Πλαταιαὶ** δῆμος (Στράβ. 412), ἐξ οὗ κατήγετο ὁ ποιητὴς Μνασάλκης. Ἡ **Φοιβία** ἢ **Βουφία** πόλισμα, ὅπερ ἐκυρίευσεν ὁ Ἐπαμινώνδας· τὴν θέσιν ταύτης ὁρίζουσιν εἰς τὰ πρὸς Μ ὅρια τῆς Σικυῶνος παρὰ τὴν πεδιάδα τῶν Φλιασίων, εἰς τὸ Παληοκαστράκι τοῦ χωρίου Κοῦτσι (Παυσαν. 9. 15, 2). Πρὸς τὰ ὅρια δὲ τῆς Φλιασίας καὶ Σικυωνίας γῆς ὑπῆρχε πόλισμα ὡσαύτως ὀχυρὸν ἡ **Θυαμία**, ὅπερ κατὰ τὸν Ῥὸς κεῖται ἐπὶ τοῦ ὄρους Σπιριὰ ἐν τῷ δήμῳ τῆς Νεμέας. (Ross, Reisen, σελ. 43).

Ἕτερον πόλισμα ὀχυρὸν μνημονευόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶνε ἡ **Ἐπιεικία** (Ξενοφ. Ἑλ. 4.2,14 καὶ 4.13), ἣν ὁ Ῥὸς θέτει πρὸς Β τῆς Στημάγκας ὑπὲρ τὸ χωρίον τῆς Κορίνθου Ἰμπραήμπεη, ἔνθα ἀνεῦρεν ἑλληνικὰ ἐρείπια περὶ τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ Νεμέας καὶ Ἀσωποῦ. Λέγει δὲ ὅτι ἴσως ταῦτα εἶνε καὶ ἴχνη τοῦ τείχους Δέρατος. (Ross, Reisen σελ. 45).

Ἐν τῇ Σικυωνίᾳ ὁ Παυσανίας (2.7,7) μνημονεύει περὶ τὴν Σικυῶνα τοποθεσίας **Φόβου** καλουμένης· ἡ θέσις ταύτης δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ ἕνεκα ἐλλιποῦς τοῦ Παυσανίου περιγραφῆς.

Σημειωτέον δ' ἐν τέλει ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Σικυῶνος ἀπαντᾷ ἐν χειρογράφοις, ἐν νομίσμασι καὶ ἐπιγραφαῖς καὶ ὑπὸ τὸν τύπον **Σεκυὼν** (Bursian, Τόμ. Β. σελ. 24).

ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Κάτοικοι 5,880, δημόται 6,278.

Ὁ δῆμος Τρικάλων ἔχει πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον μικροτέρας ἐκτάσεως παραλίαν πάντων τῶν λοιπῶν παραλίων δήμων τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, ἐκτείνεται δὲ μεσογείως ἐπὶ τῶν βορείων καὶ βορειοανατολικῶν διακλαδώσεων τῆς Ζήρειας καὶ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν τοῦ Μαύρου ὄρους μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τρικαλίτικου (Συός), τοῦ παρὰ τὰ Τρίκαλα πηγάζοντος, καὶ τῆς Φονίσης (Κριοῦ) τῆς κατερχομένης ἐκ τῶν μεσημβρινῶν τοῦ Μαύρου Ὄρους, ἧς περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον. Ὡς ἐκ τοῦ τοιούτου δὲ σχηματισμοῦ ἔχει ὅρια πρὸς Β τὸ μὲν μεσόγειον αὐτοῦ τμῆμα τὸν δῆμον Εὐρωστίνης, τὸ δὲ παράλιον τὴν θάλασσαν. Πρὸς Δ δ' ἔχει ὅρια αὖθις τὸν δῆμον Εὐρωστίνης καὶ τὸν τοῦ Φενεοῦ, πρὸς Μ τὸν δῆμον Πελλήνης, καὶ πρὸς Α μέρος μικρὸν ὡσαύτως τοῦ δήμου Πελλήνης καὶ τὸν δῆμον Σικυῶνος, ἀφ' ὧν χωρίζει αὐτὸν ἡ κοίτη τοῦ Τρικαλίτικου ποταμοῦ.

Ὁ δῆμος Τρικάλων εἶνε ὀρεινὸς καὶ δυσχείμερος· μέρη καλλιεργούμενα ἐν αὐτῷ εἶνε ὀροπέδιά τινα ὁμαλά, καὶ ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν στενὴ παραθαλασσία ταινία τοῦ Ξυλοκάστρου, καὶ ἡ μακρὰ καὶ εὐρεῖα κοίτη τοῦ Τρικαλίτικου, ἥτις πολλαχοῦ κολπουμένη σχηματίζει μικρὰ ἐπίπεδα μέρη εὐφορώτατα, ἀρδευόμενα ὑπὸ τοῦ ῥείθρου τοῦ ποταμοῦ τούτου. Ἓν τούτων, τὸ σημαντικώτατον, εἶνε ἡ Ῥίζα τοῦ Ξυλοκάστρου, ἀπέχουσα μίαν ὥραν τοῦ Ξυλοκάστρου· ἀπὸ ταύτης δὲ μέχρι τῆς πα-

ραλίας ὁ τόπος εἶνε κατάφυτος ὑπὸ ἀμπελώνων, σταφιδώνων, ἐλαιώνων καὶ πλήρης χωριδίων καὶ οἰκήσεων γεωργικῶν πολυωνύμων, καθιστώντων τερπνὴν καὶ εὐχάριστον τὴν δι' αὐτῶν πορείαν. Μεταξὺ Ῥίζης Ξυλοκάστρου καὶ Ξυλοκάστρου ἤρξατο ἡ κατασκευὴ ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ.

Τὰ ὄρη τῶν Τρικάλων ἐνταῦθα, ἀποτελούμενα τὸ πλεῖστον ἐκ φαιᾶς ἀμμώδους γῆς, εἶνε ἐνιαχοῦ μόνον δασώδη ἐκ πευκῶν, αἱ ὁμαλώτεραι δὲ καὶ γαιωδέστεραι κατωφέρειαι αὐτῶν καλλιεργοῦνται πρὸς δημητριακοὺς καρπούς. Πολλαχοῦ δὲ ὅπου τὰ μέρη εἶνε ὑδρηλὰ ὑπάρχουσι καὶ ἀμπελῶνες.

Ὁ δῆμος ἔχει κατοίκους 5,880 καὶ δημότας 6,278· εἶνε δὲ ὁ μόνος ἐκ τῶν τῆς Κορινθίας, ἔνθα δὲν ὑπάρχουσι παντάπασιν Ἀλβανοί[5]. Χωρία ἔχει πολλά, ὧν τὰ πλείονα περὶ τὰς ὄχθας τοῦ Τρικαλίτικου, πλησίον ἀλλήλων κείμενα καὶ διακρινόμενα διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου οἰκιστοῦ.

Τὰ προϊόντα τοῦ δήμου εἶνε σταφίς, ἐξ ἧς παράγει 1,820,000 λίτρας, σῖτος κοιλὰ 56,000, κριθὴ κοιλὰ 18,900, ἀραβόσιτος κοιλὰ 7,500, φακὴ 4,000 ὀκάδες, οἶνος 81,400 καὶ ἔλαιον 210,000· ἔχει δὲ καὶ προϊόντα κτηνοτροφίας.

Ὁ δῆμος ἔχει δύο πρωτευούσας ὁρισθείσας τῷ 1876, χειμερινὴν καὶ θερινήν· θερινὴ εἶνε τὰ *Τρίκαλα*, μέγα ὀρεινὸν καὶ δυσχείμερον χωρίον, κείμενον ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων κλιτύων τῆς Ζήρειας εἰς ὕψος 1030 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἐν μέσῳ δένδρων ὑψικόμων καὶ κήπων ἐκτισμένον, διαρρεόμενον πανταχοῦ ὑπὸ ῥείθρων. Τὸ χωρίον διαιρεῖται εἰς τρεῖς συνοικίας ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως ἐκτισμένας, καὶ ἐχούσας ἐν συνόλῳ πληθυσμὸν 1202 κατοίκων· (ἐθν. Τρικαλιώτης). Ὑπὸ τὸ χωρίον ὑπάρχει βαθυτάτη μισγάγκεια ἐν ᾗ ἔχει τὴν λεκάνην τῆς ἀπορροῆς αὐτοῦ ὁ Τρικαλίτικος, ἀπέναντι δὲ πρόκεινται αἱ ἄδενδροι κατωφέρειαι τοῦ βορειοδυτικοῦ τμήματος τοῦ δήμου Πελλήνης, ἔνθα κεῖνται τὰ χωρία τούτου Παναρίτι, Μάρκασι καὶ Βελλίνα[6].

Ὀρεινὸν χωρίον κατέχον τὴν δυτικωτάτην ἄκραν τοῦ δήμου εἶνε ἡ *Καρυὰ* (κάτ. 799) πρὸς Μ τοῦ Μαύρου ὄρους ἐν μέσῳ

δένδρων καὶ κήπων, οἰκούμενον ὑπὸ γεωργῶν καὶ ποιμένων. Οἱ Καρυῶται ποιμένες φημίζονται διὰ τὴν καθαριότητα αὐτῶν περὶ τὴν τυροκομίαν. Ἡ ἀπὸ Τρικάλων εἰς Καρυὰν ὁδὸς διέρχεται διὰ δάσους πευκῶν.

Πρὸς Β τῆς Καρυᾶς καὶ πρὸς τὰ ἀνατολικὰ ἄκρα τοῦ Μαύρου Ὄρους κεῖται ὑψηλὸν χωρίον τὸ *Γελῆνι* (οἰκίαι 250 καὶ κάτοικοι 963) περὶ τὸ ὁποῖον ὑπάρχουσιν αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ, τοῦ ἐκβάλλοντος εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς Β καὶ διαρρέοντος τὸν δῆμον Εὐρωστίνης, ὀνομαζομένου δὲ Σκουπέϊκο ποτάμι, ἐκ τοῦ χωρίου Σκοῦπα τοῦ δήμου Εὐρωστίνης κάτω τοῦ ὁποίου διέρχεται πρὸς ἀνατολάς.

Ὀρεινὰ χωρία εἶνε καὶ τὰ *Σοφιανὰ* (κάτ. 136 οἰκίαι 15) ΜΑ τοῦ Γεληνίου, καὶ ἀνατολικῶς τούτων τὸ *Μάζι* (κάτ. 313, οἰκίαι 100) ἐπὶ προβούνου ὑπὲρ τὴν συμβολὴν ποταμίου κατερχομένου ἐκ Γεληνίου καὶ Σοφιανῶν. Ἐπὶ χθαμαλωτέρων ὑπωρειῶν καὶ ἐπὶ ῥάχεων ὁμαλῶν κεῖνται τὰ χωρία *Ῥέθι*, *Τσιοῦκα*, *Λυκουρδᾶ* ἐν ὅλῳ οἰκούμενα ὑπὸ 257 ψυχῶν, καθὼς καὶ τὰ χωρία *Δενδρὸν* καὶ *Ζοῦγρα* ἀμφότερα ἔχοντα κατοίκους 272.

Ἄξιον μνείας εἶνε τὸ μνημονευθὲν πενιχρὸν χωρίδιον Ζοῦγρα, διότι πρὸς Δ αὐτοῦ ἐπὶ ὑψώματος καλουμένου *Τσέρκοβι* κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Πελλήνης, ἐξ οὗ ἐκτείνεται θέα εὐρεῖα εἰς τὰ πέριξ. Πρὸς τὸ ΒΒΔ φαίνονται αἱ μεσημβριναὶ κατωφέρειαι τοῦ ὄρους Τσερεγουνίου, πᾶσαι γεωργημέναι, ἐφ' οὗ τὸ ὁμώνυμον χωρίον Τσερεγοῦνι, καὶ τὸ χωρίον *Κοῦτσι* τοῦ δήμου Εὐρωστίνης, πρὸς τὸ ΔΔΜ τὸ χωρίον Μάζι τοῦ δήμου Τρικάλων, καὶ πᾶσα ἡ μισγάγκεια, ἡ διαρρεομένη ὑπὸ τῆς Φονίσης. Πρὸς Μ δὲ ἡ θέα ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ Β τμήματος τοῦ δήμου Πελλήνης.

Χωρία πεδινὰ τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Μέσα Ξυλόκαστρον*, οὕτω καλουμένων περιληπτικῶς χωριδίων, κειμένων ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τοῦ Συὸς ἀπὸ τῶν πρώτων ἀνωφερειῶν τῆς εἰς Τρίκαλα ἀνόδου μέχρι θαλάσσης. Λέγεται δὲ Μέσα Ξυλόκαστρον κατ' ἀντίθεσιν τοῦ Ἔξω *Ξυλοκάστρου*, χειμερινῆς πρωτευούσης τοῦ δήμου. Τὸ Ἔσω καὶ Ἔξω Ξυλόκαστρον, καθὼς καὶ πάντα

τὰ μικρὰ ἐπίπεδα μέρη τῆς παραλίας, ἔνθα καὶ τὸ χωρίον Συκιὰ (κάτ. 293), εἶνε κατάφυτα καὶ σύδενδρα. Τὰ χωρία κεῖνται ἐντὸς κήπων, ἀμπελώνων ἐλαιώνων καὶ σταφιδώνων, καὶ ἡ ἀφ' ὑψηλοῦ ἄποψις αὐτῶν καὶ ἡ δι' αὐτῶν δίοδος εἶνε εὐχάριστος· πανταχοῦ καταφαίνεται ἡ φιλοπονία καὶ φιλεργία τῶν κατοίκων, οἵτινες ὀρεινὰ μέρη οἰκοῦντες κατῆλθον εἰς τὰ πεδινὰ μὴ ἀφήσαντες γωνίαν ἐπίπεδον ἀκαλλιέργητον.

Τὸ Μέσα Ξυλόκαστρον οἰκούμενον ἐξ 775 κατοίκων περιέχει τὰς ἑξῆς συνοικίας κατεχούσας κατὰ μῆκος μιᾶς ὥρας διάστημα, *Χαλκιάνικα*, *'Ρίζα Ξυλοκάστρου*, *Χαλδαλουπέϊκα*, Ζητουλιάρικα, *Γεωργαντέϊκα*, *Σακελλαρέϊκα*, *Ζουμπάνικα*, *Μερτικέϊκα*, *Γεωργέϊκα*, *Βάλτος*, *Συγερίτσα*, *Λασκέϊκα*, *Κυργιαννάκη* ἢ *Πετρακέϊκα* καὶ *Μανωλέϊκα*.

Παράλια χωρία εἶνε ὡσαύτως τὸ *Καμάρι* καὶ τὰ *'Υψηλὰ 'Αλώνια* παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῆς Φονίσης καὶ πρὸς Β βουνοῦ ὑψηλοῦ, ὕψους 733, πρὸς τὴν θάλασσαν διήκοντος καὶ στενοῦντος τὴν διάβασιν, καλουμένου Παναγία τῆς Κορυφῆς. Τὸ Καμάρι μετὰ τῶν 'Υψηλῶν 'Αλωνίων διαιρεῖται εἰς συνοικίας *"Ανω Καμάρι*, *Παράλιον*, *Καρυώτικα*, *'Αραχωβίτικα* (κάτ. ἐν ὅλῳ 403) Τὰ τελευταῖα ὀνόματα μαρτυροῦσι τὴν καταγωγὴν τῶν οἰκούντων τὰς συνοικίας ταύτας ἐκ Καρυᾶς, ἢ ἐξ 'Αραχώβης ἐλθόντων καὶ ἐγκατασταθέντων αὐτόθι.

Τὸ *Ξυλόκαστρον*, ἡ χειμερινὴ πρωτεύουσα τοῦ δήμου ἀπὸ 1 'Οκτωβρίου μέχρι τέλους 'Απριλίου, εἶνε κωμόπολις παραλία νέα, κατὰ σχέδιον ἐγκεκριμένον ἐκτισμένη, εὐθυγράμμους ἔχουσα ὁδούς, καὶ πολλὰς καλὰς οἰκίας· περὶ αὐτὴν ὑπάρχουσιν ἐλαιῶνες, σταφιδῶνες καὶ κῆποι· ἔχει κατοίκους 467. Διὰ τῆς κωμοπόλεως διέρχεται καὶ ἡ δημοσία ὁδὸς ἀπὸ Κορίνθου, καὶ ἡ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου Κορίνθου-Πατρῶν. 'Η πόλις εἶνε ἐντελῶς ἀλίμενος. Πρὸς Α τοῦ Ξυλοκάστρου καὶ μετὰ τούτου συνεχόμενον ὑπάρχει παράλιον δάσος πευκῶν ὑψηλῶν ἐκτάσεως ἡμισείας ὥρας ἀποτελοῦν ἓν τῶν ὡραιωτάτων κοσμημάτων τῆς κωμοπόλεως. Μεταξὺ Συκιᾶς καὶ Ξυλοκάστρου

ὑπάρχει συνοικία *Καρυώτικα*, εἰς δύο διαιρουμένη , ἐδῶθεν
καὶ ἐκεῖθεν Καρυώτικα.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

'Η χώρα τοῦ δήμου Τρικάλων κεῖται ἐν τῇ **'Αχαΐᾳ**, ἥτις
ἐξετείνετο ἐπὶ τῶν προσαρκτίων μερῶν τῆς Πελοποννήσου,
ἐκτείνουσα παραλίαν ἀπὸ τοῦ λιμένος τῶν 'Αριστοναυτῶν μέ-
χρι τοῦ 'Αράξου ἀκρωτηρίου, καὶ περιλαμβάνουσα πᾶσαν τὴν
χώραν τῆς Πελοποννήσου, τὴν πρὸς Β τῆς Κυλλήνης, τοῦ
Κράθιδος, τῶν 'Αροανίων ὀρέων καὶ τοῦ 'Ερυμάνθου. 'Αλλ'
ἰδίᾳ ὁ δῆμος Τρικάλων περιλαμβάνει τὸ πλεῖστον τῆς χώ-
ρας τῆς ἀρχαίας πόλεως **Πελλήνης**, καὶ **Πελλάνας** ἰω-
νικῶς, τῆς ἐσχάτης τῶν ἀχαϊκῶν πόλεων πρὸς τὴν Σικυωνίαν
(Παυσαν. 7. 6 καὶ 26, 5). Τὰ ἐρείπια ταύτης κεῖνται ἐφ' ὑ-
ψηλῆς ῥάχεως βουνοῦ καλουμένου *Τσέρκοβι*, πρὸς Β τοῦ χω-
ριδίου Ζοῦγρα, ὑπὲρ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ **Κριοῦ**
(Φονίσης). Καὶ ὁ Παυσανίας (7. 27) γράφει περὶ τῆς πόλεως
ὅτι ἔκειτο ἐπὶ τοῦ χθαμαλωτέρου μέρους ἀποτόμου λό-
φου, εἰς δύο διῃρημένη ὑπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ. 'Ο νεώτερος
σχολιαστὴς τοῦ Πτολεμαίου (βιβλ. 3, 5) γράφει «Πελλήνη ἡ
Κέρκοβα», οὕτω φαίνεται κληθείσης τῆς διαδεχθείσης αὐτὴν
κώμης, ἧς τὸ ὄνομα μέχρι τοῦ νῦν παρέμεινεν, ἴσως ὀρθότερον
προφερόμενον εἰς τὸ Τσέρκοβι[7]. 'Επὶ μεταγενεστέρων χρόνων πι-
θανώτατα ἐνταῦθα νὰ ὑπῆρχε φρούριον καταστραφέν, ὡς φαί-
νεται ἔκ τε τῶν αὐτόθι ὑπαρχόντων νέων ἐρειπίων καὶ ἐξ οἰ-
κοσήμων φραγκικῶν εὑρεθέντων ἐνταῦθα, καὶ ἐκ 4 πελωρίων
δένδρων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν χλωρίδα τὴν ἑλληνικήν, ἅτινα
ὑποτίθεται ὅτι οἱ σταυροφόροι ἐκόμισαν ἐξ Εὐρώπης[8].

'Εκ τῶν ἐρειπίων τῆς Πελλήνης κατοπτεύονται σχεδὸν ὁ-
λόκληρα τὰ λεκανοπέδια τῶν ποταμῶν **Κριοῦ** καὶ **Συὸς** ἢ
Σύθα ὄντος ἐσχάτου τῶν ἀχαϊκῶν ποταμῶν καὶ ὅριον με-
ταξὺ Σικυωνίων καὶ Πελληναίων. Κατὰ τὸν 'Ραγκαβῆν (σελ.
52) τὰ ἀρχαῖα κτίρια, ὧν θεμέλια φαίνονται κάτω τοῦ λόφου

ἐφ' οὗ ἡ Πελλήνη, καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ εἰς Τρίκαλα, ἅτινα οἱ ἐγχώριοι καλοῦσι *Πόρταις*, εἶτε αἱ πύλαι τῆς Πελλήνης (Πολυαίν. στρατηγ. 4. 2, 3., ὅρα καὶ 8. 59). Αὐτόθι δὲ παρὰ τῇ ὁδῷ ὑπάρχει καὶ κοίλωμά τι σπηλαιῶδες, ὅπερ καλοῦσιν οἱ ἐγχώριοι *φοῦρνον*, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἦτο τάφος ἀρχαῖος.

Κατὰ Παυσανίαν (7. 27, 4) χωρίον τι ὑπὸ τὴν Πελλήνην, ἔνθα ὑπῆρχον πηγαὶ ὕδατος, ὠνομάζετο **Γλυκεῖαι**.

Προς Β τῆς Πελλήνης ἔκειτο τὸ ἐπίνειον αὐτῆς '**Αριστοναῦται** (Παυσαν. 2. 12, 2, καὶ 7. 26, 7), οὕτω κληθὲν διότι καὶ εἰς τοῦτον τὸν λιμένα προσωρμίσθησαν οἱ πλεύσαντες ἐπὶ τῆς 'Αργοῦς, ἐξ οὗ τινες προτείνουσι διόρθωσιν τοῦ ὀνόματος εἰς 'Αργοναύτας (Bursian τόμ. Β', 342). Τὸ ἐπίνειον τοῦτο πιθανώτατον νὰ εἶνε νῦν κεχωσμένον, ὥσπερ καὶ οἱ λοιποὶ λιμένες Κορίνθου καὶ Σικυῶνος, οὗτινος ὅμως ἡ θέσις ὁρίζεται κατὰ προσέγγισιν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κριοῦ ἐν ἀριστερᾷ, ἔνθα ἐν νηνεμίᾳ κατὰ τὸ λέγειν τῶν ἐγχωρίων φαίνονται ὑπὸ τὴν θάλασσαν ἴχνη μακροῦ κυματοθραύστου βραχίονος. 'Ο λιμὴν οὗτος λέγει ὁ Παυσανίας (7.26,7) ἀπεῖχε τῆς Αἰγείρας τῆς ἐπὶ θαλάσσῃ στάδια 120, τὰ ἡμίσεια δ' ἐκ Πελλήνης. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ χρόνος ἐπήνεγκε μεγάλας ἐπιχωματώσεις εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, καὶ ἠλλοίωσε τὰς ἀρχαίας γραμμάς, ὥστε ἐν μέρει μόνον δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ καταμετρήσεις τῶν ἀρχαίων. "Ομοιος κυματοθραύστης ὑπάρχει καὶ ὑπὸ τὸν Βουνὸν Παναγίας, ἔνθα τὰ Κλουτσουνιώτικα καλύβια.

Πλὴν τῆς πόλεως Πελλήνης ὁ Στράβων (Η, 386) ἀναφέρει καὶ κώμην **Πελλήνην**, ἐν ᾗ κατεσκευάζοντο αἱ Πελληνικαὶ χλαῖναι, ἃς ἔδιδον ὡς ἆθλα εἰς τοὺς ἀγῶνας. "Εκειτο δὲ μεταξὺ Αἰγίου καὶ Πελλήνης. 'Ο Λογιωτατίδης λέγει ὅτι ἡ κώμη αὕτη ἔκειτο εἰς τὸ ὀρεινὸν χωρίον Γελῆνι (τὸ), εἰς οὗ τὸ ὄνομα ἀναγνωρίζει παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος Πελλήνη[9].

Περὶ τὴν κωμόπολιν τέλος τῶν Τρικάλων, ἔνθα φυτεία πλουσία καὶ πηγαὶ ὑδάτων ἄφθονοι καὶ τόποι πρὸς ἀναψυχὴν καὶ ἀνάκτησιν ὑγείας ἐπιτήδειοι ζητητέα τὸ **Μύσαιον**, ἱερὸν

τῆς Δήμητρος Μυσίας, ἀπέχον τῆς Πελλήνης 60 στάδια, 11 περίπου χιλιόμετρα, παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν ἄλσος καὶ ὕδωρ ἄφθονον ἐκ πηγῶν (Παυσ. 7.27,9). Οὐ πολὺ ἀπωτέρω τοῦ Μυσαίου ἔκειτο ἱερὸν τοῦ 'Ασκληπιοῦ καλούμενον **Κῦρος**. (Παυσαν. 7.27,11).

Πόλισμα τῶν Πελληνέων ὀχυρὸν ἦτο ὁ "**Ολουρος**, ἐθν. 'Ολούριος, ὃν κατέλαβον τῷ 365 οἱ 'Αρκάδες ἐκβληθέντες κατόπιν ὑπὸ τῶν Πελληνέων ἐπανελθόντων ἐξ "Ηλιδος (Ξενοφ. 'Ελ. 7.4,17 καὶ 18). 'Ο Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐν λέξει γράφει «πολίχνιον 'Αχαίας οὐ πόρρω Πελλήνης». 'Ο Πομπώνιος Μέλας (2.53) ἔχει τὴν ἑξῆς τάξιν τῶν πόλεων Aegion et Oluros, et Sicyon. 'Ο Πλίνιος (hist. nat. 4,5.6) γράφει ὅτι μετὰ τὸ Λέχαιον τὸν λιμένα τῶν Κορινθίων ἐν βραχεῖ διαστήματι ἔκειτο ὁ "Ολουρος φρούριον Πελληναίων. 'Εκ τῶν συγγραφέων τούτων ἐξάγεται μόνον ὅτι ὁ "Ολουρος ἔκειτο πλησίον τῆς Πελλήνης, καὶ μεταξὺ Αἰγείρας καὶ Σικυῶνος, καὶ ὅτι μετὰ τὸ Λέχαιον διεκρίνετο ὡς φρούριον τῶν Πελληναίων (Pellenaeorum castellum), ἀλλ' ἡ θέσις αὐτοῦ δὲν εἶνε γνωστή. 'Ο Boblaye (σελ. 28) ταὐτίζει αὐτὸν μετὰ τῶν 'Αριστοναυτῶν θεωρῶν τὸ ὄνομα τοῦ λιμένος τούτου ὅτι ἦτο "Ολουρος, ὁ 'Ραγκαβῆς ὁρίζει τὴν θέσιν ἐν Καμάρι, ὅπου θέτει καὶ τοὺς 'Αριστοναύτας (σελ. 47), ὁ Κούρτιος (Τόμ. Α' 485 καὶ 495) παρὰ τὸ Ξυλόκαστρον, ὁ Βούρσιαν (Τόμ. Β', 342) ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην τοῦ Λήκ, ἐπὶ τοῦ λόφου Παναγία τῆς Κορυφῆς πρὸς Δ τοῦ Ξυλοκάστρου, ὁ Λογιωτατίδης πρὸς Δ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κριοῦ, ἔνθα ἀρχαῖα ἐρείπια καὶ τείχη, ὁ Kiepert πρὸς Δ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σύθα.

Πλὴν τοῦ πολίσματος τούτου ἐνταῦθα μνημονεύεται καὶ ἕτερον ἡ **Γονοῦσσα** ἢ **Γονόεσσα**, ἣν ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (2.4,4 καὶ 5.18,7) ὡς κειμένην πέραν εἰς Σικυῶνα «ὑπὲρ Σικυῶνος». 'Αλλ' ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ (7.26,12) ἀναφέρει καὶ πόλισμα **Δονοῦσσαν** κείμενον μεταξὺ Αἰγείρας καὶ Πελλήνης, ὃν ὑπήκοον Σικυωνίων· ἐπιφέρει δὲ ὅτι ταύτης μνημονεύει καὶ "Ομηρος γράφων «αἰπεινὴν Δονόεσσαν· 'Επειδὴ δὲ αἱ

ἐκδόσεις τοῦ Ὁμήρου φέρουσι τὸ ὄνομα Γονόεσσαν (Ἰλιάδ. Β, 573) καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς παρεκβολαῖς (291.40) φέρει «Γονόεσσα δὲ ἀκρωτήριον Πελλήνης», ὑπολαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν ὅτι Δονοῦσσα καὶ Γονοῦσσα εἶνε μία καὶ ἡ αὐτὴ πόλις. Ὁπωσδήποτε καὶ τοῦ παραλίου τούτου πολίσματος, ὡς καὶ τοῦ Ὀλούρου ἡ θέσις ἀγνοεῖται, καὶ οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες ἐν τοῖς περὶ Ὀλούρου νεώτεροι συγγραφεῖς τοποθετοῦσι τοῦτο ἄλλος ἀλλαχοῦ, καθ' ἣν ἕκαστος ἔκρινε προσφορωτέραν θέσιν, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ἀσαφῶν εἰδήσεων τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐπὶ παρατηρήσεων ἰδίων ἢ ἄλλων ἐπιτοπίων, ἄνευ προηγουμένης ἀνασκαφῆς τῶν τόπων, οὓς ὁ χρόνος, ἡ ἀδιάλειπτος καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους, αἱ πλήμμυραι τῶν ποταμῶν, καὶ αἱ ἐπιχωματώσεις ἠλλοίωσαν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἔρευνα καθίσταται δυσχερεστέρα προκειμένου περὶ πολισμάτων, ὧν μόνον τοῦ ὀνόματος μνεία γίνεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ὁ Σκύλαξ 42, οὐδὲν ἀναφέρει, ἁπλῶς σημειοῖ «Μετὰ δὲ Σικυῶνα Ἀχαιοὶ ἔθνος καὶ πόλεις εἰσὶν ἐν αὐτοῖς Πελλήνη, Αἴγειρα, Αἰγαί, Αἴγιον κτλ.»

ΔΗΜΟΣ ΕΥΡΩΣΤΙΝΗΣ

Κάτοικοι 5,830, δημόται 5,986.

Ὁ δῆμος Εὐρωστίνης εἶνε ὁ ἀπώτατος τῶν δήμων καὶ ἐκ τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, καὶ ἐκ τῆς πρωτευούσης τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθιας· εἶνε δὲ καὶ ὁ βορειότατος πάντων τῶν δήμων τοῦ νομοῦ, καὶ ὁ ἔσχατος πρὸς τὰ δυσμικὰ τῆς Κορινθίας. Ἀνήκει δὲ καὶ οὗτος εἰς τοὺς παραλίους δήμους. Ὅρια ἔχει πρὸς Β τὴν θάλασσαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς Δ τὰς ἐπαρχίας τῆς Αἰγιαλείας καὶ τῶν Καλαβρύτων, ἀφ' ὧν διαχωρίζει αὐτὸν τὸ ὄρος Εὐρωστίνα, πρὸς Μ τοὺς δήμους Φενεοῦ καὶ Τρικάλων, καὶ πρὸς Α τὸν δ. Τρικάλων. Εἶνε δὲ δῆμος ὀρεινός, δύο ἔχων ὄρη ὑψηλὰ τὴν Εὐρωστίναν καὶ τὸ Μαῦρον Ὄρος.

Ἡ Εὐρωστίνα, κοινῶς καλουμένη ὑπὸ τῶν κατοίκων Εὐρεστίνα, εἶνε ὄρος ὑψηλὸν 1164 μέτρων, ἔχον τραπεζοειδῆ κορυφήν, ἐφ' ἧς γίνεται πολλαχοῦ καλλιέργεια δημητριακῶν καρπῶν, ἐπιτηδείαν οὖσαν ὡσαύτως καὶ πρὸς νομὴν ποιμνίων· εἶνε δὲ γύρωθεν καὶ ἰδίᾳ πρὸς Δ καὶ Β ἀπότομος καὶ ἀπόκρημνος. Εἰς τὰς κατωφερείας αὐτῆς ἔχει ὀλίγα μέρη δασώδη· θὰ ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐπὶ τῆς τραπεζοειδοῦς κορυφῆς αὐτῆς μέγα δάσος, καθὰ δεικνύουσι τὰ ὑπάρχοντα ἐπ' αὐτῆς ἀραιῶς πελώρια ἄγρια δένδρα. Αἱ πηγαὶ τοῦ ὄρους τούτου δὲν ῥέουσι πρὸς τὸν δῆμον Εὐρωστίνης, ἀλλὰ πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ τὴν Αἰγιάλειαν.

Τὸ Μαῦρον Ὄρος, τὰ Χελυδόρεα τῶν ἀρχαίων, κεῖται πρὸς τὸ ΜΜΔ τῆς Εὐρωστίνας· εἶνε δὲ δασῶδες ἐνιαχοῦ καὶ ὑψηλὸν μέχρι 1750 μέτρων. Οἱ ἐγχώριοι ἀποκαλοῦσιν αὐτὸ καὶ Μαυριόλον.

Ἀμφότερα τὰ ὑψηλὰ ταῦτα ὄρη τῆς Εὐρωστίνας καὶ τοῦ Μαύρου Ὄρους διὰ τῶν πρὸς Β προεκτάσεων αὐτῶν, χωριζομένων ὑπὸ τοῦ Ζαχολίτικου ποταμοῦ, κατέχουσιν ὁλόκληρον τὸν δῆμον· μόνον πρὸς τὰ βόρεια τέρματα τοῦ Μαύρου Ὄρους καταλείπεται μικρὰ παραλία ταινία γῆς ἐπίπεδος καὶ χθαμαλή, ἔνθα καλλιεργεῖται κυρίως σταφίς.

Τὸν δῆμον διαρρέει ὁ Ζαχολίτικος ποταμὸς πηγάζων ὄπισθεν τοῦ Μαύρου Ὄρους ἐκ θέσεως καλουμένης *Σοποτό*, πλησίον ναΐσκου τῆς Ἁγ. Ἐλεούσης, ὁ ὁποῖος δεχόμενος καὶ ἄλλα ὕδατα ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν. Ἕτερος ποταμὸς τοῦ δήμου εἶνε καὶ ὁ τοῦ Γελήνίου ἢ τὸ Σκουπέϊκο ποτάμι πηγάζων ἐκ τῶν βορείων μερῶν τοῦ Μαύρου Ὄρους.

Ὁ δῆμος στερεῖται πεδιάδων, ἡ δὲ καλλιέργεια γίνεται εἰς τὰς ὁμαλὰς ὑπωρείας τῶν ὀρέων ἢ εἰς τὰ παρόχθια ἐπίπεδα τοῦ Ζαχολίτικου, καὶ εἰς τὰ χθαμαλὰ παράλια πεδινὰ μέρη, καὶ εἰς τὰς ἐξαίθρας τῶν δασῶν.

Κύριον προϊὸν τοῦ δήμου τούτου εἶνε ἡ σταφίς, ἐξ ἧς παράγει 1,575,000 λίτρας, τὰ λοιπὰ εἶνε ἔλαιον 300,000 ὀκάδ., σῖτος 13,200 κοιλά, κριθὴ 21,000 κοιλά, ἀραβόσιτος 7,600 ἐκ τῶν ὀσπρίων δὲ παράγει μόνον φασιόλους, ὧν φη-

μίζεται ἡ ἀρίστη ποιότης, καὶ ὧν ἡ ποσότης φθάνει μέχρι 40,000 ὀκάδων. Ἡ παραγωγὴ τοῦ οἴνου ἀνέρχεται μέχρις 782,000 ὀκάδων. Ποίμνια ὁ δῆμος ἔχει ὀλίγα. Ἐξαγωγὴ γίνεται μόνον σταφίδος, ἐλαίου καὶ ὀσπρίων. Ἡ καλλιέργεια ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἀδιακόπως προάγεται, τῶν κατοίκων διακρινομένων διὰ τὴν φιλοπονίαν αὐτῶν καὶ δραστηριότητα.

Οἱ κάτοικοι τοῦ δήμου συμποσοῦνται εἰς 5,830, καὶ εἰς δημότας 5,986. Εἶνε δῆμος Β′ τάξεως· ἔχει χωρία πολλά, καὶ δύο πρωτευούσας θερινὴν καὶ χειμερινὴν ὁρισθείσας τῷ 1873. Θερινὴ πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε ἡ *Ζάχολη*[10] ἔθν. Ζαχολίτης, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ὀνομάζονται περιληπτικῶς 5 χωρίδια κείμενα μεταξὺ Εὐρωστίνας καὶ Μαύρου Ὄρους καὶ ἐπὶ τῶν βορείων κατωφερειῶν τῆς συνενούσης αὐτὰ δειράδος. Τὰ χωρΐδια ταῦτα καλοῦνται *Κουνζάνικα*, *Ζερβιάνικα*, *Μαυριάνικα*, *Φειδακζάνικα* καὶ *Μελισσαρεΐκα*· διαχωρίζονται δὲ ὑπὸ βαθέων ῥευμάτων, ἐχόντων τὰς περὶ αὐτὰ κατωφερείας δασώδεις καὶ κατασκίους, ἐν οἷς ῥέουσι παταγωδῶς ῥεῖθρα ἄφθονα ὑδάτων. Τὰ χωρίδια εἶνε ἐκτισμένα ἐπὶ ῥάχεων προβούνων ἐν μέσῳ κήπων, καρυδεῶν, πλατάνων, αἰγειρῶν καὶ ἄλλων ἀγρίων ὑψικόμων δένδρων, παρεχόντων αὐτοῖς ὄψιν μακρόθεν γραφικήν, καὶ καθιστώντων αὐτὰ ἐνδιαίτημα κάλλιστον καὶ ὑγιεινότατον ἐν ὥρᾳ θέρους. Ὁ πληθυσμὸς τῶν πέντε αὐτῶν χωριδίων ἀνέρχεται εἰς 1926 κατοίκους, ὧν τὰ Κουνζάνικα ἐν οἷς ἑδρεύει ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ ἔχουσιν 700. Αἱ οἰκίαι τῶν χωριδίων τούτων πενιχρᾶς ἐξωτερικῆς ὄψεως εἶνε συνεσφιγμέναι ἕνεκα τοῦ στενοῦ χώρου ἐν ᾧ εἶνε ἐκτισμέναι, μελαναὶ οὖσαι ὡς ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ὑγρᾶς ἀτμοσφαίρας τοῦ χειμῶνος. Τὸν χειμῶνα οἱ κάτοικοι καταλείπουσι τὰ δυσχείμερα ταῦτα χωρία τῆς Ζάχολης ἕνεκα τοῦ ψύχους καὶ τῆς χιόνος, ἥτις κατακαλύπτει αὐτά, καὶ κατέρχονται εἰς πεδινὰ μέρη, ἐν οἷς τὸ

Δερβένιον, ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τοῦ δήμου. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε ὅλως νέον, αὐξηθὲν κυρίως μετὰ τὴν ἐπανάστασιν· κεῖται δ' ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ζαχολίτικου ποταμοῦ ἐπὶ γλώσσης ἀλιτενοῦς, διηκούσης ἐν εἴδει ἀκρωτηρίου πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὸ τουρκικὸν ὄνομα τοῦ χωρίου τούτου προῆλθεν ἐκ τῆς θέσεως ἐν ᾗ κεῖται, οὕτως ὀνομαζομένης ὡς ἐκ τῆς διαβάσεως σχετικῶς στενῆς μεταξὺ ὀρέων καὶ θαλάσσης. Τὸ χωρίον διατέμνεται ὑπὸ μακρᾶς ὁδοῦ, ἑκατέρωθεν τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι καί τινες οἰκίαι ἱκανῶς κομψαὶ καὶ ἡ ἀγορά, καὶ αἱ ἀποθῆκαι τῆς σταφίδος. Τὸ Δερβένιον χρησιμεύει καὶ ὡς ἐπίνειον καὶ ἀγορὰ τῶν μεσογείων δήμων Φενεοῦ τῆς Κορινθίας, καὶ Φελόης καὶ Νωνάκριδος τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Περὶ τὸ Δερβένιον ὑπάρχει μέγας πυκνὸς ἐλαιών, κῆποι καὶ σταφιδαμπελῶνες.

Τὸ Δερβένιον ἔχει κατοίκους 414, καὶ οἰκίας 150 μετὰ τῶν συνοικιῶν αὐτοῦ *Λυγιᾶς* καὶ *Πεταλοῦς*· ἀπέχει τῆς Ζάχολης ὥρας 2.40· ἡ πρὸς ταύτην δὲ ὁδὸς διέρχεται ἐν ἀρχῇ τὸν πυκνὸν ἐλαιῶνα κατὰ τὰς πρώτας ἀνωφερείας πρὸς τὴν Εὐρωστίναν, εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ τῆς παραλίας. Εἶτα δὲ παρὰ τὰ *Ζαχολίτικα καλύβια* διέρχεται ὑπὸ τὴν βορείαν πλευρὰν τὴν καθέτως κεκομμένην τῆς Εὐρωστίνας, ἔνθα καὶ νεαρὸν δάσος πευκῶν, ἐν ᾧ ἀνευρίσκει τις καὶ κρήνην ὕδατος ὀλίγου ἐν θέσει Κουμαριαῖς, τοῦ μόνου ῥέοντος ἐκ τῆς Εὐρωστίνας εἰς τὸν δῆμον. Ἐνταῦθα δὲ ὑπάρχει καὶ ὁ μυχὸς ῥεύματος ἀνύδρου τοῦ Ξηριᾶ, δεχομένου τὸν χειμῶνα τὰ ὄμβρια ὕδατα τῶν βορείων κατωφερειῶν τῆς Εὐρωστίνας. Ἐκ Κουμαριῶν ἡ ὁδὸς κάμπτουσα πρὸς Α καὶ διερχομένη ἐφ' ὑψηλοῦ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τῆς Εὐρωστίνας καταλήγει εἰς Ζάχολην.

Πλὴν τοῦ Δερβενίου ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τοῦ Ζαχολίτικου δὲν ὑπάρχει ἕτερον χωρίον, ἐν τῇ δεξιᾷ δέ, καὶ μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Σκοπέϊκου κεῖνται τὰ χωρία *Σκοῦπα* (κάτ. 280) πρὸς Β τοῦ Μαύρου Ὄρους καὶ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Σκουπέϊκου εἰς ὃν ἔδωκε τὴν προσωνυμίαν. *Πύργος* μετὰ τῆς συνοικίας *Καραβιάνικα* (κάτ. 564), μέγα χωρίον ἐφ' ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ῥάχεως βουνοῦ, κατάφυτον ἐκ καρυδεῶν, πευκῶν, κυπαρίσσων, οὕτω καλούμενον ἐκ πύργου ἀρχαίου ἐν τῷ χωρίῳ[11]. Μεταξὺ Πύργου καὶ Ζάχολης κεῖται χωρίδιον ἐν μέσῳ δένδρων

ὁ *Κοῦτος*. Ἐν τοῖς χωρίοις Πύργου καὶ Κούτου παράγονται καὶ βύσσινα, κεράσια καὶ κάρυα ἄφθονα. Μεταξὺ δὲ Σκουπέϊκου καὶ Φονίσης κεῖνται τὰ ἑξῆς χωρία τοῦ *Μπιτσᾶ* (κάτ. 216) εἰς τὰς δυτικὰς ἀνωτάτας ὑπωρείας μακροῦ ὑψηλοῦ ὄρους, ὕψους 1144 μέτρων, *Κοῦτσι* (κάτ. 154) πρὸς Α τοῦ Μπιτσᾶ, *Λοῦζι* (κάτ. 151) πρὸς Β τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τοῦ Μπιτσᾶ, καὶ *Λουτρὸ Ἄνω* καὶ *Κάτω* (κάτ. 266) εἰς τὰς κατωτάτας ὑπωρείας τῆς ἀνατολικῆς τοῦ ἰδίου ὄρους κορυφῆς, *Τσερεγοῦνι* ἐπὶ ὑψηλοῦ ὄρους πρὸς Μ τοῦ Μπιτσᾶ, διαχωριζομένου ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Πελλήνης διὰ τῆς Φονίσης[12].

Πρὸς Δ τοῦ Μαύρου Ὄρους, παρὰ τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, κεῖται τὸ χωρίον *Σαραντάπυχον* (κάτ. 288), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Σβιροῦς χωρίου τοῦ δήμου Φελόης τῶν Καλαβρύτων εἰς Καρυὰν τῶν Τρικάλων.

Εἰς τὰς κατωτάτας ὑπωρείας τῶν πρὸς τὴν παραλίαν ὀρέων κεῖνται τὰ χωρία *Αὐγὸν* (κάτοικ. 180), πλησίον ὁμωνύμου κωνοειδοῦς λευκοῦ λόφου παρὰ τὴν παραλίαν, ἔνθα αὕτη σχηματίζουσα μικρὸν ἀκρωτήριον φέρεται ἀκριβῶς πρὸς Δ, ἀπόπτου ἐκ τῆς παραλίας τοῦ δήμου Εὐρωστίνης καὶ τοῦ δήμου Τρικάλων. *Καλύβια τοῦ Μπιτσᾶ* ἢ *Κάτω Μπιτσᾶ* ἐν ῥευματιᾷ, ἔνθα καὶ ἐλαιὼν καὶ παρὰ τὴν παραλίαν σταφιδάμπελοι.

Ἀλλὰ πλὴν τούτων τῶν χωρίων, ἔνθα συγκεντροῦται ὁ πλείων πληθυσμὸς τοῦ δήμου, καὶ ἡ παραλία τούτου μικρὸν πέραν τοῦ Ξυλοκάστρου μέχρι Δερβενίου, μήκους 12 μιλίων, εἶνε κατῳκημένη. Οἰκίαι αὐτόθι χθαμαλαί, πενιχρᾶς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς διασκευῆς, οἰκούμεναι ὑπὸ γεωργῶν ἐχόντων παρακειμένους τοὺς σταφιδαμπελῶνάς των, κατέχουσι πᾶσαν τὴν παραλίαν γραμμήν, ἐκτισμέναι ἐπὶ τῆς ἄμμου παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἢ μεμονωμέναι ἢ κατ' ἀθροίσματα μακρὰ καὶ συνεχῆ. Ὁ πυκνότερος τῶν συνοικισμῶν τούτων ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς ὑπὸ τὰ Καλύβια τοῦ Μπιτσᾶ παραλίας μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σκουπέϊκου καλεῖται ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα *Λυκοποριά*. Εἰς τὴν ἀριστερὰν δ' ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τούτου οἰκήσεις

τινὲς συγκεντρωμέναι λέγονται *Στόμι*· αὐτόθι δὲ παράκειται καὶ τὸ Αὐγό, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος.

Οἱ τὴν παραλίαν ταύτην οἰκοῦντες κατῆλθον ἐξ ὀρεινῶν χωρίων τοῦ δήμου τούτου, ἢ ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν, καὶ ἀγοράσαντες γαίας πεδινὰς ἐφύτευσαν σταφιδαμπέλους καὶ ἐλαίας, ἑκάστου οἰκοδομήσαντος οἶκον παρὰ τὴν ἰδίαν ἰδιοκτησίαν πρὸς εὔκολον καλλιέργειαν καὶ φύλαξιν. Φέρουσι δὲ πολλοὶ τῶν συνοικισμῶν τούτων τὰ ὀνόματα τῶν χωρίων ἐξ ὧν κατάγονται οἱ κατοικήσαντες ὡς *Καρυώτικα* (ἐκ Καρυᾶς), *Χαλκιάνικα* (χωρίον Καλαβρύτων) Μπιτσιώτικα Καλύβια κτλ.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ τὰ χωρία Κοῦτσι, Λοῦζι, Λουτρὸ Ἄνω καὶ Κάτω, Μπιτσᾶ, Σκοῦπα, Τσερεγοῦνι οἰκοῦνται ἐξ Ἀλβανῶν.

Ἐν τῷ δήμῳ ὑπάρχει καὶ μονὴ Προφήτου Ἠλιοῦ (Μοναχοὶ 10), κειμένη πρὸς Μ τῆς Ζάχολης.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ περιλαμβάνοντι τόσῳ μέγα λεκανοπέδιον καὶ ἀφθονοῦντι ὑδάτων δὲν μνημονεύονται ἀρχαῖαι πόλεις ἢ πολίσματα, οὐδὲ ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα ἐρείπια, πλὴν ἰχνῶν τινων ἀρχαίων παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ξηριᾶ, ἐν θέσει Περάματα, μᾶλλον βυζαντινῶν χρόνων, καθὼς καὶ παρὰ τὴν παραλίαν, ἔνθα ἐκβάλλει ὁ χείμαρρος οὗτος ἴχνη πιθανῶς μώλου λιμένος. Ἴχνη δὲ τοιαῦτα ὑπάρχουσι καὶ πρὸς Δ τοῦ Ξηριᾶ ἐν θέσει Μαῦρα Λιθάρια, ἔνθα ἄρχονται τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας.

Ἐκ τῶν τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας γνωστὸν μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Μαύρου Ὄρους, ὅπερ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων **Χελυδόρεα** (Παυσ. 8.17,5). Τὰ Χελυδόρεα ἦσαν ὅριον τῶν Πελληναίων καὶ Φενεατῶν καὶ Αἰγειρατῶν, ἐνέμοντο δὲ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ τοῦ ὄρους οἱ Ἀχαιοί.

Τοῦ ἑτέρου ὄρους, τῆς Εὐρωστίνας, ἄγνωστον τὸ ἀρχαῖον ὄνομα[13].

ΔΗΜΟΣ ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ

Κάτοικοι 2,637, δημόται 2,714.

Ὁ δῆμος Περαχώρας κεῖται ἐπὶ τῆς Ἰσθμιακῆς χώρας, ἧς περιλαμβάνει τὸ μέγιστον μέρος, τὸ κείμενον μεταξὺ τοῦ ὄρους Γερανείας τῶν ἀρχαίων, ἥτις σήμερον καλεῖται Μακρὺ Πλάγι καὶ τοῦ κυρίως Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Οὕτω δὲ ὅρια ἔχει πρὸς Δ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, εἰς ὃν εἰσχωρεῖ διὰ μακρᾶς χερσονήσου διαχωριζούσης τὸν μυχὸν αὐτοῦ εἰς δύο κόλπους εἰς τὸν βόρειον τῆς Λιβαδόστρας (Ἀλκυονίδος θαλάσσης),καὶ εἰς τὸν μεσημβρινὸν τῆς θαλάσσης τοῦ Λεχαίου.Πρὸς Μ δ' ἔχει ὅρια τὴν θάλασσαν τοῦ Λεχαίου, τὸν Δίολκον τοῦ Ἰσθμοῦ, καὶ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, πρὸς Α δὲ τὴν ἐπαρχίαν Μεγαρίδος, καὶ πρὸς Β τὸν κόλπον τῆς Λιβαδόστρας.

Ὁ δῆμος εἶνε ὀρεινότατος, διακοπτόμενος πανταχοῦ ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων τῆς Γερανείας. Ὑψηλότατον ἐν αὐτῷ ὄρος εἶνε ἡ Γεράνεια, ὕψους 1370 μέτρων, ἥτις ἀνήκει εἴς τε τὴν Περαχώραν καὶ Μεγαρίδα, καὶ τὸ ὑπὲρ τὸ Λουτράκιον ὑπερτεῖνον δασῶδες ὄρος, τὸ ἀπέναντι τῆς Νέας Κορίνθου, τὸ ἔχον διεύθυνσιν ἐξ Α πρὸς Δ, οὗτινος ἡ ἀνατολικὴ κορυφὴ ἔχει ὕψος 1057 μέτρων, ἡ δὲ δυτική, ἡ καλουμένη Καταφύκι, 910.

Μολονότι ἡ χώρα τοῦ δήμου τούτου εἶνε ἀμφιθάλασσος, ἐκτείνουσα παραλίαν πρὸς μὲν τὸν Σαρωνικὸν κόλπον 9 μιλίων πρὸς δὲ τὸν Κορινθιακὸν 24, στερεῖται λιμένος· ἔχει δὲ μόνον ὁρμίσκους πρὸς Β μὲν τὸν Σχοῖνον καὶ τοῦ Σωτῆρος, βορειανατολικῶς δ' ἑτέρους δύο ἀσημάντους. Πρὸς Μ δὲ εἰς μὲν τὸν κόλπον τοῦ Λεχαίου τὸν ὅρμον τοῦ Λουτρακίου, εἰς δὲ τὸν Σαρωνικὸν τὸν τοῦ Καλαμακίου. Ἀκρωτήριον δὲ σημαντικόν, εἰς ὃ τερματίζεται τὸ χερσονησῶδες δυτικὸν τμῆμα τοῦ δήμου, ἔχει τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου (Ἡραῖον), παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπάρχει καὶ λίμνη ἁλμυροῦ ὕδατος πέριξ στεφανουμένη ὑφ'ὑψηλῶν λόφων, ἡ Βουλιασμένη,χωριζομένη ἀπὸ τῆς θα-

λάσσης διὰ διαχωρίσματος ἐκ μάργας πλάτους 6 μέτρων καὶ μήκους 86. Ὑπάρχει δὲ καὶ πρὸς τὴν βορείαν παραλίαν παρὰ τὸ ὅριον Περαχώρας καὶ Μεγαρίδος ἑτέρα μικρὰ λίμνη βαθεῖα, χωριζομένη καὶ αὕτη ἀπὸ τῆς θαλάσσης δι' ἀμμωδῶν καὶ χαλικωδῶν προσχώσεων, ἡ Μαυρολίμνη, οὕτω καλουμένη ἕνεκα τοῦ βαθέος χρωματισμοῦ τῶν ὑδάτων της ἐξ ἀντανακλάσεως τῶν ὑπερκειμένων ὑψηλῶν προβούνων τῆς Γερανείας , οἵτινες ἐπισκιάζουσιν αὐτήν. Αὕτη περιέχει ἰχθῦς, οὐχὶ δὲ ἡ Βουλιασμένη. Πρό τινος χρόνου ἑταιρία διώρυξε τὸ διαχώρισμα τῆς Βουλιασμένης ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὅπως καταστήσῃ αὐτὴν ἰχθυοτροφεῖον. Παρετηρήθη δὲ μετὰ τὴν διωρυχὴν ὅτι σχηματίζεται τακτικὴ ἐν τῷ στομίῳ παλίρροια τῶν ὑδάτων[14]. Λιμνώδη δὲ βαθύσματα παράλια ὑπάρχουσι καὶ εἰς ἄλλα δύο μέρη τῆς βορείας παραλίας, κεκαλυμμένα ὑπὸ σχοίνων.

Ἐν τῷ δήμῳ ῥεῖθρα ἄφθονα ῥέουσιν ἐν τῷ χωρίῳ Μπίσᾳ καὶ ἐν Περαχώρᾳ, ἐπίσης καὶ ἐν θέσει Βαμβακιᾷ εἰς τὴν βορείαν παραλίαν, πηγάζοντα παρὰ τὴν θάλασσαν. Ἐπίσης εἰς τὴν ἀνατολικὴν χαράδραν τῆς ἀρχαίας πόλεως Οἰνόης. Πηγὴ ὑπάρχει καὶ ἐν θέσει Μύγαις πρὸς τὰς μεσημβρινὰς κατωφερείας τῆς Γερανείας. Εἰς τὰ ῥέοντα δὲ ὕδατα καταστακτέα καὶ τὰ θερμὰ ἰαματικὰ τοῦ Λουτρακίου.

Πεδινὰ μέρη τοῦ δήμου, ἐν οἷς κυρίως γίνεται ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καρπῶν, εἶνε ἡ βορεία πεδινὴ προέκτασις τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, καὶ οἱ μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν λοφοσειρῶν αὐλῶνες, καὶ τὰ χθαμαλὰ βόρεια ὀροπέδια· ὑπάρχει δὲ καὶ μεσογεία ὑψηλὴ πεδιὰς ἡ τῆς Περαχώρας καὶ παραλία χθαμαλὴ πρὸς Β, ἡ τοῦ Σχοίνου, ἀναστομουμένη εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον, οὕτω καλουμένη ἐκ χωριδίου Σχοίνου κειμένου εἰς τὸν μεσημβρινὸν αὐτῆς μυχόν. Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ ἡ πεδιὰς Ἀσπροκάμπου εἰς τὸ βορειότατον ἄκρον τοῦ δήμου. Πρὸς Μ δὲ ὑπάρχουσιν ἐκτενεῖς πεδιάδες ἡ τοῦ Κουλαντζικίου καὶ Σουσακίου. Καλλιεργούμενα δὲ μέρη ἐπίπεδα εἶνε καὶ αἱ θέσεις Λακταγᾶ, Λεκελοῦζι, Κτενᾶ Καλύβια.

Σχεδὸν πάντα τὰ ὄρη τῆς Περαχώρας εἶνε κατάφυτα ἐκ

δασῶν πευκῶν, ἔχουσι δὲ καὶ ἐλάτας εἰς τὰς ὑψηλοτέρας αὐτῶν κορυφάς· διὸ καὶ ἡ διὰ τῶν ὀρέων τούτων πορεία, καίτοι αἱ ὁδοὶ εἶνε σκολιαί, ἁπλαῖ ἀτραποὶ δύσβατοι, ἀποβαίνει τερπνὴ καὶ εὐχάριστος. Ἐκ τῶν δασῶν τούτων οἱ Περαχωρῆται ἐξάγουσι ῥητίνην, καὶ ξυλείαν.

Ἡ παραγωγὴ τοῦ δήμου συνίσταται εἰς σῖτον 7,800 κοιλά, κριθὴν 2,280, οἶνον 79,400, ἔλαιον 197,000 παράγει δ' ἐπίσης ἀμυγδαλᾶς, ὀλίγον βάμβακα, μέλι, ῥητίνην, καὶ προϊόντα κτηνοτροφίας. Ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία καλλιεργοῦνται μόνον ἐν τοῖς πεδινοῖς τόποις καὶ ὁμαλοῖς. Ἔχει δ' ὁ δῆμος μίαν μόνον ποικιλίαν εὐοινωτάτης ἀμπέλου, καλουμένην «περαχωρήτικο κλῆμα», παράγουσαν ἀφθόνους σταφυλάς.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ δήμου ἀνέρχεται εἰς 2637 κατοίκους καὶ δημότας 2714. Εἶνε δῆμος Β' τάξεως. Ἔχει δὲ καὶ οὗτος δύο πρωτευούσας τὴν Περαχώραν καὶ τὸ Λουτράκιον.

Ἡ *Περαχώρα* εἶνε κωμόπολις οἰκουμένη ὑπὸ 1455 ψυχῶν, (ἐθν. Περαχωρήτης), ἐν μέσῳ σχεδὸν κειμένη τῆς χερσονήσου τῆς προεκτεινομένης εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἐπὶ καταφερείας λόφου ἐκτισμένη. Ἔχει περίπου 400 οἰκίας, καὶ ἀπέχει τοῦ Λουτρακίου 2 ὥρας. Ἤδη κατασκευάζεται ὁδὸς ἁμαξιτὸς ἀπὸ Λουτρακίου μέχρι ταύτης. Κάτω τῆς κωμοπόλεως ἐκτείνεται πεδιὰς κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν καὶ ἀμυγδαλῶν.

Μπίσα. Εἶνε χωρίον σύδενδρον καὶ κατάρρυτον οἰκούμενον ὑπὸ 60 οἰκογενειῶν, κείμενον πρὸς τὸ ΑΑΜ τῆς Περαχώρας εἰς ἀπόστασιν ὥρας, ἐφ' ὑψηλῆς καὶ ὁμαλῆς ῥάχεως τῶν βορείων κατωφερειῶν τοῦ ὑπερκειμένου τοῦ Λουτρακίου ὄρους. Πολλοὶ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου ἔχουσι χειμερινὴν κατοικίαν τὸν *Σχοῖνον* χωρίδιον κείμενον εἰς τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος.

Κουλαντζίκι (κάτ. 377). Κεῖται πρὸς τὰς Μ ὑπωρείας τῆς Γερανείας. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἑτέρου χωριδίου πλησίον κειμένου, τοῦ *Σέσι*, μετῴκησαν εἰς τὴν παραλίαν θέσιν τῶν *Ἁγίων Θεοδώρων*, ἔνθα ἀπετέλεσαν συνοικισμὸν

νέον, ἕνεκα τοῦ διερχομένου σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Κορίνθου, ἔχοντος αὐτόθι σταθμόν.

Σημαντικὰ χωρία τοῦ δήμου οὐχὶ τόσον διὰ τὸ μέγεθος, ὅσον διὰ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν των εἶνε τὸ Λουτράκιον καὶ Καλαμάκιον, ἀμφότερα παράλια, ἐκεῖνο μὲν κείμενον εἰς τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Λεχαίου, τοῦτο δὲ εἰς τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ Κεγχρεάτου κόλπου, ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων 7,500 μέτρα καὶ συνδεόμενα δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ.

Λουτράκιον (κάτοικοι 335). Τὸ χωρίον τοῦτο ἦτο μέχρι τῆς κτίσεως τῆς νέας Κορίνθου (1859) ὁ σταθμὸς τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰσθμοῦ ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὅπως ἦτο καὶ εἶνε ἔτι τὸ Καλαμάκιον ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ, ἐχόντων τῶν ἀτμοπλοίων παρὰ τὸ Λουτράκιον τὸ ἀγκυροβόλιον αὐτῶν· διὸ καὶ ἀπὸ τοῦ 1837 κατεσκευάσθη ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἀπὸ Λουτρακίου μέχρι Καλαμακίου διὰ τὴν εὔκολον μεταβίβασιν τῶν ἐπιβατῶν. Ἡ ὁδὸς ἔχει μῆκος 11,000 μέτρων, ἀνέρχεται δὲ μέχρις ὕψους μεγίστου 80 μέτρων[15]. Ἤδη μόνον ἐπὶ μεγάλης τρικυμίας προσορμίζονται εἰς Λουτράκιον τὰ ἀτμόπλοια ὁπόταν δὲν εἶνε ἐφικτὴ ἡ ἀποβίβασις τῶν ἐπιβατῶν εἰς Κόρινθον. Ἀπό τινων ἐτῶν τὸ χωρίον τοῦτο ἤρχισε ν'ἀνακτᾷ ζωήν, καὶ ν' αὐξάνῃ διὰ νέων οἰκοδομῶν ἕνεκα τῶν ἐν αὐτῷ θερμῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, τῶν ἐκβαλλόντων εἰς τὴν θάλασσαν, ἐξ ὧν ἕλκει καὶ τὸ ὄνομα, εἰς τὰ ὁποῖα προσέρχονται πολλοὶ ἀσθενεῖς τὸ θέρος πρὸς λοῦσιν καὶ πόσιν. Ἐκτίσθησαν δὲ καὶ λουτῆρες καὶ οἰκήματα ἰδιωτικὰ διὰ τοὺς προσερχομένους.

Τὸ Λουτράκιον ἀπέχει τῆς Κορίνθου διὰ ξηρᾶς μίαν ὥραν, διὰ θαλάσσης δὲ τὸ δίαρμα κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν εἶνε μίλια τρία. Διαιρεῖται δὲ τὸ χωρίον εἰς δύο συνοικίας μικρὸν ἀπεχούσας ἀπ' ἀλλήλων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων κεῖται μεγάλη οἰκία, ἔνθα ὑπῆρχε τὸ πρακτορεῖον τῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας τοῦ Λόϋδ. Τὰ ἰαματικὰ ὕδατα εὑρίσκονται ἐν τῇ δυτικῇ συνοικίᾳ. Ὑπὲρ τὸ χωρίον τοῦτο ἐντὸς δάσους καὶ παρὰ τῇ παλαιᾷ ὁδῷ εἰς Περαχώραν ὑπάρχει ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Παταπίου (ἑορτάζει 8 Νοεμβρίου).

Τὸ Λουτράκιον κατὰ Β. Διάταγμα τῆς 13 Δεκεμβρίου 1879 ὡρίσθη ὡς θερινὴ πρωτεύουσα τοῦ δήμου Περαχώρας ἀπὸ 1 Ἀπριλίου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου.

Καλαμάκιον (κάτ. 140). Τοῦτο δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι δὲν εἶνε χωρίον, ἀλλ' ἀποβάθρα τῶν προσορμιζομένων ἀτμοπλοίων· διὸ αὐτόθι ὑπάρχουσι ξενοδοχεῖα, καφενεῖα καί τινες οἰκίσκοι, ἐν οἷς καὶ μεγάλη τις οἰκία, ἀνήκουσα ἄλλοτε εἰς τὴν ἑταιρίαν τοῦ Λόϋδ, ἤδη δὲ εἰς ἰδιώτην. Εἶνε δὲ ἤδη τὸ Καλαμάκιον καὶ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Κορίνθου·

Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου Περαχώρας ἐκτελεῖται ἤδη τὸ μέγα ἔργον τῆς διωρυχῆς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Κατὰ τὸν περὶ ταύτης νόμον τῆς 16 Νοεμβρίου 1869, καὶ 27 Μαρτίου 1881, καὶ κατὰ τὸ ἀπὸ 18 Μαΐου 1881 Βασιλικὸν Διάταγμα, δι' οὗ παρεχωρήθη τὸ δικαίωμα τῆς διωρύξεως εἰς τὸν στρατηγὸν Τύρ, ἡ διῶρυξ θέλει ἔχει βάθος 8 καὶ πλάτος 22 μέτρων· ἐχαράχθη δὲ εἰς τὸ στενώτατον πλάτος τοῦ Ἰσθμοῦ κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἔχουσαν φορὰν ἐκ τοῦ ΒΔ πρὸς τὸ ΜΑ. Τὸ μῆκος τῆς διώρυγος εἶνε 6 χιλιομέτρων· παρὰ τὰ δύο δὲ στόμια αὐτῆς καθ' ὡρισμένον σχέδιον κτίζονται δύο πόλεις ἡ *Ἰσθμία* πρὸς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον καὶ ἡ *Ποσειδωνία* πρὸς τὸν Κορινθιακόν, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Λεχαίου μετὰ χειροποιήτων λιμένων. Ἐπὶ τῆς διώρυγος δὲ θέλει τεθῇ γέφυρα σιδηρᾶ πρὸς διάβασιν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἡ Νέα Κόρινθος ἀπέχει τῆς παρ' αὐτὴν πρὸς Α κειμένης Ποσειδωνίας διὰ ξηρᾶς $2 \, ^1/_2$ χιλιόμετρα.

Εἰς τὸν δῆμον Περαχώρας ἀνήκουσι καὶ 4 ἐρημόνησοι κείμεναι πρὸς Β τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου τῆς Περαχώρας, ὅπερ οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον Ὀλμιάς, καὶ εἰς ἀπόστασιν $2 \, ^1/_2$ μιλίων ἀπὸ τούτου, ἐν μέσῳ σχεδὸν τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τῆς Λιβαδόστρας (Ἀλκυονίδος θαλάσσης), καλούμεναι Καλὰ Νησιά, περιληπτικῶς. Τούτων ἡ μεγαλειτέρα λέγεται Μεγάλο Νησί, ἔχουσα περίμετρον 2 μιλίων. Ἐν ταύτῃ εὑρίσκεται Μονὴ τῆς Παναγίας διαλελυμένη, ἐκτισμένη δὲ παρὰ τὸν πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου εὑρισκόμενον ὁρμίσκον. Ἡ παρὰ ταύτην κει-

μένη βορειότερον νησὶς λέγεται Δασκαλειό. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων τὸ βάθος τῶν ὑδάτων εἶνε μικρὸν μόλις μιᾶς ὀργυιᾶς. Μεσημβρινοδυτικῶς τούτων κεῖται τὸ Πρασοῦδι ἔχον πρὸς ΒΔ προέκτασιν βραχώδη περιαλῆ τὸ Πρασόφυλλο. Περὶ τὰς ἐρημονήσους ταύτας ἀγρεύονται ἀστακοί.

Ἐν τῷ δήμῳ Περαχώρας ὑπάρχει καὶ μονύδριον διαλελυμένον καὶ ἠρειπωμένον τῆς Παναγίας ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Πράρθι, Μονὴ Πραρθίου, πρὸς Δ τῆς κορυφῆς τῆς Γερανείας.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Τὴν περιοχὴν τοῦ δήμου τούτου οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν **Ἔξω τοῦ Ἰσθμοῦ Κορινθίων** χώραν, ἢ **Ἔξω τοῦ Ἰσθμοῦ Κορινθίαν** (Σκύλαξ 55. Θουκυδ. 4,42). Ἰδίᾳ δὲ ἀπεκάλουν **Πείραιον** καὶ **Περαίαν** τὴν περὶ τὴν σημερινὴν Περαχώραν πεδινὴν ἔκτασιν, ἐν ᾗ ὑπῆρχε καὶ πόλισμα περιτετειχισμένον ὁμώνυμον, ὅπερ ὁ Ἀγησίλαος τῷ 390 π. Χ. κατέλαβε πολεμῶν τοὺς Κορινθίους, καθὼς καὶ τὴν ἄλλην ἐνταῦθα πόλιν τὴν **Οἰνόην** (Στράβ. Η, 383. Ξενοφ. Ἑλ. 4. 5, 5. καὶ Ξενοφ. Ἀγησίλ. 2.18). Τὸ ὄνομα Περαχώρα φαίνεται ὂν σχηματισμὸς ἀρχαῖος ἐκ τοῦ Περαία· ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐν λέξει γράφει «ἔστι καὶ χώρα Κορίνθου Περαία λεγομένη, τὸ ἐθνικὸν Περαιεύς»[16].

Τῆς Οἰνόης τὰ ἐρείπια καὶ τὰ πολυγωνικὰ τείχη σώζονται ὑπὲρ τὴν πεδιάδα τοῦ Σχοίνου ἐπὶ προβούνου τῆς ὑψηλοτέρας ὀρεοσειρᾶς τῆς Μεγάλης Ντούσκας, καὶ πρὸς τὸ ΜΑ τῆς πεδιάδος τοῦ Σχοίνου, πρὸς Α δὲ τοῦ ὁμωνύμου χωρίου. Πρὸς τὴν πεδιάδα ὁ πρόβουνος ἐφ' οὗ ἡ Οἰνόη εἶνε ὑψηλὸς δικόρυφος καὶ ἀποτομώτατος, δεσπόζων πάσης τῆς πεδιάδος τοῦ Σχοίνου· πρὸς Α τοῦ προβούνου ῥέει ἄφθονον ῥεῖθρον ὕδατος. Ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς Οἰνόης ἐκτείνεται ἀρίστη θέα ἐπὶ τῆς Ἀλκυονίδος θαλάσσης, ἐν ᾗ φαίνονται ὡς ἐρριμμένοι βράχοι τὰ Καλὰ Νησιά, πέραν δὲ πρὸς τὴν Βοιωτίαν φαίνονται τὰ ὄρη τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τοῦ Ἑλικῶνος, διακρίνεται δὲ καὶ τὸ χωρίον Χόστια τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν.

Ἡ θέσις τῆς Οἰνόης λέγεται ὑπὸ τῶν Περαχωρητῶν Βιόκαστρο.

Πλὴν τούτων γινώσκομεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου τῆς Περαχώρας, τῶν **Ὀλμιῶν**. Ὁ Στράβων (Η, 380) γράφει «αἱ Ὀλμιαὶ τὸ ποιοῦν ἀκρωτήριον τὸν κόλπον ἐν ᾧ ἥ τε Οἰνόη καὶ αἱ Παγαί, τὸ μὲν τῶν Μεγαρέων φρούριον ἡ δὲ Οἰνόη τῶν Κορινθίων» (Ὅρα καὶ Στράβωνος Θ, 409). Τὸ δυτικὸν δὲ ἀκρωτήριον τῆς Περαχώρας, τὸ νῦν Ἅγιος Νικόλαος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων **Ἡραῖον** ἀπέναντι τῆς Σικυῶνος· ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Ἥρας Ἀκραίας[17] (Πλουτάρχ. Κλεομ. 20).

Ὁ Λίβιος (32,23) ὀνομάζει τὸ Ἡραῖον **Ἀκραίαν** (Acraeam). Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων φαίνεται ὅτι ἡ Μεγαρὶς περιελάμβανε καὶ τὸ Ἡραῖον καὶ τὴν Περαίαν, ὁ Πλούταρχος περὶ τούτου σημειοῖ (Κεφαλ. καταγρ. Ἑλληνικὰ 17) «τὸ παλαιὸν ἡ Μεγαρὶς ᾠκεῖτο κατὰ κώμας εἰς πέντε μέρη νενεμημένων τῶν πολιτῶν, ἐκαλοῦντο δὲ Ἡραεῖς καὶ Πειραιεῖς καὶ Μεγαρεῖς καὶ Κυνοσουρεῖς καὶ Τριποδισκαῖοι». (Curtius, Pelop. Τόμ. Β' 598. Bursian, Τόμ. Α',σελ. 367 ἑπόμ. 372).

Παρὰ τὸ Ἡραῖον ἔκειτο ἡ λίμνη **Ἐσχατιῶτις** ἡ καὶ **Γοργῶπις** καλουμένη. (Ὅρα τὰς σημειώσεις εἰς Σκύλακα ἐν Geogr. minor. Τόμ. Α', σελ. 39). Ἡ λίμνη αὕτη εἶνε ἡ νῦν Βουλιασμένη (Curtius, Pelop. Τόμ. Β', σελ. 598).

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖνται καὶ αἱ δυτικαὶ κλιτῦς τοῦ ὄρους τῆς **Γερανείας** ἢ **Γερανίας**, ὅπερ νῦν καλεῖται Μακρὺ Πλάγι, ἡ πολλάκις μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων (Θουκυδ. 1,105. καὶ 108. 4.70. Πλούταρ.Κλεομ. 20. Ἄρατ. 31. Διόδωρ. 11.80 καὶ 19.54. Λουκιαν. Ἰκαρομέν. 11. Στέφ. ὁ Βυζ. ἐν λ. «Γεράνεια . . . ἔστι καὶ ὄρος μεταξὺ Μεγάρων καὶ Κορίνθου». Παυσ. 1.43,8. Λυσίου Ἐπιτάφ.49). Ὁ Σκύλαξ (39) ἀναφέρει **τεῖχος Γεράνειαν**. Ὁ Στράβων (Η' 380 καὶ 393) ὀνομάζει ἐκ παραδρομῆς τὴν Γεράνειαν Ὄνεια ὄρη. (Curtius, Pelop. Τόμ. Α',σελ. 25).

Πρὸς Μ τῆς Γερανείας ἔκειτο ἡ κώμη **Κρομμυὼν** (ὁ καὶ ἡ) ἡ **Κρομμυωνία**, ἔνθα νῦν ἡ παραλία τῶν Ἁγίων Θεοδώρων· ἐν ταύτῃ κατὰ τὸν ἀττικὸν μῦθον ἐφόνευσεν ὁ Θησεὺς τὴν Κρομμυωνίαν σῦν, (Παυσαν. 2. 1, 3. Στράβ. Η. 380. Θ.391. Πλουτάρ: Θησεὺς 9). Ὁ Στέφ. ὁ Βυζάντιος καὶ Σκύλαξ (55) ὀνομάζουσι ταύτην **Κρεμμυῶνα** (Θουκυδ. 4.42, 44,45). Ἡ κώμη αὕτη πρότερον ἀνῆκε τῇ Μεγαρίδι, εἶτα δὲ τῇ Κορινθίᾳ. Δυτικώτερον τῆς Κρομμυῶνος ἔκειτο ἡ **Σιδοῦς**, ἧς ἐφημίζοντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὰ μῆλα· ἡ θέσις ταύτης εἶνε ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Σουσακίου (Σκύλαξ 55. Στέφ. ὁ Βυζ. ἐν λ. Ἀθήν. 3.82. Ξενοφ. Ἑλ. 4.4,13. καὶ 4.5,19). Δυτικώτερον δὲ τῆς Σιδοῦντος ἔκειτο ὁ λιμὴν **Σχοινοῦς** (Στράβων Η, 369. 380. Θ, 391). Ὁ Pompon. Mela (2.50) καλεῖ αὐτὸν **λιμένα Σχοινέτην** (portum Schoenitam). Ἡ θέσις τούτου εἶνε ὁ ὅρμος Καλαμακίου.

Τὸ Πείραιον, ἡ Οἰνόη, ἡ Σιδοῦς καὶ ἡ Κρομμυὼν ὑπῆρξαν τῷ 392—390 π. Χ. θέατρον μαχῶν μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Κορινθίων.

Καὶ τὰ λουτρὰ δὲ τοῦ Λουτρακίου ἦσαν γνωστὰ τοῖς ἀρχαίοις καλούμενα **Θερμὰ** ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἑλληνικὰ 4.5,8).

Ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου (Ἀγαμέμ.287) ἀναφέρεται ὄρος **Αἰγίπλαγκτον** περὶ τὴν χώραν ταύτην. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οὕτως ὀνομάζει τὰς δυτικὰς προεκτάσεις τῆς Γερανείας πρὸς Β τῶν ὁποίων κεῖται ἡ Οἰνόη, ἀφ' ὧν διακρίνεται ἡ Γοργῶπις λίμνη, εἰς ἣν φῶς ἐνσκῆψαν κατὰ τὸν ποιητὴν κατεφώτισε τὸ Αἰγίπλαγκτον (Reinganum, das alte Megaris, Σελ. 98. Bursian, Τόμ. Α' σελ. 383).

Ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως ὁ Ἰσθμὸς καὶ ἐν γένει ὁ δῆμος Περαχώρας ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν διὰ ξηρᾶς γέφυραν ἀπὸ τῆς Στερεᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τἀνάπαλιν, διὸ ἐθεωρήθη πάντοτε αὕτη ἡ περὶ τὴν Γεράνειαν χώρα σπουδαιότατον στρατηγικὸν σημεῖον πρὸς ἐπιδρομὰς εἴς τε τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον, μνημονεύονται δὲ ὑπὸ τῶν ἀρ-

χαίων συγγραφέων αἱ στρατιωτικαὶ ὁδοὶ διὰ τῆς ὀρεινῆς 'Ι-
σθμιακῆς χώρας τῆς κατεχομένης ὑπὸ τῆς Γερανείας καὶ τῶν
διακλαδώσεων αὐτῆς. Αἱ διὰ ταύτης ὁδοὶ ἦσαν τρεῖς, ὧν ἔτι
καὶ νῦν γίνεται χρῆσις. Τούτων μία ἦτο μεσογεία διὰ τῆς
Γερανείας, δύο δὲ παράλιαι, ὧν ἡ μεσημβρινὴ ἐκαλεῖτο **Σκει-
ρωνὲς ὁδὸς** (Παυσ. 1.44,6. Ἡρόδ. 8,71)· αὕτη ἀπὸ
Μεγάρων ἠκολούθη τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν, διήρχετο διὰ
τῶν **Σκειρωνίδων Πετρῶν** καὶ κατέληγεν εἰς Σχοινοῦν-
τα· εἶνε δὲ αὐτὴ αὕτη ἡ σημερινὴ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου
διὰ τῆς Κακῆς Σκάλας. Ἡ ἑτέρα δὲ ἠκολούθη μέχρι τινὸς
τὴν βορείαν παραλίαν· εἶτα δ' ἐκ τῆς Οἰνόης (τῆς πεδιάδος
τοῦ Σχοίνου) κάμπτουσα πρὸς Μ διήρχετο διὰ τῆς σημερινῆς
πολίχνης τῆς Περαχώρας καὶ κατέληγεν εἰς Λουτράκιον. Ἡ
μέση δὲ ὁδός, ἡ διὰ τῆς Γερανείας, ἀρχομένη ἐκ Μεγάρων δι-
ήρχετο διὰ τοῦ Τριποδίσκου, ἐξ οὗ φερομένη πρὸς Δ εἰσήρχετο
εἰς κλεισώρειαν μεταξὺ δύο κορυφῶν τῆς Γερανείας, τὸ Μεγά-
λο Δερβένι καλουμένην, ἐξ ἧς κατωπτεύετο ὅ τε Σαρωνικὸς καὶ
ὁ Κορινθιακὸς κόλπος, ἐντεῦθεν δὲ ὑπερβάλλουσα τὴν ῥάχιν τῆς
Γερανείας παρὰ τὴν θέσιν Μύγαις, ἔνθα καὶ πηγὴ ὕδατος, κα-
τέληγε κατωφερὴς εἰς Θερμά, τὸ νῦν Λουτράκιον.

ΔΗΜΟΣ ΣΟΛΥΓΕΙΑΣ

Κάτοικοι 2,958, δημόται 3,079.

Ὁ δῆμος Σολυγείας εἶνε ὁ ἀνατολικώτατος τῶν τῆς Κο-
ρινθίας καὶ μᾶλλον παράλιος, περιβρεχόμενος πρὸς Β καὶ πρὸς
Α ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, εἰς ὃν ἐν εἴδει
χερσονήσου χωρεῖ τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ τμῆμα. Πρὸς Δ ἔχει
ὅρια τὸν δῆμον Κλεωνῶν ἐκ τῶν τῆς Κορινθίας, καὶ τὸν δῆμον
Προσυμναίων τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, πρὸς Μ δὲ τοὺς δήμους
Ἐπιδαύρου καὶ Μιδέας τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας.

Τὰ παράλια τοῦ δήμου δὲν διακόπτονται ὑπὸ βαθέων κόλπων
ἢ ὅρμων οὐδὲ ὑπὸ ἀκρωτηρίου ὀξέος. Τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο ἀνατολικῶν
ἀκρωτηρίων τοῦ δήμου ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Σπείραιον.

Ὁρμίσκους ἀναπεπταμένους πρὸς Β ἔχει ὁ δῆμος τὸν με-
σημβρινώτατον μυχὸν τοῦ Κεγχρεάτου κόλπου, καλούμε-
νον Ἁλμυρήν, μετὰ τοῦτον δὲ κατὰ σειρὰν τὴν Σιδερῶνα,
Λυχνάρι, Βάγια· πρὸς Α τὸ Φραγκολιμάνι, τὸ Ἀμόνι, Κιουρ-
κέτι, Λιμάνι Καλογέρου καὶ τέλος τὸν Κόρφον, λιμένα ἀσφα-
λῆ, νεύοντα πρὸς Μ, ἔχοντα περίμετρον 1 μιλίου καὶ βάθος
10 ὀργυιῶν ἐν τῷ μέσῳ, προστατευόμενον δ' ἀπὸ τῶν ἀνατο-
λικῶν ἀνέμων δι' ὀρεινῆς γλώσσης. Ὁ Κόρφος εἶνε τὸ ἐπί-
νειον τοῦ δήμου. Πρὸς Μ τούτου κεῖται ὁ ὁρμίσκος Σελόντα,
ἔνθα τὸ παράλιον ὅριον τῶν ἐπαρχιῶν Ναυπλίας καὶ Κορινθίας.

Ὁ δῆμος εἶνε καθόλου εἰπεῖν ὀρεινὸς καὶ βουνώδης· ἔχει δὲ
πρὸς Μ καὶ Δ ὑψηλὰ ὄρη τὸ Κερνίκελο, τὴν Τραπεζόνα καὶ τὸ
Μαυροβοῦνι κοινὰ μετὰ τῶν ὁμόρων δήμων τῆς Ναυπλίας.
Ἐν ὅλῳ δὲ ὁ δῆμος περιλαμβάνει δύο λεκανοπέδια τὸ τοῦ Σο-
φικοῦ καὶ τὸ τοῦ Ἀγγελοκάστρου, διαχωριζόμενα ὑπὸ ὀρεινῆς
ὑψηλῆς δειράδος, ἧς ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ ἔχει ὕψος 930 μέ-
τρων, ὧν αἱ ὑδατολεκάναι εἶνε αἱ μικραὶ πεδιάδες τοῦ Σοφι-
κοῦ καὶ τοῦ Ἀγγελοκάστρου.

Ὁ δῆμος ἐν γένει εἶνε ἄνυδρος· ἕνεκα δὲ τῆς ὀρεινῆς αὐ-
τοῦ φύσεως ἐλάχιστα ἔχει τμήματα πρὸς καλλιέργειαν πλὴν
τῶν ῥηθέντων δύο πεδίων. Ὡς ἐκ τούτου δὲ καίτοι ἔχει μεγά-
λην ἔκτασιν δὲν δύναται νὰ διαθρέψῃ πολλοὺς κατοίκους, καὶ
μόλις ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 3,958 κατοίκους, ἐξ
ὧν δημόται 3,079, πάντας Ἀλβανούς, ἀσχολουμένους εἰς τὴν
γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν καὶ τὴν συλλογὴν ῥητίνης, ἐξ ἧς
ὁ δῆμος παράγει περὶ τὰς 600 ἢ 700,000 ὀκάδας. Ὁ δῆμος
ἔχει καὶ εὐαρίθμους ναυτικοὺς ἐκτελοῦντας τὴν συγκοινωνίαν
δι' ὀλίγων καϊκίων μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Κόρφου.

Ὁ δῆμος εἶνε Β τάξεως· συνέστη δὲ τῷ 1840. Προϊόντα
αὐτοῦ εἶνε ῥητίνη, σῖτος 5,300 κοιλά, κριθὴ 555 κοιλά, οἶ-
νος 1222 ὀκάδ., ἔλαιον 15,900, τυρὸς εἰς κεφάλια καὶ ἄλλα
τινὰ ὀλίγα προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ καυσόξυλα· τὸ κυ-
ριώτερον προϊὸν τοῦ δήμου εἶνε ἡ ῥητίνη ἡ ἐξαγομένη ἐκ τῶν
πυκνῶν δασῶν αὐτοῦ.

Χωρία τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Σοφικόν*, πρωτεύουσα αὐτοῦ, ἔχον περίπου 250 οἰκίας, καὶ πληθυσμὸν μετὰ τοῦ ἐπινείου τοῦ *Κόρφου* 1802 κατοίκων. Κεῖται εἰς τὰς Μ ὑπωρείας ὑπερκειμένου δασώδους βουνοῦ Τσάλικα λεγομένου, ὕψους 735. Κάτω τοῦ χωρίου ἐκτείνεται αὐλὼν μακρὸς συνεχόμενος μετὰ πεδιάδος συνθέτου, πάσης καλλιεργουμένης, ἀδένδρου καὶ ἀνύδρου ἐντελῶς, ἐχούσης μόνον ἀμπελῶνάς τινας, ἧς τὸ μέγιστον τμῆμα, μακρὸν καὶ στενὸν κεῖται ΒΑ τοῦ Σοφικοῦ ὀνομαζόμενον Ζαρακᾶς. Τὰ λοιπὰ τμήματα τῆς συνθέτου ταύτης πεδιάδος φέρουσι τὰ ὀνόματα Κάμπος Σοφικοῦ, Παληάμπελο, Λαρίσι (τό). Ἐν μέσῳ δὲ περίπου τῆς πεδιάδος ταύτης ὑψοῦται λόφος, ἐφ' οὗ ἐρείπια περιβόλου ἀρχαίου μετὰ τειχῶν πολυγωνικῆς οἰκοδομίας, ἔχοντος ἐντὸς ναὸν Ἁγίας Παρασκευῆς, ᾠκοδομημένον ἐπὶ θεμελίων ἀρχαίου κτιρίου. Κάτω δὲ τοῦ λόφου τούτου κυρίως ἐκτείνεται ἡ πεδιὰς τοῦ Σοφικοῦ. Πρὸς Β τοῦ λόφου κεῖται μικρὰ Μονὴ διατηρουμένη τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἔχουσα ἐκκλησίαν βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, ἧς τὸ καταπέτασμα εἶνε κατεσκευασμένον ἐκ ξύλου γλυπτοῦ φέρον καὶ ἐπιγραφὴν «Ἐταλιαρίσθη τὸ παρὸν διὰ χειρὸς Σπυρήδου ἱερέως τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου Δαμιανοῦ τοῦ ἱερομονάχου 1801». Πέραν τῆς μονῆς ταύτης πρὸς Β ὑψοῦται ὁ βουνὸς Τσάλικα, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὁποίου ὑπάρχει πηγὴ ἀσθενὴς ὕδατος καὶ ἴχνη ὑδραγωγείου καὶ δεξαμενῶν ἀρχαίων ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Κόρφος, παράλιον χωρίδιον, ἐπίνειον τοῦ Σοφικοῦ, ἀπέχον τούτου 2 ὥρας. Κεῖται παρὰ τὸν ὁμώνυμον λιμένα. Ἡ πρὸς αὐτὸν ὁδὸς ἐκ Σοφικοῦ διέρχεται τὴν πρὸς τὸν αὐλῶνα τοῦ Σοφικοῦ συνεχομένην πεδιάδα Λαρίσι, πρὸς Β τῆς ὁποίας ὑψοῦται ἠρειπωμένος ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν κομψοτάτου βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ. Ὁ Κόρφος ἔχει 40 οἰκίας, καὶ περὶ αὐτὸν μέγαν ἐλαιῶνα. Τὸ μέρος ἐνταῦθα ἄνυδρον. Ἐκ τοῦ λιμένος τούτου ἐξάγουσιν οἱ Σοφικῖται τὴν ῥητίνην καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ καυσόξυλα καὶ σχινόφυλλα.

Ἀγγελόκαστρον. Μέγα χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ 758 κατοί-

κων. μετερχομένων μᾶλλον βίον ποιμενικόν· κεῖται πρὸς τὸ μεσημβρινὸν λεκανοπέδιον τοῦ δήμου, ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν λόφου ἔχοντος ἐπὶ τῆς κορυφῆς βυζαντινὸν φρούριον, ἴσως Ἀγγέλου τινὸς τοπάρχου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου. Πρὸς Δ τοῦ χωρίου ἐκτείνεται μακρὰ καὶ στενὴ πεδιὰς κλειστή, ἄδενδρος καλλιεργουμένη πρὸς σῖτον, ἐν ᾗ καί τινες φυτεῖαι ἀμπελώνων.

Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ δήμου εἶνε μικρά. Ἐκ τούτων εἶνε τὸ *Γαλατάκι* ἐκ δέκα οἰκιῶν πρὸς Μ τοῦ μυχοῦ τῆς παραλίας πεδιάδος τῆς ἀναστομουμένης εἰς τὸν Κεγχρεάτην κόλπον. Ἡ *Ἁλμυρὴ* (10 οἰκίαι), παρὰ τὸν ὁμώνυμον μυχὸν τοῦ κόλπου, τὸ *Κατακάλι* (20 οἰκίαι), *Βλασέϊκα* (20 οἰκίαι), *Ἐλέϊκα* καὶ *Κεφαλέϊκα*, πάντα κείμενα πρὸς τὸ βόρειον τοῦ δήμου, τὸ δὲ *Ῥειτὸ* πρὸς Δ (10 οἰκίαι), οὗτινος οἱ κάτοικοι εἶνε ποιμένες καὶ ῥητινοσυλλέκται, καλλιεργοῦσι δὲ καὶ μικρὰ ὕπαιθρα τῶν δασῶν τμήματα καὶ μισγαγκείας πρὸς σῖτον. Ὁδὸς ἁμαξιτὸς ἀπὸ Κόρφου μέχρι Σοφικοῦ καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι Κορίνθου, κατασκευαζομένη ἤθελε προαγάγει τὸν δῆμον καὶ μετακινήσει ἐκ τῆς στασιμότητος εἰς ἣν διατελεῖ, ἀπομεμονωμένος ἐντὸς τῶν δύο λεκανοπεδίων.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὀρεινοῦ τούτου δήμου καίτοι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἀρχαίων ἐρειπίων ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ὑπερκειμένου καὶ ἐπισκοποῦντος τὴν πεδιάδα τοῦ Σοφικοῦ, φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρξε κώμη τις ἢ πόλισμα, δὲν περιεσώθη εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς οὐδὲν ὄνομα ἢ ἄλλη τις μνεία περὶ τούτου. Ὡς πρὸς τὰ παράλια μόνον διεσώθησάν τινα ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ θέσις ἀσαφῶς καὶ ἀορίστως ἀναφέρεται.

Τὸ πλεῖστον τῆς περιοχῆς τοῦ δήμου τούτου ἀνῆκε τὸ πάλαι εἰς τὴν Κορινθίαν (ὅρα δῆμον Κορίνθου), καὶ μέρος μικρόν, τὸ μεσημβρινόν, εἰς τὴν Ἐπιδαυρίαν.

Ἐκ τῶν μνημονευομένων ἀρχαίων γεωγραφικῶν ὀνομάτων εἶνε τὸ τοῦ ἀκρωτηρίου **Σπειραίου** τοῦ ἀνατολικωτάτου τοῦ δήμου (Plin. Nat. h. 4.5,9. Πτολεμ. 3.14)· ἀναφέρονται δὲ καὶ λιμένες τρεῖς ἡ **Ἀνθηδών**, ὁ **Βουκέφαλος** καὶ ὁ **Πειραιός**. Ὁ τελευταῖος λέγει ὁ Θουκυδίδης (8,10) ἦτο λιμὴν ἔρημος καὶ ἔσχατος πρὸς τὰ μεθόρια τῆς Ἐπιδαυρίας, ἐξ οὗ οἱ τὰ τῆς γεωγραφίας τῶν ἀρχαίων ἐρευνήσαντες θέτουσιν αὐτὸν εἰς Φραγκολιμάνι, ἅτε τῶν ὁρίων τῆς Ἐπιδαυρίας ἀρχομένων ἐκ τοῦ Σπειραίου.

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (5,92) εἷς τῶν ἀρχαίων δήμων τῆς Κορινθίας ἐκαλεῖτο **Πέτρα**, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ Ἠετίων ὁ πατὴρ τοῦ τυράννου τῆς Κορίνθου Κυψέλου. Ἐκ τούτου ὁρμώμενος ὁ Βούρσιαν (Τόμ. Β΄,12), ἴσως δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος «πέτρα», καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ χώρα τοῦ δήμου Σολυγείας δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ ὅτι ὁ τοῦ Πειραιοῦ λιμὴν ἦτο ἔρημος, ἀποφαίνεται πιθανῶς ὅτι ὁ δῆμος Πέτρας περιελάμβανε τὴν χώραν τοῦ σημερινοῦ δήμου Σολυγείας.

Ἐν τῷ δήμῳ τῷ σημερινῷ ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαία **Σολύγεια**, κώμη ἀτείχιστος ἐπὶ τοῦ **Σολυγείου** λόφου (Θουκυδίδης 4,42), ὑπερκειμένου τοῦ αἰγιαλοῦ μεταξὺ **Ῥείτου** καὶ **Χερσονήσου**. Ὁ Πολύαινος (Στρατηγ. 1,39) ὀνομάζει τὸν λόφον **Σολύγην**. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου οἱ Δωριεῖς τὸ πάλαι ἱδρυθέντες ἐπολέμουν τοὺς Κορινθίους. Ἀπεῖχε δὲ τοῦ αἰγιαλοῦ στάδια 12 (2.219 μέτρα) καὶ τῆς Κορίνθου 60 (11,098) καὶ ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ 20 (3,699 μέτρα). Ἐκ τούτων τῶν δεδομένων ὁρίζεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων σχολιαστῶν ὅτι Χερσόνησος εἶνε ἡ εἰς τὸν Κεγχρεάτην κόλπον πρὸς Β τῆς Ἁλμυρῆς προεξέχουσα χερσονησώδης γλῶσσα εἰς τὴν θάλασσαν, οὖσα προέκτασις ὀρεινὴ τῶν Ὀνείων ὀρέων. Ῥεῖτος δὲ ὁ ῥύαξ ὁ πρὸς Μ τῆς Χερσονήσου (Bursian Τόμ. Β΄, 12. Curtius, Pelop. Τόμ. Β΄, 549). Ἀλλὰ τὰ περὶ Χερσονήσου καὶ Σολυγείου λόφου καὶ Ῥείτου δὲν διευκρινίζονται σαφῶς ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου, καὶ δὲν δύναταί τις ἀναμφιλέκτως ν' ἀποφανθῇ περὶ τῆς θέσεως αὐτῶν.

ΔΗΜΟΣ ΦΕΝΕΟΥ

Κάτοικοι 3,809, δημόται 4,070.

Ὁ δῆμος Φενεοῦ ὢν εἷς τῶν μεσογείων δήμων τῆς Κορινθίας καὶ τῶν περὶ τὴν Ζήρειαν ἔχει ὅρια πρὸς Δ τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων, πρὸς Β τὸν δῆμον Εὐρωστίνης μετὰ τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὰ δυτικὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, πρὸς Α τὸν τῆς Στυμφαλίας, καὶ πρὸς Μ τὴν ἐπαρχίαν Μαντινείας. Εἶνε δὲ δῆμος ὀρεινότατος, ἐσφιγμένος μεταξὺ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τῆς Ζήρειας καὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τῶν μεσημβρινῶν διακλαδώσεων τοῦ Χελμοῦ (Ἀροανίων ὀρέων), ἀποτελῶν οὕτω μέγα λεκανοπέδιον κλειστόν, οὗτινος ὑδατολεκάνη εἶνε ἡ μεγάλη λίμνη τοῦ Φενεοῦ.

Ὄρη σημαντικὰ τοῦ δήμου εἶνε πρὸς Α ἡ Σηπία, τὸ Γερόντειον καὶ ὁ Σκίαθις, ἀνήκοντα εἰς τὴν Κυλλήνην καὶ χωρίζοντα τὴν λίμνην τοῦ Φενεοῦ ἀπὸ τῆς Στυμφαλίας· πρὸς Β ὁ Κρᾶθις, ὕψους 1875 μέτρων, μέρος ὢν τῶν Ἀροανίων ὀρέων, πρὸς Δ ἡ Δουρδουβάνα (Πεντελεία), ὕψους 2112 μετρων, καὶ ὁ Σαϊτᾶς ὕψους 1813 μέτρων. Τὰ ὄρη ταῦτα ἐν συμπλέγματι περιβάλλουσι τὴν λίμνην τοῦ Φενεοῦ, εἰς ἣν κατέρχονται αἱ ἀπόκρημνοι καὶ δασώδεις αὐτῶν κλιτῦς, καὶ ἀναστομοῦνται αἱ βαθέως κολπούμεναι χλοεραὶ καὶ σκιεραὶ φάραγγες, ἐνῷ αἱ ποικιλόμορφοι αὐτῶν κορυφαὶ αἰωροῦνται εἰς μέγιστον ὕψος, κατὰ διαδοχὴν συνεχῆ περιστέφουσαι τὴν λίμνην, καὶ σκιάζουσαι τὰ ὕδατά της· οὕτω δὲ ἡ λίμνη αὕτη παριστᾷ μίαν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων καὶ μαγευτικωτάτων φυσικῶν καλλονῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀξίαν θέας καὶ ἀπεικονίσεως.

Λίμνη Φενεοῦ. Ἡ θαλασσοειδὴς αὕτη λίμνη, ἧς τὸ ὄνομα παρεφθαρμένον περιεσώθη εἰς τὸ παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν τοῦ Φενεοῦ κείμενον χωρίον τοῦ *Φονιᾶ*, διάσημος ἔν τε τῇ μυθολογίᾳ, τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ γεωγραφίᾳ τῆς Ἑλλάδος, καταλαμβάνει μεγίστην πεδιάδα κλειστὴν ἐν μέσῳ κειμένην τῶν προμνημονευθέντων ὀρέων. Τὰ εἰς ταύτην εἰσβάλλοντα ὕδατα ὄμ-

ϐρια καὶ ποτάμια ἐσχημάτισαν τὴν λίμνην μῆκος ἔχουσαν μέγιστον 9 χιλιομέτρων καὶ πλάτος 7, καὶ σχῆμα πολυγωνικόν. Τὸ ὕψος δὲ τῆς ἐπιφανείας τῆς λίμνης ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἶνε 753 μέτρων κατὰ τὴν καταμέτρησιν τοῦ 1828. Ἔχει δ' ἐμϐαδὸν τετραγωνικῶν χιλιομέτρων 31.4.

Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης δὲν ἔχουσι σταθερὸν πάντοτε ὕψος· διότι ἄλλοτε μὲν ἐλαττοῦνται, συνήθως τὸ θέρος, ἄλλοτε δὲ αὐξάνουσιν. Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὰ ὕδατα δι' ἔργων τεχνητῶν, ἀποδιδομένων εἰς τὸν Ἡρακλέα, μετηγγίζοντο δι' αὐλάκων εἰς καταϐόθρας κειμένας πρὸς τὰ νότια τῆς λίμνης, ἀπολειπομένων οὕτω πρὸς καλλιέργειαν ὑπαίθρων εὐφόρων καὶ γονίμων γαιῶν. Ὁ Παυσανίας τὸν Φενεὸν καλεῖ πεδίον, εὑρὼν αὐτὸν χέρσον. Τὸ φαινόμενον δὲ τῆς ἐντελοῦς ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης, καὶ τῆς κατόπιν πληρώσεως, ἕνεκα ἀποφράξεως τῶν καταϐοθρῶν, πολλάκις ἐπανελήφθη καὶ μνημονεύεται. Τῷ 1806, ἵνα μόνον μνημονεύσωμεν τῶν νεωτέρων χρόνων, εὗρεν ὁ συνταγματάρχης Λὴκ τὴν λίμνην ξηρὰν καὶ ἐντελῶς κεκαλλιεργημένην, μόνον δὲ περὶ τὰς καταϐόθρας ὑπάρχον ὀλίγον στάσιμον ὕδωρ. Κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ἡ λίμνη δι' ἔμφραξιν νέαν τῶν καταϐοθρῶν ἐπληρώθη αὖθις ὕδατος, ὅπερ σεισμοῦ συμϐάντος τῷ 1834 αὖθις ἐξεκενώθη, ἐξ οὗ συνέϐη νὰ πλημμυρήσῃ τότε ὁ Λάδων ποταμὸς τῶν Καλαϐρύτων, οὗτινος αἱ πηγαί, παρὰ τὴν Λυκούριαν κείμεναι, φαίνεται ὅτι ἔχουσιν ἐπικοινωνίαν διὰ τῶν καταϐαθρῶν τοῦ Φενεοῦ δι' ὑπογείου διοχετεύσεως, μήκους 12 χιλιομέτρων περίπου.

Ἐν τῇ λίμνῃ δὲν ὑπάρχουσι παντάπασι λιμναῖοι ἰχθῦς. Τοῦτο δ' ἔτι ἀναφέρει καὶ ὁ Αἰλιανὸς (Ζῴων ἱστορία 3.38), ὥστε εἰς οὐδὲν τανῦν χρήσιμος εἰς τοὺς περιοίκους, οὐδὲ πρὸς κάρπωσιν, οὐδὲ πρὸς συγκοινωνίαν· διότι οὐδὲν ἀκάτιον, ἢ λέμϐος, ἢ μονόξυλον διασχίζει τὰ ὕδατά της, φοϐουμένων τῶν κατοίκων τὸν ἐν αὐτῇ πλοῦν ἕνεκα τῶν καταφορῶν τῶν ἀνέμων, οἵτινες καταιγίζουσι τὰ ὕδατα ἐμπίπτοντες ἐκ τῶν πέριξ ὀρέων. Ἡ ἀποξήρανσις μόνον τῆς λίμνης θέλει τὰ μέγιστα ὠφελήσει τὸν δῆμον· διότι αἱ γαῖαι, ἃς καλύπτει εἶνε αἱ γονι-

μώτεραι καὶ εὐφορώτεραι τῶν τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας· ἴσως δὲ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδωσαν εἰς τὸν διαρρέοντα τὸν αὐλῶνα τοῦ Φενεοῦ ποταμὸν ἐκ τοιούτου τινὸς λόγου τὸ ὄνομα τοῦ Ὀλϐίου.

Ὁ ἀναστομούμενος εἰς τὴν λίμνην αὐλὼν εἶνε τὸ μόνον πεδίον τῶν Φενεατῶν, καθὼς καὶ τὰ παρόχθια τῆς λίμνης, ἀποσυρομένων τὸ θέρος τῶν ὑδάτων, ἔνθα σπείρουσι σιτηρά, κριθήν, ἀραϐόσιτον, ὄσπρια, γεώμηλα, βάμϐακα. Ὁ αὐλὼν οὗτος πρὸς Β στενοῦται ἀποτελῶν τὴν κοίτην τοῦ Ὀλϐίου.

Ὁ Ὄλϐιος ποταμός, ἢ Φονιάτικος, ἄρχεται κυρίως κάτωθεν τῆς Καρυᾶς τοῦ δήμου Τρικάλων, αὐτόθι ὑπαρχούσης τῆς λεκάνης τῆς ἀπορροῆς διαφόρων ῥείθρων καὶ ποταμίων κατερχομένων ἐκ τοῦ Μαύρου Ὄρους τοῦ δήμου Εὐρωστίνης, καὶ ἐκ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τῆς Ζήρειας· δέχεται δὲ εἰσερχόμενος εἰς τὸν αὐλῶνα καὶ τὰ ὕδατα ἄλλων ῥείθρων, ῥεόντων ἐκ τῶν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ προϐούνων τῶν Ἀροανίων ὀρέων, ὧν ἓν σημαντικὸν εἶνε τὸ πηγάζον κάτω τοῦ χωρίου Σιϐίστα. Τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ διέρχεται καὶ ἡ ὁδὸς ἀπὸ Φενεοῦ εἰς Καρυάν, κεχωσμένη παρὰ τὸ ῥεῖθρον, ἔχουσα δ' ἑκατέρωθεν, κυρίως δὲ πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην, βουνοὺς ἀποτόμους, ἐνιαχοῦ μόνον δασώδεις, τὸ πλεῖστον δὲ ἀδένδρους χρησίμους πρὸς βοσκήν. Ἕτερον ποτάμιον ἐκϐάλλον εἰς τὴν λίμνην τοῦ Φενεοῦ εἶνε ὁ Ἀροάνιος, κατερχόμενος ὄπισθεν τοῦ Καστανοϐουνίου, καὶ ἐκϐάλλων δι' ἰδίας κοίτης εἰς τὴν λίμνην.

Ὁ δῆμος Φενεοῦ εἶνε Β′ τάξεως, συνέστη τῷ 1840. Ἔχει κατοίκους 3,809 καὶ δημότας 4,070, καὶ 11 χωρία κείμενα πλὴν δύο περὶ τὸ λεκανοπέδιον, ἐφ' ὑψηλοῦ πάντα ἐκτισμένα, ὅπως οἱ κάτοικοι ἀποφεύγωσι τοὺς πυρετοὺς τοὺς ἐκ τῶν ἑλῶν τοῦ πεδίου καὶ τῆς λίμνης προερχομένους.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε τὸ χωρίον *Γκοῦρα*, φέρον ὄνομα ἀλϐανικόν, σημαῖνον τόπον πετρώδη, ἀλλ' οὐδαμοῦ τοῦ δήμου ὁμιλεῖται ἡ ἀλϐανική. Κεῖται ἐπὶ προϐούνου ὑψηλοῦ τῶν ἀνατολικῶν κατωφερειῶν τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς τῆς Ζήρειας, νεῦον πρὸς τὸν αὐλῶνα. Εἶνε χωρίον ἱκανῶς μέγα, τερπνὸν μα-

κρόθεν τὴν θέαν ἕνεκα τῶν δένδρων καὶ κήπων ὑφ' ὧν περιβάλλεται· ἔχει ἄφθονα ῥέοντα ὕδατα καὶ κατοίκους 918. Ἐθνικὸν Γκουριώτης.

Πρὸς Β τοῦ Γκοῦρα ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ὀλβίου κεῖται τὸ χωρίον *Στενὸ* (κάτοικοι 347), ἐξ οὗ ἄρχεται στενούμενος ὁ αὐλών. Βορειότερον τούτου καὶ ὑπὲρ τὴν δεξιὰν ὄχθην κεῖται τὸ κατάφυτον καὶ κατάρρυτον χωρίον *Ταρσός*, διαιρούμενον εἰς *Ἄνω Ταρσὸν* καὶ *Κάτω Ταρσὸν* (κάτ. 429.)

Πρὸς Μ δὲ τοῦ Γκοῦρα κεῖνται κατὰ σειρὰν πρὸς Α τῆς λίμνης τὰ χωρία *Μεσινὸ* καὶ *Μοσιά*, ἀμφότερα διακρινόμενα καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος *Ζευγολατειό* (κάτ. 477). Ἐν τῷ χωρίῳ Μοσιᾷ ὑπάρχει μέγας κομψὸς τουρκικὸς πύργος, κτῆμα ὢν ἄλλοτε τοῦ Ὀθωμανοῦ Κιαμὴλ-Μπεη εἰς ὃν ἀνῆκον τὰ χωρία καὶ ἡ λίμνη.

Πρὸς Μ δὲ τῆς λίμνης κεῖται ἐφ' ὑψηλῆς ὑπερβολῆς τὸ χωρίον *Γκιόζα* (κάτ. 385) παρὰ φάραγγα ἐξ ἧς πηγάζει ὕδωρ κατερχόμενον εἰς τὴν λίμνην.

Πρὸς τὰ βόρεια τῆς λίμνης κεῖται τὸ χωρίον τοῦ *Φονιᾶ*, ὑπερκείμενον τῆς ἀρχαίας πόλεως Φενεοῦ, ἐκτισμένον ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν βουνοῦ καλουμένου Καστανοβουνίου (κάτ. 144, ἐθν. Φονιάτης). Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο παράκειται ἕτερον μέγα, χωριζόμενον ἀπὸ ἐκείνου διὰ ῥευματιᾶς, τὰ *Καλύβια* (κάτ. 517). Πρὸς Β τούτων κεῖται ἐφ' ὁμαλῶν κατωφερειῶν ἡ *Σιβίστα* (κάτ. 601), ἔνθα παρὰ πηγὴν ὕδατος εἰς τὸ ἄκρον τοῦ αὐλῶνος τελεῖται τῇ 4 Σεπτεμβρίου ἐτησίως ἐμπορικὴ πανήγυρις, εἰς ἣν προσέρχονται πολλοὶ ἐκ τῶν δήμων Κορινθίας καὶ Καλαβρύτων πωλοῦντες τὰ προϊόντα καὶ βιομηχανήματά των δέρματα, βάμβακα, βελέντζας, τσαρούχια, ζῷα, ὑφάσματα, μαλλία, κηρόν, πέταλα, κώδωνας ποιμνίων καὶ ἄλλα σκεύη οἰκιακὰ καὶ γεωργικά. Διὰ τῆς πανηγύρεως δὲ ταύτης οἱ δημόται Φενεοῦ πωλοῦσι τὰ προϊόντα των ἢ ἀνταλλάσσουσι, μὴ δυνάμενοι ἕνεκα τῆς μεσογείας θέσεως τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐλλείψεως συγκοινωνίας δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ νὰ μεταφέρωσι ταῦτα ἀλλαχοῦ καὶ προμηθευθῶσι τὰ χρειώδη.

Παρὰ τὸ χωρίον τοῦ Φονιᾶ ὑπάρχει καὶ χωρίδιον *Βίλια* περιέχον 10 οἰκίας.

Ἐν τῷ δήμῳ Φενεοῦ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Κράθιδος ὑπάρχει Μονὴ διατηρουμένη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἧς οἱ καλόγηροι, 24 τὸν ἀριθμόν, ἔχουσι καὶ πριονιστήριον σανίδων, ὑλοτομοῦντες τὰ πέριξ δάση.

Πάντα τὰ χωρία τοῦ δήμου εἶνε σύδενδρα καὶ ἀφθονοῦσιν ὑδάτων. Παράγει δὲ ὁ δῆμος ἀραβόσιτον 20,000 κοιλά, σῖτον 40.000 κοιλά, κριθὴν 4,000 κοιλά, οἶνον 20,000 ὀκάδας, ὡσαύτως ὀλίγα ὄσπρια, κάστανα, γεώμηλα, βάμβακα. Ἔχει δὲ καὶ ποίμνια ἐπὶ τῆς Ζήρειας. Ἡ ἐλαία ἕνεκα τοῦ ψυχροῦ κλίματος ἐν αὐτῷ δὲν εὐδοκιμεῖ.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Πᾶσα ἡ χώρα τοῦ δήμου Φενεοῦ ἡ **Φενεᾶτις** ἢ **Φενικὴ** κατὰ Πολύβιον (4,68) ἢ **Φενεατικὴ** ὑπήγετο εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Τανῦν δ' ἐν τῷ δήμῳ κεῖται ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ ἢ τῆς **Φενεοῦ** ἢ **Φενέου** ἐπὶ ἀκρωτηρίου πρὸς τὰ βόρεια τῆς λίμνης. Ἐκ τῶν ὀλίγων περισωθέντων μνημείων τῆς πόλεως φαίνεται ὅτι κατῳκεῖτο καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα.

Ὡς καὶ προηγουμένως ἐρρέθη ὁ διαρρέων τὸν αὐλῶνα ποταμός, ὁ Φονιάτικος, ἐκαλεῖτο **Ὄλβιος**. Γράφει δὲ ὁ Παυσανίας (8.14) ὅτι ἄλλοι τῶν Ἀρκάδων ὠνόμαζον αὐτὸν **Ἀροάνιον** «καὶ οὐκ Ὄλβιον». Ἐνταῦθα ὑποθέτομεν ὅτι συνέβη σύγχυσις τῶν ὀνομάτων τῶν δύο ποταμῶν· διότι Ἀροάνιος ποταμὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὀνομασθῇ ὁ Ὄλβιος ὁ πηγάζων ἐκ τῶν Χελυδορέων (Μαύρου Ὄρους), ἀλλ' ὁ ἐκ τῶν Ἀροανίων ὀρέων· τοιοῦτος δὲ εἶνε ὁ νῦν κατερχόμενος ὄπισθεν τοῦ Καστανοβουνίου, ὁ ἔχων τὰς πηγὰς ἐπὶ τῶν Ἀροανίων ὀρέων, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν λίμνην τοῦ Φενεοῦ.

Τὴν λίμνην τοῦ Φενεοῦ ὁ Παυσανίας (8.14) ὀνομάζει πεδίον, ὅπερ εἶχέ ποτε κατακλυσθῇ ὑπὸ τῶν ὑδάτων· σημειοῖ

δ' ὅτι ἔκειτο ὑπὸ τὰς **Καρυάς**, πόλισμα οὖσας τῶν Φενεατῶν, πιθανῶς κειμένας παρὰ τὸ χωρίον Γκιόζα. Γράφει δὲ ὅτι διὰ μέσου τοῦ πεδίου ὑπῆρχεν ὀρωρυγμένον ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ Ὀλβίου, ἔργον τοῦ Ἡρακλέους, δι' οὗ τὰ ὕδατα κατέπιπτον εἰς βάραθρα δύο, ὧν τὸ ἓν ἔκειτο ὑπὸ τὸ ὄρος **Ὄρυξιν**, τὸ δ' ἕτερον ὑπὸ τὸ ὄρος **Σκιάθιδα**, ὧν ἑκάτερον ἀπεῖχε τῶν Καρυῶν 5 στάδια. Οἱ νεώτεροι ὥρισαν, ἐν ἐλλείψει ἀκριβεστέρου καθορισμοῦ τῶν δύο τούτων ὀρέων ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, ὅτι ἡ μὲν Ὄρυξις εἶνε ὁ Σαϊτᾶς, ἡ χωρίζουσα τοὺς Καφυάτας ἀπὸ τῶν Φενεατῶν, ὁ Σκίαθις δὲ ἡ μεταξὺ Γκιόζας καὶ Λαύκας ὀρεοσειρὰ ἡ χωρίζουσα κυρίως τὸνΦενεὸν ἀπὸ τῆς Στυμφαλίας. (Ὅρα Rangabé, σελ.57,ὅστις γράφει ὅτι Ὄρυξις εἶνε τὸ ὄρος ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶνε αἱ καταβόθραι, ἐκ τοῦ ὀρύσσω).

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ὀρέων τούτων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονεύονται καὶ τὰ ὄρη **Σηπία**, τὸ ὑπερκείμενον τοῦ χωρίου Μοσιᾶ, πρὸς Α τῆς λίμνης· τὸ **Γερόντειον**, ἐφ' οὗ ὑπῆρχον οἱ ὅροι μεταξὺ Φενεατῶν καὶ Στυμφαλίων (Παυσ. 8.16 καὶ 22,1), τὰ **Τρίκρηνα**, ἐφ' ὧν ὑπῆρχον τρεῖς κρῆναι **Τρίκρηνα** καλούμεναι, αἵτινες σήμερον εἶνε πιθανώτατα αἱ ἐν τῷ χωρίῳ Καστανιᾷ τῆς Στυμφαλίας ὑπάρχουσαι πηγαί. Πρὸς Δ δὲ τοῦ Φενεοῦ ἀναφέρεται τὸ ὄρος **Πεντέλεια**, ἐφ' οὗ καθ' Ἡσύχιον ὑπῆρχον αἱ πηγαὶ τοῦ Λάδωνος, ὅπερ σήμερον καλεῖται Δουρδουβάνα (Ὅρα Φωτ. λεξικόν, Curtius, Τόμ. Α', 198 καὶ 214). Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου πιθανὸν ὑπῆρχε καὶ φρούριόν τι ἢ πόλισμα ἐπὶ τῶν πρὸς τὸν Φενεὸν νευόντων κλιτύων καλούμενον **Πεντέλειον**, ὅπερ καὶ ὑπὸ τοῦ Κλεομένους καὶ τοῦ Ἀράτου εἶχε καταληφθῆ συνάμα μετὰ τοῦ Φενεοῦ (Πλουτάρχ. Κλεομ. 17. Ἄρατ. 39).Ἐπὶ τῆς Πεντελείας δ' ἔκειτο ἡ **Λυκουρία**, ἔνθα ὑπῆρχον οἱ ὅροι μεταξὺ τῶν Φενεατῶν καὶ τῶν Κλειτορίων, δι' ἧς ἡ ὁδὸς ἐκ Φενεοῦ ἦγεν εἰς Κλείτορα. Ἡ θέσις τῆς Λυκουρίας, ἥτις ἀπεῖχε κατὰ Παυσανίαν (8 19,4) 50 στάδια (9,248 μέτρα) ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος δὲν εἶνε γνωστή· ἡ δὲ σημερινὴ θέσις τοῦ χωρίου Λυκούριας τοῦ δήμου Λευκασίου τῶν Καλαβρύτων

δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἀπόστασιν τὴν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Bursian Τόμ. Β' σελ. 202).

Πρὸς τὰς ὁμόρους χώρας ἡ Φενεατικὴ συνεδέετο δι' ὁδῶν, αἵτινες, ἕνεκα τῆς φύσεως τῶν τόπων, ἀμεταβλήτων διαμενόντων ὡς πρὸς τὰς διαβάσεις, εἶνε αὐταὶ δι' ὧν συγκοινωνεῖ ὁ δῆμος Φενεοῦ μετὰ τῶν ὁμόρων δήμων. Οὕτω δ' ἐξ ἀνατολῶν συνεδέετο μετὰ τῆς Στυμφάλου διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διερχομένης τὴν ὑπερβολὴν τῆς Καστανιᾶς, διὰ τοῦ Γεροντείου ἐφ' οὗ ἔκειντο οἱ ὅροι τῶν Φενεατῶν καὶ Στυμφαλίων. Ἐκ Δ δὲ δύο ὁδοὶ ἦγον ἡ μὲν ἀριστερὰ ἐπὶ Κλείτορα διερχομένη διὰ τῆς Λυκουρίας καὶ κατερχομένη εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Λάδωνος, ἡ δὲ δεξιὰ καὶ βορειοτέρα ἐπὶ Νώνακριν καὶ τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός. Πρὸς Μ δὲ ἦγεν ὁδὸς εἰς Ὀρχομενὸν διὰ τῶν Καρυῶν, διὰ τῆς ὑπερβολῆς τῆς Γκιόζας, πρὸς Β δ' ἑτέρα ὁδὸς ἔφερεν εἰς Πελλήνην καὶ Αἴγειραν· ἐν τῇ ὁδῷ δὲ ταύτῃ εἰς ἀπόστασιν 15 σταδίων μακρὰν τοῦ Φενεοῦ ἔκειτο ναὸς τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, καὶ μνήματα αὐτόθι ἡρώων μετασχόντων τῆς ἐπὶ Ἠλείους στρατείας τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Τελαμῶνος καὶ Χαλκώδοντος, ἐκείνου μὲν ἐγγύτατα τοῦ ποταμοῦ μικρὸν ἀπωτέρω τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, τούτου δὲ οὐ πόρρω κρήνης καλουμένης **Οἰνόης** (Παυσαν. 8.15,2). Ἡ ὁδὸς αὕτη προϊοῦσα ἐδιχάζετο, ἴσως παρὰ τὸν σημερινὸν Ταρσόν, καὶ ὁ μὲν ἀριστερὸς βραχίων ἔφερεν εἰς τὴν Αἰγειρᾶτιν διὰ τοῦ Κράθιδος ὄρους, ἐφ' οὗ ναὸς τῆς Πυρωνίας Ἀρτέμιδος, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὁδὸς ἐκαλεῖτο διὰ τῆς ῥήσεως **τὸ ἐπ' Ἄρτεμιν**, ὁ δὲ δεξιὸς ὁ καλούμενος **Πωρίνας** εἰς τὴν Πελλήνην, διερχόμενος πρὸς Α τῶν Χελυδορέων ὀρέων, ἐφ' οὗ ἦσαν οἱ ὅροι τῶν Φενεατῶν καὶ τῶν Πελληνέων (Παυσαν. 8.15,4 καὶ 17,4).

ΔΗΜΟΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ

Κάτοικοι 4,415, δημόται 4,528.

Ὁ δῆμος Στυμφαλίας ἐκ τῶν μεσογείων τῆς Κορινθίας ἔχει ὅρια πρὸς Β τὴν Ζήρειαν καὶ τὸν δῆμον Πελλήνης, πρὸς Δ τὸν δῆμον Φενεοῦ, πρὸς Α τὸν τῆς Νεμέας καὶ πρὸς Μ τὸν τῆς 'Αλέας τῆς ἐπαρχίας Ἄργους. Εἶνε δὲ καὶ οὗτος ὡς πάντες οἱ περὶ τὴν Ζήρειαν δῆμοι ὀρεινός, κατέχων ὁλόκληρον λεκανοπέδιον σχηματιζόμενον μεταξὺ τῶν ὀρέων Ζήρειας, Σκίπεζας, 'Ορύξεως, Γεροντείου, 'Απελαύρου καὶ Γαυριᾶ, ἐν ᾧ κεῖται ἡ κλειστὴ πεδιάς, ἀλλὰ καὶ λίμνη ἐν ταὐτῷ τῆς Στυμφαλίας.

Λίμνη Στυμφαλίας. Ἡ λίμνη αὕτη, ἡ γνωστὴ ἐκ τῆς μυθολογίας τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους, εἶνε εὐρυτάτη ὑδατολεκάνη μακρὰ καὶ στενή, περιβάλλουσα ἀπὸ Μ καὶ ΜΑ τὴν Ζήρειαν, μῆκος ἔχουσα ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ αὐτῆς μυχοῦ ὑπὸ τὸ χωρίον Καστανιὰ μέχρι τοῦ βορείου ὑπὸ τὸ χωρίον Ντοῦσα 18 χιλιομέτρων. Τὸ πλάτος αὐτῆς εἶνε διάφορον καθ' ὅλον τὸ μῆκος, διότι πολλαχοῦ σχηματίζονται κόλποι, εἰσδύοντες μεταξὺ τῶν προβούνων τῶν πέριξ ὀρέων· τὸ μέγιστον πλάτος αὐτῆς φθάνει μόλις εἰς 2 χιλιόμετρα.

Πᾶσα ἡ πεδινὴ αὕτη λεκάνη δὲν καλύπτεται ὁλόκληρος ὑπὸ ὑδάτων, ἀλλὰ μόνον τὸ μέσον αὐτῆς περὶ τὰ 5 τετρ. χιλιόμετρα, φέρον τὸ ὄνομα *Ζαρακᾶς*[18]. Τρέφεται δὲ ἡ λίμνη ἔκ τε τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ ἐκ ῥείθρων σημαντικῶν ἀενάων ἐκβαλλόντων εἰς αὐτήν. Τούτων κυριώτατον εἶνε τὸ Κεφαλάρι, πηγάζον ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Κυλλήνης, μικρὸν πρὸ τοῦ χωρίου Κιόνια, εὐθὺς ἐκ τῆς πηγῆς ἐκρέον εἰς τὴν πεδιάδα, μὴ διερχόμενον παντάπασιν ὀρεινὴν κοίτην.

Ἕτερον ὕδωρ εἶνε τὸ τοῦ ῥύακος Καμπάση, πηγάζοντος ἐκ τοῦ ὄρους Γαβριᾶ καὶ διερχομένου κάτω τοῦ χωρίου 'Ασπροκάμπου· τὸ ῥεῖθρον τούτου τὸν χειμῶνα αὐξάνει πλειότερον. Τρίτον ῥεῖθρον εἶνε τὸ κατερχόμενον ἐκ τοῦ χωρίου Ντοῦσα, ἐκ τοῦ βορείου μυχοῦ τῆς Στυμφαλίας, ὅπερ συνενοῦται

μεθ' ἑτέρου τῆς πηγῆς Δελιούλιζα εἰς τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Βέσεζας κειμένης. Ἤδη προσετέθησαν ἐκ τοῦ μέρους τούτου καὶ τὰ ὕδατα τῆς πεδιάδος τοῦ Κλημεντοκαίσαρι, ἅτινα ἐσχημάτιζον ἐν αὐτῇ τὴν μικρὰν λίμνην τοῦ Καίσαρι, διὰ τῆς διατρήσεως βουνοῦ χωρίζοντος τὴν πεδιάδα ταύτην ἀπὸ τῆς Στυμφαλίας· ἡ ὀρυχθεῖσα σῆραγξ αὐτόθι ἔχει μῆκος 270 μέτρων. Ἕτερον ῥυάκιον κατέρχεται ἐκ τοῦ χωρίου Μποῦζι, διερχόμενον διὰ τοῦ χωρίου Καλιάνι. Τέλος δὲ εἶνε τὰ ὕδατα τὰ παταγωδῶς κατερχόμενα ἀφ' ὑψηλοῦ τῆς πηγῆς Τρικαρήνου, ἔνθα τὸ ὀρεινὸν χωρίον τῆς Καστανιᾶς, καθὼς καὶ τὰ κατερχόμενα ἐκ τοῦ χωρίου Λαύκας.

Πάντα τὰ ὕδατα ταῦτα συρρέοντα ἀποτελοῦσι τὴν λίμνην τῆς Στυμφαλίας κοινὴν ὑδατολεκάνην αὐτῶν, ἔχουσαν ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 620 μέτρων, ἐπομένως οὖσαν χθαμαλωτέραν τῆς τοῦ Φενεοῦ, ἐχούσης ὕψος 753. Τὰ ὕδατα ταῦτα μόνην διέξοδον ἔχουσι δύο καταβόθρας κειμένας εἰς τοὺς μεσημβρινοὺς πόδας τοῦ 'Απελαύρου (κοινῶς Γιδόμανδρας), ἡ μὲν μία ὑπὸ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ Σούρη, ἔνθα ἡ δίοδος τῆς ὁδοῦ ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Στυμφαλίας εἰς Σκοτεινήν, ἡ δ' ἑτέρα ΜΔ ταύτης εἰς ἀπόστασιν 3 περίπου χιλιομέτρων. Μεταξὺ δὲ τῶν καταβοθρῶν τούτων σχηματίζεται κυρίως ἡ λίμνη τῆς Στυμφαλίας, ὁ Ζαρακᾶς, ἧς τὰ ὕδατα καταλαμβάνουσιν ἅπαν τὸ πλάτος, βρέχοντα ἑκατέρωθεν τὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων, καὶ δὴ τὸ πρὸς Β κείμενον ἀκρωτήριον προβούνου τῆς Ζήρειας, ἐφ' οὗ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Στυμφάλου.

'Εν ἔτει 1881 ἑταιρία ἀνέλαβε διὰ συμβάσεως τὴν ἀποξήρανσιν τῆς Στυμφαλίας, καὶ τὴν διοχέτευσιν μέρους τῶν ὑδάτων εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Σκοτεινῆς, χθαμαλωτέραν οὖσαν τῆς Στυμφαλίας, καὶ χωριζομένην ἀπὸ ταύτης διὰ τῶν συνεχομένων ὀρέων Σκίπεζας καὶ 'Απελαύρου, μέρους δὲ εἰς τὸ Φλιάσιον πεδίον. Κατώρθωσε δὲ μέχρι τοῦ 1885 νὰ καθαρίσῃ καὶ εὐρύνῃ τὴν ὑπὸ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ Σούρη ὑπόγειον σήραγγα τοῦ 'Αδριανοῦ, καὶ διοχετεύσῃ δι' αὐτῆς τὰ ὕδατα τῆς λίμνης δι'

ἰδίου μακροῦ αὔλακος, διὰ μέσου τῆς λίμνης διορυχθέντος εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Σκοτεινῆς, ἐξακολουθεῖ δὲ ἡ ἐργασία πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου. Ἕτερον μέρος τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης δι' αὔλακος μετηγγίσθη εἰς τὴν μεσημβρινὴν καταβόθραν. Οὕτω δὲ ἡ Στυμφαλία ἐναπέμεινε πεδιάς[19]. Τὸ πλεῖστον τῆς λίμνης ταύτης ἐξηραίνετο καὶ πρὸ τῶν ὑδραυλικῶν ἐργασιῶν κατὰ τὸ θέρος, οἱ δὲ κάτοικοι ἐπωφελούμενοι τῆς ἀποχερσώσεως ἔσπειρον ἀραβόσιτον ἐπὶ τῶν ὑπαίθρων γαιῶν. Τὰ βόρεια δὲ τῆς Στυμφαλίας δὲν κατεκλύζοντο ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ ἦσαν ὡς καὶ τὰ μεσημβρινὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι κόλποι οἱ μόνοι πεδινοὶ ἀγροὶ τῶν Στυμφαλίων. Τὸ πρὸς Β τμῆμα τῆς Στυμφαλίας, τὸ ἀνῆκον εἰς τὸ χωρίον Ντοῦσα, λέγεται ἀλβανιστὶ Κινέτα (τόπος ἑλώδης).

Ἐν γένει δὲ εἰς πᾶσαν τὴν πεδινὴν ἔκτασιν τῆς λεκάνης ταύτης σπείρονται μόνον δημητριακοὶ καρποί· εἶνε δὲ πᾶσα ἄδενδρος καὶ γυμνή, οὐδαμοῦ ἐνέχουσα μόνιμον κατοικίαν ἀνθρώπων. Ὁ διερχόμενος τὴν γιγαντιαίαν ταύτην λεκάνην ποῦ μὲν κατάκλυστον ἐξ ὑδάτων, ποῦ δὲ χέρσον καταλαμβάνεται ὑπὸ μελαγχολίας καὶ κατηφείας, νομίζει ὅτι πνεῦμα καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως ἐπικάθηταί που ταύτης, καταστῆσαν ἀνέφικτον τὴν μόνιμον καὶ διαρκῆ ἐν αὐτῇ ὕπαρξιν ἀνθρωπίνης κατοικίας. Τοιοῦτον δὲ ἀληθῶς ὑπάρχει ἐκ τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν, οἵτινες ἀναπτύσσονται ἐν ταύτῃ καὶ παραβλάπτουσι τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων.

Ἐκ τῶν χέρσων τμημάτων τῆς Στυμφαλίας μόνον τεμάχιά τινα γαιῶν πρὸς Δ ἐνέχουσι μικρὰν καὶ ἀσήμαντον φυτείαν ἐλαιῶν καὶ ταύτην καχεκτικήν. Ἐκ τῶν κλιτύων δὲ τῶν πέριξ ὀρέων μόνον αἱ τοῦ Ἀπελαύρου εἶνε δασώδεις, αἱ δὲ τῶν λοιπῶν γυμναὶ καὶ πετρώδεις. Φυτεία δένδρων ὑπάρχει ἐν τῷ κεχωσμένῳ πρὸς Δ ἐν μισγαγκείᾳ χωρίῳ Λαύκᾳ, ἐν τῷ ὑψηλῷ τῆς Καστανιᾶς, καὶ ἐν γένει περὶ τὰ χωρία τὰ ἔχοντα πηγὰς ὑδάτων.

Ὁ δῆμος Στυμφαλίας εἶνε Β' τάξεως· περιέχει κατοίκους 4,415, δημότας δὲ 4,528 ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν

καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Ὁ δῆμος ἔχει ὀλίγα προϊόντα, κυρίως δὲ παράγει ἀραβόσιτον καὶ καλαμβόκιον 38,600 κοιλά, σῖτον 29,550 κοιλά, κριθὴν 7,250 κοιλά, οἶνον 61,570 ὀκάδας. Πάντα τὰ χωρία τοῦ δήμου, πλὴν ἑνὸς τοῦ Καλιάνι, κεῖνται ἐφ' ὑψηλῶν θέσεων, ἐπὶ τῶν ὀρέων, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν νοσηρῶν ἀναθυμιάσεων τῆς λίμνης.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Καλιάνι* ὁρισθεῖσα τῷ 1882, χωρίον πενιχρὸν καὶ μικρόν, κείμενον εἰς τὸν μυχὸν παραπλεύρου κοιλάδος ὑψηλοτέρας τῆς Στυμφαλίας, εἰς ταύτην ἀναστομουμένης. Κάτοικοι 264. Ἐξελέχθη δὲ τοῦτο ὡς πρωτεύουσα, ἅτε κείμενον ἐν μέσῳ τῶν λοιπῶν, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς δημοτικῆς διοικήσεως. Μέγιστον χωρίον τοῦ δήμου εἶνε ἡ *Καστανιά*, κείμενον ἐπὶ τοῦ ὄρους Γεροντείου, ἐφ' ὑψηλοῦ, κατάφυτον ἐκ καστανεῶν καὶ μορεῶν, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι καὶ αἱ πηγαὶ τῶν Τρικρήνων. (Κάτ. 895. ἐθν. Καστανιώτης). Ἕτερον μέγα χωρίον εἶνε ἡ *Λαῦκα* (κάτ. 882), ἐπίσης κατάφυτον ἐκ καρυδεῶν καὶ μορεῶν ἐν μισγαγκείᾳ κείμενον πρὸς Β τῆς Σκίπεζας. Χωρίον μέγα εἶνε καὶ τὸ τοῦ *Ντοῦσα* (κάτ. 742) πρὸς Β τῆς Στυμφαλίας ὑπὸ τὴν ἀνατολικὴν κορυφὴν τῆς Ζήρειας, ἔχον πρὸ αὐτοῦ πρὸς Α τὴν πεδιάδα Κινέταν, ἐν ᾗ ὑπάρχουσι πηγαὶ ὑδάτων καὶ ὑδρόμυλοι. Ἕτερα χωρία ἐπὶ τῆς Ζήρειας εἶνε τὰ *Μπάσι* καὶ *Κιόνια* (τὰ), εἰς τὰς κατωτάτας μεσημβρινὰς αὐτῆς κατωφερείας ἔχοντα ἀμφότερα κατοίκους 385. *Μποῦζι* εἰς τὰς ὑψηλοτάτας (κάτ. 355). Μικρότερα δὲ ἀσήμαντα χωρία εἶνε ὁ *Ζαρακᾶς*, *Καρτέρι* καὶ *Μάτζιζα*, καλύβια μᾶλλον χωρικῶν ὄντα.

Πρὸς Α δὲ τῆς Στυμφαλίας ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ εὐβότου ὄρους Γαβριᾶ κεῖνται δύο χωρία ὁ *Ἀσπρόκαμπος* ὑπὸ τὴν ΒΔ κορυφὴν τοῦ Γαβριᾶ, (κάτ. 308, ἐθν. Ἀσπροκαμπίτης) καὶ τὸ *Ψάρι* (κάτ. 544 ἐθν. Ψαριώτης) ὑπὸ τὴν ΜΔ, ἔχον τὴν περὶ αὐτὸ χώραν κεκαλλιεργημένην. Ὑπὸ τὸν Ἀσπρόκαμπον πάντες οἱ λόφοι καλλιεργοῦνται πρὸς κριθήν, πᾶσα δὲ ἡ περὶ τὸ χωρίον τοῦτο γῆ ἐκ τῶν πελωρίων σποραδικῶς ὑπαρχουσῶν δρυῶν φαίνεται ὅτι θὰ ἦτό ποτε μέγας δρυμὼν καταστραφεὶς ὑπὸ πυρ-

καϊᾶς. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦ Ἀσπροκάμπου εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ὑπάρχει μεμονωμένος βράχος μέγιστος γεγλυμμένος ἐν σχήματι στήλης μετὰ βάθρου ἐφ' οὗ φαίνονται κεχαραγμένα γράμματα δυσαναγνώστου ἐπιγραφῆς.

Ἀλβανικὰ χωρία ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ εἶνε τὸ τοῦ Ντοῦσα, ἡ Καστανιά, ἡ Λαῦκα, ἡ Μάτζιζα καὶ ὁ Ζαρακᾶς.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ὡς ὁ δῆμος τοῦ Φενεοῦ, οὕτω καὶ ὁ δῆμος τῆς Στυμφαλίας ἀνῆκε τὸ πάλαι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν· ἐπὶ Παυσανίου (8. 22,1) δὲ ἀνῆκεν εἰς τὸ Ἀργολικόν.

Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου τούτου κεῖται ἡ ἀρχαία πόλις **Στύμφαλος**, ἧς τὰ ἐρείπια κεῖνται ἐπὶ ἀκρωτηρίου διήκοντος πρὸς τὴν λίμνην κάτω τοῦ χωρίου Κιόνια. Ὡς πρὸς τὸ ὄνομα δὲ τῆς Στυμφαλίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι εὑρίσκονται ποικίλαι γραφαὶ **Στύμφηλος** καὶ **Στύμφαλος**, καὶ τὸ ἐθνικὸν Στυμφήλιοι καὶ Στυμφάλιοι, **Στυμφηλὲς** δὲ καὶ **Στυμφαλὲς** ἡ λίμνη. Τὸ ὄνομα δὲ **Στυμφηλέα** καὶ **Στυμφαλέα** εἶνε μεταγενέστερον τοῦ Παυσανίου (150 μ. Χ.). Ἐν τῇ πεδιάδι δὲ τῇ ὁμωνύμῳ ἔρρεε κατὰ Παυσανίαν (8.22,3) ὁ ποταμὸς **Στύμφηλος** αὐτίκα ἀπὸ τῆς πηγῆς· οὗτος δὲ εἶνε ὁ σχηματιζόμενος ὑπὸ τοῦ Κεφαλαρίου, τοῦ παρὰ τὰ Κιόνια καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν, οὗτινος τὰ ὕδατα κατέπιπτον εἰς βάραθρον καὶ ἀνεφαίνοντο κατὰ τὴν δόξαν τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν Ἀργολίδα, σχηματίζοντα τὸν Ἐρασῖνον ποταμόν. Περὶ τὸν ποταμὸν Στύμφηλον ἔζων κατὰ τὸν μῦθον αἱ Στυμφαλίδες ὄρνιθες, ἃς κατετόξευσεν ὁ Ἡρακλῆς.

Ἐκ τοῦ Στυμφήλου ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς διωχέτευσεν ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων. Σώζονται δὲ πολλαχοῦ τὰ ἴχνη τοῦ γιγαντιαίου ὑδραγωγείου, ὅπερ κατεσκεύασεν, ἔχοντος κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμοὺς μῆκος 100,000 μέτρων. Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο δεχόμενον τὰ ὕδατα τοῦ Κεφαλαρίου τῆς Στυμφαλίας διήρχετο ὑπὸ τὴν σήραγγα τοῦ Σούρη, ἐντεῦθεν προὐχώρει εἰς τὸν αὐλῶνα τῆς Σκοτεινῆς παρὰ τὸ ἀνατολικὸν πλευρόν, ἐντεῦθεν δὲ διερχόμενον ὑπερβολὴν ἐν θέσει Πλάτανι, διήρχετο διὰ τοῦ χωρίου Γυμνοῦ ἐξ οὗ κατήρχετο μικρὸν πρὸς τὴν κοίτην τοῦ Ἰνάχου, ἐντεῦθεν προὐχώρει εἰς Μαλανδρένι παρὰ τὴν θέσιν Βελανιδιά, καὶ ἐντεῦθεν διὰ τῶν στενῶν τοῦ Τρητοῦ εἰσήρχετο εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν, διερχόμενον διὰ τοῦ χωρίου τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἐξ οὗ διὰ τοῦ ὄρους τῆς Παλουκόρραχης κατήρχετο εἰς Κόρινθον. Τοῦ ὑδραγωγείου τούτου τὸ ὕδωρ ἔρρεε ποῦ μὲν δι' αὐλάκων ἐπιγείων, ποῦ δὲ δι' ὀχετῶν ἐναερίων στηριζομένων ἐπὶ ἀψίδων κτιστῶν, ὧν τὰ ἴχνη πολλαχοῦ εἶνε ὁρατὰ μέχρι σήμερον. (Παυσανίας 2.3,4).

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γεωγραφίᾳ τοῦ δήμου Φενεοῦ ἐγένετο λόγος περὶ τῶν χωριζόντων ὀρέων τὴν Στυμφαλίαν ἀπὸ τῆς Φενεάτιδος, τῶν μνημονευομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ ὀρέων τῆς Στυμφαλίας μνημονεύεται ὁ **Ὀλίγυρτος**, σήμερον καλούμενος Σκίπεζα, δι' οὗ ἐκ Στυμφαλίας ἔφερεν ὁδὸς διὰ τῶν ὑπερβολῶν τοῦ ὄρους εἰς Καφυὰς καὶ Ὀρχομενόν, ἥτις καὶ νῦν εἶνε ἐν χρήσει διερχομένη ἐκ Σκοτεινῆς διὰ τοῦ χωρίου Κανδύλας (Πολύβ. 4.11 καὶ 70. Πλουτάρχ. Κλεομ. 26). Ἕτερον ὄρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ μνημονευόμενον εἶνε τὸ **Ἀπέλαυρον**, νῦν Γιδόμανδρα, κλάδος ὂν βορειανατολικὸς τοῦ Ὀλιγύρτου, διαχωρίζον τὴν ὑδατολεκάνην τῆς Στυμφαλίας ἀπὸ τὴν τῆς Σκοτεινῆς, καὶ παρὰ τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἡ πολλάκις ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ὑπερβολὴ ἢ διάσκελον τοῦ Σούρη, δι' οὗ συνεκοινώνει ἡ Στυμφαλία ταχύτερον μετὰ τῆς Φλιασίας (Πολύβιος 4.69).

Ἐνταῦθα τακτέον καὶ τὸ διάσημον καὶ σημαντικώτατον τῶν Ἀρκαδικῶν ὀρέων τὴν **Κυλλήνην** (Στράβ. Η, 388), νῦν καλουμένην Ζήρειαν, ἧς τὸ πλεῖστον περιλαμβάνεται ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ (Ὅρα σελίδα 25, σημείωσιν 2).

Διὰ τῆς διόδου τοῦ Ὀλιγύρτου ἐρρέθη ἀνωτέρω ὅτι συνεκοινώνει ἡ Στυμφαλία μετὰ τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τῶν Καφυῶν, διὰ τῆς τοῦ Ἀπελαύρου μετὰ τοῦ Φλιοῦντος, διὰ τῆς τοῦ Γερον-

τείου, σήμερον δικσκέλου τῆς Καστανιᾶς μετὰ τοῦ Φενεοῦ δὲν μνημονεύεται ἡ μετὰ τῆς Σικυῶνος, ἀλλὰ βεβαίως ἡ συγκοινωνία μετὰ ταύτης θὰ ἐγίνετο διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Κλημεντοκαίσαρι, ἥτις εἶνε ἡ συντομωτέρα καὶ φυσικωτέρα ὁδός, ἐν χρήσει οὖσα καὶ σήμερον.

ΔΗΜΟΣ ΠΕΛΛΗΝΗΣ

Κάτοικοι 3,275, δημόται 3,377.

Ὁ δῆμος Πελλήνης, ἐκ τῶν μεσογείων τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας ὤν, ἀνήκει εἰς τοὺς περὶ τὴν Ζήρειαν κειμένους. Ἔχει δὲ ὅρια πρὸς Β τοὺς δήμους Τρικάλων καὶ Σικυῶνος, πρὸς Α τὸν τῆς Νεμέας καὶ Σικυῶνος, πρὸς Μ τὸν τῆς Στυμφαλίας, καὶ πρὸς Δ τὸν δῆμον Τρικάλων καὶ τὴν Ζήρειαν. Περιλαμβάνει δὲ τὸ πλεῖστον τῆς ἐκτάσεώς του λεκανοπέδιον ἐκτεινόμενον ΒΑ τῆς Ζήρειας, οὗτινος τὰ ὕδατα συγκεντροῦνται ἐν στενῇ καὶ περικλείστῳ πεδιάδι ἐκτεινομένῃ κατὰ μῆκος τῶν βορειοδυτικῶν προπόδων τοῦ ὄρους Βέσεζα.

Ἡ πεδιὰς αὕτη τοῦ δήμου ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τοῦ ΜΜΔ πρὸς τὸ ΒΒΑ, εὐρυνομένη δὲ πρὸς τὸ ΜΜΔ αὐτῆς ἄκρον, τὸ καὶ χθαμαλώτερον, ἀποτελεῖ αὐτόθι λίμνην τελματώδη ἐκ τῆς εἰσροῆς τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ἐξατμιζομένων συνήθως τὸ θέρος καὶ καλουμένην τοῦ Καίσαρι, ἅτε τοῦ χωρίου τούτου πλησίον ταύτης κειμένου. Τὴν λιμνασίαν τῶν ὑδάτων τούτων ἡμπόδισεν εἰς τὸ μέλλον ἡ ἑταιρία ἡ ἀναλαβοῦσα τὴν ἀποξήρανσιν τῆς Στυμφαλίας διατρήσασα τὰ πρὸς Μ ὑψώματα τὰ χωρίζοντα τὴν λίμνην ταύτην ἀπὸ τῆς Στυμφαλίας, διὰ σήραγγος 570 μέτρων, δι' ἧς τὰ ὕδατα ἐκρέουσιν εἰς τὴν Στυμφαλίαν, οὕτω δὲ ἀπέμεινε τὸ πεδίον τὸ κατακλυζόμενον ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἐλεύθερον εἰς τὴν γεωργίαν.

Ἡ πεδιὰς αὕτη τοῦ δήμου εἶνε ἄδενδρος καὶ ἄνυδρος· παράγει μόνον ἀραβόσιτον καὶ ὄσπρια. Ἐν τῷ δήμῳ δὲ καλλιεργοῦνται καὶ ἄλλα ὀρεινὰ τμήματα· διότι ὅλον σχεδὸν τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα αὐτοῦ σύγκειται ἐκ λόφων χθαμαλῶν καὶ

ὀροπεδίων ἡμέρων ἐπιτηδείων πρὸς σποράν δημητριακῶν καρπῶν.

Ὁ δῆμος Πελλήνης εἶνε Β' τάξεως. Ἔχει κατοίκους 3,275, δημότας δὲ 3,377. Συνεστήθη τῷ 1840. Ἡ μόνη ἀξία λόγου παραγωγὴ τούτου εἶνε ὁ ἀραβόσιτος. Πρό τινος χρόνου οἱ κάτοικοι δύο χωρίων τοῦ δήμου τοῦ Μάρκασι καὶ τοῦ Παναρητίου ἐπεδόθησαν καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς σταφίδος ἐπὶ τῶν παροχθίων τοῦ Τρικαλίτικου ποταμοῦ.

Ἡ παραγωγὴ τοῦ δήμου εἶνε σῖτος κοιλὰ 16,250, κριθὴ κοιλὰ 8,800, ἀραβόσιτος κοιλὰ 15,000, οἶνος ὀκάδες 121,300, σταφὶς 102,000 λίτραι· ὄσπρια παράγει ἐλάχιστα πρὸς ἐσωτερικὴν μόνον κατανάλωσιν. Φυτείας ἐλαιῶν δὲν ἔχει.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Κλημέντι*, μέγα χωρίον ὑπερκείμενον τῆς πεδιάδος βορειανατολικῶς ἐπὶ τῆς ὀφρύος ὀροπεδίου ἐκτισμένον. Κάτοικοι 882.

Ἕτερον μέγα χωρίον εἶνε τὸ *Καίσαρι*, μικρὸν ἀπέχον πρὸς Μ τοῦ προηγουμένου, καὶ μᾶλλον ὡς συνοικία τούτου δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ. Κάτοικοι 679. Ἀμφότερα τὰ χωρία ὀνομάζονται καὶ περιληπτικῶς ὡς ἓν θεωρούμενα ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως *Κλημεντοκαίσαρα*[20]. Εἶνε δὲ ἀμφότερα κατάφυτα ἐν μέσῳ μεγάλων δένδρων καὶ κήπων, ἀφθονοῦντα καὶ ὑδάτων.

Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ δήμου κεῖνται πρὸς Β καὶ πρὸς τὸ ΔΔΒ τῶν Κλημεντοκαισάρων ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν κατωφερειῶν τῶν νευουσῶν εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῶν Τρικάλων· εἶνε δὲ πάντα κατάφυτα καὶ κατάρρυτα, τῶν διαρρεόντων αὐτὰ ῥείθρων ἐκβαλλόντων εἰς τὸν ποταμὸν τῶν Τρικάλων. Εἶνε δὲ ταῦτα τὸ *Μάρκασι*, οὗ οἱ κάτοικοι κατασκευάζουσι καὶ κύπελλα ἐκ δρυός, κανάτια, βεδούρας, ὧν ποιοῦσι χρῆσιν οἱ χωρικοὶ πρὸς πόσιν ὕδατος, ἢ πρὸς τυροκομίαν. Κάτοικοι 609. *Παναρῆτι*[21] (κάτοικοι 549), *Βλαντοῦσα* (κάτοικοι 205). Ἐν δὲ χωρίον ἡ *Βελλίνα* κεῖται ἐν μέσῳ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ δήμου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κιάτου-Τρικάλων. Κάτοικοι 351.

Ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ δήμου τούτου πλὴν τῶν Μαρκασκίων, ὁμιλούντων τὴν Ἑλληνικήν, οἱ Κλημενταῖοι, Καισα-

ραῖοι, Βελλινιάταις, Βλαντουσαῖοι καὶ Παναρηταῖοι ὁμιλοῦσι τὴν Ἀλβανικήν,

Ὁ δῆμος οὗτος μεσόγειος συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Κορίνθου διὰ τοῦ δήμου Σικυῶνος ἔχων κοινὴν τὴν ὁδὸν μετὰ τῶν Τρικάλων πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τούτου τὸ Κιάτον.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου τούτου οὐδὲν ὄνομα ἀρχαῖον περιέσωσεν ἡ ἀρχαία γεωγραφία. Ὅ,τι μόνον δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ προσθέσῃ εἶνε ὅτι, ὡς καὶ σήμερον, οὕτω καὶ τὸ πάλαι διὰ τοῦ δήμου τούτου ἐγίνετο ἡ συγκοινωνία τῶν Στυμφαλίων καὶ Φενεατῶν μετὰ τῆς Σικυῶνος. Ἐνταῦθα δὲ παρατηρητέον καὶ τοῦτο ὅτι ὁ δῆμος κακῶς φέρει τὸ ὄνομα «Δῆμος Πελλήνης»· διότι ἡ ἀρχαία Πελλήνη, ἐξ ἧς ἐλήφθη τὸ ὄνομα, κατὰ τὴν παραδεχθεῖσαν ἀρχὴν ἐπὶ τῆς ὀνοματοθεσίας τῶν δήμων, δὲν κεῖται ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου τούτου ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ δήμου Τρικάλων.

ΔΗΜΟΣ ΝΕΜΕΑΣ

Κάτοικοι 3,507, δημόται 3,565.

Ὁ δῆμος Νεμέας ἐκ τῶν μεσογείων ὢν καὶ οὗτος τῆς Κορινθίας, ἔχει ὅρια πρὸς Β τὸν δῆμον Σικυῶνος, πρὸς Α τὸν δῆμον Κλεωνῶν, πρὸς Μ τὸν δῆμον Μυκηνῶν τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, πρὸς Δ τὸν δῆμον Ἀλέας Ἄργους, τὸν δῆμον Στυμφαλίας, καὶ μικρὸν μέρος τοῦ τῆς Πελλήνης.

Ὁ δῆμος οὗτος περιλαμβάνει τὸ πλεῖστον τῆς χώρας τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ, καὶ τοῦ μικροῦ λεκανοπεδίου τῆς Νεμέας, ἔχων κοινὰ μετὰ τῶν ὁμόρων δήμων τὰ περιβάλλοντα αὐτὸν ὄρη.

Ἐκ τῶν ὀρέων τούτων εἶνε πρὸς Δ ἡ Βέσεζα, ὕψους 1211, καὶ ὁ Γαβριᾶς, ὕψους 1210, χωρίζοντα τὸν δῆμον ἀπὸ τοὺς δήμους Στυμφαλίας καὶ Πελλήνης, πρὸς Μ τὸ Μεγαλοβοῦνι

(Καρνεάτην), ὕψους 1270, καὶ Φαρμακᾶν, ὕψους 1434, χωρίζοντα τὸν δῆμον ἀπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου. Ἀπὸ τοῦ δήμου δὲ Σικυῶνος χωρίζεται διὰ τοῦ μεταξὺ Ἑλισσῶνος καὶ Ἀσωποῦ ὑψηλοῦ βουνώδους συμπλέγματος καὶ διὰ τῶν ὀρέων Στημάγγας, ὕψους 518, καὶ Σπιριῶν, ὕψους 806, ἀπὸ δὲ τοῦ δήμου Κλεωνῶν διὰ τοῦ ὄρους Φουκᾶ (Ἀπέσαντος), ὕψους 873 μέτρων, οὗ ἡ κορυφὴ εἶνε τραπεζοειδής.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται ἡ μεγαλειτέρα μεσογεία πεδιὰς τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸ Φλιάσιον πεδίον τῶν ἀρχαίων, κειμένη εἰς ὕψος 292 μέτρων. Ἡ πεδιὰς ἔχει σχῆμα τρίγωνον καὶ ἐμβαδὸν 10 ἢ 12 τετραγ. χιλιομέτρων. Πρὸς τὸν δυτικὸν μυχὸν αὐτῆς συνέχεται ἑτέρα μικρά, στενή, παράπλευρος πεδιὰς ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας κεῖται τὸ χωρίον Λιόντι. Τὸν μεσημβρινὸν μυχὸν τῆς πεδιάδος διχοτομεῖ ὑψηλὸς πρόβουνος τοῦ Μεγαλοβουνίου καλούμενος Πολυφέγγι ἢ Πολύφεγγον[22], εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὁποίου κεῖται Μονή, τοῦ Βράχου ἐπονομαζομένη καὶ ἀφιερωμένη εἰς Ζωοδόχον Πηγήν, ἀλλ' ἑορτάζουσα τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Πολυφέγγου ὑπάρχουσιν ἐρείπια Παληοκάστρου.

Τὴν πεδιάδα διαρρέει ὁ ποταμὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὁ Ἀσωπὸς τῶν ἀρχαίων, πηγάζων ἐκ τοῦ Μεγαλοβουνίου, ἔχων ἐν αὐτῇ τὴν λεκάνην τῆς ἀπορροῆς αὐτοῦ· διότι ἐν μέσῳ σχεδὸν τῆς πεδιάδος γίνεται ἡ συμβολὴ μετ' αὐτοῦ τῶν λοιπῶν ῥείθρων τῶν πέριξ ὀρέων· ἐκ τῆς συμβολῆς δὲ ταύτης ὁ Ἀσωπὸς μέχρι τῶν ἐκβολῶν του ῥέει ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ κοίτῃ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Τὸ Φλιάσιον πεδίον εἶνε ἐντελῶς ἄδενδρον, καλλιεργούμενον πρὸς σῖτον· περιέχει δὲ καὶ μεγάλων ἐκτάσεων συνεχεῖς ἀμπελῶνας, κυρίως περὶ τὸ χωρίον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐξ ὧν παράγεται ὁ μέλας οἶνος ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἁγιωργίτικο κρασί*, ἐκ τοῦ ὁμωνύμου χωρίου ἕλκων τὸ ὄνομα. Ἐκ τούτου δὲ ὁ δῆμος Νεμέας εἶνε ὁ μᾶλλον οἰνοφόρος τοῦ νομοῦ. Ἐν τῇ πεδιάδι ταύτῃ πρό τινος ἤρξατο καὶ φυτεία σταφι-

δαμπέλων, ἀλλὰ τὸ κύριον προϊὸν εἶνε ὁ οἶνος, θεωρούμενος ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος[23] διά τε τὴν ποιότητα, καὶ διὰ τὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ μὴ ἐκτροπιάζῃ μεταφερόμενος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, πρὸς δὲ εἰς τὸ νὰ διατηρῇ καὶ χρωματίζει τοὺς οἴνους μεθ' ὧν ἀναμιγνύεται. Κατὰ τὸν τρυγητὸν ἔρχονται ἐνταῦθα οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ δήμων τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορίνθου καὶ ἀγοράζουσι τὸν οἶνον ἔτι γλεῦκος ὄντα, ἵνα ἀναμίξωσι μετὰ τῶν ἰδίων ἐγχωρίων. Ἡ δὲ ζύμωσις τοῦ γλεύκους γίνεται ἐν τοῖς ληνοῖς μετὰ τῶν στεμφύλων. Ὁ οἶνος οὗτος εἶνε ῥητινίτης. Εἰς τὴν παραγωγὴν δὲ πρωτεύει τὸ χωρίον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μετὰ δὲ τοῦτο τὰ χωρία Ἡράκλειον καὶ Κοῦτσι.

Πρὸς Α τῆς πεδιάδος τοῦ Φλιοῦντος κεῖται, χωριζομένη ἀπὸ ταύτης διὰ τοῦ ὄρους Τρικαράνου, ἡ ἱστορικὴ μικρὰ πεδιὰς τῆς Νεμέας, μακρόστενος οὖσα, μᾶλλον δὲ πλατεῖα πρὸς μεσημβρίαν. Ταύτην διαρρέει τὸ ῥεῖθρον τοῦ ποταμοῦ τῆς Νεμέας, κοινῶς ποτάμι τοῦ Κουτσομαδιοῦ καλουμένου ἐκ τοῦ ἐν τῇ πεδιάδι ὁμωνύμου χωρίου. Ἐν μέσῳ τοῦ πλατέος τμήματος τῆς πεδιάδος ὑψοῦται λόφος ὁμαλὸς παρὰ τὸν ὁποῖον κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Νεμείου Διός, οὗτινος σώζονται 3 στῦλοι. Ἡ πεδιὰς αὕτη εἶνε πεφυτευμένη ἐξ ἀμπελώνων καὶ ἐλαιώνων, εἶνε δὲ πᾶσα κεκαλλιεργημένη.

Τὰ προϊόντα τοῦ δήμου εἶνε σῖτος 38,600 κοιλά, κριθὴ 24,000 κοιλά, ἀραβόσιτος 9.000 κοιλά, καπνὸς 2,000 ὀκάδες, βάμβαξ 3,000· τὸ κυριώτατον ὅμως προϊὸν εἶνε ὁ οἶνος, οὗτινος ἡ παραγωγὴ ἀνέρχεται εἰς 1,250,000 μπότσας (2,400,000 ὀκάδας)· τὸ ἥμισυ τοῦ οἴνου τούτου ἐξάγεται ἐκτὸς τοῦ δήμου.

Ὁ δῆμος Νεμέας εἶνε Β΄ τάξεως· ἔχει κατοίκους 3,507 καὶ δημότας 3,565. Συνέστη τῷ 1840. Πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε ὁ

Ἅγιος Γεώργιος, μέγα χωρίον περιλαμβάνον περίπου 450 οἰκίας καὶ 1517 κατοίκους· κεῖται πρὸς Μ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς πεδιάδος, ἐφ' ὁμαλῶν κατωφερειῶν βουνοῦ Τρικαράνου καλουμένου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, οὗτινος ἡ ὑπερκειμένη

τοῦ χωρίου κορυφή, ἡ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ ἔχει ὕψος 730 μέτρων. Τὸ χωρίον διαιρεῖται εἰς δύο συνοικίας· ἐκτείνεται δὲ μέχρι τῆς πεδιάδος.

Ἕτερα χωρία πρὸς τὴν πεδιάδα νεύοντα εἶνε τὰ τοῦ *Γαλατᾶ* (κάτ. 114), τοῦ *Βοτζικᾶ* (κάτ. 167), καὶ τοῦ *Πετρῆ* (κάτ. 122). Τὰ λοιπὰ δὲ χωρία τοῦ δήμου κεῖνται πρὸς Β εἰς τὰς μέσας κλιτῦς τοῦ Γαβριᾶ καὶ τῆς Βέσεζας. Ἐν τούτοις ἀνήκει τὸ *Μάζι* (κάτ. 109) ΒΒΑ τοῦ Γαβριᾶ, ὑπὲρ τὸ ὁποῖον ὑπάρχει πηγὴ ὕδατος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀσπροκάμπου εἰς πεδιάδα Φλιοῦντος. Μεσημβρινοανατολικῶς τῆς Βέσεζας κεῖται τὸ κατάφυτον ἐκ πλατάνων χωρίον *Μποζικὰ* (κάτ. 269), τὸ καὶ ἀπώτερον ἐκ τῆς πρωτευούσης, ἔνθα ὑπάρχει καὶ κεφαλάριον ἀφθόνου ὕδατος. Πρὸς Α τούτου κεῖται τὸ χωρίον *Βοϊβοντᾶ* (κάτ. 135).

Στημάγγα[24] (κάτ. 275) χωρίον πρὸς Β μικρὸν ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὁμωνύμου ὄρους Στημάγγα κείμενον, εἰς ὕψος 518 μέτρων, φαινόμενον ἀπὸ τῆς πεδιάδος τῆς Κορινθίας.

Κοῦτσι (κάτ. 135) ἐπὶ ὑψώματος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς πεδιάδος Φλιοῦντος. *Λιόντι* (κάτ. 332), ἐν μέσῳ τῆς παραπλεύρου τῆς πεδιάδος Φλιοῦντος μικρᾶς πεδιάδος. *Κουτσομάδι* πρὸς Α τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, νεῦον πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Νεμέας καταστραφὲν ὑπὸ σεισμοῦ. Οἱ κάτοικοι τούτου ἔκτισαν νέον χωρίον τὸ *Ἡράκλειον* ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Νεμέας, πρὸς Μ τοῦ ἐν μέσῳ αὐτῆς λόφου καὶ παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Νεμείου Διός, ἔχον ἤδη οἰκίας 15. Ἀμφότερα τὰ χωρία ἔχουσι κατοίκους 216.

Ὑπάρχουσιν ἔτι δύο ἀσήμαντα κωμίδια *Γρούπτι* (κάτ. 68) καὶ *Λέριζα* (κάτ. 33).

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ οἰκοῦνται ὑπὸ Ἀλβανῶν μόνον τὰ χωρία Στημάγγα καὶ Βοτζικᾶ· ἐν Βοϊβοντᾷ δὲ ὁμιλεῖται ἀναμὶξ ἡ ἀλβανικὴ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Ὁ δῆμος Νεμέας περιλαμβάνει τὴν χώραν τῆς ἀρχαίας **Φλιασίας**, τὴν διαρρεομένην ὑπὸ τοῦ **Ἀσωποῦ**, σὺν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν πεδιάδα τῆς **Νεμέας**. Περιελάμβανε δὲ ἡ **Φλιασία**, τὸ **Φλιάσιον πεδίον**, ἔχουσα ὅρια πρὸς Δ τὸ **Ἀπέλαυρον**, τὸ χωρίζον ταύτην ἀπὸ τῆς Στυμφαλίας, πρὸς Μ τὸν **Καρνεάτην**, τὸ νῦν Μεγαλοβοῦνι (Στράβ. Η, 382), οὗτινος πρόβουνος ἦτο ἡ **Κήλωσσα** ἢ **Κήλουσα**, τὸ σήμερον Πολυφέγγι, ἐφ' ἧς ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαιοτάτη τῆς Φλιασίας πόλις ἡ **Ἀραντέα** ἢ **Ἀραιθυρέα**, ἐξ ἧς ἐκαλεῖτο καὶ ὁ λόφος **Ἀραντῖνος** (Παυσαν. 2.12,4). Παρὰ τὴν Κήλωσσαν δὲ ὑπῆρχε καὶ ἡ δίοδος ἐκ Φλιασίας εἰς Ἄργος, ὡς καὶ σήμερον. Πρὸς Α τὴν Φλιασίαν ὥριζε τὸ ὄρος **Τρικάρανον**, ὅπερ φερόμενον ἀπὸ Β πρὸς Μ ἐχώριζεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς πεδιάδος τῆς Νεμέας. Ἐπὶ τῶν δυτικῶν δὲ τοῦ βορείου ἄκρου τοῦ Τρικαράνου, ἔνθα σήμερον ἡ θέσις Παναγία ἡ Ῥαχιώτισσα, ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις **Φλιοῦς, Φλοιοῦς, Φλιαί, Φλιασία, Φλιοῦσα**, ἧς οἱ κάτοικοι ἐλέγοντο Φλιάσιοι, Φλειάσιοι, Φλιούντιοι, Φλιούντειοι, καὶ Φλιούσιοι. Τοῦ Φλιοῦντος ὑπερέκειτο ἀκρόπολις ἐν ᾗ ὑπῆρχεν ἄλσος κυπαρίσσων, ἧς τὰ ἴχνη ἔτι καὶ νῦν σώζονται ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἐφ' ἧς ὑπῆρχον καὶ αἱ εἰς Κόρινθον φέρουσαι πύλαι (Ξενοφ. Ἑλ. 7.2,1. καὶ 11—15). Ἐπὶ τοῦ Τρικαράνου δὲ μνημονεύεται καὶ θέσις ὀχυρά, ἴσως τὸ ΒΔ ἐπὶ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ Παληόκαστρον (Δημοσθ. ὑπὲρ Μεγαλ. 206 Ἁρποκρ. ἐν λ.).

Ἡ πόλις Φλιοῦς ἐξετείνετο μέχρι τῆς πεδιάδος· κάτω δὲ ταύτης ὑπῆρχε πόλισμα εἰς ἀπόστασιν 5 σταδίων, αἱ **Κελεαὶ** μετὰ ναοῦ τῆς Δήμητρος (Παυσαν. 2.14,1).

Ὁ Πολύβιος (4.67) ἀναφέρει καὶ θέσιν **Διοσκούριον**, ἔνθα ἴσως ὑπῆρχε ναὸς τῶν Διοσκούρων, καὶ ὅπου ὁ Φίλιππος Γ' διενυκτέρευσε μίαν νύκτα πορευόμενος ἐκ Κορίνθου εἰς Στυμφαλίαν. Ὁ Κούρτιος (Τόμ. Β', σ. 470) λέγει ὅτι ἴσως ἡ θέσις

αὕτη ἔκειτο παρὰ τὸ χωρίον Βοτζικᾶ, ἔνθα εὑρέθησαν καὶ ἀρχαῖα ἐρείπια.

Ἐνταῦθα δέ, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου, τούτου ἔκειντο καὶ αἱ **Ὀρνεαὶ** ἢ **Ὀρνειαί**, πόλις μνημονευομένη πολλάκις ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ, ἀνήκουσα δὲ τὸ πάλαι τῇ Ἀργείᾳ, κειμένη ἐφ' ὕψους, ὑφ' ὃ ἔρρεεν ὁ **Ὀρνεὰς** ποταμός. Ἡ θέσις ταύτης ἀπεχούσης 60 στάδια ἐξ Ἄργους καὶ ἐκ Λυρκείας θεωρεῖται ὅτι εἶνε ἡ πεδιὰς τοῦ Λιόντι, ἣν διαρρέει ποταμὸς χυνόμενος εἰς τὸν δυτικὸν βραχίονα τοῦ Ἀσωποῦ (Παυσαν. 2.12,5. καὶ 25,5. Στέφαν. ὁ Βυζ. ἐν λ. Στράβ. Η, 382).

Ἐν τῷ δήμῳ περιλαμβάνεται καὶ ἡ πεδιὰς τῆς **Νεμέας**, ἐξ ἧς ἐδόθη καὶ τὸ ὄνομα εἰς τὸν δῆμον, εἰς ὃν ὀρθώτερον ἥρμοζεν ἡ ἐπωνυμία «δῆμος Φλιοῦντος». Ἡ πεδιὰς αὕτη ἡ διάσημος ἐν τῇ ἀρχαιότητι διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ τελουμένους ἀγῶνας τῶν Νεμέων, διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ **Νεμέου** (Κουτσομαδιοῦ), ὅστις ἐκαλεῖτο καὶ **Νεμέα** (ἡ) καὶ **Νεμεὰς χαράδρα**, ἴσως δὲ καὶ **χαράδρα** ἁπλῶς (Παυσαν. 2.15,3. Ξενοφ. Ἑλ. 4.2,15. Αἰσχίν. Περὶ παραπρ. 168. Ὅρα Curt. Pelop. Τόμ. Β', 505 καὶ 587). Ὁ ποταμὸς οὗτος ἔχων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς τὰς χαράδρας τοῦ **Τρητοῦ**, ἔρρεε πρὸς Β μεταξὺ τοῦ ὄρους **Ἀπέσαντος** καὶ **Θυαμέας** ἐκβάλλων εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ὁ Στάτιος (Theb. IV, 51. Ὅρα καὶ 716) ἀναφέρει καὶ ποταμὸν Langeiam **Λαγκείαν**, ὃν ὁ Κούρτιος θεωρεῖ ὡς τὸν τῆς Νεμέας, ὁ δὲ Λὴκ ὡς τὸν Λογγοπόταμον πλανηθεὶς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὀνόματος. (Curt. Τόμ. Β' 587. Rangabé, σελ. 39). Ἐπὶ τοῦ Τρητοῦ δὲ ἐδεικνύετο καὶ τὸ σπήλαιον, ἔνθα ὁ Ἡρακλῆς κατὰ τὸν μῦθον ἐφόνευσε τὸν λέοντα τῆς Νεμέας (Παυσαν. 2.15,3. Ἀπολλόδ. Μυθογράφοι Westermann 50 27).

Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος μνημονεύει ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Νεμέας καὶ κώμης **Βεμβίνης**, ὁ δὲ Παυσαν. (2.15,2) ἐπίσης πολίσματος ὁμωνύμου. «Ἡ **Νεμέα** δὲ τὸ χωρίον ἀπέχει σταδίους πέντε που» (ἐκ Κλεωνῶν). Ἐν τῇ Νεμέᾳ ὑπῆρχεν ὁ ναὸς τοῦ Νεμείου Διὸς ἐντὸς ἄλσους κυπαρίσσων· ἐκ τοῦ ναοῦ σώ-

ζονται τρεῖς στύλοι· παρ' αὐτῷ δὲ μνημονεύεται καὶ πηγὴ **Ἀδράστεια**, κειμένη ἴσως ἔνθα σήμερον πρὸς Β τοῦ κωμιδίου Ἡρακλείου ὑπάρχει κρήνη, ἡ Πλόκαρι καλουμένη.

Ὑπὲρ τὴν Νεμέαν κατὰ Παυσανίαν (2.15,3) ἔκειτο τὸ ὄρος **Ἀπέσας**, ἐφ' οὗ καὶ βωμὸς Διὶ Ἀπεσαντίῳ, σήμερον καλούμενον τοῦ Φουκᾶ, ἐν τῷ δήμῳ Κλεωνῶν περιλαμβανόμενον.

ΔΗΜΟΣ ΚΛΕΩΝΩΝ

Κάτοικοι 3,072, δημόται 3,137.

Ὁ δῆμος Κλεωνῶν ἔχει ὅρια πρὸς Β τὸν δῆμον Κορίνθου, πρὸς Δ τὸν τῆς Νεμέας, πρὸς Α τὸν τῆς Σολυγείας, καὶ πρὸ Μ τὸν δῆμον Προσυμναίων τῆς ἐπαρχίας Ἄργους. Ἀποτελεῖται δ' ἐκ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ χειμάρρου Λογγοποτάμου, ὅπερ ὁρίζουσι πρὸς Δ τὸ ὄρος Φουκᾶ (Ἀπέσας), ὕψους 873 μέτρων, πρὸς Α ἡ *Παλουκόρραχη*, ὕψους 703, καὶ πρὸς Μ αἱ ἀνατολικαὶ διακλαδώσεις τοῦ Τρητοῦ, αἱ διαχωρίζουσαι τὴν Κορινθίαν ἀπὸ τῆς Ἀργείας, καὶ αἵτινες φέρουσι διάφορα σήμερον ὀνόματα. Τὸ μεγαλείτερον τῶν ὀρέων τούτων λέγεται Νυφίτσα, οὗτινος ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ ὁ Προφήτης Ἠλίας ὑψοῦται εἰς 1079 μέτρα. Πρόβουνος τοῦ ὄρους τούτου πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν εἶνε ὁ Δαφνιᾶς, ὕψους 550 μέτρων.

Ὁ δῆμος περιλαμβάνει μεγάλην πεδιάδα τὴν τῶν Κλεωνῶν, διασχιζομένην ὑπὸ πολλῶν χειμαρρωδῶν ῥευμάτων, ἅτινα εἰς τὰ πέριξ ὄρη ἔχοντα τὴν ἀρχὴν αὐτῶν συμβάλλουσιν εἰς τὸν Λογγοπόταμον, παράλληλον ὄντα τοῦ Ἀσωποῦ, ἔχοντα τὰς ἐκβολὰς εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον παρὰ τὸ χωρίον Ἀζίζι τῆς Κορινθίας. Ἡ πεδιὰς αὕτη ἔχει ὕψος 180 μέτρων εἰς τὸ Μετόχι τῆς Μονῆς Στεφανίου (Ἀγ. Δημητρίου), ἀπέναντι τοῦ χανίου τῆς Κουρτέσας· εἶνε δὲ ἄδενδρος καλλιεργεῖται μόνον πρὸς δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ὄσπρια. Περὶ τὸ Νεοχώριον δὲ μόνον, χωρίον τοῦ δήμου, ἤρξατο φυτεία σταφιδαμπέλων. Φυτεῖαι δένδρων εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν πεδιάδα ὑπάρχουσι μόνον ἐν τῷ μέσῳ παρὰ τὸ χάνι τῆς Κουρτέσας, καὶ περὶ τὸ Μετόχιον τῆς Μονῆς Φανερωμένης, ἔνθα χλοάζουσι κυπάρισσοι καὶ αἴγειροι ὑψηλαὶ ἕνεκα τῶν αὐτόθι ἀφθόνων ὑδάτων. Ὡσαύτως περὶ τὸ χωρίον Χιλιομόδιον ὑπάρχει ἱκανὴ πυκνὴ φυτεία ἐλαιῶν. Μικρὰ κλειστὴ πεδιὰς εἶνε καὶ ἡ τοῦ χωρίου Στεφανίου, διαρρεομένη ὑπὸ ὑδάτων.

Ἐξ ὅλων τῶν δήμων τῆς Κορινθίας ὁ τῶν Κλεωνῶν ἔχει κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἔδαφος ὁμαλὸν καὶ ἥμερον, ἐνιαχοῦ δὲ μόνον τραχὺ καὶ ὀρεινόν. Τὰ προϊόντα τοῦ δήμου εἶνε σῖτος κοιλὰ 45,000, κριθὴ 8,000, ἀραβόσιτος κοιλὰ 2,000, ἐρέβινθοι 12,000 ὀκάδες, φακὴ 2,000, βῖκος 12,000, ῥόβι 4,000, καπνὸς 2,000, οἶνος 317,000, ἔλαιον 57,300. Τρέφει δὲ καὶ ὀλίγα ποίμνια· τυροῦ γίνεται μικρὰ ἐξαγωγή. Τὰ περὶ τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν ὄρη εἶνε ἄδενδρα· πρὸς τὸ ἀνατολικὸν δὲ μόνον τμῆμα τοῦ δήμου κεῖνται μικρᾶς ἐκτάσεως πευκῶνες.

Ὁ δῆμος εἶνε Β΄ τάξεως. Ἔχει κατοίκους 3,072 καὶ δημότας 3,137. Ἐκ τῶν χωρίων τούτου οὐδὲν κεῖται ἐν τῇ πεδιάδι ἕνεκα τοῦ νοσώδους αὐτῆς ἀέρος. Πρωτεύουσα τοῦ δήμου ὁρισθεῖσα τῷ 1873 εἶνε τὸ

Χιλιομόδιον χωρίον, οὗτινος ἡ κτίσις κυρίως ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1837. Ἔχει περίπου 100 οἰκίας, καὶ κατοίκους 200 (Ἐθν. Χιλιομοδιώτης). Ἀπέχει τῆς Κορίνθου ὥρας 3, κεῖται δ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ ἀπὸ Κορίνθου εἰς Ἄργος ἐπὶ μικροῦ ὑψώματος πρὸς τὸν ἀνατολικὸν μυχὸν τῆς πεδιάδος τῶν Κλεωνῶν. Εἶνε ἤδη καὶ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Κορίνθου-Ἄργους.

Τὸ μέγιστον χωρίον τοῦ δήμου εἶνε τὰ *Ἀθήκια* κείμενον πρὸς τὰ ἀνατολικὰ αὐτοῦ ὅρια, διαιρούμενον εἰς δύο συνοικίας *Πέρα* καὶ *Ἐδῶθε Ἀθήκια* καὶ οἰκούμενον ὑπὸ 755 κατοίκων πάντων Ἀλβανῶν. (Ἐθν. Ἀθηκιώτης). Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο κατῆλθον οἱ κάτοικοι τοῦ *Ῥειτοῦ* ἀρχαιοτέρου χωρίου, ἠρημωμένου ἤδη, πρὸς Μ κειμένου ὄρους ὑψηλοῦ 700 μέτρων, ἔχοντος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Οἱ Ῥει-

τσοῖται τὸ πρῶτον κατῆλθον εἰς Κάστριζαν παρακειμένην θέσιν εἰς τὰ Ἀθήκια. Παρὰ τὴν Κάστριζαν ἐν θέσει Κιάφᾳ καὶ παρὰ ναὸν αὐτόθι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου εὑρέθη τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος Τενεάτου καλούμενον, εὑρισκόμενον νῦν ἐν τῇ γλυπτοθήκῃ τοῦ Μονάχου.

Πρὸς Μ τῶν Ἀθηκίων καὶ τοῦ Ῥειτοῦ κεῖται χωρίον *Ἅγιος Ἰωάννης* πρὸς τὰ ὅρια τῆς Σολυγείας (κάτοικοι 347, Ἀλβανοί). Πρὸς Β τῶν Ἀθηκίων πέραν τῆς θέσεως Πουλακίδα κεῖται τὸ χωρίδιον Νέον *Ἀλέμανο*, μᾶλλον καλύβαι χωρικῶν, ὀνομαζόμενον οὕτω κατ' ἀντίθεσιν ἑτέρου χωριδίου *Παληαλέμανο*, ὅπερ εἶνε μετόχι τῆς Μονῆς Φανερωμένης. Βορειοδυτικῶς τοῦ Νεοαλεμάνου κεῖται τὸ *Νεοχώριον* χωρίδιον μικρόν, μεσημβρινοδυτικῶς τούτου τὸ χωρίδιον *Ἀψὸς* (ἐθν. Ἀψοίτης, οἰκίαι 10) ἐφ'ὑψηλοῦ,ὑπερκειμένην ἔχον τὴν ὑψηλὴν κορυφὴν Προφήτης Ἠλίας τοῦ ὄρους Παλουκόρραχης. Πρὸς Μ τοῦ ὄρους τούτου ἐκτείνεται μακρὰ ἔκτασις πεδινὴ χρήσιμος μόνον εἰς θήραν πτηνῶν, πλήρης σχίνων καλουμένη ἐκ τούτου Σκιώνα, ὅ ἐστι σχινών[25]. Πρὸς Α τοῦ Ἀψοῦ, ὅστις πιθανώτατα κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας κώμης Μαυσοῦ, κεῖται Μονὴ Ἁγίου Νικολάου. Πρὸς Μ τῆς Σκιώνας κεῖται χωρίδιον *Κουταλᾶ*.

Πρὸς τὰ νότια τοῦ δήμου, παρὰ τὰ ὅρια τοῦ δήμου Προσυμναίων τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, κεῖται τὸ *Ἁγιονόρι* (κάτ. 204, ἐθν. Ἁγιονορίτης), ἐφ' ὑψηλοῦ μετὰ μεσαιωνικοῦ φρουρίου, ἔχον πρὸς Δ μακρὰν πεδινὴν ἔκτασιν, καὶ ἀπέναντι τὰς μεσημβρινοανατολικὰς ὑπωρείας τῆς Νυφίτσας. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε διάσημον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ὑπάρχουσαν παρ' αὐτῷ στενὴν δίοδον δι' ἧς διέρχεται ὀρεινὴ ὁδὸς ἀπὸ τῆς πεδιάδος τῶν Κλεωνῶν εἰς τὴν τοῦ Ἄργους, καλουμένην Κλεισοῦραν τοῦ Ἁγιονόρους. Πρὸς Δ τοῦ Ἁγιονόρους κεῖται τὸ χωρίον *Στεφάνι* (κάτ. 250, ἐθν. Στεφανιώτης) ἐπὶ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τῆς Νυφίτσας, ἔχον ὑπ' αὐτὸ μικρὰν κλειστὴν πεδιάδα ὑδρηλήν. Διὰ τοῦ χωρίου τούτου διέρχεται ἑτέρα ὁδὸς ἐξ Ἁγίου Βασιλείου εἰς τὸ Ἀργο-

λικὸν πεδίον. Παρὰ τὸ χωρίον κεῖται Μονὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐπιλεγομένη Μονὴ Στεφανίου.

Πρὸς Μ ὡσαύτως τοῦ δήμου, ἀλλὰ πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν νεύοντα, κεῖνται τὰ χωρία *Ἅγιος Βασίλειος* (κάτ. 446, ἐθν. Ἁγιοβασιλιώτης) ἐφ' ὑψηλῶν κατωφερειῶν τοῦ Δαφνιᾶ. Κάτω τοῦ χωρίου ἔνθα διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς Κορίνθου-Ἄργους ἠγέρθησαν χάνια διὰ τοὺς διαβάτας, ἀντικαταστήσαντα τὰ τῆς Κουρτέσας. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο διήρχετο καὶ τὸ ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον (ὅρα ἐν δήμῳ Στυμφαλίας). Παράκειται δὲ τοῦ χωρίου ἐπὶ ἀποτόμου κωνοειδοῦς προβούνου ὕψους 550 μέτρων καὶ ἑνετικὸν φρούριον. Πρὸς Α τοῦ Ἁγίου Βασιλείου κεῖται ἡ *Κλένια*, χωρίον διαιρούμενον εἰς *Ἄνω Κλένια* καὶ *Κάτω Κλένια* (κάτ. 320, ἐθν. Κλενιάτης) ἐπὶ τῆς ὁδοῦ εἰς Ἁγιονόριον. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο περιεσώθη τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τῶν Κλεωνῶν, καίτοι μὴ κείμενον ἐπὶ τῆς θέσεως τούτων. Πρὸς Α τοῦ χωρίου κεῖται ἡ Μονὴ τῆς Φανερωμένης (Κοίμησις Θεοτόκου), ἥτις ἔχει πολλὰ μετόχια ἐν τῇ πεδιάδι· ἓν τῶν ὀρεινῶν αὐτῆς μετοχίων εἰς ὕψος 385 μέτρων καλούμενον *Σόϊκα*, κεῖται μεταξὺ Χιλιομοδίου καὶ τοῦ ὄρους Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Ῥειτοῦ.

Πρὸς τὰ δυσμικὰ τοῦ δήμου ἓν μόνον χωρίον ὑπάρχει ὁ *Κοντόσταυλος*, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ διαχειρίζοντος μεσημβρινοῦ κλάδου τοῦ Φουκᾶ τὴν κοιλάδα τῶν Κλεωνῶν ἀπὸ τῆς Νεμέας. Κάτ. 160, ἐθν. Κοντοσταυλίτης.

Διὰ τοῦ δήμου τούτου, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως γίνεται ἡ διάβασις ἀπὸ Κορίνθου εἰς Ἄργος. Καὶ πρότερον μὲν ἡ ὁδὸς ἀπὸ Παλαιᾶς Κορίνθου κάμπτουσα πρὸς Δ τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ παραλλήλως τῇ κοίτῃ τοῦ Λογγοποτάμου φερομένη διήρχετο πρὸς Δ τὴν πεδιάδα ὑπὸ τὰς ἀρχαίας Κλεωνάς, ἔνθα σταθμὸς τῶν ὁδοιπορούντων ἦτο τὸ χάνι τῆς Κουρτέσας, ἐντεῦθεν δὲ προχωροῦσα εἰσήρχετο διὰ τῶν Δερβενακίων εἰς τὸ Ἀργολικὸν πεδίον, ἀλλ' ἤδη ἡ διάβασις γίνεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ ἥτις ἀρχομένη ἐκ Νέας Κορίνθου διήκει

εὐθὺ πρὸς Μ διερχομένη μεταξὺ 'Ακροκορίνθου καὶ 'Ονείων ὀρέων εἰς Χιλιομόδιον· ἐντεῦθεν δὲ κάμπτουσα πρὸς Δ διέρχεται τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς πεδιάδος μέχρι Δερβενακίων· ταύτην δὲ τὴν γραμμὴν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ τοῦ σιδηροδρόμου Κορίνθου-"Αργους. Πρὸ τῆς διαχαράξεως τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ διὰ Δερβενακίων, οἱ ἐκ Κορίνθου καὶ Κλεωνῶν εἰς "Αργος μεταβαίνοντες ἐπροτίμων ὡς συντομωτέραν ἄλλην ὑψηλοτέραν ὁδόν, τὴν διὰ τοῦ 'Αγίου Σώστου· εἶνε δὲ ὁ "Αγιος Σώστης ναΐσκος ἐφ' ὑψηλοῦ κείμενος ἐν θέσει γραφικῇ νευούσῃ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν, ὀνομαστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς 'Ελληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἅτε ἐγερθεὶς ἐκεῖ εἰς μνήμην τῆς κατὰ τὸ 1822 μάχης τῶν Δερβενακίων, ἐν ᾗ κατεστράφη ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων ὁ Δράμαλης.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

'Η χώρα τοῦ δήμου τούτου τὸ πλεῖστον ἀνῆκεν εἰς τὴν 'Αργολίδα, μέρος δὲ μικρόν, τὸ πρὸς Α, εἰς τὴν Κορινθίαν. 'Εχαρακτηρίζετο δὲ τὸ πάλαι διὰ τῆς πεδιάδος παρ' ᾗ ἔκειτο ἡ πόλις τῶν ἐϋκτιμένων **Κλεωνῶν**, ὧν ἡ θέσις καὶ τὰ ἐρείπια εἶνε σήμερον καταφανῆ ἐπὶ λοφίσκου πρὸς Δ τῆς πεδιάδος, καὶ πρὸς Β τοῦ χανίου τῆς Κουρτέσας (Παυσανίας 2.15).

Πλὴν τῆς πόλεως τῶν Κλεωνῶν ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται καὶ ἡ **Τενέα**, κώμη τῆς ἀρχαίας Κορινθίας, ἧς τὰ ἐρείπια διακρίνονται μεταξὺ τοῦ χωρίου Κάτω Κλένιζα καὶ τοῦ Μετοχίου τῆς Μονῆς Φανερωμένης. 'Η Τενέα ἀπεῖχεν 60 στάδια ἐκ τῆς περὶ τὸν 'Ακροκόρινθον **Τενεατικῆς πύλης** τῆς Κορίνθου (Παυσανίας 2.5,3).

'Εν τῷ δήμῳ τούτῳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κεῖνται καὶ δύο κῶμαι τῆς Κορίνθου **'Ασαὶ** καὶ **Μαυσὸς** μνημονευόμεναι ὑπὸ Στεφ. τοῦ Βυζαντίου ἐν λ. «'Ασαὶ καὶ Μαυσὸς κῶμαι μεγάλαι καὶ πολυάνθρωποι». "Ισως τὸ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Παλουκόρραχης χωρίον 'Αψός, ἔνθα καὶ ἀρχαῖα ἐρείπια, κατέχει τὴν θέσιν τοῦ Μαυσοῦ.

"Οπως καὶ σήμερον οὕτω καὶ τὸ πάλαι διὰ τῆς χώρας τῶν Κλεωνῶν ἐγίνετο ἡ συγκοινωνία μεταξὺ Κορινθίας καὶ 'Αργείας, ἢ καὶ καθόλου εἰπεῖν μεταξὺ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς 'Ελλάδος. Μνημονεύονται δὲ δύο ὁδοί, ἡ μὲν σύντομος καὶ βατὴ μόνον εἰς πεζούς, ἡ δὲ στενὴ καὶ αὕτη, ἀλλ' ἐπιτηδειοτέρα εἰς ὀχήματα. 'Η τελευταία τῶν ὁδῶν ἦτο ἡ τοῦ **Τρητοῦ**, ἡ σημερινὴ τῶν στενῶν τῶν Δερβενακίων, ἥτις ἀρχομένη ἐκ τῆς παλαιᾶς Κορίνθου, ἔκαμπτε πρὸς Δ τὸν 'Ακροκόρινθον φερομένη πρὸς τὸν Τρητόν. (Παυσαν.2.15,1."Ορα καὶ ἀνωτέρω σελίδα 56 καὶ 62).

'Η πρώτη δὲ ὁδός, ἡ βατὴ μόνον εἰς πεζούς, ἀρχὴν εἶχεν ἐξ Α τοῦ 'Ακροκορίνθου, ἐκ τῆς λεγομένης Τενεατικῆς πύλης, διήρχετο μετὰ 60 στάδια (11 περίπου χιλιόμετρα) ἐκ Τενέας, ἐξ ἧς εἰσχωροῦσα εἰς κλεισωρείας στενὰς κατήρχετο εἰς τὸ 'Αργολικὸν πεδίον πρὸς Μ τοῦ 'Ηραίου. 'Η ὁδὸς αὕτη ἐλέγετο **Κοντοπορεία**, ἅτε βραχυτέρα τῆς διὰ τοῦ Τρητοῦ. Μνημονεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ Πολυβίου (16. 16) καὶ ὑπὸ τοῦ 'Αθηναίου (2.43), ὅστις ἀναφέρει καὶ τὴν ψυχρὰν πηγὴν τὴν εὑρισκομένην ἐν αὐτῇ. Ταύτην δ' ἐννοεῖ καὶ ὁ Ξενοφῶν ('Ελλην. 4.4,19, καὶ ἐν 'Αγησιλάῳ 2.17) γράφων περὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ 'Αγησιλάου εἰς Κόρινθον διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Τενέας, ἢ διὰ τῶν **στενῶν**.

'Η ὀρεινὴ αὕτη ὁδὸς εἶνε καὶ σήμερον ἐν χρήσει· ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Κάτω Κλένιας, ἔνθα ἡ Τενέα, διέρχεται πρὸς Δ τοῦ 'Αγινόρους, ὅπου ἀπέναντι τοῦ χωρίου ὑπάρχει πηγή, καὶ ἐντεῦθεν μεσημβρινοδυτικῶς χωροῦσα κατέρχεται εἰς Μπερμπάτι διερχομένη διὰ τῆς πεδιάδος τούτου καὶ ἐντεῦθεν διὰ τῆς κλεισούρας εἰσέρχεται εἰς τὸ 'Αργολικὸν πεδίον. ("Ορα Η. Lolling, Ueber die Kontoporeia, ἐν σελίδι 44, τῆς μελέτης τῆς συνοδευούσης τὸν τοπογραφικὸν πίνακα τῶν Μυκηνῶν τοῦ Steffen, Karten von Mykenai).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Σελ. 107. Σημ. 1. Ἐν τῷ γαλλικῷ πίνακι τῆς Ἑλλάδος τὸ ὄρος τοῦτο ὀνομάζεται Σκόνα (Skona), ἐξ οὗ πλανηθέντες τινὲς ἔγραψαν ὅτι εἰς αὐτὸ περιεσώθη ἡ ἀρχαία ὀνομασία τῆς Σικυῶνος. Τοῦτο προῆλθεν ἐκ παραδρομῆς συνήθους εἰς τοιαύτας μελέτας. Τὸ ὄρος ὀνομάζεται, ὡς ἐν τῷ κειμένῳ ἐγράφη Παλουκόρραχη· *Σκιώνα* δὲ καὶ οὐχὶ Σκόνα ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων πεδινὴ ἀκαλλιέργητος ἔκτασις πλήρης σχίνων ὑπὸ τὸ ὄρος τοῦτο κειμένη, ἐξ ὧν τὸ ὄνομα τῆς θέσεως Σκιώνα, ὅ ἐστι σχινών.

Σελ. 110. Σημ. 2. Buchon, La Grèce continentale et la Morée, σελ. 549.

Σελ. 111. Σημ. 3. Ἡ ὀνομασία Ζαπάντι ἐπὶ χωρίων ἀπαντᾷ καὶ ἐν δήμῳ Ἀριστομένους τῆς Μεσσηνίας, ἐν δήμῳ Δυστίων τῆς Καρυστίας, ἐν δήμῳ Ἀγρινίου τῆς Τριχωνίας, ἐν δήμῳ Ξυνιάδος τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ καὶ Φαρσάλων.

Σελ. 117. Σημ. 4. Τὸ ὄνομα τῆς Σικυῶνος μεταβεβλημένον εἰς Βασιλικό, ὑπὸ τὸν τύπον Βασιλικάτα (Basilicata), ἀναφέρεται εἰς γραπτὴν ἱστορικὴν πηγὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1256, ἐν τῷ ἱσπανικῷ χρονικῷ τοῦ Μορέως. Cronique de Morée au XIII et XIV siècles, publiée... pour la societè de l'Orient latin, σελ. 49.

Σελ. 120. Σημ. 5. Πιθανώτατον κατὰ τὴν πρωϊμωτάτην ἐπιδρομὴν τῶν Ἀλβανῶν νὰ ἐγένετο καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου Τρικάλων ἐγκατάστασις αὐτῶν εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν. Εἰκάζομεν δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ ὀνόματος τοῦ χωριδίου Ῥέθι σημαίνοντος ἐν τῇ ἀλβανικῇ περιοχὴν γῆς, περιφέρειάν τινα τόπου ὡρισμένην.

Σελ. 120. Σημ. 6. Ἐν Τρικάλοις περιεσώθησαν οἱ ἀπόγονοι μιᾶς τῶν σημαντικωτέρων οἰκογενειῶν τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Βυζαντίου, ἡ φέρουσα τὸ ἐπώνυμον Νοταρᾶ.

Σελ. 123. Σημ. 7. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κουρέντων τῆς Ἠπείρου, ἔνθα χωρίον Τσερκοβίστα. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου σελ. 330.

Σελ. 123. Σημ. 8. Rangabé, Souvenirs d'une excursion d'Athènes en Arcadie, σελ. 51. Τὰ δένδρα ταῦτα οἱ ἐγχώριοι καλοῦσιν ἀγριοκερασέας· ἀνήκουσι δὲ εἰς τὸ γένος Celtis tournefortiana· ὁ κ. Ῥαγκαβῆς δὲν σημειοῖ τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ἔμαθεν ὅτι ἐκομίσθησαν ὑπὸ σταυροφόρων ἐκ τῆς Εὐρώπης.

Σελ. 124. Σημ. 9. Σ. Λογιωτατίδου. Αἱ κῶμαι τῆς Πελλήνης καὶ οἱ Ἀριστοναῦται, ἐν Πανδώρᾳ (1867) Τόμ. 17, σελ. 207—513.

Σελ. 128 Σημ. 10. Τὸ ὄνομα Ζάχολη ὁ Ῥὸς θεωρεῖ σλαυωνικόν. Σωτήρ, ἐφημερὶς τοῦ 1844, ἀριθ. 53.

Σελ. 129. Σημ. 11. Ὡς εἰς Τρίκαλα περιεσώθησαν οἱ ἀπόγονοι τῆς βυζαντινῆς οἰκογενείας Νοταρᾶ, οὕτω καὶ εἰς Ζάχολην οἱ ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας Μαμωνᾶ, τῆς ἀναφερομένης πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μέσου αἰῶνος. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορ. Ἑλλην. ἔθνους Τόμ. Ε', σελ. 11.

Σελ. 130. Σημ. 12. Τσερεγοῦνι χωρίον ἀλβανικὸν ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πρεμετῆς τῆς Ἠπείρου. Π Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία, σελ. 376.

Σελ. 131. Σημ. 13. Οἱ κάτοικοι τὴν σήμερον καλοῦσι τὸ ὄρος Εὑρεστίνα, ἐξ οὗ ἐπλάσθη τὸ Εὐρυστίνα καὶ Εὐρωστίνα, ἐξ οὗ ὠνομάσθη καὶ ὁ δῆμος. Ὡς ἐκ τῆς καταλήξεως στίνα θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι τὸ ὄνομα εἶνε ἀρχαῖον, καίτοι ἡ ῥίζα εἶνε ἑλληνική, ἔτι δὲ τολμηρότερον ἂν ἔχῃ σχέσιν τινὰ καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὸ ὄνομα Εὐρύστερνος, δι' οὗ ἐκαλεῖτο ἱερόν τι τῆς Γῆς, ὁ Γαῖος, κείμενον μεταξὺ Αἰγῶν καὶ καὶ Αἰγείρας ὡς παραδέχεται ὁ Κούρτιος (Τόμ. Α' σελ. 493). Οἱ κάτοικοι ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ ἤκουσα νὰ προφέρωσι Βροστίνα.

Σελ. 133. Σημ. 14. Τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας δὲν εἶδον, ἀλλὰ μοὶ ἐβεβαίωσε τοῦτο ὁ φίλος μου κ. Ν. Ἀποστο-

λίδης καθηγητὴς τῆς ζωολογίας, ὃν ἡ ἑταιρία παρέλαβε πρὸς ἐξέτασιν τοῦ μέρους καὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς συστάσεως ἰχθυοτροφείου.

Σελ. 135. Σημ. 15. Aldenhowen, Itineraire, σελ. 78.

Σελ. 137 Σημ. 16. Τὸ ὄνομα Περαχώρα ἐλέγετο ἔτι ἀπὸ τοῦ 1204 κατὰ τὴν γνωστὴν πηγὴν τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μορέως, τὴν ἐν σημειώσει 4 μνημονευθεῖσαν.

Σελ. 138. Σημ. 17. Τὸ ἐν βίῳ Ἀράτου τοῦ Πλουτάρχου (20. 22 καὶ 24) μνημονευόμενον Ἡραῖον δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο.

Σελ. 152. Σημ. 18. Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πτολεμαίου (Βιϐ. 3.16,19) ἀναφέρει τὸ ὄνομα γράφων «Στύμφαλος ἢ Ζαρακά».

Σελ. 154. Σημ. 19. Ὅτε διῆλθον τὴν Στυμφαλίαν τῇ 3 Σεπτεμϐρίου 1884 εὗρον αὐτὴν χέρσον, πλὴν μικροῦ τμήματος πρὸς Μ. Διὰ τοῦτο ἐκ τῆς Σκοτεινῆς καταϐὰς διὰ τῆς ὑπερϐολῆς τοῦ Σούρη εἰς Στυμφαλίαν διῆλθον διὰ τοῦ πυθμένος αὐτῆς ξηροῦ ὄντος ἀπερχόμενος εἰς Φενεὸν διὰ τῆς ὑπερϐολῆς τῆς Καστανιᾶς, καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἀτραποῦ τοῦ Ἀπελαύρου.

Σελ. 159. Σημ. 20. Τὰ ὀνόματα Κλημέντι καὶ Καίσαρι ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Ῥὸς (Reisen, σελ. 57) καὶ τοῦ Κουρτίου (Pelop. Τόμ. Β', σ. 206 ὡς ῥωμαϊκῆς καταγωγῆς, ἐξ ὑπάρξεως ἐνταῦθά ποτε ῥωμαϊκῆς ἀποικίας· τοῦτο δ' ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν ὀνομάτων πρὸς τὸ Κλήμης καὶ Κλημεντία καὶ Καῖσαρ. Τοῦτο ὅμως εἶνε ὑπόθεσις μὴ στηριζομένη ἐπὶ ἱστορικῆς γνωστῆς πηγῆς. Τὸ ἐφ' ἡμῖν μᾶλλον πιστεύομεν ὅτι ἡ καταγωγὴ τῶν ὀνομάτων Κλημέντι καὶ Καίσαρι εἶνε ἀλϐανική· διότι πάντα τὰ χωρία τοῦ δήμου οἰκοῦνται πλὴν ἑνὸς ὑπὸ Ἀλϐανῶν, ὑπάρχει δὲ ἐν τῇ Ἄνω Ἀλϐανίᾳ ἡ ἀλϐανικὴ φυλὴ τῶν Κλεμέντι, χωρία δὲ Καισαράτι καὶ Καίσαρι ὑπάρχουσιν εἰς Τεπελένιον καὶ εἰς Βεράτιον (Π. Ἀραϐαντινοῦ χρονογραφία τῆς Ἠπείρου σελ. 367 καὶ 390) καὶ ἀλλαχοῦ.

Σελ. 159. Σημ. 21. Τὸ ὄνομα Παναρῆτι ὡς ὄνομα ἀλϐανικῶν χωρίων ἀπαντᾷ δὶς ἐν ἐπαρχίᾳ Πρεμετῆς τῆς Ἠπείρου

ὑπὸ τὸν τύπον Παναρέτι (Π. Ἀραϐαντινοῦ Χρονογρ. Ἠπείρου σελ. 374 καὶ 376). Ὡσαύτως ἐν δήμῳ Μιδέας τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, καὶ ἐνταῦθα ἐν δήμῳ Πελλήνης. Ἐκ τούτου ὑποθέτω ὅτι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ἑλληνικὴν λέξιν πανάρρυτος καὶ ἀποδέχομαι ὡς ὀρθοτέραν γραφὴν τὸ Παναρῆτι, πιθανὸν ἐκ τοῦ Πανάρετος.

Σελ. 161. Σημ. 22. Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πτολεμαίου (Βιϐλ. 3.16,20) ἐξ ἀγνοίας γράφει «Μυκῆναι τὸ Πολύφεγγον, πολυφεγγὲς ἢ πολύφθογγον ἄστυ», ὑπολαϐὼν ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ὀνόματος ὅτι οὕτως ἐκαλοῦνται αἱ Μυκῆναι.

Σελ. 162. Σημ. 23. Τοιοῦτος ἐθεωρεῖτο καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καλούμενος «Φλιάσιος οἶνος». Ἀθήναιος 1,49.

Σελ. 163. Σημ. 24. Τὸ ὄνομα Στημάγγα πιθανῶς νὰ εἶνε σύνθετον ἐκ τοῦ Στὴ (στὴν-εἰς τὴν) Μάγγα. Μάγγαι ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα τὰ παλληκάρια τῶν ἁρματωλῶν· Ἡ λέξις μάγγα εἶνε ἀλϐανικὴ σημαίνουσα ἀγέλην. Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὸς βίος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐν Ἑστίᾳ ἀριθ. 377, σελ. 182, τοῦ ἔτους 1883.

Σελ. 168. Σημ. 25. Ὅρα ἀνωτέρω σημείωσιν 1, ἐν σελίδι 172.

ΕΠΑΡΧΙΑ
ΥΔΡΑΣ ΚΑΙ ΤΡΟΙΖΗΝΙΑΣ

Κάτοικοι 17,137. Δῆμοι 4.

Ἡ ἐπαρχία Ὕδρας καὶ Τοιζηνίας περιλαμβάνει τὴν νῆσον τῆς Ὕδρας, καὶ τὴν ἠπειρωτικὴν χώραν τῆς Τροιζηνίας. Κεῖται δὲ ἡ μὲν Ὕδρα πρὸς Μ τοῦ ἀνατολικωτάτου ἄκρου τῆς Ἑρμιονίδος τοῦ Σκυλλαίου, ἡ δὲ Τροιζηνία πρὸς Β τῆς ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τῶν ὀρεοσειρῶν τῶν Διδύμων καὶ τῶν Ἀδέρων, ἔχουσα ὅρια πρὸς Μ τὴν Ἑρμιονίδα πρὸς Β καὶ Α τὴν θάλασσαν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, καὶ πρὸς Δ τὴν ἐπαρχίαν Ναυπλίας.

Γεωγραφικῶς ἡ ἐπαρχία αὕτη χωρίζεται εἰς τέσσαρα διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων τμήματα 1) εἰς τὴν κυρίως Τροιζηνίαν, 2) εἰς τὴν μετ' αὐτῆς συνεχομένην χερσόνησον τῶν Μεθάνων, 3) εἰς τὴν προσκειμένην νῆσον τοῦ Πόρου (Καλαυρίαν), καὶ 4) εἰς τὴν νῆσον Ὕδραν.

Ἡ κυρίως Τροιζηνία κατέχει τὴν βορείαν ταινίαν, τὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ Δ πρὸς Α ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, τοῦ μεσημβρινοῦ κατεχομένου ὑπὸ τῆς Ἑρμιονίδος. Εἶνε δὲ χώρα ὀρεινὴ καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος, μίαν μόνην ἔχουσα μεγάλην πεδιάδα. Ὄρη ἔχει κοινὰ μετὰ τῆς Ἑρμιονίδος τὰς Ἀδέρας καὶ τὰ Δίδυμα, ὧν κατέχει τὰ βόρεια μέρη· ἴδια δὲ ὄρη ὑψηλότατα ἔχει ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι τὸ Ὀρθολίθιον, ὕψους 1107 μέτρων, καὶ βορειανατολικῶς τούτου τὰ *Μάλιαζε*[1], ἀμφοτέρων δὲ οἱ κλάδοι, φερόμενοι καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἑνοῦνται μετὰ τῶν ὀρέων τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν Ἑρμιονίδος καὶ Ναυπλίας. Πλὴν τούτων δὲ τῶν ὀρεινῶν μερῶν ἔχει πρὸς Β καὶ μικρὸν αὐτοτελὲς

ὀρεινὸν ἀμφιθάλασσον τμῆμα χθαμαλόν, πρὸς Β τοῦ ὁποίου προεκβάλλει ἡ χερσόνησος τῶν Μεθάνων. Μεταξὺ τοῦ τμήματος τούτου καὶ τῶν Ἀδέρων κεῖται ἡ πεδιὰς τῆς Τροιζῆνος.

Πρὸς Β ἡ Τροιζηνία βρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, εἰς ἣν ἐκτείνει παραλίαν 24 μιλίων, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς τῶν Μεθάνων καὶ τῆς τῆς νήσου Πόρου. Τὴν παραλίαν ταύτην, ὁμαλὴν καὶ ἄκολπον οὖσαν, διακόπτει περὶ τὸ μέσον ἡ χερσόνησος τῶν Μεθάνων, σχηματίζουσα ἑκατέρωθεν αὐτῆς μετὰ τῆς παραλίας τῆς Τροιζῆνος δύο μεγάλους κόλπους ἀλιμένους.

Ἡ Τροιζηνία κέκτηται μέγιστον καὶ ἀσφαλέστατον ὁρμητήριον πλοίων, ὅπερ δὲν εἶνε κυρίως λιμήν, ἀλλὰ πορθμὸς μακρόστενος μεταξὺ τῆς νήσου Πόρου καὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Τροιζηνίας, ἔχων ἑκατέρωθεν δύο στενὰς εἰσόδους τὴν μὲν πρὸς Β, τὴν δὲ πρὸς Α, ἃς καταλείπουσι δύο ἄκραι χερσονησώδεις τῆς νήσου Πόρου διήκουσαι ἡ μὲν πρὸς Δ, ἡ δὲ πρὸς Μ, καὶ προσεγγίζουσαι τὴν ἀπέναντι παραλίαν. Ὁ πορθμὸς οὗτος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Πώγων.

Ἡ κυριωτάτη καὶ μεγίστη πεδιὰς τῆς Τροιζηνίας εἶνε ἡ τῆς Τροιζῆνος κεκλεισμένη ἐντὸς ὀρεινῶν ὑψωμάτων, πλὴν τοῦ ἀνατολικοῦ αὐτῆς τμήματος, ἀναστομουμένου εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Πώγωνος. Πρὸς Β ἡ πεδιὰς καταλήγει εἰς στενὸν καὶ ὀξὺν μυχόν, ἐξ οὗ ἄρχεται λιμνοθάλασσα τελματώδης ἁπλῶς Λίμνη σήμερον καλουμένη, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δὲ Φοιβαία λίμνη.

Ἑτέρα χθαμαλὴ πεδιὰς μικρὰ εἶνε ἡ Λεσιὰ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ δήμου Δρυόπης. Ὑψηλὰ δὲ ὀροπέδια καλλιεργήσιμα καὶ σιτοφόρα εὑρίσκονται μεσημβρινοδυτικῶς τῶν ὀρέων Μάλιαζε καὶ Ὀρθολιθίου, ὧν κυριώτατον τὸ τῆς Τραχειᾶς λοφῶδες καὶ ἀνώμαλον ἐν ᾧ καλλιεργεῖται σῖτος, βάμβαξ καὶ καπνός.

Ὕδατα ἡ Τροιζηνία ἔχει ἱκανά, κυρίως δὲ ἀφθονεῖ τὸ ἀνα-

τολικὸν τμῆμα, αἱ βόρειαι κατωφέρειαι τῶν Ἀδέρων μέχρι τοῦ χωρίου Δαμαλᾶ, παρὰ τὸ ὁποῖον ῥέει ὁ Κρεμαστὸς ποταμὸς (ὁ Ὑλλικός), πηγάζων ἐκ τῶν ὑπὲρ τὴν ἀρχαίαν Τροιζῆνα ὑψωμάτων τῶν Ἀδέρων, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Φοιβαίαν λίμνην. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς Τροιζηνίας, ὅπερ περιλαμβάνει ὁ δῆμος Δρυόπης, στερεῖται ῥεόντων ὑδάτων, ἐνιαχοῦ μόνον ὑπαρχουσῶν ἀσθενῶν πηγῶν.

Τὸ ἕτερον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνία εἶνε ἡ ἡφαιστειογενὴς χερσόνησος τῶν Μεθάνων προεκβάλλουσα πρὸς Β καὶ συνδεομένη πρὸς τὴν ἤπειρον διὰ στενωτάτου ἰσθμοῦ. Τὰ Μέθανα ἀποτελοῦσιν ἴδιον δῆμον. (Ὅρα δῆμον Μεθάνων).

Τὸ τρίτον τμῆμα ἀποτελεῖ ἡ νῆσος Πόρος, ἡ ἀρχαία Καλαυρία ἢ Καλαύρεια. (Ὅρα δῆμον Τροιζῆνος).

Τὸ τέταρτον ἡ νῆσος Ὕδρα. (Ὅρα δῆμον Ὕδρας).

Ἡ ἐπαρχία Τροιζηνίας διαιρεῖται εἰς τοὺς ἑξῆς κατὰ τάξιν πληθυσμοῦ 4 δήμους 1) Ὕδρας, 2) Τροιζῆνος, 3) Μεθάνων, 4) Δρυόπης. Ἔχει κατοίκους 17,137 πάντας Ἀλβανούς, πλὴν τῶν οἰκούντων τὸ χωρίον Δαμαλᾶ τοῦ δήμου Τροιζῆνος.

Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ Ὕδρα, ἔνθα ἑδρεύει ὁ ἔπαρχος καὶ αἱ λοιπαὶ διοικητικαὶ ἀρχαί, καθὼς καὶ ὁ ἐπίσκοπος «Ὕδρας καὶ Σπετσῶν» εἰς ὃν ὑπάγεται ἐκκλησιαστικῶς ἡ Τροιζηνία μετὰ τῆς Ἑρμιονίδος.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας εἶνε γεωργικὸς καὶ ναυτικός, ὑπερτερεῖ δὲ ὁ πρῶτος κατὰ τὸν ἀριθμόν. Κυρίως δὲ ὁ ναυτικὸς πληθυσμὸς κατοικεῖ τὴν Ὕδραν καὶ τὸν Πόρον.

Προϊόντα τῆς ἐπαρχίας εἶνε δημητριακοὶ καρποί, σῖτος, βάμβαξ, ἔλαιον, λεμόνιον, μέλι, ῥητίνη, ξυλοκέρατα, καυσόξυλα, τυρὸς καὶ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας, οἶνος, ἐν δήμῳ δὲ μόνον Δρυόπης καὶ ὀλίγος καπνός.

Ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως δασῶν, καὶ τῆς ἐντελοῦς γυμνότητος τῆς ἐπαρχίας, ἀσήμαντα εἶνε καὶ τὰ δασικὰ προϊόντα.

Ἡ Τροιζηνία συγκοινωνεῖ διὰ ξηρᾶς μετὰ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν Ναυπλίας καὶ Ἑρμιονίδος δι' ὁδῶν δυσβάτων καὶ ἀτραπῶν, αἵτινες πᾶσαι ἀφετηρίαν ἔχουσι τὸ χωρίον Δαμαλᾶ. Ἐκ τούτου ὁδὸς πρὸς Μ χωροῦσα διὰ τῶν Ἀδέρων ἐν ἀρχῇ λίαν ἀνωφερὴς φέρει εἰς Ἑρμιόνην διερχομένη τὸ ὀροπέδιον τῶν Εἰλίων. Τὴν ὁδὸν ταύτην ἀκολουθεῖ καὶ ἡ γραμμὴ τοῦ τηλεγράφου μεταξὺ Πόρου καὶ Κρανιδίου. Ἑτέρα ὁδὸς ἐκ Δαμαλᾶ βορειοδυτικῶς χωροῦσα φέρει διὰ τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Τραχειᾶς εἰς Ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ναύπλιον. Ἡ ὁδὸς αὕτη περὶ τὸ χωρίον Καρατζᾶ τοῦ δήμου Δρυόπης διασχίζεται εἰς δύο βραχίονας, ὧν εἷς πρὸς Α τῶν Διδύμων διερχόμενος φέρει εἰς Ἑρμιόνην, ὁ ἕτερος πρὸς Δ τῶν Διδύμων εἰς τὸ χωρίον Δίδυμα. Ἡ εἰς Ναύπλιον δὲ ἄγουσα ὁδὸς διχαζομένη περὶ τὸ χωρίον Χατζῆ Μέτου τοῦ δήμου Δρυόπης, φέρει χωροῦσα πρὸς Β εἰς Παλαιὰν Ἐπίδαυρον. Μετὰ τῆς Ἐπιδαύρου δὲ ἡ Τροιζηνία ἠδύνατο νὰ συγκοινωνήσῃ καὶ διὰ τοῦ Φαναρίου.

ΔΗΜΟΣ ΥΔΡΑΣ

Κάτοικοι 7,342, δημόται 12,819.

ΝΗΣΟΣ ΥΔΡΑ

Ἡ νῆσος Ὕδρα, ἣν κατέστησε περιφανῆ καὶ περιώνυμον ὁ ἡρωϊσμὸς καὶ αἱ θυσίαι τῶν κατοίκων της κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, κεῖται ἐν τῷ Ἑρμιονικῷ κόλπῳ, πρὸς Μ καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς Ἑρμιονίδος, ὅπερ εἶνε καὶ τὸ ἀνατολικώτατον τῆς Πελοποννήσου ὅλης, σχηματιζομένου μεταξὺ ἐκείνης καὶ τούτου πορθμοῦ ἀναπεπταμένου πρὸς Α, πλάτους 6 μιλίων, Στενοῦ τῆς Ὕδρας καλουμένου.

Ἡ νῆσος ἔχει περίμετρον 30 περίπου μιλίων καὶ ἐμβαδὸν 55.8 τετραγ. χιλιομέτ. (550,000 στρεμ.). Ἔχει δὲ σχῆμα μακρόστενον μήκους 20 χιλιομέτρων, πλάτους δὲ ποικίλου καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῆς, μέγιστον μὲν 5, ἐλάχιστον δὲ $1\,^1/_2$ χιλιομέτρου.

Ἡ νῆσος εἶνε ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα, ἄνυδρος καὶ ἄδενδρος, ἔχει τὸ ἔδαφος πετρῶδες, ἀνώμαλον, διακεκομμένον ὑπὸ βαθυτάτων ῥευμάτων, καὶ διακεχωρισμένον εἰς λόφους καὶ βουνοὺς ἐπιτηδείους μόνον εἰς πτωχὴν βοσκὴν ζῴων, ἀποκρήμνους πολλαχοῦ, καὶ ἀποτόμους ἔχοντας τὰς κατωφερείας, καὶ μηδόλως καλλιεργησίμους.

Ὑψηλότατον ὄρος ἐν τῇ νήσῳ εἶνε τὸ Ἔρε, ἀλβανιστὶ σημαίνοντος τοῦ ὀνόματος ἄνεμος, ὕψους 652 μέτρων, κείμενον μικρὸν πέραν τοῦ μέσου τῆς νήσου, καὶ μᾶλλον ἐγγὺς τοῦ μεσημβρινοδυτικοῦ αὐτῆς ἄκρου.

Ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους τούτου εἶνε ἡ κυριωτάτη σκοπιὰ τῆς νήσου· αὐτόθι ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἵστατο σκοπιωρὸς ὅπως ἐπιβλέπῃ καὶ ἀναγγέλλῃ τὴν ἔλευσιν τῶν ἐχθρικῶν ἢ καὶ τῶν φιλικῶν πλοίων· ὑπάρχουσι δ' ἔτι ἐπ' αὐτῆς ἐρείπια οἰκίσκου καὶ προμαχώνων. Ἐκ τῆς ὑψηλῆς ταύτης κορυφῆς, ἐξ ἧς ἀκούεται ὁ ἦχος τῶν ῥιπτομένων ἐν Πειραιεῖ τηλεβόλων (ἀπόστασις 40 μιλίων), ἐκτείνεται εὐρυτάτη μεγαλοπρεπὴς θέα ἐπί τε τῆς νήσου, ἧς κατοπτεύεται ἡ πέριξ θάλασσα, πλὴν τοῦ ΒΑ τμήματος, καὶ ἐπὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων καὶ ἠπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν. Πρὸς Δ καθορῶνται τὰ ἀνατολικὰ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, διαγραφομένων ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος τῶν κορυφογραμμῶν τῶν ὀρέων τῆς Κυνουρίας καὶ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, μέχρι Μαλέας καὶ Κυθήρων, πρὸς Α εἰς τὰ πέρατα τοῦ ὁρίζοντος φαίνονται ὡς νέφη φαιὰ αἱ Κυκλάδες Μῆλος, Κίμωλος, Σίφνος, Κύθνος, Κέως καὶ αἱ ἐν τῷ μεταξὺ μικρότεραι ἐρημόνησοι, πρὸς Β δὲ καὶ πλησίον κατοπτεύονται αἱ Σπέτσαι, ὧν φαίνεται ἡ πόλις, ἡ Ἑρμιονὶς ὁλόκληρος, τὰ ὄρη τῶν Διδύμων καὶ τῶν Ἀδέρων, καὶ ὄπισθεν τούτων ἡ προβάλλουσα ὑψηλὴ κορυφὴ τοῦ Ὀρθολιθίου τῆς Τροιζηνίας, ΒΒΑ δὲ τὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς, καὶ αὐτὴ ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, καὶ μέρος τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου.

Δευτερεύουσαι κορυφαὶ ὑψηλαὶ εἶνε τὸ Ὀβόρι, κείμενον ΑΑΒ τοῦ Ἔρε, καὶ τὸ Ζάστανο πρὸς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου, ὄρος ἀπότομον, καθέτως πρὸς τὴν θάλασσαν κατερχόμενον, ἐξ

οὗ μυθολογοῦσιν οἱ Ὑδραῖοι ὅτι κατεκρήμνιζόν ποτε τοὺς γέροντας εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἡ Ὕδρα στερεῖται πεδιάδων καὶ ἐκτενῶν ὁμαλῶν ἐδαφικῶν ἐκτάσεων καὶ καλλιεργησίμων. Καλλιεργοῦνται δ' ἐν αὐτῇ μόνον μικροὶ βουνοὶ γαιώδεις, οἷοι οἱ περὶ τὴν μονὴν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἐπίσης ἐπίπεδοι κατωφέρειαι παράλιαι πρὸς Μ ἐν θέσει Κλιμάκι, τὸ μικρὸν ὀροπέδιον τῆς Ἐπισκοπῆς, θέσεως μὴ ὁρατῆς ἀπὸ θαλάσσης, ἔνθα ναὸς Θεοτόκου (ἑορτάζει 23 Αὐγούστου) καὶ ἄλλοι ναΐσκοι καὶ ἐπαύλεις ἐξοχικαὶ Ὑδραίων καὶ φυτεῖαι δένδρων καρποφόρων, ἰδίᾳ συκῶν, ἀμυγδαλῶν καὶ ἐλαιῶν. Ἐνιαχοῦ ὑπάρχουσι καὶ πυκνοὶ πευκῶνες, ἐξ ὧν συλλέγεται ἱκανὴ ποσότης ῥητίνης. Κατὰ τὰς παραδόσεις δὲ τῶν κατοίκων ἡ νῆσος ἦτο πρότερον δασώδης ἐκ πευκῶν, ἀλλ' ἀπεγυμνώθη σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τῆς ξυλεύσεως καὶ τῶν πυρκαϊῶν. Οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι τὴν νῆσον Τσάμλιζαν, ὅ ἐστι πευκήεσσαν, ὄνομα δοθὲν αὐτῇ πιθανώτατα κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Μεσόγειον, ὅτε ἡ νῆσος πᾶσα ἐφαίνετο ἀπὸ θαλάσσης χλοερὰ ἕνεκα τῶν πευκώνων.

Τὰ παράλια τῆς Ὕδρας εἶνε κατακερματισμένα εἰς ὁρμίσκους· κόλπους δ' ἔχουσιν οὐχὶ βαθεῖς μόνον τὰ μεσημβρινά. Ὁ λιμὴν τῆς νήσου, περὶ τὸν ὁποῖον εἶνε ἐκτισμένη καὶ ἡ ὁμώνυμος αὐτῇ πόλις, κεῖται ἐν μέσῳ τῆς βορείας παραλίας· εἶνε μικρὸς καὶ πρόσβορρος, διὸ καὶ προσβάλλεται σφόδρα ὑπὸ τῶν βορείων ἀνέμων. Πρὸς Α τούτου κεῖται ἕτερος λιμὴν μεγαλείτερος τὸ Μανδράκι, ὅπου ἐλλιμενίζονται τὰ μεγάλα πλοῖα, καὶ ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ λοιμοκαθαρτήριον τῆς νήσου. Ὁ λιμὴν δ' οὗτος συνδέεται διὰ ξηρᾶς μετὰ τοῦ λιμένος τῆς πόλεως διὰ παραλίας ὁδοῦ, οὔσης καὶ τοῦ μόνου παραλίου περιπάτου τῶν πολιτῶν. Μετὰ τὸ Μανδράκι πρὸς Α ἕπεται ὁ ὅρμος Λοῦμο Κρίταμι (ποταμὸς κριτάμων), καὶ ἄλλοι ὁρμίσκοι ἀσήμαντοι μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ζούρβας.

Πρὸς Δ τοῦ λιμένος κεῖνται οἱ ὅρμοι Παλαμηδᾶς, μετὰ τοῦτον ὁ Μῶλος, εἶτα ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου πρὸς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου. Πρὸς τὴν μεσημβρινὴν δὲ παραλίαν ὑπάρχου-

σιν ὀλιγώτεροι ὁρμίσκοι, ὧν σημαντικώτερος ὁ κείμενος πρὸς Μ τοῦ δυτικοῦ ἀκρωτηρίου Μπίστι, διχαζόμενος εἰς δύο ὑπὸ γλώσσης ὀρεινῆς, ἧς πρόσκειται νησὶς Τσίγκρι. Ἐν τῇ μεσημβρινῇ δὲ ταύτῃ παραλίᾳ σχηματίζονται δύο κόλποι ἀνοικτοί, ὁ τῆς Νησίτσας, καὶ ὁ τῆς Διμνιόνιζας.

Ἡ Ὕδρα ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ καὶ μακροῦ σχήματός της ἔχει δύο κύρια ἀκρωτήρια ἓν πρὸς τὸ ΑΑΒ τὴν Ζούρβαν, καὶ ἓν πρὸς τὸ ΔΔΜ τὸ Μπίστι (οὐράν). Ἔχει δὲ πρὸς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν ἑτέρας τρεῖς ἄκρας· περὶ τὸ μέσον, ὅπου καὶ τὸ πλατύτατον μέρος τῆς νήσου, τὴν ἄκραν Ῥήγας, ἢ ἀλβανιστί, ὡς προφέρουσιν οἱ ἐγχώριοι, Χοὺντ-ρήγιζ, ἥτις σχηματίζει τὸν κόλπον Διμνιόνιζα, πρὸς Δ τὴν ἄκραν Κανόνι, οὕτω κληθεῖσαν ἕνεκα μεγάλου τηλεβόλου αὐτόθι ὑπάρχοντος, τεθέντος δ' ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς παρεμπόδισιν ἐνδεχομένης ἀποβάσεως τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἄκρα αὕτη σχηματίζει τὸν κόλπον τῆς Νησίτσας, οὕτω καλουμένης μικρᾶς χερσονησώδους νησῖδος, συνεχομένης δι' ἀμμώδους ἰσθμοῦ πρὸς τὴν ξηράν. Πρὸς Α ταύτης κεῖται εἰς ἀπόστασιν ἀκριβῶς μιλίου μικρὰ ξηρόνησος. Μεταξὺ δὲ τῶν κόλπων τούτων πρὸς Μ καὶ τοῦ ἀντιθέτου πρὸς Β Παλαμηδᾶ κεῖται ἡ θέσις Ἐπισκοπή, μεταξὺ δὲ τῆς Νησίτσας καὶ τοῦ Ῥήγα ἡ θέσις Κλιμάκι. Τρίτη ἄκρα, ἡ μεσημβρινωτάτη τῆς νήσου, εἶνε ἡ Γερακίνα, ἀπέχουσα τοῦ Μπίστι 1 $^1/_2$ μιλίου.

Ἡ Ὕδρα ἔχει μίαν μόνην πόλιν ὁμώνυμον τὴν *Ὕδραν*, ἐν ᾗ συγκεντροῦται ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου, κειμένην ἐν μέσῳ τῆς βορείας παραλίας, ἐξ ἴσου ἀπέχουσαν τῶν ἄκρων τῆς νήσου Ζουρβᾶ καὶ Μπίστι. Αἱ ἀρχαιόταται δὲ οἰκήσεις τῆς νήσου, ὅτε πιθανώτατα κατῳκεῖτο ὑπὸ ποιμένων, ἀπαντῶσιν ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ. Μετὰ τὴν μετάβασιν δὲ τῶν Ἀλβανῶν αὐτόθι ἐξελέχθησαν ὡς τόπος οἰκήσεως τὰ τὸν λιμένα περιβάλλοντα ὑψώματα, ὅπου ἐν διαστήματι τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων ἐκτίσθη πολύανδρος καὶ εὔανδρος πόλις διὰ τοῦ πλούτου, ὃν οἱ

κάτοικοι ἀπεκόμισαν ἐκ τῆς ναυτιλίας, καὶ ηὔξησαν διὰ τῆς τιμίας καὶ ἠθικῆς διοικήσεως.

Ὡς ἔχει σήμερον ἡ πόλις τῆς *Ὕδρας*, ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ πόθεν ἤρχισε κτιζομένη, ἀλλ' ἐκ τῶν παραδόσεων καὶ τῶν ὀνομασιῶν εἶνε γνωστὸν ὅτι αἱ πρῶται οἰκίαι ᾠκοδομήθησαν ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου τοῦ μυχοῦ τοῦ λιμένος λόφου τῆς Κιάφας (κορυφῆς). Τὸ ἀρχικὸν ἐπὶ τῆς Κιάφας κώμιον τῆς Ὕδρας ἔκειτο ἐντὸς δάσους πευκῶν, κατερχομένου μέχρι τῆς ἀκτῆς τοῦ λιμένος. Ὁ λιμὴν ἐν ἀρχῇ ἦτο μείζων, ἐκτεινόμενος μέχρι τῶν προπόδων τῶν περὶ αὐτὸν προβουνῶν, οὓς σήμερον καλύπτουσι πανταχοῦ οἰκίαι· μετέπειτα δέ, καθόσον ἐκόπτοντο τὰ δένδρα καὶ ἐπυρπολοῦντο, ὁ παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν ῥευμάτων χοῦς ἐπλήρωσεν αὐτὸν καὶ ἐσχημάτισε περὶ τὸν μυχὸν ἐπίπεδον ἔκτασιν, ἐφ' ἧς ἐκτείνεται νῦν ἡ κάτω πόλις καὶ ἡ ἀγορά, καὶ ὅπου ὑπάρχει ἡ Μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἧς ὁ ναὸς πρὸ τῆς κτίσεως περὶ αὐτὸν κελλίων ἔκειτο ἐπὶ βραχώδους νησιδίου, ἑνωθέντος σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τὴν ξηράν. Ἐνθυμοῦνται δ' ἔτι οἱ γέροντες ὅτι ἡ μεσημβρινοανατολικὴ ἀκτὴ τοῦ λιμένος ἔφθανε μέχρι τοῦ *Περιβολίου τοῦ Κόνσολα* ἢ Κοκκίνη, ἐνῷ σήμερον μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ μυχοῦ καλύπτεται ὁ μακρὸς ἐπίπεδος χῶρος ὑπὸ οἰκιῶν.

Ἡ πόλις ἤδη κεῖται τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τῶν γύρω τοῦ λιμένος προβουνῶν, νεύουσα πρὸς βορρᾶν. Διαιρεῖται δὲ εἰς πολλὰς συνοικίας ὀνομαζομένας κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὰς πόλεις ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν· οὐχ ἧττον ὑπάρχουσι γενικαὶ ὀνομασίαι, ἃς ἔδωσαν βεβαίως οἱ τὴν *Κιάφαν* πρῶτοι οἰκήσαντες. Οὕτω τὸ βορειανατολικὸν τμῆμα τῆς πόλεως, οὗτινος ὑπέρκειται ὑψηλὸς βουνὸς πρὸς Α καλεῖται ἀλβανιστὶ *Μπούα-ὲ* (χειμαδιό), μετὰ τοῦτο χωρῶν τις πρὸς τὰ μεσημβρινοδυτικὰ ὑψώματα συναντᾷ τὴν συνοικίαν *Καλὰ Πηγάδια*, ἔνθα ὑπάρχουσι δύο φρέατα λιθόκτιστα, ἀνορυχθέντα τῷ 1802. Χωρίζονται δὲ αἱ δύο συνοικίαι διὰ ῥευμάτων ἐκβαλλόντων εἰς τὸν λιμένα. Ἐντεῦθεν ἔρχεται ἡ Κιάφα, ἔχουσα πρὸς Α συνοικίαν *Γκοὺρ-ι-μάδι* (πέτραν μεγάλην). Ἐκ τῆς *Κιάφας* ἐκτείνεται

ἀρίστη θέα σκηνογραφικὴ ἐπὶ τῆς πόλεως, καὶ τοῦ λιμένος, καὶ τοῦ Στενοῦ τῆς Ὕδρας. Ἐν τῇ Κιάφᾳ αἱ οἰκίαι εἶνε συνεσφιγμέναι, πολλαχοῦ δὲ σώζονται ἔτι ὑπὲρ τὰς ὁδοὺς αἱ καμάραι, δι' ὧν ἐκαλύπτοντο αἱ ἀρχικαὶ ῥῦμαι τοῦ κωμίου, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ σχεδίου τῶν χωρῶν καὶ πολιχνῶν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, πρὸς ἄμυναν αὐτῶν κατὰ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν.

Ἀπέναντι τῆς Κιάφας ὑψοῦται δικόρυφος βουνὸς ὑψηλὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὑπερκείμενος δυτικῶς τοῦ λιμένος, κεκαλυμμένος ἐξ οἰκιῶν, ἐν αἷς πλεῖσται μεγάλαι καὶ πολυώροφοι, ἀνήκουσαι εἰς τὰς πλουσίας ἱστορικὰς οἰκογενείας τῆς Ὕδρας, ἐνταῦθα κτισθεῖσαι, ἅτε θεωρουμένου τοῦ τμήματος τούτου μᾶλλον εὐαέρου καὶ ὑγιεινοῦ. Δυτικῶς δὲ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, αὐξήσαντος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἕνεκα τῆς προσελεύσεως ξένων προσφύγων, ἐκτίσθη νέα συνοικία μεγάλη ἐπὶ ὁμαλωτέρου ἐδάφους, τὰ *Καμίνια*, διαιρουμένη εἰς *Μικρὰ Καμίνια* καὶ *Μεγάλα*, τῶν Μικρῶν κειμένων εἰς τὴν δυτικὴν κλιτὺν τοῦ Ἀθανασίου, τῶν Μεγάλων δὲ εἰς τὴν ἀπέναντι, ἔνθα κεῖται καὶ μέγας κῆπος τοῦ Κουντουριώτου. Ἐν τοῖς Μικροῖς Καμινίοις ὑπάρχει ἐκκλησία Παναγία Παπακούκιου ὀνομαζομένη, ἣν ἰδίως τιμῶσιν οἱ σπογγαλιεῖς.

Ὡς ἐκ τοῦ ἐπικλινοῦς ἐδάφους, ἐφ' οὗ εἶνε ἐκτισμέναι αἱ οἰκίαι, ἡ πόλις ἔχει ὁδοὺς ἀναφερεῖς, κλιμακωτάς, λιθοστρώτους, τὸ πλεῖστον λαβυρινθώδεις καὶ σκολιάς. Αἱ οἰκίαι ὑπέρκεινται ἀλλήλων ἀμφιθεατρικῶς, εἶνε δὲ κομψαί, καθάριοι, λευκαί, ἅτε ἐπιχριόμεναι συνεχῶς δι' ἀσβέστου.

Ἡ ἀγορὰ τῆς πόλεως κεῖται περὶ τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος, ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου χώρου. Αὐτόθι ἐκτείνεται πλατεῖα παραλία ὁδός, περὶ τὴν ὁποίαν κεῖνται τὰ κρεοπωλεῖα, παντοπωλεῖα, οἰνοπωλεῖα, αὐτόθι δὲ μόνον καφενεῖα καὶ οὐδαμοῦ ἀλλοῦ τῆς εὐρείας περιοχῆς τῆς πόλεως.

Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως Ὕδρας εἶνε μικρᾶς χωρητικότητος· τὰ ἀτμόπλοια ἵστανται ἐκτός, ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ παρὰ τὸ

στόμιον παραλαμβάνοντα ἢ ἀποβιβάζοντα ἐπιβάτας. Ἑκατέρωθεν τοῦ στομίου κεῖνται δύο προμαχῶνες κτισθέντες ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν κατεσκευάσθη παραλία ὑψηλὴ ὁδὸς προεκτεινομένη μέχρι Μανδρακίου, πρὸς τὴν δυτικὴν δὲ ἀκτὴν ὑπάρχει κυματοθραύστης πρὸς προστασίαν τῶν πλοιαρίων. Ὁ μυχὸς τοῦ λιμένος στερεῖται προκυμαίας, διό, ὑπαρχούσης περὶ αὐτὸν τῆς ἀγορᾶς, τοῦ ναυπηγείου, καὶ ἐκβαλλόντων εἰς αὐτὸν πάντων τῶν ῥευμάτων τῆς πόλεως, ἃ παρασύρουσι τὰς ἀκαθαρσίας, τὸ μέρος τοῦτο εἶνε ἀκάθαρτον καὶ βορβορῶδες, σχετικῶς πρὸς τὴν καθαρότητα τῆς ἄνω πόλεως.

Τὴν πόλιν, ἐκτισμένην ἐπὶ τεσσάρων προβούνων διαφόρου ὕψους, διατέμνουσι τρία ῥεύματα ἐκβάλλοντα εἰς τὸν λιμένα, ὧν ἕν, τὸ μέγιστον ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἔρε, προξενεῖ δὲ μεγίστας ζημίας εἰς τοὺς παροχθίους ἐν ὥρᾳ πολυομβρίας. Ἡ πόλις ὑδρεύεται ἐκ δεξαμενῶν, ἃς ἔχει ἑκάστη οἰκία, καὶ ἐκ φρεατίων ὑδάτων· ὡς ἄριστον δὲ φρεάτιον ὕδωρ θεωρεῖται τὸ τῶν Καλῶν Πηγαδίων, ἔνθα τελεῖται καὶ ὁ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων ἁγιασμός.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει δημοσίων κτιρίων ἄξια λόγου καὶ μνείας εἶνε τὸ τῆς Μονῆς τῆς Κοιμήσεως παρὰ τὴν ἀγοράν, καὶ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῶν ἀρρένων πρότερον, ἤδη δὲ τῶν θηλέων, κτισθὲν τῷ 1836.

Πλατεῖαι ἐν τῇ πόλει δὲν ὑπάρχουσιν. Ἐπίσης στερεῖται νεκροταφείου, ἐνταφιαζομένων τῶν νεκρῶν κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν περὶ τὰς ἐκκλησίας· στερεῖται ἐπίσης καὶ ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων. Ἐπὶ ἐπαναστάσεως εἶχε νοσοκομεῖον παρὰ τὸν κῆπον Κοκκίνη, ἐξ οὗ καὶ ἡ συνοικία ἐκείνη φέρει τὸ ὄνομα *Στὰ Σπιτάλια*. Ὡσαύτως πλὴν ἑνὸς ἀτμομύλου τοῦ ἀλεύρου, δὲν ὑπάρχει ἕτερον βιομηχανικὸν κατάστημα, ναυπηγοῦνται δὲ μόνον καὶ ἐνταῦθα μικρὰ πλοῖα, ὡς εἰς πάσας τὰς ναυτικὰς πόλεις.

Ἡ ἐν γένει ὄψις τῆς πόλεως Ὕδρας εἴτ' ἐκ θαλάσσης, εἴτ' ἐκ τῆς Κιάφας, εἴτ' ἐξ ἄλλων ὑψωμάτων κατοπτευομένη, ἔχει

τι τὸ σοβαρὸν καὶ ἐπιβλητικόν· ἀποτελεῖ ἰδιάζοντα τύπον πόλεως ἑλληνικῆς αὐτονόμου ἐπὶ 4 ἑκατονταετηρίδας, ἀφ' ἑαυτῆς ἀναπτυχθείσης ἄνευ ἀμέσου ἐπιτοπίου ἐπιδράσεως φραγκικῶν ἢ τουρκικῶν ἐθίμων καὶ ἀρχιτεκτονικῶν ῥυθμῶν. Ὁ θέλων νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ὕδραν ἢ τὴν γείτονα τὰς Σπέτσας ἀνάγκη νὰ μελετήσῃ προηγουμένως τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἱστορίαν, τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν, τὸν βίον, τὰ ἔθιμα, τὰ φιλόθρησκα τῶν κατοίκων αἰσθήματα, τοὺς τοπικοὺς νόμους, ὅπως αἰσθανθῇ τὸ γόητρον ἐπὶ τῇ θέᾳ πόλεων, ἐν αἷς ἐγεννήθησαν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἵτινες κατέπληξαν τὸν κόσμον διὰ τῆς ἀνδρείας αὐτῶν καὶ τῆς ἐθελοθυσίας.

Προϊόντα ἡ νῆσος ἐλάχιστα παράγει· οὐδὲ δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ παραγωγὴ ὀλίγου σίτου καὶ κριθῆς μέχρι 2000 κοιλῶν, ἐλαίου 2000 ὀκ., ῥητίνης 4000 ὀκ., ἀμυγδάλων καὶ σύκων, καὶ τυροῦ μέχρι 1500 κανταρίων. Οἱ κάτοικοι ζῶσι κυρίως ἐκ τῆς ναυτιλίας, ταύτην ἔχοντες ἀποκλειστικὸν ἐπάγγελμα, ἐξ ἧς καὶ μόνης ἀπέκτησαν τὴν εὐπορίαν, ἣν εἶχον κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα. Ἤδη παρακμασάσης τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας ἐπεδόθησαν εἰς τὴν σπογγαλιείαν, ἐξ ἧς εἰσάγονται κατ' ἔτος εἰς τὴν νῆσον περὶ τὸ 1,500,000 δραχμῶν. Ἔχουσι δὲ οἱ Ὑδραῖοι τὰ νῦν 656 πλοῖα ἀπὸ 1—60 τόννων, 18 δὲ πλοῖα μεγάλα ἄνω τῶν 60 τόννων, ἐγγεγραμμένα εἰς τὸν λιμένα αὐτῶν, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα 17 μεγάλα, ἐγγεγραμμένα εἰς ἄλλους λιμένας. Ἔχει ναύτας ἐν συνόλῳ 2347 ἐγγεγραμμένους εἰς τὰ μητρῷα Ὕδρας, καὶ ἑτέρους 800 ἐγγεγραμμένους εἰς τὰ τῆς Σύρου, καὶ ἄλλων παραλίων πόλεων.

Ἐκ τῶν 656 πλοίων πλεῖστα εἶνε σπογγαλιευτικὰ ἐκ 3—4 τόννων ἕκαστον. Ἡ παραγωγὴ δὲ τοῦ σπόγγου, ὃν ἐξάγουσιν ἐκ τῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς ἰδίως, ἀνῆλθε τὸ 1881 εἰς 50—60000 ὀκάδας, ἀλλ' ἔκτοτε ἐδιπλασιάσθη.

Ὁ δῆμος Ὕδρας εἶνε Α΄ τάξεως· συνέστη τῷ 1837. Ἔχει κατοίκους 7,342 καὶ δημότας 12,819 (ἐθν. Νυδριώτης, Ὑδραῖος) πάντας Ἀλβανούς. Ἐκ τῶν 7,342 κατοίκων εἶνε ἄρρενες 3376, καὶ θήλεις 3966. Ἡ πόλις τῆς Ὕδρας ἔχει οἰκίας 2,700.

Ἡ νῆσος Ὕδρα ἀποτελεῖ ἴδιον «Δῆμον Ὕδρας», εἶνε δὲ καὶ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας «Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας», καὶ ἕδρα τοῦ Ἐπισκόπου «Ὕδρας καὶ Σπετσῶν». Ἐν τοῖς νόμοις τοῖς διοικητικοῖς εἶνε ἀναγεγραμμένη καὶ ὡς ἀποτελοῦσα ἰδίαν ἐπαρχίαν, ἀλλὰ συνήθως ἑνοῦται μετὰ τῆς Τροιζηνίας εἰς μίαν ἐπαρχίαν. Ἐκλέγει δὲ ἡ νῆσος κατὰ τὰς κελεύσεις τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων τρεῖς βουλευτάς, ἡ δὲ λοιπὴ ἐπαρχία τῆς Τροιζηνίας δύο.

Τὸ κλῖμα τῆς νήσου εἶνε ἐν γένει ὑγιεινόν. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἐπεπόλαζεν ἐνδημικὴ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ὡς καὶ ἐν Σπέτσαις νόσος καλουμένη ἐν Ὕδρᾳ μὲν τσανάκι ἤ, ὅπερ ταὐτό, ἀλβανιστὶ μάστριк, ἐν Σπέτσαις δὲ πόνος, προσβάλλουσα ἰδίᾳ τὰ βρέφη, ἥτις τείνει διὰ τῆς διαίτης νὰ ἐξαλειφθῇ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν νήσων[2].

Ἡ Ὕδρα ἔχει πολλὰς Μονάς, ὧν μίαν διατηρουμένην τὴν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ. Κυριωτέρα Μονή, διαλελυμένη σήμερον οὖσα, ἦτο ἡ τῆς Κοιμήσεως, μᾶλλον γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μονὴ Ὕδρας, κειμένη ἐν τῇ κάτω πόλει παρὰ τὸν λιμένα, ἧς βλέπει ὁ καταπλέων ἀμέσως τὰ ὑψηλὰ κωδωνοστάσια καὶ τοὺς μεγάλους κώδωνας. Ἡ Μονὴ αὕτη κατέστη διάσημος ἐν τῷ ἀγῶνι, διότι ἐν αὐτῇ συνήρχοντο τὰ συμβούλια τῶν προκρίτων, καὶ ἐξεδίδετο πᾶσα ἀπόφασις περὶ τῶν ναυτικῶν ἐκστρατειῶν. Ἡ ἐκκλησία τῆς Μονῆς ταύτης θεωρεῖται ἀρχαιοτάτη καὶ ὡς ἡ πρώτη κτισθεῖσα τῷ 1641, πολλάκις δὲ κατόπιν ἀνακαινισθεῖσα. Ἐν ταύτῃ ἀνάκεινται πλεῖστα ἀναθήματα, ἐν οἷς καὶ πολυέλαιος ἐπιχρυσωμένος, ἀνήκων εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ τῶν Παρισίων, ἀγορασθεὶς ὑπὸ πλοιάρχου Ὑδραίου καὶ ἀφιερωθεὶς εἰς τὸν ναόν. Περὶ τὸν ναὸν κεῖνται κελλία εἰς δύο ὀρόφους. Σήμερον ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσι τὰ δημοτικὰ καταστήματα τῆς νήσου, τὰ γραφεῖα τῆς ἀστυνομίας, καὶ ξενών.

Ἡ μονὴ αὕτη κέκτηται μέγα εἰσόδημα ἐξ οἰκιῶν ἀνοικουσῶν εἰς αὐτήν, καὶ ἐξ ἐλαιῶνος μεγάλου, ὃν ἔχει ἐπὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Ἑρμιονίδος, ὅπου καὶ Μετόχιον αὐτῆς.

Διατηρουμένη Μονὴ εἶνε ἡ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, κειμένη ἐπὶ κορυφῆς ὑψηλῆς προβούνου τοῦ Ἔρε, ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἀπέχει 1/4 ὥρας. Ἡ Μονὴ εἶνε λίαν εὐπρεπὴς καὶ καθαρά. Ἔχει πληθὺν κελλίων γύρωθεν, δεξαμενὰς εὐρείας, ναὸν βυζαντιακὸν κομψὸν ἀνακαινισθέντα τῷ 1815, καὶ θέαν περικαλλῆ καὶ εὐφρόσυνον πρός τε τὴν πόλιν τῆς Ὕδρας, τὸν Σαρωνικὸν καὶ Ἀργολικὸν κόλπον, καὶ τὸ Μυρτῷον πέλαγος καὶ τὴν ἀπέναντι Ἑρμιονίδα. Ἀπέχει τῆς πόλεως μίαν ὥραν. Ἔχει βιβλιοθήκην· εὑρίσκει δέ τις ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἀνάπαυσιν πρὸς πολυήμερον διαμονήν.

Ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς ὑπάρχει ναὸς τοῦ νεομάρτυρος Κωνσταντίνου μαρτυρήσαντος ἐν Ῥόδῳ πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος, ὃν τιμῶσιν ἰδιαζόντως οἱ Ὑδραῖοι, ἀνεγερθεὶς τῷ 1864 δαπάνῃ Μακαρίας Μοναχῆς Δημᾶ Σαρκόση. Κάτω τῆς Μονῆς ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τοῦ βουνοῦ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ ὑπάρχει Μονὴ καλογραιῶν, ἢ μᾶλλον ἡσυχαστήριον τῆς Ἁγίας Εὐπραξίας, καλουμένη τοῦ Δοκοῦ, ἅτε ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμώνυμον ὑδραϊκὴν οἰκογένειαν· ὑπάρχει δ' ἔτι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ τῆς πόλεως εἰς Μονὴν Προφήτου Ἠλιοῦ μετόχιον τῆς Μονῆς, ἐπίσης ἡσυχαστήριον καλογραιῶν. Τοιαῦται δὲ Μοναὶ διαλελυμέναι γυναικεῖαι τὰ νῦν ἡσυχαστήρια εἶνε τοῦ Παλαμηδᾶ, τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς, τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ἢ Ζούρβας, Ἁγίου Νικολάου, Ἁγίας Τριάδος καὶ Ἁγίας Φωτεινῆς παρὰ τὰ Καλὰ Πηγάδια.

Φάρος. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ζουρβᾶς ἠγέρθη τῷ 1883 (ἔναρξις φωτισμοῦ 15 Ἰουνίου) φάρος, ἔχων φῶς λευκὸν μετ' ἀναλαμπῶν, εἰς ὕψος 36 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὁρατὸν ἐν αἰθρίᾳ νυκτὶ εἰς ἀπόστασιν 17 μιλίων. Ἀσθενὲς φῶς φαίνεται ἀπὸ 1′ λεπτ. 30″, παρακολουθούμενον ὑπὸ τελείας ἐκλείψεως εἰς 10″ 1/2, ζωηρὰ λάμψις 9″ καὶ

πάλιν τελεία ἔκλειψις 10″ 1/2 δευτ. λεπτῶν. Ἡ τοῦ φωτισμοῦ συσκευὴ διοπτρική.

Ὁ πύργος, ἐφ' οὗ ὁ φάρος, κεῖται εἰς ὕψος 10μ. 90 ὑπὲρ τὸ ἔδαφος· εἶνε δὲ τετράγωνος ἐκτισμένος εἰς 85 μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου. Ἡ γεωγραφικὴ αὐτοῦ θέσις

Πλάτος 37⁰, 21′, 47″ Β }
Μῆκος 23⁰, 35′, 4″ Α } Γρενουϊνσίου.

Περὶ τὴν Ὕδραν, κυρίως δὲ πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν ἄκρον αὐτῆς, πρόκεινται πολλαὶ νησῖδες διαφόρου μεγέθους, ἔρημοι πᾶσαι, ἀλλ' ἀνήκουσαι εἰς τὸν δῆμον Ὕδρας. Ἡ μεγαλειτέρα τούτων εἶνε ὁ Δοκός, ἡ ἀρχαία Ἀπεροπία, κειμένη μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπίστι τῆς Ὕδρας καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μουζακίου (Βουπόρθμου) τῆς Ἑρμιονίδος, κλείουσα οὕτω τὸ μεσημβρινοδυτικὸν στόμιον τοῦ Στενοῦ τῆς Ὕδρας, ἀναπεπταμένου ὄντος πρὸς Α. Ὁ Δοκὸς ἔχει περίμετρον 11 1/2 μιλίων καὶ ἐμβαδὸν 12.5 τετραγ. χιλιομ. (12,000 στρεμ.). Πρὸς Β ἔχει ἀνοικτὸν μέγαν λιμένα ἀσφαλῆ, περιφερείας 2 μιλίων, καὶ μήκους 1 μιλίου, εἰς ὃν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐναυλόχουν τὰ μεγάλα πλοῖα τῶν Ὑδραίων. Εἶνε δὲ ὁ Δοκὸς νῆσος ὀρεινοτάτη καὶ δύσβατος, τοῦ ἀνατολικοῦ αὐτῆς ἄκρου ὑψουμένου εἰς 334 μέτρα, ἔχει ἀπόκρημνα γύρωθεν παράλια καὶ θάλασσαν βαθυτάτην παρ' αὐτὰς τὰς ἀκτάς· εἶνε ἀκατοίκητος, ἐπιτηδεία εἰς βοσκὴν ποιμνίων, καλλιεργεῖται δ' ἐν αὐτῇ καὶ μικρὸν τεμάχιον πρὸς Α τοῦ λιμένος, ἔνθα ὑπάρχει καὶ ἐλαιών, καὶ ἐρείπια ἑνετικοῦ φρουρίου, καλουμένου Καστέλλι, ὑπὸ γεωργῶν μεταβαινόντων εἰς αὐτὴν ἐξ Ὕδρας. Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ὑπάρχει καὶ ἄφθονον κυνήγιον περδίκων.

Αἱ λοιπαὶ νησῖδες εἶνε τὰ Τρίκερι (Τρίκρανα) μεταξὺ Σπετσῶν καὶ Ὕδρας, ὧν νέμονται καὶ οἱ Σπετσιῶται καὶ οἱ Ὑδραῖοι, στέλλοντες εἰς αὐτὰ ζῷα· πρὸς Α τούτων Δράπερι, Στρογγυλό, Πλατειά, τρεῖς νησῖδες πλησίον ἀλλήλων κείμεναι. Πρὸς τὸ ΒΒΑ τούτων Καρτέλι καὶ πρὸς τὸ ΑΑΒ Δισάκι καὶ Μπὶθ-πριέριζα ἀλβανιστὶ καλούμενον[3]. Παρὰ τὸ Δισάκι ἡ

Βένιζα (κέδρος), καὶ μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπίστι ὁ Ἀλέξανδρος, νησὶς περιφερείας 1 $^1/_2$ μιλίου καὶ ΒΒΑ τούτου τὸ Τσίγκρι πρὸς Β τοῦ ἀκρωτηρίου Μπίστι ἡ μικρὰ νησὶς Ποντικονῆσι καὶ παρὰ ταύτην ἡ μεγαλειτέρα Πέτασι, περιφερείας 2 μιλίων. Τὸ Πέτασι ἀπέχει τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Ὕδρας $^1/_6$ τοῦ μιλίου (309 περίπου μέτρα), ἀλλὰ τὸ βάθος τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ πορθμοῦ εἶνε μέγα, διῆκον μέχρις 16—22 ὀργυιῶν. Μεταξὺ Πετασίου καὶ τοῦ λιμένος Ὕδρας πρόσκεινται αἱ ξηρονησῖδες Γιαλιά, Ἐρημονῆσι καὶ Κιβωτὸς ἀπέναντι καὶ αἱ τρεῖς τοῦ λιμένος Μώλου, εἶτα ὁ Παλαμηδᾶς, ὁ Βλυχὸς καὶ τὸ Καμίνι ἀπέναντι τῶν ὁμωνύμων ὁρμίσκων τῆς Ὕδρας. Πρὸς Μ δὲ τῆς Ὕδρας, καὶ δὴ τοῦ ὄρους Ἔρε, εἰς ἀπόστασιν 3 μιλίων ἀπὸ τοῦ ἀκρώτηρίου Κανόνι κεῖται ἐρημόνησος ὁ Σταυρός, πρὸς Μ τῆς ὁποίας εἰς ἀπόστασιν $^2/_3$ τοῦ μιλίου ὑπάρχει ὕφαλος, ἡ Ξέρα τοῦ Σταυροῦ. Ὕφαλοι δὲ ὑπάρχουσι καὶ μεταξὺ τῶν νησίδων Στρογγυλῆς καὶ Καρτελίου, δύο τὸν ἀριθμόν, καὶ μία πρὸς Β τοῦ Καρτελίου εἰς ἀπόστασιν 309 μέτρων.

Εἰς τὴν Ὕδραν ὑπάγεται καὶ νησὶς πόρρω ἀπέχουσα ταύτης, ἡ Βέλβινα, καλουμένη νῦν Ἅγιος Γεώργιος, καὶ κατὰ τὴν συνήθη ὀνομασίαν ἐκ τῶν ἐνετικῶν χρόνων ἀπομείνασαν Σὰν Τζώρτζης. Ἡ Βέλβινα εἶνε νησὶς πελαγία, ἀπέχουσα τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ὕδρας Ζούρβας 18 μίλια, καὶ τοῦ Σουνίου 11. Ἔχει περίπου 6 μιλίων περίμετρον καὶ ἐμβαδὸν 6.8 τετραγ. χιλιομ. Εἶνε ὀρεινή, ἡ ὑψηλοτέρα ταύτης κορυφὴ διήκει μέχρι 360 μέτρων. Ἡ νῆσος αὕτη ἄνυδρος οὖσα καλλιεργεῖται ἐν σμικρῷ ὑπό τινων γεωργῶν Ὑδραίων, κτῆμα οὖσα ὁλόκληρος τῆς οἰκογενείας Πατέρου ἐξ Ὕδρας. Οἱ ὀλίγοι ἐν αὐτῇ γεωργοὶ ὑδρεύονται ἐκ φρέατος. Εἶνε ἀλίμενος, ἔχει δὲ πετρώδεις ἀκτὰς γύρωθεν καὶ ἀποτόμους.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

Πλὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχαίου τῆς Ὕδρας, καλουμένης **Ὑδρέας** παρὰ Παυσανίᾳ (2.34,9), **Ὑδρέης** ἰωνικῶς καὶ

Ὑδρείας, τοῦ ἐθνικοῦ Ὑδρεάτης, οὐδὲν ἕτερον γινώσκομεν περὶ τῆς γεωγραφίας τῆς νήσου (Ἡρόδ. 3,59. Στέφ. ὁ Βυζάντ. 50.19 καὶ 53.17). Ἴχνη παναρχαίων οἰκήσεων εὑρίσκονται ἐν αὐτῇ τάφοι κυρίως, ἀγγεῖα καὶ ἀρχαῖα νομίσματα ἐν θέσει Χώριζᾳ κειμένῃ πρὸς Μ τῆς συνοικίας τῶν Καμινίων, καὶ μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ λιμένος Βλυχοῦ. Ἐπίσης εὑρίσκονται ἀρχαιότητες καὶ τάφοι ἀρχαιότατοι καὶ βυζαντινὰ νομίσματα ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ.

Τὸ ὄνομα τὸ σημερινὸν τῆς νήσου Ὕδρας, κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐπροφέρετο Νύδρα, καὶ τὸ ἐθνικὸν Νυδριώτης. Οἱ Ἐνετοὶ ναυτικοὶ ἐκάλουν τὴν νῆσον Sidra καὶ Yder. Ἐκ τοῦ Boschini (L'arcipelago, σελ. 100) μανθάνομεν ὅτι τῷ 1658 ἡ Ὕδρα εἶχε κατοικίας τινάς.

Περὶ τῆς νήσου Δοκοῦ πλὴν τοῦ ὀνόματος **Ἀπεροπία**, ὅπερ διέσωσε Παυσανίας (2.34,9), οὐδὲν ἕτερον γνωστόν. Τὸ ὄνομα τῆς νήσου Δοκοῦ παρηλλαγμένον εἰς Ducho ἀπαντᾷ εἰς ἔγγραφα ἐνετικὰ τοῦ ἔτους 1479. (C. Sathas, Μνημεῖα Ἑλληνικῆς ἱστορίας, Τόμ. VI, σελ. 109.32).

Περὶ τῆς **Βελβίνης** δὲ νήσου ὁ Στράβων (Η, 375, καὶ Θ' 398) γράφει ὅτι ἦτο ἱκανῶς κριθοφόρος, ὁ Σκύλαξ (51) ὅτι εἶχε καὶ πόλιν. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον τὸ ἐθνικὸν Βελβινήτης, καθ' Ἡρόδοτον δὲ (8,125) Βελβινίτης.

Εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας τοῦ μέσου αἰῶνος, καὶ παρὰ τοῖς ναυτικοῖς τῆς Δύσεως ἡ Βέλβινα ἦτο καὶ εἶνε γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα San Zorzi d'Arbora· ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν ἐλέγετο Cardinaels hoet, ὅπερ παρέλαβον καὶ οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Ἄγγλοι Cappello di Cardinale, ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς μακρόθεν πρὸς πῖλον καρδιναλίου (Piacenza, l'Egeo redivivo σελ. 563. Dapper, Description des isles de l'Archipel, σελ. 271).

Περὶ τῶν Τρικέρων γνωστὸν μόνον ὅτι ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων **Τρίκρανα** (Παυσαν. 2,34.8).

ΔΗΜΟΣ ΤΡΟΙΖΗΝΟΣ

Κάτοικοι 6,444, δημόται 8,699.

Ὁ δῆμος Τροιζῆνος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου τοῦ Πόρου, καὶ ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Τροιζηνίας τοῦ περιβάλλοντος τὸν Πώγωνα καὶ περιέχοντος τὴν πεδιάδα τῆς Τροιζηνίας. Οὕτω δ' ἔχει ὅρια πρὸς Α καὶ πρὸς Β τὴν θάλασσαν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ἔτι δὲ καὶ τὴν χερσόνησον τῶν Μεθάνων, πρὸς Δ τὸν δῆμον Δρυόπης, καὶ πρὸς Μ τὸν δῆμον Ἑρμιόνης τῆς ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος.

ΝΗΣΟΣ ΠΟΡΟΥ

Ἡ νῆσος τοῦ Πόρου (Καλαυρία), κεῖται πρὸς Β τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας. Ἔχει σχῆμα ὡς πρὸς τὸ ὅλον συμπαγὲς σῶμα αὐτῆς ἐλλειψοειδές, ἀλλὰ πρὸς Β καὶ πρὸς Μ προεκτείνονται ἐκ ταύτης μακραὶ χερσονησώδεις ἄκραι, δι' ὧν καθίστανται αἱ παραλίαι αὐτῆς κολπώδεις καὶ πολυσχήμονες. Ἡ νῆσος εἶνε ὀρεινὴ καὶ δασώδης πᾶσα ἐκ πευκῶν, ἀλλ' οὐχὶ τραχεῖα καὶ δύσβατος, οἱ βουνοὶ αὐτῆς μὴ κορυφούμενοι εἰς ὑψηλὰς καὶ ἀποτόμους κορυφὰς εἶνε ὁμαλοὶ καὶ ἥμεροι. Ὑψηλότατοι βουνοὶ ἐξ ὧν ὡς ἐκ κόμβου διακλαδοῦται ὅλον τὸ ὀρεινὸν σύστημα τῆς νήσου εἶνε ἡ Βίγλα, ὕψους 378, καὶ ὁ Προφήτης Ἠλίας, ὕψους 314, κατάφυτοι ἐκ πυκνοῦ δάσους πευκῶν μέχρι τῶν κορυφῶν. Ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς Βίγλας ἐκτείνεται θέα μαγευτικὴ ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ τῆς Τροιζηνίας, ἧς τὸν ὁρίζοντα κλείουσιν αἱ κορυφογραμμαὶ τῶν Ἀδέρων, Διδύμων, Χώριζας, Ὀρθολιθίου καὶ Μάλιαζε. Μεταξὺ τῶν βουνῶν Βίγλας καὶ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἐπὶ κορυφῆς ἐπιπέδου ῥάχεως χθαμαλωτέρας, κεῖται ἡ θέσις Παλάτια, ἔνθα τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος μόλις προβάλλοντα ἐκ τοῦ ἐδάφους[4].

Ἡ νῆσος καίτοι μικρὰ ἐμβαδοῦ 31.3 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ἔχει περίμετρον παραλίων 20 μιλίων, ἅτε οὖσα κολ-

πώδης καὶ ἔχουσα μακρὰς χερσονησώδεις ἄκρας. Πρὸς Β διήκει πρὸς τὴν θάλασσαν ῥάχις στενὴ καὶ μακρὰ ὑπὲρ τὸ 1 $^1/_2$ μίλιον, δρεπανοειδής, τερματιζομένη εἰς τὸ ἀκρωτήριον, τὸ ἀλβανιστὶ καλούμενον Μπίστι (οὐρά), κορυφουμένη ἐν τῷ πλατυτέρῳ αὐτῆς τμήματι εἰς ὕψος 165 μέτρων. Ἡ ῥάχις αὕτη ἔχει πρὸς Α δύο κόλπους ἐπιμήκεις εἰσχωροῦντας βαθέως πρὸς τὴν ξηράν, τὸν τοῦ Μπίστι, εἰς ὃν πρόκειται νησίον πετρῶδες, καὶ τὸν τῆς Βαγιονιᾶς, ἐντελῶς πρόσβορρον, ἔχοντα ἀμμώδη μυχόν, παρὰ τὸν ὁποῖον ὑπάρχουσι κῆποι καὶ ῥέον ὕδωρ. Πρὸς τὴν βορείαν παραλίαν κεῖται ἕτερος ὅρμος πρόσβορρος, διχαζόμενος εἰς δύο ὅρμους, ὧν ὁ μὲν δυτικὸς λέγεται Μεγάλο Χέρωμα, ὁ δὲ ἀνατολικὸς Τσούτσουρα. Πρὸς Δ δὲ τῆς ῥάχεως τοῦ Μπίστι, ἀντιθέτως τῆς Βαγιονιᾶς, ὑπάρχει ὅρμος ἀμμώδους ἀκτῆς καλούμενος Πρίκαλι, ἕνεκα πικρῶν καὶ ὑφαλμύρων ὑδάτων, ἀναβλυζόντων παρὰ τὴν ἀκτήν.

Πρὸς Μ τοῦ νήσου τοῦ Πόρου προεκβάλλει χερσόνησος, συνεχομένη μετ' αὐτῆς διὰ στενοῦ ἰσθμοῦ ἀλιτενοῦς, ἔχουσα περιφέρειαν δύο μιλίων, καὶ ἀποτελουμένη ἐκ βουνοῦ πυραμιδοειδοῦς ἀποτόμου ἔχοντος 3 πλευράς, ὧν μείζων ἡ ἀνατολική, αἱ δὲ λοιπαί, ἃς καλύπτει ἡ πόλις τοῦ Πόρου, μικρότεραι. Ἑκατέρωθεν τοῦ ἰσθμοῦ σχηματίζονται δύο κολπίσκοι, ὧν ὁ μὲν εἶνε ἀναπεπταμένος πρὸς Α, ὁ δὲ πρὸς Δ εἰς τὸν Πώγωνα, περιλαμβάνων τὸν πολεμικὸν ἄλλοτε ναύσταθμον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ χερσόνησος αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Σφαιρία καλουμένη, προσεγγίζουσα διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ αὐτῆς ἄκρου τοῦ Σταυροῦ, τὴν ἀπέναντι ἠπειρωτικὴν παραλίαν κλείει πρὸς Α τὸν Πώγωνα, καταλείπουσα δίοδον πλάτους 370 μέτρων.

Πρὸς Δ τῆς Καλαυρίας προεκτείνεται ἐπίσης ἄκρα πλατεῖα δύο ἔχουσα ἀκρωτήρια ἓν πρὸς Β τὸν Κάβο Χονδρόν, ἔνθα ὁ φανὸς τοῦ Πόρου, καὶ ἓν πρὸς Μ τὴν Ἄσπρη Πέτρα, μεταξὺ δὲ τούτων ὑπάρχει ὅρμος τὸ Γερολιμάνι, ἔνθα καὶ φρεάτιον ὕδωρ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς· ἀμφότερα δὲ τὰ ἀκρωτήρια ταῦτα ἀντικρύζουσι πρὸς τὴν ἀντίθετον ἠπειρωτικὴν γλῶσσαν τῆς Τροιζηνίας, ὁ μὲν Κάβος Χόνδρος εἰς τὸ ἄκρον Σα-

ραντακοῦπι, ἡ δὲ Ἄσπρη Πέτρα εἰς τὸ Καψάλι. Μεταξὺ τῶν ἄκρων τούτων σχηματίζεται ἡ βορεία εἴσοδος τοῦ Πώγωνος, πλάτους εἰς τὴν εἴσοδον 462 μέτρων, καὶ μήκους $^{7}/_{10}$ τοῦ μιλίου (1295 μέτρα περίπου).

Ἡ νῆσος τοῦ Πόρου ἔχει μίαν μόνον μικράν, ἱκανῶς δὲ ὑψηλὴν πεδιάδα, τὴν Φοῦσαν (ἀλβανιστὶ πεδιάς) κλειστὴν πανταχόθεν ὑπὸ βουνῶν, διὸ καὶ πλημμυροῦσαν ἐν πολυομβρίᾳ, ἔχουσαν δὲ καταβόθραν πρὸς Α. Ἡ Φοῦσα εἶνε κατάφυτος ἐξ ἀμπέλων, δὲν ἔχει οἰκήσεις, μόνον πρὸς Β ὑψοῦται ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, καὶ πρὸς Μ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἅγ. Στάθη (Εὐστράτιος). Ἕτερα μικρὰ πεδινὰ μέρη καλλιεργούμενα εἶνε ἡ Βαγιονιά, τὸ Ἀσκέλι πρὸς Μ τῆς νήσου, καὶ τὸ ὑπὸ τὴν Μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς πεδινὸν παράλιον τμῆμα, ἔνθα μόνον ἐλαῖαι, λεμονέαι, συκαῖ καὶ λαχανικὰ καλλιεργοῦνται.

Ὕδωρ ῥέον ἐν τῇ νήσῳ Πόρῳ ὑπάρχει ἐν τῇ γραφικῇ, καὶ καταφύτῳ ἐκ πευκῶν θέσει Βρύσῃ πρὸς Α τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Σφαιρίας καὶ μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Ἁγίου Στάθη· τὸ ὕδωρ τοῦτο διὰ σιδηρῶν ὑδραγωγῶν σωλήνων διοχετεύεται εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς πόλεως Πόρου. Ῥέον ὕδωρ ὑπάρχει καὶ ἐν Βαγιονιᾷ, ὡσαύτως ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, εἰς τὴν ὁποίαν διοχετεύεται ἀρδεῦον τὸν λεμονεῶνα αὐτῆς καὶ ὕδωρ πηγάζον κάτωθεν τῆς Βίγλας, ἐν θέσει Κονδίτο, ἐκ τοῦ μακροῦ ὑδραγωγοῦ ὀχετοῦ (condotto) οὕτω κληθεῖσα. Πηγαὶ δὲ ἀσθενέστεραι ὑπάρχουσι καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ Σφαιρία στερεῖται ὑδάτων.

Ἡ παραγωγὴ τῆς νήσου Πόρου εἶνε ἀσήμαντος. Τὸ μόνον προϊόν, ὅπερ ἐξάγει εἶνε ἡ ῥητίνη καὶ ὀλίγον λεμόνιον. Ἐκ τῆς Σφαιρίας δὲ συγκειμένης ἐκ τραχυτικῶν πετρωμάτων ἐξορύσσονται μυλόπετραι πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλαιοτριβείων.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΤΡΟΙΖΗΝΟΣ

Τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα τοῦ δήμου Τροιζῆνος ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς νήσου Πόρου ἠπείρου τῆς Πελοποννήσου, περιλαμβάνον τὰ ἀνατολικὰ τῆς Τροιζηνίας γῆς. Ὄρη ἐν τούτῳ εἶνε τὰ βόρεια τῶν Ἀδέρων, τὰ ἀνατολικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ὀρθολιθίου, καὶ τὸ ὀρεινὸν τμῆμα τὸ πρὸς Β μεθ' οὗ συνέχεται ἡ χερσόνησος τῶν Μεθάνων. Εἶνε δὲ τὰ ὄρη ταῦτα, πλήρη θάμνων ξυλωδῶν καὶ χθαμαλῶν, πρίνων καὶ κέδρων. Μόνον οἱ κατώτατοι πρόβουνοι αὐτῶν, οἵ τε παράλιοι πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Πώγωνος, καὶ οἱ μεσόγειοι πρὸς τὴν πεδιάδα εἶνε κατάφυτοι ἐξ ἐλαιῶν. Τὸ βόρειον ὀρεινὸν τμῆμα εἶνε ἄδενδρον.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνήκει ἡ μεγίστη πεδιὰς τῆς Τροιζηνίας ἔχουσα μῆκος 10 χιλιομέτρων καὶ πλάτος μέγιστον 3. Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς πεδιάδος εἶνε παράλιον, τὸ δὲ δυτικὸν ὁρίζεται ἑκατέρωθεν ὑπὸ ὀρέων, στενούμενον πρὸς Β, καὶ ἀπολῆγον εἰς στενὸν μυχὸν ἔνθα ἑνοῦται μετὰ τῆς Φοιβαίας λίμνης. Ἡ πεδιὰς εἶνε πᾶσα ἐπίπεδος, κοίλη δὲ περὶ τὸ μέσον, ἔχουσα μόνον πρὸς Α δύο λοφίσκους μαστοειδεῖς Μαγούλας καλουμένους (Μικρὰ καὶ Μεγάλη Μαγούλα) ἐλαιοφύτους. Τὸ πλεῖστον τῆς πεδιάδος εἶνε χέρσον, πλῆρες λυγῶν καὶ ἀγρίων θάμνων, περὶ δὲ τὰς παραλίας ἕνεκα τῶν ἀναχύσεων τῆς θαλάσσης εἶνε τελματῶδες καὶ πλῆρες σχοίνων (βούρλων) καὶ ὑδροβίων φυτῶν. Ἡ διὰ τοῦ λυγῶνος τῆς πεδιάδος δίωρος πορεία εἶνε ἀνιαρὰ καὶ ὀχληρὰ ἐν ὥρᾳ μάλιστα θέρους ἐκ τοῦ καύσωνος, τὸν δὲ χειμῶνα δυσχερὴς ἕνεκα τῶν εἰς τὰ κοῖλα τῆς πεδιάδος σχηματιζομένων ἑλῶν ἐκ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, καθιστώντων τὸ ἔδαφος γλοιῶδες.

Ἐν τῇ πεδιάδι ταύτῃ φυτεῖαι ὑπάρχουσιν εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα μέχρι τοῦ χωρίου Δαμαλᾶ, ἔνθα ἐκτεταμένοι λεμονεῶνες, κῆποι ὀπωροφόρων δένδρων, ἐν οἷς ἐπαύλεις τῶν γαιοκτημόνων, ἐν μέσῳ κυπαρίσσων καὶ ὑψικόμων δένδρων ὑψούμεναι καθωραΐζουσι τὰ μέρη. Ἀμπελῶνες δὲ καὶ ἐλαιῶνες ὑπάρχουσι καὶ πρὸς τὸν βόρειον στενὸν μυχὸν τῆς πεδιάδος, ἀνήκοντες εἰς τοὺς χωρικοὺς τοῦ χωρίου Βαλαριοῦ.

Τὴν πεδιάδα δὲν διαῤῥέουσιν ὕδατα· ἡ ἐν αὐτῇ ἄρδευσις γίνεται διὰ φρεατίων ὑδάτων. Ῥεῖθρα πηγαίων ὑδάτων ἀσθενῆ

ὑπάρχουσιν εἰς τὰς πρὸς τὴν πεδιάδα ὑπωρείας τῶν Ἀδέρων. Ἀφθονώτερον πάντων εἶνε τὸ τοῦ Κρεμαστοῦ ποταμοῦ, τοῦ Ὑλλικοῦ τῶν ἀρχαίων, ῥέοντος μικρὸν πέραν τοῦ Δαμαλᾶ πρὸς Δ. Αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου κεῖνται ἐπὶ τῶν ὑπὲρ τὴν ἀρχαίαν Τροιζῆνα ὑψωμάτων τῶν Ἀδέρων, αἱ δ' ἐκβολαὶ εἰς τὴν Φοιβαίαν λίμνην. Τὸ ὕδωρ τοῦ Κρεμαστοῦ κατερχόμενον ἐξ ἀποτόμου ὕψους, καὶ ῥέον ἐν κοίτῃ βαθείᾳ καὶ βραχωδεστάτῃ σχηματίζει ἐνιαχοῦ καταρράκτας, καταπίπτον παταγωδῶς ἐξ ἀποτόμου ὕψους. Εἷς τῶν καταρρακτῶν τούτων ὁ καὶ τελευταῖος εἶνε ὁ τῆς Γεφύρας τοῦ Διαβόλου, οὕτω καλουμένης μικρᾶς τοξοειδοῦς γεφύρας ἑνούσης τὰ τοιχώματα ἀποκρήμνου σχισμοῦ. Ἡ γέφυρα αὕτη ἐφ' ἧς ὑπάρχει καὶ μονόλιθος αὐλακωτὸς πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος ἄγνωστον πότε καὶ ὑπὸ τίνων κατεσκευάσθη· δι' αὐτῆς διέρχονται οἱ μεταβαίνοντες ἐκ Πόρου διὰ ξηρᾶς εἰς Κρανίδιον καὶ Ναύπλιον. Τὸ ῥεῖθρον τοῦ Κρεμαστοῦ χρησιμεύει καὶ εἰς κίνησιν ἀλευρομύλων ὑπὸ τὴν γέφυραν τοῦ Διαβόλου κειμένων, καὶ εἰς ἄρδευσιν παρακειμένων κήπων, δὲν φθάνει δὲ μέχρι τῆς θαλάσσης ἢ μόνον τὸν χειμῶνα ἐν καιρῷ πολυομβρίας, ὅτε ὁρμητικῶς εἰσρέον εἰς τὴν Φοιβαίαν ἐξογκοῖ αὐτήν, ἐξ οὗ καὶ διασπᾶται τὸ διαχωρίζον αὐτὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀμμῶδες στῆθος· διὸ καὶ εἰς τὰς πρὸς τὴν θάλασσαν αὐτόθι ἐκβολὰς κατεσκευάσθη ξυλίνη γέφυρα, ἵνα μὴ διακόπτηται ἡ συγκοινωνία, ἡ ἐντεῦθεν γινομένη μεταξὺ Πόρου καὶ δήμου Δρυόπης.

Πλὴν τοῦ Κρεμαστοῦ ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἀσθενὲς ῥεῖθρον τὸ τῆς πηγῆς Λαύκας ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς ἀπέναντι τῆς πόλεως τοῦ Πόρου παραλίας, τῆς συνοικίας Γαλατᾶ, εἰς Δαμαλᾶ. Πηγαὶ δὲ ὑδάτων ὑπάρχουσι καὶ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν γωνίαν τῆς Τροιζηνίας, ὧν σπουδαιοτέρα εἶνε ἡ τοῦ Μπέλεσι, ἔνθα καὶ ναὸς Παναγίας (ἑορτάζει 8 Σεπτεμβρίου) μίαν ὥραν ἀπέχουσα τῆς παραλίας, ἧς τὸ ὕδωρ διωχετεύθη εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόρου.

Ἡ καλλιέργεια τῶν κατοίκων περιορίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Τροιζηνίας, καὶ τοὺς προβούνους τῶν Ἀδέρων. Πάντες οἱ ἀπέναντι τοῦ Πόρου πολυσχήμονες πρόβουνοι καὶ μεσόβουνοι τῶν Ἀδέρων, καὶ αἱ μεταξὺ τούτων ὑπήνεμοι μισγάγκειαι καὶ ῥευματιαὶ ἐπὶ πολύωρον διάστημα καλύπτονται ὑπὸ ἐλαιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὅπου ἀναβρύει πηγὴ ὕδατος ὑπάρχουσι καὶ κῆποι καὶ οἰκίαι ἀγροτικαί. Εἰς ἀπόστασιν $^3/_4$ ὥρας ἀπὸ Γαλατᾶ πρὸς Α ὑπάρχει ἐπὶ εὐρείας ὁμαλῆς ἠρέμου κατωφερείας τὸ Λεμονοδάσος, ἔνθα ὑπῆρχεν ἄλλοτε μέγα ἀληθῶς δάσος ἐξ 20,000 λεμονεῶν, καταστραφὲν τῷ 1873 ὑπὸ ἀσθενείας τῶν δένδρων, ἀναφυτευθὲν δὲ τῷ 1882 καὶ 1883 διὰ νεραντζοφύτων, ὡς μαρτυρεῖ ἐν αὐτῷ ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἀναμιμνήσκουσα τὸν χρόνον τῆς καταστροφῆς καὶ τὸν τῆς ἀναφυτεύσεως[5]. Τὸ λεμονοδάσος ἀρδεύεται ὑπὸ ῥεόντων ὑδάτων ἐκ πολλῶν πηγῶν ὕπερθεν κειμένων κατερχομένων, ὧν τὰ ὀνόματα Μεγάλη Φλέβα, Ἅγιος Παντελεήμων, Κροραδίτσα, Ποτάμι, καὶ Δούρου. Καθ' ὅλην δὲ τὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Λεμονοδάσους μέχρι τοῦ βορείου στομίου τοῦ Πώγωνος, ἔχουσαν γραμμὴν 6 μιλίων, ὑπάρχουσι κῆποι, λεμονεῶνες, ἐλαιῶνες, καρποφόρα δένδρα, καὶ ἀμπελῶνες μετὰ ἐπαύλεων, αἵτινες ἐκ τῆς πόλεως Πόρου παριστῶσι σκηνογραφίαν ἐκ τῶν ὡραιοτάτων τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸς Α τοῦ Λεμονοδάσους ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἔνθα ἡ θέσις Ἄρτιμο, ἧς πρόκειται ὁμώνυμος νησίς, ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα ἐρείπια, εἶνε δὲ καὶ κατερριμένοι εἰς τὴν θάλασσαν τοῖχοι κτιρίων ἀγνώστου χρήσεως. Μεσημβρινοδυτικῶς δὲ τῆς θέσεως ταύτης ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τοῦ ὄρους ὑπάρχει σπήλαιον καὶ πηγὴ ὕδατος.

Τὰ χωρία τοῦ δήμου Τροιζῆνος κεῖνται πάντα ἐπὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ τμήματος, πλὴν τῆς πρωτευούσης τῆς πόλεως τοῦ Πόρου ἐκτισμένης ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Πόρου, ἢ τῆς Σφαιρίας.

Ὁ δῆμος Τροιζῆνος εἶνε Β΄ τάξεως, συστηθεὶς τῷ 1840. Ἔχει κατοίκους 6,444 καὶ δημότας 8,699.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου Τροιζῆνος εἶνε ἡ πόλις τοῦ *Πόρου*,

κειμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς καὶ μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς Σφαιρίας, τῶν οἰκιῶν ἀπὸ τῆς παραλίας ἀνερχομένων θεατροειδῶς μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς χερσονήσου ταύτης.

Ἡ ἀρχικὴ κτίσις τῆς πόλεως ταύτης καλύπτεται ὑπὸ τοῦ σκότους τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος ὡς ἡ κτίσις τῶν πόλεων τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ὕδρας. Πιθανώτατον δὲ ὡς εἰς ἐκείνας οὕτω καὶ ἐνταῦθα νὰ κατέφυγον ἀλβανικαὶ οἰκογένειαι ὡς εἰς μέρος ἀσφαλὲς κατὰ πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, ἢ καὶ ὡς εἰς πρόσφορον ὁρμητήριον πρὸς τοιαύτας, αἵτινες μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀνέπτυξαν μικρὰν ναυτιλίαν, ἥτις ὅμως δὲν ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν οἵαν ἡ τῆς Ὕδρας καὶ ἡ τῶν Σπετσῶν, ἴσως διότι οἱΠοριῶται ἠσχολοῦντο ἐν ταὐτῷ καὶ εἰς τὴν γεωργίαν.

Αἱ πρῶται οἰκίαι τοῦ Πόρου δὲν ἠγέρθησαν παρὰ τὴν παραλίαν, ἀλλ' ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ βουνοῦ, ἔνθα νῦν ἡ συνοικία *Καστέλλι*, ἐν ᾗ δύο εὐτελεῖς ναΐσκοι τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου (29 Αὐγούστου) καὶ τῆς Κοιμήσεως· ἐν τῷ τελευταίῳ εἶνε τεθαμμένος καὶ ὁ Χριστόδουλος Μέξης, ὁ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἀρχηγὸς τῶν Ποριωτῶν. Ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ σώζονται ἔτι ὑπεράνω τινων ὁδῶν τμήματα τῶν ἁψίδων δι' ὧν ἐκαλύπτοντο αἱ ὁδοὶ καὶ ἐπροφυλάσσοντο αἱ οἰκίαι ἐκ πειρατικῶν ἐπιδρομῶν.

Παρὰ τὸ Καστέλλι πρὸς Δ, ἐπὶ ἄκρας ὑψηλῆς βραχώδους καὶ ἀποκρήμνου, ἐφ' ἧς σχῖνος κρέμαται ἔχων τὰς ῥίζας του ἐπὶ τῶν ῥωγμῶν βράχου, ὑπάρχει θέσις ὡς σκοπιὰ *Σχῖνος* καλουμένη, ἐξ ἧς δύναταί τις νὰ κατοπτεύσῃ τὴν πόλιν καὶ τὸν λιμένα καὶ τὰς ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς χλοερὰς τοποθεσίας.

Ἐκ τῆς συνοικίας τοῦ Καστελλίου τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ δὴ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ ἐπὶ ταύτης, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὴν ἐπὶ Καποδιστρίου σύστασιν ἐνταῦθα τοῦ ναυστάθμου, αἱ οἰκίαι ἐπεξετάθησαν πρός τε τὴν δυτικὴν πλευρὰν μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Σφαιρίας, ἀποτελέσασαι τὴν συνοικίαν *Μπρίνια* ἢ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ πρὸς τὴν μεσημβρινήν, ἧς τὸ ἄκρον λέγεται *Ποῦντα* καὶ *Παληόμυλος*, κατελθοῦσαι μέχρι τῆς ἀκτῆς. Εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον τῆς συνοι-

κίας ταύτης, ἔνθα εἶνε καὶ ἡ ἀνατολικὴ εἴσοδος τοῦ Πώγωνος κεῖται ναΐσκος τοῦ Σταυροῦ καὶ ὑπὲρ ταύτην ἕτερος τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων.

Ἡ πόλις ἐφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν ἐκτείνεται μέχρι τῆς παραλίας· πᾶσαι δ' αἱ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου χώρου ἐκτισμέναι οἰκίαι παρὰ τὴν παραλίαν κεῖνται ἐπὶ ἐπιχωματώσεων τῆς θαλάσσης, ἥτις πρότερον ἔφθανε μέχρι τῶν βραχωδῶν προπόδων τοῦ βουνοῦ, ὡς γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ναΐσκου τοῦ πρὸς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, σήμερον κατὰ τὸ ἓν τρίτον τοῦ ὕψους του ὄντος κεχωσμένου ἐντὸς τοῦ ἐδάφους.

Περὶ τὴν παραλίαν τῆς πόλεως ἔχουσαν μῆκος μιλίου ὑπάρχει εὐρεῖα ὁδὸς μετὰ προκυμαίας, παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουσιν αἱ μεγαλείτεραι καὶ κομψότεραι οἰκίαι τῆς πόλεως, ἡ ἀγορὰ τῶν ἐδωδίμων καὶ τὰ καφενεῖα. Τὰ ἐμπορικὰ δὲ καταστήματα τῶν ὑφασμάτων καὶ λοιπῶν τεχνουργημάτων εἶνε διεσπαρμένα ἐν ταῖς συνοικίαις τῆς ἄνω πόλεως. Περὶ τὴν παραλίαν ὑπάρχουσι καὶ δύο πλατεῖαι, ἡ μὲν παρὰ τὴν ἀγορὰν ἔχουσα ἐν μέσῳ κρήνην μαρμαρίνην κυλινδροειδῆ κομψήν, περὶ τὴν ὁποίαν εἶνε πεφυτευμένοι 4 εὐκάλυπτοι, ἡ δὲ πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν *Πλατεῖα Καποδιστρίου* καλουμένη, ἔνθα ὑπάρχει ὡσαύτως κρήνη μαρμαρίνη κομψή, καὶ ἡ προτομὴ τοῦ Καποδιστρίου ἐπὶ στηλοβάτου μετ' ἐπιγραφῆς μνημονευούσης τὰς πρὸς τὸν Πόρον εὐεργεσίας τοῦ ἀνδρός[6]. Αὐτόθι δὲ παράκεινται καὶ τὰ δημοτικὰ καταστήματα κατέχοντα τὸν χῶρον τοῦ παλαιοῦ ναυστάθμου, ὃν ἵδρυσεν ὁ Καποδίστριας.

Τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως κεῖται πρὸς Β τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Σφαιρίας, ἡ δὲ μητροπολιτικὴ ἐκκλησία ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως ἀφιερωμένη εἰς Ἅγιον Γεώργιον.

Εἰς τὸν δυτικὸν μυχὸν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Σφαιρίας κεῖνται τὰ κτίρια τοῦ ναυστάθμου, τὸ νεωλκεῖον, τὰ συνεργεῖα, καὶ τὰ γραφεῖα σήμερον ἔρημα καὶ γυμνά, μετατεθέντος τοῦ Ναυστάθμου τῷ 1878 εἰς Σαλαμῖνα.

Ἡ πόλις τοῦ Πόρου ὑδρεύεται ἐκ κρηνῶν, δεχομένων τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Μπέλεσι, ὅπερ δι' ὑδραγωγῶν σιδηρῶν

σωλήνων διοχετεύεται εἰς μεγάλην δεξαμενὴν ἐν τῇ πόλει, ὡς εἰς ἀποθήκην, ἐξ ἧς διανέμεται εἰς τὰς ἀνὰ τὴν πόλιν κρήνας· ἡ ἀποθήκη κεῖται παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, φέρει δὲ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν. «Ἐν ἔτει 1881 δημαρχοῦντος τοῦ Σ. Καραμάνου διωχετεύθη τόδε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς ἔναντι Πελοποννήσου». Εἰς τὴν δυτικὴν δὲ συνοικίαν τῆς πόλεως ἐπίσης διὰ σιδηρῶν σωλήνων διοχετεύεται ἕτερον ὕδωρ, τὸ τῆς πηγῆς Βρύσης.

Ὡς συνοικία τῆς πόλεως Πόρου θεωρητέος ὁ ἀπέναντι τοῦ μεσημβρινοῦ τμήματος τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Πελοποννήσου κείμενος *Γαλατᾶς*, χωρίον 70 περίπου οἰκιῶν, εὑρισκόμενον εἰς ἀδιάλειπτον συγκοινωνίαν διὰ λέμβων μετὰ τοῦ Πόρου, ἔχον τεχνητὴν μικρὰν ἀποβάθραν. Πρὸ τῆς διοχετεύσεως ὕδατος εἰς τὸν Πόρον οἱΠοριῶται μετεκόμιζον τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου. Ἡ μικροτέρα ἀπόστασις τοῦ Γαλατᾶ ἐκ τοῦ Πόρου εἶνε περίπου 400 μέτρων.

Εἰς τὰς συνοικίας τοῦ Πόρου καταλεκτέας καὶ τὰς συνεχομένας μετὰ τοῦ Γαλατᾶ οἰκήσεις τὰς πρὸς Α τῆς πεδιάδος τῆς Τροιζηνίας καὶ περὶ τὸν δυτικὸν μυχὸν τοῦ Πώγωνος, ὧν μία τῶν θέσεων σύδενδρος καὶ χλοερὰ πλήρης ἐπαύλεων καὶ κήπων λέγεται *Ἀπάθεια*, μεταξὺ Μικρᾶς καὶ Μεγάλης Μαγούλας, ἑτέρα δὲ *Κατάρα*.

Ὁ Πόρος κείμενος ἐπὶ τοῦ στενωτάτου μέρους τοῦ πορθμοῦ κέκτηται τοποθεσίαν γραφικὴν ἐκ τῶν ὡραιοτάτων τῶν παραλίων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ τῆς Σφαιρίας ὑπέρκεινται ἀλλήλων ἀμφιθεατρικῶς νεύουσαι πρὸς τὴν γαληνιαίαν θάλασσαν τοῦ Πώγωνος, τὴν μηδέποτε καταιγιζομένην ὑπὸ τῶν ἀνέμων. Ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι δ' αἰγιαλοῦ τῆς ἠπείρου φαίνονται αἱ οἰκίαι τοῦ Γαλατᾶ καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαύλεων τῶν διὰ κυπαρίσσων καὶ ἄλλων ὑψικόμων δένδρων περιβαλλομένων, καὶ ὄπισθεν αἱ κορυφογραμμαὶ τῶν Ἀδέρων καὶ τοῦ Ὀρθολιθίου. Τὸ ἀγκυροβόλιον τῶν πλοίων εἶνε ἐνώπιον τῆς πόλεως ἐν μέσῳ τοῦ στενοῦ, ἀδιαλείπτως δὲ λέμβοι καὶ ἀκάτια

ἱστιοφόρα διαπλέουσι τὸν πορθμὸν ἐκτελοῦντα τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς πόλεως. Τὰ μικρότερα ἀτμόπλοια τῶν ἑταιριῶν διέρχονται διὰ μέσου τοῦ πορθμοῦ καὶ πρὸ τῶν οἰκιῶν· δύνανται δὲ νὰ διέλθωσι καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια ἐὰν καθαρισθῇ τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ Πώγωνος.

Πρὸς Μ τῆς Καλαυρίας ὑπὲρ τὴν ἀκτήν, μικρὸν κολπουμένην, καὶ ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν ῥευματιᾶς καταφύτου ἐκ πευκῶν, κεῖται ἡ Μονὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, μᾶλλον γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μοναστῆρι τοῦ Πόρου· αὐτόθι καὶ πηγὴ ἀφθόνου ὑγιεινοτάτου ὕδατος. Ἡ Μονὴ ἐκ τῶν διατηρουμένων οὖσα ἔχει ναὸν βυζαντιακόν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ εἰκὼν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς φέρει ἐπιγραφὴν «Ἐνετίησι τῷ 1650, ἀνακενίσθη ὑπὸ Γαλακτίωνος καθηγουμένου ἐν Πόρῳ τῷ 1822». Ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ ὑπάρχουσι πολλοὶ τάφοι, ἐν οἷς ὁ τοῦ Νικολάου Ἀποστόλη ἐκ Ψαρῶν ναυάρχου († 1850), τοῦ Μανώλη Τουμπάζη († 1831) καὶ ἄλλων.

Ἡ Μονὴ ἔχει ἴδια κτήματα ἐπὶ τῆς Καλαυρίας ἐκτεταμένους πευκῶνας, ὧν καρποῦται τὸ ἐκ τῆς ῥητίνης εἰσόδημα· ἔχει δὲ περὶ αὐτὴν ἐλαιῶνας καὶ λεμονεῶνας, ὡσαύτως ἐκτενεῖς ἐλαιῶνας ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Μονῆς παραλίας τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐκ τῆς πόλεως Πόρου εἰς τὴν Μονὴν ἀπόστασις εἶνε μιᾶς ὥρας. Ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἐπὶ Καποδιστρίου ἱδρύθη ἡ πρώτη ἐκκλησιαστικὴ σχολή.

Ἡ πόλις τοῦ Πόρου ἔχει κατοίκους 5,414, καὶ οἰκίας 1250, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου συνοικίας τοῦ Γαλατᾶ.

Αἱ λοιπαὶ οἰκήσεις τοῦ δήμου Τροιζῆνος εἶνε τὰ χωρία Δαμαλᾶς, Βαλαριό, Δάρα, Μαζώματα καὶ Μπασιμά, τὰ ὁποῖα πλὴν τοῦ Δαμαλᾶ κεῖνται ἐπὶ τοῦ ὀρεινοῦ τμήματος τοῦ κειμένου πρὸς Β καὶ συνεχομένου μετὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Μεθάνων.

Δαμαλᾶς. Τὸ χωρίον τοῦτο ἀπέχον $1\ ^1/_2$ ὥραν ἐκ Πόρου, κεῖται πρὸς Μ τῆς πεδιάδος τῆς Τροιζῆνος ἐπὶ ὑψώματος. Εἶνε δὲ τὸ ἀρχαιότατον οἰκητήριον τῶν κατοίκων τῆς Τροιζηνίας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἀρχαίας Τροιζῆνος. Τὸ ὄ-

νομα Δαμαλᾶς, ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ ἔτους ἔτι 886 μ. Χ. ἐν τῇ διατυπώσει Λέοντος τοῦ Σοφοῦ τῆς τάξεως τῶν θρόνων τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ τοῦ «Δαμαλοῦ» δ' ἐπίσκοπος ὑπήγετο εἰς τὸν μητροπολίτην Κορίνθου. Ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων δὲ χρόνων ὁ τοῦ Δαμαλᾶ ἐπίσκοπος εἶχε τὸν τίτλον ἐπίσκοπος Δαμαλῶν καὶ Πεδιάδος (Πιάδας) (Ὅρα ἀνωτέρω σελ. 81). Φρούριον δὲ τοῦ Δαμαλᾶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν κατακτήσεων τῶν Φράγκων καὶ Ἐνετῶν[7].

Τὸ χωρίον κεῖται ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας Τροιζῆνος πρὸς Α, σύγκειται ἐξ 85 περίπου οἰκιῶν καὶ οἰκεῖται ὑπὸ 447 ψυχῶν. Περὶ αὐτὸ ὑπάρχουσι πολλοὶ ἀμπελῶνες. Οἱ Δαμαλῖται φέρουσι βρακία ὡς οἱΠοριῶται, ὁμιλοῦσι δὲ μόνοι οὗτοι ἐξ ὅλων τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας τὴν ἑλληνικήν. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦ Δαμαλᾶ ἔκειτο ἐπὶ ὑψώματος ἡ τανῦν κατειρειπωμένη ἐπισκοπὴ τοῦ Δαμαλᾶ, περὶ τὴν ὁποίαν συνῆλθε τῷ 1827 ἡ ἐν Τροιζῆνι καλουμένη Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξελέχθη καὶ ὁ Καποδίστριας ὡς κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν λοιπῶν χωρίων βορειότατον εἶνε τοῦ *Δάρα* (ἀλβανιστὶ πέραν) πλησίον τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Μεθάνων καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Τροιζηνίας εἰς Μέθανα, ἔχον κατοίκους 737. Βορειοδυτικῶς τούτου τὸ *Βαλαριό*, νεῦον εἰς τὸν πρὸς Δ τῶν Μεθάνων κόλπον, χωρίον νοσωδέστατον. Κάτοικοι 119. Πρὸς Μ δὲ κεῖνται πλησίον ἀλλήλων τὰ χωρία *Μπασιὰ* (κάτ. 33) καὶ *Μαζώματα* (κάτ. 48), ὧν οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦσι τὰς πέριξ γαίας.

Εἰς τὰς οἰκήσεις τοῦ δήμου τούτου ἀνήκει καὶ τὸ *Βίδι*, ἔπαυλις ἰδιόκτητος εἰς τὸν δυτικὸν μυχὸν τοῦ Πώγωνος κείμενον, ἔνθα κῆποι, κυπαρισσῶνες, οἰκίαι καὶ ναὸς ὑπάρχουσι. Τὸ κτῆμα τοῦτο χρησιμεύει ὡς τὸ κυριώτερον τυροκομεῖον τοῦ γάλακτος τῶν νεμομένων τὰς βορείας κλιτῦς τῶν Ἀδέρων ποιμνίων. Εἶνε δὲ καὶ σταθμὸς τῶν χωρικῶν τοῦ Δάρα, τῶν Μαζωμάτων, τοῦ Βαλαριοῦ καὶ τῶν Μεθάνων, οἵτινες ἐντεῦθεν

μεταβαίνουσι ταχύτερον εἰς Πόρον διὰ λέμβων, ἀποφεύγοντες δίωρον πορείαν μέχρι Γαλατᾶ. Πρὸς Μ τοῦ Βιδίου σχηματίζονται ἕλη· αὐτόθι δὲ καὶ λιμενίσκος καλούμενος Δρέπανον.

Οἱ κάτοικοι τοῦ δήμου Τροιζῆνος ἀσχολοῦνται περὶ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν· μόνον οἱ Ποριῶται μετέρχονται καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἔχοντες περίπου 50 πλοῖα μικρὰ καὶ μεγάλα, καὶ 1 σπογγαλιευτικόν. Τὸ κύριον δὲ προϊὸν τοῦ δήμου ἦτο τὸ λεμόνιον, ὅπερ πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν λεμονοδένδρων ἐκ τοῦ παγετοῦ καὶ τῶν ἀσθενειῶν ἀπέδιδε μέγιστον εἰσόδημα εἰς τοὺς κατοίκους, ἀλλ' ἤδη τὸ ἐκ τούτου εἰσόδημα εἶνε ἀσήμαντον. Μεγάλη εἶνε καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου ἀνερχομένη εἰς 250,000 ὀκάδας καὶ πλέον ἐν εὐφορίᾳ. Ἐν τῷ δήμῳ ὑπολογίζονται 51,000 ἐλαιόδενδρα, ὧν περὶ τὸν Πόρον αἱ 40,000, κατέχοντα ἔκτασιν 2,150 στρεμμάτων· σικυῶνας ἐκτάσεως 90 στρεμμάτων ἔχει τὸ χωρίον Δαμαλᾶς. Ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου ὑπολογίζεται εἰς 7,100 κοιλά, ἡ τοῦ οἴνου εἰς 103,000 ὀκάδας. Τὰ λοιπὰ προϊόντα εἶνε σῦκα, ῥητίνη, καυσόξυλα, μυλόπετραι ἐλαιοτριβείων ἐξορυσσόμεναι ἐκ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τῆς Σφαιρίας. Εἰς ταῦτα δὲ προσθετέα καὶ τὰ τῆς κτηνοτροφίας προϊόντα κατερχομένων ἐπὶ τῶν Ἀδέρων τὸν χειμῶνα ποιμένων Βαλτετσιωτῶν, Θανιωτῶν, Γκουριωτῶν, Καστανιωτῶν, ὧν αἱ γυναῖκες ἐργάζονται ἐν Πόρῳ καὶ περὶ τὴν συγκομιδὴν τῶν ἐλαιῶν. Τὰ πρῶτα δὲ ἀρνία τὰ κομιζόμενα εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν, τὸν Δεκέμβριον προέρχονται τὸ πλεῖστον ἐκ Πόρου.

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν δὲ τῆς πόλεως Πόρου καὶ τὴν μεγέθυνσιν αὐτῆς συνετέλεσε τὰ μέγιστα καὶ ἡ ὕπαρξις αὐτόσε ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Καποδιστρίου τοῦ πολεμικοῦ ναυστάθμου.

Ὁδοὶ ἐν τῷ δήμῳ Τροιζῆνος ἁμαξιτοὶ δὲν ὑπάρχουσι· γίνεται δὲ μόνον χρῆσις κάρρων ἕνεκα τοῦ πεδινοῦ τῶν τόπων ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Τροιζῆνος ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ κεραμέων. Ἤδη ἤρξατο ἡ κατασκευὴ ὁδοῦ ἁμαξιτοῦ ἐν Γαλατᾷ, ἥτις θέλει διέλθει τὸ Τροιζήνιον πεδίον. Ὑπάρχουσιν ὅμως τεχνηταὶ ὁδοί, πρὸς πεζοπορίαν ἐν μὲν τῇ νήσῳ τοῦ Πόρου ἐκ τοῦ βορείου ἄ-

κρου τοῦ ἰσθμοῦ μία φέρουσα εἰς Βρύσην, διερχομένη καὶ γέφυραν, ἑτέρα εἰς Μονὴν Ζωοδόχου πηγῆς. Ἐπὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας ὑπάρχει ὁδὸς τεχνητὴ ἀπὸ Γαλατᾶ μέχρι τοῦ Λεμονοδάσους. Κατὰ τὸν ὁδὸν ταύτην ἀπὸ Γαλατᾶ πλὴν τῆς ἀποβάθρας αὐτοῦ, ὑπάρχουσιν καὶ ἄλλαι μία εἰς θέσιν Μπουγιά, ἔνθα καὶ κρήνη ὕδατος ἀπέναντι τοῦ ἄκρου τῆς πόπόλεως Πόρου, ἑτέρα ἀπέναντι τῆς νησῖδος Λαζαρέτου ἐν θέσει Πλάκᾳ, ἐξ ἧς ἐγίνετο ἡ φόρτωσις τοῦ λεμονίου τοῦ Λεμονοδάσους. Μεσημβρινώτερον ὀλίγον τῆς θέσεως ταύτης ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ κεῖται στηλοβάτης ἐπιτύμβιος μετὰ ἐπιγραφῆς εἰς μνήμην τοῦ Βαυαροῦ ἰατροῦ Ῥωθλάουφ, ἀποθανόντος ἐν Πόρῳ τῷ 1837 κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς πανώλους αὐτόθι[8].

Ἑτέρα ὁδὸς τεχνητὴ μιᾶς ὥρας φέρει ἐκ Γαλατᾶ εἰς τὴν πηγὴν Μπέλεσι· ὑπὸ τὴν ὁδὸν ταύτην διέρχεται τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως.

Περὶ τὴν νῆσον τοῦ Πόρου καὶ τὰ παράλια τῆς Τροιζῆνος ὑπάρχουσί τινες ἐρημόνησοι. Πρὸς Β ὑπάρχει ἡ Πλατεῖα εἰς ἀπόστασιν 1 μιλίου καὶ $^{3}/_{10}$ ΒΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπίστι. Πρὸς Α δὲ τῆς χερσονησώδους ῥάχεως, τῆς ληγούσης εἰς τὸ Μπίστι, κεῖται ἡ νῆσος τοῦ Μπίστι. Πρὸς Α τῆς νήσου Πόρου κεῖται εἰς ἀπόστασιν ἡμίσεως μιλίου ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ξηρόνησος μακρὰ καὶ στενὴ τὸ Μόδι. Εἰς τὴν παραλίαν δὲ τῆς Τροιζηνίας τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος πρόσκεινται ὡσαύτως ἐρημόνησοι· ἀπέναντι τοῦ μεσημβρινοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Σφαιρίας ἐν τῇ ἀνατολικῇ εἰσόδῳ ὁ Σταυρός, βράχος περιαλής. Ἀνατολικῶς τούτου ἡ νησὶς Λαζαρέττο, ἔνθα ἦτο ἐπὶ πανώλους τὸ λοιμοκαθαρτήριον, αὕτη συνέχεται δι' ἀβαθοῦς ὑποθαλασσίου ἰσθμοῦ μετὰ τῆς ξηρᾶς. Πρόκειται ταύτης βράχος περιαλής. Ἀνατολικῶς τοῦ Λαζαρέτου ὑπάρχει νησὶς τὸ Μποῦρτζι ἢ τοῦ Χαϊδὲκ[9] καλούμενον, ἐφ' οὗ φρούριον. Μεσημβρινῶς τούτου εἶχε ἕτεραι δύο βραχώδεις νησῖδες ἡ μὲν πρὸ τῆς Ἁλυκῆς, ἡ δὲ πρὸ μικρᾶς ἄκρας, ἣν σχηματίζει τὸ Λεμονοδάσος καλουμένης Ἄρτιμο ἐξ ἧς καὶ ἡ νησὶς καλεῖται Ἄρτιμο. Ἐπὶ τῆς

νησῖδος ταύτης ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῶν κοκκινωπῶν βράχων ἀπολιθώματα ὀστῶν. Τελευταῖον σημειωτέα ἡ ξηρόνησος ἡ περὶ αὐτὴν ἔχουσα συντρίμματα βράχων *Πετροκάραβο* καλουμένη ἀπέχουσα 3 μίλια ἔκ τε τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου τῆς Καλαυρίας τοῦ Μπίστι καὶ 3 $^{1}/_{2}$ ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ τῶν Μεθάνων τοῦ Καβαλλάρη. Ἐντὸς δὲ τοῦ Πώγωνος ὑπάρχει ἐν μέσῳ τῆς βορείας εἰσόδου προσκειμένη εἰς τὴν παραλίαν τῆς νήσου Πόρου ἡ νησὶς Πέτρα, πρὸς Α δὲ τοῦ ἄκρου τῆς Ἄσπρης Πέτρας τὸ Δασκαλειὸ πρὸ ὁρμίσκου εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει οἰκοδομὴ ἀνήκουσα εἰς τὴν ῥωσσικὴν κυβέρνησιν, χρησιμεύσασα ἐπὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὡς ἀποθήκη τοῦ ῥωσσικοῦ στόλου.

ΔΗΜΟΣ ΜΕΘΑΝΩΝ

Κάτοικοι 2,149, δημόται 2,355.

Ὁ δῆμος Μεθάνων ἀποτελεῖται ἐκ μόνης τῆς χερσονήσου τῶν Μεθάνων, κοινῶς Μεθένων, περιβρεχομένης ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Ἡ χερσόνησος αὕτη συνδέεται μετὰ τῆς Τροιζηνίας διὰ στενωτάτου ἰσθμοῦ πλάτους 300 μέτρων καὶ μήκους 1300. Ἔχει δὲ τὸ σχῆμα ἀπιοειδές, καὶ μόνον πρὸς Δ προέχει ἄκρα ἱκανῶς μακρὰ καταλήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Κρασοπαναγιά. Ἡ περίμετρος τῶν παραλίων τῆς χερσονήσου εἶνε 16 μιλίων (29,632 χιλιομέτρων)· ἔχει δὲ παράλια ἀλίμενα· ἑκατέρωθεν μόνον τοῦ ἰσθμοῦ ὑπάρχουσιν ὕφορμοί τινες, πρὸς Α τὸ Στενό, πρὸς Δ δὲ τὸ Θυννί, καθὼς καὶ βορειότερον τούτου ὑπὸ τὴν πόλιν τῶν ἀρχαίων Μεθάνων μικρὸς ὕφορμος τὸ Βαθύ, ἔνθα προσορμίζονται αἱ ἁλιευτικαὶ λέμβοι· τοιοῦτοι θεωρητέοι καὶ ἡ Βρωμολίμνη, καὶ ὁ πρὸς Β ὅρμος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ἡ χερσόνησος τῶν Μεθάνων εἶνε πᾶσα ὀρεινή, ἀξία δὲ πολλοῦ λόγου διὰ τὴν ἡφαιστειώδη αὐτῆς ὑφήν· διὸ καὶ τὸ ἔδαφος αὐτῆς ὑπὸ τῶν γεωλόγων πολλάκις ἠρευνήθη ἐπιστημονικῶς. Τὰ ἡφαιστειώδη φαινόμενα τῆς χερσονήσου ταύτης

δὲν ἀνάγονται μόνον εἰς προϊστορικοὺς χρόνους, ἀλλ' ἐπανελήφθησαν καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, μνημονευόμενα ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, τοῦ Παυσανίου καὶ Ὀβιδίου.

Ὁ Στράβων (Α,59) ἀφηγεῖται ὅτι περὶ τὰ Μέθανα ὅρος ἑπτασταδιον ἀνεβλήθη, γεννηθέντος ἀναφυσήματος φλογώδους, ἀπρόσιτον τὴν ἡμέραν ὑπὸ τῆς θερμότητος καὶ τῆς θειώδους ὀσμῆς, τὴν δὲ νύκτα ἐκλάμπον πόρρω καὶ θερμαῖνον, ὥστε ἡ θάλασσα ἔζεε ἐπὶ σταδίους πέντε. Ὁ δὲ Παυσανίας (2.34) ὅτι ἐπὶ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ ἀνεφάνησαν θερμὰ λουτρά, ἀπέχοντα 30 περίπου σταδίους τοῦ πολίσματος τῶν Μεθάνων (ἴσως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 277—240 π. Χ.).

Ἐν μέσῳ τῆς χερσονήσου ὑψοῦται τὸ ὄρος Χελῶνα κορυφούμενον εἰς ὕψος 741 μέτρων, συγκείμενον δ' ἐκ τραχύτου λίθου, μόνον βορειοδυτικῶς εὑρισκομένου τιτανολίθου ὑπὸ τὰ ἡφαιστειώδη πετρώματα, καὶ σχιστολίθου πρασίνου καὶ ἐρυθροῦ. Αἱ πλευραὶ τοῦ ὄρους ἀκτινοειδῶς καταλήγουσιν ἠρέμα εἰς τὴν θάλασσαν, διακοπτόμεναι ὑπὸ ῥευμάτων, ὧν τὸ μέγιστον κεῖται πρὸς Α καλούμενον ἀλβανιστὶ Προϊ-Βιένιζε (χαράδρα τῶν πευκῶν), ὃν βαθύτατον, κρημνωδέστατον, πλῆρες τραχυτικῶν βράχων καὶ καχλήκων, ἐκβάλλον πρὸς τὰ ΒΑ τῆς χερσονήσου. Πρὸς Μ ἡ τραχυτικὴ μάζα τῆς Χελώνας συνάπτεται πρὸς ὀρεινὴν χθαμαλωτέραν μάζαν ἐκ τιτανολίθου, πλατεῖαν δύο χιλιόμετρα, ἥτις ἑνοῖ διὰ στενοῦ ἰσθμοῦ τὴν ὅλην χερσόνησον πρὸς τὴν ἤπειρον. Πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς χερσονήσου ὑπάρχει καὶ ῥύαξ λάβας ἀρχόμενος ἐκ κώνου ὕψους 417 μέτρων, οὗτινος ἡ κορυφὴ περικλείει κρατῆρα ἡφαιστείου 60—80 μέτρων βάθους· εἰς τοὺς πρόποδας τούτου κεῖται τὸ χωρίον Καϋμένη, ἀναμιμνῆσκον διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὰ ἴχνη τῶν ἀναμνήσεων τῶν ἡφαιστείων φαινομένων[10].

Ὁ ἰσθμὸς ὁ συνδέων τὰ Μέθανα μετὰ τῆς ἠπείρου τῆς Τροιζηνίας ἔχει πλάτος 300 περίπου μέτρων καὶ μῆκος ἑνὸς χιλιομέτρου. Ὑπάρχουσι δ' ἐπ' αὐτοῦ δύο φρούρια ἀρχαῖα, καὶ ἴχνη τείχους τοῦ ἰσθμοῦ, ἴσως τῶν χρόνων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, καθ' ἃ μαρτυρεῖ καὶ Θουκυδίδης (4.45). Τὰ

φρούρια ταῦτα ἐχρησίμευσαν καὶ ἐπὶ μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐπαναστάσεως, ἐνταῦθα τοῦ Φαβιέρου συγκεντρώσαντος τὸν περὶ αὐτὸν τακτικὸν στρατὸν ἐν ἔτει 1826, ἐξ οὗ καὶ ὠνόμασε τὸ μέρος Τακτικούπολιν.

Τὰ Μέθανα ὡς ἐκ τῆς ἡφαιστειώδους αὐτῶν γενέσεως εἶνε χώρα τραχεῖα καὶ πετρώδης· στερεῖται ῥεόντων ποσίμων ὑδάτων καὶ πεδιάδων. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦσιν ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν καὶ τῶν ῥάχεων τῶν ὁμαλωτέρων προβούνων, στηρίζοντες τὴν φυτικὴν γῆν δι' αἱμασιῶν, ἵνα μὴ παρασύρηται ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων. Τὰς ὑψηλὰς ἀκρωρείας καὶ ἰδίως τὰς βορείας ῥάχεις τοῦ ὄρους, καὶ τῶν ἀποσπασμάτων αὐτοῦ καλύπτουσιν ἀγριαχλαδέαι (γκοριτσαί), ἃς οἱ Μεθενῆται ἐμβολιάσαντες δι' ἡμέρων παρήγαγον εἶδος ἀπίων γνωστῶν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἀχλάδια Μεθενήτικα».Ἐπὶ τῶν ὀρέων φύεται καὶ ἡ ξυλοκερατέα. Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων καρποφόρων δένδρων κυρίως εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία, ἐξ ἧς εἶνε κεκαλυμμέναι πᾶσαι αἱ γύρω τῆς χερσονήσου κατωφέρειαι.

Τὴν χερσόνησον τῶν Μεθάνων κατέστησαν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα ἐπίσημον τὰ θειοῦχα λουτρὰ τῆς Βρωμολίμνης, ἅτινα ἦσαν γνωστὰ μὲν ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἔτι ἀρχαιότητος, ἀλλ' ἕνεκα ἐλλείψεως λουτήρων καὶ οἰκημάτων εἰς χρῆσιν τῶν ἀσθενῶν ἔμενον ἄχρηστα. Τὰ λουτρὰ ταῦτα κεῖνται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῶν μεσημβρινῶν τῆς Χελώνας πετρωμάτων, ἀπέχοντα 3 μίλια ἐκ Πόρου, καὶ 27 ἐκ Πειραιῶς. Ἔν τινι κολπίσματι τῆς παραλίας σχηματίζεται λιμενίσκος ἀβαθής, προσιτὸς μόνον εἰς λέμβους καὶ ἁλιευτικὰ πλοιάρια, κλειόμενος ὑπὸ γλώσσης ψηφωτῆς συνδεούσης μετὰ τῆς ξηρᾶς νησῖδα βραχώδη, γύρωθεν ἔχουσαν τείχισμα ἀρχαιοτάτης οἰκοδομίας. Ἀπέναντι τῆς γλώσσης ταύτης παρὰ τὴν ἀκτὴν ἀναβλύζουσι τὰ θειοῦχα ὑπόθερμα καὶ ἁλμυρὰ ὕδατα, ἐκρέοντα εἰς τὸν λιμενίσκον, ὅστις ὡς ἐκ τοῦ θείου καὶ τῶν ἰζημάτων, ἅτινα καταλείπει τὸ ὕδωρ ἀναδίδει βαρεῖαν θειώδη ὀσμήν, ἐξ ἧς ὠνομάσθη καὶ Βρωμολίμνη.

Περὶ τὰς πηγὰς κατεσκευάσθη παράπηγμα, ἐντὸς τοῦ ὀ-

ποίου ὑπάρχουσι λουτῆρες, προχείρως κατασκευασθέντες. Παράκεινται δὲ αὐτόσε καθ' ὅλην τὴν παραλίαν τοῦ κολπίσκου 20 περίπου οἰκίαι πρὸς χρῆσιν τῶν ἀσθενῶν μικραὶ καὶ μεγάλαι. Ἡ κυβέρνησις, εἰς ἣν ἀνήκουσι τὰ θειοῦχα ὕδατα, κατασκευάζει ἤδη μέγα οἰκοδόμημα λουτρῶν, περιεκτικὸν πολλῶν λουτήρων. Τὸ μέρος τοῦτο ληγούσης τῆς ὥρας τῶν λουτρῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ μηνὸς Μαΐου μένει ἔρημον ἀνθρώπων.

Θερμὰ ὕδατα θειοῦχα ἀναβρύουσι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς παραλίας, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς ἀλιτενοῦς θέσεως αὐτῶν καὶ τῆς παρὰ τὴν θῖνα τῆς θαλάσσης ἐκροῆς κατακλυζόμενα ὑπὸ τῶν κυμάτων εἶνε ἄχρηστα πρὸς λοῦσιν. Τοιαῦτα εἶνε τὰ πρὸς Β τῆς Βρωμολίμνης περὶ τὰ 200 βήματα ἐπὶ τῆς παραλίας ἀναβλύζοντα, ὡσαύτως βορειότερον ἐν κολπίσματι καλουμένῳ Πρόϊ Ψωροθειάφι, ἔνθα καὶ κῆποι καὶ λεμονέαι· ὡσαύτως πρὸς Β τῆς χερσονήσου ὑπὸ τὴν Κουνουπίτσαν, ὅπου ἀναβλύζει ὕδωρ ἀνωτέρας θερμοκρασίας τοῦ τῆς Βρωμολίμνης ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Αὐτόθι παράκεινται καὶ ἴχνη ἀρχαίων κτιρίων, πιθανῶς λουτρώνων βυθισθέντων.

Ὁ δῆμος Μεθάνων εἶνε Β΄ τάξεως· ἔχει κατοίκους 2149 καὶ δημότας 2,355· ἔχει δὲ δύο πρωτευούσας, ἀπὸ μὲν τῆς 14 Σεπτεμβρίου ἕως 14 Ἀπριλίου τὴν Κουνουπίτσαν ἀπὸ 15 δὲ Ἀπριλίου μέχρι 15 Σεπτεμβρίου τὴν Βρωμολίμνην, ὁρισθεῖσαν ὡς πρωτεύουσαν διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 19 Ἰουλίου 1881.

Ἡ *Κουνουπίτσα*[11] κεῖται πρὸς τὰ βόρεια τῆς χερσονήσου, ἐπὶ ἐπιπέδου ῥάχεως ἐκτεινομένη ἐφ' ὑψηλοῦ πόρρω τῆς θαλάσσης, ἄποπτος ἐκ τῆς πόλεως Αἰγίνης, πέριξ ἔχουσα πυκνὸν ἐλαιῶνα καὶ ἀγροὺς σιτοφόρους. Ὑδρεύεται ἐκ δεξαμενῶν. Ἔχει περὶ τὰς 70 οἰκίας, ἐν μέσῳ δὲ μεγάλην πλατεῖαν περὶ τὴν ὁποίαν ἡ ἀγορὰ τοῦ χωρίου καὶ ναὸς τῶν Εἰσοδίων. Κάτοικοι 376. Κάτω τοῦ χωρίου τούτου πρὸς Α ἐπὶ τῆς παραλίας κεῖται ναὸς βυζαντιακός, ἱκανῶς εὐρύχωρος, ἀφιερωμένος εἰς Ἅγιον Γεώργιον ἄποπτος ἐκ θαλάσσης εἰς τοὺς πλέοντας

ἐξ Αἰγίνης εἰς Πόρον. Παρὰ τὸν ναὸν δὲ ὑπάρχει λιμενίσκος μικρὸς διὰ τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια, καὶ τὰ ἀκάτια τῶν Μεθενητῶν· παράκεινται δὲ τῷ ναῷ καὶ οἰκίσκοι ἀνήκοντες αὐτῷ, καὶ ὄντες οἰνοπωλεῖα καὶ ἀποθῆκαι. Ὁ λιμενίσκος οὗτος εἶνε τὸ ἐπίνειον τῆς Κουνουπίτσας.

Πρὸς τὰ βόρεια τῆς χερσονήσου πλὴν τῆς Κουνουπίτσας κεῖνται καὶ τὰ χωρία *Ἐπάνω Μοῦσκα*, ἧς ὑπέρκειται φρούριον μεσαιωνικὸν (κάτ. 209) καὶ *Κάτω Μοῦσκα* καὶ *Στέρνα Γαμβροῦ*, ἀμφότερα ἔχοντα κατοίκους 164. Πρὸς Α κεῖνται τὰ χωρία *Ἅγιος Θεόδωρος* (κάτ. 209), διαιρούμενος ὑπὸ ῥεύματος εἰς δύο συνοικίας, καὶ μεσημβρινώτερον τούτου ἡ *Κοσῶνα* ἔχουσα περὶ τὰς 25 οἰκίας. Μεταξὺ Κοσώνας καὶ Ἁγίου Θεοδώρου κεῖται τὸ προμνημονευθὲν ῥεῦμα Πρόϊ Βιένιζε. Ἕτερα χωρία πρὸς Α εἶνε ἡ *Βρωμολίμνη* (κάτ. 319) ὑπερκειμένη τοῦ ὁμωνύμου λιμενίσκου, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα· πλησίον ταύτης ὑπάρχει χωρίον *Δριτσέϊκα* (κάτ. 77), ἐκ τοῦ ἐπωνύμου Δρίτσας, ὅπερ φέρουσιν αἱ οἰκοῦσαι ἐν αὐτῷ οἰκογένειαι. Κάτω τούτων εἰς τὴν παραλίαν εἶνε τὰ θειοῦχα λουτρὰ καὶ τὰ πρὸς χρῆσιν τῶν ἀσθενῶν οἰκήματα. Ἐνταῦθα μικρὸν ὑπὲρ τὰ λουτρά, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀνωφερείας τῆς ὁδοῦ εἰς χωρίον Βρωμολίμνης, ἐν ἀριστερᾷ τῷ ἀνιόντι, ὑπάρχει ναὸς Ἁγίας Τριάδος καὶ παρ' αὐτῷ κτίρια ἀρχαίων τειχῶν ἰσοδόμων μετὰ πύλης.

Πρὸς τὴν δυτικὴν δὲ παραλίαν κεῖται τὸ *Μεγάλο Χωριὸ* (κάτ. 425, οἰκίαι 90) νεῦον πρὸς τὸν αὐτόθι κόλπον. Κάτω τούτου ὑπάρχει ἡ ἀρχαία πόλις τῶν Μεθάνων, ἧς σώζονται τὰ ἴχνη τῶν τειχῶν. Πρὸς Β τούτου κεῖνται τὰ χωρία *Μεγάλο Ποτάμι* (κάτ. 88) καὶ *Παναγία* (κάτ. 15). Ἔτι δὲ βορειότερον ἐπὶ τῆς προεξεχούσης πρὸς Δ ἄκρας τῆς χερσονήσου ἡ *Καϋμένη Χώρα* (κάτ. 118).

Οἱ Μεθενῆται ἀσκοῦσιν ἐν γένει τὴν γεωργίαν ἐπὶ τῆς πετρώδους αὐτῶν χώρας, μετ' ἐπιμελείας καὶ φιλεργίας καλλιεργοῦντες πᾶν ἐπίπεδον καὶ γαιῶδες τμῆμα. Τὸ κυριώτατον προϊὸν τοῦ δήμου εἶνε τὸ ἔλαιον, οὗτινος ἡ παραγωγὴ ἀνέρ-

χεται ἐν εὐφορίᾳ εἰς 400,000 ὀκάδας. Παράγει δὲ καὶ14,400 κοιλὰ σμιγοῦ. Ὑπολογίζουσι τὴν σπάρσιμον γῆν τῆς χερσονήσου εἰς 13,000στρέμματα·τὰς πλειοτέρας δὲ σπαρσίμους γαίας ἔχει τὸ Μεγάλο Χωριό· ἐν Μεθάνοις ἕνεκα τῆς ὀλίγης γῆς δὲν ὑπάρχει ἀγρανάπαυσις, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐναλλὰξ παρ' ἔτος σπείρουσι σμιγόν, καὶ καλλιεργοῦσι βάμβακα. Ἡ παραγωγὴ τοῦ βάμβακος ἀνέρχεται εἰς 5,500 ὀκάδας, τοῦ οἴνου δὲ εἰς 65,800. Ἡ ἀξία τῆς παραγωγῆς τῶν λεμονοπεριβολίων ἀνέρχεται εἰς 4,500 δραχ. Ἔχουσι δὲ οἱ Μεθενῆται καὶ περὶ τὰ 15 πλοιάρια, ἰδίως οἱ Κουνουπιτσῶται ἢ Κουνουπιτσαρέοι, ἐκτελοῦντα τὴν ἀκτοπλοΐαν μεταξὺ τοῦ δήμου καὶ τῶν λιμένων τοῦ Πόρου, τῆς Αἰγίνης καὶ τοῦ Πειραιῶς.

ΔΗΜΟΣ ΔΡΥΟΠΗΣ

Κάτοικοι 1,202, δημόται 1,240.

Ὁ δῆμος Δρυόπης κατέχει ὁλόκληρον τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς Τροιζηνίας, τὸ καὶ μείζονα ἔχον ἔκτασιν τῶν λοιπῶν δήμων αὐτῆς. Σύγκειται δ' ἐκ δύο λεκανοπεδίων, τὰ ὕδατα τῶν ὁποίων ἐκρέουσι τοῦ μὲν ἑνὸς εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, τοῦ δ' ἑτέρου εἰς τὸν Ἀργολικόν, διαχωριζομένων ὑπὸ τῶν κορυφογραμμῶν τῶν Ἀδέρων, τοῦ Ὀρθολιθίου καὶ τοῦ Μάλιαζε,καὶ τὰ ὁποῖα πρὸς διάκρισιν ὀνομάζομεν τὸ μὲν τῆς Λεσιᾶς τὸ δὲ τῆς Τραχειᾶς, ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ὀνομάτων τῶν κυριωτάτων πεδιάδων. Ὅρια πρὸς Β ὁ δῆμος ἔχει τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, πρὸς Δ τοὺς δήμους Ἐπιδαύρου καὶ Λήσσης τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, καὶ πρὸς Μ τὸν δῆμον Διδύμων τῆς ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος.

Ἡ ὀνομασία τοῦ δήμου ἐδόθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν συνταξάντων τὴν ὀνοματολογίαν τῶν δήμων ἐκ τῶν Δρυόπων, οἵτινες ἱστορεῖται ὅτι κατῴκησαν τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, τὰ ὁποῖα ὅμως ἡ περιοχὴ τοῦ δήμου τούτου δὲν περιλαμβάνει. Ὀρθότερον θὰ ἦτο ἂν ὠνομάζετο ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ κειμένου ὄρους «δῆμος Ὀρθολιθίου».

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ κεῖται τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς Τροιζηνίας τὸ Ὀρθολίθιον ὕψους 1107 μέτρων, μὴ μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' οὗτινος τὸ ὄνομα πιθανώτατα περιεσώθη ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων[12]. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου, ἐξ ἧς ἐκτείνεται πανόραμα μεγαλοπρεπὲς ἐπί τε τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ἐπὶ τῆς Τροιζηνίας καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ,οἱ ἐγχώριοι τοῦ δήμου τούτου κατὰ παράδοσιν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐπικρατήσασαν, τελοῦσι τὰς λειτανίας των ἐν ὥρᾳ λοιμοῦ καὶ ἀνομβρίας. Ὑπάρχουσι δ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ ἐρείπια κτιρίου ἄρδην κατεστραμένου, ἅτινα οἱ ἐγχώριοι λέγουσιν ὡς ἀνήκοντα εἰς ναΐσκον τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ.

Βορειοδυτικῶς τοῦ Ὀρθολιθίου ἐκτείνεται ὀρεινὴ δειρὰς ἡ τοῦ Μάλιαζε χθαμαλωτέρα, ὕψους 578, ἥτις εἰς τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς τέρμα ἐπὶ κορυφῆς φέρει τὸ ἀρχαῖον καὶ μεσαιωνικὸν συνάμα φρούριον τοῦ Φαναρίου.

Τὰ ὄρη ταῦτα προεκτείνοντα κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν ἀποσπάσματα δειράδων συνενοῦνται μετὰ τῶν ὀρέων τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν, διασχίζοντα τὴν χώραν τοῦ δήμου καὶ σχηματίζοντα ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δειράδων αὐλῶνας καὶ κοιλάδας καλλιεργησίμους· εἶνε δὲ πάντα ἄνυδρα καὶ ἄδενδρα κεκαλυμμένα ὑπὸ ξυλωδῶν ἀγρίων δένδρων καὶ θάμνων, πρόσφορα εἰς βοσκὴν ποιμνίων.

Τὰ παράλια τοῦ δήμου ἐκτάσεως 10 μιλίων εἶνε ἐντελῶς ἀλίμενα καὶ ἄκολπα καὶ βραχώδη· μόνον δὲ πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ σχηματιζομένου κόλπου μεταξὺ τῶν παραλίων τοῦ δήμου καὶ τῆς χερσονήσου τῶν Μεθάνων ἔχουσιν ἀκτὴν ἀμμώδη τριῶν μιλίων· μέρος τῆς ἀκτῆς ταύτης μεταξὺ τῆς πεδιάδος Λεσιᾶς καὶ τοῦ στομίου τῆς Φοιβαίας λίμνης μήκους 1 $^1/_2$ μιλίου καλεῖται Ψίφα (ἡ), ὀνομασία περισωθεῖσα ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων, καθ' οὓς ἐκαλεῖτο ἡ παραλία αὕτη Ψιφαία θάλασσα. Τὸ λοιπὸν μέρος τῆς παραλίας πέραν τῆς Λεσιᾶς εἶνε βραχῶδες, ἀποτελούμενον ἐξ ὑψηλῶν διαδοχικῶν ἀνδήρων, ἀποτόμως κατερχομένων εἰς τὴν θάλασσαν. Μικρὰν ἄκραν

σχηματίζει ἡ παραλία κάτωθεν τοῦ Φαναρίου τὴν Νήσιζαν καλουμένην (ἀλβανιστὶ μικρὰ νῆσος) ἢ Μπίστι[13].

Πεδιάδας χθαμαλὰς ἔχει ὁ δῆμος μίαν καὶ μόνην μικρὰν καὶ παραλίαν πρὸς τὸν κόλπον, τὴν Λεσιά, μήκους 2 χιλιομέτρων καὶ πλάτους ἑνός. Ἐν αὐτῇ καλλιεργοῦνται δημητριακοὶ καρποί, ἄμπελοι ὀλίγαι, ἐλαῖαι, βάμβαξ, καπνός, ὀλίγαι λεμονέαι. Ἡ ἄρδευσις γίνεται διὰ φρεατίων ὑδάτων. Αὐτόθι ὑπὸ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας λόφου, ἐφ' οὗ ναὸς Ἁγίου Γεωργίου, παρὰ τὴν ἀκτὴν ὑπάρχουσιν ἴχνη προκυμαίας, εἰς ἀπόστασιν δὲ ὀλίγων μέτρων ἐκ τῆς ἀκτῆς ἀναβλύζει ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης ὕδωρ μεθ' ὁρμῆς, ὥστε εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἡ θάλασσα καὶ κατὰ τὴν μεγαλειτέραν κυμάτωσιν δὲν κυματίζει ἕνεκα τῆς δίνης. Ἡ πεδιὰς τῆς Λεσιᾶς ἀνεπαισθήτως αὐξάνει πρὸς τὴν θάλασσαν ἕνεκα τῶν ἐπιχωματώσεων τῶν χυνομένων ῥευμάτων. Πρὸς τὰ ΒΔ τῆς πεδιάδος ἐπὶ χθαμαλοῦ ὑψώματος κεῖνται τὰ ἐρείπια πύργου τουρκικοῦ.

Πεδινὸν τμῆμα θεωρητέα καὶ ἡ περὶ τὴν Ψιφαίαν θάλασσαν ἀκτή, ἔνθα γίνεται ἱκανὴ καλλιέργεια, καὶ ὑπάρχουσιν οἰκίσκοι ἀγροτικοί.

Πέραν τῆς Λεσιᾶς μέχρι Φαναρίου ἄρχεται ἡ βραχώδης παραλία· εἰς ταύτην καλλιεργοῦνται ἐπίπεδά τινα μόνον μέρη ἐκβολῶν ῥευματιῶν πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐν οἷς ἡ Νεραντζιά, ἔνθα καὶ ῥέον ὕδωρ καὶ κῆποι. Πέραν ταύτης ὑπάρχουσι μέρη ὑψηλὰ ἐπίπεδα ἡ Λάκκα τοῦ Γέρου κλειστὴ περιοχὴ ἐδάφους, καὶ τὸ Σέσι (ἀλβαν. μικρὸν πεδινὸν τμῆμα). Ὡσαύτως καλλιεργοῦνται καὶ αἱ ὑπὸ τὸ Κάτω Φανάριον ῥάχεις καὶ παραλίαι.

Εἰς τὰ μεσόγεια τοῦ δήμου ὑπάρχουσιν ὑψηλαὶ κοιλάδες ἡ Φοῦσα τοῦ Φαναρίου μετρίως εὔφορος, καὶ τὸ μέγα ὑψηλὸν ὀροπέδιον τῆς Τραχειᾶς, ἀποτελοῦν λεκανοπέδιον μεταξὺ Διδύμων καὶ Ἀδέρων ἀφ' ἑνός, καὶ Ὀρθολιθίου καὶ Μάλιαζε ἀφ' ἑτέρου, οὗτινος τὰ ὄμβρια ὕδατα σχηματίζουσι μέγαν χείμαρρον τὸ Μπεδένι, οὕτω καλούμενον ἐκ τοῦ ὁμωνύμου χωρίου ἐξ οὗ ἄρχεται, ἐκβάλλοντα διὰ τῆς πεδιάδος τῶν Ἰρίων τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Ὡς

ἐκ τῶν λιπασμάτων δέ, ἅτινα παρασύρει ἐκ τοῦ ὅλου λεκανοπεδίου ὁ χείμαρρος οὗτος καὶ ἐναποθέτει εἰς τὰ Ἴρια, ἡ πεδιὰς Ἰρίων εἶνε ἐκ τῶν εὐφορωτάτων τῆς Ναυπλίας. Ὁ χείμαρρος οὗτος εἰς ὃν χύνονται πολυάριθμοι παραχείμαρροι ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του μέχρι Μπεδενίου ἔχει μῆκος 20 χιλιομέτρων, εἶνε δὲ ξηρὸς τὸ θέρος, ῥέων μόνον τὸν χειμῶνα.

Τὸ ὀροπέδιον τῆς Τραχειᾶς εἶνε ἀνώμαλον διακοπτόμενον ὑπὸ κυματοειδῶν λόφων καὶ ῥευματιῶν, εἶνε δὲ ἥμερον τὴν φύσιν, ἄδενδρον δὲ καὶ ἄνυδρον. Ἐν αὐτῷ καλλιεργοῦνται δημητριακοὶ καρποί, καπνός, καὶ ἐλαῖαι, χρησιμεύει δὲ καὶ πρὸς βοσκήν.

Κυριωτέρα σκοπιὰ τοῦ εὐρέος τούτου λεκανοπεδίου εἶνε τὸ Μπεδένι (τουρκιστὶ φρούριον) ὑψηλὴ ἀκρόπολις ἀπότομος γύρω, ἱκανῆς περιοχῆς, εἰς δύο διῃρημένη, πρὸς Μ τοῦ Μάλιαζε, καὶ περιβαλλομένη ὑπὸ ἀρχαιοτάτων τειχῶν πελασγικῆς οἰκοδομίας, μαρτυρούντων ὅτι ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἀπωτάτω ἀρχαιότητα ὑπῆρξε πόλις, ἧς τὸ ὄνομα δὲν διεφύλαξεν ἡ ἱστορία. Κάτω τῆς ἀκροπόλεως πρὸς Μ ῥέει πηγὴ ὕδατος. Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀκροπόλεως κεῖνται τὰ ἐρείπια τουρκικοῦ πύργου, καὶ χωρίδιον ἄλλοτε ὑπῆρχε Μπεδένι καλούμενον, ἐγκαταλειφθὲν καὶ ἐγκατασταθὲν δι' ἑτέρου πρὸς Α, τοῦ *Μπάφι*, συγκειμένου ἐκ 10 καλυβῶν λιθοκτίστων. Ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως, ἥτις λέγεται ἀλβανιστὶ καὶ Κιάφα, κατοπτεύεται ὁλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον, καὶ αἱ βόρειοι κατωφέρειαι τῶν Διδύμων καὶ τοῦ Αὐγοῦ. Φαίνεται δὲ καὶ ἑτέρα ἀκρόπολις μεσημβρινοανατολικῶς ἡ τῆς Χώριζας, βουνοῦ κωνοειδοῦς κειμένου ἐν ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Τροιζῆνος εἰς τὸ τῆς Τραχειᾶς. Καὶ τῆς ἀκροπόλεως δὲ ταύτης, ἧς σώζονται ἀρχαῖα τείχη ἄγνωστον τὸ ἀρχαῖον ὄνομα. Ἐκ Μπεδενίου εἶνε ἄποπτα τὰ χωρία τοῦ δήμου Δρυόπης Ῥάδου, Ματαράγκα καὶ Νεοχώριον.

Τὸ λεκανοπέδιον τοῦτο τῆς Τραχειᾶς οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ὡς ἐκ τῆς εὐφορίας αὐτοῦ καὶ τῶν ἐκτεταμένων βοσκῶν κατῳκεῖτο, καὶ ἐ-

θεωρεῖτο τόπος, ὡς ἐκ τῶν ἐρυμνῶν αὐτοῦ ἀκροπόλεων καταφαίνεται, ἄξιος καταλήψεως παρὰ τῶν νεμομένων τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἰσχυρῶν τοπαρχῶν καὶ παρὰ παντὸς ἄλλου κατακτητοῦ. Ἀρχαῖα τείχη, καὶ ἀρχαιότητες καὶ τάφοι πολλαχοῦ εὑρίσκονται τῆς εὐρείας αὐτοῦ ἐκτάσεως. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς βουνοῦ, τῆς Τσουγκάνιας, ὕψους 640 μέτρων πρὸς Β τοῦ Αὐγοῦ κειμένου εἰς τὰ ὅρια τοῦ δήμου Δρυόπης καὶ Ναυπλίας καὶ πρὸς Δ τοῦ λεκανοπεδίου ὑπάρχουσιν ὡσαύτως ἐρείπια Παλαιοκάστρου, κάτω τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῆς Τραχειᾶς εἰς Ἴρια. Οὕτω δὲ τὸ λεκανοπέδιον περιεῖχε τρεῖς ὀχυρὰς θέσεις. Ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τῆς Ἐπιδαύρου, ὅπερ χωρίζει ἀπὸ τὸ λεκανοπέδιον τῆς Τραχειᾶς τὸ Κυνόρτιον ὄρος, τὸ λεκανοπέδιον τοῦτο κατῳκεῖτο πιθανῶς ὑπὸ πυκνοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐκαλλιεργεῖτο, ἀνῆκε δὲ εἰς τὴν χώραν τῆς Ἐπιδαυρίας.

Ὁ δῆμος Δρυόπης εἶνε Γ΄ τάξεως· συνέστη τῷ 1840· ἔχει κατοίκους 1202 καὶ δημότας 1240· πρωτεύουσα τοῦ δήμου εἶνε τὸ *Κάτω Φανάριον*, οὕτω καλούμενον κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ὑψηλότερον τούτου κειμένου *Ἐπάνω Φαναρίου*. Τὸ Κάτω Φανάριον εἶνε χωρίον νέον, κτισθὲν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς θέσιν Κάσι, ἐξ οὗ καὶ οἱ Ἐπάνω Φαναρῖται ἐκάλουν τοὺς Κάτω Κασιώτας[14]. Κεῖται δὲ ἐπὶ ῥάχεως ὑψηλῆς καὶ ἀναπεπταμένην πρὸς Β καὶ Α νεῦον πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Σαρωνικοῦ εἰς ἣν ἔχει ἐκτενῆ θέαν, ὄπισθεν δ' ἔχον πρόβουνον τοῦ Ὀρθολιθίου ὀνόματι Μαλιβὰρδ (Ἀσπρόβουνο), καὶ τὸ φρούριον τοῦ Φαναρίου. Περὶ τὸ Κάτω Φανάριον ὑπάρχουσι πηγαὶ ὑδάτων ἱκαναὶ ἐξ οὗ ὑδρεύεται τὸ χωρίον καὶ ἀρδεύονται κῆποι. Ἔχει δὲ καὶ πρὸς τὴν παραλίαν ἐξ ἧς ἀπέχει ¾ ὥρας ἄφθονα ὕδατα ἐξ ὧν κινοῦνται καὶ ὑδρόμυλοι. Αἱ πέριξ τοῦ χωρίου γαῖαι εἶνε κεκαλλιεργημέναι, κατάφυτοι ἐξ ἐλαιῶν καὶ ξυλοκερατεῶν. Μικρὸν δὲ ὑπὸ τὸ χωρίον εὑρίσκονται ἴχνη ἀρχαίων οἰκήσεων μεσαιωνικῶν καὶ ἴχνη ὑδραγωγείου διοχετεύοντος τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς κρήνης τοῦ χωρίου. Τὸ Κάτω Φα-

νάριον ἔχει περὶ τὰς 110 οἰκίας καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 600 ψυχῶν. Ἔχει ναὸν ἕνα τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους.

Ὑπὲρ τὸ χωρίον τοῦτο ὁδὸς ἀνωφερὴς φέρει εἰς Ἄνω Φανάριον, χωρίον ἀρχαιότατον, ἔχον περὶ τὰς 50 οἰκίας, ἐφ' ὑψηλῆς θέσεως κείμενον καὶ ἔχον παρ' αὐτῷ τὸ φρούριον τοῦ Φαναρίου. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τελεῖται τὴν 2 Μαΐου, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἀνακομιδῆς τῶς λειψάνων τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐμπορικὴ μικρὰ πανήγυρις εἰς ἣν προσέρχονται ἔμποροι ἐκ Πόρου, Αἰγίνης καὶ δήμου Λήσσης τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας.

Τὸ φρούριον τοῦ Φαναρίου κεῖται ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ ἀποκρήμνου πρὸς τὴν θάλασσαν βουνοῦ· φέρει δὲ ἐν αὐτῷ ἴχνη τειχῶν ἀρχαίας οἰκοδομίας, σωζομένης καὶ τῆς ἀρχαίας πύλης κειμένης πρὸς τὸ ΒΒΑ. Περὶ τὰ πλευρὰ τοῦ ὄρους φαίνονται ἴχνη νεωτέρων οἰκήσεων. Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ φρουρίου τούτου, κειμένου ἐν μιᾷ τῶν διόδων δι' ὧν συνεκοινώνει ἡ Ἐπιδαυρία μετὰ τῆς Τροιζηνίας, εἶνε ἄγνωστον. Ἡ θέσις τοῦ φρουρίου Φαναρίου εἶνε ἡ κυριωτάτη καὶ ἀρίστη σκοπιὰ ἐξ ἧς κατοπτεύεται ἐξ ὑπερμέτρου ὕψους πᾶσα ἡ παραλία χώρα τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Τροιζηνίας καὶ πρὸς Β τῆς Ἐπιδαυρίας, ἧς ἡ πόλις καὶ ἡ πεδιὰς φαίνεται εἰς τὸ βάθος ἀπεικονισμένη ὡς ἐπὶ γεωγραφικοῦ χάρτου. Κατοπτεύεται δὲ ὁ Σαρωνικὸς κόλπος μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἀττικῆς, φαινομένων τῶν πόλεων Πειραιῶς, Ἀθηνῶν, Αἰγίνης καὶ Μεγάρων.

Πλὴν τῶν δύο τούτων χωρίων ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τῆς Λεσιᾶς κεῖται τὸ ὁμώνυμον χωρίον *Λεσιὰ* εἰς τὸν Μ μυχὸν τῆς πεδιάδος κείμενον· ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος, ὑπὲρ τὴν παραλίαν δὲ τῆς Ψίφας τὸ *Σκαπέτι*. Τὰ λοιπὰ χωρία κεῖνται ἐντὸς τοῦ ἑτέρου τῶν λεκανοπεδίων. Εἶνε δὲ ταῦτα *Καρατζᾶ* ἢ *Βρυτζοῦλι* οἰκούμενον ὑπὸ Φαναριτῶν. Ῥάδου πρὸς Β τῶν Διδύμων κατάφυτον ἐξ ἐλαιῶν, *Μπάφι* πρὸς Α τοῦ Μπεδενίου. *Κολάκι*, *Χατζημέτου* καὶ *Τραχειὰ* (ἡ) πρὸς Δ τοῦ Κολακίου. *Ματαράγκα* χωρίον νέον οἰκούμενον ὑπὸ ποιμένων Ἀραχωβιτῶν τῆς Πελοποννήσου, καὶ *Νεοχώριον* νέον χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ Διδυμιωτῶν. *Βοθύκια* πλησίον Τραχειᾶς· ἐν αὐτῷ ἀ-

νευρίσκονται ἀρχαῖοι τάφοι· τὸ χωρίον *Ποταμὸς* οἰκούμενον ὑπὸ Φαναριτῶν ἐγκατελείφθη.

Ὁ δῆμος Δρυόπης καίτοι μεγάλης ἐκτάσεως κατοικεῖται ἀραιῶς· μόλις ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 1202 ψυχάς, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ πλείονας. Οὐδεμία ὁδὸς τεχνητὴ ὑπάρχει ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἐπαρχιακὴ ἢ δημοτική, οὐδὲ ἄλλο τι δημόσιον ἢ δημοτικὸν ἔργον. Πάντες οἱ κάτοικοι Φαναρῖται, Τραχειῶται, Ῥαδανιῶται, Βρυτζουλιῶται, Μπαφανιῶται, Κολακιῶται, καὶ Λεσιῶται εἶνε γεωργοί. Ὁ δῆμος παράγει σῖτον 10,000 κοιλά, κριθὴν 3,000, ἐρεβίνθους 5,000ὀκ. κυάμους 1000 βάμβακα 3,000 ὀκ., οἶνον 43,000, ὀκ., ἔλαιον 30,000 ὀκ., καπνὸν 500 ὀκ. Ἐξάγονται δὲ καὶ καυσόξυλα διὰ τῶν προσορμιζομένων ἐν ὥρᾳ γαλήνης πλοιαρίων εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ψίφας· τὰ καυσόξυλα οἱ κάτοικοι ὑλοτομοῦσιν εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐναποθέτουσιν εἰς τὴν παραλίαν κατὰ σωρούς. Εἰς τὰ προϊόντα ταῦτα προσθετέα καὶ τὰ τῆς κτηνοτροφίας καὶ μελισσοτροφίας.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΥΔΡΑΣ ΚΑΙ ΤΡΟΙΖΗΝΙΑΣ

Ἡ ἀρχαία **Τροιζηνία** περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὴν σημερινὴν ἐπαρχίαν τῆς Τροιζηνίας, πλὴν τοῦ πρὸς Δ τοῦ Ὀρθολιθίου καὶ τοῦ Μάλιαζε λεκανοπεδίου τῆς Τραχειᾶς, ἀνήκοντος εἰς τὴν Ἐπιδαυρίαν. Ἐξετείνετο δ' ἐπὶ Παυσανίου (2.34, 6) πρὸς Μ πέραν τῶν ὁρίων τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας, περιλαμβάνουσα τὰ μεσημβρινὰ τῶν Ἀδέρων μέχρι τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος Θερμασίας (νῦν Θερμῆσι), τμῆμα, ὅπερ ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἑρμιονίδος. Εἰς τὴν Τροιζηνίαν ἑπομένως ἐπὶ Παυσανίου ἀνῆκε καὶ τὸ **Σκύλλαιον** ἀκρωτήριον, εἰς ταύτην κατατάσσει αὐτὸ καὶ ὁ Σκύλαξ (§ 51), πλὴν τοῦ Στράβωνος (Η, 373) ἀναγράφοντος αὐτὸ ὡς Ἑρμιονικόν. Ἀλλὰ φυσικώτερα γεωγραφικῶς ὅρια τῶν γειτόνων ἐπαρχιῶν Τροιζηνίας καὶ Ἑρμιονίδος εἶνε ἡ κορυφογραμμὴ τῶν Ἀδέρων, ὡς ἔχουσι σήμερον ἐν τῇ πολιτικῇ τούτων διαιρέσει.

Ὡς ἐκ τῆς θέσεως τῆς Τροιζηνίας γῆς ἀπέναντι τῆς Ἀττικῆς, ὁρατῶν ὄντων ἐξ Ἀθηνῶν τῶν ὀρέων της, καὶ ὡς οὔσης τῆς ἀνατολικωτάτης τῆς Πελοποννήσου χώρας, ὁ Εὐριπίδης καλεῖ αὐτὴν ἐν Ἱππολύτῳ (στίχ. 30 καὶ 372) «πέτραν παρ' αὐτὴν Παλλάδος κατόψιον» καὶ «ἔσχατον . . . χώρας Πελοπίας προνώπιον».

Ἡ **Τροιζηνέα** γῆ ἢ **Τροιζηνὶς** κατὰ Θουκυδίδην (2, 56) ἐκαλεῖτο πρότερον καὶ **Ὡραία**, ἐκ τοῦ Ὥρου τοῦ Αἰγυπτίου βασιλεύσαντος κατὰ τὸν μῦθον πρώτου ἐν ταύτῃ· εἶτα δέ, παραλαβόντος τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀλθήπου παιδὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λήϊδος θυγατρὸς τοῦ Ὥρου, ὠνομάσθη **Ἀλθηπία** (Παυσαν. 2.30,6).

Ἐν τῇ περιοχῇ σήμερον τῆς ἐπαρχίας κεῖται τὸ **Τροιζήνιον** πεδίον ἔνθα καὶ ἡ ἀρχαία πόλις τῆς **Τροιζῆνος.**

Ἡ Τροιζήν, ἧς τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ καὶ ὑπὸ τοὺς τύπους **Τροίζην, Τροίζηνος, Τροιζήνη** (Στέφ. ὁ Βυζ. ἐν λ. Αἱμονία, Γέργις καὶ Ἰβηρίαι. Πτολεμ. 3.16,13) ἔκειτο ἐν τῇ μεσημβρινῇ γωνίᾳ τοῦ Τροιζηνίου πεδίου, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Δαμαλᾶ, ἔνθα εἰς ἀπόστασιν 1/4 ὥρας κεῖται ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς· ἔτι καὶ νῦν δ' ἐπὶ τῆς ἀνωφεροῦς ἀτραποῦ, τῆς ἐκ Δαμαλᾶ φερούσης εἰς τὴν ἀκρόπολιν ταύτην, σώζονται ἴχνη βαθμίδων ἀρχαίων. Ἡ πόλις ἐξετείνετο καὶ κάτω τοῦ χωρίου Δαμαλᾶ ΒΒΔ περὶ τὸν λόφον, ἐφ' οὗ ἡ ἠρημωμένη ἐπισκοπὴ τοῦ Δαμαλᾶ.

Κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἡ Τροιζὴν ἐκαλεῖτο καὶ **Ἀφροδισιάς**, καὶ **Σαρωνία**, καὶ **Ποσειδωνιάς**, καὶ **Ἀπολλωνιὰς** καὶ **Ἀνθανές**. Τὸ ἐθν. Τροιζήνιος, θυλ. Τροιζηνὶς καὶ Τροιζηνία, τὸ οὐδέτερον Τροιζήνιον.

Λιμὴν τῆς Τροιζῆνος ἀναφέρεται ὁ **Πώγων** (Ἡρόδ. 8,42 καὶ Στράβ. Η, 373), ἔνθα συνῆλθεν ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων πρὸ τῆς μάχης τῆς Σαλαμῖνος. Ἐκ τῶν λόγων δὲ τοῦ Στράβωνος (Η, 373) ὅτι πρὸ τοῦ Πώγωνος ἔκειτο ἡ Καλαυρία ἐξάγεται ὅτι Πώγων ἐκαλεῖτο ὁλόκληρος ὁ πορθμός, τότε ἔ-

χων πρὸς Δ μείζονα ἔκτασιν, μειωθεῖσαν ἔκτοτε ἕνεκα τῶν προσχώσεων.

Ὁ Παυσανίας (2.32,9) ἀναφέρει ἄνευ ὀνόματος καὶ ἕτερον λιμένα κείμενον πλησίον τῆς θέσεως **Κελενδέρεως**, πρὸς τούτοις δὲ ὅτι ἐκ τῆς πόλεως Τροιζῆνος καταβαίνων τις εἰς τὸν πρὸς τὴν Κελένδεριν λιμένα ἀπήντα χωρίον καλούμενον **Γενέθλιον**, ἔνθα ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἐγεννήθη ὁ Θησεύς· ἐνταῦθα δὲ ὁ Παυσανίας ἀναφέρει τὴν **Ψιφαίαν** θάλασσαν παρὰ τὴν ὁποίαν ἦτο ῥάχος στρεπτὸς (ἀγριελαία) πεφυκὼς εἰς ὃν ἐμπλακέντων τῶν ἡνιῶν ἀνετράπη τοῦ Ἱππολύτου τὸ ἅρμα. Αἱ μνημονευθεῖσαι θέσεις ὑπὸ τοῦ Κουρτίου (Pelop. Τόμ. Β', σελ. 415 καὶ 576), καὶ Βούρσιαν (Geogr. v. Griech. Τόμ. Β' σελ. 90) ὁρίζονται παρὰ τὴν δυτικὴν γωνίαν τοῦ Πώγωνος, ἔνθα τὸ Βίδι. Ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς ἡ Κελένδερις καὶ ἡ Ψιφαία θάλασσα ἔκειντο εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ μεταξὺ Μεθάνων καὶ τῶν παραλίων τοῦ δήμου Δρυόπης, εἰς ὃν ἐκβάλλει ἡ **Φοιβαία** λίμνη. Τοῦτο δ' ἐξάγεται ἀναμφισβητήτως ἐκ τοῦ σημερινοῦ ὀνόματος τῆς Ψιφαίας θαλάσσης καὶ ἐκ τῆς πορείας τοῦ Παυσανίου. Ὡς ἐν τῇ σημερινῇ γεωγραφίᾳ τοῦ δήμου ἀνεφέραμεν πᾶσα ἡ παραλία ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τῆς Φοιβαίας λίμνης μέχρι τοῦ πεδίου τῆς Λεσιᾶς λέγεται σήμερον *Ψίφα*· ὄνομα περισωθὲν ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων. Τὸ ὄνομα τοῦτο παρετήρησε πρῶτος ὁ Ἀνδρ. Μουστοξύδης ὁρίσας τὴν Ψιφαίαν θάλασσαν ἐκ τῆς νεωτέρας ὀνομασίας (Ἑλληνομνήμων (1843). Ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς χερσονήσου Μεθάνων σελ. 7).

Ἐν ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐν Τροιζῆνι (Rangabé, Antiq. hell. Τόμ. Β' σελ. 398, ἀριθ. 785. Ἀρχαιολογ. Ἐφημερ. ἀριθμ. ἐπιγρ. 2581. Reinish. Museun (1857) N. F. II, 321. Le Bas. Voyage arch. Τόμ. Β' ἀριθ. 157, Explic. 69) ἀναγραφούσῃ λογαριασμοὺς ταμείου Τροιζηνίων, ἔξοδα κατασκευῆς ὁδῶν κτλ. ἀναφέρεται ἐν στίχῳ 35 καὶ ἡ ῥῆσις «ὁδοῦ ἐργασίας ἀπὸ Ψίφας» ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχε καὶ ὁδός, ἣν ἐπεσκεύαζον καὶ χάριν τῆς συγκοινωνίας μετὰ τοῦ

λεκανοπεδίου τῆς Τραχειᾶς καὶ τῆς Ἐπιδαύρου, καὶ χάριν ἄλλων ἱερῶν τόπων τῆς Τροιζηνίας.

Ἡ **Κελένδερις** δ' ἔκειτο ὡσαύτως παρὰ τὴν Ψιφαίαν θάλασσαν, ἴσως ἀνατολικώτερον ταύτης· διότι ἐκ ταύτης ὁ Παυσανίας ἐπορεύθη εἰς τὴν Ψιφαίαν, ὡς εἰς πλησίον τόπον. Πόλις παραλία Κελένδερις ὑπῆρχε καὶ ἐν Κιλικίᾳ (Ἰώσηπ. Περὶ τοῦ Ἰουδ. πολ. 1.31,2, καὶ Ἰουδαϊκ. ἀρχαιολ. 17.5,1).

Μεταξὺ Κελενδέρεως καὶ Τροιζῆνος ἔκειτο τὸ **Γενέθλιον**, ἔνθα, ὡς ἐρρέθη, ἐτέχθη ὁ Θησεύς, ἡ θέσις αὐτοῦ φαίνεται οὖσα παραλία καὶ παρὰ τὴν Κελένδεριν κατὰ Παυσανίαν (2.32, 8) «καταβαίνουσι δὲ ἐπὶ τὸν πρὸς τῇ Κελενδέρει καλουμένῃ λιμένα χωρίον ἐστὶν ὃ Γενέθλιον ὀνομάζουσιν[15]».

Ἡ **Φοιβαία** λίμνη, ἣν ὁ Παυσανίας (2.30,7) περιγράφει ὡς θάλασσαν τελματώδη καὶ ἀβαθῆ, εἶνε ἡ νῦν λίμνη, ἡ συνεχομένη μετὰ τῆς θαλάσσης, ἥτις ὠνομάσθη καὶ **Σαρωνὶς** ἀντὶ Φοιβαίας, διότι ὁ Σάρων ὁ βασιλεύσας μετὰ τὸν Ἄλθηπον εἰς Τροιζῆνα ἔκτισεν ἱερὸν εἰς Σαρωνίδα Ἀρτέμιδα παρ' αὐτὴν τὴν θάλασσαν τῆς λίμνης.

Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει καὶ τόπον **Σάρωνα** ἐν Τροιζῆνι. Ἄγνωστος δὲ ἡ θέσις αὐτοῦ, ἀλλὰ πιθανώτατα ἔκειτο εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου ἔνθα ἡ Φοιβαία ἢ Σαρωνὶς λίμνη ἐκβάλλει.

Ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Τροιζῆνος δημοσιευθείσῃ ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Δ. Μυλωνᾶ (Bullet. de coresp. hellen. X, 136), ἐν ᾧ ἀναγράφονται αἱ πατριαί, τὰ κοινεῖα καὶ πάντες οἱ συνεισηνεγκόντες εἰς διατειχισμὸν καὶ οἰκοδόμησιν τῆς πόλεως Τροιζῆνος, μνημονεύεται ὄνομα τοπικὸν τῆς Τροιζηνίας ὁ **Ἄλθηφος** (στ. 26), τοποθεσία ἐν ᾗ περιεσώθη τὸ ἀρχαιότατον ὄνομα τῆς Τροιζηνίας Ἀλθηπία. Μνημονεύονται ἔτι οἱ Σκυλλαιεῖς (στίχ. 24 «ἔδοξε τοῖς Σκυλλαιεῦσι»), οὗτοι ἀναμφιβόλως κατῴκουν τὸ Σκύλλαιον τῆς Τροιζηνίας, ἢ κατήγοντο ἐξ αὐτοῦ οἰκοῦντες περὶ τὴν Τροιζῆνα καὶ ἀποτελοῦντες κοινεῖον. Ὁ Στέφ. ὁ Βυζάντιος τοὺς πολίτας τοῦ Σκυλλαίου καλεῖ Σκυλλαίους, ὥστε ὁ τύπος Σκυλλαιεὺς τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε νέος. Ἡ μνεία τῶν

Σκυλλαίων ἐν τῇ Τροιζηνίᾳ ἐπιγραφῇ ἀποδεικνύει ἔτι ὅτι τὸ Σκύλλαιον ἦτο ἀκρωτήριον τῆς Τροιζηνίας.

Πρὸς Δ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Τροιζῆνος ἔρρεεν ὁ **Ὑλλικὸς** ποταμός, ὃν ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (2.32,7 «Ἰοῦσι δὲ τὴν διὰ τῶν ὀρῶν εἰς Ἑρμιόνην πηγή τέ ἐστι Ὑλλικοῦ ποταμοῦ) ἐν ἀρχῇ καλούμενος **Ταύριος**. Ὁ Ἀθήναιος (3.122) μνημομονεύει καὶ Ταυρείου ὕδατος, οὕτω καλουμένου ἐκ τοῦ περὶ Τροιζῆνα ποταμοῦ **Ταύρου**, παρ' ᾧ καὶ κρήνη τις **Ῥόεσσα**, ἧς τὸ ὕδωρ ἦτο βαρὺ (Ἀθήν. 2.42 Ἡσύχ. ἐν λ. Ταύρειον πῶμα). Ὁ Παυσαν. (2.31,9) ἀναφέρει καὶ κρήνην **Ἵππου** καλουμένην.

Ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς παρεκβολαῖς αὐτοῦ (420) εἰς τὴν τοῦ Διονυσίου Περιήγησιν ἀναφέρει καὶ **Σάρωνα** ποταμὸν Τροιζῆνος.

Ἐκ τῶν προϊόντων τῆς Τροιζῆνος ὁ Ἀθήναιος (1,31) μνημονεύει τοῦ οἴνου· ὠνομάζετο δὲ τὸ εἶδος τῆς Τροιζηνίας ἀμπέλου Ἀνθηδονιάς, Ὑπεριάς, καὶ Ἀλθηφιάς. (Ὅρα καὶ Θεοφρ. Περὶ φυτ. ἱστορ. 9.18,11).

Ὁ νεώτερος δὲ σχολιαστὴς τοῦ Πτολεμαίου Βιβλ. 3.12. γράφει «Τροιζηνὴ Φανάριον» κατ' ἄλλην δὲ γραφὴν «Τροιζὴν ἢ Φανάριον». Ἐκ τούτου δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ὑπῆρξε χρόνος καθ' ὃν τὸ σπουδαιότερον πόλισμα τῆς Τροιζηνίας ἦτο τὸ Φανάριον.

Εἰς τὴν Τροιζῆνα ἀνῆκε καὶ ἡ **Καλαυρία** νῆσος ἢ **Καλαύρεια**, ὁ νῦν Πόρος διάσημος διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὃν ἄσυλον καὶ ἱερὸν ἀμφικτυονίας 9 πόλεων. Πλὴν ταύτης μνημονεύεται καὶ νῆσος **Σφαιρία**, καλουμένη καὶ **Ἱερὰ** (Παυσ. 2.33), πλησίον τῆς ἠπείρου κειμένη καὶ συνεχομένη δι' ὑφάλου ἰσθμοῦ ὥστε ἡ εἰς ταύτην διάβασις ἠδύνατο νὰ γίνῃ καὶ πεζῇ. Τίς ἡ νῆσος αὕτη δὲν δύναται νῦν εὐκόλως νὰ διακριθῇ. Τινὲς ἀποδίδουσι τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὴν νησῖδα Λαζαρέττο, εἰς ἣν σήμερον δύναταί τις νὰ πορευθῇ γυμνόπους βαδίζων ἐπὶ ἀβαθοῦς ὑφάλου ἰσθμοῦ ἑνοῦντος αὐτὴν

πρὸς τὴν ξηράν. Ἀλλ' αἱ μεταβολαὶ τῶν ἀκτῶν, ἡ ἐξηπείρωσις πολλαχοῦ τῶν αἰγιαλῶν, ἡ ἐπιχωμάτωσις τῶν μυχῶν ἐν τῷ Πώγωνι εἶνε τόσον καταφανὴς ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ἀβαθὴς αὐτὸς ἰσθμὸς ὑπάρχει ἐκεῖ ἐκ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος. Πιστεύομεν μᾶλλον ὅτι ἡ Σφαιρία, ἡ νῆσος αὕτη ἡ ἱερά, ἐν ᾗ ὑπῆρχε τὸ μνῆμα τοῦ Σφαίρου, ἡνιόχου τοῦ Πέλοπος, καὶ ἱερὸν Ἀθηνᾶς Ἀπατουρίας εἰς ὃ αἱ Τροιζήνιαι παρθένοι πρὸ τοῦ γάμου ἀνέθετον τὴν ζώνην των, ἦτο μεγαλειτέρα τις νῆσος ἢ ὁ βράχος τοῦ Λαζαρέτου· μεγαλειτέρα δὲ νῆσος εἶνε ἡ χερσόνησος τοῦ Πόρου, ἐφ' ἧς ἡ πόλις τοῦ Πόρου, ἡ συνεχομένη δι' ἰσθμοῦ πρὸς τὴν Καλαυρίαν· οὐδὲν δὲ τὸ ἀντιλέγον ὅταν τις ἐπιτοπίως ἐρευνήσῃ, νὰ παραδεχθῇ τὴν γνώμην ὅτι ὁ ἰσθμός, ὁ συνέχων νῦν τὴν Σφαιρίαν μετὰ τῆς Καλαυρίας, εἶνε μεταγενεστέρα ἐξηπείρωσις τοῦ στενοῦ καὶ ὅτι ἡ Σφαιρία συνείχετο μετὰ τῆς Τροιζηνίας πρὸς Μ δι' ἀλιτενοῦς πηλώδους ἰσθμοῦ καταστραφέντος.

Περὶ τῆς χερσονήσου τῶν **Μεθάνων**, ἣν ἐσφαλμένως ὁ Στράβων ἐν τοῖς πρώτοις βιβλίοις (Α,59) ἀποκαλεῖ Μεθώνην· ὁ Παυσανίας (2.34) ἀναφέρει ὅτι εἶχε «πόλισμα οὐ μέγα ἐπὶ θαλάσσῃ». Τὰ ἐρείπια δὲ τῆς ἀρχαίας ταύτης ὁμωνύμου τῆς χερσονήσου πόλεως σῴζονται ὑπὸ τὸ Μεγάλο Χωριό. Μνημονεύει δ' ἐπίσης καὶ τῶν γεωλογικῶν φαινομένων περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος. Τὰ θερμὰ ὕδατα κατὰ Παυσανίαν ἀπεῖχον τῆς πόλεως Μεθάνων 30 στάδια (μέτρα 5,549)· πρὸς τὴν ἀπόστασιν δὲ ταύτην συμπίπτουσιν αἱ θειοῦχοι πηγαὶ τῆς Βρωμολίμνης, καὶ οὐχὶ αἱ πρὸς τὴν Κουνουπίτσαν κείμεναι ὡς ὑπέλαβόν τινες. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (2.34,3) ἐν Μεθάνοις ὑπῆρχον ἀμπελοφυτεῖαι.

Περὶ τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τοῦ μεγάλου λεκανοπεδίου τῆς Τραχειᾶς, ἔνθα ἀκροπόλεις ἀρχαῖαι ἡ τοῦ Φαναρίου, τοῦ Μπεδενίου, τῆς Χώριζας καὶ τοῦ Παληοκάστρου πρὸς τὸ ΜΑ τοῦ λεκανοπεδίου, οὐδὲν περιεσώθη ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων

(P. Boblaye, σελ. 55). Κατὰ γνώμην δὲ πιθανωτάτην τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν (Bursian, T. Β' σ. 76) τὸ λεκανοπέδιον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἐπιδαυρίαν χώραν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Θουκυδίδου (5.53). Ὑπὸ τούτου ἀναφέρεται ὅτι οἱ Ἀργεῖοι ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τῶν Ἐπιδαυρίων, σκοποῦντες νὰ γίνωσι κύριοι τῆς Ἐπιδαυρίας, ὅπως οἱ σύμμαχοι αὐτῶν Ἀθηναῖοι μὴ περιπλέωσι τὸ Σκύλλαιον ἐρχόμενοι εἰς Ἄργος, ἀλλὰ καταπλέοντες εἰς Ἐπίδαυρον μεταβαίνωσι διὰ ξηρᾶς εἰς Ἄργος ταχύτερον πρὸς ἐπικουρίαν· ὡς πρόφασιν δὲ τοῦ πολέμου τούτου προέτεινον τὸ ὅτι οἱ Ἐπιδαύριοι δὲν ἀπέστειλαν τὰ ὀφειλόμενα θύματα εἰς τὸν ναὸν τοῦ *Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθαέως*, καθ' ὑποχρέωσιν τὴν ὁποίαν εἶχον ἀναλάβει ὑπὲρ τῶν *παραποταμίων*. Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ γεωγραφικῶς σκοτεινοῦ τούτου χωρίου, ὡς ναὸς τοῦ Πυθαέως Ἀπόλλωνος θεωρητέος ὁ κείμενος πρὸς Β τῆς πεδιάδος τῶν Ἰρίων, ἣν διασχίζει ὁ ποταμὸς Μπεδένι τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Τραχειᾶς, **Παραποτάμιοι** δὲ πάντες οἱ περὶ τὸν ποταμὸν οἰκοῦντες καὶ καλλιεργοῦντες τὸ εἰρημένον λεκανοπέδιον. Τὸν ναὸν τοῦτον τοῦ Πυθαέως Ἀπόλλωνος ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἀσιναίαν οἱ Ἀργεῖοι, καταστρέψαντες τὴν Ἀσίνην μέχρις ἐδάφους, ἀφῆκαν ἀνέπαφον (Παυσαν. 2,36.5), ἀνῆκε δ' ἔκτοτε εἰς αὐτούς· ἄγνωστον δ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ τίνι λόγῳ οἱ Ἐπιδαύριοι ἔπεμπον εἰς αὐτὸν προσφοράς. Ὁ Γρόττε (Τόμ. 10 σελ. 5) σιωπᾷ τὸ περὶ Παραποταμίων· ὡς ναὸν δὲ τοῦ Πυθαέως Ἀπόλλωνος θεωρεῖ τὸν ἐν Ἄργει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΥΔΡΑΣ ΚΑΙ ΤΡΟΙΖΗΝΙΑΣ.

Σελ. 176. Σημ. 1. Τὴν μακρὰν δειράδα Μάλιαζε ὁ Γαλλικὸς πίναξ τῆς Ἑλλάδος γράφει Κολάκι ἐκ τοῦ ΒΑ κειμένου χωρίου Κολάκι. Οἱ κάτοικοι ἀγνοοῦσι τὸ ὄνομα τοῦτο καλοῦντες αὐτὴν Μάλιαζε ἀλβανιστί, ὅ ἐστι μικρὰς κορυφὰς ὀρέων.

Σελ. 187. Σημ. 2. Τὸ τσανάκι τῆς Ὕδρας ἢ σηπεδονώδες νόσημα τῶν παίδων ἐν Ὕδρᾳ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ἰωάννου Α. Τέτση. Ἐν Γαληνῷ, ἔτος Γ'. ἀριθ. 24—28. Περὶ ἐνδημικῶν τινων νοσημάτων τῆς νήσου Σπετσῶν ὑπὸ Κ. Γιαννακοπούλου ἐν Γαληνῷ ἔτος Α', ἀριθ. 31—36. De l'île d'Hydra (Grèce) au point de vue medical et particulieremet du Tzanaki maladie speciale de l'enfance et des maladies des plongeurs par le Dr Nicol. Parissis. 1882.

Σελ. 189. Σημ. 3. Ἀλβανιστὶ Μπὶθ-πριέριζα σημαίνει ὀπίσθια ἀνεστραμμένα.

Σελ. 192. Σημ. 4. Ὁ Richard Chandler σελ. 300 (γερμαν. μετάφρ. ἔτους 1777) γράφει ὅτι εἶδε πλειότερα ἐρείπια τοῦ ναοῦ, ἀλλ' ὅτι ἡ λιθεία αὐτοῦ μετεφέρετο εἰς Ὕδραν πρὸς οἰκοδόμησιν ἐκκλησιῶν.

Σελ. 197. Σημ. 5. Ἡ ἐπιγραφὴ φέρει «Τόδε λεμονοδάσος ἀριθμοῦν ὑπὲρ τὰς 20,000 ὑψικόμων λεμονεῶν προσεβλήθη τῷ 1873 ὑπὸ κομμιάσεως ἐνσκηψάσης τὸ πρῶτον ἐν Δαμαλᾷ τῷ 1869. Ἀνεφυτεύθη δὲ συνδρομῇ τοῦ δήμου ἐν ἔτει 1882 καὶ 1883 διὰ νεραντζοφύτων».

Σελ. 199. Σημ. 6. Ἡ ἐπιγραφὴ φέρει· «Ὁμοθύμου δημοτικοῦ συμβουλίου Τροιζηνίων ψήφῳ εἰκόνα τὴν δ' Ἰωάννου Καποδιστρίου, κυβερνήτου Ἑλλάδος, ἄλλα τε πολλὰ τὴν πόλιν Πόρου εὐεργετήσαντος καὶ τὸν ἐθνικὸν ναύσταθμον τῷ 1828 ἐν αὐτῇ ἱδρυσαμένου ἔστησ' ἐνθάδε Σπυρίδων Καραμᾶνος δήμαρχος αὐτὴν ἰδίοις ἀναλώμασι τῷ 1883».

Σελ. 202. σημ. 7. Ὅρα Μνημεῖα Ἑλληνικῆς ἱστορίας Κωνσταντίνου Σάθα. I,230 V, 29 VI 121 καὶ 122,214,219).

Σελ. 204. Σημ. 8. Ἡ ἐπιγραφὴ φέρει «Τῷ ἐκ Βαυαρίας ἰατρῷ Ῥωθλάουφ, τῷ φιλανθρωπίας θῦμα γενομένῳ τῷ αωλζ' ἐν τῇ νήσῳ τῆς Καλαυρείας, ὑπὸ πανώλους μαστιζομένης, οἱ συνάδελφοι εἰς μνήμην ἀνήγειραν».

Σελ. 204. Σημ. 9. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ στρατηγοῦ Heideck μέλους τῆς ἀντιβασιλείας τῷ 1833 μετὰ τοῦ κόμητος Ἀρμανσπέργ καὶ Μάουρερ.

Σελ. 206. Σημ. 10. C. Neumann und I. Partsch, Physikalische Geographie von Griechenland.

Σελ. 208. Σημ. 11. Κουνουπίτσα καὶ κανапίτσα οἱ ἀλβανοὶ καλοῦσι τὴν λυγόν. Τοιαύτη θέσις Κουνουπίτσα ὑπάρχει καὶ ἐν Σπέτσαις παρὰ τὴν πόλιν.

Σελ. 211. Σημ. 12. Κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν ὑδρογραφικὸν χάρτην τὸ Ὀρθολίθιον ἔχει ὕψος 1212 μέτρων. Ἐν Βοιωτίᾳ ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὄρος σύνθετον ἐκ τοῦ ὀρθός, τὸ Ὀρθόπαγον. «Ἔστι δὲ κορυφὴ τραχεῖα καὶ στροβιλῶδες ὄρος, ὃ καλοῦμεν Ὀρθόπαγον». Ἱκανὰ δὲ ἄλλα ὀνόματα γεωγραφικὰ ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τοιαύτης συνθέσεως, Ὀρθαγορεία πλησίον τῶν Σταγείρων (Στράβ. 2,333), Ὀρθόπολις ἐν Μακεδονίᾳ (Στράβ. Ζ′, 331, ἀποσ. 36).

Σεξ. 212. Σημ. 13. Ἐνταῦθα ὁ γαλλικὸς χάρτης ἀναγράφει λιμένα Provali, ἀλλὰ τοιοῦτον ὄνομα εἶνε ἄγνωστον παντελῶς εἰς τοὺς ἐγχωρίους· ὥστε καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ Κουρτίου πλανηθέντος ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὅτι πιθανὸν νὰ ὠνομάζετο τὸ μέρος Προβάλινθος, δὲν ἔχει χώραν. Curtius Pelop. Τόμ. Β′ 430.

Σελ. 214. Σημ. 14. Τὸ ὄνομα Κάσι νομίζομεν ὅτι εἶνε λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα ὀφρὺν (κάς), οὕτως ἐν τῇ τουρκικῇ καλουμένης τῆς ὀφρύος τῶν ὀρέων, ὡς καὶ τῇ Ἑλληνικῇ· ὅτι δὲ τὰ μέρη ταῦτα ἰσχυρὸς τοπάρχης Τοῦρκος ἐνέμετο ἀπόδειξις τὰ αἱ ἐν τῇ Λεσιᾷ κτήματα μετὰ γηραιῶν κυπαρίσσων καὶ ὁ τουρκικὸς πύργος.

Σελ. 219. Σημ. 15. Σημειῶ ἐνταῦθα, διότι ἡ σύμπτωσις μοὶ ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὅτι εἰς τὸ Γενέθλιον τῆς Ἀργολίδος ἢ Γενέσιον (Παυσ. 8.7,2 καὶ 2,38.4) ὑπῆρχε δίνη γλυκέος ὕδατος ἀναβλύζοντος ἐν τῇ θαλάσσῃ παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ ὁρατοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸ Γενέθλιον τῆς Τροιζηνίας ὑπάρχει ὡς ἐσημειώσαμεν τοιαύτη δίνη ἐν τῇ Φιφαίᾳ θαλάσσῃ (ὅρα ἀνωτέρω σελ. 212).

ΕΠΑΡΧΙΑ
ΣΠΕΤΣΩΝ ΚΑΙ ΕΡΜΙΟΝΙΔΟΣ

Κάτοικοι 16,894. Δῆμοι 4.

Ἡ ἐπαρχία Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος σύγκειται ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς χώρας τῆς Ἑρμιονίδος, καὶ ἐκ τῆς νήσου τῶν Σπετσῶν. Ἐκ τούτων ἡ Ἑρμιονὶς κατέχει πᾶσαν τὴν πλατεῖαν ταινίαν, εἰς ἣν τερματίζεται κατὰ πλάτος πρὸς Μ ἡ Ἀργολικὴ χερσόνησος· ὡς τοιαύτη δὲ περιβρέχεται ὑπὸ τῶν θαλασσῶν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, τοῦ Μυρτῴου Πελάγους, καὶ μικρὸν ὑπὸ τῆς τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Πρὸς Β δὲ ὁρίζεται ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Ναυπλίας καὶ Τροιζηνίας. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς Ἑρμιονίδος, διῆκον μεσημβρινοδυτικῶς πρὸς τὴν θάλασσαν, σχηματίζει χερσόνησον, ἧς τὸ πλεῖστον κατέχει ὁ δῆμος Κρανιδίου, ἔχουσαν πρὸς Μ τὸν ἀσφαλέστατον καὶ μέγιστον λιμένα οὐ μόνον τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ νομοῦ, τὸ Χέλιον.

Ἡ Ἑρμιονὶς εἶνε χώρα ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα· τὸ ὑψηλότατον δ' ἐν ταύτῃ ὄρος εἶνε τὰ Δίδυμα, κείμενον ἐν μέσῳ τοῦ βορείου τμήματος αὐτῆς, ἔχον ὕψος 1070 μέτρων, διατηροῦν δὲ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, ὅπερ ἀπεδόθη αὐτῷ ἕνεκα τῶν δύο μαστοειδῶν αὐτοῦ κορυφῶν. Πρὸς Α ὡς συνέχεια τοῦ ὄρους τούτου διατείνει μακρὰ ὀρεοσειρά, ἡ τῶν Ἀδέρων, ὧν ἡ ὑψηλοτέρα πρὸς τὰ Δίδυμα κορυφὴ ἔχει ὕψος 720 μέτρων, ἡ δὲ χθαμαλωτέρα πρὸς Α, ἡ Δαρδζοῦλα καλουμένη, ἔχει ὕψος 557. Ἡ δειρὰς αὕτη τῶν Ἀδέρων τελευτᾷ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σπαθί[1], τὸ Σκύλλαιον τῶν ἀρχαίων, διαχωρίζει δὲ ἡ κορυφογραμμὴ αὐτῆς, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑδάτων, τὴν Ἑρμιονίδα ἀπὸ τῆς Τροιζηνίας.

Ἡ χερσόνησος τοῦ Κρανιδίου ἔχει χθαμαλώτερον τῆς λοιπῆς ἐπαρχίας ἔδαφος καὶ ὁμαλώτερον· ὁ ὑψηλότατος ἐν αὐτῇ βουνὸς ὁ Προφήτης Ἠλίας ἔχει ὕψος 340 μέτρων. Πρὸς Μ τῆς χερσονήσου ταύτης σχηματίζεται ἑτέρα μικρὰ καὶ χθαμαλή, ἣν πρὸς διάκρισιν ὀνομάζομεν τῆς Ἁλίκης, διότι ἐπὶ ταύτης ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἁλίκη. Τὸ ἐν μέσῳ τῆς χερσονήσου Ἁλίκης ὑψηλότατον σημεῖον κεῖται εἰς ὕψος 105 μέτρων. Τὸ πλεῖστον τῶν γαιῶν τῆς χερσονήσου ταύτης, ἧς ἡ ἀπέναντι τῶν Σπετσῶν παραλία λέγεται Κόστα, ἀνήκει εἰς τοὺς Σπετσιώτας ἀγοράσαντας αὐτὰς παρὰ τῶν Τούρκων.

Τὰ παράλια τῆς Ἑρμιονίδος σχίζονται εἰς πολλοὺς ὅρμους καὶ κόλπους, μεταξὺ τῶν ὁποίων προβάλλουσιν ἀκρωτήρια μακρὰ καὶ ἄκραι γεωγραφοῦσαι τὴν γῆν αὐτῆς, ὧν πρόκεινται νῆσοι καὶ βράχοι θαλάσσιοι. Σημαντικώτατον τῶν ἀκρωτηρίων τῆς ἐπαρχίας εἶνε πρὸς Α τὸ Σκύλλαιον, ὃν συγχρόνως καὶ τὸ ἀνατολικώτατον ἄκρον τῆς Πελοποννήσου. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἔχει ἄκραν πλατεῖαν ἐξ ἧς προεκβάλλουσιν ἑκατέρωθεν δύο ἄλλαι ἄκραι, ὧν ἡ μὲν βορειοτέρα λέγεται Κάβο Σπαθὶ ἡ δὲ μεσημβρινωτέρα Τσελεβῖνες, διότι πρόκεινται τούτου δύο ἐρημόνησοι χθαμαλαὶ Τσελεβῖνες καλούμεναι. Ἕτερον σημαντικὸν ἀκρωτήριον εἶνε τὸ Μουζάκι, ὁ Βούπορθμος τῶν ἀρχαίων, πρὸς Α τῆς χερσονήσου τοῦ Κρανιδίου, οὗτινος πρόκειται ἡ ἐρημόνησος Δοκὸς (Ἀπεροπία), καὶ ταύτης ἡ Ὕδρα. Πρὸς Μ τοῦ Μουζακίου ὑπάρχει τὸ ἄκρον Μιλιανὸς (Κωλυεργία) τῆς χερσονήσου Ἁλίκης, οὕτω καλούμενον κοινῶς ἐκ τοῦ αὐτόθι ναΐσκου τοῦ Ἁγ. Αἰμιλιανοῦ. Πρὸς Α δὲ προέχουσι δύο ἀκρωτήρια ἡ Κορακιὰ καὶ τὸ Θυννί.

Πεδινὰ μέρη μικρὰ ἡ ἐπαρχία ἔχει πολλαχοῦ, κυρίως παρὰ τὰς παραλίας. Ἔχει δὲ καὶ μίαν ὑψηλὴν καὶ κλειστὴν πεδιάδα τὴν τῶν Διδύμων, κειμένην εἰς ὕψος 126 μέτρων, καὶ περικλειομένην ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου ὑψηλοῦ ὄρους καὶ ἄλλων χθαμαλῶν λόφων, οἵτινες διαχωρίζουσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Ἔχει δὲ ὡσαύτως ὑψηλὸν μέγα οροπέδιον, τὰ Εἴλια, μεσημβρινοανατολικῶς τῶν Διδύμων, ἐπιμήκες ἄδενδρον καὶ ἄνυδρον, καλλιεργούμενον πρὸς δημητριακοὺς καρπούς. Τὸ ὀροπέδιον τοῦτο περικυκλοῦσι λοφοσειραὶ ἥμεροι καὶ ὁμαλαί, πρὸς Β δ' ἐκτείνεται ἡ ἐπίσης ἥμερος δειρὰς τῶν Ἀδέρων.

Ἐκ τῶν παραλίων δὲ χθαμαλῶν πεδινῶν μερῶν ἄξια λόγου εἶνε ἡ πεδιὰς τῶν Κοιλαδίων πρὸς Β τοῦ Κρανιδίου, ἐλαιόφυτος πᾶσα, ἀναστομουμένη εἰς τὸν ὅρμον Κοιλάδια, ἐπίσης ἡ πεδιὰς τῆς Ἑρμιόνης, ἐλαιόφυτος καὶ αὐτη. Ἐξ Ἑρμιόνης δὲ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σκυλλαίου ἡ μεσημβρινὴ παραλία περιέχει πολλὰ μέρη πεδινά, ποῦ μὲν τελματώδη, ποῦ δὲ καλλιεργήσιμα. Ὑπάρχουσι δ' ἔτι πολλοὶ μικροὶ αὐλῶνες καλλιεργούμενοι μεταξὺ τῆς πόλεως Κρανιδίου καὶ τῆς Ἑρμιόνης, ὧν εἷς φέρει καὶ τὸ ὄνομα Αὐλών. Καλλιεργοῦνται δὲ ὡς πεδινὰ μέρη καὶ πάντες οἱ ὁμαλοὶ λόφοι τῆς χερσονήσου τοῦ Κρανιδίου καὶ τὰ γαιώδη ὑψώματα.

Εἰς τὰ πολύκολπα καὶ πολυσχιδῆ παράλια τῆς Ἑρμιονίδος σχηματίζονται πολλοὶ ὅρμοι καὶ ἀγκυροβόλια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσφαλῆ, κυρίως εἰς τὰ τῆς Χερσονήσου τοῦ Κρανιδίου, πρὸς Μ δὲ αὐτῆς ὁ ἀσφαλέστατος λιμὴν Χέλιον, ὁ Πόρτο Χέλι ὑπὸ τῶν ναυτικῶν καλούμενος.

Ὁ λιμὴν οὗτος νεύων μεσημβρινοδυτικῶς, λέγεται ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν ναυτίλων Porto Bizato· ἀποτελεῖται δ' ἐξ εὐρυτάτης λεκάνης ἐλλειψοειδοῦς, μήκους $^{9}/_{10}$ τοῦ ναυτικοῦ μιλίου, καὶ ἐκ τῆς εἰς αὐτὴν στενῆς εἰσόδου, μήκους 1 μιλίου, ἧς ἑκατέρωθεν τὰ παράλια κολποῦνται εἰς ἄλλους μικροτέρους ὁρμίσκους. Ὁ λιμὴν ἔχει τὸ βάθος ποικίλον, καὶ ἐν μὲν τῇ εἰσόδῳ τὸ βάθος εἶνε μέχρις 16 καὶ 14 ὀργυιῶν, ἐσωτερικῶς δὲ ὀλιγώτερον· ἐν τῷ ἀγκυροβολίῳ τοῦ λιμένος τὸ βάθος εἶνε 5—6 ὀργυιῶν. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἀκτῇ τοῦ μυχοῦ τῆς ἐλλειψοειδοῦς λεκάνης αὐτοῦ κεῖται τὸ παράλιον χωρίδιον Χέλι, ὅπου καὶ ἡ ἀποβάθρα τοῦ λιμένος.

Πλὴν τοῦ λιμένος τούτου ἐν τῇ δυτικῇ παραλίᾳ τῆς Ἑρ-

μιονίδος ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι κόλποι καὶ ὅρμοι. Οὕτω πρὸς Β τῆς χερσονήσου Κρανιδίου κεῖνται τὰ Κοιλάδια, ὅρμος στενὸς καὶ μακρὸς ἓν μίλιον, οὗτινος τὸ στόμιον κλείει κατὰ πλάτος νησὶς ἔρημος ἡ Κορωνίς, περιφερείας ἑνὸς μιλίου καὶ $^1/_3$. Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν δὲ παραλίαν τοῦ ὅρμου τούτου, εἰς ὃν ἀναστομοῦται καὶ ἡ ὁμώνυμος κοιλὰς κεῖται τὸ τερπνὸν παράλιον χωρίον Κοιλάδια. Πρὸς Β τῶν Κοιλαδίων κεῖται ὅρμος ἀναπεπταμένος πρὸς Δ, τὸ Σαλάντι, χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ τῶν Κοιλαδίων διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Καρτέρι. Ἐντεῦθεν μετὰ τὰ ἀκρωτήρια Κόκκινο, Θυννὶ καὶ Κορακιά, κεῖται ἡ Βερβερόνδα, λιμνοθάλασσα ἀβαθεστάτη, μακρὰ $^8/_{10}$ τοῦ μιλίου, καὶ στενή, χωριζομένη τοῦ Πόρτο Χελίου διὰ στενῆς γλώσσης. Ἡ Βερβερόνδα δὲν τρέφει ἰχθῦς, οὐδὲ ὄστρακα, ἀπόζει κακῶς καὶ εἶνε ἐπιβλαβὴς ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεών της εἰς τὴν ὑγείαν. Πρὸς Μ δὲ ὁ μεγαλείτερος τῶν ὅρμων εἶνε τὸ Τηγάνι.

Πρὸς Α τῆς αὐτῆς χερσονήσου τοῦ Κρανιδίου ἡ κολπώδης παραλία διχάζεται διὰ τοῦ ἐκ τοῦ μέσου αὐτῆς προεκτεινομένου χερσονησώδους ἀκρωτηρίου Μουζακίου, εἰς τὸν ἀναπεπταμένον κόλπον Φλάμπουρα μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κουνουπίου καὶ Μουζακίου καὶ εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἑρμιόνης, μεταξὺ Μουζακίου καὶ Θερμησίου. Ὁ κόλπος οὗτος τῆς Ἑρμιόνης κατακερματίζεται πρὸς τὸν μυχὸν αὐτοῦ εἰς ὁρμίσκους ἔχοντας ἀμμώδεις τὰς πρὸς τοὺς μυχοὺς ἀκτὰς καὶ χωριζομένους διὰ στενῶν καὶ μακρῶν ἀκρωτηρίων. Τούτων δύο εἶνε βόρειοι ἡ Δάρδζα καὶ ἡ Θερμησία, χωριζόμενοι διὰ χερσονησώδους βουνοῦ ἀδένδρου, χρησίμου μόνον εἰς βοσκήν, τερματιζομένου εἰς τὸ ἀκρωτήριον Θερμῆσι. Ἡ Θερμησία δὲ εἶνε λιμνοθάλασσα ἐπιτηδειοτάτη πρὸς ἁλατοπηγίαν, οὖσα μία τῶν σπουδαιοτέρων ἁλυκῶν τοῦ κράτους. Μετὰ τὸν κόλπον τῆς Δάρδζας πρὸς Μ ἕπεται ὁ λιμὴν τοῦ Καστριοῦ ἢ τῆς Ἑρμιόνης, μακρὸς καὶ στενός, ἀναπεπταμένος πρὸς Α· μετὰ τοῦτον ἕπεται ἕτερος κόλπος βαθύς, ὁ τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων, νεύων πρὸς Α, οὗτινος ὁ βόρειος μυχὸς λέγεται Κάππαρη, ὁ δὲ νότειος Ποτόκια. Ὁ κόλπος οὗτος χωρίζεται ἀπὸ τοῦ λιμένος Ἑρμιόνης διὰ μακρᾶς

καὶ στενῆς βραχώδους γλώσσης καλουμένης Μπίστι, (οὐρὰ ἀλβανιστὶ) καὶ ἀποτελούσης προέκτασιν βουνοῦ ὑπερκειμένου, Πρωνὸς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλουμένου, ἐφ' οὗ κεῖται τὸ Καστρί, ἡ πρωτεύουσα τοῦ δήμου Ἑρμιόνης, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς θέσεως ἀκριβῶς τῆς ἀρχαίας Ἑρμιόνης. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς γλώσσης τοῦ Μπίστι ὑπάρχει ναὸς Ἁγ. Νικολάου. Ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ ἐλλιμενίζετο συνήθως ὁ τουρκικὸς στόλος, ὁ περιπλέων τὸ Αἰγαῖον Μετὰ τὸν κόλπον τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων ἕπεται ὁ ἐπίσης βαθὺς Κουβέρτα. Πᾶσα δὲ ἡ μεσημβρινὴ παραλία τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Ἑρμιονίδος ἀπὸ Θερμησίας μέχρι Σκυλλαίου στερεῖται ὅρμου καὶ λιμένος, ἔχουσα καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ὀφιοειδῆ καὶ ἀμμώδη ἀκτήν.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Νομοῦ μόνη ἡ τῆς Ἑρμιονίδος ἔχει προκειμένας πολλὰς νήσους οἰκουμένας καὶ μή. Καὶ πρὸς Α μὲν κεῖνται αἱ Τσελεβῖνες, δύο νῆσοι κολπώδεις, προέκτασιν τοῦ Σκυλλαίου ἀποτελοῦσαι. Μεταξὺ τούτων, τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης ὄντος μέχρι δεκαπέντε ὀργυιῶν, διέρχονται τὰ κάμπτοντα τὸ Σκύλλαιον πλοῖα. Ἐντεῦθεν τούτων πρὸς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν κεῖται ἡ Σούπεζα. Ἕτεραι νησῖδες εἶνε ἡ Κάππαρη πρὸ τοῦ μεσημβρινοῦ ἀκρωτηρίου τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων· πρὸς τὸ ΑΑΒ δὲ ταύτης ἐντὸς γραμμῆς μιλίου ὑπάρχουσιν ὕφαλοι δύο, ὁ μὲν ἐγγύτερος τῇ νησῖδι εἰς βάθος 3, ὁ δὲ ἀπώτερος εἰς βάθος 5. Ἕτεραι νησῖδες εἶνε τὸ Κουνοῦπι πρὸ τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου ἡ Χηνίτσα πρὸς Μ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος Πόρτο Χελίου, ἔχουσα λιμενίσκον καὶ γῆν καλλιεργήσιμον. Μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ξηρᾶς δύνανται νὰ διέρχωνται πλοῖα χωρητικότητος 60—70 τόνων. Ἡ Κορακιὰ πρὸς Β τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου, καὶ ἡ Κορωνὶς εἰς τὸ στόμιον τοῦ ὁμωνύμου κόλπου, αὕτη ἐκλήθη οὕτω ἐκ τῆς ὀνομασίας, ἣν κοινῶς ἔδιδον αὐτῇ οἱ ἐγχώριοι Κορόν. Πολλαχοῦ δὲ καθ' ὅλην τὴν παραλίαν τῆς ἐπαρχίας πρόκεινται βράχοι ἐν τῇ θαλάσσῃ περιαλεῖς, λείψανα εἴτε τῆς διαθρύψεως τῶν παραλίων, εἴτε τῆς διαρρήξεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν σεισμῶν.

Μεγάλαι δὲ νῆσοι οἰκούμεναι, περιφανεῖς γενόμεναι ἐν τῇ

νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν κατοίκων αὐτῶν καὶ τὴν ναυτιλίαν εἶνε ἡ Ὕδρα καὶ αἱ Σπέτσαι.

Ἡ Ἑρμιονὶς στερουμένη ἀφθόνων ῥεόντων ὑδάτων, ἔχουσα δὲ πετρῶδες καὶ μὴ γόνιμον τὸ ἔδαφος δὲν ἔχει μεγάλην παραγωγήν, οὐδὲ ποικιλίαν προϊόντων. Τὸ πρώτιστον προϊόν, οὗτινος γίνεται ἐξαγωγὴ εἶνε τὸ ἔλαιον, δεύτερον δὲ ὁ οἶνος καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ μελισσοτροφίας. Ἐξάγει δὲ καὶ ξυλοκέρατα καὶ ῥητίνην ὀλίγην. Ἐκ τῶν λοιπῶν δασικῶν προϊόντων ἐξάγει μόνον δεψικὰς οὐσίας ἀξίας 5,000 δραχμῶν.

Ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς ἐπαρχίας ἡ ἐλαία μόνη ἐκ τῶν καρποφόρων δένδρων εὐδοκιμεῖ, διὸ καὶ εἶνε τὰ μάλιστα διαδεδομένη. Ἡ χερσόνησος τοῦ Κρανιδίου εἰς πάντα τὰ ὑπήνεμα αὐτῆς μέρη εἶνε κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν, αἱ πεδιάδες τῶν Κοιλαδίων, τῆς Ἑρμιόνης, ἐν μέρει ἡ τῶν Διδύμων, καὶ πᾶσα ἡ παραλία μέχρι τοῦ Σκυλλαίου ἀποτελεῖ συνεχῆ ἐλαιῶνα. Ἤρχισαν δ' ἔτι φυτεύοντες οἱ κάτοικοι ἐλαίας καὶ εἰς τὰς ῥευματιὰς τῶν Ἀδέρων.

Ἡ ἐπαρχία Ἑρμιονίδος ἔχει πληθυσμὸν 16,894 κατοίκων, διαιρεῖται δὲ εἰς 4 δήμους, ὧν εἷς ὁ τῶν Σπετσῶν νησιωτικός, οἱ δὲ λοιποὶ τρεῖς τοῦ Κρανιδίου, τῆς Ἑρμιόνης καὶ τῶν Διδύμων εἶνε ἠπειρωτικοί. Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἑρμιονίδος τὸ ἠπειρωτικὸν ἐλέγετο ἐπὶ τουρκοκρατίας Κάτω Ναχαγιές[2].

Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος Κρανιδιῶται, Καστριῶται, καὶ Σπετσιῶται πλὴν τῶν Διδυμιωτῶν, φέρουσι βράκας ὡς οἱ Ὑδραῖοι καὶ Ποριῶται καὶ Δαμαλῖται· εἶνε δὲ πάντες Ἀλβανοὶ ὁμιλοῦντες καὶ τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τῆς ἀλβανικῆς. Ἔχουσι δ' ἐπάγγελμα τὴν ναυτιλίαν μετὰ τῆς γεωργίας, πλὴν τῶν Διδυμιωτῶν, οἵτινες ἀποκλειστικῶς μετέρχονται τὴν γεωργίαν, φέρουσι δὲ ἔνδυμα φουστανέλλαν, ὡς οἱ λοιποὶ κάτοικοι τοῦ νομοῦ.

Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος εἶνε ἡ

πόλις τῶν Σπετσῶν. Ἐκκλησιαστικῶς δὲ ἡ ἐπαρχία ὑπάγεται εἰς τὴν τῆς Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας.

ΔΗΜΟΣ ΣΠΕΤΣΩΝ

Κάτοικοι 6,899, δημόται 10,650.

ΝΗΣΟΣ ΣΠΕΤΣΑΙ

Ὁ δῆμος Σπετσῶν περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ὁμώνυμον νῆσον κειμένην πρὸς Μ τοῦ μεσημβρινοῦ ἄκρου τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, καὶ δὴ τῆς μικρᾶς χερσονήσου τοῦ Κρανιδίου, ἐν δεξιᾷ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Ἡ νῆσος αὕτη, ἡ μετὰ τῆς Ὕδρας περιώνυμος κατασταθεῖσα ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, εἶνε μικρά, ἔχουσα περιφέρειαν 11 περίπου ναυτικῶν μιλίων καὶ ἐμβαδὸν 23 τετραγ. χιλιομέτρων (230,000 στρεμ.). Εἶνε τὸ σχῆμα ὠοειδής, καὶ ἔχει μῆκος κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν 7 $^1/_2$ περίπου χιλιομέτρων καὶ πλάτος μέγιστον 2 $^1/_2$ ὡς ἔγγιστα. Ἀπέχει τοῦ λιμένος Ναυπλίου 20 μίλια καὶ τοῦ Πειραιῶς 51, καὶ τοῦ ἀπέναντι ταύτης λιμένος Πόρτο Χελίου 5.

Μεταξὺ τῆς νήσου ταύτης καὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς λεγομένης Κόστας[3], τῆς χερσονήσου τῆς Ἁλίκης, σχηματίζεται πορθμὸς στενὸς πλάτους ἑνὸς μιλίου καὶ $^2/_{10}$.

Ἡ νῆσος εἶνε βουνώδης διασχίζεται δὲ κατὰ μῆκος ὑπὸ δειράδος βουνῶν, ἧς ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή, ἡ ἐν μέσῳ τῆς νήσου, εἶνε ὁ Προφήτης Ἠλίας ἢ ἀλβανιστὶ ὡς προφέρουσιν οἱ ἐγχώριοι Σὰν Βὶβ, ὕψους 291 μέτρων, οὕτω καλουμένη ἐκ τοῦ ἐπὶ ταύτης ναΐσκου, ὃν καλύπτουσιν οἱ κλάδοι πελωρίων πευκῶν καὶ ξυλοκερατέας. Πρὸς Μ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ κεῖται ἑτέρα κορυφὴ χθαμαλωτέρα ἡ Ἔλονα[4], ἔνθα ναὸς Ζωοδόχου Πηγῆς καί τινα κελλία, ἔχουσα πέριξ ἀγροὺς κεκαλλιεργημένους καὶ πευκῶνας. Ἡ θέσις αὕτη κατὰ τὸν Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον, ἀρχομένης τῆς θήρας τῶν ὀρτύγων εἶνε κέντρον συνεντεύξεως τῶν κυνηγῶν. Διαχωρίζεται δὲ πανταχοῦ ἡ νῆσος εἰς ἡμέρους λόφους διατεμνομέ-

νους ὑπὸ ῥευμάτων, καὶ ἠρέμα κατερχομένους τὸ πλεῖστον πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἐν γένει δὲ ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς νήσου εἶνε ἥμερος καὶ ὁμαλή, ἐπιδεκτικὴ καλλιεργείας· στερεῖται πεδιάδων, ἀλλ' ἔχει γεωλοφίας ἱκανὰς καὶ ἐπίπεδα μέρη παράλια, πάντα κεκαλλιεργημένα. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ πάλαι ἡ νῆσος ἦτο κατάφυτος καὶ δασώδης ἐκ πευκῶν καὶ ξυλοκερατεῶν, διότι ἔτι καὶ νῦν ὑπάρχουσι πολλαχοῦ πυκνότατα δάση πευκώνων, καλύπτοντα μεγάλας ἐκτάσεις, πρὸς δὲ καὶ μεμονωμένα πελώρια δένδρα πευκῶν καὶ ξυλοκερατεῶν καθωραΐζοντα πολλαχοῦ τοὺς ἀγρούς, λείψανα ἀρχαίων δασῶν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα τὰ ὑπολειπόμενα δάση ὁσημέραι κατακόπτονται ὑπὸ τῶν κατοίκων, ὅπως σχηματίσωσιν ὑπαίθρους ἀγροὺς πρὸς σπορὰν δημητριακῶν καρπῶν.

Τὰ παράλια τῆς νήσου δὲν σχηματίζουσι βαθεῖς κόλπους, οὐδὲ ἀκρωτήρια μακρά, ἀλλὰ ὁρμίσκους, καὶ ἄκρας μικράς. Ἀκρωτήρια σημαντικὰ τῆς νήσου εἶνε τὸ Μπρούμπουθι (ἀλβανιστὶ κάνθαρος), ἀποτελοῦν τὸ βορειοδυτικὸν αὐτῆς ἄκρον. Πρὸς Α τούτου εἰς ἀπόστασιν $^{7}/_{10}$ τοῦ μιλίου κεῖται ἡ ἄκρα Ζογυρεά, οὕτω καλουμένη ἐκ τῆς παρ' αὐτὴν φυομένης δυσώδους βοτάνης τοῦ ἀζογύρου ἢ ζογύρου, τοῦ ἀναγύρου τῶν ἀρχαίων. Πρὸς Α τῆς Ζογυρεᾶς κεῖται ἡ ἄκρα Διαμαντίθι, μεταξὺ δὲ τῶν δύο σχηματίζεται λιμήν, ἔνθα ἦτο ἄλλοτε τὸ λοιμοκαθαρτήριον τῆς νήσου. Ἔτι ἀνατολικώτερον τῆς θέσεως ταύτης ὑπάρχει ὁ ὁρμίσκος τοῦ Βρέλλου, θέσις γραφική, μέχρι τῆς ὁποίας προεκτείνεται ὁ περίπατος τῶν κατοίκων τῆς πόλεως τῶν Σπετσῶν. Μετὰ τοῦτον ἔρχεται ὁ ὁρμίσκος Λιγονέρι, οὕτω κληθεὶς ἕνεκα τοῦ ἐν μικρᾷ ἀποστάσει ἀπὸ τῆς αὐτόθι ἀκτῆς ἀναβλύζοντος ὕδατος, ἔνθα καὶ μικρὰ δεξαμενή. Ἐντεῦθεν δὲ μέχρι τῆς Κουνουπίτσας, οὕτω καλουμένης τῆς βορειοδυτικῆς ἄκρας συνοικίας τῆς πόλεως τῶν Σπετσῶν, ἄρχεται ἀμμώδης παραλία καλουμένη ἀλβανιστὶ Σούρ - ιμπούτ (ἥμερος ἄμμος).

Πρὸς τὴν μεσημβρινοδυτικὴν δὲ παραλίαν σημαντικαὶ ἄκραι εἶνε εἰς ἀπόστασιν 2 μιλίων ἀπὸ Μπρούμπουθι ἡ Ἁγία

Παρασκευή, ἔνθα καὶ λιμενίσκος ὁμώνυμος καὶ γραφικὴ θέσις, ὅπου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς αὐτόθι ὁμωνύμου ἐκκλησίας καταπλέουσι πάντα τὰ ναυλοχοῦντα εἰς τὸν λιμένα τῶν Σπετσῶν πλοῖα καὶ προσέρχονται οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων, τελουμένης πανδήμου αὐτόθι πανηγύρεως. Ἐντεῦθεν εἰς ἀπόστασιν μιλίου κεῖται ἡ Σπηλῃὰ τοῦ Μπεκήρη, σπήλαιον ἱκανῶς εὐρύχωρον, ἔχον δύο εἰσόδους, μίαν πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ μίαν πρὸς τὴν ξηρὰν ἐντὸς δὲ ὕδωρ στάζον· τὸ σπήλαιον κοσμεῖται καὶ ὑπὸ σταλακτιτῶν. Εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο κατέφυγον πολλοὶ τῶν κατοίκων ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ 1769 ἐπιδρομῆς τῶν Τουρκαλβανῶν, ὅτε κατεστράφη ἐντελῶς καὶ ἡ πόλις τῶν Σπετσῶν. Μικρὸν πέραν τοῦ σπηλαίου τούτου εἶνε ἡ ἄκρα καὶ ὁ λιμενίσκος τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, Σὰν Ντραέρα ἀλβανιστί, ἔνθα καὶ πυκνὸν δάσος πευκῶν.

Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν δὲ παραλίαν εἶνε ἡ ἄκρα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐφ' ἧς ὁ φανὸς τοῦ λιμένος. Μετὰ ταύτην ἡ Ἁγία Μαρίνα, ἔνθα μικρὸς ὁρμίσκος, καὶ τέλος ἡ ἄκρα Κουζουνὸς πρὸς τὸ ΜΑ τῆς νήσου.

Ὁ λιμὴν τῶν Σπετσῶν κεῖται εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς βορείας παραλίας τῆς νήσου· εἶνε δὲ μικρός, διαιρούμενος εἰς δύο μυχούς, ὧν ὁ ἀνατολικός, ὁ κυρίως λιμήν, ἡ Μπάλτιζα καλούμενος (ἀλβανιστὶ πηλός), εἶνε ὁ μεγαλείτερος· ἔχει δὲ καὶ προκυμαίαν 60 περίπου μέτρων. Παρὰ τὸν λιμένα, καὶ δὴ εἰς τὸν ἕτερον τῶν μυχῶν, ὑπάρχει τὸ ναυπηγεῖον. Ὁ λιμὴν εἶνε μὲν μικρός, ἀλλ' ἀσφαλής, μικρὸν μόνον προσβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ σάλου τοῦ ἀντικύματος τῆς πληττούσης τὴν Κόσταν θαλάσσης, πνέοντος σιρόκκου. Ὁ φάρος τοῦ λιμένος κεῖται εἰς πλάτος Β 37.15'.37 καὶ Μῆκος Α 23.10'· Γρεν. εἶνε ἀκίνητος ἐπὶ λιθίνου πυργίσκου. Κεῖται εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέτρων 30.1· ἀπὸ τῆς βάσεως δὲ τοῦ πυργίσκου μέχρι τοῦ φωτὸς μέτρα 10.6, ὁρατὸς ἐν αἰθρίᾳ νυκτὶ μέχρις ἀποστάσεως 12 μιλίων. Ἠγέρθη τὸ πρῶτον τῷ 1837, ὡς φανὸς ἐντάσεως 5 μιλίων, ἀντεκατέστη δὲ διὰ φάρου τῷ 1885 (7 Αὐγούστου).

Ἡ γῆ τῆς νήσου εἶνε ἄνυδρος καὶ μετρίως εὔφορος. Εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς ναυτιλίας ἡ καλλιέργεια εἶχε παραμεληθῆ, καίτοι καὶ τότε ἐπεμελοῦντο τὴν δενδροφυτείαν, ἰδίᾳ τῶν ἐλαιῶν καὶ συκῶν. Ἀπό τινος ὅμως χρόνου οἱ κάτοικοι ἐπεδόθησαν συντονώτερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν, καὶ εἰς δενδροφυτείας ἐλαιῶν, ἀμυγδαλῶν καὶ συκῶν. Οὕτω δὲ πανταχοῦ τῆς νήσου τὰ καλλιεργήσιμα οροπέδια, αἱ ὁμαλαὶ μισγάγκειαι, καὶ τὰ παράλια πεδινὰ μέρη καλλιεργοῦνται, ἐφυτεύθησαν ἀμπελῶνες, ἐσχηματίσθησαν κῆποι ἀρδευόμενοι ἐκ φρεατίων ὑδάτων, ἐκτίσθησαν ἀγροτικαὶ ἐπαύλεις καὶ ἰδίᾳ παρὰ τὸν Κουζουνόν, καὶ τὰς γραφικὰς θέσεις τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, ἔνθα ὑπάρχουσι καὶ οἱ πυκνότεροι πευκῶνες.

Τὰ προϊόντα τῆς νήσου εἶνε ἔλαιον, ἀμύγδαλα, σῦκα, σῖτος, μέλι ὀλίγον. Τὸ ποσὸν τοῦ ἐλαίου ἀνέρχεται μόλις εἰς 5,000 ὀκάδας, τὸ δὲ τῶν δημητριακῶν καρπῶν εἰς 12,000 κοιλά. Τῶν προϊόντων τούτων ἐλαχίστη καὶ ἀσήμαντος γίνεται ἐξαγωγή· ἡ παραγωγὴ τῶν ἀμυγδάλων ἀνέρχεται εἰς 15,000 ὀκάδας. Οἶνον δὲν παράγει παντάπασι, διότι οἱ ὑπάρχοντες ἀμπελῶνες εἶνε ὀλίγοι. Τὸ μέλι τῆς νήσου ἕνεκα τῶν ἀρωματωδῶν θάμνων, οἵτινες καλύπτουσι τοὺς βουνοὺς αὐτῆς, θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀρίστων. Μετὰ ἰδιαζούσης δὲ φροντίδος, ἰδίως αἱ γυναῖκες, καλλιεργοῦσι καὶ περιποιοῦνται ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ ταῖς αὐλαῖς τὰ ἄνθη, ὧν ἔχουσιν ἄπειρα εἴδη, κομισθέντα ἐξ Εὐρώπης ὑπὸ τῶν ναυτικῶν.

Ἐν τῇ νήσῳ βιομηχανία ἰδιάζουσα οὐδεμία ὑπάρχει· μόνον, ὅπως εἰς πάντας τοὺς ναυτικοὺς τόπους, ναυπηγοῦνται πλοιάρια καὶ τρεχαντήρια, καὶ τεχνουργοῦνται μικρὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐξαρτισμοῦ τῶν πλοίων. Ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας τὸ ναυπηγεῖον τῶν Σπετσῶν ἤκμαζε, γενομένης χρήσεως ναυπηγησίμου ξυλείας καὶ ἐκ τῶν δασῶν τῆς νήσου.

Ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν ἔχει μίαν καὶ μόνην ὁμώνυμον πόλιν τὰς *Σπέτσας* ἐν ᾗ συγκεντροῦται ὅλος ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς· δὲν ἔχει χωρία. Ἡ πόλις κεῖται παρὰ τὸν λιμένα, νεύουσα βορειανατολικῶς, ἐκτεινομένη ἐπὶ ἐπιπέδων κατωφερειῶν ὁμαλῶν, παραλίων εἰς μῆκος ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μιλίου.

Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς πολλὰς συνοικίας, φερούσας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ὄνομα τῶν ἐν αὐταῖς ναῶν. Ἡ ἀρχικὴ δὲ πόλις ἔκειτο ἐν τῇ μακρὰν τοῦ λιμένος ὑψηλῇ συνοικίᾳ *Καστέλλι*, ἔνθα ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἀρχαιότατοι ναοὶ τῆς νήσου, ὁ τῆς Κοιμήσεως καὶ ὁ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὡς ἐκ τῆς ὀνομασίας δὲ Καστέλλι φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ὑπῆρχεν αὐτόσε ὀχύρωμά τι, οὗτινος οὐδὲν ἴχνος σώζεται σήμερον, οὐδὲ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου ὑπάρχουσιν ἴχνη φρουρίου. Κατὰ τὰς παραδόσεις ἤρξατο ἡ πόλις αὐξάνουσα ἀπὸ τοῦ 1810, προαγομένων τῶν Σπετσιωτῶν κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸν πληθυσμόν· ἔκτοτε αἱ οἰκίαι ἐξετείνοντο πρὸς Α καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν· οὕτω δὲ ἡ πόλις προεξετάθη μέχρι τοῦ λιμένος, συμπεριλαβοῦσα τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τὴν παρὰ τὸν λιμένα· μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν ἐκτίσθη ἡ ἀντίθετος βορειοδυτικὴ συνοικία, ἡ *Κουνουπίτσα*[5], πέραν τῆς ὁποίας ἄρχεται ἡ ἀμμώδης παραλία Σοὺρ-ιμπούτ

Ἐν τῷ κέντρῳ περίπου τῆς πόλεως κεῖται ἡ ἀγορά, ἡ σκάλα ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων λεγομένη, διότι αὐτόθι φαίνεται πρότερον, ὡς καὶ σήμερον, ἦτο ἡ κυριωτέρα ἀποβάθρα. Παράκεινται δὲ τῇ ἀγορᾷ τὸ ἰχθυοπωλεῖον, πεσκαρία κοινῶς καλούμενον. Παρὰ τὴν ἀγορὰν δυτικῶς κεῖται ἡ *Καντσελαρία*, ἐκ τοῦ σωζομένου ἔτι οἰκίσκου τῆς καντσελαρίας, οὕτω καλουμένη, ἔνθα συνήρχοντο οἱ δημογέροντες καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν πραγμάτων τῆς κοινότητος. Αὐτόθι σήμερον ὑπάρχει πλατεῖα μικρά, περὶ τὴν ὁποίαν κεῖνται τὰ καφενεῖα τῆς πόλεως, καὶ τὰ δημόσια καὶ δημοτικὰ καταστήματα ἐπαρχεῖον, δημαρχεῖον, ταχυδρομεῖον, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ γίνεται ἡ συνάθροισις τῶν πολιτῶν. Αὐτόθι δὲ ὑπάρχει καὶ ἡ ἀποβάθρα τῶν διὰ τῶν ἀτμοπλοίων ἐρχομένων ἐπιβατῶν. Ἐκ τῆς πλατείας ταύτης ἐκτείνεται τερπνὴ θέα εἴς τε τὸν πορθμὸν τῶν Σπετσῶν, καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι χλοερὰν χερσόνησον τῆς Ἁλίκης, εἰς τὰς παρακειμένας νήσους Ὕδραν, ἧς διακρίνεται ἡ λευκάζουσα πόλις καὶ ἡ Μονὴ

τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, εἰς τὰ λοιπὰ νησίδια, καθὼς καὶ εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῶν Διδύμων καὶ τῶν Ἀδέρων.

Ἡ πόλις ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων καὶ δεξαμενῶν· ἔχουσι δὲ καί τινες τῶν συνοικιῶν ῥέοντα ὕδατα, ὧν τὸ ἀφθονώτερον εἶνε τὸ τῆς πηγῆς Κρούα (ἀλβαν. κρήνη) ἐκ τοῦ μυχοῦ ῥευματιᾶς βαθείας ἐκρέον πρὸς Α τοῦ Καστελλίου· παρὰ ταύτην ὑπάρχει καὶ δεξαμενὴ μετὰ κρήνης, ἐξ ἧς ὑδρεύονται οἱ τὴν συνοικίαν τοῦ Καστελλίου οἰκοῦντες. Ἕτερον ὕδωρ ῥέον εἶνε τὸ τῆς πηγῆς Βρέστεζα (ἀλβαν. μικρὰ ἄμπελος), καὶ τὸ τῆς Συκιᾶς· τὸ τελευταῖον κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς Ἕλονα. Ὑπάρχει ὕδωρ ῥέον ὡσαύτως ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Κουνουπίτσας.

Ἐκ τῶν φρεατίων ὑδάτων ἄριστον θεωρεῖται τὸ τοῦ Πηγαδίου τοῦ Λιμένος, ἔνθα τελεῖται καὶ ὁ ἁγιασμὸς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων.

Ἡ ἐν γένει ὄψις τῆς πόλεως εἶνε καλὴ καὶ εὐχάριστος, ἰδίᾳ ἡ θέα αὐτῆς ἐκ τῶν ὑψηλῶν ὑπερκειμένων προβούνων· ὁλόκληρον δὲ τὸ πανόραμα τῆς πόλεως φαίνεται ἐκ προβούνου ὑψηλοῦ ὑπερκειμένου, τῆς Βίγλας. Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως εἶνε στερεαὶ καὶ καθάριοι, αἱ πλεῖσται περιέχουσιν ἐκτενεῖς αὐλὰς μετὰ κήπων ἀνθέων καὶ δένδρων καρποφόρων. Τὸ μέγεθος δὲ πλείστων οἰκιῶν ὑψηλῶν, μετὰ τῶν εὐρέων αὐτῶν προαυλίων, καὶ τῆς ἰδιαζούσης ἀρχιτεκτονικῆς διασκευῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς, μαρτυρεῖ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐπορίαν, ἣν ἐκόμισεν εἰς τὴν νῆσον ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. Σήμερον αἱ πλεῖσται τῶν οἰκιῶν τούτων μένουσι κεκλεισμέναι, ἀναπολοῦσαι μόνον εἰς τὴν μνήμην τοῦ διερχομένου τὴν πόλιν ὀνόματα σεβαστὰ οἰκογενειῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ πόλις περιέχει πολλὰς ἐκκλησίας· δύο δὲ θεωροῦνται ἀρχαιόταται ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, βυζαντινὴ μετὰ τοιχογραφιῶν, πυρποληθεῖσα τῷ 1769, καὶ ἡ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἥτις ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις· διὸ καὶ παρὰ τὸν δεσποτικὸν θρόνον σώζεται ἔτι τὸ στασίδιον ἔνθα ἵστατο κατὰ τὴν

λειτουργίαν ὁ προὔχων τῆς νήσου ἢ ὁ Μπέης. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἔχει παραπέτασμα τοῦ ναοῦ ξύλινον γλυπτὸν καλῶς ἐπεξειργασμένον καὶ 6 μαρμαρίνους κίονας. Ἀμφότεραι κεῖνται ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ συνοικίᾳ τοῦ Καστελλίου. Ὑπάρχει δ' ἐν τῇ πόλει καὶ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου παρὰ τὸν λιμένα διαλελυμένη. Πρὸς Μ δὲ τῆς πόλεως εἰς ἀπόστασιν $^1/_4$ ὥρας ἐφ' ὑψηλῆς θέσεως κεῖται Μονὴ γυναικεία, ἡ τῶν Ἁγίων Πάντων, περιέχουσα 15 μοναχάς. Παράκειται δὲ τῇ Μονῇ ταύτῃ ἓν τῶν νεκροταφείων τῆς πόλεως, τοῦ ἑτέρου ὄντος περὶ ἑτέραν διαλελυμένην Μονὴν τὴν τῆς Ἁγίας Ἄννης.

Αἱ Σπέτσαι εἶνε δῆμος Α' τάξεως, συστηθεὶς τῷ 1841· ἔχει κατοίκους 6,899, καὶ δημότας 10,650· ἐκ τῶν κατοίκων ἄρρενες εἶνε 3,184, θήλεις δὲ 3,715. Ἡ πόλις περιέχει οἰκίας 1765. Ὥστε ἡ πόλις τῶν Σπετσῶν εἶνε κατὰ τὸν πληθυσμὸν τρίτη πόλις τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, πρώτης οὔσης τοῦ Ἄργους, δευτέρας δὲ τῆς Ὕδρας. Οἱ Σπετσιῶται μετέρχονται τὴν ναυτιλίαν. Ἔχει δὲ ἡ νῆσος 80 μεγάλα πλοῖα ἀπὸ 120—300 τόννων, καὶ 200 τρεχαντήρια ἀπὸ 5—60 τόννων, καὶ πολλὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια· δύο δὲ μόνον σπογγαλιευτικά.

Αἱ Σπέτσαι εἶνε πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος. Ἐνταῦθα ἑδρεύει ὁ ἔπαρχος καὶ αἱ λοιπαὶ διοικητικαὶ ἀρχαί, πλὴν τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφόρου, ἔχοντος ἕδραν τὸ Κρανίδιον. Ἐκλέγουσι δ' αἱ Σπέτσαι μεμονωμένως δύο βουλευτὰς κατὰ προνόμιον δοθὲν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν Συνελεύσεων εἰς τὰς ναυτικὰς νήσους, τῆς λοιπῆς ἐπαρχίας ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος, δῆλα δὴ τῶν δήμων Κρανιδίου, Διδύμων καὶ Ἑρμιόνης ἐκλεγόντων ἑτέρους δύο.

Ὡς πρὸς τὸ κλῖμα δὲ ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν θεωρεῖται μία τῶν ὑγιεινοτέρων καὶ εὐκραεστέρων, διὸ καὶ κατέστη θερινὴ διαμονὴ πολλῶν εὐπόρων οἰκογενειῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων πόλεων.

Περὶ τὴν νῆσον τῶν Σπετσῶν κεῖνται νησῖδες διαφόρου με-

γέθους, ἀνήκουσαι εἰς τὸν δῆμον Σπετσῶν, ἐκ τούτων μεγαλειτέρα εἶνε ἡ Ῥαστερή, ἡ καὶ Σπετσοπούλα καὶ Πετσοπούλα καλουμένη, κατάφυτος ἐκ πευκῶν, κειμένη ΜΜΑ τῶν Σπετσῶν· ἔχει περίμετρον 4 μιλίων. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσιν ἐλαιῶνες, ἀμπελῶνες καὶ κῆποι ἀρδευόμενοι ὑπὸ φρεατίου ὕδατος, ἀνήκοντες εἰς Σπετσιώτας εὐπόρους. Ἐν αὐτῇ διατηροῦνται καὶ πολυάριθμοι κυψέλαι. Ἡ Ῥαστερὴ ἀπέχει τῶν Σπετσῶν 647 μέτρα, μεταξὺ δὲ ἀμφοτέρων σχηματίζεται πορθμὸς μήκους $^{1}/_{2}$ μιλίου, ἔχων βάθος θαλάσσης 7 ἕως 9 ὀργυιῶν.

Πρὸς Α τῆς Ῥαστερῆς ἐντὸς ἀκτῖνος μιλίου ἐκ τοῦ μεσημβρινοανατολικοῦ αὐτῆς ἄκρου πρόκεινται τρία νησίδια ἔρημα, ὧν τὸ μεγαλείτερον λέγεται Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Ψώρας,ἕνεκα τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ὁμωνύμου ναΐσκου, τὸ ἕτερον δὲ Μικρό.

Πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν δὲ ἀκρωτήριον τῶν Σπετσῶν κεῖται εἰς ἀπόστασιν $^{7}/_{10}$ τοῦ μιλίου ὁ ξηρὸς βράχος Μπρούμπουθι ὡς προέκτασις τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου τῆς νήσου, ὃν οἱ ἐμπειρικοὶ ναυτικοὶ ἔχουσιν ὁδηγὸν εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ στομίου τοῦ Πόρτο Χελίου, κειμένου ἀπέναντι. Ἀπέχει τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν Σπετσῶν $^{7}/_{10}$ τοῦ μιλίου. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ εἰς ἀπόστασιν 370 μέτρων ΒΔ ὑπάρχει ὕφαλος εἰς βάθος 3 ὀργυιῶν. Μεταξὺ δὲ τοῦ νησιδίου Μπρούμπουθι καὶ τῆς ὑφάλου τὸ βάθος τῆς θαλάσσης εἶνε 16 ἕως 21 ὀργυιῶν.

Τρίκερι (τὰ) ἑτέρα νῆσος ἔρημος πρὸς Α τῶν Σπετσῶν, ἀπέχουσα τούτων 5 μίλια. Ἡ νῆσος σύγκειται ἐκ δύο ὀρεινῶν τμημάτων κορυφουμένων εἰς δύο κορυφάς, ὧν ἡ πρὸς Μ ἔχει ὕψος 163 μέτρων, ἑνουμένων διὰ στενοῦ χθαμαλοῦ ἰσθμοῦ, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου σχηματίζονται δύο κόλποι ἀναπεπταμένοι ὁ μὲν πρὸς Δ, ὁ δὲ πρὸς Α. Ἡ νῆσος ἕνεκα τοῦ κολπώδους αὐτῆς σχηματισμοῦ ἔχει παραλίαν 3 $^{1}/_{2}$ περίπου μιλίων. Τὰ παράλια αὐτῆς ἀφθονοῦσιν ἰχθύων· ἐξάγονται δ' ἐξ αὐτῆς καὶ πώρινοι λίθοι. Μεταξὺ τῆς νήσου ταύτης καὶ τῶν Σπετσῶν ὑπάρχουσι δύο ὕφαλοι εἰς βάθος 3 ὀργυιῶν ἐπικίνδυνοι μόνον εἰς μεγάλα πλοῖα, ὧν ὁ μὲν ἀντικρύζων εἰς τὸ ἀκρωτή-

ριον Ἅγ. Αἰμιλιανὸς λέγεται ὕφαλος τοῦ Μιλιανοῦ, ὁ δὲ παρὰ τὰ Τρίκερι ὕφαλος τῶν Τρικέρων (Ξέρα Τρικέρων).

Εἰς τὴν νῆσον τῶν Σπετσῶν ἀνήκει καὶ ἡ γνωστὴ ἐρημόνησος εἰς πάντας τοὺς ναυτιλλομένους μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ὑπὸ τὸ ὄνομα Παραπόλα ἢ Βελλοπούλα, ἀπέχουσα 25 μίλια ἐκ Σπετσῶν καὶ 32 ἐκ Μαλέας, κειμένη ἐπὶ τῆς γραμμῆς, ἥτις ἑνοῖ τὴν Μαλέαν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἀκρωτήριον τῆς Ὕδρας Ζούρβα, ἐξ οὗ ἀπέχει 27 μίλια. Ἔχει ἐμβαδὸν 2.2 τετραγ. χιλιομ. Τὴν νῆσον ταύτην νέμονται ποιμένες Σπετσιῶται, ἀνήκοντες πάντες εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν· φέρουσι τὸ ἐπίθετον Μανταῖοι. Ἐν τῇ νήσῳ παράγεται τυρὸς ἀσκίτης θεωρούμενος ἐκ τῶν ἀρίστων, καταναλισκόμενος μόνον ἐν Σπέτσαις.

Ἡ Παραπόλα λέγεται καὶ Καϋμένη ὑπὸ τῶν ναυτικῶν. Ἴσως δὲ κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῶν Ἰταλῶν ναυτικῶν, οἵτινες καλοῦσι ταύτην Bella Pola, ἐσχηματίσθη τὸ ὄνομα Βελλοπούλα καὶ Παραπόλα· ἀλλ' ὀνομάζουσι ταύτην καὶ Isola Bruciata νῆσον καϋμένην[6].

Ἐπὶ τῆς Παραπόλας τῷ 1884 ἠγέρθη φάρος ἐπὶ τοῦ ΒΔ λόφου αὐτῆς, ἔχων φῶς λευκὸν μετ' ἀναλαμπῶν ἀπὸ λεπτοῦ εἰς λεπτὸν ἐπίσης λευκῶν, εἰς ὕψος 112 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Τὸ φῶς εἶνε ὁρατὸν ἐν αἰθρίᾳ νυκτὶ εἰς ἀπόστασιν 26 μιλίων. Ἔχει φῶς ἀσθενὲς ὁρατὸν ἐκ 50″ $^{1}/_{2}$, καὶ ζωηρὰν λάμψιν 9′ $^{1}/_{2}$. Ὁ εἰρημένος φάρος φωτίζει τὸν ὁρίζοντα 337^{0}, τὸ ἐπισκιαζόμενον μέρος σχηματίζει γωνίαν 23^{0}. Ἡ συσκευὴ τοῦ φωτισμοῦ εἶνε διοπτρική. Ὁ πύργος ἐφ' οὗ κεῖται ἔχει ὕψος 10 μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Ἡ τοποθεσία αὐτοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς·

Πλάτος 36^{0}, 55′ 35″ Β
Μῆκος 23^{0}, 26′ 55″ Α } Γρενουΐνσίου.

ΔΗΜΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΟΥ

Κάτοικοι 6,705, δημόται 8,265.

Ὁ δῆμος οὗτος κατέχει πᾶσαν τὴν μεσημβρινοδυτικὴν χερσόνησον τῆς Ἑρμιονίδος, ἔχων πρὸς Β ὅρια τὸν δῆμον Διδύμων, πρὸς Δ τὴν θάλασσαν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, πρὸς Μ τὴν τοῦ Μυρτώου πελάγους, καὶ πρὸς Α τὴν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, καὶ τὸν δῆμον Ἑρμιόνης.

Τὸ πλεῖστον τοῦ δήμου, καὶ δὴ τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τμῆμα, περιλαμβάνει χώραν ὁμαλὴν καὶ ἥμερον, συγκειμένην ἐξ ὀροπεδίων καὶ χθαμαλῶν λόφων, σχεδὸν πάντων κεκαλλιεργημένων. Ὑψηλότατος δ' ἐν ταύτῃ βουνὸς εἶνε ὁ Προφήτης Ἠλίας ὕψους 372 μέτρων. Ὁ δῆμος στερεῖται ῥεόντων ὑδάτων, οἱ δὲ κάτοικοι ὑδρεύονται ἐκ φρεάτων. Πεδιὰς σημαντικὴ ἐν αὐτῷ εἶνε τὰ Κοιλάδια πᾶσα ἐλαιόφυτος καὶ καλλιεργημένη, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ πεδινὰ τμήματα, καίτοι ἄνυδρα εἶνε κεκαλλιεργημένα καὶ κατάφυτα τὸ πλεῖστον ἐξ ἐλαιῶν καὶ ἀμπέλων. Ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου ἀνέρχεται εἰς 12,000 κοιλά, τῆς κριθῆς εἰς 4,000 κοιλά, τοῦ σμιγοῦ εἰς 3,600, τῶν κυάμων εἰς 1,000 ὀκ., τῆς βρώμης εἰς 2,800, τοῦ ἐλαίου εἰς 450,000 ὀκάδας· ἔχει δὲ ὁ δῆμος 84,000 ἐλαίας, συκᾶς 1,000, καὶ ἀμυγδαλᾶς 1,000. Οἶνον παράγει 254,000 ὀκάδας. Ἐκ τῶν λοιπῶν προϊόντων παράγει ξυλοκέρατα 10,000 στατῆρας, ῥητίνην ὀλίγην, βάμβακα 1,500 ὀκάδας πρὸς ἐγχωρίαν χρῆσιν, τυρόν, βούτυρον καὶ λοιπὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας, μέλι μέχρις 7,000 ὀκάδων. Οἱ ἁλιεῖς δὲ τοῦ Πόρτο Χελίου ἐξάγουσι κατ' ἔτος καὶ περὶ τὰς 2,000 ὀκάδας ξηρῶν ὀκταποδίων, ἅτινα πωλοῦσιν εἰς Εὐρώπην. Τὸ κυριώτατον ὅμως εἰσόδημα τῶν Κρανιδιωτῶν εἶνε τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς ναυτιλίας ἐξ ἧς κυρίως προήχθησαν εἰς ἱκανὴν εὐπορίαν καὶ κατέστησαν τὴν κωμόπολιν αὐτῶν ἀληθῆ πόλιν. Πρὶν τὸ Κρανίδιον εἶχε 35 πλοῖα μεγάλης χωρητικότητος, καὶ 100 τρεχαντήρια, σήμερον δ' ἔχει μόνον 16 πλοῖα μεγάλα, καὶ 60 τρεχαντήρια. Οἱ Κρανιδιῶται παρακμασάσης τῆς ναυτιλίας ἐπεδόθησαν εἰς τὴν σπογγαλιείαν, ἣν ἀσκοῦσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς· ἔχουσι δὲ 150—200 σπογγαλιευτικὰ πλοῖα, καὶ σπογγαλιεῖς πλέον τῶν 700, οἵτινες ἀναχωροῦντες κατὰ Μάρτιον μῆνα ἐπιστρέφουσι κατὰ Σεπτέμβριον.

Ὁ δῆμος Κρανιδίου εἶνε Β' τάξεως· ἔχει κατοίκους 6,705 καὶ δημότας 8,265. Πρωτεύουσα τοῦ δήμου προσδιωρισθεῖσα τῷ 1841 εἶνε τὸ

Κρανίδιον, πόλις ἔχουσα κατοίκους 5,628 καὶ οἰκίας 1600. Κεῖται ἐν μέσῳ περίπου τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου, εἰς ὕψος 191 μέτρων, ἔχον ΒΒΑ τὸν ὑψηλὸν βουνὸν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ὕψους 340 μέτρων, καὶ πρὸς Μ τὸν λόφον τῆς Ἁγίας Ἄννης, ὕψους 209 μέτρων. Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως καταλαμβάνουσι τὰς βορείας κατωφερείας ὑπερκειμένου ὑψώματος ἐκτεινόμεναι ἑκατέρωθεν ἀμφιθεατρικῶς. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τῆς πόλεως ὑπῆρχον, κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν κατοίκων, χωρίδια ἢ συνοικίαι κεχωρισμέναι, μὴ ὁραταὶ ἀπὸ θαλάσσης ὁ *Ἅϊ Γιάννης*, ἡ *Μιλίνδρα*,, ἐξ ἧς καὶ ἐπώνυμον κρανιδιωτικὸν Μιλινδριῶται, αἱ *Μπίαις* καὶ τὰ *Βίλια*, διαχωριζόμενα ὑπὸ τοῦ ῥεύματος, τοῦ διαχωρίζοντος νῦν τὴν πόλιν, καλουμένου Γραμματικοῦ. Ὅλα δὲ ταῦτα σὺν τῷ χρόνῳ ἠνώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὸ σημερινὸν Κρανίδι, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1530 κατὰ τὰς γνωστὰς πηγάς[7].

Ἡ πόλις κειμένη ἐπὶ ἐπικλινοῦς ἐδάφους δὲν φαίνεται ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἔχει ἀνωμάλους καὶ στενὰς ὁδούς, πολλὰς δὲ καλὰς οἰκίας καὶ ἐκκλησίας. Ἡ θέσις ἐξ ἧς ἐκτυλίσσεται ὁλόκληρον τὸ πανόραμα τῆς πόλεως εἶνε ὁ λόφος τῆς Ἁγίας Ἄννης καὶ τὰ πρὸς Β ταύτης ὑψώματα. Ἡ πόλις ὑδρεύεται ἐκ δεξαμενῶν καὶ φρεάτων, ὧν κυριώτατον εἶνε τὸ Πλατύ, κείμενον πρὸς Μ αὐτῆς εἰς ἀπόστασιν $^1/_4$ τῆς ὥρας. Κατὰ τὸ 1826 ἡ πόλις περιεῖχε μόνον 600 οἰκίας. Ἐπὶ Καποδιστρίου ἐκτίσθη καὶ τὸ εἰς τὴν εἴσοδον αὐτῆς δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἡ πόλις συνδέεται δι' ὁδοῦ ἁμαξιτοῦ 7,500 μέτρων μετὰ τοῦ λιμένος Χελίου, ἔνθα καὶ ὁμώνυμον κεῖται κώμιον τὸ *Χέ*

λιον 50 περίπου οἰκιῶν καὶ 120 κατοίκων. Αὕτη ἡ παραλία θέσις τοῦ Χελίου θεωρεῖται οὐχὶ τόσον ὑγιεινὴ ἕνεκα τῶν αναθυμιάσεων τῆς λιμνοθαλάσσης Βερβερόνδας.

Ἀπέναντι τοῦ παραλίου τούτου χωρίου τοῦ Χελίου πρὸς Μ, ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου ἀκτῆς τοῦ λιμένος κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἁλίκης πρὸς Α τῶν ὁποίων ἐκτείνεται τὸ πολυάνδριον αὐτῆς. Ἀρχαῖα δ' ἐρείπια πολισμάτων κεῖνται καταφανῆ καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς χερσονήσου τοῦ Κρανιδίου, τὴν ἀπέναντι τοῦ ξηροῦ περιαλοῦς βράχου Γκουριτέτιτ, ἔνθα καὶ ἴχνη ἀρχαίου τείχους καὶ νεωσοίκων καὶ φρέαρ ἀρχαῖον λιθόκτιστον.

Παράλιον χωρίον τοῦ δήμου εἶνε τὰ *Κοιλάδια* (οἰκίαι 90), κείμενον εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ ὁμωνύμου ὅρμου. Ἕνεκα τῆς ὑγιεινῆς θέσεως τὸ χωρίον τοῦτο χρησιμεύει καὶ ὡς θερινὴ διαμονὴ τῶν εὐπόρων Κρανιδιωτῶν. Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ ὑγειονομεῖον, καλούμενον τῆς Κορωνίδος. Παρὰ τὸ χωρίον κεῖται καὶ Μονή, καλουμένη Μονὴ Κοιλάδος, (Κοίμησις Θεοτόκου). Ἀπέναντι τῆς πρὸ τοῦ χωρίου κειμένης νήσου Κορωνίδος ὑπάρχουσι σπήλαια, ἐξ ὧν ἐξωρύσσετο νίτρον.

Φοῦρνοι, χωρίον εἰς τὰς βορείας ὑπωρείας μακρᾶς ὀρεινῆς δειράδος, ὁριζούσης πρὸς Β τὴν πεδιάδα Κοιλαδίων. Κάτοικοι 319, οἰκίαι 90. Τὸ χωρίον ἔχει ἄφθονον ὕδωρ καὶ αὐλῶνα ἐλαιόφυτον, ἐν ᾧ καὶ ξυλοκερατέαι πολλαί. Κάτω τοῦ χωρίου διέρχεται καὶ ἡ ἐκ Κρανιδίου εἰς Δίδυμα ὁδός.

ΔΗΜΟΣ ΔΙΔΥΜΩΝ

Κάτοικοι 1,243, δημόται 1,273.

Ὁ δῆμος οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου χωρίου, τῶν Διδύμων, τὸ ὁποῖον ὑπήγετο μέχρι τοῦ 1866 εἰς τὸν δῆμον Ἑρμιόνης, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπεχωρίσθη, καὶ ἀπετέλεσεν ἴδιον δῆμον Γ' τάξεως. Ὁ δῆμος Διδύμων ἔχει ὅρια πρὸς Β τὰς ἐπαρχίας Ναυπλίας καὶ Τροιζηνίας, πρὸς Α τὸν δῆμον Ἑρμιόνης, πρὸς Μ αὖθις τὸν δῆμον Ἑρμιόνης καὶ τοῦ Κρανιδίου, πρὸς Δ δὲ τὸν ὅρμον Σαλάντι ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Καρτέρι ἀνήκοντος εἰς τὸν δῆμον Κρανιδίου μέχρι τοῦ ὁρίου τῆς Ναυπλίας.

Ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ περιλαμβάνεται πεδιὰς κλειστὴ καὶ λιμνογενής, ἡ τῶν Διδύμων ἐν ᾗ καὶ τὸ χωρίον τὸ μόνον τοῦ δήμου τὰ Δίδυμα. Ἡ πεδιὰς κεῖται εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης 126 μέτρων, εἶνε δὲ κεχωσμένη μεταξὺ ὀρέων καὶ βουνῶν, ἄνευ διεξόδου τῶν ὑδάτων αὐτῆς. Ἔχει πρὸς τὰ ΒΑ ὑπερκείμενον τὸ ὑψηλὸν δικόρυφον ὄρος τῶν Διδύμων, ὕψους 1070, τὸ ὑψηλότατον τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος, πρὸς τὰ ΒΔ τὸ ὄρος Γκέλπεσι, ὕψους 780· πρὸς Α δὲ καὶ Μ ὁρίζεται ὑπὸ χθαμαλῶν βουνῶν καὶ λόφων ὁμαλῶν. Πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος καὶ ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ ὑπερκειμένου ὄρους ὑπάρχει μέγα χάσμα, προελθὸν ἐκ καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους, ἀποτελοῦν μέγα σπήλαιον ἐπὶ τοῦ κλίτους τοῦ ὄρους, ἔνθα οἱ Διδυμιῶται φυλάττουσι τὸν χειμῶνα τοὺς βόας των. Τὸ χάσμα τοῦτο εἰς τὸν εἰσερχόμενον τὸ πρῶτον εἰς τὴν πεδιάδα ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ διασέλου προξενεῖ μακρόθεν ἐντύπωσιν, φαινόμενον εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς πεδιάδος ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τοῦ ὄρους ὡς γιγαντιαία στρογγύλη εἴσοδος ὑποχθονίων χωρῶν.

Ἕτερον στρογγύλον βάραθρον μεγαλειτέρων διαστάσεων, διαμέτρου 150 μέτρων καὶ βάθους 80, προελθὸν καὶ τοῦτο ἐκ καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους, κεῖται μικρὸν κατωτέρω τοῦ πρώτου ἐπὶ τῆς πεδιάδος. Τὸ βάραθρον τοῦτο ἐχρησίμευε τὸ πάλαι ὡς καταβόθρα τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, τῶν κατερχομένων κυρίως ἐκ τοῦ ὄρους τῶν Διδύμων, τὰ ὁποῖα διὰ τεχνητῶν αὐλάκων, ὧν τὰ ἴχνη φαίνονται, κατέρρεον εἰς αὐτό. Σήμερον δὲ τῶν αὐλάκων ἐκείνων καταχωσθέντων, τὰ ὕδατα τῶν ῥευματιῶν τοῦ ὄρους ἤλλαξαν διεύθυνσιν καταρρέοντα πρὸς τὴν πεδιάδα, διὸ καὶ πολλάκις συνέβη ἡ πεδιὰς νὰ πλημμυρήσῃ καὶ μεταβληθῇ εἰς λίμνην, ὡς τῷ 1882, ὅτε ἕνεκα πολυομβρίας κατεκλύσθησαν πᾶσαι αἱ ἐν αὐτῇ φυτεῖαι, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἀμπελῶνες, οἵτινες καὶ κατεστράφησαν. Ἐντὸς τοῦ βαράθρου τούτου ὑπάρ-

χουσι δύο ναΐσκοι τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὑπό τινα βράχον, εἰς οὓς κατέρχονται διὰ σηραγγώδους διόδου ἐχούσης τὴν εἴσοδον πρὸς Μ, καὶ διὰ κλίμακος λελαξευμένης ἐπὶ τῆς πέτρας. Πρὸς Α τῆς πεδιάδος ὑπάρχει ἑτέρα καταβόθρα πεφραγμένη καὶ ἄχρηστος.

Τὸ χωρίον τῶν *Διδύμων* εἶνε ἱκανῶς κομψόν, κεῖται ἐπὶ τῆς πεδιάδος, περιβαλλόμενον ὑπὸ φυτείας ἐλαιῶν καὶ κήπων. Πρὸ πεντηκονταετίας συνέκειτο ἐξ ὀλίγων πενιχρῶν μικρῶν οἰκιῶν, ἀλλ' ἤδη περιέχει 300 οἰκίας, ὧν καὶ πολλὰς διωρόφους, κατοίκους δὲ 1243 καὶ δημότας 1273. Πρὸς Δ τοῦ χωρίου ὑπάρχει φρέαρ, ἐξ οὗ ὑδρεύονται οἱ κάτοικοι, ἀρχαιοτάτης κατασκευῆς· ἔχει σχῆμα παραλληλογράμμου, εἶνε δ' ἀπὸ τοῦ πυθμένος μέχρι τῶν χειλέων ἐκτισμένον ἐξ ὀγκολίθων τετραγώνων κατειργασμένων, ἔχον μεταξὺ τῶν πλατέων αὐτοῦ τοιχωμάτων, καθ' ὅλον τὸ βάθος, ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα ὁριζοντείους μονολίθους τετραγώνους ὡς ἀντηρίδας, ἵνα μὴ συμπιεσθῶσιν ἐκ τῆς πιέσεως τοῦ γύρω ἐδάφους αἱ πλευραί. Τοιαῦτα φρέατα, ἀλλ' ἄνευ τῶν ἀντηρίδων ἢ διαζωμάτων ὑπάρχουσιν ἐν Ἑρμιονίδι ἕτερα δύο, τὸ μὲν παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Ἁλίκης, τὸ δ' ἐν Ἑρμιόνῃ. Πρὸς Α τῆς πεδιάδος τῶν Διδύμων ναΐσκοι τῆς Ἁγίας Κυριακῆς καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας ἐμφαίνουσιν ἴσως τὴν θέσιν ἀρχαίων ναῶν.

Τὰ περὶ τὴν πεδιάδα τῶν Διδύμων ὄρη εἶνε ἄδενδρα, ἀλλ' ὁμαλὰ καὶ ἥμερα· μόνον τὸ σπήλαιον καὶ τὸ βάραθρον δίδουσιν εἰς τὴν ὅλην εἰκόνα τῆς πεδιάδος χρωματισμόν τινα παράδοξον, προξενοῦντα ἐντύπωσιν εἰς τὸν τὸ πρῶτον ἐπισκεπτόμενον τὸν τόπον, καὶ θεώμενον τὴν πεδιάδα ἀφ' ὑψηλοῦ.

Οἱ Διδυμιῶται εἶνε γεωργοὶ καὶ ποιμένες· μόνοι οὗτοι τῶν κατοίκων τῆς Ἑρμιονίδος φέρουσι φουστανέλλας. Εἰς τούτους ἀνήκει καὶ τὸ ὀροπέδιον τῶν Εἰλίων· ἔχουσι δὲ καὶ γαίας ἐν τῷ γειτονικῷ δήμῳ τῆς Δρυόπης τῆς Τροιζηνίας.

Ὁ δῆμος παράγει σῖτον 6,150 κοιλά, κριθὴν 2,320 κοιλά, ἐρεβίνθους 1600 ὀκ., κυάμους 2,000 ὀκ., λαθούρια 1400 ὀκ., ῥόβι 900 ὀκάδας, βάμβακα ὀλίγον μέχρι 200 ὀκάδων, οἶνον

30,000 ὀκ., ἔλαιον 7,000· ἔχει δ' ἐν ὅλῳ 3,900 ἐλαιόδενδρα.

Πρὸς Β τοῦ ὀροπεδίου τῶν Εἰλίων ἤρχισε σχηματιζόμενον κώμιον ὑπὸ γεωργῶν Διδυμιωτῶν, ἐχόντων αὐτόσε κτήματα, περιέχον περὶ τὰς 10 οἰκίας μέχρι τοῦδε καὶ καλούμενον *Καρακάσι*· περὶ τὸ χωρίον δὲ τοῦτο τὸ ὀροπέδιον ἔχει μόνον πηγὴν ὕδατος, ἔνθα καὶ ὑδρόμυλος.

Ἡ ὁδὸς ἀπὸ Κρανιδίου εἰς Δίδυμα εἶνε τερπνή, διέρχεται ἐκ τῶν ἀνατολικῶν τῆς πεδιάδος Κοιλαδίων, εἶτα διὰ τῶν πρὸς Β ταύτης ὑψωμάτων κατέρχεται εἰς στενὸν αὐλῶνα ἐλαιόφυτον, ἔνθα τὸ χωρίον Φοῦρνοι, ὅπερ καταλείπουσα ἐν δεξιᾷ μετὰ ἀνωφερεστάτην, ἀλλὰ σύντομον ἀνάβασιν διέρχεται ἐπὶ μικρὸν πετρῶδες καὶ τραχὺ ἔδαφος πλῆρες λίθων, καλούμενον Ἀνάθεμα, καὶ μετὰ τοῦτο εἰσέρχεται εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Διδύμων ἔνθα καὶ τὸ χωρίον.

Ἐκ τοῦ Κρανιδίου ὁδὸς πρὸς Β φερομένη καὶ διερχομένη τὴν πεδιάδα τῶν Κοιλαδίων φέρει διὰ τῆς παραλίας εἰς Ναύπλιον. Βραχίων τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐκ τῶν Κοιλαδίων διερχόμενος διὰ τῆς πεδιάδος τῶν Διδύμων φέρει εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Τραχειᾶς, ἐντεῦθεν δὲ εἰς ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ, Ἐπίδαυρον, Ναύπλιον.

ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΙΟΝΗΣ

Κάτοικοι 2,047, δημόται 2,218.

Ὁ δῆμος Ἑρμιόνης ἐκτείνεται ἐφ' ὅλου τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς Ἑρμιονίδος ὁριζόμενος πρὸς Β ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας, πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ δήμου Κρανιδίου, πρὸς Α δὲ καὶ Μ ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Ἑρμιονικοῦ κόλπου. Ἡ παραλία δὲ αὐτοῦ ἐκτείνεται ἀπὸ Σκυλλαίου μέχρι τοῦ περιαλοῦς βράχου Γκουριτέτιτ (ἀλβανιστὶ πέτρα θαλάσσης), τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Φλαμπούρων.

Ὁ δῆμος οὗτος, περιλαμβάνων ὅλην τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῶν Ἀδέρων ἀπὸ τῆς γραμμῆς τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ὑδάτων, ἔχει ἔδαφος ὀρεινὸν καὶ πετρῶδες, ἄνυδρον καὶ ἄγονον·

διὸ καὶ δὲν ἀνεπτύχθησαν ἐν τούτῳ χωρία καὶ συνοικισμοὶ γεωργικοί. Πλὴν τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῶν Ἀδέρων, καὶ τὰ βορειοδυτικὰ ἔτι τοῦ δήμου κατέχονται ὑπὸ βουνῶν ὑψηλῶν καὶ προβούνων, χωριζόντων αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δήμου Διδύμων, ὑπαρχούσης μιᾶς μόνον διόδου, τοῦ Καταφυκίου, στενῆς καὶ ἐπικινδύνου πολλάκις ὡς ἐκ τῆς καταπτώσεως λίθων ἐκ τῶν πέριξ τοιχωμάτων· αὐτόθι δὲ καὶ σπήλαιον ἀπρόσιτον ἐν μέσῳ τοῦ ὕψους μιᾶς τῶν πλευρῶν τῆς διόδου.

Λιμὴν τοῦ δήμου εἶνε ὁ ἀρχαῖος λιμὴν τῆς Ἑρμιόνης, ἧς τὴν θέσιν κατέχει ἡ πρωτεύουσα τοῦ δήμου τὸ Καστρί. Ὁ λιμὴν οὗτος ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ βουνοῦ καλουμένου Κρόθι, πρὸς Μ δὲ ὑπὸ τῆς γλώσσης Μπίστι, νεύων πρὸς Α· ἔχει περίμετρον 2 μιλίων ὡς ἔγγιστα, βάθος δὲ εἰς μὲν τὸ στόμιον 11, ἐν τῷ κέντρῳ δὲ 3 μέχρι 4 ὀργυιῶν.

Τὰ μόνα πεδινὰ μέρη τοῦ δήμου εἶνε ὁ Κάμπος λεγόμενος τοῦ Καστριοῦ, ὁ ἀναστομούμενος εἰς τὸν λιμένα, καὶ τὰ πεδινὰ μέρη τῆς μεσημβρινῆς παραλίας ἀπὸ Καστριοῦ μέχρι Σκυλλαίου, ἐν οἷς καλλιεργοῦνται δημητριακοὶ καρποί, ἄμπελοι, καὶ ἐλαῖαι. Τινὰ τῶν πεδινῶν τούτων μερῶν, ἐν οἷς ὑπάρχουσι ῥεῖθρα ὑδάτων, μετεβλήθησαν εἰς κήπους ἐξοχικοὺς ἀνθηροὺς καὶ λεμονοπορτοκαλεῶνας. Ἡ σημαντικωτέρα τῶν ἐξοχικῶν τούτων ἐπαύλεων εἶνε ἡ Περιβόλα τοῦ Βούλγαρη, κειμένη εἰς θέσιν Ποτόκια τοῦ ὅρμου τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων· ἐν αὐτῇ δὲ ῥέει καὶ τὸ ἀφθονώτερον ὕδωρ τοῦ δήμου, ὅπερ διωχετεύετο εἰς Ἑρμιόνην ἐπὶ τῶν ἀρχαίων δι' ὑδραγωγείου, οὗτινος τὰ ἴχνη εἶνε καταφανῆ περιβάλλοντα τὸν βουνὸν Πρῶνα, ἐφ' οὗ τὸ Καστρὶ τὰ νῦν, τὸ πάλαι δὲ ἡ Ἑρμιόνη. Διὰ τοῦ ὑδραγωγείου δὲ τούτου οὐ μόνον διωχετεύετο τὸ ὕδωρ τῆς Περιβόλας, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ὕδωρ, τὸ τῆς πηγῆς Πικροδάφνης κειμένης περὶ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Κρανιδίου εἰς Μονὴν Ἁγίων Ἀναργύρων.

Παρὰ τὴν Περιβόλαν πρὸς Β κεῖται ἡ Μονὴ τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων ἔχουσα ἐν τῇ αὐλῇ αὐτῆς φρέαρ ὕδατος ἰαματικοῦ πρὸς πόσιν ὑπὸ τῶν πασχόντων ψαμμίασιν ἢ παθήσεις τοῦ στομάχου. Τῆς Μονῆς ὑπέρκειται δάσος κέδρων.

Ἐξοχικαὶ ἐπαύλεις ὑπάρχουσι καὶ εἰς Πλέπι (ἀλβανιστὶ λεῦκα, αἴγειρος), θέσιν πέραν τοῦ Θερμησίου, ἔνθα πηγαὶ ὕδατος καὶ ὑδρόμυλος· ἀνατολικώτερον τούτου εἰς τὸ Μετόχιον τῆς Μονῆς τῆς Ὕδρας, ἔνθα πηγαὶ ἀσθενεῖς ὑδάτων καὶ μέγας ἐλαιών. Πρὸς Α τούτου ὡσαύτως ἕτεραι ἐπαύλεις καὶ ἡ θέσις Φουρκαριά, ἔνθα ἀγροὶ σιτοφόροι καὶ φυτεῖαι ἑσπεριδοειδῶν καὶ ἀμπέλων. Αὐτόθι δὲ καθὼς καὶ εἰς πᾶσαν τὴν παραλίαν ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα ἐρείπια παρὰ τὴν ἀκτὴν ὑπὸ τὴν θάλασσαν. Πᾶσαι αἱ ἐπαύλεις αὗται ἀνήκουσιν εἰς πλουσίους γαιοκτήμονας τῆς ἀπέναντι κειμένης νήσου Ὕδρας· δὲν εἶνε ὅμως καὶ τόποι θερινῆς διαμονῆς ἕνεκα τοῦ νοσηροῦ κλίματος ἐκ τῶν λιμναζόντων καθ' ὅλην τὴν παραλίαν ὑδάτων.

Οἱ Καστριῶται ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως πεδιάδων καὶ ὀροπεδίων καὶ ὁμαλῶν καλλιεργησίμων ὀρεινῶν κλιτύων, ἐπεδόθησαν πρὸ χρόνων εἰς ἐλαιοφυτείας, καὶ σήμερον ἐν τῷ δήμῳ Ἑρμιόνης ὑπάρχει ὁ μεγαλείτερος, πυκνώτερος καὶ πλουσιώτερος ἐλαιὼν τῆς Ἑρμιονίδος ἀρχόμενος ἀπὸ Καστρὶ καὶ τελευτῶν μέχρι τοῦ μετοχίου τῆς Μονῆς τῆς Ὕδρας. Ὑπολογίζονται δ' ἐν τῷ δήμῳ 75,000 ἐλαιόδενδρα.

Ὁ δῆμος Ἑρμιόνης εἶνε Β′ τάξεως. Ἔχει κατοίκους 2047 καὶ δημότας 2218. Ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ προσδιωρίσθη τῷ 1866 μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ χωρίου τῶν Διδύμων. Πρωτεύουσα δὲ τοῦ δήμου εἶνε τὸ

Καστρί, παράλιον χωρίον μετονομασθὲν Ἑρμιόνη, ἅτε κείμενον ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως. Ἔχει περὶ τὰς 300 οἰκίας καὶ 1850 κατοίκους· ἐν αὐτῷ δὲ συγκεντροῦται ἅπας σχεδὸν ὁ πληθυσμὸς τοῦ δήμου. Τὸ Καστρὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐχένος τῆς μακρᾶς καὶ στενῆς ἄκρας τοῦ Μπίστι, ἀποτελούσης προέκτασιν τοῦ Πρωνός. Ἡ θέσις τοῦ χωρίου εἶνε εὐάερος καὶ τερπνή. Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Πρωνός, ἔνθα οἱ ἀνεμόμυλοι τοῦ χωρίου, ἐκτείνεται θέα πρὸς Μ μαγευτικὴ ἐπὶ τῆς κολπώδους κάτω παραλίας, ἐπὶ τῶν παρακειμένων νήσων, καὶ τοῦ πολυσχήμονος κόλπου τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων, πρὸς Δ δὲ ἐπὶ τῶν πέριξ ὑψηλῶν βουνῶν, ἐν οἷς τοῦ Μαλιμπὰρδ (ἀλβ. Ἀ-

σπροβούνου), τοῦ Καταφυκίου καὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Καστριοῦ. Οἱ κάτοικοι ὑδρεύονται ἐκ φρέατος ἀρχαίου, μέχρι πυθμένος κτιστοῦ δι' ἰσοδόμων τετραγώνων ὀγκολίθων, περιέχοντος ἄφθονον ὕδωρ ἀνεξάντλητον, καὶ κειμένου πρὸς τὸ ΒΑ τοῦ Καστριοῦ.

Ὁ ἐν τῷ χωρίῳ ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν κεῖται ἐπὶ θεμελίων ἀρχαίου ναοῦ.

Πρὸς Δ τοῦ Πρωνός, κεῖται τὸ ὄρος Προφήτης Ἠλίας χωριζόμενος ἐκείνου διὰ πλατείας διόδου ἑνούσης τὴν παραλίαν ἐπίπεδον πεδιάδα, τὴν ἀναστομουμένην εἰς τὸν κόλπον τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων, μετὰ τοῦ πρὸς Β τοῦ ὄρους Προφήτου Ἠλιοῦ καὶ τοῦ Ἀσπροβούνου αὐλῶνος. Τὸ ὄρος τοῦτο τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Θόρναξ καὶ Κοκκύγιον ὄρος.

Χωρία πλήρη καὶ ἀνεγνωρισμένα ὁ δῆμος δὲν ἔχει· οἰκήσεις μόνον τινὲς ὑπάρχουσι γεωργῶν. Ἐκ τούτων ἄλλοτε ἦτο τὸ κώμιον *Σαμπάριζα*, πέραν τῆς θέσεως Πλέπι, τὰ νῦν ἐγκαταλελειμμένον. Παρὰ τὴν παραλίαν δὲ τοῦ εἰρημένου ἀρχαίου κωμίου κατῆλθον 5 οἰκογένειαι ἐξ Ἑρμιόνης καλλιεργοῦσαι δημητριακοὺς καρποὺς καὶ κηπαῖα προϊόντα. Ἕτερον κώμιον εἶνε τὸ *Θερμῆσι*, οἰκούμενον ὑπὸ Βαλτετσιωτῶν ποιμένων καὶ γεωργῶν, καί τινων Καστριωτῶν, ἐν ὅλῳ 114, διαρκῶς συνοικισθέντων ἐνταῦθα, ἔνθα ἐδήλωσαν γαίας. Οἱ Θερμισιῶται ἀσχολοῦνται καὶ περὶ τὴν ἐλαιοφυτείαν. Ἐνταῦθα δὲ κεῖται καὶ ἡ ἁλυκὴ τῆς Θερμησίας, χωριζομένη τοῦ ὅρμου τῆς Δάρδζας διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Θερμησίου. Ἡ ἁλυκὴ αὕτη θεωρεῖται μία τῶν μεγαλειτέρων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους· εἰς ταύτην δὲ πλὴν τοῦ θαλασσίου ὕδατος εἰσρέουσιν ἐκ τῶν ὑπερκειμένων δυτικῶς τῆς λίμνης ὀρέων καὶ πηγαὶ ὑφαλμύρων ἄλλων ὑδάτων· ἀναβλύζουσι δὲ καὶ ἐντὸς τῆς λίμνης τοιαῦτα πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος. Κατὰ τὰς γενομένας χημικὰς ἀναλύσεις τὸ ἐν Θερμησίᾳ παραγόμενον ἅλας ἐνέχει 2 $^1/_2$ ο)ο χλωριούχου καλίου, καὶ δὲν θεωρεῖται τόσον κατάλληλον πρὸς βρῶσιν[8].

Παρὰ τὴν ἁλυκὴν ὑπάρχει καὶ μεγάλη οἰκία, ἐν ᾗ οἰκοῦσιν οἱ ὑπάλληλοι τῆς κυβερνήσεως.

Βορειοανατολικῶς τῆς ἁλυκῆς ὑπέρκειται ἀποτομώτατον μικρὸν ἐνετικὸν φρούριον, ὕψους 292 μέτρων, ἔχον πρὸς Α εἴσοδον ἀπόκρημνον καὶ δυσπρόσιτον, Κάστρον τῆς Θερμησίας καλούμενον, ἢ καὶ ἁπλῶς Θερμῆσι, καὶ μνημονευόμενον ἐν τῇ μεσαιωνικῇ τῆς Ἑλλάδος ἱστορίᾳ (ἔτος 1479—1483) εἰς τὰς μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Τούρκων διαπραγματεύσεις περὶ κατοχῆς αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἁλυκῆς[9]. Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ φρουρίου ἐπισκοπεῖται σχεδὸν πᾶσα ἡ παραλία μέχρι τοῦ Μετοχίου τῆς Μονῆς Ὕδρας, καὶ ἡ πόλις τῆς Ὕδρας, καὶ μέγα μέρος τῶν ἀδένδρων ὑπωρειῶν τῆς Δαρδζούλας. Μικρὰ δὲ φρούρια ἐνετικὰ ὑπάρχουσι καὶ ἀπέναντι τῆς νησῖδος Σούπεζας, καὶ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Σκυλλαίου.

Πέραν τῆς Θερμησίας πρὸς Α, μεταξὺ τοῦ Πλέπι καὶ τοῦ Μετοχίου τῆς Μονῆς τῆς Ὕδρας, ὑπάρχει καὶ μεγάλη λιμνοθάλασσα, Κούμπουρνα καλουμένη, ἄλλοτε ἰχθυοτροφεῖον, νῦν δὲ μένουσα ἀκαλλιέργητος.

Τὰ προϊόντα τοῦ δήμου Ἑρμιόνης ἐν γένει εἶνε σῖτος 7,000 κοιλά, κριθὴ 4,000 κοιλά, βάμβαξ 3,000 ὀκάδες, οἶνος 18,000 ὀκάδες, ἔλαιον 150.000 ὀκ. ἀμύγδαλα 3,000 ὀκάδες. Τὰ ἐκ τῶν σικυώνων καὶ λεμονοδένδρων εἰσοδήματα τῶν δημοτῶν εἶνε ἐλάχιστα, μόλις ἀνερχόμενα εἰς 3,750 δραχμάς. Παράγεται δ' ἐν τῷ δήμῳ καὶ μικρὰ ποσότης μέλιτος.

Οἱ Καστριῶται πλὴν τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας ἀσκοῦσι καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἰδίως δὲ ὡς οἱ γείτονες Κρανιδιῶται τὴν σπογγαλιείαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἔχοντες περὶ τὰ 120 πλοῖα, ὧν τὰ πλεῖστα σπογγαλιευτικά· ἔχουσι δὲ καὶ πολλὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΣΠΕΤΣΩΝ ΚΑΙ ΕΡΜΙΟΝΙΔΟΣ.

Ἡ ἀρχαία **Ἑρμιονὶς** εἶχεν ὅρια αὐτὰ ταῦτα τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας, πλὴν τῶν πρὸς Α μερῶν ἀπὸ τῆς Θερμησίας μέχρι Σκυλλαίου, ἅτινα ἐπὶ Παυσανίου (2.34,6) ἀνῆκον εἰς τὴν Τροιζηνίαν. (Ὅρα ἀνωτέρω σελ. 216). Τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν τῆς Ἑρμιονίδος τὸ πλεῖστον διέσωσεν ὁ Παυσανίας ἐλθὼν εἰς αὐτὴν διὰ ξηρᾶς ἐκ Τροιζῆνος διὰ μιᾶς τῶν ὁδῶν τῶν διερχομένων τὴν δειράδα τῶν Ἀδέρων, ὧν ἔτι καὶ νῦν γίνεται χρῆσις ὑπὸ τῶν ἐρχομένων ἐκ Πόρου εἰς Καστρὶ ἢ εἰς Κρανίδιον.

Ἡ πόλις **Ἑρμιόνη,** ἢ **Ἑρμιόνα,** ἢ **Ἑρμιὼν** ἔκειτο ἔνθα νῦν τὸ Καστρί, ἡ πρωτεύουσα τοῦ δήμου Ἑρμιόνης. Ἡ πρὸ τοῦ Παυσανίου προτέρα πόλις τῶν Ἑρμιονέων ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς χερσονησώδους ἄκρας τοῦ Μπίστι, ἐφ' ἧς ὑπῆρχε καὶ τὸ Ποσείδιον, τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, οὗτινος τὰ θεμέλια ἔτι καὶ νῦν σώζονται· ἀλλ' ἡ πόλις, ἣν ὁ Παυσανίας εἶδεν, ἀπεῖχε τῆς ἄκρας ταύτης, ἐκτισμένη οὖσα ἐπὶ τοῦ αὐχένος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμαλοῦ ἐπιπέδου κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ εἰς τὸ ὕψος τοῦ Πρωνός, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἄξιον λόγου ἱερὸν Δήμητρος τῆς Χθονίας (ἴσως ὁ νῦν ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν ὁ ἐπὶ ἀρχαίου οἰκοδομήματος ἐκτισμένος). **Πρὼν** δὲ ὠνομάζετο ὁ βουνὸς ὁ ὑπερκείμενος τῆς ἄκρας τοῦ Ποσειδίου καὶ συνεχόμενος μετ' αὐτῆς. Περὶ τὴν Ἑρμιόνην ὑπῆρχε καὶ τεῖχος, οὗτινος ἱκανὸν μέρος νῦν σώζεται.

Ἡ πόλις εἶχε καὶ δύο κρήνας, ὧν ἡ μία ἐθεωρεῖτο σφόδρα ἀρχαία, εἰς ἣν τὸ ὕδωρ δὲν ἐφαίνετο φανερῶς εἰσερχόμενον, οὐδ' ἐξηντλεῖτό ποτε καὶ ἐὰν ἅπαντες οἱ κάτοικοι καταβάντες ἤθελον ὑδρεύσει. Πιθανὸν δὲ αὕτη νὰ εἶνε τὸ νῦν αὐτόθι ἀρχαῖον κτιστὸν φρέαρ, ἀνεξάντλητον ὂν κατὰ τὸ λέγειν τῶν κατοίκων εἰς ὃ κατήρχοντο διὰ κλίμακος ἐπὶ Παυσανίου, μὴ ὄντος βαθέος. Ἡ ἑτέρα κρήνη εἶχε γίνει ἐπὶ τῶν χρόνων

τοῦ Παυσανίου, ἧς τὸ ὕδωρ ἤρχετο ἐκ τόπου καλουμένου **Λειμῶνος.** Πιθανῶς δὲ αὕτη νὰ ἐδέχετο τὸ ὕδωρ τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ ἐκ τῆς Περιβόλας ἢ ἐκ τῆς πηγῆς Πικροδάφνης διοχετεύοντος τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν, οὗ τὰ ἴχνη σώζονται.

Ὄπισθεν τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος ὑπῆρχον θέσεις, ἃς οἱ Ἑρμιονεῖς ἐκάλουν **τοῦ Κλυμένου, τοῦ Πλούτωνος,** καὶ **λίμνην Ἀχερουσίαν,** πᾶσαι περιπεφραγμέναι μετὰ θριγκῶν. Ἐν τῇ θέσει δὲ τοῦ Κλυμένου ὑπῆρχε χάσμα γῆς, ἐξ οὗ ἐμυθολόγουν ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἀνήγαγεν ἐξ Ἅδου τὸν Κέρβερον.

Πλὴν τοῦ Πρωνὸς ἐνταῦθα μνημονεύεται καὶ τὸ ὄρος **Θόρναξ**, εἶτα ὀνομασθὲν **Κοκκύγιον**, τὸ σήμερον πρὸς Δ τοῦ Πρωνὸς καλούμενον Προφήτης Ἠλίας, παράλληλον τοῦ Ἀσπροβούνου (Μαλιβὰρδ ἀλβανιστί), μεταξὺ τῶν ὁποίων κεῖται ὁ Αὐλών. Ὁ Θόρναξ χωρίζεται ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ Πρωνὸς ἐν τῷ μεταξὺ σχηματιζομένης διόδου ἑνούσης τὴν πεδιάδα τοῦ Καστριοῦ μετὰ τῆς τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων. Ἐπὶ τοῦ Θόρνακος ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Διός, καὶ εἰς τὰ πέρατα τοῦ ὄρους, πρὸς Δ, ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἐν τῷ δήμῳ δ' Ἑρμιόνης πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευτέον καὶ τὰ ἱερὰ τῆς *Δήμητρος Θερμασίας* τὸ μὲν εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἑρμιονίδος, τὸ δ' ἐν αὐτῇ τῇ πόλει (Παυσαν. 2.34,6 καὶ 12). Πιθανῶς δὲ τὸ πρῶτον νὰ ἔκειτο παρὰ τὴν σημερινὴν ἁλυκὴν καὶ τὸ αὐτόσε ἀκρωτήριον τὸ κοινῶς λεγόμενον Θερμῆσι. Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πτολεμαίου γράφει «Ἑρμιόνη τὰ Θερμία (Θέρμια)»· ὥστε κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, καθ' ὃν πιθανώτατα ἔζησεν ὁ τοῦ Πτολεμαίου σχολιαστής, ἡ Ἑρμιόνη ἦτο μᾶλλον γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Θέρμια καὶ Θερμῆσι, ὡς ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ἐξ ἑνετικῶν ἐγγράφων πραγματευομένων περὶ τῆς ἁλυκῆς ταύτης.

Ἐν τῷ δήμῳ δὲ Κρανιδίου μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου καὶ ἄλλαι πόλεις, ἡ **Ἁλίκη** καὶ ὁ **Μάσης,** μὴ σωζόμεναι ἐπὶ τῶν χρόνων τούτου. Περὶ τῆς θέσεως ἑκατέρας τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων πόλεων ὑπῆρχε διχογνωμία ἕνεκα παραδρομῆς εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ κειμένου τοῦ περιηγητοῦ τού-

του. Ἐρείπια ἀρχαιοτάτων οἰκήσεων ὑπάρχουσι περὶ τὰ Κοιλάδια καὶ τὸ Πόρτο Χέλι· κατὰ τὴν δόξαν δέ τινων ὁ Μάσης ἔκειτο εἰς Πόρτο Χέλι, ἡ δὲ Ἁλίκη εἰς Κοιλάδια. Ἵνα κατανοηθῇ δὲ ἡ ἀκριβὴς θέσις τῶν πόλεων ἀνάγκη περιγραφῆς τῶν ὁδῶν δι' ὧν σήμερον ὁ δῆμος Ἑρμιόνης συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Κρανιδίου. Ἡ μία τῶν ὁδῶν τούτων κάμπτουσα πρὸς Β τὸν Πρῶνα φέρεται εὐθὺ πρὸς Δ διερχομένη στενὸν αὐλῶνα, ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Αὐλῶνα λεγόμενον, μεταξὺ τοῦ Ἀσπροβούνου καὶ τοῦ Θόρνακος ἢ Κοκκυγίου ὄρους, ἄγουσα εἰς Κρανίδιον καὶ εἰς Κοιλάδια, φέρει δ' ἐκτρεπομένη ἐν ἀριστερᾷ εἰς Πόρτο Χέλιον, ἡ ἑτέρα δὲ εἶνε ἡ διερχομένη μεταξὺ Πρωνὸς καὶ Θόρνακος, καὶ φέρουσα αὖθις εἰς Κρανίδιον καὶ εἰς Πόρτο Χέλιον, διερχομένη πρὸς Β τῶν λόφων Διςκούρια (Διόσκουροι;) Τῶν αὐτῶν ὁδῶν δὲ μνημονεύει καὶ Παυσανίας (2.36,1) «Κατὰ δὲ τὴν ἐπὶ Μάσητα εὐθεῖαν προελθοῦσιν ἑπτά που σταδίους καὶ ἐς ἀριστερὰ ἐκτραπεῖσιν εἰς Ἁλίκην ἐστὶν ὁδός ... Ἔστι δ' οὖν ὁδὸς καὶ ἐς ταύτην (Ἁλίκην) τοῦ τε Πρωνὸς μέση καὶ ὄρους ἑτέρου Θόρνακος... Παρὰ δὲ αὐτὸν (ναὸν Ἀπόλλωνος εἰς τὰ πέρατα τοῦ Θόρνακος) ὁδός ἐστιν ἐπὶ Μάσητα τοῖς ἐκτραπεῖσιν ἐκ τῆς εὐθείας». Ὅ ἐστι κατὰ τὴν ἀνωτέρω σημερινὴν ὁδογραφίαν πορευόμενός τις ἐξ Ἑρμιόνης ὁδὸν 7 περίπου σταδίων (1294 μέτρ.) διὰ τοῦ Αὐλῶνος φθάνει εὐθὺ εἰς Μάσητα (Κοιλάδια), ἐκτρεπόμενος δὲ ἀριστερὰ εἰς Ἁλίκην (Πόρτο Χέλιον)· ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ὁδὸς μεταξὺ Πρωνὸς καὶ Θόρνακος εἰς Ἁλίκην, ἥτις ὅταν φθάσῃ εἰς τὰ πέρατα τοῦ Θόρνακος συναντᾷ τὴν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους τοῦ Θόρνακος φέρουσαν εἰς Μάσητα εἰς ὃ σημεῖον οἱ κατ' εὐθεῖαν εἰς Μάσητα πορευόμενοι ἐκτρεπόμενοι τῆς εὐθείας ἠδύναντο νὰ ἔλθωσιν εἰς Ἁλίκην. Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Παυσανίου καθίσταται εὐκρινέστερον ἐὰν εἰς τὴν πρότασιν «Παρὰ δὲ αὐτὸν (τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος) ὁδός ἐστιν ἐπὶ Μάσητα» προστεθῇ ἐνάρθρως *ἡ ὁδὸς*, δῆλα δὴ ἡ προμνημονευθεῖσα καὶ φέρουσα ἐν ἀριστερᾷ τοῖς ἐκτραπεῖσιν ἐκ τῆς εὐθείας.

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων ἑπομένως ἐξάγεται ὅτι ἡ μὲν Ἁλίκη ἔκειτο εἰς Πόρτο Χέλι, ὁ δὲ Μάσης εἰς Κοιλάδια[10].

Ἡ πόλις **Ἁλίκη** ὑπὸ τοιοῦτον ὄνομα ἀναφέρεται μόνον ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (2.36,1), ὑπὸ τοῦ Σκύλακος (§ 50)·**Ἁλία**,ὑπὸ τῶν λοιπῶν δὲ συγγραφέων ἀναφέρεται διὰ τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος **Ἁλιεῖς** (οἱ) (Ξενοφ. Ἑλλην. 6.2,3. 4.2.16 καὶ 7.2,2. Διόδωρ.11,78. Στράβ.Η, 373). Ὁ Ἡρόδοτος (7,137) σχηματίζει τὴν αἰτιατικὴν εἰς έας Ἁλιέας, ὁ Θουκυδίδης (1,105) εἰς ᾶς Ἁλιᾶς. Τὴν γῆν τῶν Ἁλιέων ὁ Θουκυδ. (2.56) καλεῖ **Ἁλιάδα**· ὁ Ξενοφῶν καὶ ἐπὶ ταύτης μεταχειρίζεται τὸ ἐθνικόν. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζ. «Ἁλιεῖς πόλις Ἀργολικῆς παραθαλασσία· τὸ ἐθνικὸν ὁμοίως... Ἐλέγοντο δὲ οὕτως διὰ τὸ πολλοὺς τῶν Ἑρμιονέων ἁλιευομένους κατὰ τοῦτο τὸ μέρος οἰκεῖν τῆς χώρας. Τὸ θηλυκὸν Ἁλιὰς καὶ Ἁλικὸς τὸ κτητικόν».

Ἐν ταῖς ἀνευρεθείσαις ἐπιγραφαῖς κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ γίνεται μνεία ἐν ἄλλοις καὶ ἰαθέντων ἀνδρῶν Ἁλικῶν, περὶ ὧν καὶ ὁ Παυσανίας (2 36) γράφει ὅτι δὲν ἐσώζετο μὲν ἡ Ἁλίκη ἐπὶ τῶν χρόνων του, ἀλλ' ἀνέγνωσε περὶ Ἁλικῶν ἀνδρῶν ἐν ταῖς στήλαις τῶν Ἐπιδαυρίων (Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερ. ἔτος 1883, σελ. 215 καὶ 227, καὶ ἔτος 1885 σελ. 18 καὶ 26).

Ἡ πόλις **Ἅλυκος**, ἡ ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἀναφερομένη, πιθανώτατα ἀνάγεται εἰς τὴν Ἁλίκην.

Τὰ ἐρείπια τῆς Ἁλίκης κεῖνται ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς Πόρτο-Χέλι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς μικρᾶς χερσονήσου ἐκτεινόμενα. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ λιμένι διακρίνονται παρὰ τὴν ἀκτὴν ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἀρχαῖα κτίσματα καὶ νεώσοικοι. Ἐρείπια ὡσαύτως καὶ ἴχνη ὕφαλα προκυμαίας ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὴν βορείαν παραλίαν τοῦ ὅρμου Φλαμπούρων, ἀπέναντι τοῦ περιαλοῦς βράχου Γκουριδέτιτ. Παρὰ τὰ ἐρείπια δὲ ταῦτα εὑρίσκεται ἐν τῇ πεδιάδι καὶ ἀρχαῖον κτιστὸν δι' ὀγκολίθων φρέαρ τετράγωνον, καὶ ἴχνη παράκεινται τείχους ἀρχαίου διήκοντος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἐπὶ τῶν βορείων δὲ κλίσεων τῶν

ὑψωμάτων τῆς χερσονήσου Ἁλίκης εὑρίσκεται τὸ πολυάνδριον τῶν Ἁλιέων.

Ὁ **Μάσης** ἔκειτο, ὡς ἐρρέθη, παρὰ τὰ Κοιλάδια. Ἡ πόλις αὕτη μνημονευομένη παρ' Ὁμήρῳ, δὲν ὑφίστατο ἐπὶ Παυσανίου, (2.36,2), μόνον τὸν λιμένα αὐτῆς μετεχειρίζοντο ὡς ἐπίνειον οἱ Ἑρμιονεῖς εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον.

Ἀπὸ Μάσητος διηγεῖται ὁ Παυσανίας (2,36,3) ὅτι ἔφερεν ὁδὸς ἐν δεξιᾷ ἐπὶ ἄκραν καλουμένην **Στρουθοῦντα**, ἣν θέτουσιν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Βουρλιᾶ βορειοδυτικῶς τοῦ Μάσητος. Ἐκ τῆς ἄκρας δὲ ταύτης εἰς ἀπόστασιν 250 σταδίων ἔφερεν ὁδὸς εἰς **Φιλανόριον** καὶ **Βολεούς**. Περὶ τῶν Βολεῶν γράφει ὁ Παυσανίας ὅτι ἦσαν σωροὶ λογάδων λίθων. Δύσκολος τανῦν ἡ ἐξακρίβωσις τῶν θέσεων τούτων, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν 250 σταδίων ἀπὸ Στρουθοῦντος φαίνεται ἐσφαλμένος. Τῶν θέσεων τούτων ἀπεῖχον οἱ **Δίδυμοι** 20 στάδια· αὐτόθι δὲ ὑπῆρχεν ἱερὸν Ποσειδῶνος, Ἀπόλλωνος καὶ Δήμητρος, ἴσως ἐν ᾗ θέσει ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Διδύμων ὑπάρχει ναΐσκος Ἁγ. Μαρίνας, καὶ Ἁγ. Κυριακῆς, καὶ Κοιμήσεως Παναγίας.

Πλὴν τούτων ὁ Παυσανίας ἐρχόμενος ἐκ Τροιζηνίας εἰς Ἑρμιονίδα ἐν ἄλλαις θέσεσιν ἀναφέρει καὶ τὴν θέσιν **Εἰλεοί**, ἔνθα εἶδε Δήμητρος καὶ Κόρης ἱερά. Τὸ ὄνομα τὸ σημερινὸν τοῦ ὑψηλοῦ ὀροπεδίου ἐπὶ τῶν Ἀδέρων τῶν Ἰλίων ἢ Εἰλίων, νομίζομεν ὅτι μαρτυρεῖ περὶ τῆς θέσεως, διότι καὶ ὁδὸς ἀπὸ Τροιζηνίας εἰς Ἑρμιονίδα διέρχεται ἐντεῦθεν, καὶ διότι ἡ πεδιὰς αὕτη ἐν μέσῳ κειμένη ὀρεινῆς χώρας καὶ τραχείας, ἧς τὴν ὄψιν καθιστᾷ ἐνταῦθα ἥμερον, προξενεῖ ἐντύπωσιν εἰς τὸν ὁδοιποροῦντα ὥστε νὰ μνημονεύσῃ αὐτῆς.

Ὡς πρὸς τ' ἀκρωτήρια δὲ τῆς Ἑρμιονίδος καὶ τὰς περικειμένας νήσους ὁ Παυσανίας διέσωσε πολλὰ τῶν ἀρχαίων γεωγραφικῶν ὀνομάτων. Καὶ ἐν πρώτοις μνημονευτέον τοῦ ἀκρωτηρίου **Σκυλλαίου**, οὗτινος ἡ θέσις ἔκ τε τοῦ Παυσανίου καὶ ἄλλων συγγραφέων καθορίζεται εἰς τὸ σήμερον Κάβο Σπαθί, ὅπερ εἶνε τὸ ἀνατολικώτατον πάσης τῆς Πελοποννήσου ἀκρωτήριον.

Ἀλλ' ὁ Παυσανίας ἐνῷ ἐν 2.34,7 καθορίκει τὴν θέσιν τοῦ Σκυλλαίου, μικρὸν κατωτέρω φαίνεται ὅτι μεταθέτει αὐτὸ πρὸς Δ τῆς Ἑρμιονίδος εἰς τὸ ἀκρωτήριον Θυννί. Ἴσως δὲ τὸ χωρίον τοῦ συγγραφέως εἶνε καὶ ἐφθαρμένον· ἀλλὰ τὸ λᾶθος εἶνε προφανέστατον ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως, ἣν ποιεῖ ἐκ τοῦ κατ' αὐτὸν Σκυλλαίου τῶν περὶ τὴν Ἑρμιονίδα νήσων, ὧν τ' ἀρχαῖα ὀνόματα, κατὰ τὸ πλεῖστον, περιεσώθησαν μέχρι σήμερον. «Πλέων τις ἀπὸ τοῦ Σκυλλαίου» γράφει ὁ Παυσανίας (2,34.8) «πρὸς τὴν Ἑρμιόνην», δῆλα δὴ ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Θυννὶ καθ' ἡμᾶς, «ἀπαντᾷ τὸ ἀκρωτήριον **Βουκέφαλα**», τὸ σήμερον Κορακιά. «Μετὰ τὴν ἄκραν ταύτην πρώτη νῆσος εἶνε ἡ «**Αλιοῦσα**», ἡ νῦν Χηνίτσα, ἡ προσκειμένη τῇ Ἁλίᾳ «καὶ ἔχουσα καὶ λιμένα ἐπιτήδειον εἰς ἐνόρμισιν νηῶν». Μετὰ ταύτην ἔρχεται ἡ **Πιτυοῦσσα**», αἱ νῦν Σπέτσαι, «εἶτα τρίτη, ἣν **Ἀριστερὰς** ὀνομάζουσιν», ἡ Σπετσοποῦλα, ἥτις ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν ναυτικῶν λέγεται Ῥαστερή, ὅπερ εἶνε παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς ὀνόματος Ἀριστεραί. «Παραπλεύσας δὲ ταύτας συναντᾷ τὸ ἀκρωτήριον **Κωλυεργίαν**», τὸν Κάβο Μιλιανό, «μετ' αὐτὴν δὲ νῆσον **Τρίκρανα**» τὰ Τρίκερι σήμερον λεγόμενα, «καὶ ὄρος εἰς θάλασσαν ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου προβεβλημένον **Βουπορθμος**», ὅπερ εἶνε τὸ μέγα ἀκρωτήριον Μουζάκι, μεταξὺ τοῦ ὁποίου καὶ τῆς ἀπέναντι νήσου Δοκοῦ σχηματίζεται πορθμός. «Πρόκειται δὲ τοῦ Βουπόρθμου νῆσος **Ἀπεροπία**» ἥτις εἶνε ὁ Δοκός· «τῆς δὲ Ἀπεροπίας πλησίον κεῖται ἑτέρα νῆσος «**Ὑδρέα**» ἡ σημερινὴ Ὕδρα. «Μετὰ ταύτην» ἐξακολουθεῖ ὁ Παυσανίας (τὴν Ἀπεροπίαν) «ἔρχεται αἰγιαλὸς μηνοειδὴς» ὅστις εἶνε ὁ κόλπος τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων «καὶ ἀκτὴ μετὰ τὸν Αἰγιαλὸν εἰς τὸ Ποσείδιον», τὸ σήμερον Μπίστι, «ἔνθα ἦτο ἡ προτέρα πόλις τῶν Ἑρμιονέων».

Ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν νήσων τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἣν ποιεῖ Πλίνιος (hist. nat. 4,12.19) ἀναφέρεται καὶ νῆσος Colonis· ἂν τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν προῆλθεν ἐκ λάθους τοῦ Πλινίου

ὡς πρὸς τὴν θέσιν, οὐχὶ ἀτόπως δύναταί τις νὰ ὑπολάβῃ ὅτι τὸ ὄνομα περιεσώθη εἰς τὴν νησῖδα Κορωνίδα οὕτω κληθεῖσαν ἐκ τοῦ Κολωνὶς κατὰ συνεκδοχήν. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν νήσων ὁ Πλίνιος περιπίπτει εἰς σύγχυσιν ἐξ ἧς οὐδὲν ἐξάγεται ὁριστικὸν καὶ ἀναμφισβήτητον. Οἱ κάτοικοι τὴν νησῖδα ταύτην εἰς τὴν ἀλβανικὴν καλοῦσι Κορόν.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἑπομένως περὶ τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων τῶν νήσων τῶν περὶ τὴν Ἑρμιονίδα ἡ μὲν Χηνίτσα εἶνε ἡ Ἀλιοῦσα, αἱ Σπέτσαι ἡ Πιτυοῦσσα, ἡ Πετσοπούλα ἢ Ῥαστερὴ αἱ Ἀριστεραί, τὰ Τρίκερι τὰ Τρίκρανα, ὁ Δοκὸς ἡ Ἀπεροπία καὶ ἡ Ὕδρα ἡ Ὑδρέα. Ὁ Κούρτιος (Τόμ. Β΄, 452 ἑπόμ. καὶ 578) ὡς πρὸς τὰς νήσους ἑρμηνεύει ἄλλως τὸ χωρίον. Ὁ Βούρσιαν (Τόμ. Β΄, σ. 101) ἐπλησίασε πλειότερον εἰς τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν. Ὁ Κίπερτ θέτει τὴν Ἀλιοῦσαν εἰς τὴν νῆσον Κορακιά.

Περὶ τοῦ νεωτέρου ὀνόματος Σπέτσαι πολλὰ ἐγράφησαν ὑπὸ λογίων Σπετσιωτῶν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἐτυμολογίας αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ζήτημα μένει ἔτι ἄλυτον. Τὸ γνωστὸν εἶνε ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε κυρίως ἡ ἀλβανικὴ ὡμιλεῖτο, ὀλίγοι δ' ἐγνώριζον τὴν ἑλληνικήν, ἡ νῆσος ἐκαλεῖτο *Πέτσαι*, τὸ ἐν ἀρχῇ Σ εἶνε προσθήκη μεταγενεστέρα, ἴσως ἐκ τῶν ἐνετῶν καὶ ἰταλῶν ναυτικῶν, οἵτινες ἐκάλουν αὐτὴν Spezia καὶ Spescie, ὡς καὶ τὴν Ὕδραν Sidra (Piacenza, L'Egeo redivivo 1688). σελ. 567 καὶ 570.) Ὁ Porcacchi (L'isole piu famose del mondo 1572) ἐν τῷ γεωγραφικῷ πίνακι τοῦ Μορέα γράφει Spetie.

Ὁ Boschini, L'archipelago 1658 Specia, τὴν δὲ Σπετσοπούλαν Aristeri· σήμερον δ' ἔτι οἱ κάτοικοι δὲν λέγουσι συνήθως Σπετσοπούλαν τὴν νῆσον, ἀλλὰ Πετσοπούλαν, ὁσάκις ποιοῦσι χρῆσιν τοῦ ὀνόματος τούτου.

Ὁ ἐν ἔτει 1833 Α. Μιαούλης δημοσιεύσας ἱστορίαν τῶν ναυμαχιῶν τῶν γενομένων διὰ τῶν πλοίων τῶν τριῶν νήσων, τὰς Σπέτσας πανταχοῦ γράφει Πέτσας.

Ἡ ἀρχαιοτάτη γραπτὴ μνεία τοῦ ὀνόματος Spetie ἀνάγεται μέχρι τοῦ ἔτους 1481, καθ' ὃ ἐν ἐκθέσει πρὸς τὴν ἐνετικὴν κυβέρνησιν προβλεπτοῦ ἀναφέρονται αἱ λέξεις il Canal de le Spetie (C. Sathas, Μνημεῖα Ἑλλ. ἱστορίας Τόμ. VI. σελ. 177.36). Ὁ χρόνος δὲ οὗτος εἶνε ἐκεῖνος καθ' ὃν κατὰ τὰς παραδόσεις καὶ τὰς ἱστορικὰς πηγὰς συνῳκίσθησαν αἱ νῆσοι τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ὕδρας, καὶ καθ' ὃν ἐγένετο ἀρχὴ τοῦ ναυτικοῦ αὐτῶν σταδίου. (Κ. Σάθα, Ἕλληνες στρατιῶται ἐν τῇ Δύσει καὶ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλην. τακτικῆς, σελ. 64 καὶ 72.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΣΠΕΤΣΩΝ ΚΑΙ ΕΡΜΙΟΝΙΔΟΣ.

Σελ. 225. Σημ. 1. Τινὲς γράφουσιν ὅτι ὀνομάζεται καὶ Κάβο Σκυλλί, ἀλλ' ὑπὸ τοιαύτην ὀνομασίαν οὐδεὶς τῶν ἐγχωρίων γνωρίζει αὐτό. Οἱ πίνακες τοῦ χαρτογράφου τῆς Ἐνετίας Κορονέλλη ὀνομάζουσι τοῦτο Κάβο Σκυλλί· ἴσως δ' ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ πλάνη· ἀλλ' ὁ Κορονέλλης πολλαχοῦ μεταχειρίζεται τὰς ἀρχαίας ὀνομασίας εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακάς του.

Σελ. 230. Σημ. 2. Καὶ ὁ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 Ἀρσένης Κρέστας ἀρχηγὸς τῶν Κρανιδιωτῶν (εἰς τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο περιλαμβάνονται καὶ οἱ Καστριῶται καὶ οἱ Διδυμιῶται), ὁ φονευθεὶς ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς Δερβενάκια, ἐκαλεῖτο ἀρχηγὸς τοῦ Κάτω Ναχαγιέ.

Σελ. 231. Σημ. 3. Ἡ λέξις ἰταλική· costa, παραλία, ἀκτή.

Σελ. 231. Σημ. 4. Τοιοῦτον ὄνομα φέρει καὶ Μονὴ ἐν Κυνουρίᾳ πρὸς Δ τοῦ Λεωνιδίου, ἀντικρύζουσα εἰς τὰς Σπέτσας.

Σελ. 235. Σημ. 5. Ὅρα σημείωσιν 11, σελ. 214 ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀλβανικοῦ τούτου ὀνόματος.

Σελ. 239. Σημ. 6. Dapper, Description des isles de l'Archipel, σελ. 379.

Σελ. 241. Σημ. 7. C. Sathas, Μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, Τόμ. VI, σελ. 253.20, ἔνθα οἱ κάτοικοι ἀναφέρονται ὡς Ἀλβανοί.

Σελ. 248. Σημ. 8. Τὰ περὶ τῆς χημικῆς καταστάσεως τοῦ ἅλατος παρέλαβον ἐξ ἀναφορᾶς Ἀ. Χρηστομάνου καθηγητοῦ τῆς χημείας, ἣν ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν τῇ 23 Νοεμβρίου 1885 προτείνων τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἁλυκῆς Θερμησίας εἰς παραγωγὴν χημικῶν προϊόντων καὶ λιπασμάτων.

Σελ. 249. Σημ. 9. C. Sathas, Μνημεῖα, Τόμ. I καὶ VI.

Σελ. 253. Σημ. 10. Τὸ εἰρηνοδικεῖον Κρανιδίου καλεῖται ἤδη εἰρηνοδικεῖον Μάσητος· ἀλλ' ὀρθότερον καθ' ἡμᾶς θὰ ἦτο ἂν ὠνομάζετο «Εἰρηνοδικεῖον Κρανιδίου», διότι οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει τῆς προσθήκης ἀρχαίων ὀνομασιῶν γεωγραφικῶν, καὶ τούτων ἐσφαλμένων, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ εἰρηνοδικεῖα, ἐξ ὧν πολλάκις ἐπέρχεται σύγχυσις ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ, ἐκτὸς ἂν ὑπολαμβάνωσιν οἱ τοιαῦτα ὀνόματα καθιερώσαντες ὅτι συντελοῦσι καὶ εἰς τὴν καλλιτέραν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης !

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΥΘΗΡΩΝ

Κάτοικοι 13,259. Δῆμοι 2.

ΝΗΣΟΣ ΚΥΘΗΡΑ

Ἡ ἐπαρχία Κυθήρων εἶνε ἐντελῶς νησιωτική, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς νήσου τῶν Κυθήρων, καὶ τῆς μικροτέρας ταύτης νήσου τῶν Ἀντικυθήρων. Ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶνε ἡ μεσημβρινωτάτη τῶν τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ὑπάγεται δὲ διοικητικῶς εἰς τὸν νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας οὐχὶ ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, ἀλλ' ἕνεκα τῶν εὐκολιῶν, ἃς παρέχει εἴς τε τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τοὺς Κυθηρίους ἡ μετὰ τοῦ Ναυπλίου συγκοινωνία μᾶλλον, παρὰ ἡ μετὰ τῆς πρωτευούσης τοῦ νομοῦ Λακωνίας, εἰς ὃν τὰ Κύθηρα γειτονεύουσιν.

Ἡ νῆσος τῶν Κυθήρων κεῖται πρὸς Μ τῆς ἀνατολικῆς χερσονήσου τῆς Λακωνικῆς, ἧς φαίνεται ὡς φυσικὴ προέκτασις· ἐκ τῶν δύο δὲ ἄκρων εἰς ἃ ἡ χερσόνησος αὕτη καταλήγει, τὴν Ἐλαφόνησον (Ὄνου Γνάθον) καὶ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν, τὰ Κύθηρα πρόκεινται τῆς Ἐλαφονήσου ἐξ ἧς ἀπέχει τὸ βόρειον αὐτῶν ἀκρωτήριον Μακρυὰ Τζόντα ἢ Κάβο Σπαθὶ 4 $^1/_2$ μίλια, ἀπὸ δὲ Μαλέας 12 $^1/_2$. Προέκτασις δὲ τῶν Κυθήρων δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ Ἀντικύθηρα, ἀπέχοντα τῶν Κυθήρων 20 μίλια, καὶ τῆς Γραμβούσης τῆς Κρήτης 17.

Τὸ μεσημβρινὸν ἀκρωτήριον τῶν Κυθήρων Τράχηλας κεῖται εἰς πλάτος Β 36^0, 7', 20'' καὶ εἰς μῆκος Α τοῦ Γρενουηνσίου 23^0. Τὸ βόρειον δὲ ἀκρωτήριον Σπαθί, ἐφ' οὗ καὶ ὁ φάρος τῆς νήσου εἰς πλάτος Β 36^0, 22', 50 καὶ μῆκος Α 22,57',30.

Τὸ ἀκρωτήριον δὲ Ἀπολυταρέα τῶν Ἀντικυθήρων, ὅπερ εἶνε καὶ ἡ μεσημβρινωτάτη ἄκρα τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, κεῖται εἰς μῆκος Α 23^0, 20' καὶ εἰς πλάτος Β 35^0, 49'.

Τὰ Κύθηρα καὶ τὰ Ἀντικύθηρα μετὰ τῆς Κρήτης, τῆς Κάσου, τῆς Καρπάθου καὶ τῆς Ῥόδου ἀποτελοῦσι τὴν τελευταίαν καμπύλην νησιωτικὴν γραμμήν, τὴν ὁρίζουσαν πρὸς Μ τὰ ὅρια τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης. Κεῖνται δὲ τὰ Κύθηρα καὶ τὰ Ἀντικύθηρα ἐν μέσῳ τῆς δυτικῆς διόδου ταύτης ὡς σκοπιαὶ αὐτῆς, παρὰ τὰς νήσους ταύτας διερχομένων πάντων τῶν πλοίων τῶν πλεόντων ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τἀνάπαλιν. Διὸ καὶ ἡ θέσις τῶν Κυθήρων ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν κατακτητῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων ἀξία καταλήψεως ἐπὶ πάσῃ θυσίᾳ. Τὸ πάλαι τὰ Κύθηρα ἦτο σταθμὸς τῶν ἀπὸ Αἰγύπτου καὶ Λιβύης ἐρχομένων ὁλκάδων· οἱ Ἐνετοὶ δὲ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν διάρκειαν τῆς κυριαρχίας των ἐθεώρησαν τὴν κατοχὴν τῆς νήσου ἀξίαν πολλοῦ λόγου διὰ τὴν θέσιν αὐτῆς. Ἦτο δὲ καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ κρυπτὴ ἐνέδρα τῶν πειρατῶν, ἰδίως τῶν Μελιταίων, ἐνταῦθα λοχευόντων καὶ ἐν Ἀντικυθήροις τὴν διάβασιν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων[1].

Ἡ νῆσος τῶν Κυθήρων ἔχει περίμετρον 50 περίπου μιλίων καὶ ἐμβαδὸν 277 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, σχῆμα δὲ μακρὸν φερόμενον ἀπὸ Β πρὸς Μ, ἐν μέσῳ μόνον πλατυνομένη καὶ προβάλλουσα πρὸς Α χερσονησώδη προέκτασιν τὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Οὕτω δὲ περὶ τὴν νῆσον σχηματίζονται τρία κυριώτατα ἀκρωτήρια, τὸ βόρειον Κάβο Σπαθί, τὸ μεσημβρινὸν Τράσσα Πούντα, καὶ τὸ ἀνατολικὸν Σούρουμη τῆς χερσονησώδους προεκτάσεως τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἧς πρόκεινται δύο ἐρημόνησοι αἱ Δραγονάρες.

Ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν κατάστασιν ἡ νῆσος εἶνε ὀρεινή, ἔχουσα ὀρεογραφικὸν σχηματισμὸν λίαν ἀνώμαλον καὶ κατατετμημένον εἰς ὑψηλὰς σειρὰς ὀρέων κεχωρισμένας. Οὕτω δὲ πρὸς Α διακρίνεται ὀρεοσειρὰ εἰς δύο κορυφὰς κορυφουμένη τὴν τῆς Ἁγίας Μόνης, ὕψους 553 μέτρων, καὶ τὴν χθαμαλωτέραν ταύτης τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὕψους 333. Πρὸς τὸ ΜΔ δὲ τῆς νήσου ἐκτείνεται ἑτέρα παράλληλος τῇ πρώτῃ ὀρεοσειρὰ ἡ τῆς Ἁγίας Ἐλέσης, ὕψους 550 μέτρων, καὶ ἡ τοῦ Μυρμηγκάρη ὕψ.

513· ἐν μέσῳ δὲ τούτων σειρὰ χθαμαλωτέρα μακρὰ ἡ τοῦ Σκλήρη, πᾶσα ὁμαλὴ καὶ καλλιεργουμένη. Πρὸς Β δὲ καὶ Μ διακλαδίζονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὑψηλοὶ βουνοὶ κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν, διατεμνόμενοι ὑπὸ βαθέων φαράγγων καὶ μισγαγκειῶν, ἀναστομουμένων πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὸ μέσον δὲ τῆς νήσου εἶνε ὑψηλὸν ὀροπέδιον γεωργούμενον.

Ὁ ἀνώμαλος σχηματισμὸς καὶ πετρώδης τῶν ὀρέων, ἡ ὕπαρξις ἀμμώδους πολλαχοῦ ἐδάφους, πλήρους ἀπολιθωμάτων μεγάλων θαλασσίων ὀστρέων, ὡς ἐν τῇ ὁδῷ ἀπὸ τοῦ χωρίου Κυπέρι ἢ Φριλιγκιάνικα πρὸς τὰ Μιτάτα, ἡ ὕπαρξις γαιανθράκων ἐν θέσει Γωνιᾷ πρὸ Α τῶν Μιτάτων, καὶ πηγῶν σιδηρούχων εἰς Μάγγανα καὶ Ὄχελες, οἱ ἐν τῇ θέσει Χαλκὸς σωροὶ ἀπολιθωμάτων ζῴων, μαρτυροῦσι τὴν ἡφαιστειογενῆ τῆς νήσου κατάστασιν, ἀξίαν τῆς μελέτης τῶν γεωλόγων.

Ἡ νῆσος ἕνεκα τῆς θέσεώς της προσβαλλομένη ὑπὸ τῶν κυμάτων εὐρείας θαλάσσης ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας κεῖται μεμονωμένη ἔχει ἀπότομα καὶ βραχώδη παράλια, πετρώδεις δὲ καὶ αὐχμηρὰς τὰς πρὸς τὴν θάλασσαν νευούσας πλευρὰς τῶν ὀρέων, ὡς πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Εἶνε δ' ἐκ τούτου καὶ τὰ παράλια αὐτῆς κατεσχισμένα εἰς πολλοὺς ὅρμους καὶ ὁρμίσκους. Κόλπον ἔχει ἕνα καὶ μόνον τὸν τοῦ Αὐλέμονος πρὸς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ μεσημβρινοῦ αὐτῆς τμήματος. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἕνεκα τῆς φυσικῆς διαθρύψεως τῶν ὀρέων, καὶ ἕνεκα σεισμῶν τὰ παράλια τῆς νήσου πολλαχοῦ μετεβλήθησαν, εἴτε βυθισθέντα, εἴτε καὶ ἐξηπειρωθέντα ἐκ τῶν προσχώσεων τῶν ῥευμάτων.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ βορείου μυχοῦ τοῦ Αὐλέμονος, ἔχοντος παραλίαν 2 μιλίων, ὑπάρχει λιμενίσκος κλειστὸς καὶ ἀσφαλής, ὁ τοῦ Ἁγ. Νικολάου, βάθους 3 ὀργυιῶν, ᾧ παράκειται τὸ χωρίον Αὐλέμων. Ἐν ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι εἰς αὐτὸν ὑψοῦται ἐνετικὸν φρούριον[2]. Εἰς τὸν λιμένα τοῦτον καταπλέουσι τὸν χειμῶνα τὰ ἀτμόπλοια τῶν ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιριῶν, δυσπροσίτου ὄντος τότε τοῦ ὅρμου τοῦ Καψαλίου, τοῦ ἐ-

πινείου τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου. Εἰς τὸ τμῆμα δὲ τοῦτο τοῦ Αὐλέμονος, ἕνεκα τοῦ εὐλιμένου τῶν τόπων καὶ τῆς παρακειμένης μεγάλης εὐφόρου πεδιάδος ὑπῆρχον καὶ τῶν ἀρχαίων Κυθηρίων αἱ οἰκήσεις.

Πρὸς Δ τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγ. Νικολάου, εἰς ἀπόστασιν μιλίου κατ'εὐθεῖαν γραμμήν, προεκβάλλει εἰς τὸν μυχὸν Αὐλέμονος γλῶσσα ὀρεινή, τὸ Καστρί, ἐφ' ἧς ἔκειτο τὸ πάλαι ἡ παραλία πόλις τῆς νήσου Σκάνδεια, ἐπίνειον τῆς πόλεως Κυθήρων. Ὁ λιμὴν σήμερον ὁ ἀρχαῖος εἶνε κεχωσμένος ἐκ τῆς ἰλύος, ἣν παρασύρει πρὸς τὴν θάλασσαν μέγας αὐτόθι ἐκβάλλων χείμαρρος.

Ὁ κόλπος τοῦ Αὐλέμονος κατέστη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους γνωστὸς διὰ τὸ ἐν αὐτῷ συμβὰν ναυάγιον τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1802 τοῦ πλοίου Μέντωρος, εἰς ὃ ὁ λόρδος Ἔλγιν εἶχε φορτώσει τὰς ἀπὸ τοῦ Παρθενῶνος ἀφαιρεθείσας ἀρχαιότητας.

Ἐκ τῶν λοιπῶν σημαντικῶν ὅρμων εἶνε τὸ Καψάλι, τὸ ἐπίνειον τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως τῶν Κυθήρων πρὸς Μ τῆς νήσου, ὃ κλείει ἐκ Δ στενὴ μηνοειδὴς ὀρεινὴ γλῶσσα ὁ Τράχηλας. Ἐκ τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου τούτου προβάλλει μικρὰ χερσόνησος, ἐφ' ἧς ὁ φανὸς τοῦ λιμένος, συνεχομένη δι' ἀμμώδους ἰσθμοῦ πρὸς τὴν ξηρὰν τῆς νήσου, ὀπίσω τῆς ὁποίας ἀγκυροβολοῦσι τὰ μικρὰ πλοῖα. Ὡσαύτως δ' ἐνταῦθα πρὸς Α τοῦ ἀμμώδους ἰσθμοῦ σχηματίζεται μεταξὺ τῆς χερσονήσου καὶ τῆς ξηρᾶς τῶν Κυθήρων μικρὸς ἀβαθέστατος λιμὴν ὁ Πίσω Γιαλός.

Ἕτερος λιμὴν εἶνε τὸ Διακόφτι πρὸς Β τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, σχηματιζόμενος μεταξὺ τῆς ξηρᾶς τῶν Κυθήρων καὶ τῆς νησῖδος Διακόφτι, ἥτις ἑνοῦται μετὰ τῆς ξηρᾶς δι' ἀμμώδους ἰσθμοῦ. Ὁ λιμὴν οὗτος, ὃν ἐζήτησαν πολλάκις ν' ἀνοίξωσιν εἰς τὴν συγκοινωνίαν οἱ τὰ βορειοανατολικὰ τῶν Κυθήρων οἰκοῦντες, μένει ἄχρηστος.

Ἄλλοι ὅρμοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαθέως πρὸς τὴν ξηρὰν εἰσχωροῦντες εἶνε καὶ ἄλλοι κύκλῳ τῆς νήσου, ὧν τὰ ὀνό-

ματα περιλαμβάνονται ἐν τῷ γεωγραφικῷ προσηρτημένῳ πίνακι τῆς νήσου.

Νησῖδες περὶ τὴν νῆσον εἶνε πρὸς Α τὸ Διακόφτι τὸ σχηματίζον τὸν λιμένα τοῦ Διακοφτίου, καὶ τὸ Πρασονῆσι, μεταξὺ δὲ τούτων ἡ ξηρόνησος Φειδονῆσι. Μεσημβριανατολικῶς τούτων ἀπέναντι τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου αἱ Δραγονάρες, δύο ἐρημόνησοι ἱκανῶς μεγάλαι. Μεσημβρινοανατολικῶς δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου Τράσσα Ποῦντα εἶνε τὰ δύο Κουφονήσια, εἰς ἀπόστασιν 2 $^{1}/_{2}$ μιλίων, ἔχοντα περὶ αὐτὰ βαθύτατα παράλια. Μεταξὺ τῶν Κυθήρων καὶ τῶν νήσων τούτων σχηματίζονται ὁρμητικὰ θαλάσσια ῥεύματα.

Πρὸς Μ δὲ τοῦ Τράχηλα εἰς ἀπόστασιν 1 μιλίου καὶ $^{1}/_{6}$ τοῦ μιλίου (2160 μέτρ.) εἶνε ἡ νησὶς Αὐγὸ ἢ Χύτρα, χρησιμεύουσα εἰς βοσκὴν ζῴων, ἐνοικιαζομένη ὑπὸ τοῦ δημοσίου πρὸς ὄφελος τοῦ δήμου Κυθηρίων, ἔχουσα βαθυτάτην πέριξ παραλίαν μέχρι 41 ὀργυιῶν.

Εἰς τὴν δυτικὴν δὲ παραλίαν εἶνε δύο νησῖδες Στρογγυλά, βορειότερον τὸ Μακρόνησο, ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Λιμνάρια, καὶ ἔτι βορειότερον ἡ Ἀξίνη εἰς τὸ μέσον τῆς δυτικῆς παραλίας.

Ὕδατα ῥέοντα ἔχει ἡ νῆσος πολλαχοῦ. Τὸ ἀφθονώτερον δὲ ῥεῖθρον εἶνε τὸ τοῦ χωρίου Μυλοποτάμου· μετὰ τοῦτο τὸ τοῦ Καραβᾶ καὶ τὸ τῶν Μιτάτων. Ἐκ τούτου δὲ εἰς τὰ χωρία ταῦτα ὑπάρχει δαψιλὴς φυτεία δένδρων, καὶ μείζων καλλιέργεια τῶν πέριξ γαιῶν. Ἐν τοῖς λοιποῖς δὲ χωρίοις γίνεται χρῆσις ὑδάτων φρεατίων καὶ δεξαμενῶν.

Πεδινὰ μέρη ἔχουσι τὰ Κύθηρα ὀλίγα. Σημαντικωτέρα τῶν πεδιάδων εἶνε ἡ τῆς Παληουπόλεως, χθαμαλή, ἀναστομουμένη εἰς τὸν κόλπον τοῦ Αὐλέμονος. Εἶνε δὲ ἀραιῶς πεφυτευμένη ἐξ ἐλαιῶν, διατεμνομένη ὑπὸ χειμάρρου· θεωρεῖται δὲ ὡς ἡ εὐφορωτάτη τῶν τῆς νήσου. Ἑτέρα εἶνε τὸ πρὸς Β τῆς πόλεως Κυθήρων Μανιτοχῶρι, αὐλὼν ἐλαιόφυτος, ἔνθα ἀγροτικαὶ οἰ-

κίαι ἐν μέσῳ δένδρων. Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ αὐλῶνος τούτου κεῖται Μονὴ Παναγίας Κακοπέτρης διαλελυμένη, καὶ νῦν ἰδιόκτητος τῆς οἰκογενείας Καλούτση.

Ἐν μέσῳ δὲ τῆς νήσου μεταξὺ τῶν λοφοσειρῶν καὶ τῶν ὀρεινῶν δειράδων ὑπάρχουσι πλεῖστοι στενοὶ αὐλῶνες καὶ ὀροπέδια καλλιεργούμενα πρὸς σμιγόν, καθὼς καὶ χθαμαλὰ πεδινὰ μέρη παρὰ τοὺς ὅρμους, ὧν ἄξιον λόγου εἶνε τὸ μικρὸν κάμπισμα τοῦ Λαχνοῦ παρὰ τὸν ὅρμον Κάλανι. Ἔχουσι δὲ οἱ Κυθήριοι καλλιεργήσει ἕνεκα τῆς στενότητος τῆς χώρας πάντας τοὺς γαιώδεις λόφους, τὰς κλιτῦς τῶν βουνῶν καὶ τὰ ὁμαλὰ πλευρὰ τῶν φαράγγων, ἔνθα μάλιστα ὑπάρχουσι πηγαὶ ὑδάτων. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ νῆσος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ διὰ τὴν χλοερότητα τῶν τόπων, καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν παριστᾷ ὅλως ἀντίθετον εἰκόνα ἐκείνης, ἣν βλέπουσιν οἱ περιπλέοντες αὐτὴν ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν νευουσῶν πλευρῶν. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἀπαντῶσι πολλαχοῦ ἄγονα καὶ ἄνυδρα μέρη, ἰδίως ὀρεινά, χρήσιμα εἰς βοσκήν.

Τὸ κλῖμα τῶν Κυθήρων εἶνε ὑγιεινόν. Ἄνεμοι πνέουσι τὸν χειμῶνα σφοδρότατοι, διὸ καὶ τὸ ψύχος τότε δριμύ. Σπανίως βρέχει τὸ θέρος· καίτοι δὲ ὑπάρχει σπάνις βροχῶν αἱ φυτεῖαι ἐν γένει τῶν σπαρτῶν καὶ ἀμπέλων καὶ λοιπῶν δένδρων εἶνε χλοεραί· διότι οἱ συνήθως πνέοντες νότιοι ἄνεμοι κατακαλύπτουσι τὴν νῆσον δι' ὁμίχλης, ἣν φέρουσιν ἐκ τοῦ πελάγους, ἥτις διὰ τῆς ὑγρότητος αὐτῆς ζωογονεῖ τὰς φυτείας, καλουμένη ὑπὸ τῶν κατοίκων κατσιφάρα καὶ καψαχνιά.

Ἐκ τῶν ὀρέων εὐάριθμοι μόνον κλιτῦς ἐκ τῶν μὴ καλλιεργουμένων εἶνε δασώδεις, κυρίως ἐκ κομαρεῶν· τὸ πλεῖστον δὲ καλύπτεται ὑπὸ θάμνων ἀγρίων. Ἡ νῆσος ἔχει πολλαχοῦ καὶ ἀγρίας τοποθεσίας, καὶ ὑψηλὰ πετρωδέστατα μέρη καὶ ἀπόκρημνα παράλια. Εἰς τοὺς παραπλέοντας αὐτὴν ὡς ἐρρέθη ἀνωτέρω φαίνεται ξηρὰ καὶ πτωχή, διότι ὡς εἰς πάσας τὰς νήσους, ἐσωτερικῶς μόνον εἶνε κεκαλλιεργημένη καὶ πλήρης χωρίων καὶ ἐπαύλεων περὶ τὰς ὁποίας ὑπάρχουσι χλοεροὶ κῆποι καὶ δενδροφυτεῖαι, ὥστε ἡ ἐν αὐτῇ ὁδοιπορία εἶνε τερπνή, ἀνὰ πᾶν βῆμα νέου πανοράματος σκηνογραφικοῦ ἀποκαλυπτομένου εἰς τὸν ὁδοιποροῦντα.

Οἱ Κυθήριοι εἶνε φιλεργότατοι καὶ ἥμεροι τὰ ἤθη· πάντες μετέρχονται τὴν γεωργίαν, ὑπάρχουσι δὲ καὶ ὀλίγοι ναυτικοί, κυρίως ἐκ τοῦ χωρίου Καραβᾶ τοῦ δήμου Ποταμίων. Οἱ κάτοικοι δὲ τοῦ δήμου τούτου διαφέρουσι τῶν τοῦ δήμου Κυθηρίων εἰς οὓς ἐπέδρασε μᾶλλον ἡ ἐνετοκρατία. Ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος δὲ τῆς νήσου, μὴ δυναμένης νὰ θρέψῃ ἢ ὡρισμένον ἀριθμὸν κατοίκων, ὁ περισσεύων πληθυσμὸς ἀποδημεῖ κυρίως εἰς Σμύρνην, Πειραιᾶ, καὶ Ἀλεξάνδρειαν.

Προϊόντα ἡ νῆσος ἔχει ἱκανά, καὶ πάντα ἐξαίρετα· ἰδία δὲ φημίζονται τὸ ἔλαιον, τὰ ἀχλάδια, τὰ σῦκα, καὶ τὰ ἑσπεριδοειδῆ ἐν γένει. Παράγει ἐπίσης καὶ ἐξαίρετον οἶνον εἰς ὃν ῥίπτουσιν ἐλαχίστην ποσότητα ῥητίνης, ἀλλ' ἔχει τὸ ἐλάττωμα ὅτι ἐκτροπιάζει μεταφερόμενος εἰς ἄλλας ἀγορὰς διὰ θαλάσσης, διὸ καὶ δὲν γίνεται ἐξαγωγὴ τούτου. Ἀχλάδια παράγει ἰδίως τὸ βόρειον τῆς νήσου τμῆμα· αὐτόθι δὲ μόνον καλλιεργεῖται βάμβαξ, καὶ ὑπάρχουσιν οἱ μεγαλείτεροι ἀμπελῶνες. Τὰ κλήματα δὲ φυτεύουσι μόνον εἰς τὰς ἄκρας τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν αἱμασιῶν, ἃς καλοῦσι συνάμπελα, ὅπως ἔχωσι τὸ λοιπὸν τῶν ἀγρῶν ὕπαιθρον πρὸς σπορὰν δημητριακῶν καρπῶν. Ἐκ τῆς νήσου ἐξάγεται κυρίως ἔλαιον, ἀμυγδαλαῖ, κρόμμυα, ἀχλάδια, λεμόνια, νωποὶ καρποί, ἰδίως σταφυλαὶ στελλόμεναι εἰς Πειραιᾶ πρωΐμως· διότι ἐν τῇ νήσῳ ὡς ἐκ τῆς μεσημβρινῆς αὐτῆς θέσεως ὡριμάζουσι πρωϊμώτερον. Γίνεται δ' ἐπίσης καὶ ἐξαγωγὴ μικρὰ ζῴων μικρῶν καὶ μεγάλων ἰδίως εἰς Λακωνίαν, καὶ ὀρτύγων ζώντων εἰς Ἀγγλίαν, οὓς θηρεύουσι κατὰ χιλιάδας τὸν Αὔγουστον διερχομένους ἐκ τῆς νήσου κατὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτῶν εἰς τὰ θερμὰ κλίματα. Ἤδη γίνεται ἀπόπειρα καὶ πρὸς φυτείαν σταφιδαμπέλων. Ἡ νῆσος παράγει καὶ λῖνον μόνον πρὸς ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν.

Τὸ ὄνομα τῶν Κυθήρων περιεσώθη παρεφθαρμένον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Ἑλλά-

δος μεταδληθὲν εἰς Τσερίγο καὶ Τσιρίγο, καὶ τὸ ἐθνικὸν Τσιριγώτης, μᾶλλον ἐπικρατήσαντος τοῦ ἰταλικοῦ ὀνόματος Cerigo. Εἶνε δὲ πολυποίκιλοι αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ ὀνόματος τούτου εἰς τὰ συγγράμματα τῶν περιηγητῶν ἔτι ἀπὸ τοῦ 1346 ἔτους· οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀπαντῶσιν οἱ ἑξῆς τύποι τοῦ ὀνόματος Κύθηρα Ceritum, Zirigo, Cengo, Currigo, Cerigo, Terio, Jerricho, Citerigo, Diderigo, Cytherium, Cidaricum, Citerea, Cetri, Cedrigi. Τὰ δὲ Ἀντικύθηρα ἀπαντῶσιν ὑπὸ τοὺς τύπους Cerigotto, Gairitum καὶ Citerigo[3]. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ νῆσος ἐκαλεῖτο Κυθηρία καὶ Κυθουρία.

Ἡ νῆσος αὕτη κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα πολλάκις ἠρημώθη καὶ κατεστράφη ἐντελῶς ὑπὸ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν Τούρκων, καὶ μέγα μέρος τῶν κατοίκων πολλάκις ἤχθη εἰς αἰχμαλωσίαν. Οἱ Ἐνετοὶ ἐκόμισαν πολλάκις εἰς τὴν νῆσον κατοίκους· πολλοὶ δ' ἐκ τῆς Λακωνίας καὶ Κρήτης καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν κατῆλθον ἐνταῦθα, γενόμενοι κύριοι ἀδεσπότων γαιῶν. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο οὐ μόνον τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα πολλῶν Κυθηρίων σύνηθες ἐν τῇ νήσῳ ὡς Κορωναῖος (Κορώνη), Κυπριώτης (Κύπρος), Ζαντιώτης (Ζάκυνθος, Zante) Σάμιος, καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα εἰς ακης καὶ εας μαρτυροῦνται τὴν ἐκ Κρήτης καὶ Λακωνίας καταγωγήν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν πλείστων χωρίων τῆς νήσου, ἅτινα φέρουσι τὴν κτητικὴν κατάληξιν ανικα καὶ αδικα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰ ὁποῖα οἰκοῦνται σήμερον ὑπὸ χωρικῶν φερόντων ἓν ἐπώνυμον ἁπάντων. Τὰ χωρία ἐπὶ παραδείγματος Ἀρωνιάδικα, Ζαγλανικιάνικα, Κομινιάνικα, Καστρισιάνικα, Φριλιγκιάνικα, Βιαράδικα, Φατσάδικα, Τριφυλιάνικα οἰκοῦνται ὑπὸ οἰκογενειῶν πολυπληθῶν φερουσῶν τὸ ἐπώνυμον Ἀρώνης, Ζαγλανίκης, Κομινός, Καστρίσιος, Φριλίγκος, Βιάρος, Φατσέας, Τριφύλης κτ. Τὸ χωρίον Καλοκαιρινὲς οἰκοῦσι χωρικοὶ φέροντες πάντες τὸ ἐπώνυμον Βλαντῆς. Εἴς τινα δὲ χωρία ἔχοντα τὴν κατάληξιν ανικα ὡς Καλησπεριάνικα, Σκουλάνικα, δὲν σώζονται παρὰ τοῖς οἰκοῦσι τὰ ἐπώνυμα Καλησπέρης, Σκουλᾶς, ἀλλὰ πιθανὸν οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ ἢ ν' ἀνεχώρησαν, ἢ νὰ ἐξέλιπον οἱ ἐξ ἀρρε-

νογονίας ἀπόγονοι αὐτῶν, ἢ ᾐχμαλωτίσθησαν· διότι αἱ αἰχμαλωσίαι, ὡς ἐρρέθη ἦσαν συνεχεῖς, ἐξηκολούθησαν δὲ καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους ἔτι χρόνους· οὕτω τῷ 1715 ὁ Τζανὶμ Χότζας καπετὰν Πασᾶς κυριεύσας τὸ φρούριον τῶν Κυθήρων ᾐχμαλώτισε 200 οἰκογενείας καὶ ἔφερεν εἰς Ἀφρικήν.

Ἡ πρώτη μεσαιωνικὴ κώμη, ἡ *Χώρα* κοινῶς τῶν Κυθήρων, ἦτο ἡ Παληόχωρα, φρούριον ἀπότομον καὶ δυσπρόσιτον, κείμενον εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς νήσου ἐφ' ὑψηλοῦ βουνοῦ, ἔνθα κατάκεινται τὰ ἐρείπια τῶν οἰκιῶν ἄρδην κατεσκαμμένων, καὶ πληθὺς ναῶν, ὧν σώζονται πολλαχοῦ αἱ τοιχογραφίαι. Ἐκαλεῖτο πρότερον Ἅγιος Δημήτριος. Ἡ Χώρα αὕτη ἐκτίσθη πιθανώτατα ὑπὸ Παύλου Εὐδαιμονογιάννη, ἢ Δαιμονογιάννη ἢ Μονογιάννη ἐκ τῆς γνωστῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ οἰκογενείας τῶν Δαιμονογιάννιδων τῆς Μονεμβασίας, δοθείσης αὐτῷ τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου τῷ 1275. Πρὸ τούτου ἦτο τοπάρχης ὁ Γεώργιος Παχὺς ἐκ Μονεμβασίας, εἰς ὃν ὁ Δαιμονογιάννης ἀφῆκε μόνον τὰ κτήματα τοῦ χωρίου Μιτάτα[4].

Ἡ ἐπαρχία τῶν Κυθήρων διαιρεῖται εἰς δύο δήμους, εἰς τὸν δῆμον Κυθηρίων εἰς ὃν ὑπάγονται καὶ τὰ Ἀντικύθηρα, καὶ εἰς τὸν δῆμον Ποταμίων, ἔχοντας ἀμφοτέρους κατοίκους 13,259, ἐξ ὧν τὰ Ἀντικύθηρα 435· ὥστε ἡ νῆσος μόνη τῶν Κυθήρων κατοικεῖται ὑπὸ 12,824· ἐν ὅλῳ δ' ἔχει δημότας 15,868. Ἐκ τῶν κατοίκων ἄρρενες εἶνε 6,525 καὶ θήλεις 6,299.

Ἐκκλησιαστικῶς ἡ ἐπαρχία διοικεῖται ὑπὸ ἰδίου ἐπισκόπου ἔχοντος τὸν τίτλον «ἐπισκόπου Κυθήρων».

Ἐπὶ τῆς νήσου ὑπάρχει εἷς φανὸς καὶ εἷς φάρος. Ὁ φάρος Α' τάξεως ὢν κεῖται ἐπὶ τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου Κάβο Σπαθί, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς τοποθεσίας τῆς καλουμένης Μουδάρι. Ὁ φάρος ἀπέχει τῆς ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου 524 μέτρα· κεῖται εἰς πλάτος Β 36⁰, 22', 50" καὶ μῆκος Α 22. 57' 30", εἶνε περιστροφικός, στηριζόμενος ἐπὶ κυλινδρικοῦ λιθίνου πύρ-

γου. Ἔχει ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὕψος τὸ φῶς 110.3, ὕψος δὲ ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ κτιρίου 25.1. Εἶνε ὁρατὸς εἰς ἀπόστασιν 25 μιλίων. Ἱδρύθη τῷ 1857. Φῶς λευκόν. Ὁ φάρος οὗτος χρησιμεύει διὰ τὴν διάβασιν μεταξὺ Κυθήρων καὶ Μαλέας.

Ὁ φανὸς δὲ κεῖται εἰς τὸν λιμένα Καψαλίου, ἐκτισμένος ἐπὶ τῆς ἐν τῷ λιμένι χερσονησώδους προεκβολῆς, εἰς πλάτος Β. 36°, 8', 30'', καὶ μῆκος Α. 23°, 00' 20''. Ἔχει λευκὸν φῶς ἀκίνητον. Κεῖται ἐπὶ πυργίσκου εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης 28.6, καὶ ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ πυργίσκου 6.2. Ἱδρύθη τῷ 1853.

ΝΗΣΟΣ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ.

Ἡ μικρὰ νῆσος τῶν Ἀντικυθήρων κεῖται μεσημβρινοανατολικῶς τῶν Κυθήρων, σχεδὸν ἐν μέσῳ τούτων καὶ τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τῆς Κρήτης, ἀποτελοῦσα οὕτω τὴν μεσημβρινωτάτην ἐσχατιὰν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Εἶνε νησὶς ὀρεινὴ τὸ σχῆμα ᾠοειδής, περιμέτρου 10 μιλίων. Ἡ ὑψηλοτάτη ὀρεινὴ κορυφὴ αὐτῆς διήκει εἰς ὕψος 410 μέτρων. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματός της ἔχει δύο κυριώτατα ἀκρωτήρια πρὸς Μ τὴν Ἀπολυταρέαν, καὶ πρὸς Β τὴν Κεφαλήν.

Ἡ νῆσος ἔχει πρὸς Β λιμένα ἀσφαλῆ παρὰ τὸν ὁποῖον κεῖται κώμιον καλούμενος *Ποταμός*· ἐν ἀριστερᾷ δὲ τῷ εἰσιόντι εἰς τὸν πρόκολπον τοῦ λιμένος ὑπέρκειται ἐφ' ὑψηλῆς ἄκρας βραχώδους φρούριον, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἄκρα καλεῖται Κάστρο· μεταξὺ τῆς ἄκρας ταύτης καὶ ἑτέρας πρὸς Α τῆς Βλυχάδας σχηματίζεται κόλπος ἀναπεπταμένος μετὰ ὁρμίσκου καλούμενος Ξηροπόταμον. Καὶ πρὸς Α δὲ τοῦ μυχοῦ τοῦ λιμένος ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἑτέρου φρουρίου.

Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀντικυθήρων συμποσούμενοι ἐν ὅλῳ εἰς 435 ψυχὰς (ἄρρενας 225, θήλεις 210), ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἁλιείαν. Ἔχει δὲ ἡ νῆσος καὶ πηγὰς ὑδάτων.

Ἡ νῆσος αὕτη λέγεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, πάντων σχεδὸν καταγομένων ἐκ Κρήτης, Σιγιλιό, οὕτω δὲ καλεῖται καὶ ὑπὸ τῶν Κρητῶν. Ὑπὸ τῶν Κυθηρίων δὲ ὀνομάζεται Τσεριγότο καὶ

Λιοί, (στοὺς Λιούς). Τὸ ὄνομα δὲ Σιγιλιὸ καὶ Λιοὶ εἶνε παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος Αἴγιλα. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ νῆσος ἐλέγετο Ἀντικύθουρα, ἐξ οὗ καὶ τὸ σημερινὸν Ἀντικύθηρα ὀρθότερον.

Πρὸς τὸ ΒΒΑ τῶν Ἀντικυθήρων πρόκεινται νησῖδες καὶ ὕφαλοι. Τρία μίλια βορειοδυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφαλὴ ὑπάρχει ὕφαλος καλουμένη Πλακκουλήθρα. Δυτικῶς δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφαλὴ πρόκειται πλησιέστατα νησὶς Ψεῖρα, πρὸς τὸ ΒΒΔ δὲ νησὶς μεγαλειτέρα Πορί, πρὸς Β ταύτης ὕφαλος Βύθι, μεσημβρινοδυτικῶς νησὶς Λαγούβαρδος. Πρὸ τοῦ ἀναπεπταμένου δὲ ὅρμου τοῦ Ξηροποτάμου τρεῖς νησῖδες καλούμεναι Βολάκοι.

ΔΗΜΟΣ ΚΥΘΗΡΙΩΝ

Κάτοικοι 6,631, δημόται 8,880.

Ὁ δῆμος Κυθηρίων περιλαμβάνει τὸ μεσημβρινὸν τμῆμα τῆς νήσου, καὶ τὴν νῆσον τῶν Ἀντικυθήρων. Εἶνε δῆμος Β' τάξεως, πρωτεύουσαν ἔχει, προσδιωρισθεῖσαν τῷ 1866, τὰ

Κύθηρα, κωμόπολιν κειμένην βορειοδυτικῶς τοῦ λιμένος Καψαλίου, ἐφ' ὑψηλῆς ῥάχεως, ἐκτεινομένης ἐκ τοῦ ΒΔ πρὸς τὸ ΜΑ, ἧς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν κατέχει μέγα ὀχυρὸν ἐνετικὸν φρούριον. Ἡ ῥάχις αὕτη εἶνε πρόβουνος τοῦ ὄρους τῆς Ἁγίας Ἐλέσης, ἐξ οὗ χωρίζεται δι' ὑπερβολῆς, δι' ἧς διέρχεται ἡ ὁδός, ἡ συνδέουσα τὸν δῆμον Ποταμίων πρὸς τὸν δῆμον Κυθηρίων. Ὁ πρόβουνος τερματίζεται ἀποτόμως πρὸς τὴν κορυφὴν ἐφ' ἧς τὸ φρούριον, ἑκατέρωθεν ἀπομονούμενος διὰ βαθέων ῥευμάτων· εἰς τὸ ἕτερον δὲ τῶν ἄκρων, πρὸς τὴν ὑπερβολήν, κορυφοῦται εἰς λόφον καλούμενον Τουρκοβούνια. Τὸ μέσον δὲ μεταξὺ Τουρκοβουνίου καὶ φρουρίου κατέχουσιν αἱ οἰκίαι τῆς κωμοπόλεως.

Ἡ κωμόπολις τῶν Κυθήρων εἶνε μικρά, μόλις ἔχουσα 450 οἰκίας, ἐστεγασμένας διὰ δωμάτων, καὶ κατοίκους 1214 συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Καψαλίου. Ἀρ-

χικῶς αἱ οἰκίαι περιελαμβάνοντο ἐντὸς τοῦ φρουρίου, εἶτα δ' ἐπεξετάθησαν καὶ ἐκτός, εὐθὺς ὑπὸ τὰς ἐπάλξεις, ἀποτελέσασαι ἰδίαν συνοικίαν κληθεῖσαν *Μέσα Μποῦργον*. Τοποθεσία δὲ Μποῦργον[5] ὑπάρχει καὶ ἐκτὸς τῆς κωμοπόλεως μίαν ὥραν μακρὰν ταύτης πρὸς Β, οὕτω καλουμένων περιληπτικῶς τῶν κωμιδίων *Γερακιάνικα*, *Κομινιάδικα* καὶ *Κλαράδικα*.

Ἡ κωμόπολις τῶν Κυθήρων διατέμνεται ὑπὸ κεντρικῆς ὁδοῦ ὁμαλῆς, ἐχούσης καὶ ὑπόνομον πρὸς ἐκροὴν τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων, κατασκευασθεῖσαν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας· τούτου δ' ἕνεκα ἡ κωμόπολις εἶνε καθαρά· περὶ τὴν ὁδὸν ταύτην κεῖται ἡ ἀγορά. Αἱ λοιπαὶ ὁδοὶ εἶνε στεναὶ καὶ σκολιαί, αἱ δὲ οἰκίαι συνεσφιγμέναι πλησίον ἀλλήλων κατὰ τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομήσεως τῶν νησιωτικῶν χωρίων πρὸς προστασίαν κατὰ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ κωμόπολις ὑδρεύεται ἐκ δεξαμενῶν, καὶ ἐκ δύο φρεάτων κειμένων ἐντὸς τῆς δυτικῆς ῥευματιᾶς τοῦ προβούνου, ἐν ᾗ ὑπάρχει καὶ τὸ γενικὸν πλυντήριον τῆς κωμοπόλεως. Ἐν τῇ κωμοπόλει διασώζεται ἔτι καθολικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, παρ' ᾧ κεῖται καὶ τὸ ἀγγλικὸν νεκροταφεῖον. Ἴδιον δὲ νεκροταφεῖον ἡ κωμόπολις δὲν ἔχει· ἡ ταφὴ γίνεται περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Ἄννης, ἐντὸς τῆς πόλεως κειμένης.

Τὸ ἐνετικὸν φρούριον νεῦον πρὸς τὸν λιμένα Καψαλίου, ἐξ οὗ μικρὸν ἀπέχει, φέρει παρὰ τὴν εἴσοδον ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ἐγγεγλυμμένον τὸ ἔτος 1503, ὅπερ μᾶλλον εἶνε χρονολογία ἀνακαινίσεως καὶ εὐρύνσεως τοῦ φρουρίου· διότι ἐν τῇ ἱστορίᾳ μνημονεύεται καὶ ἐπὶ παλαιοτέρων χρόνων[6]. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ νῦν οἰκοῦντες ὑδρεύονται ἐξ εὐρείας θολωτῆς δεξαμενῆς. Ἐν τῷ φρουρίῳ ὑπάρχει ναὸς Παναγίας Μυρτιδιωτίσσης, πρὶν ὢν καθολικὸς κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν κατοίκων, παραδοθεὶς τῷ 1798, ἔτος καθ' ὃ ἐξέλιπον οἱ καθολικοὶ ἐκ τῆς νήσου, εἰς τὴν ἐπιτόπιον ἀρχήν. Σήμερον ἐν τῷ φρουρίῳ οἰκοῦσιν ὀλίγαι οἰκογένειαι καὶ ὑπάρχουσι τὰ δημόσια καταστήματα ἐπαρχείου, ἀρχειοφυλακείου τῆς νήσου, ἑλληνικοῦ σχολείου. Ἐπὶ τῆς βορείας ἐπάλξεως τοῦ φρουρίου ἵσταται

μαρμάρινος λέων καθήμενος ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, βλέπων πρὸς τὴν κωμόπολιν. Ἡ εἴσοδος τοῦ φρουρίου κεῖται πρὸς Α τῶν βορείων ἐπάλξεων. Τὸ φρούριον τοῦτο μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἀγγλικῆς φρουρᾶς ἐρημοῦται ὁσημέραι. Ἐν τούτῳ σώζονται σιδηρᾶ πυροβόλα φέροντα χρονολογίαν τοῦ ἔτους 1660.

Ἀρίστη θέα πρὸς τὴν κωμόπολιν καὶ τὸν λιμένα ἐκτείνεται ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου. Ἔτι ὅμως μεγαλοπρεπέστερον εἶνε τὸ πανόραμα ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπερκειμένου τῆς πόλεως λόφου τῶν Τουρκοβουνίων, ἐξ ἧς καθορᾶται οὐ μόνον ἡ κωμόπολις καὶ τὸ φρούριον, ἀλλὰ καὶ ὁ κατάφυτος αὐλὼν τοῦ Μανιτοχωρίου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ διεσπαρμένων ἀγροτικῶν οἰκιῶν, καὶ πάντες οἱ ἑκατέρωθεν ὑψηλοὶ βουνοί, ὧν ὁ πρὸς Α φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναΐσκον τοῦ Ἁγίου Ἀκινδύνου[7]. (Ἑορτὴ 2 Νοεμβρίου).

Ἐκ τῶν ἐν τῷ δήμῳ ἱερῶν τεμενῶν ἄξια λόγου εἶνε ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Ἐλέσης, καὶ ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας Μυρτιδιωτίσσης. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Ἐλέσης εἶνε νεόδμητος, κείμενος ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὑψηλοῦ ὄρους. Ἡ Ἁγία αὕτη, ἧς ἡ ἑορτὴ τελεῖται τῇ 1 Αὐγούστου, λατρεύεται μόνον ἐν Κυθήροις ἰδιαζόντως, ἔνθα καὶ ἤθλησε κατὰ τὰς ἐπιτοπίους παραδόσεις ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου, ἐφ' οὗ μυθολογοῦσιν ὅτι ὑπάρχει καὶ ὁ τάφος αὐτῆς ἐπὶ ῥωγμῆς ἡφαιστειώδους ἐπὶ τῶν βράχων. Ὁ ναὸς αὐτῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἐκτίσθη ἐπὶ παλαιοτέρου ναΐσκου τῇ δαπάνῃ τῶν Κυθηρίων.

Ἕτερος ναὸς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ νήσῳ τιμώμενος εἶνε ὁ τῆς Μονῆς Μυρτιδιωτίσσης κείμενος πρὸς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ δήμου τούτου, παρὰ τὸν ὅρμον Βαθὺ Αὐλάκι. Ἡ Μονὴ αὕτη ἀφιερωμένη τῇ Κοιμήσει τῆς Θεοτόκου ἑορτάζει τῇ 24 Σεπτεμβρίου, δηλ. 40 ἡμέρας μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως. Πρό τινων ἐτῶν διὰ συνδρομῆς γενναίας τῶν τε ἐνδημούντων καὶ ἀποδημούντων Κυθηρίων ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ ναϊδίου τῆς Μονῆς μεγαλοπρεπὴς μέγας ναός, ἀπέμεινε δὲ ὁ παλαιὸς ὡς κρύπτη, ἔνθα φυλάσσεται ἡ εἰκὼν τῆς Μυρτιδιω-

τίσσης, οὕτω καλουμένης ἐκ τῆς ὀνομασίας τῆς θέσεως Μυρτίδια, ἐν ᾗ καὶ ἡ Μονή, ἔνθα κατὰ τὴν ἐπιτόπιον χριστιανικὴν παράδοσιν εὑρέθη ἡ εἰκών[8].

Ἀξία σημειώσεως εἶνε καὶ διαλελυμένη Μονὴ τῆς Ἁγίας Μόνης πρὸς Α τῆς νήσου ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους (ἑορτάζει (15 Αὐγ.) καὶ ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, οὗτινος τὸ ἔδαφος ἦτο ἐστρωμένον ἐκ μωσαϊκοῦ, ἐξ οὗ σώζεται ἔτι μικρὸν τμῆμα. Ὡσαύτως ἡ ἐν μέσῳ τῆς νήσου Μονὴ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ἔνθα ἦτο τὸ πάλαι ἡ διαμονὴ τῶν ἐπισκόπων τῆς νήσου. Θεωρεῖται δὲ ἡ Μονὴ αὕτη ἀρχαιοτάτη ἀναγομένης τῆς κτίσεώς της εἰς τὴν Ι′ ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ (1028—1034). Ἐπὶ ἐνετοκρατίας αὕτη ἦτο ἡ μητρόπολις πάσης τῆς νήσου[9].

Ὁ δῆμος Κυθήρων ἔχει πολλὰ χωρία, ὧν τὸ σημαντικώτατον εἶνε τὸ *Μυλοπόταμον* (κάτ. 938), μέγα χωρίον κατάφυτον διαρρεόμενον ὑπὸ ἀφθόνων ναματιαίων ῥείθρων, διαιρούμενον εἰς τρεῖς συνοικίας τὴν *Κάτω χώραν*, ἔνθα καὶ φρούριον, τὸ *Κάτω Πηγάδι*, καὶ τὸν *Ἅγιον Σώστην*, περιεχούσας ἐν ὅλῳ οἰκίας 250. Κεῖται δὲ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ δήμου ἀπέχον τῆς πρωτευούσης ὥρας 3.

Τὸ χωρίον τοῦτο παράγει τὰ ἀφθονώτερα προϊόντα πάντων τῶν λοιπῶν τῆς νήσου χωρίων. Ὡς ἐκ τοῦ ἀφθόνου δ' ἐνταῦθα ῥέοντος ὕδατος καὶ τῆς προνομιούχου θέσεως τοῦ χωρίου οἱ Ἐνετοὶ ἔκτισαν φρούριον ἐφ' ὑψηλοῦ προβούνου καὶ ἀποτόμου, οὗτινος τὰ ἐρείπια ἔτι καὶ νῦν σώζονται· ἐν τῇ περιοχῇ δὲ αὐτοῦ ὑπάρχουσι καὶ νῦν οἰκήσεις· εἶνε δὲ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καστέλλι τοῦ Μυλοποτάμου*. Εἰς τὰ ὑπέρθυρα κατοικουμένου ἤδη πύργου τῆς εἰσόδου τοῦ φρουρίου εἶνε ἐντετειχισμένον ἔτι μέγα τοῦ πτερωτοῦ λέοντος τῆς Ἐνετίας ἀνάγλυφον, κρατοῦντος τὸ εὐαγγέλιον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς pax tibi Marce evangelista meus, καὶ τοῦ ἔτους MDIXV(1595). Τὸ φρούριον τοῦτο εὑρίσκετο ἐν καλῇ καταστάσει τῷ 1545· κατῴκουν δ' ἐν αὐτῷ 50 ἐνετικαὶ οἰκογένειαι στρατιωτῶν. Ἐπὶ

τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἠμποδίζετο ἡ καταστροφὴ τοῦ φρουρίου, ἀλλ' ἤδη ἤρξατο ὁσημέραι φθειρόμενον.

Πρὸς Δ τοῦ Μυλοποτάμου εἰς τὸ ὑπερκείμενον τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου τοῦ Μυλοποτάμου ὄρος ὑπάρχει λαβυρινθῶδες σπήλαιον σταλακτιτῶν, ἔχον εἰς τὴν εἴσοδον ναΐσκον τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Καψάλι. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε παράλιον παρὰ τὸν ὁμώνυμον λιμένα, σύγκειται ἐξ ὀλίγων οἰκιῶν καί τινων καφενείων καὶ ἀποθηκῶν. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν, ἅτε ἐπινείου ὄντος τῆς κωμοπόλεως Κυθήρων, καὶ τὰ πρακτορεῖα τῶν ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιριῶν καὶ αἱ τελωνικαὶ ἀρχαὶ τῆς νήσου.

Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ δήμου τούτου εἶνε *Ἅγ. Ἠλίας* (κάτ. 103), *Αὐλέμων* (κάτ. 33), *Ἀλεξανδράδες*, (κάτ. 102) *Ἀρέοι* (κάτ. 155), *Βιαράδικα* (κάτ. 320), *Δόκανα* (κάτ. 89), *Δρυμονάρι ἢ Κυπριωτιάνικα* (κάτ. 95), *Κάλαμος καὶ Σπηλῃαὶς* (κάτ. 158), *Καλοκαιριναὶς* (κάτ. 172), *Κατσουλιάνικα Λιβαδίου* (κάτ. 242), *Κοντολετοῦ* (κάτ. 157), *Πορταλαμ κα ἢ Γουνδιάνικα* (κάτ. 140), *Στραπόδιον καὶ Μανιτοχῶρι* (κάτ. 205), *Φατσάδικα* (κάτ. 241), *Φράτσια* (κάτ. 592), *Κατοῦνι* (κάτ. 109) *Σκουλιάνικα* (κάτ. 85), *Καρβουνάδες καὶ Σταθιάνικα* (κάτ. 237), *Δρυμόνας* (κάτ. 167), *Μποῦργο* (κάτ. 76), *Κεραμωτὸ* (κάτ. 233), *Κοντολιάνικα* (κάτ. 56), *Πιτσινιάνικα* (κάτ. 167), *Καλησπεριάνικα* (κ. 92).

Τὰ χωρία Κοντολετοῦ, Σκουλιάνικα, Κατοῦνι, Κατσουλιάνικα, καθὼς καὶ ἕτερα μικρότερα μεταξὺ τούτων Βρουχιάνικα, Σταγιάννικα, Φουργιαράδικα λέγονται καὶ περιληπτικῶς Λιβάδιον.

Τὰ προϊόντα τοῦ δήμου τούτου εἶνε σῖτος 1788 κοιλά, δίμηνον 15,000 κοιλά, κριθὴ 10,000 κοιλά, λαθούρια 10,500 ὀκάδες, οἶνος 60,000 ὀκάδες, ἔλαιον 129,500 ὀκ. Ἔχει δὲ ὁ δῆμος 35,600 ἐλαιόδενδρα.

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ὑπάγονται καὶ τὰ Ἀντικύθηρα περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἐν τῷ γενικῷ τμήματι τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων. (Ὅρα ἀνωτέρω σελ. 268).

ΔΗΜΟΣ ΠΟΤΑΜΙΩΝ

Κάτοικοι 6,628, δημόται 6,988.

Ὁ δῆμος Ποταμίων κατέχει τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου· εἶνε δὲ πλειότερον καλλιεργημένος καὶ πυκνότερον κατῳκημένος τοῦ τῶν Κυθηρίων, περιέχων κατοίκους 6,628, καὶ δημότας 6988. Εἶνε δῆμος Β΄ τάξεως.

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἴσως δὲ κατὰ τὰς παραδόσεις καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν εὐθὺς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, εἰς τὸ ἀλίμενον τοῦτο τμῆμα τῆς νήσου, κατέφυγον πάντες οἱ κάτοικοι ὅπως ἀποφεύγωσι τὰς λεηλασίας τῶν πειρατῶν εἰς τὰς ὁποίας ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως ἦτο ἡ νῆσος ἐκτεθειμένη, κτίσαντες ἐπὶ ἀποτόμου καὶ ὑψηλοῦ καὶ δυσπροσίτου βουνοῦ κώμην ὀχυράν, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τότε καλουμένην, νῦν δὲ Παληόχωραν, κειμένην μεταξὺ τοῦ Ποταμοῦ πρωτευούσης τοῦ δήμου τούτου καὶ τοῦ λιμένος Διακοφτίου, ἧς τὰ ἐρείπια ἔτι καὶ νῦν σώζονται κατερριμμένα χαμαί, περίεργον παριστῶντα ὄψιν διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐκκλησιῶν, ὧν τινες φέρουσιν ἔτι τοιχογραφίας εἰκόνων. Ἡ κώμη αὕτη κατεστράφη τῷ 1536 ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡγουμένου τοῦ Βαρβαρόσσα. Εἰς τὸ βόρειον δὲ τοῦτο τμῆμα τῆς νήσου φαίνεται ὅτι ἐκ τῆς Λακωνικῆς ἦλθον πολλάκις κάτοικοι ὡς μαρτυρεῖται ἐκ πολλῶν ἐπωνύμων οἰκογενειακῶν ληγόντων εἰς έας.

Πρωτεύουσα τοῦ δήμου ὡρισθεῖσα τῷ 1866 εἶνε ὁ *Ποταμός*, μεγάλη πολίχνη μεσογεία, ἡ μεγαλειτέρα τῶν ἐν τῇ νήσῳ, περιέχουσα πληθυσμὸν 1546 κατοίκων, κειμένη ἐν μέσῳ τοῦ στενωτέρου βορείου τμήματος τῆς νήσου. Ἔχει περίπου 600 οἰκίας κεραμοσκεπεῖς πάσας, ἐνταῦθα κατασκευαζομένων τῶν κεράμων ἐξ ἀργίλλου ἐγχωρίας. Ὁ Ποταμὸς καλεῖται καὶ *Κυρὰ* ἐκ τῆς αὐτόθι πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ χωρίου ὑπαρχούσης ἐκκλησίας τῆς Παναγίας, προσεπιλεγομένης Κυρᾶς Ἱλαριώτισσας. Ἡ πολίχνη μακρόθεν ἔχει θέαν καλήν· διχοτομεῖται δὲ ὑπὸ ῥεύματος. Ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐπὶ πλατείας

σώζεται πύργος ἐνετικός, νῦν χρησιμεύων ὡς κατάστημα τῆς δημαρχίας, καὶ ὅστις πιθανώτατα ἐκτίσθη τῷ 1245, διότι ἐν ἐγγράφῳ τοῦ ἔτους τούτου τοῦ Τζουάννου Σουπεράντου ἀναφέρεται ὁ Ποταμὸς ὡς θέσις κατάλληλος πρὸς φύλαξιν τῆς νήσου μετὰ τῶν θέσεων Ἁγ. Γεωργίου, καὶ Μυλοποτάμου καὶ τῶν λοιπῶν φρουρίων Καψαλίου, Αὐλέμονος, καὶ Ἁγίου Δημητρίου[10].

Ἕτερον μέγιστον χωρίον τοῦ δήμου εἶνε ὁ *Καραβᾶς*, πρὸς βορρᾶν ὑπερκείμενον τῆς δεξιᾶς ὄχθης ὁμωνύμου ποταμίου, διαρκῶς ῥέοντος καὶ ἐκβάλλοντος μικρὸν κάτω τοῦ ἀκρωτηρίου Σπαθὶ εἰς τὸν ὁρμίσκον Πλατειὰ Ἄμμος. Ἡ θέσις τοῦ Καραβᾶ καὶ ἐν γένει τοῦ ὁμωνύμου ποταμίου εἶνε ἐκ τῶν ὡραιοτάτων καὶ γραφικωτάτων τῆς νήσου διὰ τὴν πλουσίαν χλοερὰν φυτείαν, τὴν καλύπτουσαν τὰς ἑκατέρωθεν ὑψηλὰς ὄχθας, διὰ τοὺς κήπους, τὰ ἄγρια δένδρα καὶ καρποφόρα καὶ τοὺς ὑψικόμους πλατάνους. Ἀποτελεῖ δὲ ἡ ῥευματιὰ αὕτη μακρὸν λεκανοπέδιον, οὗτινος τὰ ὕδατα δέχεται τὸ ποτάμιον ἑλικοειδῶς ἑλισσόμενον, καὶ ἀνὰ πᾶν βῆμα παρέχον πανόραμα γραφικὸν χωριδίων ἐπὶ προβούνων ἐντὸς κήπων καὶ δένδρων. Ἐνταῦθα ὑπάρχει μεσημβρινοδυτικῶς τοῦ Καραβᾶ ὑπὲρ τὴν κοίτην ἐν χλοερᾷ καὶ κατασκίῳ θέσει σιδηροῦχον ὕδωρ τὸ τῶν Μαγγάνων, οὗτινος πολλοὶ ἐκ τῶν τῆς νήσου πίνουσι. Τοιοῦτον σιδηροῦχον ὕδωρ ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ὑπάρχει καὶ τὸ τῆς Σιδηρολίμνης ἐν θέσει Ὄχελες βορειοδυτικῶς τοῦ Ποταμοῦ.

Τὸ χωρίον τοῦ Καραβᾶ περιέχει κατοίκους 829, διαιρεῖται δὲ εἰς πολλὰς συνοικίας. Ἐκ τῆς συνοικίας *Μαρμάρου* δύναταί τις νὰ κατοπτεύσῃ ἀφ' ὑψηλοῦ τὸ λαμπρὸν πανόραμα τοῦ χωρίου καὶ πάσας τὰς λοιπὰς συνοικίας, καὶ τὴν βαθεῖαν κατάφυτον καὶ κατάρρυτον μισγάγκειαν. Ἐν τῇ συνοικίᾳ Κριθαριάνικα οἱ κάτοικοι δεικνύουσι τοῖς περιηγουμένοις τὴν νῆσον γηραιὰν γιγαντιαίαν πορτοκαλέαν, μόνην ἀποφέρουσαν πολλὰς χιλιάδας πορτοκαλίων[11].

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Καραβᾶ ἐπὶ ὑψώματος καὶ ἀπέναντι τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ Ποταμοῦ εἰς Καραβᾶ

κεῖται πύργος ἐνετικὸς ὡς σκοπιὰ βεβαίως τεθεὶς ἐκεῖ κατὰ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ θέσις ἐν ᾗ ὁ πύργος κεῖται λέγεται Μπρουγκί.

Ἄξιον μνείας ἐκ τῶν χωρίων εἶνε τὰ *Μιτάτα* (κάτ. 463), διὰ τὴν ὑποκειμένην αὐτῷ βαθεῖαν καὶ ἱκανῶς πλατεῖαν φάραγγα, εἰς ἣν ῥέει ἄφθονον ὕδωρ, σύδενδρον πᾶσαν καὶ χλοεράν, πλήρη ἀμπελώνων, ἐλαιῶν, πορτοκαλεῶν, κήπων ἐφ' ἑκατέρας τῶν κλιτύων, ἃς συνδέει μεγάλη λιθόκτιστος γέφυρα ἀψιδωτή. Ἐκ τῆς θέσεως Φρύδι τοῦ χωρίου τῶν Μιτάτων δύναταί τις νὰ θαυμάσῃ τὸ φυσικὸν κάλλος τῆς τοποθεσίας. Τὸ ῥεῦμα τῶν Μιτάτων ἐκβάλλει εἰς πεδιάδα Παλαιουπόλεως[12].

Τὰ λοιπὰ χωρία τοῦ δήμου εἶνε *Ἀλοϊζιάνικα* (κάτ. 302), *Ἀρωνιάδικα* (κάτ. 357), *Βαμβακαράδικα* (κάτ. 28), *Γερακάρη* (κάτ. 229), *Γερακητιάνικα* (κάτ. 75), *Ζαγλανικιάνικα* (κάτ. 78), *Καστρισιάνικα* (κάτ. 340), *Κατσουλιάνικα Ποταμοῦ* (κάτ. 288) *Κουσουνάρη* (κάτ. 286), *Κυπέρι ἢ Φριλιγκιάνικα* (κάτ. 373), *Λιανιάνικα* (κάτ. 79), *Λογοθετιάνικα* (κ. 596), *Ντουργιάνικα* (κάτ. 65), *Περλεγιάνικα* (κάτ. 136), *Πιτσινάδες* (κάτ. 141), *Χριστοφοριάνικα* (κάτ. 190) *Τριφυλιάνικα* καὶ *Μελιτιάνικα* (κάτ. 227).

Ἡ συγκοινωνία τῶν δύο δήμων ἐκτελεῖται δι' ἁμαξιτοῦ πλατείας ὁδοῦ διερχομένης τὸ μέσον τῆς νήσου, ἀλλὰ δὲν γίνεται χρῆσις ἁμαξῶν. Διακλάδωσις αὐτῆς φέρει εἰς Μονὴν Μυρτιδιωτίσσης, ἔνθα καὶ γέφυρα ζευγνύουσα βαθὺ ῥεῦμα κτισθεῖσα τῷ 1834. Ἑτέρα ὡσαύτως διακλάδωσις φέρει ἐκ τοῦ χωρίου Κοντολιάνικα εἰς Φράτσα καὶ Βιαράδικα. Διακλάδωσις τῆς ὁδοῦ εἶχεν ἀρχίσει ὅπως συνδέσῃ τὸν Αὐλέμονα, ἔνθα τὸν χειμῶνα προσεγγίζουσι τὰ ἀτμόπλοια, μετὰ τῆς κωμοπόλεως τῶν Κυθήρων· ἐπὶ τῆς ὁδοῦ δὲ ταύτης ἔχει κατασκευασθῆ μεγίστη μεγαλοπρεπὴς γέφυρα ἐκ 13 ἀψίδων ζευγνύουσα βαθύτατον ῥεῦμα παρὰ τὸ Κατοῦνι κώμιον τοῦ Λιβαδίου, ἀλλ' ἡ ὁδὸς ἔμεινεν ἡμιτελής.

Ἡ παραγωγὴ τοῦ δήμου συνίσταται εἰς σμιγὸν 20,000 κοιλά, κυάμους 2,000 ὀκ., οἶνον 329,000, ἔλαιον 100,000,

εἰς σῦκα 2,000 στατῆρας· ὁ δῆμος ἔχει 25,000 ἐλαιόδενδρα, καὶ 4,000 συκᾶς. Ἡ παραγωγὴ τῶν ἑσπεριδοειδῶν ἀνέρχεται εἰς 6,800 δραχμάς.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΝΗΣΟΥ ΚΥΘΗΡΩΝ.

Ἐλάχιστα εἶνε γνωστὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς νήσου, καίτοι ἐφημίζετο ὡς τόπος γεννήσεως τῆς Ἀφροδίτης, τῆς προσαγορευομένης τούτου ἕνεκα Κυθηρίας.

Ὁ Παυσανίας (3.23,1) ἀναγράφει πόλιν τῆς νήσου ὁμώνυμον τὰ **Κύθηρα** καὶ ἐπίνειον ταύτης τὴν **Σκάνδειαν**, ἐξ οὗ ἀπεῖχε 10 στάδια (1840 περίπου μέτρα). Μνημονεύει δὲ καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου τῆς νήσου Σπαθίου, ὅπερ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο **Πλατανιστοῦς**.

Ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει καὶ ὄνομα παραλίας θέσεως **Φοινικοῦς** (Ἑλληνικὰ 4.8,7).

Περὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως τῶν Κυθήρων καὶ τῆς Σκανδείας δὲν ὑπάρχει ἀμφισβήτησις καταδεικνυομένης ἐκ τῶν ἀρχαίων σωζομένων ἐρειπίων καὶ τῶν τειχῶν. Οὕτω δὲ ἡ μὲν Σκάνδεια ἔκειτο εἰς τὸν κόλπον τοῦ Αὐλέμονος ἐπὶ τῆς χερσονησώδους πρὸς Δ τούτου προεκτάσεως, τῆς καλουμένης νῦν Καστρί, τὰ δὲ Κύθηρα πρὸς Δ τοῦ Καστριοῦ ἐπὶ ἀποτόμου ὑψώματος, ἔνθα νῦν τὸ Παληόκαστρον, ἐφ' οὗ ἴχνη τοῦ ἀρχαίου πολυγωνικοῦ τείχους. Ἐπὶ τούτου ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης, οὗτινος σήμερον οὐδὲν ἴχνος σώζεται. Ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τοῦ Παληοκάστρου σήμερον κεῖνται δύο ἐρημοκκλήσια τὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τὸ τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων. Ἐκ τῆς κορυφῆς ταύτης εἶνε ἄποπτος πᾶσα ἡ πεδιὰς τοῦ Αὐλέμονος ἢ τῶν ἀρχαίων Κυθήρων καὶ τῆς Σκανδείας.

Ἡ Σκάνδεια φαίνεται ὅτι δὲν ἐξετείνετο μόνον περὶ τὸ Καστρί, ἀλλ' ἐφ' ὅλης τῆς παραλίας τοῦ Αὐλέμονος καὶ ἐπὶ τῶν πέριξ ὑψωμάτων μέχρι τῆς θέσεως Ἀσπρόγα, ὡς κατάδηλον εἶνε ἐκ τῶν ἀνευρισκομένων ἀρχαιοτήτων ἐφ' ὅλης τῆς περιοχῆς ταύτης. Σήμερον πᾶσα αὐτὴ ἡ θέσις λέγεται Παληόπολις.

Κατὰ τὰ ῥηθέντα τὸ οἰκούμενον τοῦτο μέρος τῆς νήσου διῃρεῖτο εἰς ἄνω πόλιν ὀχυρὰν πόρρω τῆς θαλάσσης 10 στάδια, ἥτις ἦτο τὰ Κύθηρα, καὶ εἰς ἐπιθάλασσον ἢ κάτω πόλιν ὀχυρὰν ἐπίσης, τὴν Σκάνδειαν. Ὁ Θουκυδίδης (4,54) ἱστορῶν τὴν κατὰ τῆς νήσου ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων γενομένην κατὰ τὸ 8ον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (224 π. Χ.) λέγει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι «Κατασχόντες...τὴν ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν Σκάνδειαν... αἱροῦσι, τῷ δὲ ἄλλῳ στρατεύματι ἀποβάντες τῆς νήσου ἐς τὰ πρὸς Μαλέαν τετραμμένα ἐχώρουν ἐπὶ τὴν ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν τῶν Κυθηρίων καὶ ηὗρον εὐθὺς αὐτοὺς ἐστρατοπεδευμένους...καὶ μάχης γενομένης» . . . κατέφυγον οἱ Κυθήριοι «εἰς τὴν ἄνω πόλιν»· ὕστερον δὲ παρεδόθησαν διὰ συνθήκης, μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι «τήν τε Σκάνδειαν, τὸ ἐπὶ τῷ λιμένι πόλισμα παραλαβόντες» καὶ τὰ Κύθηρα ἀ- ἀπέπλευσαν ἀλλαχοῦ. Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ συγγραφέως ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἑρμηνείας, διότι δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοπογραφίαν τῶν μερῶν. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐξάγεται ὅτι ὑπῆρχε πλὴν τῆς πόλεως τῶν Κυθήρων καὶ τῆς ἐπὶ θαλάσσῃ Σκανδείας, καὶ ἑτέρα ἐπὶ θαλάσσῃ πόλις τῶν Κυθηρίων, ὅπερ ὅμως δὲν προκύπτει ἐκ τῆς αὐτοψίας τῶν τόπων, οὐδ᾽ ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τοῦ Παυσανίου, δύο μόνον πόλεις Κύθηρα καὶ Σκάνδειαν ἀναγράφοντος. Ἡ δυσκολία προέρχεται ἐκ τῆς σκέψεως, διατί οἱ Ἀθηναῖοι, γενόμενοι κύριοι τῆς Σκανδείας τῆς ἐπὶ θαλάσσῃ, δὲν ἐπροχώρησαν εἰς τὴν ἄνω πόλιν 10 σταδίους ἀπέχουσαν, ἀλλ᾽ ἀπεβιβάσθησαν εἰς ἄλλο μέρος ἐξ οὗ ἐχώρουν εἰς τὴν ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν τῶν Κυθηρίων; Ἡ ὀρθοτέρα τῶν γνωμῶν εἶνε ἡ τοῦ Βούρσιαν προτείναντος εἰς τὴν φράσιν «ἐχώρουν ἐπὶ τὴν ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν τῶν Κυθηρίων» τὴν ἀπάλειψιν τῶν λέξεων «ἐπὶ θαλάσσῃ», ἥτις συμφωνεῖ καὶ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Στὰλ (Stahl) διορθοῦντος τὸ «ἐπὶ θαλάσσῃ» εἰς «ἄπο θαλάσσης», δηλαδὴ τὴν ἄνω πόλιν, ὅπερ συμφωνεῖ καὶ μετὰ τῆς τοπογραφίας. Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν λοιπὸν ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι ἀφοῦ προσέβαλον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Σκάνδειαν δὲν ἐπροχώρησαν ἐκ ταύτης εἰς τὴν

ἄνω πόλιν, τὰ Κύθηρα, ἀλλὰ διὰ λόγους, οὓς ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Θουκυδίδου δὲν δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ, ἀποβιβάσαντες ἄλλο στράτευμα εἰς τὰ βόρεια τῆς νήσου ἐπροχώρησαν καὶ ἐκ τῶν ὄπισθεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Κυθήρων, ἣν κατέλαβον διὰ συνθήκης. Περίεργον δὲ εἶνε ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ ὁ βραχυλόγος Θουκυδίδης ἐνῷ γράφει ὅτι ἐκυρίευσαν τὴν ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν Σκάνδειαν καλουμένην, κατωτέρω ἐπαναλαμβάνει ὅτι μετὰ τὴν συνθήκην «οἱ Ἀθηναῖοι τήν τε Σκάνδειαν, τὸ ἐπὶ τῷ λιμένι πόλισμα παραλαβόντες κτλ...»

Σημειωτέον δὲ ὅτι παρὰ τὴν Σκάνδειαν μετεβλήθησαν οἱ τόποι, ποῦ μὲν διὰ κατακρημνίσεως τῶν παραλίων εἰς τὴν θάλασσαν, ποῦ δὲ διὰ προσχώσεων. Οὕτω δὲ ὁ παρὰ τὴν Σκάνδειαν λιμὴν σήμερον εἶνε κατακεχωσμένος ἐκ τῆς ἰλύος τῆς παρασυρομένης ὑπὸ τοῦ ἐκβάλλοντος αὐτόθι χειμάρρου. Ἀνευρέθησαν δὲ καὶ ἐξ ἀνασκαφῆς τοῦ μέρους τούτου ἴχνη τῆς ἀρχαίας προκυμαίας. Οἱ χωρικοὶ δὲ λέγουσιν ὅτι περὶ τὰς ἀκτὰς τῆς χερσονήσου Καστριοῦ διακρίνονται ἐν ὥρᾳ γαλήνης κτίρια ὑπὸ τὴν θάλασσαν[13].

Τίς ὁ λιμὴν Φοινικοῦς ἄγνωστον· οὐδὲν δὲ τὸ ἀπίθανον νὰ ἦτο ὁ νῦν τοῦ Αὐλέμονος[14].

Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος μνημονεύει καὶ νήσου οὐ πόρρω Κυθήρων καλουμένης **Κώθωνος**. Ἀλλ᾽ ἄγνωστον τίς αὕτη.

Περὶ τῶν Ἀντικυθήρων δὲ μόνον γνωστὸν ὅτι ἡ νῆσος ἐκαλεῖτο **Αἰγιλέα** (Σκύλαξ 113) καὶ **Αἴγιλα** κατὰ τὸν Διον. (Περιηγ. 499) καὶ κατὰ τὸν Στέφ. τὸν Βυζάντιον, ὁ οἰκήτωρ Αἰγίλιος, ὡς Κυθήριος· καὶ **Αἰγιαλέα** (Πλουτ.Κλεομ.31), καὶ **Αἰγιαλαί** (αἱ) (Πλουτ. Κλεομ. 32), καὶ **Αἴγιλον** (Σχολ. Θεοκρίτου 1.147). Ὅρα Στέφ. τ. Βυζ. σελ. 41 (ἔκδ. Augusti Meinekii). Ὁ Πτολεμαῖος ἐκ παραδρομῆς ἴσως καλεῖ αὐτὴν **Ἔπλα**. Ὁ Βούρσιαν ὀρθῶς παρατηρεῖ (Τόμ. Β´ 103) ὅτι εἶνε ἀμφίβολον ἂν τὸ ὑπὸ Στεφ. τοῦ Βυζαντίου ἀναφερόμενον «Ὤγυλος νῆσος μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Κρήτης» ἀναφέρεται εἰς τὴν Αἰγιλίαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΥΘΗΡΩΝ.

Σελ. 260. Σημ. 1. Θουκυδ. 4,53. C. Sathas, Μνημεῖα ἑλλ. ἱστορίας Τόμ. I, σελ. VI. Τόμ. 6, σελ. 286. Ὁ André-Grasset Saint-Sauveur ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Voyage historique, littér. et pittoresque dans les isles et possessions ci-devant Vénitiennes du Levant Τόμ. 3, σελ. 331, γράφει ὅτι ὁ φοβερὸς ναύαρχος τοῦ τουρκικοῦ στόλου Σινὰν - Πασᾶς (Σκιπίων Σιγάλας 1515—1595) ὠνόμαζε τὰ Κύθηρα διὰ τὴν γεωγραφικὴν αὐτῶν θέσιν καὶ στρατηγηματικὴν κατὰ θάλασσαν «Φανὸν τῶν ἑλληνικῶν νήσων».

Σελ. 261. Σημ. 2. Ὁ λιμὴν τοῦ Αὐλέμονος ἐν τοῖς ἐνετικοῖς πίναξι ὀνομάζεται Porto Delfino.

Σελ. 267. Σημ. 3. C. Sathas, Μνημεῖα ἑλλ. ἱστορ. Τόμ. I καὶ VI. R. Roehricht καὶ H. Meisner, Deutsche Pilgerreisen nach dem heiligen Lande.

Σελ. 267. Σημ. 4. C. Sathas, Μνημεῖα VI, 301. Hopf, Griech. σελ. 370. Hopf, Chronique Grecor. 346. Ὅρα καὶ Ἀθαν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, σελ. 298.

Σελ. 270. Σημ. 5. Ἡ λέξις Μποῦργον εἶνε φραγκικὴ ἐκ τοῦ bourg, σημαίνοντος, πολίχνην. Ὅρα καὶ C. Sathas, Μνημ. VI, σελ. 307, ἔνθα ἀναφέρεται τὸ Καψάλιον ὑπὸ τοιοῦτον ὄνομα borgho di Capsali.

Σελ. 270. Σημ. 6. Niccolo Stai, Raccolta di antiche autorita, e di monumenti storici riguardanti l'isola di Citera, oggidi Cerigo. Pisa 1847.

Σελ. 271. Σημ. 7. Ἐκ Κυθήρων ἀρχίσας τὴν περιοδείαν μου εἰς τὸν νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν ἡ πρώτη σημείωσις, ἣν ἔγραψα ἐπὶ τοῦ σημειωματαρίου μου ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Ἀκινδύνου Ἀνερχόμενος ἐκ Καψαλίου, ὅπου ἐπέβην τῇ 14 Αὐγούστου 1884, εἰς τὴν κωμόπολιν τῶν Κυθήρων, ἠρώτησα περὶ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ τὸν ἀκολουθοῦντά με ἀγωγιάτην πῶς ὠνομάζετο ναΐσκος ἐν δεξιᾷ ἐφ' ὑψηλοῦ ἐκτισμένος, ὅστις ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν μου — Ἅγιος Ἀκίνδυνος ἀπήντησεν. Ἐγὼ δέ, καίτοι ξένος πάσης προλήψεως, ἐχαιρέτισα τὸν ἐν ἀρχῇ τῆς περιοδείας μου παρασταθέντα οἰωνὸν καὶ ἀνέγραψα τὸ ὄνομα.

Σελ. 272. Σημ. 8. Ἀκολουθία τῆς Ἁγίας ἐνδόξου ὁσιομάρτυρος Ἐλέσης, τῆς ἐν τῇ νήσῳ τῶν Κυθήρων ἀθλησάσης ψαλλομένη τῇ 1 τοῦ Αὐγούστου. Σμύρνη. 1871. Κατὰ τὸ περὶ ταύτης συναξάριον ἡ Ἐλέσα ἦτο Πελοποννησία θυγάτηρ πλουσίου Ἕλληνος καλουμένου Ἑλλαδίου. Ἦθλησεν εἰς τὴν νῆσον τῆς Κυθήρου τῷ 375 μ. Χ. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο τῆς Ἐλέσας οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ἐγένετο προσωποποίησις τῆς προσωνυμίας τῆς Θεοτόκου ὡς Ἐλεούσης ἢ Ἐλαιούσης.

Ἀκολουθία τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας εἰς τὸ ὑπερφυὲς θαῦμα, ὅπερ ἐνήργησε δι' τῆς πανσέπτου θείας Εἰκόνος αὐτῆς, τῆς ἐπιλεγομένης Μυρτιδιωτίσσης. Ἐν Πειραιεῖ 1882.

Σελ. 272. Σημ. 9. Hopf, Chronique Grecor. Σελ. 346. C. Sathas Μνημεῖα Τόμ. VI 302. S. Souveur, Voyage Τόμ. 3 σελ. 343.

Σελ. 275. Σημ. 10. C. Sathas, Μνημεῖα Τόμ. VI, σελ. 286 ἐπ.

Σελ. 275. Σημ. 11. Ἕνεκα τῆς συγγενείας τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς θέσεως ὡς πρὸς τὸ σύδενδρον καὶ πολύρρυτον σημειοῦμεν ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Πορταριᾶς τοῦ Βώλου ὑπάρχει θέσις καλουμένη *Κάραβος* ἐπὶ κλιτύος ἀποκρήμνου, ὑφ' ἣν ῥέει ῥύαξ ὁρμητικός.

Σελ. 276. Σημ. 12. Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Mittutta ἔν τινι ἀρχαίῳ ὑπομνήματι περὶ τῆς νήσου τῶν Κυθήρων. C. Sathas, Μνημεῖα, Τόμ. VI σελ. 302.

Σελ. 279. Σημ. 13. Ὁ Κούρτιος (Τόμ. Β' 331) ὁρμώμενος ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑδρογραφικοῦ πίνακος ἔνθα νησὶς πρὸ Δ τῶν Κυθήρων κειμένη σημειοῦται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Αἴνδος*, γράφει ὅτι τοῦτο εἶνε ἄξιον σημειώσεως ἕνεκα τῆς συγγενείας αὐτοῦ

μετὰ τῆς Ῥόδου ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε πόλις Λίνδος. Ἀλλὰ τοιοῦτον ὄνομα εἶνε ἄγνωστον εἰς τὴν νῆσον τῶν Κυθήρων ὡς ὄνομα τῶν προσκειμένων ταύτῃ νησίδων· τίς οἶδε δ' ἐκ τίνος ἀφορμῆς ἐγράφη οὕτως ἐν τῷ ἀγγλικῷ πίνακι.

Σελ. 279. Σημ. 14. Περὶ τῆς ἀρχαιολογίας ἐν γένει τῆς νήσου τῶν Κυθήρων καὶ τῶν εὑρισκομένων ἐν αὐτῇ ἀρχαιοτήτων ἀξίαν λόγου συγγραφὴν συνέγραψεν ὁ Othon Riemann, Recherches archéologiques sur les îles Ioniennes III. Zante.—IV. Gerigo. V. Appendice. Paris 1880. Εἰς ταύτην εἶνε συνημμένος καὶ πίναξ τῆς νήσου ἐκ τοῦ ὑδρογραφικοῦ ἀγγλικοῦ πίνακος εἰλημμένος, ὡς ὁ ἡμέτερος.

Περὶ τῶν Ἀντικυθήρων δὲ ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης Α. Ῥωμανὸς ἐν Πανδώρᾳ, Τόμῳ 18, σελίδι 118. Νῆσος Αἴγιλα.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Χάριν τῆς ἀκριβείας παρατηροῦμεν ἐνταῦθα, ἵνα μὴ ἀναγράψωμεν ἐν τοῖς παροράμασιν, ὅτι εἰς εὐάριθμά τινα μέρη τῆς γεωγραφίας πλὴν τοῦ καθιερωμένου τύπου ἐν τῇ διοικήσει «δῆμος Ἐπιδαυρίων, Ναυπλιέων, Κορινθίων» μετεχειρίσθημεν, παρασυρθέντες ἐκ τῆς συνηθείας, καὶ τὸν τύπον δῆμος Ἐπιδαύρου, Ναυπλίου, Κορίνθου, ἀλλὰ τοῦτο μόνον εἰς ὀλίγα μέρη.

Σελ.	6	στ.	14	ὕψους 102	γράφε	ὕψους 1107
»	7	»	23	Σαλόντα	»	Σελόντα
»	12	»	8	Ὕλλικος	»	Ὑλλικὸς
»	14	»	21	Τροιζηνίας	»	Τροιζῆνος
»	16	»	29	Ναυπλίου	»	Ναυπλίας
»	33	»	16	Ἀλκυονὶς	»	Ἀλκυονία
»	39	»	24	Ἀργήτης	»	Ἀργείτης
»	41	»	13	Κουρτανακιώτης	»	Κουρτακιώτης
»	46	»	26	Μελεδὸ	»	Μαλεδὸ
»	72	»	24	φέρουσα	»	φέρον
»	79	»	5 καὶ 10	Παναρρύτι Παναριτιώτης	»	Παναρῆτι Παναρητιώτης
»	83	»	9	σχοινάλευρον	»	σχινάλευρον
»	»	»	10	σχοινοφύλλων	»	σχινοφύλλων
»	84	»	20	σχοινάλευρον	»	σχινάλευρον
»	106	»	15	ΚΟΡΙΝΘΟΥ	»	ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ
»	113	»	10	Μετὰ τὸ (Στρ. 2. 3) προσθετέον — καὶ ὁ Θουκυδίδης (4. 44)		
»	120	»	31	Παναρίτι	»	Παναρῆτι
»	130	»	34	Λυκοποριὰ	»	Λυκοπορειὰ
»	153	»	8	Ὀρύξεως	»	Σκιάθιδος
»	153	»	10	Τρικαρήνου	»	Τρικρήνων
»	162	»	6	Κορίνθου	»	Κορινθίας
«	192	»	21	Ζλίας	»	Ἠλίας
»	193	»	34	Χόνδρος	»	Χονδρὸς
»	205.	»	12.	Προσθετέα ἡ ἑξῆς παράγραφος		

Εἰς ἀπόστασιν μιλίου πρὸς Α τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου τοῦ Πώγωνος, ἀκριβῶς δ' ἐπὶ τῆς προεκτάσεως γραμμῆς διηκούσης μεταξὺ τῶν δύο νήσων Τσελεβίνων καὶ τοῦ Κάβου Σπαθί, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου τριῶν μιλίων, ὑπάρχει ὕφαλος εἰς βάθος 6 ὀργυιῶν, ἣν ὁ Ἀγγλικὸς ὑδρογραφικὸς πίναξ ὀνομάζει ὕφαλον τοῦ Μαυροκορδάτου, διότι ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδᾶτος ὑπέδειξε ταύτην εὑρισκόμενος ἐν Πόρῳ εἰς τὸν ὑδρογράφον Thomas Graves τῷ 1838 συντάσσοντα τότε τὸν πίνακα.

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΟΣ

ΤΩΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

θ=θέσις, χ=χωρίον, ὄρ.=ὄρος, ὅρμ.=ὅρμος, λιμ.=λιμήν, ἀκρ.=ἀκρωτήριον.

A

Λ

M

Ρ

Σ

ΞΕΝΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ, ἤτοι γεωγραφία καὶ ἱστορία τῶν Κυκλάδων νήσων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς καταλήψεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων. 1874. (Ἐβραβεύθη ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις συλλόγου πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Γαλλίᾳ).

ΟΛΙΓΑΙ ΛΕΞΕΙΣ περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Σκενδέρμπεη. 1876.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑ Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας κατὰ τὸν Émile Isambert. 1878.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ τῶν Κυκλάδων νήσων κατὰ μέρος. Ἄνδρος. Κέως. Μετὰ δύο γεωγραφικῶν πινάκων. 1880.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ, ἐποποιΐα βυζαντινὴ τῆς 10ης ἑκατ. κατὰ τὸ ἐν Ἄνδρῳ ἀνευρεθὲν χειρόγραφον. 1881.

ΟΙ ΠΕΡΣΑΙ ΤΟΥ ΑΙΣΧΥΛΟΥ. Ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Paul de Saint Victor *les deux masques*. Μετάφρασις. 1882.

ΟΔΗΓΟΣ τῶν ἁπλῶν τοπογραφικῶν περιγραφῶν. 1882.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ τῶν Κυκλάδων νήσων κατὰ μέρος. Ἀμοργός. Μεθ' ἑνὸς γεωγραφικοῦ πίνακος 1884.
